

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 00186

BAM DNYEPER

David Bergelson

Permanent preservation of this book was made possible by

Sharen N. Rozen

in honor of

her mother, Rhoda Goldberg Rozen

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דאָויד בערגעלסאָן

באם דניעפער

ערשטער באַנד

1932

פארלאג „עמעס“

מאָסקױע

Printed in Russia

Редактс
Техреда, М. Литваков
Корректор А. Фрумкин
Сдано в э М. Иткович
Подписано бор 10/1—32 г.
Колич. п. эк печати 28 III—32 г.
18 бум. лист. в листе 75.000
гов стат-формат 82×110

Уп. Главлита В — .19050

Зак. 93

Тираж 7000 экз.

Типогр. Изд-ства „Э М Е С“, Москва, Покровка, 9.

ערשטער טייל

פ ע נ ע ק

„אדאם, שויס, ענויש“*.)

אזוי האט א טייל פון זיי געוואלט, זאל מען אטהייבן וועגן זיי דערציילן: ווי וועגן אַוועס.

דאך...

פון ליבע צו קורצקייט קומט אויס אטהייבן אַט אזוי:
א דאָר א יאָר דרייסיק פאַר דער רעוואָלוציע; שטעט אפן רעכטן
ברעג דנישער, ווייט פונעם יארדן און פון אַוועס, ווייט אפילע פון
דנישער, טיף אין דער שוואַרצערדיקער, גרינבלעטערדיקער אוקראינע.

דער עלטסטער אין „הויז“ — מיכאַעל לעווין (מיכאַעל גאָרד
דיעלס) — איז אלט פיר, פינף-און-זעכציק.

דער ינגסטער — פענעק (מיכאַעל לעוויןס מעזיניק) — איז אלט
א יאָר זיבן.

דעם עלטסטן אין „הויז“ רופט מען אונטער די אויגן — אינד
דערהיים, אין נאָענטע גרעסערע און קלענערע שטעט—רעב מיכאַעל;
דעם „רעב“ צאָלט מען אים צו צו זיין טווירישקייט, צו זיין לאַמדאָ-
נעם, צו זיין כאַכמע, צו זיין לייטישן „סאַהגזיין אַף אַ קאַפּיע“ און
„מילדזיין אַף אַ הוטערטער“, איבערהויפט: צו דעם, וואָס נאַכמען
בראַסלעווער האָט פאַרן טויט געזאָגט צו זיין פאַטער:
— „לאָזט אַרײַן צו מיר רעב גאָרדעלן“.

(* נעמען פון מיכאַלאָגישע דורעס. מיט וועלכע די ביבל הייבט אָן די יידישע
געשיכטע.)

באָמט גאָרדעל האָט אין גוטער־וועג ניט געגלויבט און אלע יאָרן
נאָר געהאַלטן פֿון רעפּאָעל בערשערער.

דער עלטסטער אין „הויז“ האָט אַ וואַכעדיקע באָרד, אַ היפשע, אַ
טונקל־גראַע — קימאָט אַ קאָפּאַנישע באָרד — און אַ פּאַנעם אין באַ
אים אַ יאָנטעוודיקס, ווי צארטע הויט — דוילטעך־צוגעדעמפּט, ווי
אַפּגעברענט מיט צענליטער זון און פּול מיט מיקראָסקאָפּיש־קליינע
אַפּגעבראַכענע קנייטשעלעך. די קנייטשעלעך דערגרייכן ערשטרווייז ביז
דער פּעסטער קרומלעכער נאָז, וואָס איז נאָך מער אַפּגעברענט איידער
דאָס פּאַנעם, זיי צעשטראַלן זיך אַרום די אויגן — טונקל־גראַע און
פּאַפּיר־באַנטיק־טערטע, גלאַנציק־הונגעריקע. די קנייטשעלעך קריכן זיך
פּאַנאָטער, קומען זיך צונויף און אלע איניינעם קנייטשן זיי אויס אַ
אַ מינע פֿון ביטערקייט אַף די באַקן און אַפֿן הויכן וווינטל־שטערן, וואָס
מיינט צו זאָגן:

— איך וווייס ניט... דאַכט זיך, טאַמער געטאָן אַלצדינג, וואָס די
הייליקע ספּאָרים הייסן... אין לעבן, דאַכט זיך, ס'האָט מיר אויך
אַפּגעניקט... און ס'איז דאָך עפעס ניט דאָס... און געבליבן בין איך
ניט צופּרידן...

אַזוי זעט אויס זיין פּאַנעם אַ גאַנץ יאָר (אינדער־וואַכן — האַלב־
יאָנטעוודיק, אום יאָנטעווי — האַלב־וואַכעדיק), איבערהויפט אין זון
מעדיק־הייסע באַטאַגן, ווען אַרומשפּאַנענדיק באַ זיך אין שרייב־
צימער קוקט ער אַריבער איבער די ביליקע ברילן און דיקטירט מוישע
דעם קאַסיר סאַכרישע און לאַמדאַניש־גוטפּריינטישע ברייט, דיקטירט
פּאַמעלעך, געהיט, מיט אַ שווערער העברעיִשער שפּראַך פֿון „בויוואַס
האַלואַוועס“ און פּונעם ראַמבאַמס „מוירע נעוואַכים“ און מיט לאַטגע
האַפּסאַטעס, ווי אויסרייסנדיק אַלמע ווערטער פֿון די קוואַריים.

אַזוי זעט אויס זיין פּאַנעם, ביים ער, דער פינד־און־זעכציק־יאָר־
קער, הערט פּלוצלינג אַהף צו דיקטירן, קומט אַריין אין קאַענטן ערויסן
צימער — אין „סטאַלואַווע“ — און זאָגט דאָרט צו זיין זיבן־יאָריקן
מעזניק, פענעקן:

— איך בעט דיך: דערצייל מיר, וואָס איז מיט דיר אַזוינס די
טרולע... וואָס איז דיר אַזוי פּריילעך? וואָס טופּעסטו אַזוי? וואָס
טאַטעסטו אַזוי... אַדעראַבע, זאָג כּויר אויס דעם סיכל — איך וויל
אויך זיין פּריילעך!

פענעק — פּאַרצויגן פֿון פינטעס — הייסט נאָך נאָך אַ צאַצקע

דיקן, זייער א וואזשנעם און זייער א געהויבענעם זיידן, נאָר אליין
 איז ער אן אויסוואַרף, א „וואָס איז דער קאַרם“, א פאַרשייטע ווילדע
 זאָך מיט אומרוקע הענט, מיט מיעסע טנועס און מיט א כאַזערניש
 מויל — אזוי האָט ניט איינמאָל געזאָגט אַף אים זיין אייגענע פרומע
 מאמע, וואָס דעהצילט אלעמען, אז זי האָט אים פיינט עהנער, ווי א
 שטיף-קינד (איצט איז זי שוין עטלעכע כאַראַשים ניטאָ אינדערהיים):
 „זעט נאָר, האָט זי אַף אים געזאָגט, כאַזערנישע ליפן האָט ער... א
 ווייטעק איז מיר — איך האָב און טראָגן זיך פאַרקוקט אַף לייזער
 דעם מעשאַרעס, וויי איז צו מיר... קוקט: לייזער דעם מעשאַרעס
 ליפן...“

פענעקס צונעמענישן:

— וועראַהעק.

— וועשקראַב.

— עליע-מאָרטעכע (דער שטאַט-מעשוגענער).

פענעק, אז ער דערזעט לעבן זיך דעם טאַטן, מיט די פאַרבראַכן
 אויסגעצויגענע פּרעגנדיקע הענט, בלייבט ער שטיין צעטומלט צווישן
 די פיל איבערהעקערטע ישטולן און פּוסחבענקלעך, אַף וועלכע ער איז
 נאָרוואָס דאָ, אין זומערהדיקילן, אביסל טונקלען עס-צימער, אַרומגע-
 פּאַרן רייטנדיק — מיט פילדערהדיקן ניאָקען און וויאָקען, מיט שטור-
 מישע געשרייען גערומט זיין געזעס פון איין שטול אַפּן אנדערן. אין
 דער ערשטער רעגע כאַפט אים אַן אַ גרויס ראַכמאַנעס צום טאַטנס
 פאַרקרימטן האַלב-וואַנטעוודיקן, האַלב-וואַכעדיקן פּאַנעס, צו זיינע
 טרוקן-וויינענדיקע אויגן, וואָס ווייסן ניט, ווי גוט איז צו טופּען, טאַנצן
 און איבערקערן וועלטן פון גרויס פּרייד. ער איז גרויס אַ כאַפּ געבן
 דעם אַלטן טאַטן פאַר די הענט און מיט ווילדע שפרומגען, מיט פּרייד
 לעבע גוואַלדן אים דאָס געבן צו פילן. אַ ווילדע האַלט ער אַראָפּגעלאָזט
 די אויגן און קאָן זיך דערוף ניט באַשליסן, ווייל אינעם עס-צימער
 איז שוין דאָ, כּוּז אים מיטן טאַטן, נאָך אַ מענטש—אין עס-צימער
 איז מיט גרינגע שיד-און-וואָקן, מיט איבערהעפּלאַכטענע הענט אַף דער
 אַרויסגערוקטער ברוסט, אַרײַנגעקומען יעשיע-פּריידעס.
 יעשיע:

אַ געעלטערט דעסאַרנדיק מענטש, באַוואַקסן מיט ווייס-גראַע
 צאָרעס — עס שטאַרבן באַ אים די עלטערע קינדער, די נויבער, ער
 איז זיך אליין מיט אַסעק מיט זייער קוואַרע, לאָזט זיי אַראָפּ אין

לייזער אריין לעבעדיק, קימאט פריילעך, אן איין טרער אין די אויגן.
ער האָט שוין עטלעכע מאָל אָפגעברענט, און דאָך... מיט באַזונדערע
שמייכלען שמייכלט אין זיין פּאַנעם יעדער טייל: עס שמייכלען
באַזונדער די ווייסזראַע באָרד, וואָנצעס און ברעמען, עס שמייכלט
באַזונדער די קלוגע טאָבעקע-נאָז, באַזונדער — דאָס געשלאָסענע מויל
אונטער די וואָנצעס, באַזונדער — די האַלב-צוגעמאַכטע אויגן אונטער
די ברעמען; עס שמייכלען זיינע אויערן און אפילו הימלאַן-יאַהמעלקע
אף זיין ווייסזראַען פּאַטלאַטן קאַפּ. טאַמער, אז ער באַפּט באַ מיכאַעל
לעווין אַ „הרייערל“, פּאַהגעסט ער ניט אַ זאָג צו געבן:

— אַ נאַפּקעמיע מיר, דורך וועמען נאָט גיט מיר אַ שאַבעס, —
דורך דיר, צי דורך אַ גוי?.. וואָס ביסטו באַ מיר ערגער פון אַ גוי?
איצט, פּאַרבייגייענדיק דאָס עס-צימער, טוט ער עטלעכע מאָל אַ
פּאָך מיט די לאַנגע ושמייכלדיקע וויעס, און עס האַכט זיך: די וויעס
זיינען אזוי קלוג, אז פון כאַסמע פּאַרהיקען זיי זיך אַזש:

— מיכאַעל — טוט ער אַ שמאַרע, וואָס ווילסטו פון דיין
מעזניגעק?.. וואָס האָסטו צו אים? ער איז אַלט זיבן יאָר, דו ביסט
אַלט פינף-אָדער-עכציק... זאָל ער דיר געבן צו פּאַרשטיין, פּאַרוואָס מע
דאַרף זיין פריילעך?.. אַ באַלאַנגעס פון אַ מאַרעשכוידיעניק!..
און ווי ניט האַבנדיק געזאָגט נאָרנישט, פּאַרשווינדט ער אין מיר
פון שרייב-צימער.

ווי ניט האָסטו געהערט גאָרנישט, בעט זיך דער עלטסטער אין
„הויז“ און מוסערט דעם יונגסטן:
— פענעק, די מאַמע האָט דיך פּיינט...

פענעק געדענקט די מאַמע בלויז, ווי דורך אַ זיפּ, בלויז ווי זי איז
מיט אַלע פיר געזעסן דאָ אין עס-צימער אַף דער קאַנאַפע און איז
געווען אומצופרידן, וואָס זי האָט אים, פענעקן, אַף דער וועלט געד
בראַכט: „קוקט — באַזערשע ליפּן האָט ער...“ אזוי האָט זי געזאָגט.
— פענעק, — מוסערט דער פּאַטער — לייע און צירל האָבן דיך
פּיינט...

פאַר פענעקן איז דאָס אַ נייע; לייע און צירל, ווייס ער, זיינען
עלטערע, אויסגעשעבענע שוועסטער, זיי וווינען דאָ אין ישטאַט, ווי
האַלב-דערווייטערטע קרויוויים.

— שייטל האָט דיך פּיינט...
דאָס איז די באַליבסטע מאַכטער, די ערשטע, וואָס איז מיט

פענעקן פון איין טאטן און פון איין מאמען; זי וווינט מיט איר מאן
א וויארסט 12 פון דאנען לעבן א גוראלניע.
— יוינע וואן שאלעם האבן דיר פיינט...

פענעק געדענקט ניט ס'ארא פענעמער זיי האבן — זיי וווינען
כידע לעבן זייערע שווער-און-שוויגער אין צוויי ווייטע שטעט.
— פענעק, — רעכנט ווייטער אויס דער פאטער, — פאלעק און
בלומע האבן דיר פיינט...

פענעקן פארדריסט: פאלעקן און בלומען רופט מען אין שטוב —
„די קינדער“, זיי האט מען היינטיקן זומער, ווי אלע יאָר, אוועקגע-
שיקט אפן לימאן, אים — ניט. פענעק געדענקט, ווי פארן אוועקפארן
האבן זיי זיך מיט אים גערייצט, וואָס ער בלייבט אינדער-היים.

— פענעק, — קרימט זיך דער פאטער, — עלעהיי איך האָב דיר
שוין אויך פיינט... עלעהיי איך בין שוין געשטארבן... באטראכט זיך:
וואָס וועט דענסטמאָל זיין?..

דאָ קוקט ער זיך אַרום אפן וואַנט-זייגער — א גרויסער כראָנאָ-
מעטער מיט א גרויסן פאמעלעך-פּוילן אומרו, ווי אַר די וואַקזאַלן —
און ווערט באַנייט אויסער זיך:
— ערשט האַלב פיר!..

ער זיפצט:

— איי, איי, איי...

— זייבל! — שרייט ער דורך די ווייטערדיקע כאַדאַרים צו דער
קיך, — ווי רופט מען דיר דאָרטן?.. ווי קומט פענעק איצט אַהיים?
ער דאַרף דאָך איצט גאָר זיין אין כידער... וואַלסט אַכטונג נעבן, האָט
מען דיר דאָך געזאָגט!

דאָס ווייבל, וועמען ער רופט אַהער פון קיך, הייסט באַ זיך אינ-
דערהיים שיינדל, און דאָ אין הויז הייסט זי שיינדל על אַנגע
(שיינדל די לאַנגע), קעדיי אין דער צייט, ווען די קינדער קומען זיך
אַהער צונױף, זאָל זי דאָ ניט פאַרביטן ווערן מיט דער באַליבסטער
מאַכטער, וואָס הייסט שיינדל ענגרויסע (שיינדל די גרויסע)
און מיט אייטער פון די שנורן, וואָס הייסט שיינדל עסקליינע
(שיינדל די קליינע). זינט פענעקס מאַמע איז אוועקגעפאַרן היילן די
קראַנקע לעבער, קלינגט דאָ, אין גרויסן ווייסן הויז, שיינדלעלאַנגע
מיט די שליסעלעך, טיילט אויס אלע פאַרציעס דויעפלייש צו מיטאַג,
רעכנט זיך מיטן קרעמער, מיטן קאַצעוו, מיטן מעלשקעמער, ניט אַרויס

אלע פרייטיק ווייס-צינג אף די בעטן, געפרעסטע סערוועטן אף די טישן, ניט אכטונג אין קיך אף כונוי דער קעכן, אף פאראסינע דער שיקסע, אף יאנקל דעם פורמאן, אף יאן דעם סטרוזש און אפן קליינעם פענעקן, וואס איז אויך פארעכנט גיכער פאר א קיך-מענטשן, איידער פאר א שטוב-מענטשן. זיי ווייזן דעם ארטיקן איינטיגערס א טאָכטער, א יונגע טרושע, אן אקשן, — זיי האָט די ערשטע שאָ נאָך דער כופע גיט געוואָלט דעם מאַן. זיי לייענט מיט א פרום פאָנעם מייסע-היכלעך (נעמט זיי אלע שאבעס כא וצאָרעק דעם פאָן-טרעגער אף פראָקאט) און איז פארליבט אין זוסע-דאָווידן, דעם יונגן געוועזענעם מעלאַמער, וואָס האָט פונקט אזא צעפלעטשטע געקנייטשטע נאָז, ווי זיי, און איז אויך געגעט מיט זיין ווייב פון דער ערשטער שאָ נאָך דער כופע, און האָט זיך אויסגעלערנט באַסן בייגל — אַרבעט כאַ ביילע דער בעקער-קעס פלאַקערדיקן אויוון און זינגט דאָרט גאַנצע טעג:

אין דער סאָכע
ליגט מאַזל און בראַכע

און

איך גיי אַרויס אַפן גאַנעקל
דאָס שטעטל וצו באַמוקן...

און

א האַלבע נאַכט,
די לעוואָנע האָט צוגעשיינט...

שיינדלעלאַנגע, אז זיי דערהערט, זיי דער באַלעבאָס אליין רופט זיי, קומט זיי אריין מיט העליש-דרייטע צעצונדענע באַסן און מיט אן איבערגעשראָקן-בלאַסער נאָז, עס דאכט זיך: בלויז די צעפלעטשטע גער-קנייטשטע נאָז האָט אין דער ערשטער שאָ נאָך דער כופע גיט געוואָלט דעם מאַן — אויסער דער נאָז איז קיין איינער פון אירע אייוורייב אין דעם גיט שולדיק. אירע אויגן — ביז נאָך קיילעכדיקע, ביז גאָד שוואַרצע — זיינען ווייט גיט אזעלכע אַקשאַניס, ווי די נאָז, כאַד פאַרקערט, אַדעראַכע... זיי טוען א קוק אַפן באַלעבאָס און לאָזן זיך באַלד אַראָפּ, ווי מיט א שווע, אז די מיסע מיט פענעקן קאָסט זיי געזונט. איר קאָל איז, ווי טאַמער, האַלבע-הייזעריק:

— פענעק? ... צי ער איז היינט געווען אין כיידער? ... אוואָדע געווען אין כיידער... פענעק האָט היינט כאַם לערנען געוויזן די קינדער אַ קאַמעדיע מיט קערלעך פון קאַהשן: איין קערל, ווען קיינער זעט ניט,

אריינגעלייגט אין אויער, דאָס צווייטע קערל — באַוווּזן די קינדער:
„אַט שלינג איך עס אייך דורכן מויל, און אָט נעם איך עס אַרויס
דורכן אויער.“ געמאַכט די קונצן אזוי לאַנג, ביז איין קערל איז גע-
בליבן נאָ אים שטעקן טיף אין אויער. דער רעבע האָט זיך דערווייט, און
זיך געפאַרקעט און געפאַרקעט מיט אַ האַר-נאָדל און האָט פאַרשטופט
דאָס קערל נאָך טיפער. אַ יונגעלע איז געקומען מיך רופן, האָב איך
געכאַפט דאָס קינד און בין אַוועקגעלאָפן צום פעלדשער. דער פעלדשער
האַט געמוטשעט דאָס קינד עפשער אַ שאַ, עפשער מער, זיך געבעריעט
אחיז, זיך געבעריעט אהער...

— וואָס געבעריעט? ווען געבעריעט?..

דעם באַלעבאָס פאַרקרימט פּאַנעם איז אן אידעס, אז מער צו
הערן איז ער שוין ניט בעקוועך, ער טרייסלט מיט די הענט:

— נו, און דאָס קערל, פרעג איד... דאָס קערל האָט מען אַרויס-
גענומען?.. נו, גיכער! גיכער!.. נו, איז אזויזשע רייד, אבי מע האָט
עס אַרויסגענומען... איז צו וואָס דערציילן וועגן דעם? כשהימעם —
צו וואָס דאַרף איך עס דען וויסן?..

און ווי פון מוירע, אז מע וועט אים פאַרנעמען דעם מויעך מיט
נאָך אַנדערע פוסטע זאַכן, טרעט ער אָפּ געשווינד צוריק אין זיין צי-
מער, וווּ עס וואַרטן מווישע דער קאַסיר און יעשיע פּריידעס.

— אַ? — פרעגט ער כאַס קאַסיר, — איז וווּ האַלטן מיר אין

בריוו?

אין עס-צימער שאַלט דער וואַנט-בראָנאַמעטער זייער פאַמעלעך
זיין שווערן מעשענעם אומרו, און עס דאַכט זיך: מיט יעדן שאַקל גיט
ער אָפּ גערעכט דעם באַלעבאָס, וואָס האָט זיך דאָ נאָרוואָס געכייזערט.
פענעק זיצט אַפּ אַן איבערהעקערטן שטול און הערט פון שרייב-
צימער אַרויס, ווי מווישע דעם קאַסירס קאַל — אַ קאַל פון אַ באַלעש,
וואָס קען פּלוצלינג אויסגיין — זאָגט איבער די לעצטע דיקטירטע
שורעם פון בריוו:

— איז ווען איז גערעדט געוואָרן, אז מיסיס-טוויז זיינען עפעס
ווערט, נאָר אין פאַל, ווען זיי קומען פונעם סייבל, דעהיינע: ווען דאָס
האַרץ הייסט דיר נאָר שלעכטס טאָן, נאָר דו ביסט מיטן סייבל גיווער
דאָס האַרץ און טוטס גוטס.

— גיווער דאָס האַרץ... און טוטס גוטס — כאַזערט שווערלעך
מיכאַעל לעווין.

דאָס שרייבט ער זיך אזוי דורך שוין דעם 3-טן כוידעש מיטן ארענהאטער פון דער ווערסנאָפּאָלקער צוקערפאַבריק, ווינעסן, וואָס איז אויך אַ גרויסער לאַמירן און אַ מעסוקענער כאַרען. בלויז אין סאָף בריוו וועט זיין צוגעשריבן אַ פאַר ווערטער וועגן די אַכט טויזנט קלאַפּטער האַלץ, וואָס ער מוז וואָס גיכער פאַרקויפן, קעדי אָפּצוריי- ניטן דעם אויסגעהאַטן וואַלד צום טעחמין (אויב ער רייניקט ניט אַפּ דעם וואַלד צו דער רעכטער צייט, אזוי שטייט אין קאָנטראַקט, קער אַלץ, וואָס אין וואַלד בלייבט, צום וואַלדפאַרקויפער).

— אומא שענענייע לעשמיינאָ אַלאָפּים קלאַפּטער — וועט צוגע- שרייבן ווערן צום סאָף בריוו מיט דער העברעישער ושפראך פון „מוריע נעוואכים" און מיט גאַרנאָר דרייבנע אויסעלער, — וואָס איז נענייע די אַכט טויזנט קלאַפּטער, איז פאַראַן באַ מיר אַ ווילן צו האַלטן זיי און ניט צו פאַרקויפן. דאָך, ווען מע גיט מיר פאַר זיי דעם און דעם מעקער, וואַלט איך זיך עפּשער מעיאַשעו געווען...

דערור וועט אים דער אַלטער ווינעסן ענטפערן נאָך מיט אַ לענגערן סקירעבריוו און מיט אַזאַ ריניקייט, גלייך ער צילט זיך גאַרניט פון אָנהייב זומער אָן צו אַטדי אַכט טויזנט קלאַפּטער, גלייך ער ווויינט ניט, אַז אָן זיי וועט ער אין סעזאָן ניט האָבן מיט וואָס דורכצולאָזן די צוקערפאַבריק:

— און וואָס איז נענייע די אַכט טויזנט קלאַפּטער — וועט ווינעסן צושרייבן נאָך מיט מער קלענערע אויסעלער אין עק לאַנגן סקירעבריוו, — האָב איך בעזע האַרענע ניט קיין כיישעק צו פאַר- גרייטן זיך מיט האַלץ, דאָך ווען עמשעצער זאָל באַ היינטיקן טאָג זיין גצוונגען האַלץ צו פאַרקויפן און זאָל וועלן אַ ביליקן פרייז, וואַלט איך זיך עפּשער מעיאַשעו געווען...

— וואָרעם אויב איינער טוט גוטס נאָר פון האַרץ און ניט פונעם סייכל — דיקטירט ווייטער מיכאַעל לעווין — איז וואָס איז דער מער מיטן מענטשן אַנטקעגן דער בעהיימע? — אַ בעהיימע טוט דאָך אויך נאָר דאָס, וואָס איר האַרץ גלוסט... — איי מיכאַעל!.. איי מיכאַעל!..

דאָס האָט יעשיע פריידעס זיך אופגעכאַפט אין שרייבצימער, ווי פון אַ דרעמל. אים הייבט ניט אָן אַנצוגיין, וואָס אין עק בריוו וועלן זיין צוגעשריבן דרייבנע שוועלעך וועגן אַכט טויזנט קלאַפּטער — מיסד כער איז אַ זאָך, וואָס איז ניט זיין וועלט: מיסכער האָט ער אין דער

ערד. דער אימער איז באַ אים, וואָס מע לערנט שלעכט דעם פּשאַט
און נאָך מיט אַ קיוון:

— באַוואַנדנט אלץ — שרייט ער — זיך אליין... אַ? מיכאַעל.
פאַרנעסט נאָך, אַז ס'איז דאָ נאָך אַ צאָר, אַ?..

און ער צעפּשעמלט זיך מיט אַ קאָל פון אַ לערנער:

— וואָרעם, לעמאַש, אויב דו—מיכאַעל טוסט מיר—יעשען גוטס,
ביסטו וויין צאָר, און איך בין אַ צווייטער צאָר, און מיר, יעשען, וואָס דאַרף
דיין גוטס־טאָן, איז אַלעיינס, צי דו טוסט עס פונעם מויעך אָדער פון
האַרצן... וואַרט, וואַרט, ביסט נאָך ניט פאַרטיק... האָס האָסטו איינמאָל
אוועק, וועהאַשייניגס—איכ'ל דיר עס באַלד וויין שוואַרץ אַף ווייס—
דו, וואָס דו ביסט רייך און טוסט גוטס, צי דו ווילסט גוטס־טאָן צי
ניין?—ווער האָט דיר דען איטוינען? וועמען גייסטו אָן?... וואַרט...
וואַרט... ווייסטו נאָר וואָס? גיב אַהער דעם מערערש מאַנכומע... גיב
אַהער דעם טאַניע...

איצט וועט מען זיך קריגן. איצט וועט מען אַרויסשלעפּן אַסאך
כפּאָרים פון דער שאַפּע, מע וועט זיי אַטוואַרפן געפּנטערהייט אַפּן
שייב־טיש און מע וועט איבערשרייען איינער העם אַנדערן ביז עס
וועט ווערן נאַכט, ביז מע וועט מיר ווערן און ביז יעשע וועט זאָגן
מיט כּייזעק:

— דו ביסט גערעכט?.. נו יאָ... אַלע גווירים גלייבן, אַז זיי זיינען
גערעכט...

און נאָכדעם וועט פענעק הערן, ווי מוישע דער קאַסיר טוירעט זיך
וועגן זיין טאַטן מיט יעשען, ווי ער זאָגט וועגן זיין טאַטן מיט אַ קאָל
פון אַ כּאַלעש:

— ער האָט זייער אַ טיפּן קאַפּ, נאָר אַביסל אַ קחומען און אַז אַן
אַקשן... יערער טוויר איז אַן אַקשן...

פענעק מיינט אויך, אַז זיין טאַטע האָט אַ טיפּן קאַפּ, ווייל אָם
דאָשעשאַנע און יאַמקיפּער, ווען אַלע יידן אין בעסמעהרעש קוקן אַרײַן
אין די מאַסווירים, שטייט ער, דער טאַטע, וואַנצע טעג מיטן פּאַנעם
צו דער וואַנט, מיטן טאַלעס איבערן קאַפּ, און זאָגט אויסווייניק אַלע
לאַנגע שמינעדערעם מיט אַלע לאַנגע זאָגעכצן. איבערהויפּט אָבער
איז ער מאַסקים, אַז דעם טאַטנס קאַפּ איז אַביסל אַ קרומער, וואָרעם
קעסיידער לערנט דער טאַטע אים און די אַנדערע קינדער: „אַ מענטש
טאָר ניט זיצן ליידיק, אַ מענטש דאַרף טאַמער עפעס טאָן, נאָר... כּאָ-

לילע ניט מיט די הענט. די הענט בא א מענטשן דארפן טאָמער זיין רויק". היינט ווי קאָן א מענטש עפעס טאָן, אויב ער וועט קיין ריז נישט טאָן מיט די הענט?

נאָר איצט האָט מען די קריגעריי אין שרייב-צימער נאָרוואָס אָנ-געהויבן, זי וועט געדויערן לאַנגע שאַען. פענעקן איז לאַנגווייליק, ער געדענקט ניט קיין איין מוסער-וואָרט, וואָס זיין טאָטע האָט אים דאָ אין עס-צימער געזאָגט, ער געהענקט ניט, און אלע האָבן אים פיינט. ער דערמאָנט זיך פלוצלינג, אז ס'איז זומער אין דרויסן און ווערט מיטאָמאָל אופגעטרייסלט פון און א שיר געפילן. א געמיש פון פרייד, פון גליקלעכער ליבע צום זומערדיקן דרויסן, פון ציענדיקער בענקשאַפט צו צוויי שמעטלדיקע הויפט-גאָסן מיט א מאַרק אינמיטן, מיט א באַרג אין איין עק, מיט א שייך אין צווייטן עק, מיט פיל שטיבלעך אין הינד-טערגעסלעך וואָס זיינען פאַרגאַסן מיט טשמעליענדיק-הייסער זון, — דאָס אַלץ טוט אים א טראַג פון אַרט. ער ווייס ניט דורך וואַנען ער איז אַרויסגעשפרונגען פון הויז — דורך דער פיר, צי דורך א פענצער. ער איז ווילן אַרבערגעשפרונגען איבער די שטאַכעסן. די אַלע הויכע אַקאַציע-ביומער שאַקלען זיך פאַרן ווייסן הויז, וואָס מיטן פלאַמשיקן גרינעם דאָך און מיט די פאַרטראַכטע ברוין-געפאַרבטע פענצער; עס דאַכט זיך: די ביימער האַלטן מיטן טאָטן, זיי שעפטשען:

— „באַטראַכט זיך, פענעק, וואָס וועט פון דיר אויסוואַקסן?"

נאָר ער הערט ניט, יאָגט, יאָגט, — וואָס וויימער פון זייער שעפ-טשען, אַלץ מער סימכע אין ברוסט. פלוצלינג בלייבט ער שטויבן אַנ-טוישט. ער דערקענט ניט די גאָס:

— וואָס איז געשען?..

ער קוקט זיך אַרום.

סע גאָהנישט.

היינט איז די קליינע שטאָט בלויז זייער געראַטן אין זיין טאָטן, קוקט אויס אַלט, ווי זיין טאָטע; היינט איז זיבעצן טעג אין טאָמען און באַ אלע גאָסן פילט זיך דער טאַנעס פונעם מויל...

אַלע קרעמער און גאַנצע שטאָט פאַסמן אַ לאַנגן זומערדיקן טאָג; און אלע העטלעך אין שטאָט ווילן זיך פאַרדינען, אז אָנהייבן זאָל מען וועגן זיי דערציילן, ווי וועגן אַוועס.

קאפיטל צוויי

די עלטסטע אין „הויז“—מיכאעל לעווינס צווייטע ווייב (פענעקס מאמע) — א ביז נאָר האָנערדיקע פרוי.

אז מע גייט דורך פאַרביי דעם גרויסן ווייסן הויז—א גרינגער פלאַט טשעכיקער דאָך, גרויסע אַקאַציע-ביימער און שמאַבעטן פון פאַרנט— קאָן מען אַמאָל זען, ווי מיט טערקישן שאַל אָף די אַקסלען שטייט זי אין פענצטער. דענסטומאָל—אויב מע דערזעט זי — פאַרווילט זיך צו ווערן אויך אַליין, איר אַפּציעלאַכעס, ביז נאָר האָנערדיק.

זי איז אַן אויסגעקלינדלטע, אַ זעקס-און-פּופּציק-יאָריקע, נאָר אַ יונג-לייביקע. אירע בלויע אויגן-אַפּלען האָבן שוין אַביסל אָפּגעבליא-קעוועט, און פון די פאַרמאַכטע ווייסלעכער, וואָס אַרום זיי, קוקט נאָך אַלץ אַרויס קאַליע-געוואָרענע, ניט-אויסגעגאַנגענע ליידנשאַפט. געלע פלעקן אַרום איר ברייטלעך-שיינעם מויל וועקן נאָך אַלץ באַ מאַנצבילן העם כּשאַד צו ברענגען אַף דער עלטער אַ ניי קינד אַף דער וועלט... אירע ברייטע שענקלען וואַרפן זיך יעדערן אין די אויגן מיטן ניט גרויסן, נאָר געבענטשטן בויך—אַ בויך, וואָס האָט ווי אין גרויסן הונד גער, זיך ניט געקאַנט זעטיקן מיט שיטן פון זיך קינדער, שיטן אָן אַן אַופּהער.

איר געשיכטע ווייסן אַלע אין שפּאַט:

אַ יעסוימע, אַפּגעצויגן ערגעץ כאַ אַ ווייט-שעמענדיקן זיידן פון קינדווייזאַן, ווי אַ קאַלע פאַר וויין געראַטענעם בעניאַכיד. נאָר ס'האַט געטראָפּן — דער בעניאַכיד האָט גענומען אַן אַטרערע, זי — אַן אַנדערן.

דעם זיידנס בעניאַכיד—אַ בלאָגנדן—האַט זי אַפּאַנעם ליב געהאַט שטאַרק און בלוז אים איינעם (נאָך אַדאַיאַם, אז זי דערזעט פּוטווייטנס אַ בלאָגנדן, טוט זי אַ צייטער אינווייניק). סאַמע דערפאַר האָט זי זיך באַלד געגעט מיטן ערשטן מאַן; דערפאַר האָט זי, באַלד נאָך דער כאַ-סענע מיט מיכאעל לעווינען, זיך גענומען פאַרשיטן אירע מאַכשאַוועס

וועגן דעם ווידנקס בעניאָכיר מיט האָבן אסאך קינדער, אויסגעשאַטן פון זיך איין קינד — ס'האָט ניט געהאַלפן, אויסגעשאַטן פון זיך צוויי און דריי קינדער — ס'האָט ווידער ניט געהאַלפן.

זי ואיז דאָ אין הויז געגאנגען צוקינד סאַכאַקל פערצן מאָל — 14 מאָל געוואָלט אויסווייטיקן פון זיך דאָס זימריקע מאכשאַוועזבענקען.

אירע ערשמע אכט קינדער:

— מאפעלעך.

— זיבעלעך.

— בלאַסע „צאדיקומלעך“.

— קאָשערע, הייליקע „מאַלאַכימלעך“.

קיין איינס פון זיי האָט זיך באַ איר מער, ווי עטלעכע באַראַשים, ניט געוואָלט האַלטן, אלע האָבן זיי זיך אריבערהגעפּעקלט אַף יענער וועלט, ווי מיט אַ ביסערער מינע, אז דאָ, אַף דער וועלט, געפּעלט זיי ניט. דענסטמאָל איז זי געוואָרן באַנייס אַבערגלויביק און באַנייס פרום, זיך געלאָזט פרעפן באַ פאַרשיידענע ציגיינערנס, אָנגעהויבן געבן אסאך צראַקעס, אָנגעהויבן אַרויסרופן און אויסהאַלטן אַרום זיך אירע קרגי ווים, אוועקגעפאַרן צו אַ גוטן יידן, אין וועמען איר כוואַס-האַלונאַוועסי דיסקער מאַן האָט ניט געגלויבט און פון אים ניט געהאַלטן, פונקט ווי ער האָט ניט געהאַלטן פון איר פרומקייט, וואָס קומט ניט פון דיינעם אומנוצלעכן יאָר-ישאַמאים, נאָר פון מוידע, אז גאָט וועט אויך ווייטער צונעמען באַ איר די קינדער, און פונקט ווי ער האָט ניט געהאַלטן פון אירע צראַקעס, וואָס קומען בלויז פונעם האַרצן — וויל: „ווען איז גערעדט געוואָרן, אז גוטס-מאָן האָט עפעס אַ ווערט? נאָר אין פאַר...“ און אזוי ווייטער און ווייטער...

דער גוטער-ייד, צו וועמען זי איז געפאַרן — אליין אַ קראַנקער, אַ גראַעך פאַר דער צייט, אַן אויסגעמויפּעסטער און בלאַסער — האָט אליין אלע זיינע יאָרן וויציק לעצאַנעס געמאַכט פון סטאַם מויפּסיס, ביכלאַל געווען גיכער אַ וויצל-זאָגער איידער אַ באַל-מויפּעס, און איצט, לינגדיק אַ קראַנקער אין בעט, זיך אליין גענויטיקט אין אַ מויפּעס. ער האָט קיינעם צו זיך ניט צוגעלאָזט, נאָר זי האָט ער דאן געהייסן אַריינלאָזן — אפּאָנעס, צוליבן געלט, וואָס זי האָט געבראַכט. ער האָט איר געזאָגט:

— דו וועסט האָבן פינף קינדער.

ער האָט געוואָלט וואָס גיכער פון איר פּאָטער ווערן. נאָר אזוי ווי

זי איז נאך אלץ געשטאנען און געוויינט, האָט ער פארגעסן, וואָס ער
האָט איר נאָרוואָס געזאָגט און האָט ביזו אָנגעהויבן נאָכאמאָל:

— פאָר, פאָר אהיים... זעסט נאָך האָבן, האָב איך דיר דאָך גע-
זאָגט, זעסט... זעסט מיט אדיכאס יאָמים.

דענסטמאָל זיינען — גערקט איינער פון אַנדערן אַף צוויי, אַף
דריטהאַלבן יאָר—געבוירן געוואָרן די געוונטשטע שיינדל, אינע און
שאַלעם.

— געראָטענע.

— געבענטשטע.

די מוטער איז אין דעם געווען ביז נאָר זיכער.

— אפאָנעם, טאַקע געבענטשטע.

אזוי האָט האַלב-ווייזיק געמוזט מוידע זיין דער טרוקן-גלויביקער
מיכאַעל לעווין, דער מוידע-געווענע-משנטש, ווייל מיטן קומען פון די
קינדער האָט זיך באַנייט פאַרגרעסערט זיין אשירעם פון זיינע גע-
שעפטן מיט וואַלד, מיט גוראַלניעס, מיט צוגן טוועס און מיט צוגן
צוקער, וואָס ער טרייבט דורך קעניגסבערג און דורך אָרעס קיין
אויסלאַנד.

די ציטעריקייט פון די קינדער האָט זיך ביסלעכווייז אָנגעהויבן
צוגיפגיסן מיט דער פרייד אפן ניי-צוגעקומענעם אשירעם. אלעמאָל,
ווען אַ קינד איז קראַנק געוואָרן שווער, אָדער אפילע זייער לייבט,
האָט זיך גענומען דאַכטן: מע פאַרלירט אלץ, וואָס מע פאַרמאָגט, און
אלעמאָל, ווען אַ קינד איז ווידער געזונט געוואָרן, האָט מען געמאַכט
שאַכעס אַ „קידעש“, געשמייכלט, געגלויבט, אַז מע האָט צוריק געוור-
נען אלץ — אפילע די רייכקייט. ס'איז געקומען יענער גליקלעכער
טישאַד, וואָס האָט באַנייט באַווסט געמאַכט דאָס הויז ווייט אין
געגנט — אויב דער אַוועקגעפאַרענער מיכאַעל לעווין האָט ערגעצוו
געהאַלטן באַ מאַכן אַ ניי געשעפט, האָט ער פריער אָנגעפרעגט דורך
אַ דעפעש „ווי איז די קינדערס געזונט?“ אויב מע האָט אים געענט-
פערט: „געזונט“, האָט ער גלייך דאָס געשעפט געשלאָסן מיט דער
זיכערקייט:

— סע וועט זיין מיט גליק.

דענסטמאָל — אין די יאָרן, ווען די קינדער זיינען אַפט קראַנק
געוואָרן און אַפט געזונט געוואָרן — זיינען, ווי פון זיך, דערווייטערט

געווארן פונעם הויז מיכאעל לעווינס טעכטער פונעם ערשטן ווייב,
לייע און צירל.

לייע:

א קליינע, א מאמעדיקספארגעכנדיקע, א שווארץ-קארענע מיט אן
אייביקער בושע אין די אויגן, אלעמיי טראגט זי אפן קאפ ניט קיין
טיכל, ווי אלע ווייבער, נאָר א פארוק.

צירל:

א שטאלטנע, א פעסטע מיט א לויטער קיילעכיק פאָנעם, מיט אויך
אזעלכע לויטערע אויגן און מיט א מאָדער טשווע — מע מעג איר אָנ-
זאָגן די ערנסטע בכורע, וועט זי אין דער ערשטער רענע בלויזן קאלט,
בלויז קוקן דעם אָנזאָגער זייער שאַרף אין פאָנעם און ערשט נאָכדעם
וועט זי בייז צונויפציען די ברעמען, א צייטער-טאָן מיטן קליינעם
מויל און וועט א געשריינגעבן מעכטיק, מיט א קאָל פון א מענטשן,
וואָס נעמט רייסן שטיקער פונעם אייגענעם לייב:

— וואָס — אָ — ססס?!!!..

ביידע — שוין לאָנג אויסגעגעבענע, פאַשעטע און וואַכעדיקע, ווי
די ווייטע יאָרן, ווען זיי זיינען געקומען אַף דער וועלט, ווען מיכאעל
לעווין האָט ערשט געפרוּווט ווערן רייך — האָבן זיי מיט זייערע
מאָנען און קינדער אָנגעהויבן זיך פילן בלויז, ווי ווייטע קרויוויס פונעם
גרויסן, ווייסן „הויז“, ווי רודף א פאָרזען געבליבן וווינען אין זייערע
האַלב-קאָפּפּאַנישע הייזער, וואָס דער טאָטע האָט זיי אַמאָל געקויפט,
ניט געהאַלטן קיין דינמאָן, אליין געוואָשן די הילצערנע ניט-געפאַרבעטע
פאַרלאָגעס, אליין געשמירט אלע פרויטיק די ליימענע דיל אין סיד.
לייע — זי האָט געיאַרשנט פון פאַטער די מידע פון „קאַרג זיין אַף
א קאַפּיקע“ — האָט אַפילע אליין געוואָשן גרעם.

ביידנס מאָנען, קאַלמען און סאַים, האָבן אומזיסט נאָסגעמאַכט
גווירישע איידעמס מיט טראָגן זיידענע קאַפּאַטעס אום שאַבעס —
געווען פאַרנחמען אין פאַטערס געשעפטן ניט מער, ווי אַף געהאַלט,
זיך געשעמט מיטן פאַל, וואָס האָט שוין ניט איינמאָל געטראָפּן: דער
פאַטער האָט א פאַר מאָל זיי געגעבן כּוילעק אין א געשעפט, האָבן
זיי נאָכדעם אליין דערזען, אז זיי האָבן קיין מאָל ניט — גראַד דאָס
געשעפט האָט צום סאָף געבראַכט העזעס... דענסטמאָל האָט מען אָנ-
געהויבן צו שמייכלען וועגן זיי מיט מיכאעל לעווינס ווייטעקליבן
שמויבל:

— אפאָנעם, טאָקע שליםאָזלדיקע...

דענסטמאָל האָבן זיי אַליין באַקומען מוידע, אז זייער שליםאָזל
דיקויט זאָל זיך פאַרשפּרייטן אויך אַף יענע געשעפטן, וווּ זיי זיינען
בלויז אָנגעשטעלט, אז קיינעם זאָל, כאַליליע, ניט אַרומקומען אָט דער
כשאַד, און דערזיבער איז דער ערוּסטער טאָג אין זייער לעבן געד
וואָרן דאָסער דער טאָג שאַכעס, ווען זיי קערן זיך אום פון זייערע געד
שעפטן אהיים און דאָסער דער שאַכעס-צורנאַכטס, ווען מע מוז גיין
צום שווער אין העל-באַלויכטענעם הויז אָפּגעבן כעזשבן פון דער וואָך
אַרבעט און זיך דאָרט שוין זייער ווייניק אויסטיילן פון פיל אַנדערע
אָנגעשטעלטע, וואָס וואַרטן ביז דער באַלשבאָס וועט באַ זיך אין צימער
האָבן צייט זיי אַפּצונעמען; זיך דאָרט ווייניק אויסטיילן פון פיל געד
וויינלעכע שטאַט-לייט און פרומע יידן, וואָס פילן זיך אַדאָיאָס מיט
מיכאַעל לעווין, ווי מיטגלידער פון איין פאַרטיי (דער פירער פון
דער פאַרטיי איז דער רעבינעשעלויילעם) און קומען ווער — טרינקען
טיי, ווער—זאָגן אַ שטעך-וואָרט, ווער—, כאַפּן" אַ דרייערל, אַ גמילעס
כעסער און דערביי זאָגן אַ כניפע, כאַטש מיכאַעל לעווין האָט טאַמער,
זיי זיך אַליין אַפּצעלאַכעס, מער געהאַלטן פון יענע פרומע יידן, וואָס
זאָגן אים שטעך-ווערטלעך, און אז עמעצער האָט אים געלויבט, האָט
ער גלייך אָפּגעהאַקט זייער שאַרף, אַפילע אַפּגערויטע; זיינס אַ וואָרט:
— כ'קאָן אַזויפיל ניט לייזן קיין כוינעף, אז איך האָב אַזש פיינט
יענעם, וועמען ער כאַטפּעט.

לייע און צירל פלעגן דאָן נאָך אַליי אייניגעם מיט די מאַטען און
מיט די קינדער קומען זאָגן דעם טאַטן „אַ גומע וואָך“, גענאַטען מיט
די קינדער פרייטיק-צורנאַכטס נאָך ליכט-רענטישן זאָגן דעם טאַטן „גוט-
שאַכעס“, גענאַטען שאַכעס-באַטאָג און אינמיטן דער וואָך, געזעסן
מיט דער שטיף-מאַמע אפן גאַנעק, אין קליינעם הויך-אַפּגעצוימטן
גאַרטן אַף דער ווערטאָנע און — פון גרויס דערעכערעץ צום טאַטן,
צום רייכן פירעכץ — זי גערופן „מאַמע“, פון גרויס דערעכערעץ צום
טאַטן גערעדט מיט איר בלויז וועגן געזונט אָדער אומגעזונט פון אירע
קינדער אָדער אַפילע פון אירע קרויוויים — אַ שוועסטער מיט דער-
וואַקסענע קינדער, וואָס זי האָט דאָ לעבן זיך אויסגעהאַלטן, גערעדט
איבערגעגעבן, געטריי.

ס'האָט געטראָפּן:

אַ קינד אין „הויז“ ווערט קראַנק אַף דיפטעריע, אַף סקאַרלאַטינע.

לייע און צירל פארוואַרלאָזן האָן די אויגענע באַלעבאָמישקייטן, די
אויגענע קינדער, קומען ניט אַהיים נעכטיקן, שלאָפן ניט זאָנצע נעכט,
לויפן אַרום מיט אייזנפּוכירן אין די הענט, ומיט קאָמפרעסן פון געקאָכטן
ליאָן, טרעטן ניט אַרויס פון „הויז“ ביז דאָס קינד ווערט „געראַטשועט“.
פון דען אַלעם, פון אַרומלויפן הענדוס־פענדהום אין „הויז“, זאָקסט
באָ זיי בלויז היספּיילעס און דערשטע העצן צום „גרויסן טאַטן“, און ער-
נעץ טיף אין זיך פירן זיי דאָך עפעס אַן אנדער כעזשבן—שטילינג
קעחהייט קומען זיי אין אַ טאַג אַ וואַכעדיקן איינע צו דער אנדערער
צוזאַסט און טוען דאָרט שטיל אַ רייד מעקוועך ברייאַנטענע אויגן-
בלעך, נייע דימענטענע פינגערלעך, אָדער אַ ניי שנירל פּערל, וואָס דער
טאַטע האָט, איר“ שוין ווידער געקויפט:

— עפעס זאָגט מען: גאָר וואַזשע פּערל...

זיי טוען עס אויסבאַהאַלטן פון זייערע אייגענע קינדער, קוסן אייגער
דער אנדערער אין פּאַנעם, זיי מיט אַ פּראַגע, צי האַרף מען דערוף פאַ-
ריבל האָבן, צי ניין. באָ לייען אין די קליינע אויגן—קלונגע, טונקלע,
ווי באָ מיכאַעל לעווין — כּרענט האָן אַ טאָרומעסדיק פייערל און מיט
זיך דאָרט אויס מיט דער שטענדיקער בושע אַלעמיי זי פּראַגט ניט
זוי אַלע ווייבער, אַ פּאַשעט קאַפּ-טיבל. אָבער אויך אַט דאָס פייערל
איז געווען אַ שעמוודיקס, שוין גיכער געקאַנט האָבן אַ שייכעס צו
דער אוולע, וואָס מע האָט איר געטאָן צוריק מיט יאָרן, ווען מע האָט
די נייע „מאַמע“ אַראָפּגעמראַכט אין הויז אַרײַן: זי, לייען, — נאָך
אַ מוידל — האָט מען אין יענע יאָרן פּאַהגעסן צו לעהנען שרייבן, זיך
סאַטמענען און אפּילע „איוורע זאָגן“ און איר געלאָזט אַף אייביק דעם
ביזאַיען: שאַכעס אין דער ווייבערשער שול, מוז זי — אַ נווירישע
סאַכטער — זיך אייטהויקערן, צוטיליען אַן אַסל צו איר ייטנערער
שוועסטער צירלען און מיטן גאַנצן בלוט אין רויט-ווערטדיקן פּאַנעם,
מיט אויגן, וואָס קוקן זיך אַרום, צי קיינער זעט ניט, זיך איינהערן, ווי
יענע ליישנט איר פּאָר פונעם סידער.

צו יענער צייט:

פון ערהעצן ווייט האָבן צו דער מוטער פונעם „הויז“ ווידערזאַמאַל
דערגרייכט קלאַנגען וועגן איר זיידנס בעניאָכיד: — „ער איז שטאַרק
פאַראַרעמט געוואָרן, פאַרוואַרפן געוואָרן פון דער היים, קימאַט ער גייט
אַרום איבער די הייזער“.

און, זוי פון מוידע, אַ צוזאַמען מיט די קלאַנגען, וועט זיך אויך

אומקערן דאָס זינדיקע „מאכשאַווע־בענקען“, האָט די מוטער פון „הויז“—
 נאָך אַן איבערייס פון עטלעכע יאָר—נאָכאָמאָל אָנגעהויבן קינדלען.
 זי האָט געהאַט נאָך צוויי: פּאָליעקן און בליומען.
 מיט דעם האָט זיך, אייגנטלעך, איר מאַמעדיקייט געזאָלט פּאַנען-
 דיקן — איר זיידנס בעניאָכיר און שוין געהאַט געשמאַרן, מער ניט
 גערופן די גרייטקייט אָפּצוגעבן דאָס פאַרמען אייננעם מיט דער
 נעשאַמע, וואָס מוז קומען ריין אָפּ יענער וועלט. דערצו האָט דאָס
 אַשירעס צו יענער צייט זיך אָפּגעשמעלט און נאָך אַפּילע אָנגעהויבן אַ
 קאַפּל פּאַלן. ביידע נייע קינדער האָבן באַם פּאַטער שוין קיין שום
 פּרייד ניט אַרויסגערופּן. בליומען — אַ שמאַל־ביינערדיקע, אַ צאָרעדיק-
 שלעכטע, מיט סימאָנים אָפּ אַ באַק און אַפּן האַלדז (סימאָנים, וואָס
 זיינען איר געבליבן אָפּ אייביק פון אַ יונג־יאָריקער אָפּעראַציע)—האָט
 ער אָפּ, אַלעמען אין די אויגן, ניט ליב געהאַט, ניט געקאָנט פאַרמראַן
 גן אירע גרילצנדיקע געשרייען, זיך געקרימט:
 — מע זעט דאָך, עס וואַקסט עפעס אַ האַ.
 זיך געוונדערט:

— ווי קומט אזוינס צו מיר?

און מיט פּאָליעקן—אַ לוסטיק־פעטער פעמפיק מיט אַ גרויסן גער-
 שמאַק צו דער „אַכילע“, זעטיקט זיך קיינמאָל ניט אָן, וועהנט זיך
 אַזש און כאַרכלט פון פאַרנעניגן, ווען ער כאַפט עפעס אַרײַן אין מויל,
 קייט ניט, נאָר שלינגט, — מיט פּאָליעקן איז געווען צאָרעס:
 אַפּן פּערטן יאָר פון זיין געבורט האָט זיך אַרויסגעוויזן — ער
 היקעט שטאַרק, ווי אַ האַלבו־שטומער, כאַפט די פאַרשלונגענע ווערטער
 זייער גיך — מע דאַרף האָבן צען קעפּ צו פאַרשטיין, וואָס ער מיינט.
 דערצו נאָך מוט ער אָפּ אָן אַ שיר שפּיצלעך אין הויז, פאַרשמעלט די
 נייטיקע שליסלען אַזוי, אַז קיין בען אָדאַם זאָל זיי ניט קאָנען געפינען,
 כאַפט, ווען קיינער זעט ניט, אַ זיידן סיכל אָדער אַ שאַל און רוקט
 אַרײַן אין דער ברענענדיקער הרובע. נאָך צוויי יאָר האַלטן אים אין
 „כײַדער“ און אויסגעקומען צו פּאַרן מיט אים צו פאַרשיידענע דאָק-
 טוירים און באַבקעס און זיך קלאָגן:

— ער דאַרף שוין ווערן זיבן יאָר און קאָן נאָך אַלץ ניט קיין
 אַלעפּבייז, ניט ער קאָן די אויסעס אין „סידער“ אונטערשיידן, ניט ער
 קאָן זייערע נלמען ריכטיק אויסריידן.
 עמעצער האָט כּאַמפּאַלסאַפּ אַן אייצע געגעבן:

— שמעלט אים א פיאזוקעלע אפן מויעכל.

דער פאָטער איז אינדערהיים ניט געווען, זיך אין די זאכן ניט געמישט. דאָס פיאזוקעלע האָט מען פאַליעקן געשמעלט איינמאָל און צוויי מאָל ביז עס האָט געהאַלפן — ער האָט אָנגעהויבן צו דערקענען אן אַלעף אין סידער, ער האָט אָנגעהויבן אַביסל קלערער צו ריידן; די מעלאָמדים האָבן זיך אַלץ געקלאָגט:

— אַ שווערער קאַפּ באַ אים, ניט רעב מיכאַעלס קאַפּ.

איז דאָס געווען אין דער צייט, ווען מע האָט זיך געראַשט מיט די עלטערע קינדער — כאַסענע געמאַכט שיינדלען מיט יוניען, פאַרקנאַסט און געהאַלטן באַ כאַסענע מאַכן שלוימען.

ניט וועלנדיק מער קיין קינדער, אָן שום גלויבן, און זי קען נאָך קינדער האָבן, איז די מוטער פון „הויז“ דאָך פאַרהאַנגען אין טראַגן און גלייך פיינט געקראַגן דעם וואַקסנדיקן כּויד צוגלייך מיט דער עלטער, וואָס רוקט זיך אַף איר אָן, דערפילט אין איר געעלטערטן מער-בערעס-זיין עפעס ווי אַ ביזאַיען, אַ שטראַף דערפאַר, וואָס אַלע אירע פּרעירדיקע קינדער זיינען בלויז אַ פּויעל-יוניע פון ניט-וועלן זיך אַראָפּ-לאָזן צו שטענדיקן זינדיקן מאַכשאוועזענעקע—ערהעץ האָט זי געהערט, און נאָט שטראַפט אָפט באַ אַ זינדיקן דעמוועלן איינער מיט וועלכן ער האָט געזינדיקט, וואָרעם אזוי שטייט געשריבן:

— „דערדאָזיקער אויער, וואָס האָט געהערט אפן באַרג סיני: „פאַר-קויה זיך ניט פאַר קיין קנעכט“, און האָט זיך פאַר אַ קנעכט פאַרקויפט, זאָל ער געבויערט ווערן“...

אָף איר איז געקומען אַ שווערער אומעט, אומגעטרייסלט דעם גאַנצן קערפער, זיך געלייגט ווי אַ קרענק אַף אַלע גלידער—אן אומעט אין אירע אויגן, אַף אירע הענט און אפילע אַף די נעגל. זי האָט אָנגעהויבן אַלץ מער צו געפינען טיפע קנייטשן אין איר פּאַנעם, געלע פלעקן ארום מויל, אָנגעהויבן אויסבאהאַלטן איר וואַקסנדיקן בויך אין די עקסטע שטיילסטע כאַדאָרים, ווי מע באַהאַלט אַויס אַ ביזאַיען, אַרויסקומענדיק פון דאָרט — טאַמעד אַויסגעזען פאַרוויינט, זי האָט אָנגעהויבן אָפט צו ראווען האָרט, אין די אויסבאהאַלטענע כאַדאָרים, נאָר די טפילעס פון סיחער זיינען איר געווען קאַרה.

דענסטמאָל האָט זי צוגעלאַנטשעט צו איר הויז איינעם פון די אָר-טיקע מיטליאָריקע יודן—אַ ציגיינערש-שוואַרצן, אַ קליינוואַקסיקן, אַ ברויגעזערומען און ברויגעזש-שווייגנדיקן — אים געמאַכט פאַר אַ

מעלה-הערדלער — אזעלכע, וואָס טראָגט אַליין די מעל דעם קוינע אין שטוב אַריין און שעמט זיך פאר אנדערע פרומע יודן, אלעמיי ער טוט עס, אלעמיי אלע ווייסן, אז ער איז באַ „איר“ אַ כאַשען, קיינער האָט קיינמאָל נישט געהערט די שטילע טריט זיינע, בעיים ער קומט אַריין אין „הויז“. זי האָט באַקומען צו אָט דעם יודן גרויס האַסמאַנעס, אים באַשיצט פון אירע דינסטן, וואָס האָבן אים נישט ליב פאר זיין שטענדיקן שווערן אומעט, פאר זיין נישטקוסן קיינעם אין פאַנעם אַריין, פאר קיינמאָל קיין שמויכל נישט טאָן. זי האָט וועגן אים געזאָגט:

— ווער? ... זיידל? ... אז אַד-און-וויי איז צו אים...

— וואָס ווייסט איר? ... ער איז דאָך נעבעך אלע יאָרן געווען באַ זיין מאמע אַ בעניאַכיד.

זיידל:

ער איז איינער פון יענע, וואָס „קומען נישט אַריין“ — מע קוקט זיך אום פלוצים אינמיטן אַ וואַכערדיקן באַטאָן, דערזעט מען:

— ער איז שוין דאָ...

מיט פארלייגטע הענט אין די אַרבע, אָנגעשוואַלגערט דעם אויכער שטן טייל קערפער אפן פאַלירטן דעמבענעם טיש, שטייט ער איינער אַליין אין עקיאַנטעווידיק-פוסטן עס-צימער און קוקט אַריין אין זיין אַפגעפליקטן אַלטן ביכעלע. אין ביכעלע געפינען זיך אלע זיינע מעל-טעזשבונינעס און ארום די טעזשבונינעס — אַלערליי הריידלעך און מאַלעכצן, געראַטן אין פילעקיקע מאַגנאָווידלעך: דאָס זיינען די דריידלעך, וואָס ער, ואַ ברויגעזער אַף אַלעמען — קימאַט אַף נאָט אויך — צייכנט אין זיין ביכעלע, שטייענדיק אין עס-צימער מיטן רוקן צו אַלע טירן, צו אלע, וואָס קאָנען פאַרבייגיין און אים דאָ דערזען. צו אים האָט די מוטער פון „הויז“ געקענט ארויסגיין מיט אַ שאַל אַף די אַקסלען, מיט אַ שאַרף אפן קאַפ, ווי צו דינען נאָט, ווי צו נאָטס אַ שעליעך, זיצן דאָ ווייט פון אים — אַזש אין צווייטן עס מיש-זיצן אזוי אַ שאַל און מער, אים אויספרעגן צוערשט וועגן זיינע אַרעמע מעל-פאַרדינסטן, וועגן אַרעמע ווייב-און-קינדער, און נאָכדעם — ביז גאָר געהיט און פאַרטראַכט — וועגן דעם טאנידן און גענעם, וועגן פאַרשיידענע שטראַפן, וואָס נאָט האָט פאַר זינדיקע אַף דער וועלט און אַף יענער-וועלט:

— וואָס קומט אַף יענער-וועלט אַף ראַשע, אַ? זיידל...

— אַ ראַשע? ...

זיידל איז ברויגעזאיינגעבויגן איבער זיין ביכעלע, דרייט אן אופֿן
הער מיט זיין אלטן שטיקל שרייבֿפענדל, קוקט צו די פילעקיקע מאָד
געדאָווינדלעך, וואָס ער דרייט אויס ארום די פֿאַרשריבענע כעזשבוֿר
נעס און איז שלעכטפֿאַרבימערט שוין דערפֿאַר אליין, וואָס פֿון אים,
דעם לאַמדרן, וויל מע דאָ מאַכן עפעס אַ מין ווייבערשן מעלאַמער. ער
ענטפֿערט, זוי מיט אינווייניקסטער גרימעניש:

— וועלכן ראָשע?

ער קוקט אפֿילע איינמאָל ניט ארויס פֿון זיינע מאָלעכצן אין
ביכעלע און דערציילט, אז רעשאַים זיינען פֿאַראַן אלערליי און אויך
זייער שטראָף איז פֿאַרשידן:

— דאָ רעשאַים, וואָס הערן ניט אַר אַ צו ברענען, סײַדן עפֿשער —

אז כּאַזשעך וועט קומען, און אַנדערע — יעדערער לײט זיין כּעט.

— נו און ווייבער?

— ווייבער? ...

זיידל קנייטשט זיך, זוי אַ מענטש, וואָס האָט ביכלאַל פֿינט דעם
מין:

— נו, יאָ. ווייבער — אויך... נאָר ווייבער האָבן ביכלאַל זייער
ווייניק מינצונעם.

ס'איז שטיל. די מוטער פֿונעם „הויז“ טראַכט. דער שווערער אַר
מעט, וואָס האָט אַפּגעטרייסלט איר נאַנצן קערפֿער, קוקט אַרויס פֿון
אורע אויגן, שפּרייט זיך אַר אירע הענט, אפֿילע אַר אירע נעגל.
פֿלוצים טוט זי אַ פֿרעג זייער געהיים, ביז גאָר שטיל:

— נו און אן איישעסזאיש, וואָס זינדיקט? ... וואָס קומט, לעמאַשל,
אַזאַ איישעסזאיש? ...

זיידל טראַגט אין זיך אַר אַט דעם מין זינדיקער איישעסזאיש —
עפעס אַן אַזאַנעהויערע סינע, אן אלטע, א טיפֿע, א געיאַרשטע פֿון
זיינע אַר־זיידעם. קיין געזינדיקטע איישעסזאיש האָט ער נאָך קיינ
מאָל אין זיין לעבן ניט געזען, גלייבט ניט, אן אַרום אים קאָן זיך
אַזוינס געפינען, און מאַקע דעריבער האַקט ער איר אַריין דאָ אַפֿן
אַרט די גרעכטע שטראָף, וואָס איז גאָר מעגלעך — וואָס האַרט עס
איס? ער באַמאַלט, וויאזוי אַזאַ מין זינדיקע זיצט אייביק אין קיין
ווער — ניט זי ליגט, נאָר זי זיצט:

— אירע אייגענע ברענענדיקע האָר — אין איר אייגענעם מויל,
און אזוי אייביק... אייביק...

ער דרייט מיט זיין שטימל שרייבפענרל זייער ברויגען אין זיין
ביכעלע:
— אזוינס ווערט אפילע קיינמאל אין קיינער ניט פארהוילט,
שטייט ניט און קיין טינאס-האמויסים...
זינדל האָט מוירע טאַמער האָט ער איבערגעזאָלצן און טוט א
מורקע:

— אזוי האָב איך געזען אין שיינע-מוסער... אזוי שטייט אין
דער טוירע: וועצאָווסאָ ביטנאָ, ווענאַפּלאָ יעריכאָ, וועהויסאָ האָנשאָ
לעאַלאָ בעקערעווי אַמשהאָ — איז דער טייטש: און איר בויך זאָל גער
שוואַלן ווערן, און איר דיך זאָל איינפאלן, און די אישע זאָל זיין
צון א...

— וואָרט... וואָרט — כאַפּט זיך די מוטער פונעם „הויז“, וואָס
זאָלן געשוואַלן ווערן?

— דער בויך, דער בויך...

זינדל איז אינטאָעס, אַלעמיי מע צווייגט אים, ער זאָל מיט זיין
מויל איבערכאַזערן טאַמע ווערטער. ער מורקעט נאָך מער ברויגען:
— אַוואָרע... געשוואַלן ווערן, געשוואַלן ווערן... וואָס-זשע? אזוינס
האָט ניט פארדינט?

נאָך די מוטער פונעם „הויז“ הערט שוין מער ניט. האָס, וואָס
זינדל האָט ביז אַהער געזאָגט, איז פאר איר אויך גאַנץ גענוג. דער שווער
הער אומעט איז אין אירע אויגן, אפ אירע הענט, און אירע נעגל. זי
האָט עפעס נאָך געוואָלט פרעגן, נאָך פון דערשלאָנגקייט האָט זי
פארגעסן. וואָס. זי גלייבט בלוז, אז זינדל, וועמען זי האָט געהאַלפן
ווערן א מעל-קרעמער, וועט זי ניט פארהיירן — ער האָט איר גע-
זאָגט דעם עמעס:

— און איר בויך זאָל געשוואַלן ווערן... אזוי שטייט אין דער
טוירע.

אז זינדל גייט אַוועק, באַהאַלט זי זיך אין איינעם פון די זייטן
סטע שטילע כאַדאַריום. דאָרט, ווען קיינער איז ניטאָ, טוט זי זיך אויס
און באַקומט איר וואַקסנדיקן בויך; אָפּ איין אָרט, דאַכט זיך איר,
איז ער געשוואַלן... נאָר עפשער איז ער ניט געשוואַלן... סייזוויסיי:
דאָס טראַגן אַליין אין אזא עלטער, ווען ווייבער, געוויינלעך, טראַגן
שוין ניט, קאָן מען שוין אויך אָנעמען פאר א מיין געשוואַלעכע... סייז
וויסיי: זי מעסט זיך צו קוקן אפ איר מעגערעסן בויך, ווי אפ דער

שטראָף פאר אן אוויירע, וואָס מער עס וואקסט, אַלץ מער האָט קיין
טרוגט נישט די סינע, וואָס זי פילט צו אים. זי ווייסט נישט קלאָר, צי
איר זינדיק מאכשאַוועבענקען איז געווען טאקע אַ זינד און עמעסע,
ווי זיידל זאָגט, צי עפשער איז האָס גאַרניט „דאָס“... עפשער איז עס
גאָר אַ קלייניקייט, נאָר זי האָט מוירע וועגן דעם באַ זיידלען צו פרעגן,
ווייל טאָמער איז דאָס נישט קיין קלייניקייט.

פון אירע אָפטע שמועסן מיט זיידלען, ווייס זי, אז טשווע
העלפט:

— גאָר נישטאָ די זינד, וואָס זאָל דורך טשווע, לעפּאָכעס, נישט
קלענער ווערן.

אזוי האָט איר זיידל איינמאָל געזאָגט און האָט דערביי געטאָן אַ
זיפּן, צי דערפון, וואָס זי מאַמערט אים מיט אירע ווייבערשע פראַגן,
צי דערפון, וואָס ער האָט טאקע אַפּ באַל-טשוועסן בעעמעס האכמאָנעס:
— טשווע העלפט, עס שטייט אזוי: אומשוואַ אומפילאָ אונזראָד
קאָ"...

זי האונט דעריבער זייער אָפט, אויסבאַהאַלטן אין די ווייטסטע
שטילע צימערן, האונט גאַנצע שאַען, אפילע אינדערוואַכן, און נאָכ
דעם פילט זי זיך זייער פרום און האָפט, אז נאָט וועט זי פון דער
גרויסער שטראָף באַפרייען—דאָס קינד, וואָס זי טראַגט, האָפט זי,
וועט יעדנפאלס געבוירן ווערן אַ זיבעלע, אַ מאַפעלע, ווי אירע ערשטע
קינדער. זי קאָן זיך אין קיין פאל נישט אויסמאָלן; אז דאָס קינד זאָל
לעבן און זאָל זיך אייביק ארומהרייען פאר אירע ואויגן, ווי אַ לעבעד
דיקע שטראָף פאר אן אוויירע. ווען זי כאַפט דעם מאַן אַ פרייען פון
זיינע געשעפטן, ארומפאַרעכצן און אַמפערן זיך אין פרומע בקירעס,
פרוומט זי אים צוגרייטן:

— דו ביסט שוין אַלט. איך בין שוין אויך נישט יונג... אַ קינד
האַרף געבוירן ווערן באַ אַזעלכע עלטערן... ווער וועט עס אופציען?
וואָס וועט פון דעם זיין?... עפעס אַ ווילדער יאָסעס, אַ העפּטער-זאָך...
דעם פאַמערס טונקל-גראַע באַרד פוט וועגן דעם אַ טראַכט וואָכעדיק:
— אן אומגליקלעך קינד... ווי אָפּגעלאָזט אפן יאָס... סע וועט
שווימען... די וועלט וועט עס מענאָדל זיין.

זיין רויטלעך צוגערעמפט פאַנעס טומ וועגן דעם אַ טראַכט
יאָנשעוודיק:

— דאָך... די געשעפטן האָבן זיך אַ רוק געטאָן. צוריק מיט עט

לעבע יאָר זיינען זיי אַוועק שלעכט, איצט זיינען זיי אַוועק בעסער...
סע וועט דאָך זיין מיט וואָס דאָס קינד צו באַוואַרענען...
די מוטער זאָגט:

— באַ אַזאַ עלטער פאַרמאָגנען אין טראַגן. קאָן נאָך נאָך זיין: סע
וועט געבוירן ווערן פאַר דער צייט אָדער ביכלאַץ אַ קאַליקע... סע קאָן
דאָך נאָך זיין: סע וועט געבוירן ווערן מוים...

דער פאָטער קאָן מער ניט הערן. ער פאַרמאָגט זיך:
— איך ווייס... וואָס דו רעדסט דאָרט... בעבעסט!

נאָך דאָס קינד האָט ניט געוואָלט דערפילן אין בויך, וואָס סע
פאַדערט זיך פון דעם, ניט געוואָלט אַרויסקומען פאַר דער צייט, ניט
געוואָלט געבוירן ווערן מוים. ווי אַ דורכויס־לעבעדיקע שטיק שטראַף—
ווי אַ סימען, אַז נאָט וויל ניט מוים זיין, אזוי האָט עס די מוטער
דערפילט, ווען עס איז, ווי אַפּצעלאַכעם אלע האַוונעכצן, נאָרמאַל און
מאָדנע געזונט געקומען אַף דער וועלט. עס האָט באַוווּן דער וועלט
אַ קומשטעראַווע קעפל, פאַרזשמוּרעמע פּונקטלע אַייגעלעך מיט גראַבע
אויסגעצויגענע ליפּלעך און האָט גלייך אַ קוויטש געמאָן מיט אַ געזונט
קאַל פון אַ לעבעדיקער און לעבנסלוסטיקער אווירע: אין קאַל איז
געווען אַן אַ שיר אַזעס:

— איך, פענעק, בין דאָ!...

אין צימער באַ דער סימפּעטאָרן זיינען געווען אימער די שטאַרט
באַבע, אַ פּאָר דינסטן און דער קריסטלעכער דאָקטער. וועמען מע האָט
פון ערנעץ ניט ווייט אַראַפּגעבראַכט. די מוטער האָט, לינגדיג מיט
פאַרשמאַכטע אויגן, ניט געקאָנט פאַרטראַגן אַלעמיי זיי פאַרען זיך אַלע
מיטן נייגעבאַרענעם מיטן זעלבן ערנסט, וואָס מיט אירע שרוערדיקע
געווינטשענע קינדער: ניט געקענט הערן, ווי דער דאָקטער ווונדערט
זיך, אַרוםטאַפּטריק און איבערוועגנדיק דאָס קינד:

— גיבורים טאַמע־מאַמע, אַז זיי קאָנען אזוינס אַף דער עלטער
האַבן... זעסט, צי ניי? אַ נאָרמאַל קינד, אַ געזונט, אַז אייזערנס!

איצט איז שוין פענעק אַלט זיבן יאָר, און די מוטער קאָן נאָך
אַלץ אָט דעם דאָקטער ניט מוים זיין. זי רופט אים צו זיך מער קיינ
מאָל ניט. מאַמעד, אַז מע דערמאַנט זיין נאָמען, מאַכט זי מיטן מויל
אַ באַוועגונג, ווי אַף אויסצושפּיינען: מאַמעד זאָגט זי ווען אים:

— מינגע צאָרעס צו זיין קאַפּ...

1

איצט איז פענעק אלט א יאָר אַכט־ניין.
איצט איז איינער פון די זומערס, ווען זיין מאמע איז אוועקגע-
פאָרן היילן איר קראַנקע לעבער. און די „קינדער“—פאָליעסן מיט
בליומען — האָט מען אוועקגעשיקט אפן לימאן.
פענעקן האָט מען שוין פיל מאָל געכאַפט כאַ:

ניט־אַפניסן זיך נעגלזוואסער.

רייסן וויינשל אום שאַבעס.

אנטלאָפן ווערן אָן „קרישמע“.

ניט אָנטאָן דעם טאַלעסקאָטן.

זיין אן אַזעספאָנעם אנטקעגן עלטערע יידן.

האַלפן די הענט אַף אַ מיעס אָרט.

שלאָפן אין פערדן־שטאַל לעבן יאַנקל דעם פורמאן.

מיט יעדערער פון די אווירעס, האָט זיין מאמע, איידער זי איז
אוועקגעפאָרן, אים וויפל מאָל געמוסערט פאר פרעמדע מענטשן, פאר
נעסט, וואָס קומען צו איר מאַן פירן געשעפט — זי האָט עם געטאָן
אומזיסטן, קערדיי אַלע זאַלן דאָס וויסן, מעדיי אַראָפּצונעמען פון זיך
גאָטס שטראַף דורכן ביזיאַיען, וואָס זי אַליין טוט זיך אָן, קערדיי קיי-
נער זאָל ניט מיינען, אז זי האָט פענעקן אומזיסט פיינט, האָדעוועט
אים אומזיסט אַוף צווישן די דינסטן אין קיך.

און אַכוז זיין מאמע—פאָליעס און בליומע (פאָליעס איז עלטער
פון אים מיט אַ יאָר זיבן, בליומע — מיט אַ יאָר פינף); מיט פרום-
געהיליקטע מילער האָבן זיי פענעקן שוין פיל מאָל געזאָגט:

— ראַשע!

— אויסוורף!

— וועסט אויסוואקסן א הולטיי.

— ווערסט א „שעס־דאָזער“*.)

און דער אייקער:

בען סוירער אומוירע**.)

מע האָט אים דערביי דערצייילט פון כומעש, וויאזוי אייגענע טאָר
טעכטאמע דארפן אים פארשטיינען.

פּאָליעק—א פעמלעכער, זייער א געזונטער—האָט איינמאָל פענעד
קן שטארק געשלאָגן. פענעק האָט אופגעהויבן א געשריי, געמיינט: די
מוטער וועט זיך פאר אים איינשטעלן (דער פאָטער, אז ער איז אינד
דעהיים, לאָזט ער אים קיינמאָל ניט שלאָגן). די מוטער האָט געד
האלטן כאָס סאָף פון אירן א לאנגן פרומען דאוונען; פארענדיקט אָן
שום איילעניש איר זאָגעכץ אין סידער. אנשטאט זיך איינשטעלן פאר
פענעקן האָט זי א זאָג געטאָן צו פּאָליעקן:

— פּאָליעק, די הענט זאָלן דיר דערפאר היינמאָל ניט וויי טאָן.

פענעק האָט דענסטומאָל געכאַפט א היפיע שווערע טשערעפאַכע,
וואָס איז געלעגן אפן טיש, ווי א שיינדלינג, זי א וואָרף געטאָן פאָר
ליעקן אין פּאָנעם אַרײַן און איז געווען שטארק צופרידן, וואָס פּאָליעק,
כאַפּטדיק זיך מיט ביידע הענט פארן פּאָנעם, האָט גענימען וואָיען אַף
איינמאָל מיט אסאך קוילעס, ווי א בילעריי פון הינט, וואָס פארד
נייען זיך אינמיטן נאכט עטלעכע מיטאמאָל. פּאָליעק איז נאָסדעם
ארומגעלאנגען מיט א פארבונדן פּאָנעם, פול מיט צעהאָרעטע געשוויי
לעכצן, און פענעקן האָט די מוטער געזאָגט:

— צו אלע מייילעס נאָך א רעציעדע?!... נו, גוט, וועט מען כאָמש

וויסן מיט וועמען מע האָט צו טאָן.

2

אַף דער מוטער פאלט אָפּט אָן א רעליגיעז־פרומער אומעט, קומט
אַף איר מערסטן פּלוצלינג, אָן א שום סיבע. אָפּגעשלאָסן אַף יענער־
זייט גרויסן שטילן זאל, דאוונט זי דאן נאנצע טשגן אפילע אינדער־
וואָכן, עסט ווייניג, פילט זיך נאָענט צו נאָט, וואָשט די הענט פיל מאָל
אין טאָג, ווי א מאַטעריאַל אום יאָמקישער; דער מערקישער שאַל אַף

* א שלעכטו שעם.

** א זינדיקער וין.

אירע אַסלען, ווי א פאָרויכעס, ווי א הייליקע מעביצע, וואָס טיילט
אַפּ זי מיט נאָט פון אַרומיקע זינדיקע בליסן.

אַזא פּרומקייט איז אַר איר אָנגעפאלן אויך דעם לעצטן זומער,
איידער זי איז פונדערהיים אוועקגעפאָרן. א פאָר שאַ פארן געזענע
נען זיך האָט זי דערזען, ווי פענעק עסט מיט אומגעוואָשענע הענט,
אַז א בראַכע. זי האָט א קול געגעבן אַר זיינע ברודיקע נעגל, אַר זיינע
גראָבע ליפּן — א קול געגעבן מיט עסל, ווי אַר אן אייגענער מיטעם-
אַפּגעטאַנענער אווירע.

— פענעק—האָט זי א זאָג געמאָן מאָדנע קלאָר, מיט א געסאָ-
שערט מויל.

זי האָט, קוקנדיק אַר אים, צוואַמענגעצויגן די אויגן, זיך ניט אָנד
גערייט אן אים, ווי אן א טאַמע זאָך:

— פענעק, האָט זי געזאָגט,—הער אויס: אויב דו וועסט זיין פּרום
און שרלעך, טאָ זאָלסטו מיר לעבן, עלע ניט, מאָ וויל איר דיך בעסער
האַבן אַר יענערזוועלט.

זי האָט א זיפּ געמאָן:

— האַלשוויי זאָל איר ליבן זאָגן — דיר וועט שוין קיינער ניט
העלפּן... פּפאר — פאלן...

פענעק גלייבט שוין אויך אין דעם, קוקט אַר זיך אַליין, ווי אַר א
פאַרפאלענעם. א סימען האָט ער: די מוטער איז אַר זומער אוועקגע-
פאָרן, די „קינדער“ אויך. אים אָבער האָט מען געלאָזט אינדערהיים.
פענעק געדענקט:

— פאַרפאלן... מיר, פענעקן, וועט שוין גאַרנישט ניט העלפּן.

ער הערט: פון מוירע, און דער באלעבאָס וועט אַר איר שרייען,
שרייט צו אים שיינדל די לאַנגע:

—פענעק, איר בעפּ דיר, גיי אין כּיידער.

3

איצט איז א הייסער זומערדיקער טאָג—א וואַכעדיקער נאָך אָנד
כייסן. דער דרויסן — פרייסעק.

צווישן א קינדער צוועלף זיצט פענעק אין כּיידער באַס רעכנע
טיש, שרייט איינינעם מיטן רעכען, איינינעם מיט די קינדער שווערע
און גרויזאמע כומעשזושרייער:

— וועהאָהאַר — און דער באַרנסיני, בויער — ער ברענט,
באָייש — אין פייער... דערביי גערענקט זיך אָן אופהער:
— מױשע גייט און אפן באַרג צו גאָט.

פון פיל מאָל איבערבאָוערן די ווערטער, פון די פיל צוזאמענע-
גאָסענע קינדערשע קוילעס ווערט געשאפן א טשאַדענדיקע כוואליע
אין קאָפּ, אין האַרץ, אין דער לופט, ווי גלייך אַרום-און-ארום ברע-
נען, צאָנקען, טריפן און רויכערן אָן אַ שיר וואָסענע ליכט. און ווי אַ
פּייל פון אָט דעם צאָנקען שווינדלעט אָן אופהער פאַר די אויגן דער
טערקישער שאַל, וואָס די מוטער טוט אָן, ביים אַף איר פאַלט אָן די
פּרומקייט און זי ווערט גאַענט צו גאָט. אין טיפּעניש פונעם טשאַד
יאָגט דער רעבע ווי מיט בייטשן די קינדערשע קוילעס:

— וועהאָהאַר — און דער באַרנסיני, בויער — ער ברענט
באָייש — אין פייער...

און פּלוצים דערפילט פענעק די אומנוצלעמקייט פון אַמזדעם
שרייען פאַר אים, דעם פאַרפאַלענעם „ראַשע“, „הולטיי“, „סורער-
אומוירע“, פאַר אים, וואָס האָט שוין איינמאָל געוואָרפן די משערש-
פאַכע פּאַליעקן אין פּאַנעם אַרײַן, שוין וויפּל מאָל אויוער געווען אַף
מיצוועם, שוין וויפּל מאָל געשלאָפן מיט יאַנקל דעם פּורמאַן אין
פּערדן-שטאַל — סײַזווייסיג, ער, פענעק... אַ פאַרלוירענער. אין קאָפּ
הייבן אָן קריכן זייטיקע זאַכן. מײלער שרײַען און אויערן הערן ניט;
מיט דינעם שפּיננוועבס פאַרוועבט פענעק אַ זייטיק בילד:

אינדערהיים פירט יאַנקל דער פּורמאַן די גרויסע שיינע פּערד צום
וואַסער...

ער זעט מיט מאָדנער קלאַרקייט:

אינדערהיים שלאַפט דער טאַטע פון גאָכמיטאָג באַ זיך אין
שרייב-צימער, ליגט אין דער שוואַרצער קאַפּאַטע אַף אַ זייט, די
האַלב-צונעמאַכטע אויגן — פאַרנאַצט, זיין מויל — אָפּן, ווי באַ אַ
פּיש אַף אַרײַנבאַפן וואָס מער לופט, זיין געקנייטשט רויטלעך-צונג-
דעמפּט פּאַנעם—יאָנפּוועדיק-פאַרשוויצט, און די וואָכעדיקע, פּונקל-
גראַע באַרד — מיט פּרעמדקייט פאַרכויגן צום האַלדריצו. אַז דער
טאַטע וועט זיך אופכאַפן פון דרעמל, וועט יאַנקל מיט די פּערד שוין
זיין צוריק פונעם וואַסער, שוין האָבן איינגעשפּאַנט דעם פּאַעטאַן.
דער טאַטע אינעם גראַען פאַר-באַלאַט מיט אַ סײַפּער אין די הענט

וועט זיך אופגעצן אף דער פֿור, אריינלוקנדיג אין סייער, וועט ער
 אוועקפארן צו זיינע געשעפטן ערהעלדזווהין אף לאנג, אף א גאנצע
 וואך. אין גרויסן ווייסן הויז וועלן בלייבן כלווי די דינסטן מיט שינדל-
 דעלאנגער, שטילקייט דאָרטיקע — אַרום זיי; קילקייט — אַרום זיי...
 פענעק האָט ליב די שטילקייט און קילקייט אין „הויז“, ביים זיי
 האָבן ניט אף זיך קיין באַלעבאָס, ער האָט ליב די דינסטן, וואָס
 דרייען זיך דאן אַרום אָן אַ באַלעבאָס איבער די צימערן און ריידן
 מיט געלאָסענער זיכערקייט — ווערן מענטשן, גענעצן אַפֿט און פֿריי,
 ווי נאָך אן איינהאַרע...

די כומעש-ווערטער, וואָס מע שרייבט, ווערן פֿון רעגע צו רעגע
 שווערער אָנגעגאַסן מיט בליי, זיי זיינען געראַטן מיט זייער פרומקייט
 אין טאַטן, אין דער מאַמען, זיי ווילן ווערן אף אים, פענעקן, באַלע-
 באָס — זיי, וואָס זיינען אומנוצלעך פאַר אים דעם „פאַרפאַלענעם“...
 פענעק באַמערקט ניט, ווי ער הערט אופ צו שרייען די ווערטער, באַ-
 מערקט ניט, ווי ער גאַנוועט זיך שטיל אַרויס פֿון כּיידער, און אויך
 אַרום אים באַמערקט עס ניט קיינער — אַרום אים טראָגן זיך טשאַרני-
 דיקע כּוואַליעס:

— וועהאַהאַר — און דער באַרג, בויער — ער ברענט, באַייש —
 אין פייער...

שפעטער אַביסל וועלן זיך די געשרייען פֿלוצלינג אַפֿשטעלן, מע
 וועט דערזען, אז פענעק איז צווישן די קינדער אין „כּיידער“ נישטאָ,
 מע וועט שיקן אין „הויז“ אים זוכן. פענעק פאַרקערעוועט דעריבער אין
 אן אנדער זייט, צו אַרעמע שטיבלעך און הינטערהגעסלעך, וואָס הייבן
 זיך אָן הינמער אַ קלווי מיט אַן אַלמן באַרנבוים, וואַלגערן זיך באַרג-
 אַראָפּ צום טייך און זיינען פּאָהנאַסן מיט טשמעליענדיקדיקייטער זון.
 דאָרט, וואָס ווייטער פֿונעם „הויז“ און פֿונעם „כּיידער“, וועט זיך
 פענעק אַרומשאַקלען איינער אַליין — ער, דער פּוסטראַןפּאַס פֿונעם
 שטעטל, דער פּוסטראַןפּאַס פֿונעם האָנענדרוי, וואָס דערהגרייכט אַהער
 פֿון פּאַרוואַקסענע פּויערשע שטיבלעך אף יענער-זייט טייך...

אף גריבלדיקע שוועלן, אף אַרעמע האַלב-צעוואַלגערטע פּיראַשקעס
 ויצן מעכערעמע ווייבער, היטן דעם האַלעם, וואַרעמען זייערע צע-
 פּראַלמע בייכער — זיי זיינען פּאַרגאַסן מיט הייסער טשמעליענדי-

קער זון, פונקט ווי זייערע הייזער, שמעטן מיט זומערדיקן רייעך פון זייערע הינטערגעסלעך.

זייערע פארהענגנס:
זיפצן,

אריינקוקן צו זיך אליין אין די העמדער,
ניט אפווישן בא זייערע פיצלעך קינדער די סטרעמפלעך אין לויזן זייערע קעפלעך.

צוויי פון די ווייבער צעקרויגן זיך, ווערט א געווימל. פענעק — אינמיטן. ער קאן כאפן א שמויס, אבער ס'איז ווערט: מע פילט דאן קימאט ניט קיין ווייטעק — אף אזויפיל זיינען טשיקאווע די קלאג-לעס, וואָס שפּריצן אינמיטן געווימל פון ווייבערשע מיילער:
לעס, וואָס שפּריצן אינמיטן געווימל פון ווייבערשע מיילער:
— גאָט זאָל דיך באשענקען מיט 10 קינדער און מיט איין העמד.
— מיט די גערערעם פון דיין קינד זאָל מען מעסטן דאָס בעסוילעס.
— עס זאָלן דיר אַרויספאלן אלע ציין און עס זאָל דיר בלייבן איין צאָן אף צאָן ווייטעק.

דער געווימל שיט זיך פאנאנדער, הערט זיך ווידער דער האַנגער קריי פון פארוואַקסענע פויערשע שטובלעך אף יענערזייט טייך. דער פאַרטווענער פענעק פילט מער ניט, זיין פוסט-און-פאָס, ווי עס פילן ניט זייער פוסט-און-פאָס די שטיבער אונטער דער טושמעליענדיקער זון, ווי עס פילן ניט זייער פוסט-און-פאָס די העפקער-הינט, וואָס ליגן מיט אַרויסגעהאַנגענע הונגעריקע צייטער אין שאָטן און עטעמען אף גיך, אף גיך.

5

אף אַ טרעפל, לעבן אַ שטוב מיט ערדענע ווענט, זיצט אַ קליינע זקיינע אין די אכציקער און נייט אַ קינדערש קאָלדערעל פון קליינע פאַרשיידנפאַרביקע שמאַטקעלעך. זי קאָן אלע קינדער אין שטאַט — זי איז אַ באַכע. איר ציכטיק פענעמל — געקנייטשט און טונקל-הרעטשקעריק, ווי די ערדענע ווענט באַ איר שטוב; איר קאָל — פול מיט קוואַקעריי, ווי באַ אַ הון אף אייער. זי קנייטשט צונויף די אויגן און דערקענט פענעקן, וואָס שמעלט זיך אַפּ קוקן אף די פיל פאַרבן פון איר געלאַטעט קאָלדערעל:
— קיין אייגנהאַרע... קיין ביזן אויג...

ניט זי רעדט — זי קוואַלעט!

— און די מאמע האָט דיד ניט געוואָלט... ניט געוואָלט... שוין אפן בראָד־שטול... דאָרף שוין געווינגען און שטייט נאָך אלץ אַף די פיס... שוין די גרויסע וווינען, האָלט שוין כאַס שטויס, און זיך לייגן אין בעט — איינמאָל גיין... „לייגט זיך, גענידעסטע, זאָג איך צו זיך לייגט זיך האַרציקע... גאָט גיט אַ קינדעלע, דאָרף עס זיין טייער, דאָרף עס זיין לייב...“ און זיי—די מאמע דיינע — אין איין שרייען: „נאָט, באַפריי מיך פונעם קינד, איך וויל עס ניט, איך דאָרף עס ניט...“ אָט אזוי האָב איך דיד גענומען... דאָס לאַפעלע אָפגע-שניטן, אַרומגעוואָשן דיד אין מולטערל און זאָג צו זיי — צו דער מאמע דיינער: „מיט מאַזל, זאָג איך, מיט גלויק... דאָס קינד, זאָג איך, איז אין אַ העמדלע געבוירן...“ און זיי — די מאמע דיינע— געלעגן מיט פאַרמאכטע אויגן, מיט פאַרקלעמטע ציין... אפילע קיין קוק ניט געמאָן... קוים, וואָס זי רעדט: „לייגט אים ניט באַ מיר אין בעט... נעמט אים צו“... און אזוי די גאַנצע סימפּעטיוואַד: זיך ראַק געבעטן: „האַלט אים אין אַן אַנדער כיידער... נעמט אים צו פון מיינע אויגן“... נישט לייב געהאַט דיד די מאמע דיינע... אַ גענידעסטע אַזא און מיר קיין בראָד־געלט ניט געגעבן... נישט לייב געהאַט דיד די מאמע... ניט לייב געהאַט...

פענעק האָט עס מעסוקן ניט לייב, קאָן קיינמאָל ניט בייזווין, בייס מענטשן רעחצילן, וויאזוי זיין מאמע פירט זיך אַף מיט אים, האָט עס פיינט צו געדענקען, צו הערן. ער גאַנוועט זיך אַוועק פון דער זקיינע מיטן זעלבן געפיל, וואָס ער גאַנוועט זיך אָפט אַרויס פונדער-היים, פון כיידער, ער גייט פאַמעלעך, נאָך אים דאַכט זיך, אַז ער אַנטלויפט.

6

וואָס טיפער אין די הינטערגעסלעך, אלץ נעענטער דער טייך, אלץ מער באַזונדערן זיך אָפ די אַרעמע הייזער, צעוואַרפן זיך, פראַ-ווען יעכידעס, — יעדע ישׂטוב מיט איר באַזונדער דאַלעס, מיט איר באַזונדער ביוואָיען, וואָס מע הייצט ניט אין אויוון... מע קאָכט ניט קיין אַנבייסן, אייניקע — מער פעסטע, אויסגעגלייכטע, אַרומגע-שמירטע — קוקן לעבעדיקער; דאָס זיינען הייזער פון באַלמעלאַכעס. אין זיי—אויב מע האָט אַרבעט — האַרעוועט מען אַ גאַנצע וואָך אזוי שמאַרק, אַז מע האָט גאַכדעם קיין קויעך ניט צו עסן אום שאַבעס;

די מאַנען ווערן דאָן אַנשלאָסן צווישן איין מייכל און צווייטן; די ווייבער ווערן זיי. דאָ איז נאָט אַרײַטצוזאָגן אין די אָפּענע מירן, זיך איינהערן אינעם ציעיאַגטן שטעפּן פון ניי-מאַשינעס; אינעם שאַרבען פון פלינקע סטאַליערישע הובלס, אין שטעלמאַכשן דרעלישווען, זיך איינשמעקן אינעם רײַך פון שטאַף, וואָס ווערט געפרעסט מיט פיי-עהדיקהייטן שניידערשן אייזן, אינעם רײַך פון גלאַסער באָנ-דערשער קלעפּקע, פון קירוזשנערשער פאַרב, פון אומרויקער שוסטער-שער דראַטווע. יעדע מעלאַכע האָט דאָ פאַר פענעקן איר באַזונדער טאָם, ווי גלייך ער וואָלט זי צעקויען, אַראָפּשלינגען און דערפילן איר פאַרגעניגן אינטוויניק באַ זיך אין מאָגן. דאָ, באַ אַן אָפּענער טיר, וואָלט ער געשטאַנען גאַנצע שאַען און וואָלט זיך איינגעקוקט אין דער אַרבעט מיט דערזעלבער לוסט, וואָס אַ הונגעריקער קוקט צו, ווי אַנדערע עסן. אָבער אויך די באַלמעלאַכישע שטיבער זיינען פאַר אים אָפּגעסאַמט, אויך אין זיי ווייס מען זיין טשיקאווע געשיכטע: ער איז באַ זיין מאַמע, ווייס מען, ערגער, ווי אַ שטיפּינדל, זי ציט אים אַה און קיך צווישן דינגסטן, זי טוט אים אָן שמאַטעס, דאַק אין דעם, וואָס פאַלט אַראָפּ פון די עלטערע.

מע דערזעט אים, מאַכט מען אים גלייך אַ באַרעכאַכע:

— אַהאַ!

— אַ גאַסט...

— פענעק!

— צעוואַלעט דעם אויבן!

— קום אַרײַן... קום אַרײַן...

מע פאַרגעסט אַ ווילע אָן דער אַרבעט. מע דינגלט אים אַרום.

מע דערפּרעגט זיך:

— עמעס, וואָס מע זאָגט?..

— אין אַן ערדזשיסעלע גיט זי דיר עסן — די מאַמע דיינע?

— אין קיך אין אַ ווינקעלע?

— אין קיך אַפּן פּאַל שלאַפּסטו?.. אַ?.. נעבעך!..

דאָ אין די באַלמעלאַכישע הייזער, פרייט מען זיך מיט אים, ווי מיט אַ לעבעדיקער טווידישער אווירע — די אווירע האָט פּיסלעך, דרייט זיך אַרום אין גאַס; צו דער אווירע קאָן מען צוגיין, זי אַרײַב-פירן צו זיך אין שטוב, ניט בלוזי זי אַרומקוקן מיט די אויבן, נאָר טאַקע, מאַמעש, אַרומטאַפּן מיט די הענט.

פון ייסראָעל-הערש דעם סטאַליערס אָפּענער טיר שרײַט מען צו
פּענעקן:

— נו, נו, נו... האָב קיין מוירע ניט...

— שטעק אַרײַן דאָס נעזל.

— שרעק זיך ניט.

— טרעט אַריבער די שוועל...

פּעטעק יוט א קוס מיט אומגלויבן אַף די, וואָס רופן אים. אין קיין
מאָל ניט זיכער, צי מע האָט דאָ אַף אים ראַכמאַנעס, אָדער מע האָט
אין אים נעקאַמע, ווי אין איינעם, וואָס שטאַמט דאָך פון דאָרטן —
פונעם גרויסן און ווייסן טווירישן „הויז“ — מע מאַכט פון אים
לעצאַנעס:

— קום אַרײַן, ישעם זיך ניט.

פון דער שטוב, וואָס איז פּאַהוואַלגערט מיט פּאַרטיקע טירן, מיט
פּרישנע-הובלישוועטע פּענצטער, טראָגט זיך דער פּלייסיקער געהילך
פון אַלערליי סטאַליער-אינסטרומענטן. פּים זינגען ביז אין די קני
אין סרוזשקעס. ייסראָעל-הערש אַלײַן — אַ קליינער, באַשטייט דעריי-
קער פון אַ גרויסער בייזער נאָז און פון אַ מעסוקן אויסגעקילעכטער
ברוסט, וואָס זעט אויס, ווי אַ פּאַרנטיקער הויסקער. זיין קאַפּ איז אים
שטענדיק פּול בלוז מיט אַ געדאַנק — אַ געדאַנק וועגן דעם ווערט
פון זיך אַלײַן, דעם בעסטן סטאַליער אין שטאַט, און וועגן דעם ווערט
פון זיינע באַכערים, וואָס קאַנען די מעלאַכע פּונקט אזוי גוט, ווי
ער — אז ער מיט זיינע קינדער מאַכן אַ שטיקל אַרבעט, איז דאָס
אַן אייביק געווער. טאַקע דערפאַר איז ער אַזאַ יאָקרען און אַזאַ שוויי-
גער. אים אַרט ניט, וואָס אַנדערע מיינען, אז ער איז אַ שטומער. ער
דערט ניט אַפּילע מיטן אייגענעם ווייב. בלוז ווען ער טוט אַ שיי-
דעך מיט איינעם פון זיינע באַכערים, עפנט ער אַ קאַפּעלע זיין
מויל און טוט אַ דונער-מיט אַ מעכטיקן באַס: „מעכטן, גיב מיר פאַר
מיין באַפּער פּופּציק קערבלעך מעלאַכע-געלט.“ אַלע לאַכן דאָן — מע
מיינט, וס'איז אַ וויי, נאָר ייסראָעל-הערש איז ערנסט — אז דער מע-
כטן ציילט אים באלד ניט אויס די פּופּציק קערבלעך, גייט ער מיט
צו דער כּופּע.

אויך איצט שווינגט ער. פענעקן רופט צו אים אין שמוכ איינער
פון זיינע ייטגערע באַכערים:

— קום, קום, „פארדאָסט“ נאָגידל...

פענעקס שאַרפע טונקעלע אויגלעך לאָזן זיך אַראָפּ מיט אַקשאָ-
נעס. זיינע גראָבע אויסגעצויגענע ליפלעך טוען אַ ציטער: ניט בלויז
די שוועל וועט ער דאָ ניט אַריבערטערטן — ער וועט דאָ מער אַפילע
ניט אַופהייבן דעם קאַפּ.

— פענעק! פענעק! — שרייט מען צו אים.

פאַר דער האַנט האָט פענעקן אָנגעכאַפּט אַ יונג ווייבל און שלעפּט
אים מיט גוואַלד צו אַ שמוכ קעגניבער דעם הינטערנעסל — דאָס
ווייבל האָט ערשט היינטיקן כוידעש כאַסענע געהאַט. איר מאַן איז
פון אַן אנדער שמעטל און זי וויל אים באַווייזן די לעבעדיקע גווירישע
אַווייער — זאָל ער זען, ווי די נעגידים, די ערד זאָל זיי נעמען, האָבן
פיינט אן אייגן קינד און זיינען זיך אין דעם נויקעם.

אין דער ישטוב, ווהיין זי שלעפּט אַריין פענעקן, איז דאָס ערשטע
טרעסערע צימער פּוסט. אין אַלקער, לעבן אַ מיט מיט אַ פאַנאַנדער
געווירעמער שאַפענער פעל, שמויט איר יונגער נייער מאַן, אַ פעלצן-
מאַכער, צייכנט אַר דער פעל מיט קרויך, הייבט די הויזן, שמאַרעט
מיט הער נאָז, ברעכט זיך דעם קאַפּ, וויאָזוי פון דער פעל וואָס מער
אַרויסצובאַקומען.

— נאָ — ווייזט זי אים אַר פּענעקן.

איר כרייט מויל איז פול מיט אַזעם פון אַ יונג ווייבל, וואָס
ביז דער מאַסענע האָט זי ניט געטאַרט נאָרנישט און איצט, נאָך דער
כאַסענע, מעג זי אַלץ...

— כ'האָב דיר דערצויילט... אָט איז ער. מ'לעךך דיר ווייזן די
סיניאַקעס אַר זיין לייב... אָט צעשפּיליע איד אים... זעסט?.. זעסט?..
דאָס העמדלע שוואַרץ, ווי די ערד... צעריסן, ווי כאַ עליעמאַרטעכע
דעם מעשוּגענעם... אַפילע קיין וועש האָט עס באַ זיי ניט... אַ כאַד
דאָבע אַר זיי! אן אויסרויסעניש! אַ מיסע מעשוּגע! פון קיין גוטן
מאַן זאָלן זיי ניט וויסן!...

דעם ווייבלס באַוועגונגען זיינען אַופגעצייטערטע, אַופגעטרייסלעטע:
זי פאַרבלענדעט זיך שיר מיט דער פרעמערקניגע, וואָס זי האָט פון
דער גווירישער אווייער.

כאַ פענעקען זיינען די ציינדלעך פאַרקוועטשט פון ניט לאָזן זיך

פאנאנדערקענעפלעך, פון וועלן זיך אויסרייסן און אנטלויפן. די נאָבע
ליפלעך זיינען פארקרוימט, ציטערן פון אָנשטרענגונג. מיט פאָר-
טרערטע אויגן רייסט ער זיך פונעם פרעמדן הויז, קוקט זיך אום,
גרייט צו כאַפן אַ שטיין און וואַרפן אין פענצטער. די פיסלעך
לויפן אַוועק, ווהוין די אויגן טראָגן — ער איז אין ווייטסטן, אין
פוססטן עק שטעמל.

אפן גרינעם סטעפאָק זיצן אַ פאָר קליינע שיקסלעך, פאָשען
גענדו. צום סטעפאָק קוקט ראַכמיעל דעם שוסטערס קליין טאַקעט
שטיבעלעך, דאָס קלענסטע און נאַקעטסטע אין שטאָט. ניט ווייט פון
אים בוקט זיך אַלעמאַל צו דער ערד גערשן קידער-ווידער — אַ זאָקן
פון אַ יאָר ניינציק — קלויבט שמאַטקעלעך, שטיקלעך פאַפיר, שטיק-
לעך גלאָז און שטיקלעך דראָט, וואַרפט זיי מיט האַלבגעליימטע
הענט אין אַן אַלטן פאַרשטונקענעם קאַרב. לעבן אָט דעם אַלטן אין
קעדיי אביסל צו שטיין, אים באַטראַכטן, ווי ער קוקט מיט שלעפע-
דיקע אויגן — זיינע אויטער-באַטלדיקע ליפן שאַקלען זיך אָן אום-
הער, צי פון שטענדיקן דאוונען, צי פון אייביקן ריידן צו זיך אַליין
און פון זיינע אינווייניקסטע געדערעם טראָגט זיך זייער אַ שטיל
און אומפּהערלעך כליפּעריי, ווי פון אַ קראַנקגעוואָרענער הינטערש-
קע — אַ כליפּעריי פון ניינציק יאָר, וואָס פעסטען זיך פאַר דער
וועלט:

— כליופ, כליופ, כליופ... כליופ, כליופ...

8

איצט איז צו פענעקס אווירעם צוגעקומען נאָך איינע:
פון ראַכמיעל דעם שוסטערס שטיבל האָט מען דערזען, ווי ער
העלפט דעם אַלטן קידער-ווידער קלויבן שמאַטקעלעך, שטיקלעך גלאָז,
העלפט אים וואַרפן אין קאַרב אַריין.

ראַכמיעל:

אַ קיילעכיק פאַנעם — אַ לעוואָנע מיט אַ באַרד.

אַ פאַמעלעכער טוער — מע קאָן לעבן אים אויסגיין. לאָזט ער
ארויס אַ שטיקל אַרבעט ניט אנדערש ווי מיט שטינד-נאַטן, מיט
„סקריפּ“, מיט שוואַצע אָפּגעליאַקירטע פאַרעשוועס און אזוי שטאַרק,
ווי ער אַליין האַלט קיינמאַל נישט קיין אַרבעטער, ווייל דיישיס האָט

ער אזוי שטארק ליב די מעלאכע, אז ער קאן נישט צווען, ווי אז אנדער
דער טוט זי און שייניס:

— אַניט קאן מען זיך דען אה זיי פארלאזן? — אזוי זאגט ער מיט
א זיפּץ און צייט דערביי די ווערטער נאָך מער פאמעלעך, ווי ער
ארכעט, — אז בא זיי איז כאפ-לאפ און שוין.

פון אַסרדי ווערטער איז ניטאָ וואָס צו לאַכן, נאָר אין שטאָט, אז
ער זאָגט זיי, קייבט מען דאָך פון געלעכטער, ווייל ראַכמיעל איז א
„פאַרשעפּטע קורענס“, אַ ווערטלאַנגער — פון אלץ, וואָס ער זאָגט,
מוז מען לאַכן. אפילו פענעקס טאַטע זאָגט וועגן אים, ווי אלע פרומע
יידן:

— ראַכמיעל? — א פּיקויער!

אין פארטער, באַם נידעריקן שוסטער-טיש, זיצט ער שטענדיק
מיט א הויך-פאַרקנייטשטן שמייכלדיקן שטערן — א געלע לעוואָנע
מיט א באַרד און מיט א הויך-פאַרקנייטשטן שמייכלדיקן שטערן.
זיינע היפּשע מעווושעמדוקע אויגן זיינען שטענדיק אַראָפּגעלאָזט צו
דער שוסטערשער אַרבעט, וואָס ער טוט מיט די הענט, אז זיי דאַרפן
א קוק געבן אה א מענטשן, האָבן זיי צייט — די אויגן-לעפּלעך
בלאַטען, ווי מיט לאַפּ, און טוען פריער א טראַכטן זיך אופהייבן, צו
ניין?

ער האָט נישט קיין קינדער — זיינע קינדער זיינען די גלייכווערט
לעך און די פּילאָסאָפיעס, וואָס מע זאָגט זיי אים נאָך אין שטאָט:
— ווי זאָגט ראַכמיעל דער שוסטער: „אוי וויזאָזמיר, וויזאָזי“
מיר—דער זומער-טאָג איז אזוי לאַנג... און דער ראַסלעפּליש—אזוי
קורץ“.

זיין קאָל שמעקט מיט פּרישן לעדערנעם יוכט, דערמאָנט אָן אַלטן
געלעגשוואַרענעם קאַרענעם בראַנפן, אַט-אַט-אַט, דאַכט זיך, וועט זיך
זיין קאָל צעברעכן, צעברעקלען, צעשיטן, ווי א אייער-קיכל...
— פענעק! — שרייט ער דורך דער צעוואַלגערטער וואַנט אין
דרויסן אַרויס.

— איין! איין! איין!.. פענעק, פענעק... דערצוילן דעם טאָטן...
דערצוילן דער מאַמען...

...פענעקס אומגליק איז, וואָס ער האָט גווירישע טאַטע-מאַמע פון
זייער רייכקייט האָבן האַנאַע בלוז, „די קינדער“ (פּאַליעק מיט בלוז
מען); זיי שיקט מען אפן לימאָ, אים—ניט. אים איז געבליבן בלוז

דער אומגליק—דורך דעם, וואָס מע האָט אים דאָרט אין הויז פּיינט און
מע ציט אים אורפּ אין קיד, איז ער, אזוי צו זאָגן, אַ „שטיקל באַדימ-
טער מענטש—אַלע קענען אים, יעדערער איז גרייט אים צוצושטעלן א
בענקלע באַ אים אינדערהיים. אַ וויילע שטייט ער אַקעגן ראַכמיעלן,
קוקט אַהאַפּ צו די אַראָפּגעהאַנגענע פאַרשמירטע הענט, וואָס האָבן
געהאַלפּן דעם אַלטן קידערזווידער קלייבן שאַטעס, רייכט אָט די
הענט איינע אָן דער אנדערער און האָט ניט קיין לאָשן, געפּינט ניט
קיין ווערטער, אַף וצו בעטן ראַכמיעלן, ער זאָל זיין טאַטן און זיין
מאַמען ניט דערציילן.

— קום אַהער — רופן אים ראַכמיעלס לעוואָנע, ראַכמיעלס באַרד
און — דערויקער — ראַכמיעלס שמערן; דער ישטערן האָט אופּגער-
הערט צו שמייכלען און ברויגעזט זיך אַלץ מער און מער אָן — קום
צו געענטער... נו?.. נאָך געענטער...

האַכמיעל קוקט אים אָן אַ וויילע זייער ערנסט דורך די ברילן,
וואָס האַלטן באַם אַראָפּגליטשן זיך פון נאָז:

— מע שלאָגט דיך אינדערהיים? — פּרעגט ער באַ פענעקן,
זאָג דעם עמעס... א?.. מע שלאָגט?..

פענעק שווייגט, בייגט אָן דעם קאַפּ, גראָבט די אויגן אין דער ערד.
ראַכמיעל באַדויערט:

— איי, איי, איי... איי, איי, איי...

ער קוקט אַף פענעקן פון אויבער די ברילן:

— מע האָט דיך פּיינט, א?..

— געבעך!..

— וואָס האָט מען צו דיר?..

פענעק בייגט מער דעם קאַפּ, גראָבט אים טיפּער אין דער ערד.
פּלוצעם פאַרושמורעט ער שטאַרק די אויגן — האַכמיעלס האַנט האָט
אים שטייף אָנגעבאַפּט פאַרן אויער, ציט אים געענטער און געענטער
צו זיך. פון האַכמיעלס נאָענט מויל פילט זיך אַ שלעכטער רייעך —
אַ רייעך פון טאָנעס אויסגעמישט מיטן רייעך פון שוסטערשן
פאַפּ — מיט אָט דעם רייעך שעפטשעט ער פענעקן אין אויער אריין:
— זאָג דעם עמעס...

ער ווינקט צו אים מיטן פאַרקנייטשטן ישטערן, מיט די פאַר-
גלאַצטע אויגן ווייסלעכער, ווי גלייך אַלע מענטשן זיינען פּערד, און
נאָר ער כּוּיט פענעקן פאַרשטייען זיך:

— אַ ראַסל-פּלייזש, פּונדעס-טוועגן, עסטו דאָרט? אַ? ... כאַפּסט אַרײַן, גוטער ברודער... אַלע טאָג... אַ? ..
 ער פאַרקוועטשט די צײַן און באַרכלט:
 — גוט צו עסן אַלע טאָג אַ ראַסל-פּלייזש, אַ? .. גוט צו עסן... גוט צו עסן! ..

9

מיט אַ געפּול פּון אַ מענטשן, וועמענס לעבן איז ניט ווערט אַ גראַשן; שאַקלט זיך פענעק אַוועק פּון דאַכמיעלס שטיבל.
 אין די אַיערן קלינגט:
 — ראַסל-פּלייזש...
 איבערהויפט קלינגט אין העליש-חויטן אויער — דעם אָננעדרייטן. דער זומער-טאָג — לאַטג, טאַנעסדיק.
 די ישאַען — ווי דאָס בענקען נאָך אַ ראַסל-פּלייזש האָ אין די הינטערהעטלעך: אַ צעצויגן בענקען פּול און פּול מיט צעצויגענעם זיפּץ. באַ שטיבער זיינען טירן און הינטערטירן אָפּן צום סטעפּאַק זי, און פּון יעדער שטוב, ווהיזן פענעק שטעקט אַרײַן די נאָז, פּילט זיך דאָ דערזעלבער שלעכטער רײַעך — עס אָטעמט פּון דאָרט ראַכ-מיעלס מויל.
 פענעק שטייט באַם טײַך און קוקט:

אַקעגן — דריי קוזניעס. דאָרט קאָוועט מען די פּערד. מע ציט אָן אייזערנע רײפּן אַר דעדער, מע רויבערט, טשאַדעט מיט שלעכטע שטיין-קוילן. איטוויניק, אין די קוזניעס, איז דער רײַעך מיטן טשאַד נאָך געדיכטער. אין טונקלקייט שטאַרען הין-און-צוריק מאַדנע-הירעזודיקע ברױם, איילנדיקע, פאַרקאַשערטע הענט זיינען אָט דאָ, אָט דאָרט. אַ שטיק פּייערדיק אייזן טוט, ווי אַליין, אַ פּליצו צו דער קאוואַדלע. האַמערס, גרויסע און קליינע, באַפּאלן דאָס פּייער מיט אַ פּרוילעך בעבערײַ, מיט קלינגענדיקע ריטמישע קלעפּ. פּונקען שפּריצן אַר פאַרטעכער, אַר הענט, אַר פענעמער, נאָר ניטאָ קיין צייט צו פּילן ווייטעק, קיינער רעדט ניט, אַלע דריי שטידן — דריי ברוי-דער — זיינען טויבלעך פּון אָט די שטענדיקע הילכיקע קלעפּ, רײַדן פּאַנפּערוויק, אָן נעזער, גייען, ווי אַלע יידן, שאַבעס אין בעסמעדערש

אריין, נאך אין בעסמערדעש דאווענען זיי ניט — זיי זיצן און דרעמ
לען.

— נורא!.. — שרייט מען דאָרט צו זיי פון אלע זייטן און מע
ווייזט זיי זיך זאָלן אויפשטיין, — נורא!.. קדושע!..

דענסטמאָל מאַכן זיי אַ קאפּלע צו די אָפּענע פּאַרשלאָפּענע
מיילער און קוקן מיט אומגלויבן — זיי ווייסן ניט, צי מיט דער
„קדושע“ נאָרט מען זיי אָפּ, צי גיין.

זייער קלענסטע ברויזערל — אַ יאָסעמל פון אַ יאָר ניין — פּאַכט
אין דער מיטלסטער קוואַרטע הינדאון-צוריק מיטן גרויסן שטעקן באַם
שווערן בלאָזזאָק; מיט אים האָט פּענעק אלטע כעזשבוניעס: איינמאָל
האָט יענער גענומען באַ אים צוויי קאָפּעקס און אים דערפאַר גע-
לאָזט פּאַכן אַביסל מיטן שטעקל באַם בלאָזזאָק. שוין אַ היפּש שטיקל
צייט, אַז פּענעק פּירט מיט אים אונטערהאַנדלונגען:

— לאָז פּאַכן... אַה באַהג.

יענער ענטפּערט פּאַנטעוודיק:

— אַ פּייג אונטער דער נאָז!

ער איז אויסגעשטירט אין סאָזשע נאָך מער פון די עלטערע
ברוידער און רעדט שוין אויך אָן אַ נאָז — ער מיינט, אַז בעקאָווע-
דיקע מענטשן דאַרפן אזוי ריידן.

פּענעק שטייט אַ וויילע לעבן אים אין קוואַרטע און פּרוּווט גאַנווענען
אַ בלאָז — פּאַמעלעך, פּאַמעלעך, ווען יענער זעט ניט, נעמט ער
אָן דעם לאַנגן בלאָזאָק-שטעקן און העלפט פּאַכן מיט אים הינדאון-צוריק,
נאָך יענער באַמערקט עס באַלד און שטויסט אים אַוועק מיטן עלנ-
בויען. זיינע אייגעלעך ווערן מיטאַמאָל פיל שוואַרצער איידער זיין
אויסגעשטירטער פּאַנעס און טוען אַ כליע:

— גיי אַוועק — פּאַנעט ער, — ט'כאַפּסטו אין פּאַטיליע!

פּענעק שעמט זיך אַוועקגיין, שטייט אַביסל, קוקט, ווי מיט קלעפּ
פון גרויסע און קליינע האַמערס איז מען באַנייט כאַפּאַלן אַ רויטן
שטיק אייזן, און פּלוצלינג דערזעט ער, ווי מע לאַכט פון אים אין
קוואַרטע — אלע לאַכן, אפילו די גרויסע, אפילו דער יוטומער בלאָד-
זאַק מיט די הילביקע האַמער-קלעפּ — מע רעדט ניט, מע האָט קוים
צייט צו וואַרפן אַ אים אַ בליק און מע לאַכט. דענסטמאָל קוקט זיך
פּענעק אַרום און דערזעט: אַ פּונק האָט זיך אַריינגעכאַפּט צו אים
אין די הייזלעך, אויסגעברענט אַ לאָך, און נאָך וווּ? — סאַמע פון

אונטן אפן מיעסטן אָרט... עד רוקט זיך ארויס אין דרויסן, נאָר עס
לאַכן דאָרט פון אים אלע דריי קוזניעס, עס לאַכט פון אים דער זומער-
טאָג...

10

איצט גייט פענעק אַהיים זייער פאַמעלעך, הינקענדיק; די רעכטע
האַנט — אַרונטערהעבונג: זי פאַרשמעלט דעם אויסגעברענטן לאָך
אפן מיעסן אָרט. אין האַרצן נאָגן אלע אווירעס אייניגעס, מישן זיך
אויס מיטן לאָך, מיט אַרויסגאַטווענען זיך פון כּיידער. זיינע אויגן
קוקן מיט אומגלויבן אין מאַרק אַרײַן, אין טיף פון גאַס — אין
פּראָנט, וווּײַנען פאַרמעגלעכע פרומע יידן און יעדערער פון זיי איז
א טייל פון זיין טאַטן, יעדערער איז אַף אים, ווי אַ שטיק באַלעבאַס.
פון מוירע, אז עמעצער פון זיי וועט אים באַגעגענען, לייגט פענעק אָן
וועג, גייט אַרום און אַרום, שאַרט זיך האַרט לעבן די עקסטע שטאַט-
היזער, פאַרנעסט זיך, בלייבט שטיין לעבן איינער אָן אַלטער שטוב
און הערט זיך איין איינעם גערויש פון דער זשאָרנע, וואָס געפינט זיך
אין איר צעפּרייסלטן הינטערהויז. אין אָט דער ישׂשוב ווײַנט אַלטער
מייטעס מיט זיין זשאָרנע — אַ מיל־שטיין מיט אַ מאַשינעריע, וואָס
באַשטייט פון צוויי טרעפּלעך — קעדיי דער מיל־שטיין זאָל זיך
דרייען, דאַרף מען טאַנצן מיט ביידע פיס פון איין טרעפּל אָפן צווייטן,
אַף די טרעפּלעך אין אַלטן טונקעלן הינטערהויז טאַנצט גאַנצע טעג
אַלטער מייטעס, מאַלע פאַר דער ישׂמאַט גרויזיע, וואַלעליי הרעמשיקענע,
ווייצענע און גערשטענע גרויפן.

אַלטער — אַ מענטש, וועמען מע האָט אָפּגעטאָן אַ קישעף, אָטענ־
וואָרפן אַ שרעק. די שרעק באַשטייט פון אייביקער זאָרג, אַז ער איז
ניט גענוג פרום. ער קאָן לערנען, האָט רויטלעכע קאַליע אויגן, שטריי
צו דערזען מיט זיי, קוקט ער אַ מענטשן ניט גלייך אין פאַנעס אַרײַן,
נאָר אָן אַ זייט. מע רופט אים דערפאַר:
— סאַג־נאָהער*.)

שאַבעס קומט ער אין בעסמערדעש פאַר אַלע, גייט אוועק שפּע־
טער פון אַלע. שטייט די גאַנצע צייט אַף די פיס אין ווײַטסטן עק
בעסמערדעש, וואַונט זייער פאַמעלעך מיטן טאַלעס איבערן קאַפּ,

(* אַ גרויס ליכט.)

מיטן פאָנעם צו דער וואַנט, מיט מוירעדיקן הויזקעסלגעזאַנג. ער
קלאַנגט זיך, אז ער קאָן קיינמאָל נישט דאוונען מיטן מיניען, ווייל...
— נו — אָ... מע כאַפּט! ראַק מע כאַפּט...
און וואָ יעדן מאָל, וואָס מע טרינקט „לעכאָים“ בעט ער מיט

פיל זיפצן, מיט טרערן אין די קאליע קרומע אויגן:
— איך... איך... איך בעט אייך... ווינטשעוועט מיר... ווינטשעוועט

מיר איך זאָל זיין אַ פרוּמער ייד... איך מיינ... טאַקע עמעס פרום...
זיין איינציקע אווירע: טרויפענער יעצעהאַרע צו אַ גלאָז טיי,

אי דאָס זאָל די גלאָז-טיי זיין מעסוקן הייס, ברענען נישט בלויון די ליפן,
נאָר אויך אינווייניק די קישקעס. דאָס, וואָס די טיי איז שטאַרק

לויז אַרט אים נישט. מיט דאַרע פינגער האַלט ער די הויסע גלאָז זייער
נידעריק, באַם דען — ציטערט אַזש, און נאָך יעדן ברי מיטן מויל,

נאָך יעדן מאָל, וואָס ער טוט אַ זופּ מיט די פאַרקאַשערטע בלאַסע
ליפן, טוט ער זיך אַ זיימל מיט די קאליע אויגן אַף דער גלאָז און

הייבט זי אונטער צום שפערן — ער וויל זען, וויפיל איז אין דער
גלאָז נאָך געבליבן. דערביי קלאַנגט ער זיך אַף אַט דער גלוסטעניש,

ווי אַף אַן אַנטיקעניש.
— נננא!..

ער מוז אויפשטיון אַלע באַנאָכט לערנען און דאוונען און נאָכרעם
שאַטצן אַ גאַנצן טאַג לעבן זיין זשאָהנע, טאַנצן פון איין טרעפּל אָפּן

אַנדערן, ווי אַ גרויסער קאַפּען, ווייל אזוי — ווייזט זיך אַרויס —
נעפעלט גאָט. כאַטש מיט פאַרגאַסע פאַרזאָהנט ער אַ גאַנץ יאָר נאָר

די גוורים, פונדעסטוועגן האָט ער ליב, אז דער פאַרהאַרעוועטער
אַלמער זאָל אויסער אַלע אַנדערע פרוּמע מיילעס נאָך זיין דעהצו אַ

גרויסער אָרעמאָן. אַלמערס שוויסיק פאָנעם האָט טאַקע אזאַ אויס-
זען, בעייס ער טרויסלמ זיך אַף די טרעפלעך פון זיין זשאָרנע —

ער טאַנצט פאַר אַ גאַנצער שפּאַט, פאַר גאָט — אויך... אַקאַדשט
צוריק מיט עטלעכע כאַדאַשים פלעגט נאָך דאָ אייניגעם מיט אים

טאַנצן זיין צוועלפּיאַדיק יינגל, נאַכקע. נאָר פון אַנהייב זומער אָן —
זינט ער האָט אָפּגעגעבן נאַכמענען צו אַ סטאַליער — טאַנצט ער

שוין איינער אַליין. דער גערויש פון דער זשאָרנע הערט זיך אַ גאַנצן
טאַג אָן אומהער:

— בערבערבערבעררררר... בערבערבער...
פענעק הערט זיך איין אַ וויילע אינעם גערויש, פאַרגעסט אָנעם

אויסגעברענטן לאך פון אונטן אף א מיטע אָרט. דורך דער האַלבי
אָפענער טיר הוקט ער פאמעלעך דעם קאָפּ אין צעטרייסלטן טונקעלן
הינטערהויז. ער פרוווט אַריינשמעלן איטווייניק א פּוס — קיינער
הערט ניט.

באַרוועק, אין פאַרקאשעחמע וואַטקעס מיטן לאַנגן טאַלעס־קאָטן
אָפּן צעכראַסטעטן העמד טרייסלט זיך אלטער לעבן דער זשאַדנע,
וואָס אין ווייטן ווייטקל, שפּרינגט ווי מיט געפענטמעטע פּיס פון איין טרעפּל
אָפּן צווייטן. זיינע שיטערע באַרד־און־וואַנצעס, די שיטערע האָר אונט־
טער דער יארמלקע זיינען צעשטרויבלט־נאַס, ווי באַ איינעם, וואָס
איז אין אַ שוויי־באָד נאָרוואָס אַראָפּגעקראַכן פון דער אויבערשטער
באַנק. זיין מויל איז אָפּן, ווי באַ אַ געכאַפּטן שלייען. נאָך מער איידער
פון זיין שטערן און פון זיין גאַנצן לייב — אזוי דאַכט זיך — ניכט
זיך דער שווייס פון זיין טאַלעס־קאָטן און פון די נאָסגעהאַנגענע
ציעעס. זיין נאַס פּאַנעם מיט די קרענקלעך־פאַרויטלטע באַקן איז
פאַרדרייט אָן אַ זייט, פאַרוואָרפן אַרום צו איינעם פון די אַקסלען.
די נאָז־לעפלעך זיינען ברײט פאַנאַנדערגענומען, ווי אַף צו צערייסן
די שמאַל־שמאַלע נאָז, באַוועגן זיך ביז גאָר געשווינד און די קאַליע
אויגן זייטלען זיך קרום, ווי ביים זיי ווילן דערזען, וויפּל טיי איז נאָך
געבליבן אין דער אָפּגעטרונקענער גלאָז.

— ווער איז? — פּרעגט ער באַם צוגעקומענעם פענעקן און הערט
אַ רעגע אורף צו טאַנצן. ער אָטעמט זייער קורץ און טיף, זייטלט זיך
אַף פענעקן מיט די אויגן און דערקאָנט אים.
— האַ?.. האַ?..

ער רעדט מיט אן אָפּן מויל, טויבלעך, טיף פון ברוסט אַרויס, אָן
ליפּן, ווי אַ יאָרנלאַנגער כוילע:
— האַ?.. מיכאַעל גאַוריעלס כיסטו?.. אזוי?.. אזוי?.. גייסטו
שוין, מיסטאַם, פונעם כוידער?.. קיין איינהאַרע... פונעם כוידער...
פונעם כוידער...
ער טוט אַ זיפּין:

— און מיין נאַכקען... מיין נאַכקען... געמוזט אָפּנעמען פון כוידער...
איי, איי, איי... געמוזט אים אָפּגעבן צו אַ סטאַליער... כ'האַב געמיינט:
ס'עט פון אים עפעס זיין...
ער ווישט זיך אָפּ זיין פּאַנעם מיטן לאַנגן טאַלעס־קאָטן, רייכט
און רייכט זיין פּאַנעם:

— גוט, זאגט ער, וואָס איך זע דיך... כ'האָב דיך מאַמע געוואָלט
בעטן: שאַבעס שלאָגט איר זיך דאָרט, אין עס בעסמערדעש, וווּ איך
שטיי און דאוון — דו און נאָך יינגלעך... איר לאָזט מיך ניט דאוור
גען... עעעע... שלאָגט זיך, איך בעט איר, אַביסל ווייטער.
מיט אַ רעגע וּשפעטער מאַנצט ער שוין ווידער פון איין זשאַרנע
טרעפל אַפן צווייטן. די זשאַרנע רוישט צוערשט שווער, דערנאָך —
גיכער און גיכער:

— בער-בער-בער... בער-הרר...

נאָך פענעק גייט ניט אוועק. אַ וויילע קומט ער זיך איין אין
אַלמעס מאַנצן, בייגט זיך אַ קאָפּעלע אויף, פאַרמעסט זיך ביז ער
כאַפט דעם ריטם און הייבט אָן מיטצומאַנצן — ניט פון טרעפל אַף
טרעפל, ווי אַלמער, נאָך פון דער ערד אַף אַ טרעפל, און פונעם
טרעפל צוריק אַף דער ערד. אַלמער זעט האָס ניט, ער האַלט זיין
קאָפּ מיט די קאַליע אויגן פאַרוואַרפן צו אוינעם פון זיינע אַקסלען.
ער רעדט מיט קורצן אַטעם, ווי צו זיך אַליין:
— זע נאָר? — ווונדערט ער זיך, — עפעס געוואָרן, דאַכט זיך,
גרינגער...

פענעק מאַכט זיך גלייך ער הערט ניט. עס גייען אַזוי אַריבער
אַ מינוט. צען און מער. אַלמער ווונדערט זיך ניט מער. פענעק האַלט
איין דעם אַטעם — ביידע טרייסלען זיך און מאַנצן, טרייסלען זיך
און מאַנצן...

1

פענעקס פאָמער באַקומט בריוו פון זיין ווייב, וואָס היילט זיך אין אויסלאַנד. דער פאָמער שיקט איר קיין אויסלאַנד געלט. פענעק קוקט צו:

דער פאָמער טוט עס צווישן איין געשעפט און צווייטן, ווי אַ ביר זאך, ווי איינער, וואָס פירט אַן ערנסטן שמועס און טוט דערווייל אַ נעם פון טיש עפעס אַ קלייניקייט אין האַנט. קימאט אַלעמאַל אזוי:

נאָכדעם, ווי ער הייסט מוישע העם קאַסיר אַרויסשיקן קיין אויסלאַנד געלט, טוט ער אַ שפּאַן איבערן שרייב־צימער אַביסל גיכער, ווי טאַמער.

זיינע באַוועגונגען:

אַ געשווינדער רייב אין שטערן.

אַ געשווינדער בליק צום באַלקן־ווינקל, וואָס העכער מוישע דעם קאַסירס קאַפּ. ער פרעגט באַ מוישע דעם קאַסיר:

— ננננא!.. איז וועגן וואָס האָבן מיר נאָרוואָס גערעדט?

מוישע דער קאַסיר — זייער אַ שוואַכער ייד — ענטפערט ווי אַ

טאַם:

— וועגן אַרויסשיקן קיין אויסלאַנד געלט.

מיכאַעל לעווין פאַרקנייטשט זיך ווי אַ מעפונעק — ער איז באַלייִ-

דיקט, אַלעמיי מוישע דער קאַסיר ווייסט, אַז ער, מיכאַעל לעווין,

טראַכט נאָך אַלץ וועגן אַרויסגעשיקטן געלט.

— ניין, — רייצט ער זיך אַוּף, — פריער... פריער...

און ער טוט אַ קוועטש מיט ביידע הענט זייער נידעריק זיינע אַ

זייט,

וואָרעם דעם לעצטן זומער איז אין איניען געוונט-זאכן בא אים
אלײן אויך ניט גאָר פּויגלדיק.

בא אן אַנדערן וואָלט עס שוין לאַנג געהייסן:
— קראַנק.

בא מיכאַעל לעווין — דעם סייפער-ליבהאָבער מיטן יאָנטעוודיקן
פּאַנעם און וואַכעדיקער באָרד — הייסט עס אָבער נאָך אלץ:
— אייסעך... באַצערעם.

פּאַשעט, ווייל ער וויל, אז אלע זאָלן גלייבן, אז ער האָט פיינט
צו צאצקען זיך מיט זיך אלײן. ער האָט דערביי שטענדיק גלאַנציק-
דאַרשטיקע אויגן; זיין בליק איז אזא, וואָס מיינט צו זאָגן:
— כ'האָב פיינט, אז מע האָט צו טאָן מיט קלייניקייטן.

„קלייניקייטן“ הייסן בא אים אלערליי ווייטעסן, אלערליי קליינע
„דערלויגעטצן“ צו מיסכער, סידן גאָר גרויסע, „דערלויגעכצן“, סידן ווען
דער מאַלעכאמאָוועס נעמט שוין טאַקע אָן מאַמעש פאַרן האַלדן, —
אזוי איז ער סיי בענעגניע צו זיך, סיי בענעגניע צו אַנדערע. מיט א
פאַר יאָר צוריק האָט ער דערלויגט 30 טויזנט רובל צו צוקער. מע
האט געמיינט: ער וועט וויינען. צום סידער האָט זיך זיין ווייב גע-
קלאַנט:

— שפעטע פרעסט — מע האָט ניט געקענט קריגן קיין רעכטן
מאָרער.

מיכאַעל לעווין האָט אָנציענדיק אַה זיך דעם קיטל, מאַמעש ווי א
קראַנקער אַ שמויכל געטאָן:

— נישקאַשע... מענסט הייסן דערלאַנגען אַביסל צוקער.

דאָס איז אַ „כאַכמע“, וואָס מע זאָגט אים נאָך אין שטאַט.
אזו איינמאָל, נאָך אין די יונגע יאָרן, — בא אן אָפּעראַציע אַה
אז אויג — האָט מען אים געוואַלט איינגעבן שלאַף-געטראַנק; מיכאַעל
לעווין האָט געזאָגט צום פּראָפּעסער:

— מע דאַרף ניט קיין שלאַף-געטראַנקען, איך מיינ: איך וועל זיך
פאַרטראַכטן וועל איך זיין גילד קיין ווייטעסן.

איז דעם זינען איז פון אים ביז זיין ווייב אַ כילעס, ווי פון טאָ-
ביז נאַכט:

יענע, ווי נאָר זי דערפילט זיך ניט מיט אַלעמען, אזוי באַלד הייבן
איר אָן צו דינען טרערן איבער די באַטן — מאָהנע גרויסע טרערן, באַ-
זונדערע, פאַרטראַכטע; איר פּאַנעם — אומעטיקלעך-גלאַט, אָן אַ

מינדסטן קרום, און די טרערן רינען. זי הויבט גלייך אן צו געזעגענען זיך אין געהאטע מיט אלע אירע געליבטע קינדער — אכויז פענעקן, — זי וויל באַלד נעמען איר צירונג און עס צעגעבן אַף יאַקסע. דערנאָך הויבט זי אָן אַרומפאַרן צו דאָקטוירים און פאַרנעסט זיך אביסל אָן צירונג. אַזוי איז אױך געווען דעם לעצטן זומער, איידער זי איז אַוועק געפאַרן נאָך אַ רעפּוע קיין אויסלאַנד; מיכאָעל לעווין האָט איר דענסט מאָל געזאָגט:

— ביסט באַ זיך אַ מעיווכעסעס... סאַקאַנעס געפאַשעס!
זיין קאָל, ווי טאַמער, — פול מיט זוידערשטאַנד, פול מיט יאַרני-לאַנגער גרינגשעצונג צו אלע אירע „געפילעכצן“. ער האָט געקנייטשט מיט די אַקסלען:

— פון מוירע פאַרן טויט באַקומט דיר ניט דאָס לעבן.
דערוף האָט אים זיין ווײַב געענטפערט מיט אַן אומעטיקלעך-גלאַט פאַנעם און מיט אַסאך גרויסע טרערן, זאָגס גליטשן זיך אַף בײַ-דע באַקן:

— ביז מע דערפילט „עס“ אַליין ניט, דאַרף מען יענעם גאַרנישט ניט זאָגן.

און עס קומט אויס, ווי אירע רייד וואָלטן געווען אַ שטיקל געוועזע-זאך:

שוין דער צווייטער זונטיג זינט מיכאָעל לעווין אַליין האָט עפעס דערפילט אין די אינווייניקסטע טיפן פון זיין עטלעכע-און-זעכציג-יאָריקן ניט-גאַר-קרעפטיקן גערופער און איז ניט געפאַרן צו זיינע גע-שעפטן.

2

דער ערשטער זונטיג:

מיכאָעל לעווין האָט זיך געמאַכט, גלייך ער האָט אינדערהיים זייער נייטיקע אַרבעט, איבערגעזעסן אַ פאַר טעג, גשווען מער פאַרטיפט אין זיינע ספאַרים, איידער אין געשעפט, אַרײַנגערופן מוישע דעם קאַסיר צו זיך אין שלאָפזימער און, לינגדיק אין בעט, אים געגעבן צו פאַר-שמײן די סוידעדיקע כּירעס פון פאַרשיידענע פּסוקים.

מוישע דער קאַסיר האָט, אַרויסגייענדיק פון מיכאָעל לעוויןס שלאָפ-זימער, געהאַט אַ פאַרמױבט פאַנעם. האַרט באַ דער פיר האָט ער זיך באַגעגנט מיטן אַרײַנקומענדיקן יעשיע פריידעם — דעם באַוואַקסענעם

מיט גרייזגראַע צאָרעם, דעם שמויכלדיקן און גרינגפּוסיקן. מוישע דער קאסיר האָט געהאָט אַ דערשטוינט פאַרקנייטשטן שטערן, אַרײַנגע- צויגן זיין האַלדז אין די אַקסלען, אויסגעשטרעקט צו יעשיען אַן אונטערשטע שטאַרק פאַרקאַשערטע ליפּ און אַ וונק געגעבן צוריק צום שלאָפּציומער, אַ מאַך געמאַן מיט היספּוילעם:

— אַ געוואַלדיקער זיקאַרן באַ אים. איכל אייך זאָגן דעם עמעם... וויפּל איך קאָן אים שוין ניט!?! — ער האָט נאָרוואָס אָפּגעזאָגט אויס- ווייניק אַ מינע אַכצן בלעטער „מוירעגעוויכים"... ער איז, האַכט מיר, שטאַרק קראַנק...

— קראַנק? — האָט איבערגעפרעגט יעשיע פּריידעם.

ער האָט דאָס איבערגעפרעגט זייער לייכט, מיט אַ שמויכל אַפּן פּאַנעם, מיט גרינגע הענט, וואָס זיינען איבערגעפּלאַכטן אַף זיין אַרויסגערוקטער ברוסט זייער לייכט און זייער הויך. געדאַכט האָט זיך: באַ אים, וואָס האָט שוין באַגראָבן אייגענע דריי ווייבער מיט אַזוי- פּיל דערוואַקסענע אויסגעגעבענע קינדער, און זיך אַליין מיטאַסעק גע- ווען אַפּן בעסוילעם מיט זייער קוורע, — באַ אים איז יעדער קרענק אַ שמאַכטע, גאָר ניט קעריי צו ריידן.

אויסגעקומען איז:

ס'איז ווירקלעך קיין קרענק ניט — מיכאַעל לעווין האָט זיך גע- שטאַרקט, קוים איבערגעווען די פּאַך טעג אינדערהיים.

דינסטיק גאַנצפּרי איז ער פּונדערהיים אַנטלאָפּן — ניט געזאָגט קיינעם גאָרניט און איז אוועקגעפאַרן צו די געשעפטן.

3

דער צווייטער זונטיק:

זיין ווייב איז נאָך אַלץ ניט געווען אינדערהיים.

אַרום האַלט דריי באַטאַג, נאָך אַ ווייניק געגעסענעם מיטאַג, נאָך אַ ניט איינגעגעבענעם קורצן דרעמל, איז ער, ווי אַלע זונטיק, געווען גרייט צו זיינע געשעפטן אוועקצופאַרן.

אַנגעמאַן אין גרויען פאַר-כאַלאַט, מיט אַ סייפּער אונטער דער האַנט, איז ער נאָך אָט דעם מיטאַג און נאָך אָט דעם דרעמל אַרויסגעגאַנגען אַפּן עקסטן לינגן גאַנעק, און פּלוצים, ווי דורך עמעצנס אַ קאָמאַנדע, געבליבן מיט ווונדער שטיין.

ווי צום ערשטן מאל אין לעבן האָט ער מיט אַ צעשווומענעם שווינדלדיקן בליק דערזען:

האַלב־שאַטנדיקע, האַלב־זוּניקע זומער־שיין שפּרינגט פון איין אָרט אָפּ צווייטן. איבערגעקערטערהייט קלאַפּן גרינע בלעטלעך אַף די נאָר ענטע אַקאַציע־ביימער, טרויסלען זיך און שעפטשען, דענסטמאַל, ווען דער יםטויב אָפּן נאָענטן שליאַך יאָגט מיט ווינט, ומאַכט קאָזעלעקעס.

מיטן זעלבן צעשווומענעם שווינדלדיקן בליק האָט ער דערזען דעם געשפּאַננן וואַרטנדיקן פּאַעטאָן — יאַנקל דער פּורמאַן זיצט מיט אַ פּריילעך זייטל אַף די הויבע קאָזלעס, שפּילט זיך מיט דער צונג אין מויל. אין דער ערשטער הענע איז מיכאַעל לעווינען בלויז געווען אַ ווונדער:

— וואָס איז מיט דעם יאַנקלען אַזוינס די סימכע?

נאָר אָפּן אָרט דערפּילט אַ מאָדנעם קראַמף אין די איטווייניקסטע טיפּן פון זיין גוף, זיך געגעבן אַ וואַקל ווי אַף אומצופאַלן, געוואָרן בלאַס, אַ זוך געטאָן אַרום זיך מיט די הענט, ווי אַ בלינדער — ער האָט זיך אָנגעכאַפט אָן איינער פון די געפּאַרבעטע הילצערנע גאַנעק־זיילן, פּאַמעלעך זיך אַראָפּגעלאָזט אַף דער נאָענטער דעמבענער באַנט. ער האָט מיט פּאַרמאַכטע אויגן געטאָן אַ געוויינלעכן זיפּין:

— נננאָ!....

אַ וויילע געזעסן אַזוי אַ בלאַסער, אַ האַלב־פּאַרבעטער און האָט צוריק געעפּנט די אויגן. דער ווינט האָט ווי איבערגעכאַזערט דעם זיפּין:

— נננאָ!..

פּאַמעלעך, ווי פון מוירע, אַז עמעצער וועט עס באַמערקן, האָט ער זיך אָנגעשטרענגט, זיך אָפּגעשטעלט, באַנייט געמאַכט אַ פּאַר טרויט צום וואַרטנדיקן פּאַעטאָן, נאָר ווינט וועג זיך ווידער אַ וואַקל געטאָן, זיך אומגעקערט און, טאַפּנדיק מיט די הענט, אָטהאַלטנדיק זיך דאָ פּאַר אַ בענקל, דאָרט פּאַר אַ טיש, אַרײַנגעגאַנגען צוריק אין הויז, אין קאָפּ איז אים דענסטמאַל זייער געשווינד דורכגעלאָפּן:

— פּענעק....

עפּשער איז דאָס געווען דערפּאַר, וואָס ער האָט פּענעקן פּונדער־ווייטנס פּריער אַביסל דערזען. אינעם אייגענעם אויגנבליק האָט ער זיך דערמאַנט, אַז זיין צאוואַע האָט ער אָנגעשריבן נאָך צוריק מיט אַ יאָר

עלף — מאַדנע... אים איז דאָס די גאַנצע צייט אפּילע אפּן זינען ניט אַרופּגעקומען:

— פּענעק שטייט ניט אין דער צאָרואַע...

4

פּענעק — אַ מענטש, וואָס זעט פּוטווייטנס.

ווי אין אלע וואָכעדיקע זומער־טעג איז ער זייער פּויל פּון נאָכמיר טאָג געגאַנגען צוריק אין „כּיידער“ אַרײַן, זיך אַלעמאַל אומגעקוקט צום געשפּאַנטן פּאַעטאָן, וואָס שטייט לעבן הויז פּאַרן גאַנצע, געטאָן אַ פּאַר טריט אָן ווילן, זיך אָפּגעשטעלט מיט גרויס בענקשאַפט, זיך ווידער אומגעקוקט און דערזען: אפּן גאַנצע איז עפעס געשען מיטן פּאַטער.

פּענעק האָט גלייך געזעבן אַ יאָג צוריק אַהיים, פּייל־אויס־כּײַנגן זיך אַהין אַ לאָז געטאָן — ניט אזוי פּון שרעק, נײַ פּון נײַט וועלן גיין אין „כּיידער“ אַרײַן, ווי פּון עפעס אַן איטווייניקסטן אָנזאַג:

— עס הייבט זיך אָן אַ זאך אַ ביז־נאָר טשיקאַווע...

דער טאָג האָט צו אים גלייך אַ קוק געטאָן, ווי אַ טאָג פּון „מיטן קאַפּ אַראָפּ און מיט די פּיס אַרוף“, ווי עפעס אַ מין מישעבאַוו, ווען אַלמע יודן דאַוונען גאַנצפּרי בלוז אין די גאַרטלען, ווי כּאַסן־באַכע־רימלעך, און ערשט צו פּאַרנאַכטיקער מינכע טוען זיי אָן טאַלעס־און־פּפּוילן און מאַכן זיך מיט דעם צום לאַכן, ווי קליינע קינדער.

באַ פּענעקן:

אַ שטענדיקע מעסקענע האַנגאַע פּון אַלערליי זאַכן, וואָס צעשטערן דעם געוויינלעכן סיידער אין לעבן. דאָס נעמט זיך פּון זיין געפּיל, אַז אויסער אים זיינען אלע קינדער אין הויז גרויסע כּישווים — ער איז צופּרידן, ווען אלע אַטערע ווערן אויך פּונקט אזוי ביליק, ווי ער.

די סיבעס מעגן זיין:

אַ גאַענטע סרייפּע.

אַ שטורמישער גוס־דעגן.

אַדער:

די רעבעצן גייט צו קינד.

פּענעקן איז דאָס אַלציינס; דעריקער:

אַבי מע זאָל היינט ניט טאָן דאָס, וואָס מע האָט שוין געטאָן נעכטן. ער וואָלט אַ באַלן געווען, אַז אינמיטן באַטאָג זאָל מיטאַמאַל

ווערן פינעטער און מע זאָל קיינעם ניט אַרויסווען, אָדער אינמיטן
נאכט זאָל מיטאמאָל ווערן אזוי ליכטיק, אז מע זאָל מוזן אויפשפּרינגען
פון די בעטן, און... זאָלן זיי ווייסן—פּאָלישע מיטן בליווען, די מאַמע,
דער רעבע — זאָלן זיי ווייסן אַלע, אַלע...

5

רעכט דערשראָקן האָט זיך פענעק אָקארשט שפעטער, ווען, אַרײַנגי-
יאַנגדיק אָן אָמעס אין הויז, האָט ער דערזען:

אָף אַ נידעריקער קאַנאַפע, וואָס אין איינעם פון די שטילע כאַדאָ-
רים — פיל ווייטער פון שרייב־צימער — געפינט זיך דער פּאָטער. ניט
ער ליגט אָף דער קאַנאַפע, ניט ער זיצט אָף איר, מאָדנע אָנגעלעגט,
אונטערגעשפּאַרט מיט איין זייט אָף אַן עלנבויוגן, ציטערט ער אַלע רע-
גע וואנטער, האַלט פאַרמאַכט די אויגן, און זיינע פּיס מאַטערן זיך
אַראָפּצווואַרפן פון זיך אָן הענט די וועג־שטיוול. עס קומט אויס: זיינע
פּיס ווילן קריכן אָף דער פּאָדלאָגע, זיי ווילן זיך אָפּטיילן פונעם קער-
פער און קאַנען ניט.

פענעקן האָט געגעבן אַ צי באַם האַרצן. אין די אויגן איז אים פון
אָט דעם בילד געוואָרן שטאַרק שטעכיק און פּויכט, קימאַט ברויענדיק
הויס, — ס'איז געקאַנטען ניט אזוי אין ראַכמאַנעס אָדער אין ליבע
צום טאַטן, ווי אין דעם, וואָס אַ טאַטע האַרף זיין: אַ גיבער, אַ קענער,
אַ מייסטער, אַ שטאַדקער, און אַלץ מיט אַלעמען... אַ כאַכעס, דאָרט,
אַ לאַמדן און אזוי ווייטער און ווייטער...
און אָט, באַ אים, פענעקן:

ס'איז געוואָרן מיטאמאָל עפעס גאָר קיין טאַטע ניט... ליגט עפעס
אזוי מאָדנע אָף דער קאַנאַפע, קוקט מיט אויסגעקוליעט פאַרגלאַצטע
אויגן אָן שוואַרצאַפּל, אויגן, וואָס באַשטייען דורכויכ פון ווייסלעכער
און ווינקט צו אים, פענעקן, נאָך היִלף...

דעריקער איז, וואָס ער, דער קליינער פענעק, מוז איצט מיטאמאָל
ווערן גרויס און שטאַרק, וואָרעם דער טאַטע זיינער איז איצט זייער
קליין און שוואַך... ער קאָן אפּילע די שטיוול אַליין ניט אַראָפּשלעפּן...
מיט אַנטפּלעקטע פאַרקריצטע ציינדלעך, אַקוראַט ווי ער וואָלט
וועלן דוירעם זיין יענעם, וואָס האָט אים געמאַכט זיין טאַטן אזוי
שוואַך, האָט פענעק זיך אַ וואָרף געמאָן אַראָפּשלעפּן פון פּאָטערס פּיס
די שטיוול, אַראָפּציען איינעם, אַראָפּציען דעם צווייטן.

ער האָט עס געמאָן זייער בעריעש און אויך גיך. געקריצט מיט די
אנטפלעקטע ציינדלעך אלץ שמאָרקער און שמאָרקער, ביז ער האָט
זיך פאָנאָדער געוויינט אַפֿן קאָל. ער האָט ניט געווסט, פּונדאָנען נע-
מען זיך צום אים די וואָפּנעשווימטע וויינענדיקע כּוואַליעס. ער האָט
בלויז געפילט זיין טאַטנס הילפּלאַזע שוואַכקייט אינווייניק אין זיך,
און די געוויינען האָבן פּון אים אַרויסגעזעצט, ווי שמאָרקע מאַשקע
פּון אַ פּלוצלינגיג אַפּגעקאַרקעמער פּלאַש. ער האָט פּלוצים דערהערט
דעם פּאַטערס שוואַכע ווערטער:

— פענעק... ניין אין „כּיידער“ אַרײַן...

און ער איז מיטאָמאַל אַנטשווייגן געוואָרן — דאָס האָט צו אים
געזאָגט ניט זיין פּאַטערס מויל, נאָר די וואָכעדיקע ישׂמייביל-גראַע
באָרד, וואָס איז אַרופּגעבויגן צו דער נאָז צו; פענעק איז דעריבער
פּלוצלינג און אזוי גיך אַנטשווייגן געוואָרן — אים האָט זיך געדאַכט:
ניט קיין קאָל פּון אַ מענטשן הערט ער, נאָר אַ קאָל פּון אַ באָרד....

6

פּו דעמאָלט אָן האָט פענעק איינגעלעך דערהפילט זיין פּאַטער
אַ געשטאַרבענעם און טויטן, ווי עפעס אַזוינס, וואָס ניט אַפּ לאַנג וועט
עס שוין אין הויז פּאַרבלייבן.

כאָטש דער פּאַטער איז נאָך נאָכדעם צוריק קימאַט ווי געזונט
געוואָרן און איין צייט אפּילע זיך ווידער אַריינגעלאָזט אין זיינע גע-
שעפטן.

פּו דעמאָלט אָן האָט זיך באַ פענעקן אָנגעהויבן זיין צוגעבונדנ-
קייט צום פּאַטער, זיין גלוסמעניש צו זיין מיט אים אין איין צימער,
אפּילע אין איין בעט, זיין ניט ווייט פּון אים סטאַם אזוי זיך, שטייל
אזוי, אַז ניט קיין שום זייטיקער און ניט אפּילע דער פּאַטער אַליין
זאָל עס באַמערקן — זיצן באַ אים אין שרייביצמער פּאַרקט אין אַ
ווינקל און קוקן אַפּ אים פּונדווייטנס זייער שטייל, אָן שום באַוועגונגען,
הערן זיין קאָל, ווען ער רעדט דאָרט מיט מוישע דעם קאַסיר, מיט
יעשיע פּריידעס צי מיט אַנדערע מענטשן, און באַמערקן יעדן מינדסטן
אויסדרוק אַפּ זיין פּאַנעם, יעדער קלענסט קניימשעלע, באַמערקן און
כאַחאַלטן טיף, טיף אין זיקאַרן.

דאָס איז געווען אַ באַדערפעניש ניט בלויז פּון ליבע און ניט בלויז
פּון האַרצן נאָר פּון פענעקס גאַנצן קערפּער, פּון יעדן אייווער באַזונד-

דער און פון אלע אייזורים איינינעם — אן אומבאשיידענער רוף צו
עפעס אַ גרויסן ישטיק פון זיך אליין, וואָס וועט שוין נאָך אייטניכן
אזוועקגענומען ווערן — אַ פאַרכאַלעשט ציעניש פון אַ יונג וועלפעלע,
וואָס וויז פול מיט פאַרגעפילן וועגן ניכן אומראַסמאַנעסדיקן פאַרטריבן
ווערן פון דער היימישער הייל און דעריבער וויל עס מיט האַלכפאַר-
זשמורעטע אויגן ליגן גאַנצע טעג און זיך טוליען מיט וואַרעמען זייטל
צו דער וואַרעמער זייט פון טאַמעוואָלף אָדער מאַמעוואָלף.

7

מיכאַעל לעווין, ווען ער איז קראַנק:

ער זאָגט קיינעם נאָרנישט.

מע וויל רופן צו אים אַ דאָקטער, באַקומט ער אַ פּאַנעם פול מיט
ביטערקייט:

— איך בעט אייך!... לאָזט מיך צורו...

געקומען לייע און צירל — מיכאַעל לעווין עלטסטע אויסגעגע-
בענע טעכטער פונעם יערישטן ווייב — געקומען, ווי אָרעמע וואָסעדיקע
שכיינעס, מיט די שאַלן ואַף די אַקסלען, מיט אומרויַקער זאָרג אין די
פינגלענדיקע אויגן, געזעסן אַביסל באַם קראַנקן „באַרימטן מאַסן“ אין
ציימער, געקוקט אַף אים מיט דערשראָקענע פענעמער, געהאַלטן מיט
טרוים דערעכערעץ געשלאָסן די מיילער, געאַטעמט שווערלעך דורך די
נעזער, ניט געוואַגט אויסצורידן אַ וואָרט וועגן זיין געזונט, ווייל —
ער האָט „עס“ פיינט, ער וועט זיך בייזערן...
פענעק איז דאָ אינמיטן.

פענעק גייט זיי נאָכדעם נאָך אין פאַדערצימער. זיין פּאַנעם —
פול מיט אויגן, ער זעט: זיי שטעלן זיך אָפּ איינע אַנטקעגן דער אַנד-
ערער. לייע, די עלטערע, — האָט שוין אליין דערוואַקסענע קינדער אַף
אויסצוגעבן — זי צענעמט די הענט און פרעגט מיט אַ געבראַכן קאָל:
— וואָס עט עס זיין?

זי קוקט זיך אַרום מיט געהיטקייט אין אַלע זייטן און צעברעכט
נאָך מער איר קאָל:

— ער איז דאָך מעסוקן!!!

צירל שווייגט אַ וויילע, קוקט אָן לייען מיט צוזאַמענגעצויגענע אַנד-
געברויגעטע ברעמען. דערנאָך ווערט איר לויטער פּאַנעם בלאָוו, ווי די
ליבן אַרום איר קליינעם ישׂינעם מויל, אירע לויטערע אויגן פאַרגלאַצן

זיך; זי באקומט צוויי פויסטן, וואָס זיינען אזוי האַרט, אַז זיי טרייסן
לען זיך אויף, זי פּרעגט מיט אַ באַס, מיט ווייטע פּון אַ מענטשן, וואָס
איז גרויס צו רייסן שטיקער פּון זיין אויגן לייב:
— וואָסס... טוטט מענן!...?

לייע האָט געזאָגט:

— צו אַלע צאָרעס איז „זי“ נאָך אין אויסלאַנד.

„זי“ רופּן זיי דעם פּאָטערס צווייטע ווייב — פענעקס מוטער.

— וואָלט „זי“ כאַטש געווען אינדערהיים. זי האָט כאַטש אַ אים

אַ דייע....

8

די שטוב־מענטשן ווייסן שוין אויך:

וועגן „זיין“ קרענק טאָר מען קיינעם קיין פּיפּס ניט טאָן.

— „ער“, — אזוי רופּט מען אים אין קיך, — „ער“ האָט עס

מעסוקן פּיינט...

— „ער“ האָט פּארזאָגט דורך פענעקן: „לעמאַנאַשעם, שיינדל די

גרויסע זאָל זיך ניט דערוויסן“.

שינדל די גרויסע — זיין עלטסטע טאָכטער פּון פענעקס מאַמען

— איז באַ אים די גרעסטע כשווע. זי וווינט מיט איר מאַן אַ וויאַרט

צען פּון דאָנען לעבן אַ גוראַלניע.

בוני די קעכן איז דאָ אין הויז שוין אַ היפּש ביסל יאָרן. פענעק

שטייט לעבן איר באַם אויוון און הערט, ווי זי דערציילט וועגן זיין

טאָטן שיינדל דער לאַנגער:

— אַ פענטש מיט אויגענע פּאָסטעמקעלעך.

זי רוקט אריין מיטן האַהאַטש אַ שווערן טשוהונענעם טאָפּ אין פּלאַט

מענדיקן אויוון, פּאַרקרימט זיך און לאָזט אויס:

— ראַבוינע יוינע! וואָס איך האָב זיך שוין דאָ אין שטוב אַן

געזען!..

יאַנקל דער פּורמאַן שטעקט דאָ אויך איטמיטן. אים איז לאַנגוויי

ליב—שוין אַ טאָג אַכט, אַז מע איז אינערגען ניט געפּאַרן — כאָד

ליאַטשעט ער זיך אין קיך, פּייפט זיך צו דורכן לאָד פּון זיין פּאַרנטיקן

אויסגעזעצטן צאָן און קעמט מיט אַן אויסגעשטערבעט קעמעלע זיין

פּרוילעך פּרימאַר־בערל — אַ בלאַנד בערל, אַ קליינס און ווייכס, אַ

צעשפּאַלטנס אַ צוויי טיילן. בוני די קעכן קאָן ניט ליידן, וואָס ער

חוקט איר דאָ אַרײַן אין די טעפּ. זי שטויסט אים אַוועק מיט די נאַקלע
מע פאַקאַרשערטע עלטבוֹיגנס און שווערט זיך, אַז זי וועט אים געבן
מיט דער קאַטשערע איבערן קאַפּ. נאָר יאַנקל שמױבלט אַלץ מיטן
שמערן, מיט דער נאָז, מיט די באַסן, מיטן מויל. בלויז מיטן געפיינטן
נינגל גיט ער בוני דער קעכן צו פילן, אַז ער הערט זי, ווי האַמען דעם
גראַנער, ווי אַן אַלטן טאַטן אַ שיקער. בוני, מױנט ער מיט דעם צו
זאָגן, קאָן דאָ באַווייזן אירע שטיק, ווען איר געפעלט גיט די שיקסע
אין שטוב — זי וועט אַזוי לאַנג טאָן אין טױט אַרײַן, ביז מע וועט די
שיקסע אַפּזאָגן און צונעמען אַן אַנדערע — נאָר וואָס איז שױעך צו
אים, יאַנקלען, זײַנען באַ איר די גראַבע הענטלעך אַ קאַפעלע קורץ.
יאַנקל ווינטקט צו איר מיט אַן אַזעסדיק אױג:

— און אױב די הענטלעך זײַנען נאָך גיט גענוג קורץ, וועט מען
זיי אונטערהאַקן...

בוני שמעלט אַוועק ביידע פּױסטן „פּיהבאָקאַם“. געווינט זיך אין
די זײַטן, איר פּאַנעם — הױטער פּױער, ווי דער פּלאַס אין אױוון; זי
פאַרקרײַצט אַזש די צײַן:

— אַזױזױ?...

יאַנקל ענטפּערט קאַלטלעך.

— אַזױ, אַזױ...

וואָרעם געווען אַ מױסע:

יאַנקל איז נאָך דענסטמאַל געווען אַ יונג באַכערל, געדינט דאָ אין
„הױז“ גיט באַ די פּערד, נאָר ווי אַ מעשאַרעסל — אַ מין מאַנצבלישע
פּאַקאַיאַווע אין די צײַמערן — געפּוצט די פּאַרלאַגעס, געבעט די בעטן,
דערלאַנגט צום טיש עסן. מאַכט זיך אױנמאַל אַ שוועס — מיכאַעל
לעווי קומט ערעו יאַנטעו פּאַרנאַכט פּון זײַנע געשעפטן אַ פּאַרשפּע-
טיקטער, כאַפט זיך אַרומזאַשן, טוט אַ שמיץ אונטערן קישן אַ זשױ-
ליעט, געשטאַפט מיט גראַבע טױזנטער און פּאַרנעסט אין איר, זאָגט
„טױקן-שוועס“ אַף העפּקער. יאַנקל מאַכט אײַנאַוונט דעם באַלעבאַס
בעט, געפּינט אונטערן קישן דעם זשיליעט, דערזעט, אַז ער איז אָנגע-
שטאַפט מיט טױזנטער און זױל אַף אים אפּילע העכט קײן קוק גיט
טאָן — ער האָט אים אין דער ערד. אַף מאַרזן גאַנצפּרי, אַלע זײַנען
אױועק צו „אַקראָמעס“, יאַנקל איז אײַנער אַלײַן אין די צײַמערן, פּאַר-
בעט דעם באַלעבאַס געלעגער און געפּינט ווידער דעם זשיליעט — אַ
שווערן אַזאַ אַן אָנגעשפּיקעוועטן — ער וועגט עפּשער עפּלעכע פּונט.

יאנקלען פארגלויבט זיך א קוק געבן, וויאזוי זעט אויס אסאך געלט —
ער האט קיין סאך געלט נאך קיינמאל אין זיין לעבן ניט געזען. דער-
נאך פארגלויבט זיך אים א צייל טאגן — ער האט נאך קיינמאל אין לעבן
קיין סאך געלט ניט געצויגט. שטייט ער זיך אזוי און ציילט און ציילט,
איין פעקל נאכן אנדערן — גאלע הונדערטער — סאכאל:
— צוועלף טויזנט מיט עטלעכע הונדערט.

איבערהגעצויגט, לויגט ער צונויף די פעקלעך פונקט, ווי זיי זיינען
געלעגן און באהאלט צוריק דעם זשילויט אונטערן קישן: מער ניט,
וואס ער האט אביסל יעטורים — פארען א שיקסע אין שטוב... און
דאס געלט איז אויבנה— ניט פארשלאסן. אינאונט באם מאכן דעם באד
לעבאם בעט — ווידערמאל דער געשטאפטער זשיליעט אונטערן
קישן — א, דער רעדן זאל אים נעמען!... ער וואלט וועלן זאגן דעם
באלעבאם, נאך ער האלט זיך איין. אף מארגן, דעם צווייטן טאג
שוועס — אלע זיינען אוועק צו „אזקארעס געשאמעס“ — פארגלויבט
זיך יאנקלען זייער שטארק נאכאמאל א צייל טאגן: עפשער האט ער
געהאט א טאָעס — עפשער באטרעפן נאך די פעקלעך אין זשיליעט
ניט קיין צוועלף טויזנט מיט עטלעכע הונדערט, נאך עלף טויזנט... בא
אזא מאטמוין באנוגנט זיך קיינער ניט מיט ציילן בלויז איינמאל...
נאך ניין, ער האט, ווי אף צעפוקעניש, קיין טאָעס ניט געהאט:

— פונקט צוועלף טויזנט מיט עטלעכע הונדערט...

זיי לאָזן אים ניט רוען א גאנצן טאָג, ווו ער שטייט און ער ניט
קומען זיי אים אלץ ארום אפן זינען, ווי גלייך ער איז זיי עפעס שול-
דיק — ער קאן שווערן: ער האט נאך קיינמאל אין לעבן אזא פאר-
שטערטן שוועס ניט געהאט... מאַצע יאָנטעוו, ווען ער מאכט דעם באד
לעבאם בעט און געפינט ווידער דעם געשטאפטן זשיליעט אונטערן
קישן, קאָן ער זיך שוין מער ניט איינהאלטן. ער איז אן אופגעזאָמער
נער. ער קומט אריין צום באלעבאם אין שרייבציימער, קוקט ניט
דערום, וואָס עס זיצן דאָרט פרעמדע מענטשן, און הייבט אָן טיינען
זייער א צערויזטער, א באליידיקטער:
— באלעבאם!...

— וורורוואָס פרוזט איר מיד אויס?...

— וווווואָס פאר אן אויספרוועניש, וואָס?...

— וואָס נעמט איר ניט צו דעם זשיליעט?

— וואָס האָט איר מיר אונטערגעלייגט א זשיליעטאונטערן קישן?

— ווווואָס מיינט איר?... איך האָב ניט קיין יעיצער-האַרע האָב
איך ניט?... מיין יעיצער-האַרע, מיינט איר, איז פון קלאַטשע?... נעמט
איין צו דעם זשיליעט, זאָג איך...

דענסטמאָל האָט מען זיך געכאַפט, אז יאַנקל איז זייער אַן אָרנט-
לעכער... מע האָט פונדעסמוועגן באַלד איבערגעצייגט דאָס געלט. אַ
מאָל פירפֿינף קעסיידער, ווייל טאַמער פֿעלט דאָך עפעס... מע האָט
געשמייכלט, וואָס סײַ פֿעלט ניט גאַרניט, אפֿילע קיין פֿרוטע ניט.

פון דעמאָלט אַן ווייס מען, ווער יאַנקל איז — ניין, זאָל בוגי די
קעכן איינמאָל פֿאַר אַלעמאָל געדענקען, אז זי קאָן אים גאַרנישט ניט
טאָן:

— זי מעג זיך עס פֿאַרשרייבן אָפֿן שטערן.

— וועמען, וועמען, נאָר מיך אויסלעבן פונדאָנען — אויאָס!

— גוט, גוט, — ענטפֿערט זייער אופגשרייצט בוגי די קעכן, — איך

וועל עס פֿאַרשרייבן ניט אָפֿן שטערן, נאָר אָפֿן קווימען...

זי זאָגט עס מיט גרויס צופֿרידנקייט, ווייל כאַטש יאַנקל האַלט זיך
פֿאַר אַ גאַנצן פֿלאַקנשיסער, האָט זי נאָך פונדעסמוועגן גענוג גענוג אַף
צו לוינן אים אין די גערוגערים. זי טוט עס טאָקע באַלד, אַן שום אָפֿליי-
געכץ: צו מיטאָג וואַרמט זי אים אַרײַן זייער אַ מאָגערן כײַלעק פֿלייש
אין טעלער, און זאָל ער זי גיין לאָדן צום געסאַמעטייקעף. פֿענעק,
וואָס דערזעט עס, ימז אַ כאַפּ טאָן אין עסציימער אַ שטיקל פֿלייש פון
טיש, זיך פֿאַרגאַנווענען מיט דעם, קיינער זאָל ניט זען, און אוועק-
טראָגן יאַנקלען.

בוגי זאָגט צו פֿענעקן:

— וואַרמט, דו פֿענדרעק דו!... איך וועל דײַך שוין אויך פֿיינט

האַבן, אַזוויי די מאַמע האָט דײַך פֿיינט.

זי סטראַשעט אים מיט אַ פֿינגער:

— פֿאַליעק און בליומע וועלן דײַך שלאָגן, וועל איך זיך שוין פֿאַר

דײַך מער ניט אָנעמען... זיי מעגן דײַך דערהאַרגענען.

נאָר פֿענעק הערט זי, ווי קעכעכע — ער איז אַ קנאַפֿער באַלמאַכ-
לעס. דערווייל קוקט ער מיט פֿאַרגעניגן, ווי יאַנקל עסט מיט וווּנדער-
לעכן אַפֿעמיט אַלץ, וואָס ער, פֿענעק, ברענגט אים פון עסציימער. ער
זעט: כאַטש יאַנקל איז שוין עפֿשער גאַרניט הונגעריק, דאָך לעקט ער
די פֿינגער מיט קוויקעניש, מיט אַ הילכיק טשמאַקעריי, אַזוי, אז בוגי

זאל' הערן און זאל פלאצן — איצט האָט ער אים ליב, אָט דעם יאַנקל
לען, דאָס לעבן... קועלט אָן פון אים.

יאַנקל גייט אַוועק פון סיד, פענעק לויפט אים נאָך אין הויך-אַרומי
געצוימטן הויף איבער דער גאַנצער לענג. יאַנקל דערציילט פענעקן, ווי
מע דערציילט אַ כאַווער:

— בוני... אַ שטיק נעקייט... מיינסט, וואָס נאַפּאָדעט זי אַזוי
אַפּ מיר? — זי וויל איד זאל מיט איר כאַסענע האָבן... כ'האָב זי אין
דער אַדאַמע... זי איז עלטער פון מיר סאַכאַקל מיט אַ יאָר פּופּצן... איר
ערשטער מאַן איז סאַכאַקל געווען אַ פּערד-גאַנעו... נעשטאַרבן אין
אַדעם אין טורמע...

פענעקן איז משיקאווע ביז נאָר: ער וואָלט דאַפּקע אַ באַלן געווען,
יאַנקל און בוני זאָלן קומען צו אַן אויסגלייך — ער האָט זייער ליב
אַ כאַסענע, און צווייטנס — ער, פענעק... ער וואָלט שוין אויך גע-
וואָלט אַמאָל דערלעבן צו האָבן אַ קאַפּל טאַכטן...

ער טראַכט וועגן דעם, כּיים ער שטייט לעבן יאַנקלען אין שטאַל;
ער קוקט:

יאַנקל פּוצט די גרויסע שיינע פּערד, נעמט אַראָפּ פון זיי די דע-
רעס, קראַצט מיט אַן אייזערנער קראַצלעק זייערע בייכער, גלעט זיי די
האַר מיט קיילעכיקע, פּלאַטשיקע בערשטלעך.
— פענעק — בעלמעטשעט ער פּריילעך.

ניט אומקונדיג זיך, קראַצט ער דערווייל באַ אַ פּערד דעם בויך:
— ביסט מיר עפעס צו כּמורנע, פענעק...

— וואָס-זשעק?...

— דער טאַטע איז קראַנק?...

— האָסט יעסורים?...

— אייכעך, מע גאָרניט.

— אַ קרעפּקע דער טאַטע דיינער...

— ער עט אויסהאַלטן...

— ער האָט פּיינט אַ דאַמער?...

— נו יאָ... אַ משוראַק איז ער... קאָן ניט לייזן, עמעצער זאל אים
זען אַ נאַקעטן, שוין אָפּגערעדט — מע זאל אים זיין נאַקעט לייב אָנ-
רירן... כּע!...

— איד קאָן אים ניט?

— איד פּאָר אויס מיט אים וועלסטן...

— אונטערדענעם קאָן ער ניט פארטרעגן, עמעצער זאָל פון זיינעט-
וועגן עפעס טאָן — דער טאטע דיינער...
— אפילע אַפּיצן אים די שטיוול...
— אפילע אַפּפּאַכען אים אין באַד מיט אַ בעזעמל...
— אלץ נאָר אליין, נאָר אליין, ניטאָ ווער זאָל לאַבן...
— אזא מענטש איז ער... אַ טויר...
— מיט איין וואָרט: אַ מענטש, וואָס פערעבענדיעוועט...
פענעקן ווערט אוממעטיק שוין בלויז פון דעם אליין — פון דעם,
וואָס יאנטל טרייבט אים...
ער איז אין געדאַנק מאַסעס וועגן זיין טאטן:
— אַ מענטש, וואָס פערעבענדיעוועט...
ער געדענקט:

כאַם טאטן זיינען די ערנסטע מעג אין לעבן, ווען ער, דער טאטע,
דאַרף זיך אַפּשערן — ער קאָן ניט ליידן, דער טאטע, מע זאָל זיך
צורידן אפילע צו זיינע האָר. דער טאטע פארנאַנוועט זיך דאן אין זאָל
און וויל זיך שערן אליין אנטקעגן גרויסן שפיגל. די מוטער הייבט
דאן אַהן אַ געשריי:

— האָסט שוין געזען אזא מענטשן?!...

נאָר איצט איז די מוטער ניטאָ אינדעהיים, ניטאָ אויך קיינער
פון די קינדער — קראַנקעהייט קאָן ער איצט פערעבענדיעווען זויפל
ער וויל און ניט רופן צו זיך קיין דאָקטער. פאראן לעבן אים בלויז
איין פענעק, נאָר פענעק איז ניט פארעכנט פאַר גאַנזישט — פענעק
איז באַשאַפּן געוואָרן בלויז דערפֿאַר, מע זאָל אים קאָנען זאָגן אפילע,
ווען מע איז קראַנק, אפילע, ווען מע האָט קוים טויער אַ וואָרט אויס-
צורידן:

— פענעק... ניי... אין „כידער“...

פענעק?... יאָ... אַקאַרשט מע זעט ניט... אַט לויפט ער.

9

אַז סאַכאַקל האָט פענעק נאָך קיינמאָל ניט געהאַט אזויפיל אַר-
בעטן, ווי די לעצטע מעג.
דעריבער:

אַרומלויפן אַהין-אַהער און צוזוקן.

און וואָס צוזוקוקן איז פאַראַן — אַ שלאָל!

צום ביישפיל.

א טאג דריי נאָכן צופאל, וואָס האָט געטראָפֿן מיטן פּאָטער אפֿן
נאָעק, איז אויך קראַנק געוואָרן צילעס מאַן, כאַים.
אין שטאָט האָט מען געזאָגט:

— אַ מין פֿאַררייסן זיך! ... וועסט צי ניין? ... ער וויל גאָר נאָכטאָגן
דעם שווער!

כאַימען האָט מען געבראַכט צופֿירן אַפֿ אַ פּאָשעטן פּויערשן וואָגן
פֿון ערנעז אַ געשעפט, וווּ ער איז באַם שווער אָנגעשמעלט. עס איז
געווען אינמיטן זומערדיקן באַטאָג, און פֿון דער גאַנצער אַרומיקער
נאָס איז מען געלאָפֿן קוקן, ווי מע נעמט אים אַראָפֿ פֿון וואָגן און מע
טראָגט אים אַרײַן אין זײַן שטוב, וואָס מיטן לאַנגן טשערעפענעם
דאָך.

מע האָט געזאָגט:

— צירל רייסט אַפֿ זיך די האָר!

— עס קלאַפט איר אַ צאָן אָן אַ צאָן.

— פֿון שרעק...

פענעק איז, פֿאַרשטייט מען, אויך געלאָפֿן, און נאָך ווײַל — נאָך
ניט געווען דער פּאל, זוען אלע אײַן שטאָט זאָלן לײַפֿן, און פענעק זאָל
בלײַבן זיצן אינדערהײַם. יעדער געשעענער גליק אָדער אומגליק, יעדער
קרים אָדער וועטנע, וואָס אַ מענטש אין שטאָט טוט זיך, איז זײַנע אָן
אײַנגענע זאָך, זײַנט אַ פֿאַרמעגן... צו עפעס דאַרף ער עס גאָר נײַטיק
האַבן. צו וואָס? — דאָס ווײַס ער ניט... צווייטנס:

ס'איז דאָך עפעס כאַים!!!...

אַ לאַנגער אײַז ער — כאַים — אַ יונגערמאַן. אַז ער קומט שאַד
בעסצונאַכטס צום שווער אײַן ישרײַבֿצײַמער אָפּגעבן בעזשבן פֿון דער
וואָך, זעט ער אױס טרויערדיקלעך דערשראָקן — אַ ישײַלער סטאַטיק.
קימאַט אַביסל אַ טױבלעכער, קאָן קײַן צוויי ניט צײַלן, טוט אַ שמעל
אַ פֿוס צום שווער צו און ישײַעלט זיך אָפֿ, שטייט אַנטקעגן שווער אַפֿ
די פּיס, וואָנט ניט זיך צוזעצן... און באַ זיך אינדערהײַם איז ער,
פֿאַרקערט, זײַער אַ באַרײַדעוודיקער און אַפּילע אַ פּרײַלעכער ווערטל־
זאָנער, כאַפט דאָרט געשווינד אַרױף אַפֿ די הענט פענעקן אָדער אָן
אײַגן קינד, פֿאַרוואַרפט יעס בערײַעש אפֿן אַסל, טוט דעם פּרײַלעך אַ
געשרײַ גלײַך אײַן אױער אַרײַן, פּונקט ווי אַ גאַלאַנטאָנער האָן:

— קוקרדי — קוקרדי!..

טאָטש כאַזעם ווייב — צירל — קער אָן פענעקן אַ שוועסטער פֿלויז
 פון איין טאָטן און ניט פון איין מאַמען, איז פענעק דאָך באַ איר אין
 שטוב אַ היימישער מענטש. מע קאָן זאָגן: מער, ווי אַ היימישער —
 ווייסט וואָס ס׳ע טוט זיך אין אַלע שופֿלאָרן, אַז באַ צירלען אין שטוב
 ווערט פֿאַרפֿאַלן דאָס קליינע האַנדהעמערל, זאָגט מען דאָרט: „וואָרמ...
 פענעק וועט קומען, וועט ער עס געפינען“. פענעק ווייסט אפֿילע, וואָס
 עס טוט זיך באַ וציהלען אפֿן בוידעם צווישן פֿייסעכדיקן געפעס —
 דאָרט ליגן אין דער שטוביקער טונקלקייט עטלעכע זעק, פֿול גער
 שטאַפט מיט ביכער, אַזעלכע, וואָס אין שטוב טאָר מען זיי ניט
 האַלטן. פענעק ווייסט, פֿונטאַנען די ביכער ישטאַמען: כאַים האָט אַ
 יונגע שוועסטער אין דער שטאַט סטעבלעוו, די שוועסטער האָט אַ
 סענע געהאַט. איר מאַן, האָט זיך אַרויסגעוויזן, איז אַ „ליטוואַק“ און
 גיט גאָר קיין פֿרומער — ער האָט אַסאך ביכער. דער מאַן איז געשטאַר-
 בן. האָט כאַים געבראַכט פֿון סטעבלעוו די ביכער — געמיינט, קרוינע און
 זיי אַ קוינע, נאָר קיין קוינע ניט געקרוינט, וואַלנערן זיי זיך אפֿן בוידעם.
 פענעק האָט זיך איינגמאַל שטילעהייט פֿאַרנאַנוועט צו די זעק מיט
 די ביכער אפֿן בוידעם, אַרויסגעשלאַפט איינס פֿון די ביכער, אַ
 פֿאַרשטויבטס, אַ גראַבס און אַ שווערס — זיי זיינען קימאַט אַלע
 גראַבע און שווערע — אַן עפֿן געטאָן האָס בוך, דערזען: לאַשן-קווי-
 דעש!.. לעבן דעם בוידעם־פענעקער באַ דער שיין האָט ער איבער-
 געלייענט אפֿן שאַרבֿלעטל:

— „השהר“.

פענעק האָט שוין געווסט פֿון „כידער“:

— „השהר“ איז דער טייטש מאַרגנשטערן.

אָבער ווי קומט דער מאַרגנשטערן צו צירלען אפֿן בוידעם און נאָך
 אין אַ שטוביקן זאַק דערזען?

באַ פענעקן איז פֿונדעסטוועגן געבליבן, אַז מיט די ביכער קער
 ער זיך דאָך אָן אַ שטיקל מעכטן, פֿאַשעט, ווייל זיי האָבן אין אַ געווי-
 סער מאָס זיין ווירל — ואים, פענעקן, ציט מען וואָר אין קיך, זיי —
 די ביכער — באַהאַלט מען אויס אפֿן בוידעם... ער האָט זיי דערומעך פֿון
 צייט צו צייט געמאַכט אפֿן בוידעם אַ ווייזט.

פענעק הערט זיך שטענדיק צו צו אַלץ, וואָס מע רעדט און מע
 סוידעט זיך באַ צירלען אין שטוב, ביפֿראַט אייזט — ווען כאַים ליגט
 אין בעט אַ קראַנקער. צוזאַמען מיטן בעט האָט מען אים איבערהעטראָגן

אינעם ביידער מיטן ציגלנעם די, וווּ מע עסט אָנבויםן און וווּ ס'איז פאַראַן מער לחם. לעבן אים דרייט זיך אַרום צירל און זיפצט זייער שווער, היכטיק — האָס לערנט זי זיך, אַז אין פאַל, אויב כאַים וועט שטאַרבן, זאָל זי קאַנען גוט אָט די מעלאַכע...

באַ צירלען אין קילן פאַרנטיקן קאַרידאָרל, לעבן האַרטן באַנקבעל, וואָס מיט דער אַלטער שפאַטעדיק-צעפליקטער צעראַמע, האָט פענעק אונטערגעהערט, ווי די בלאָדגעוואָרשנע צירל סוידעט זיך מיט ליינען וועגן כאַימען; ליינע זאָגט מיט איר גראָבן קאָל:

— ער געפּעלט מיר ניט...

— ער איז קראַנק ניט נאָ אַ ווערטעלע.

צירל ברעכט די הענט, קוקטדיק מיט ברויגעזונגיפּענעמוטע ברע מען ליינען אין פּאָנעם אַרײַן, ברומט מיט איר טיפּן באַס:

— אַ וויימעק איז מיר... מע זאָגט — ס'איז טיפּוס... מע דאַרף זאָגן דעם טראַטן, אַז מע נעמט באַ אים געלט... און דאָ איז דער טאַטע אַליין קראַנק... וויי און וויינד... דער טאַטע זאָל כאַטש ניט געווײד ווערן...

ליינע קוקט זיך אַרום און דערזעט פענעקן:

— נאָ — זאָגט זי — אוואַדע איז ער האָ, דער מאַזיק!... פענעק, דו הערסט? זאָלסט זיך ניט דערוועגן דערצײלן דעם טאַטן, אַז כאַים איז קראַנק... מע טאָר ניט דערצײלן, דו הערסט?... איז אָט.

פענעק זעט דאָ איין עפעס גאַר-גאָר אַ וואַשנע פּלאַנטער:

פון איין זײט — אַ קראַנקער טאַטע, פון דער אַנדערער זײט—אַ קראַנקער כאַים. דער טאַטע, פון זײן זײט, טאָר ניט וויסן, אַז כאַים איז קראַנק, און כאַים, פון זײן זײט, טאָר ניט וויסן, אַז דער טאַטע איז קראַנק. טאָר קענדימע לעמאַשיל: וואָס וואַלט געווען, ווען דער טאַטע, פון זײן זײט, דעהוויסט זיך, אַז כאַים איז קראַנק, און כאַים, פון זײן זײט, דעהוויסט זיך, אַז דער טאַטע איז קראַנק?...

טאַקע ווייל אים, פענעקן, האָט מען פאַרזאָגט זאָהער וועזאָהער, ער זאָל קיינעם גאַרניט דערצײלן, איז ביז גאָר קעדיי אַ קאָף צו טאָן טאַקע די מיניט פּיליאַויסן-בויגן אַהיים און אַ קוק געבן צי דער פאַטע מע ווייס שוין צי ניין... עפּשער האָט אים דאָרט שוין עמעצער דער צײַלט...

גאָר אַז ער קומט צולויפּן אָן אַטעם אַהיים, דערזעט ער:

1911... דער טאטע ווייסט נאך דערזען פון גאָרניט...

דער טאטע באמירט זיך צו ליגן וואָס ווייניקער אין בעט און שפּאַץ זיך אין די שמעקשיך זייער שוואַך פון איין צימער אינעם אַנדערן, איצט, ווען קיינער אַרום אים איז נישט, האָט ער זיך טאַקע זיינס דערשלאָגן — ער האָט געפאַסט אַ שערל און אין זאַל אַנטקעגן גרויסן שפּיגל זיך אונטערגעשירן, אויב ניט די האָר אַפּן קאַפּ, איז יעדנפאַלס — די וואַנצעס... עס האָבן זיך באַוווּזן זיינע פאַרשמאַכטבלאַסע ליפּן; אויך די באַקן זיינען בלאַס — אַזוי בלאַס, אַז אין פאַרגלייך מיט זיי זעט שוין אויס די וואַכעדיקע באַרד אַביסל יאָנטעוודיק; עס דאַכט זיך, זי איז קומאַט אַ לעבעדיקע, די באַרד, און עס רייסט אַף איר דאָס האַרץ, אַלעמיי זי ווייסט ניט... אַלעמיי מע זאָגט איר ניט אויס, אַז כאַים איז קראַנק...

נאָך זעט פענעק:

דער טאטע פערעבעמדישעוועט... ווי ווייט מעגלעך באדינט ער זיך אַליין, קלאַנגט זיך ניט, קרימט זיך ניט און הייסט קיינעם נישט, מע זאָל אים עפעס דערלאַנגען. אים קומט מעוואַקער-כילע-זיין לייע — אַ מאַל דריי און טאָג קומט זי כּוּטן שאַל אַף די אַקסלען, ווי אַ וואַכעדיקע שכינע, בלייבט שטיין פּוטווייטנס, קוקט אַף אים מיט אומרויקער זאָהן אין די אויגן, פּרענט מיט אַ ציטעדיק קאָל:

— נו... וואָס מאַכסטו?

דערזען ענטפערט איר מיכאַעל לעווין זייער שוואַך:

— וואָס שטייסטו?...

ער רוט זיך אַביסל אָפּ און לאָזט אויס נאָך שוואַכער:

— פאַרוואָס זיצסטו ניט?

פענעק קוקט, ווי ובא לייען ציטערט די אונטערשטע ליפּ: אַט-אַט אָט וועט זי זיך פאַנאַנדערוויינגען און וועט אים אויסזאָגן... נאָך ניין, לייע האָט מוירע, אַז דער טאטע וועט זי פּרעגן, פאַרוואָס קומט ניט אַרײַן צירל. זי בלייבט דאָ דעריבער אַזוי ווייניק. זי לויפט פּונדאַנען אַוועק צוריק צו צירלען, לויפט אַוואַר-זיין גאַנצע נעכט לעבן דעם קראַנקן כאַימען, און מיכאַעל לעוויןען שמערט שוין ווידער קיינער צו „היילן“ — זיך מיט זיין אויגענער „מעטאָדע“ — אַ מעטאָדע, וואָס באַשטייט דעריקער אין גיט מאַכן זיך וויסנדיק, אַז מע איז קראַנק, זיך פאַר-טראַכטן.

19 בעטע טעג

אונטערמיטעדיק גאנצפרי, זיך באַלד שמעלן אַזאָנען און גאַסן
דאַונען, ניט אויכטונדיק טאַלעס-און-טפילן, ויצן ביז אַזויגער פיר
פינף פאַרנאַכט און לערנען.

אַנטקעגן אים אפּן טיש וּשטויט די גאַנצע צייט די געברייטע גלאַז
מילך, וואָס שיינדל די לאַנגע האָט נאָך גאַנצפרי אַוועקגעשטעלט.
שיינדל די לאַנגע כאַפט אַלעמאָל אַהין אַ קוס און זאָגט נאָכדעם אין
קיך צו בוני דער קעכן:

— אייסעך וואָס... צו דער מילך האָט „ער“ זיך אַפילע ניט צוגע-
ריט... ווי אַ גוטער-ייד...

יאַטקל דער פּורכאַן הערט אַ וויילע אַוּף צו פייפּן דורכן לאַך פון
זיין פאַרנאַכטן אויסגעזעצטן צאָן:

— כע! — שמייכלט ער זיך פאַנאַנדער — מיר אויך... אונטערוועגס...
אונטערוועגס וויל „ער“ אַמאָל אויך מיך איינריידן, איד זאָל פאַסטן
אַ טאַנעס... „פאַסטן“ — זאָגט „ער“, „איז געזונט, מע קאָן זיך אַמאָל
אויסהיילן מיט פאַסטן“. „טו?“ — לאַך איד פון אים, איד רייס קיש-
קעס פון געלעכטער: „באַלעבאַס“, זאָג איד, „כ'האַב קיין איינהאַרע
צו מיינ געזונט קיין טיינעס ניט, וואָס האַרף איד זיך היילן, אַז איד
בין אַזוי אויך געזונט... וואָס דאַרפט איר מיר“, זאָג איד, „געבן
אייצעס? וואָס דאַרף זיך עפעס גאָט זאָרנן פאַר מיר מיט אַ טאַנעס?
איד“, זאָג איד, „זאָג צו גאָט, ווי דאַכמיעל דער שוסטער: ריבוינער
שעלוילעס, דו גויב מיר נאָר פאַרנאַסע, אַביסל בראַנפּן וועל איד זיך
שוין אַליין קויפּן“...

דערנאָך דערווייט זיך פענעק, אַז באַם פאַטער אין צימער געפינט
זיך דער גרייזגראַדער יעשיע פריידעס. פענעק טוט אַ יאָג פון קיך —
ער וויל וויסן, צי יעשיע האָט שוין דעם טאַטן אויסגעזאָגט וועגן
כאַימען...

נאָר ער ווערט באַלד אַנטווישט:

— עס הייבט זיך אַפילע ניט אָן...

מע איז נאָר פאַרטאָן אין אַ בקירע. לעבן מיכאַעל לעווינען אפּן
טיש שטייט נאָך אַלץ די ניט אַנגערירטע גלאַז מילך, אין אַליין זיצט
ער נאָך אַלץ אין טאַלעס-און-טפילן איבערן טייפּער, ווי אַ געשטאַר-
בעטער, און דרינגט פון עפעס אויס, אַז די טפילע „וועטאַצילייני מיר

קאמנעס האמויכין" — און זאלסט מאצל זיין פון קליינקעפיקייט —
איז גוט ניט בלויז צו רוכניעס-זאכן, נאך אפילע צו גאשמיעס, אפילע
פאשעט, ווען מע האט ווייטעקן...

נאך יעשיע פריידעס זעט דאס מאל אויס אביסל בייזלעך. מיט
גרינגע פיס, מיט הענט, וואס זיינען איבערגעפלאסטן וייער הויך אף
דער ארויסגערוקטער ברוסט, שפאנט ער ארום איבערן צימער און איז
אי יא מאסקים אי ניט מאסקים.

— עך!... — קרימט ער זיך, — וועסט מיר דערצוילן מייסעס...
דאס זיינען אלץ טווידישע טפילעס... דאס איז אלץ פאר מענטשן, וואס
האבן פארנאסע...

און נאך קרימט זיך יעשיע פריידעס:

— וואס-זשע? איך קען דיך ניט?.. ביסט א טוויר... דו עסט בעדיי
אלוין ניט, קעדיי זאלסט זיך קאנען איינריידן, אז עס איז א קלייני-
קייט, וואס א קאפצן האט ניט וואס צו עסן... איך קאן דיך ניט?...
אך יא, מארגן איז פרייטיק...

היינט איז דאָנערשטיק — דער ערנסטער טאָג אין יעשיע פריידעס
לעבן; דאָנערשטיק, יומאך שמוי!... אפילע יעשיע פריידעס ווערט דאן
אפט ביז.

פענעק קוקט:

יעשיע האט זיך אָפגעשטעלט אינמיטן אַרומגיין, ער האט זיך
פארטראַכט, ער האט פארשטעלט זיין מויל מיט דער האנט, און אונט
טער זיין האנט ציטערן זיינע ליפן, כאזערן ווי אָן זיין ווילן:

— א מענטש הארף עפעס עסן... א מענטש הארף עפעס עסן...

און שווער איז צו וויסן, וועמען ער מיינט מיט דעם: זיך אלוין
מיט זיין „דאָנערשטיק“, צי מיכאַעל לעוויטען מיט זיין ניט אָנגעריר-
טער גלאַז מילך...

1

גערונגען איז פון אלץ, וואָס מע רעדט ארום פענעקן:
 מיטן קראַנקן שוואַנער כאַים איז שלעכט.
 מיט מאַימען האַלט אַסאך ערנער, ווי מיטן קראַנקן מאַטן.
 מער ווי אלע ריידן וועגן דעם פענעקס עלטערע שוועסטער צירל —
 כאַימס ווייב — און גאָר די עלטערע שוועסטער לייע.
 לייע שאַקלט קוים מיט די ליפן:
 — כאַים נעבעך... מוטשעט זיך...
 צירל קאָן קיינמאָל אזוי שטייל ניט ריידן; אירע ווערטער —
 שאַרפע באַלאַפּים, וואָס שניידן באַם האַרצן:
 — וויי איז מיר... ווייט איז מיר... כאַים איז מעסוקן!...
 איז מילע:
 אף בייזן — לויט פענעקס מיינונג — איז ניט שייך קיין סאך
 צו שטעלן. ער קאָן זיי פון טאַמער אָן — צוויי וויסטע מאַרעשכוידיע-
 ניצעס... זעצסט אויס אַ שויב — אומגעריכט, פאַרשטייט זיך, —
 הייבן זיי גלייך אַף אַ נואַלד:
 — כ'האָב אַבער וועחווסט!... וואָרדען? — כ'האָב ניט געווסט!
 (פוטוואַנען האָבן זיי געקאָנט וויסן?).
 באַווייזסט נאָך ניט צו נעמען עפעס רעכט אין די הענט אַרײַן, ווי
 זיי פוען אַף דיר אַ געשריי:
 — אַט צעברעכט ער!
 — אַט האָט ער שוין צעבראַכן!...
 ערנער איז, לויט פענעקס מיינונג, וואָס וועגן פאַימען ריידן צו
 אַכט אזוינע פאַרגלויבטע טאַמער־פּריילעכע מענטשן, ווי כּוּני די קעבן,

יאנגל דער פורמאן, שיינדל די לאנגע; פענעק האָט טויזנטער באַ-
וויזן:
— וועגן „אפן בוידעם א יאָרד“ האָבן זיי שטענדיק פיינט צו
ריידן.

2

בוני די קעכן איז מאַלע כּיין, ווען זי פאַרקרימט א קאפל איר פאַר-
פלאַמט פאַנעם און רוקט בערייעש די שוויערע טעפּ אין פלאַמעדיקן
אויזן אַרײַן; איר מויל — האַלב־אַפּן, איר גאַנצער קערפּער — גע-
ראַטן־קרעפּטיק. אזוי האַכט זיך פענעקן — מאַמעש אַ ווונדער אַף
יאנגל דעם פורמאן, וואָס זיצט דאָ אזא קאַלטער באַ דער זייט:
— פאַרוואָס זאָל ער מיט איר ניט באַסענע האָבן?
בוני זאָגט:

— מאַלט אייך: אויב צירל בלייבט אַן אַלמאַנע, מעג מען איר שוין
אויך ניט מעקאַנע זיין.

שיינדל די לאַנגע הערט אַף צו רייניקן מיט קרייד די זילבערנע
לייכטער, טרויבט אַראָפּ מיטן עלנבויען אַ פּליג פון איר צעקנייטשטער
פאַראַקשנטער נאָז און טוט אַ קוק אַף בוני מיט הייסע אויגן; זי האָט
אין זיי עפּשער שטענדיק ניין־און־דרייסיק גראַד היץ — אין אָט די
קייַלעכיקע שוואַרצע אויגן אירע. איר צעקנייטשטע בלאַסע נאָז —
קאַלט, ווי אייז, און אינע אויגן, די פאַרפלאַמטע באַקן — הייס, ווי
פּייער. שטענדיק, אַז מע רערט וועגן עפעס, זוכט זי אַ נאָענטן ביישפּיל
אין די ביכלעך, וואָס זי נעמט באַ צאָדעק דעם פאַקטערעגער אַף פּראָ-
קאט. יעדן שמועס וויל זי דערהייבן צו אַ העכערער מאַדריגע — דאָס
נעמט זיך דערפון, וואָס זי אַליין איז אויך אזא מענטש: זי שטרעבט
צו דערלאַנגען עפעס העכערס אין לעבן. מעהייטימע האָט זי באַלד
נאָך איר כּופּע זיך געגעט מיט איר מאַן — אַ פּוסטזאן־פּאַסניק, אַ
יאָרדיניק — און איז שטיל פאַרליבט אין דעם גענעפן זוסענדאָווידן,
וואָס איז פון אַ יונג מעלאַמעדל געוואָרן אַ פּריילעכער בעקער־יונג אַף
סכירעס, זינטט זייער פּריילעך אַלערליי יידישע לידלעך באַ דער אַרבעט
און לייענט נאָך מער ביכלעך אידער זי — שיינדל די לאַנגע.
— פונדעסמוועגן, — זאָגט זי — פונדעסמוועגן זעען מיר, ווי מע
בלייבט אַלמאַנעס און מע לעבט עס יאַקאָס איבער, מע ווערט צונע-
וווינט.

זי טראכט א רענע — דאָס וויל זי אַרױסזאָגן איר געדאַנק אַזױ, ווי עס װאָלט אים אַרױסגעזאָגט זױסידאַװיד; זי לאָזט אױס: — ווי זאָגט דאָסמױעל דער שװסטער: „מע װערט עלטער, דערוױסט מען זיך, אַז אױן אַ װאַרעניק איז דאָ קען אױן אַז, אױב מע קלױנט אױן קלױסטער, װעט מען אױפּהערן...“

אױצט איז זי מער װױניקער קאַנטעט, פּאַשעט — אױך זױסידאַװיד טוט אַזױ: אַז ער װיל עמעצן קלאָר מאַכן זױנעם אַ געדאַנק, הױבט ער אַן מיט די װערטער: „זױ זאָגט דאָסמױעל דער שװסטער...“ דאָ אָבער דערט יאַנקל דער פּורמאַן אױף צו פּױפּן מיט די לױפּן און אױז ניט מאַסקים ניט מיט בױנין און ניט מיט שױנדל דער לאַנגער. — אױסערך... —

ער טוט מיט אומגעװלד אַ רױב מיט בױדע הענט די קני. — אױסערך, — זאָגט ער — טױרים צאַצקען זיך דאָרטן... אָבער אַ נאַשבראַט? ... װאָס איז מױר שלעכט? — שטאַרבן איז שטאַרבן! זיך אַװעקזעצן זאָרגן? ...

דאָס וויל ער ניט אַ טראַכט געבן װעגן טױט, יאַנקל — אַך, ווי ער וויל ניט! ער פּרעגט:

— ס'עט מױר העלפּן? װאָס דאַרף אױך זיך דרױען אַ קאַפּ? ... גאָר-ניט... זאָל מען קומען מיטאַמאָל און מױר אַ קלאַפּ טאָן מיט אַ דױבנע אױבערן קאַפּ!

ער פּאַרלױנט די הענט זײער טיף אױן די הױזזאַטאַשן און אױז גרױט זיך צו געבן אַ קױלעכיקן דרױ אַף אױן אַפּצאַס. ער שמויכלט שױן װידער :

— װאָס-זשע? אַ נאַר בױן אױך?

פענעק קוקט אַף אים מיט לױבע, מיט דערעכערעץ — פּאַראַן אױן קלוגער און עמעסער מענטש אַף דער װעלט... אַלע אױבערדיקע זױנען, לױט פענעקס מױנונג, ניט װערט יאַנקלס פּיאַטע. אַלע האָבן זיך אַרױנד גענומען אַ מעלאַנטכאַליע אױן קאַפּ, געקריגן פּאַכער — אױבערהױפּט די לעצטע טעג, זױנט עס אױן קלאָר געװאָרן, אַז כאַים אױז פּױל קראַנקע, ווי מע האָט געמױנט — מע רעדט װעגן דעם אומעטום, אַפּילע אױן די עקסע אַרעמסעע הױנטערהגעסלעך. פענעק קוקט דאָרט אַרױן דורך אַפענע טירן אױן די הױזער, און אים דאַכט זיך, אַז אַף דער גאַנצער שטױט איז געקומען אַ װאָך פּון מאַדנע קרענק, אַ מױן אונטערהאַנג —

א שרעק פארן מויל, וואָס דארף אונזערעמען אינעם פון די אינגלישן
גער, אלע זיינען מיט אַם דער סרענס, ווי בוילעוואטערמעשווע.
שיינדל די לאנגע זאָנט וועגן דעם:

— ווי זאָנט האַסמיעל דער שוסטער: „א מענטש לעבט? — זאָל
ער זיך לעבן. וואָס גייט עס מיר אָן? אָבער, אז א מענטש שטארבט,
ווערט ער דאָך מיין קאָרעו, וואָרעם איד וועל דאָך אויך שטארבן“.

8

דינטער צירלס לאַנגער שטוב, דאָרט ווו מע ניסט אויס דעם צע-
בער, שטייען יודן אין א רעדל, שווייגן מער ווי זיי רידן. אינמיטן
רעדל שטייט מוני דער לאַנגער — א יוד אָן א באָרד — און שמעקט
ווי שמענדוק מיט קאָרבאָל. ער האָט ליב צו פאָרען זיך מיט רעפּעס,
מען זיין — שוין לאַנג אָפּגענוצטע. אזוי איז ער זיך נויהען:

א מענטש אין שטאָט שטארבט. אלע נעמען זיך, ווער — טאָרד
כים נייע, ווער — טילום זאָגן. מוני אָבער טוט גלייך א שפרעק אויס
די האַנט צו די פאָרעלנטע מיקסטורלעך און זאָלן, וואָס אָפּן טישל
אָדער אָפּן בענקל לעבן טויטנס צוקאָפּנס. ארום אים טוואָלדעוועט מען,
מע צינדט אָן ליכט, מע כאַלעשט. מוני דעם לאַנגן גייט עס אָן אין דער
לינקער פּיאַטע — ער האַלט אין איין קאָלויצען די רעפּעס אַקעגן דער
שוין פון פענצטער, אין איין אַפּקאָרקען רעפּעס־פּלעשלעך, אין איין
אינגשמעקן זיך אין די זאָלן — אלע זיינע אַפּטיקערשע קענטענישן
לוגן באַ אים אין דער נאָז, א לאַנגע נאָז, א בעקאוועדיקע שמעקערן.
אין אירע ביידע זייטן שמעקן זיינע אויגן זייער טיף אין שטערן, קליי-
נע, ווי שפּילקע־קעפּלעך. קיינער באַמערקט ניט, ווי ער פּאָקט אַרײַן אלע
רעפּעס אין קעשענע און שפּאַנט מיט זיי אַוועק צו זיך אַהיים.
און ניט נאָר רעפּעס.

ער זאָמלט באַ זיך אינדערהיים קאַלע־געוואָרענע מאַשינקעס פון
לאַמפּן, מאַשינערעס פון ניי־מאַשינעס, איטווייניקסמע געדערעס פון
זיינערלעך. ער האָט ליב צו רעהגיין דעם סייכל פון אַלערליי מאַשינע־
ריעס.

אין שטאָט זאָנט מען וועגן אים:

— מוני קאָן דיר פּאַנאָרדערשרויפּן אַלערליי בעסטע זייגערס, אָבער
צודיק צונויפּשטעלן? — א פּינג!
מוני אַרט עס ניט. ער איז בעטווע א שווייגער און האַלט, אז ער

קאן שוין דאסלע צווישן צווייפשוויימן אויף. ניט לאנג איז א גרויסער
פוילישער מאנגעלט דורכגעפארן דא די שמאט מיט א נייעם בליאסקעני
דיקשוואחצן קאליאס — זייער א משיקאצון מיט זייער משיקאצונע פילי
גארנדיקע רעסארן. אין מארק איז דער מאנגעלט אריין אין א קראם, און
די שמאט איז געווען אויסער זיך, זיך אזוי לאנג געזאמלט ארום דעם
קאליאס, אים אזוי לאנג באווינדערט, ביז מוני דער לאנגער האָט זיך
דארט סאָפּאָקאַלסאָף באַוויזן מיט זייער אַן ערנסטן פּאַנעם. ער האָט,
ניט אויסריינדריק צו קיינעם אַ וואָרט, דורכגענומען דעם קאליאס מיט
די אויגן. בלויז זיין לאַנגע נאָז האָט דאָן אַרויסגעגעבן אירע שטיילע
געוויינלעכע קלאַנגען:

— טגן... טגן! טגן... טגן!

ער האָט זיך אָנגעבויגן אזוי שטארק, אז אַלע בלוטן זיינען אים
אריין אין פּאַנעם, אַרונטערהערוקט זיין קאָפּ. צווישן די רעדער אונטערן
קאליאס און אים דאָרט געהאַלטן עפּשער אַ מינוט פינף. הערנאָך האָט
ער זיך צוריק אויסגעגלייכט, פאַרלייגט די הענט אַפּן רוקן און, קוקט-
דיק נאָך אַלץ צום קאליאס, זייער שטיל אַ זאָג געטאָן:

— אייסער... סע ניט מעסוקן...

דענסטמאָל האָט זיך די שמאט באַרויקט.

אויך אויצט שטייט ער אינמיטן רעדל הינטער צירלס שטוב און
זאָגט וועגן דעם קראַנקן באַיימען עפעס אַזוינס, וואָס דאַרף די שמאט
באַרויקן:

— אייסער — זאָגט ער — אַ מענטש איז ווי אַ מאַשינעריע —
עס זיינען דאָ אין אים קעסלען און רעדן, סע זירט אין אים און סע
קאָכט, ווי אין אַ גוראַלניע, לעמאַשל. און וואָס איז אַזוינס טיפּוס? —
אַ מין קאָכעניש אין די בלוטן: האַלטן די קעסלען אויס, ווערט מען צור-
ריק געזונט, האַלטן זיי ניט אויס... זאָגט מען קאָדעש.

בא מונין פרעגט מען:

— נו און רעפּועס?

מוני ענטפּערט:

— רעפּועס ניט מען אַף אַפּצושוואַכן דאָס קאָכעניש, אַף צו שטארקן

דאָס האַרץ.

בא מונין פרעגט מען:

— נו און גאָט? גאָט איז גאָרניט?

מוני ענטפּערט:

— וואָס האָט שױם זעכטו דאָך גלייך מיט מיר...

באָ מונין פרעגט מען:

— שאָ! און וואָס איז עפעס אזוינס דער קריזיס באָ טיפּוס?

מוני ענטפערט:

— קריזיס הייסט: ווען ס'ע דערט אונד דאָס קאָכעניש. דענסטמאָל

זעט מען, צי די קעסלען מיט די רערן מיטן האַרץ האָבן אויסגעהאַלטן צי ניין.

באָ מונין פרעגט מען:

— און ווי איז איצט דער פאַל באָ כאַימען?

מוני ענטפערט:

— דאָס איז טאַקע די מייסע...

זיינע טיפּע אינגעלעך ווערן קליין, ווי שפּילקע-קעפּלעך, זיין לאַנגע

נאָז שױט עטלעכע מאָל אַ מאַך:

— מן, מן!

און עס דאַכט זיך: אויך זיין קאָל שמעקט מיט קאַרבאָל.

— שלעכט — באָ כאַימען קומט נאָך אַלץ גיט דער קריזיס...

אַלע קוקן אַ וויילע צו כאַימס שטוב און שווייגן. מוני — אויך.

פענעק לאָזט פון אים קיין אויג גיט אַראָפּ — אַ פאַסקודנער יוד, אָט

דער מוני! — דעם טויטס כּמראַפּטישע, זע נאָר, ווי ער זאָגט זיך אזוי קאַלט:

— אַמאָל קאָן מען זייער שיין שטאַהבן, נאָך איידער עס קומט דער

קריזיס...

דאָס אַלץ מוז זיין אַ העכט ביסל איבערגעזאַלצן, — אזוי פאַרשטייט

פענעק: יידן האָבן דיר ליב אַנצומאַכן אַ שרעק, שמענדיק, אפּילע באָ

קויהאַנים-דובענען — „מע טאָר גיט קוקן, מע ווערט בלינד“. פענעק

האָט פאַמעלעכקע געפרווט עפענען אַן אויג אונטערן טאַטנס טאַלעס,

האָט ער געזען: — אייסער-וואָס... ס'ע הייבט זיך גיט אָן. וואָס איז

שייעך מוני דעם לאַנגן, מוז אים פענעק דערפאַר אָפּטאָן אַ שפּיצל —

ער קומט דאָך אַמאָל שאַכעסצונאַכט אין הויז אַרײַן, איבערהויפט

— ווען די מוטער קערט זיך אום פון אַ קוראַרט; ער קומט דאָן בעטן,

מע זאָל אים לאָזן אַ קאַלויצע טאָן און אַ שמעק געבן די רעפּעס.

וואָס מע האָט דער מוטער געגעבן אין אויסלאַנד. טאָ זאָל ער נאָר קור

מען, אָט דער מוני דער לאַנגער — באָ פענעקן ליגט וואַהאַלטן אַן

אויסגעהובעט. שטיקעלע האַלץ מיט אַ נאָרל אינמיטן און מיט לאַנגע

ציווי פערדעכער — דאָס האָט אים יאָנקל דער פּורמאַן געגעבן אזאָ מאַך
 מאַנע. דאָס האָט זיך געשעפּעט מען צו שטימלערהייט צו אַ
 ווינער בענקל — פּון אונטן צו איינעם פּון די לעכעלעך, וואָס אין גער
 זעפּהרעטל טשעפּעט מען דאָס צו — אַליין שטעלט מען זיך אַזעס
 פּונדערווייטנס מיט ביידע פּעדעס אין די הענט. אַ מענטש זעצט זיך
 אַפּן ווינער שטול און ווייסט ניט פּון גאַרניט, דענסטמאָל טוט מען אַ
 שטאַרקן צי דעם פּאָדעם, וואָס אין דער רעכטער האַנט. די נאָרל קומט
 דאָן אַרום דורכן לעכעלע. דער מענטש, וואָס זיצט אַפּן שטול, דערפילט
 אַ שטאַרקן שטאַך אין סאַמע מיטן... שפּרינגט ער אַר, סאַפּט זיך פאַרן
 „ווי ווייסט מען עס“ מיט דער האַנט, דענסטמאָל טוט מען אַ צי דעם
 פּאָדעם, וואָס אין דער לינקער האַנט. די נאָרל גלימט זיך צוריק אַראָפּ.
 דער מענטש, וואָס האָט געכאַפּט דעם שטאַך, שאַרט מיט דער האַנט
 איבערן לעכעריקן זיך ברעטל און פאַרשטייט ניט וואָס איז דאָס? דאַכט
 זיך גלאַט. ער זעצט זיך צוריק אַפּן שטול, דענסטמאָל טוט מען ווידער
 אַ צי דעם רעכטן פּאָדעם, און יענער שפּרינגט ווידער אַר. איז אָט:
 סע וועט זיין זייער שיין אויסצופּרוּוו דאָס „מאַשינל“ אַף מוני דעם
 לאַנגנס „ווי ווייסט מען עס“, און זאָל ער וויסן וויאזוי אַ זאָג צו טאָן
 אזוי קאַלט וועגן סאַמען:

— „אַמאָל קאָן מען שטאַרבן נאָך איידער עס קומט דער קרויז“...

4

דאָך... די מייסע מיט כאַימען—זי קאָן קיינעם ניט אַרויס פּון קאַפּ.
 אַפילע פענעקן איז אויך די לעצטע פּאָד אָונטן שווערער אַנ-
 שטאַפּן צו ווערן, ווי טאַמער, ער דרייט זיך פּון איין זייטל אַף דעם
 אַנדערן און קאָן ניט פאַרשטיין:

— איז ווי קאָן עס געמאַלט זיין?...

כאים האָט געלעבט, געלעבט פּונקט אזעלכער ווי ער איז, אַ יונג
 גראַער: געווען אַלע יאָרן „כאים“, און ניט קיין אַנדערער, געפּאָד:
 וואָך אַון וואָך צום שווערם געשעפּטן, וווּ ער איז אָנטעשטעלט, געאַנג-
 גען אַלע שאַבעס דאַונען אין זיין קאַפּטע, זאָל זי זיין אַ קאַפּל אַ
 צעדיסענע, אָבער דאָך אַ זיידענע, ווי עס פאַסט פאַר אַ גווירישן איי-
 דעם, — געקומען אַלע שאַבעס צונאַכטס צום שווער אָפּגעבן כעזשבן פּון
 דער וואָך, זיך געפילט דאָרט זייער דערשלאָגן, געשטאַנען אין שרייב-
 צימער פאַרן שווער, ווי פאַר אַ גוטן יידן, געענטפּערט אַף יעדער

פלאנע זייער שטיל, זייער פאמעלעך, ווי א טויבלעכער: „אז? ...“ אין
בא זיך אינדערהיים, פאדקערט — געווען זייער יא פרוילעכער, א זוער
טלזאגער, זייער געשווינד אריבערגעווארפן קינדער איבער די אקסלען,
זייער פרוילעך זיי ארוינגעשריען אין אויער: „קורדרי — קורדרי...“
איז זוי לעבט מען דאָס און מע לעבט און פלוצים נא!... אף איינמאָל
אינגאנצן אויס...

פענעקס מיינונג איז אזא:

צוערשט וואָלט מען געדארפט א פרעג טאָן טאקע בא כאימען
אליין, צי וויל ער עס... צי איז ער מאַסקים, ער זאָל שוין קיינמאָל,
קיינמאָל ניט אריבערווארפן קיין קינדער צו זיך אפן אַקסל און קיינ-
מאָל זיי מער ניט ארוינגעשריען פרוילעך אין אויער אריין: „קורדרי
— קורדרי!“... נאָר טאָמער וועט מען מאַכן כאימען פאר „אויס כאים“,
פאר געשטאָרבן, ניט האָבנדיק געפרעגט בא אויס, צי ער וויל עס, וועט
עס, לויט פענעקס מיינונג, זיין:

— אן אוולע... גאַר-גאָר א גרויסע אוולע...

נאָך ערגער איז פאר פענעקן, וואָס ער מוז זיך איצט גאַנצע טעג
אויסהיטן פון צו טאָן אפילע די קלענסטע אווירע, וויל טאָמער וועט
עס שאַטן כאימען... טאָמער וועט זיך גאָט מיט כאימען דערפאר אַפ-
רעכענען. און פאַרברענגען טאָג נאָך טאָג אן איין אווירע, הייסט פאר
פענעקן: לעבן נוצלאָז און ביי נאָר לאַנגווייליק, ווי עפעס אין אן איי-
ביקן יאָמקיפער. פענעק ציילט זיי אף די פינגער, אָט די יאָמקיפער-
טעג זיינע:

— איין יאָמקיפער, צוויי יאָמקיפערס...

אויב עס וועט זיך נאָך לאַנג אזוי ציען, וועט ער איינגיין, מע זאָל
אים שוין בעסער טאָן, ווי יאַנקל דער פורמאן זאָגט:

— זאָל מען אים, פענעקן, מיטאמאָל געבן מיט א דובינע איבערן
קאָפּ, וואו אן עס... פאַפער!

איבערהויפט פילט ער דאָס, ווען שטייענדיק בא צירלען אין קאָרי-
דאָר, הערט ער, ווי די ארויסקומענדיקע ליע — זיין עלטסטע שוועס-
טער — זאָגט מיט זייער א געבראָכן קאָל:

— מוטשעט זיך געבעך... כאים... אוי, מוטשעט ער זיך!...

וויפּל מע האָט פענעקן ניט פאַרוואַגט, אז אַרוינקומען צו כאימען
אין בייזער אריין איז „באהיט גאָט“ א גרויסע סאָקאַנע, קאָן ער זיך

בזנדעסמוועגן ניט איינהאלטן און גאטוועט זיך אריין, א קוק געבן, ווי
נאום מוטשעט זיך.

דאָס יערשטע, וואָס ער באַמערקט דאָרט:

— מעקוועך „אוי מוטשעט ער זיך“ איז ווידער א רעכט ביסל
איבערגעזאָלצן — מאָרנע, ווי זיי האָבן דיר א טעווע צו פארמאָרע-
שכּוירעווען אַלץ, אף וואָס זיי קוקן, אָט די דערוואַקסענע...

כאָים, זעט פענעק, לייגט אַלץ אינעם גרעסערן כּוידער מיטן ציגל-
נעם דיל, ווהיין מע האָט אים צוריק מיט עטלעכע טעג אינוינעם מיט
זיין בעט אויבערגעטראָגן. פאַרקערט — ס'איז גאָר אַביסל משיקאווע
צו שטיין דאָ אַנטקעגן און צוקוקן. אף אַלע דריי פענצטער זיינען
די פאַרהענגלעך אַראָפּגעלאָזט, און אין כּוידער איז אַביסל טונקל,
כאָמש אינדרויסן ברייט שטאַרק די זון און עס איז ערשט גאָר אַרום
דריי אַזויגער באַטאָג. לעבן קראַנקן כאַימען איז קיינער ניטאָ אויסער
צירלען. אַנשטאַט איר פאַרוק, טראָגט זי שוין עטלעכע טעג אַ פּאָשעמע
ווייסע פּאַשטיילע אַפּן קאָפּ. אירע באַרוועסע פּיס זיינען אַריינגע-
שטעקט אין אַ פּאָר גרויסע צעריסענע שקראַבעס. צוגעמוליעט מיטן
רוקן צו דער קאַלטער הרחבע, מיט אַרונטערגענומענע הענט, ווי מע
וואַרעמט זיך אום ווינטער, שטייט זי אַ פאַרשטיינערטע, קוקט פּונ-
ווויטנס מיט בייזצוזאַמענגעצויגענע ברעמען דעם קראַנקן כאַימען
גלייך אין היציקהשלאָפּנדיקן פּאַנעם אַריין און לאָזט אַלעמאָל אַרויס אַ
נייעם קרעכץ פּון אירע אינווייניקסטע טיפּענישן — אַ שווערן, אַ
גרימנדיקן:

הההאוי-ויי!!!

דאָס לערנט זי זיך אַלץ, ואָז אין פּאַל, אויב כאָים וועט שטאַרבן,
זאָל זי קאָנען גוט די מעלאַכע.

פענעק הערט זיך איין און איר זיפּץ און געפּינט, אַז פּאַר די לעצטע
טעג האָט זי געהאַט אַ גרויסע „פּולע“, צירל:

— זי קאָן שוין איצט אַסאך בעסער... זי מאַכט עס שוין אַזוי
„פּיין“, ואָז מע קאָן לעבן איר אויסגיין.

נאָך זעט פענעק:

אויך אף כאַימען קאָן מען ניט זאָגן, אַז די לעצטע טעג זיינען פּאַר
אים דורך אַן שום „נוצן“ — ער איז אַוועק אין זיין קרענק זייער
ווייט... אַ מעהאַלעך! ער לייגט אין בעט אַ פאַרטראָגענער מיט פּאַר-
מאַכטע אויבן, קוויטשעט פּון צייט צו צייט מיט אַזעלכע מאָרנע-לאַנגע

דינע קוויטשעלעך און זיין פארשמאכט טרוקן מויל מאכט זיך אים
אף קיין רעגע ניט צו — האָס רעדט ער פון היין, פאַר פייער און פאַר
וואַסער רעדט ער. מע זאָגט אָף אים: „ער דערקענט שוין קיין
מענטשן ניט.“ נאָר עס איז ניט עמעס. ער דערקענט פּלוצלינג פענעקן
און טוט זיך דערביי אויף אַ מאַחדעווע אַפּן בעט. עס דאַכט זיך: אָט
אָט וועט ער פון בעט אַראָפּשפּרינגען. ער טוט מיט גרויס אימפעט אַ
געשריי:

— צירל, פענעק איז דאָ!...

מער ניט, וואָס ער ווייסט ניט, אז ס'איז היינט אַ פּאַשעטער
מיטוואָכדיקער באַטאָג.

— צירל! — שרייט ער, — גיב פענעקן שאַבעס-אויבס.

— צירל, גיב אים קוגל!

פענעק קאָן — איבער פאַרשידענע טיימס — מער דאָ אין ביידער
ניט איינשטיין און טוט פּייל-אויסן-בוונן גלייך אַ יאָג צוריק אַהיים:
ער וויל זען, צי קיינער האָט זיך פאַר אים נאָך ניט געפּעדערט און
נאָך ניט דערציילט דעם קראַנקן טאַטן:

— טאַטע, כאַים ווייסט ניט ס'אַראַ טאָג איז היינט, כאַים מיינט:

היינט איז שאַבעס...

אַלע פאַרשטייען, דאַכט זיך, אַליין, אז אָט די מיצווע קומט
פענעקן.

האָך, גיי טרעף...

זיי אַ גאָווי, אז דעם טאַטן וועט מען אויסזאָגן דאַפּקע אָן פענעקס
הילף.

5

הער אַ מייסע!

אַפּן קראַנקן שוואַכן טאַטן — גאַנצע נעכט ניט ער שלאָפט, נאָר
ער דרעמלט — האָט מען שוין קיין פּיצל דאַכמאָנעס ניט.
דעם טאַטן ווערט מען אויף פּלוצלינג אינמיטן נאַכט.

און נאָך ווער?

דאַפּקע לייט און צירל — פּאַלן אַריין אין „הויז“ אינמיטן טאַכט
ביידע אייניגעם מיט קוילע-קוילעס, מיט הימל-שפּאַלטנדיקע גוואַלדן,
מיט גשוויינען, זיי מע פּאַלט אַריין אין אַן אָרנטקוידעש:

— טאַטע!

— טאמעניו!!!

דאָ קומען גרויִצע־רייען, קוויטשע־רייען העכער אלע אָקטאָוועס —
געוויינען פּאָשעטע, ווי באַ קאָפּפּאַנאַים...

ואון ערשט צום סאָף פון די געוויינען — מיר־געוואָרענע זיפּצן און
קרעכצן. ייעשדיק שנייצע־ריי, האַלבע ווערמער:

— כאַים עקט זיך!

— כאַים גויסעסט...

פענעק האָט דאָ גאָרניט געקאָנט מאַכן, ווייל פּאָשעט — וואָס קאָן
מאַכן אַ מענטש, ווי פענעק, אין שפּעטער נאַכט, ווען ער האַלט אינ-
מיטן שנאָרכן?

פענעקס שלאָף:

טאָמער אַ שטאַרקער, טאָמער אַ טיפּער, ווי באַ יאַנקל דעם פּור-
מאָן, מיט וועמען ער איז שטאַרק כאַווער.

ווייל טאָמער זעט ער באַנאַכט אין סאָלעם קימאַט אַלי, וואָס ער
האָט געזען באַטאָג, נאָר אונטער אַן אַנדער פּאַרב און מיט אַן אַנדער
סידער — מיטן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פּיס אַרום, ווי ער האָט ליב.

פענעק זעט אין סאָלעם:

דער טוויר איז יעשיע פּרוידעס; דער קאָפּפּאַן איז דער טאַטע —
מיכאָעל לעווין. דער טאַטע קומט צו יעשיע פּרוידעס „אַנקלייען“ אַ
דרייערל אַף שאַבעס. יעשיע פּרוידעס זיצט זיך נאָר אַזוי וואַזשנע באַם
טיש. פאַר אים ליגן אַנטשוואַרפּן אַסאך ספּאַרים, צווישן די ספּאַרים —
זיין ניט אַנגערירט גלאַז מילך. יעשיע פּרוידעס זאָגט צום טאַטן:

— אַזוי?.. אַף שאַבעס דאָרפסטו?.. מממממ...

נאָר אידער ער נעמט אַרויס דאָס „דרייערל“ פון דער קעשענע,
מוטשעט ער דעם טאַטן גוט אָן מיט פאַרשיידענע קייערעס מעקוועך
דעם, וואָס די טפּילע „און זאָלסט מיך מאַצל זיין פון קליינקע־פּיקוּט“
איז גוט ניט נאָר צו דוכניעס־זאַכן...

פענעק האָט מעסוקן ליב איינעם פון זיינע סאָלוימעס, וואָס כאַ-
זערט זיך אָפּט אייבער:

די קעכן אין „הויז“ איז זיין מוטער, און די עמעסע באַלעבאַסטע
מיט די פּערל און אוירינגלעך איז בוני. בוני דאַכט זיך, אַז זי איז
עפעס ניט מיט אַלעמען, דעריבער קאָן זי באַשטיין, זי זאָל אַ פאַר טעג
ניט אומשטיין פון איר געלעגער אין שלאָפּצימער און אַז די מוטער
— פענעקס מוטער — זאָל איר עטלעכע מאָל אין טאָג דערלאַנגען דאָס

עסן אין בעט אריין. דערצו נאך האָט בוני מעסוקן פיינט אלע קינדער,
איבערהויפט — בליומען מיט פאָליעסן. בליומען מיט פאָליעסן קאָזט זי
מאָמעש ניט אַף די אויגן, זי ציט זיי ביידן און אין קיך...

פענעק — אויב ער ווערט אינגאָונט אינשלאָפן אין אָנטאָן, אָן ווער-
טשערע און זינקט טיף איין אין אַזאָ באַלעם — איז וועקן אים פון
שלאָף און אַרויסגעוואָרפענע זאך: ער וועט כייסן, שלאָגן מיט די פיס,
נאָר אופכאָפן וועט ער זיך ניט. פענעקן האָבן דאָן אלע אין „הויז“
מוידע אָנצורירן. בוני מיט שיינדל דער לאַנגער זאָגן דאָן:

— מומט!.. באַהיט זאָל מען זיין...

גאר אנדערש איז אָבער, ווען לייע און עירל — ביידע אינגינעם
— פאָלן אַריין אין „הויז“ אינמיטן נאַכט מיט קוילע־קוילעס, מיט
הימל־שפּאַלטנדיקע גוואַלדן, מיט געוויינען, ווי מע פּאַלט אַריין אין
אַרנקוידעש — ביידע עפעס מאַרנע צוזאַמענגעגאָסענע, אַרומגענומענע,
פאַרייניקטע, ווי איין מענטש אין אלע קוויטשיקלעך פון זייער האַרד-
ציקן גוואַלדעווען.

6

אין איין רענע איז פענעק געוואָרן אינגאַנצן וואַכנדיק, דעהערט:
אינמיטן נאַכט רוישן שטאַרק די נאָענטע אַלט־צעוואַקסענע אַקאַציע-
ביימער, שרייען, ווי פאַר אַ וועלט־אומקום, קלאָפן מיט די צווייגן אין
די לאַדנס, אָן בלעכענעם דאָך; זיך אַ רענע פאַרווונדערט:
— וואָס סטראַשען זיי אזוי? — די ביימער...

און אין דער אינגענער רענע:

מיט אַ קלאַפּנדיק האַרץ זיך אופגעזעצט אַפן בעטל, אַ יאָנגענעבן
אין איין העמדל צום פּאָטער אין ציימער, דערוועען:
דער טאַטע ליגט אַף אַ זייט.

העם טאַטנס קאָפּ — אונטערגעשפּאַרט מיט אַן עלנבוין אַפן קישן.
דעם טאַטנס פּאַנעם — ווייטעקלעך פאַרקרימט.
דעם טאַטנס שטויביק־גראַע באַרד — פיל עלטער, פיל קראַנקער
פון אים, דעם טאַטן אַליין.

דעם טאַטנס זוערטער — ערגער ווי קניפּ; דער טאַטע פרענט:

— אַ וויסט מאַזל!

— פון ווען אָן?

— ישוין די תּהדרייטע וואָך!...

— גאלאָגן:

— ניט קיין מענטשן...

— מיר ניט אויסגעזאָגט...

— אָפּגעהויט מיין געזונט...

— אַ גליק האָט אייך געטראָפּן!

און קראַנקעהייט, מיט ניט קיין געניטע ציטערדיקע הענט, גלייך גענומען זיך אָנטאָן. זיך געלאָזט גיין צום גויסעסדיקן כאַימען, גאָר נאָך די ערשטע עטלעכע טריט אין הויז זיך דערפילט שוואַך, איינגע-קוועטשט מיט ביורע הענט איינע אַ זייט ואון זיך צוגעזעצט, אַ סוף געגעבן אַף די אַרומיקע מיט אַזעלכע אויגן, וואָס פרעגן אָן ווערטער: — וואָס־זשע וועט איצט זיין?

דער פּאָטער האָט זיך געשטאַרקט — אויב זיינע קוויכעס קלעקן אים ניט אַף ציצוגליין איצט צו כאַימען, וועט ער צופּאָרן. מע האָט אָפּגעוועקט יאָנקל דעם פּורמאַן און אים געהייסן שפּאַנען די פּערד.

פענעק — גרייט ומיטצולויפן, מיטצופּאָרן. ער איז אַוועק אין ווייט־לעבן צימער כאַפּן זיין אָנטאָן, זיך פון האָרט אַוומגעקערט גיכער ווי געשווינד און דאָך שוין ניט געטראָפּן אין עס־צימער ניט די שוועסטער און ניט דעם פּאָטער. פּונדרויסן האָט זיך געהערט דער רעדער־גערויש פון דער אַוועקגעפּאַרענער פּור — אַ באַנאַכטיק־פּאַרשלאָפּענער אייל־דיקער גערויש, אַזאַ, וואָס דאַרף העלפּן דעם שטאַרבנדיקן כאַימען נויסעסן...

פענעק איז געבליבן שטיין אַ פּאַרציטערטער אין לאַנגן העמדל מיטן אָנטאָן אין די הענט, זיך איינגעהערט אַ רעגע און גלייך—אין דער אייגענער רעגע — דאָ אַפּן אָרט, וווּ ער איז אַ באַהוועסער געבליבן, זיך פּאַנאַנדערטשוויינט אַפּן קאָל. אַרום־און־אַרום זיינען ווי קאַלט־פּאַחוונדערט געבליבן דער צוגעדרייטער לאַמפּ אַפּן קוילעכיקן באַר־דעקטן טיש, דער מעשוּפּע־הענגענדיקער שפיגל צווישן די צוויי פּאַר־דראַפּירטע פענצטער, די ברייטע קאַנאַפּע אין ווינקל, די געפּלאַכטע הויכע וואָקאַזאַל־שטולן אַרום טיש—זיי האָבן זעלטן־ווען געהערט פּונעם איינגעאַקושנטן פענעקן אַזעלכע וואַלדן.

אינעם כּיודער, וואָס כאַ דער קיך — אַף יענער־זייט אַלערליי פינצטערנישן, וואָס אין עס־צימערס און אין פּאָדער־צימערס — האָבן זיך אַ שאַר געטאָן קוילעס; אַף פענעקס געוויין זיינען פון דאָרט גע-

טומען בוני די קעכן און שיינדל די לאנגע — ביידע פארשלאָפן, באָדן
 וועס און אין אונטערשטע קליידער, מיט די שאַלן אָפּ די צעפּאַטלטע
 קעפּ, און אין ביידינגס פאַרשלאָפּענע שטימעס האָט זיך האָך געפּילט, און
 דאָס האָבן זיי אינמיטן נאַכט געעפּנט צירלען מיט ליינען. האָט האָבן
 זיי נאָכן אַוועקגעפּאַרענעם פּאַטער צוריק פאַרדיגלט די שווערע אייגן-
 זעהנע פּרענטעס אָפּ די טירן. זיי האָבן זיך געקנייטשט פון קעלט, און
 אין זייערע פאַרשלאָפּענע פענעמער, אין זייערע אויגן און מילער און
 געווען עפעס באַנאַכטיקט און כענעוודיקס — אַזוינס, וואָס פענעק האָט
 נאָך ביז איצט קיינמאָל ניט געזען. זיי האָבן צו אים געזאָגט:
 — שאַ!.. שאַ!..

— זע גאָר די וואַלדן.

און איבער עפעס איז זיי ביידן שטאַרק אָנגעטאַנגען צו קוקן אַלע-
 מאָל אָפּן הענטענדיקן זינגער און צו זאָגן אַלע מאָל מיט אַ נייעם
 גענעץ:

— נו, וָ נאַכט...

— נאָך אַלץ פאַר צוויי?..

7

דענסטמאָל האָט די פינצטער אינדרויסן אָנגעהויבן אויסציען
 אַרום „הויז“ אירע אַנצאַליקע שוואַרצע פּאַלדן, טומקען אירע ברענעס
 אין גערויש פון די גאַנצע צילטצעוואַקסענע אַקאַציע-ביימער — ביי-
 מער, וואָס שאַקלען און בייגן זיך מער, ווי זיי קאָנען, שרייען, ווי פאַר
 אַ וועלט-אומקום, קלאַפּן מיט די צווייגן אָן די לאַדן, אָן בלעכענעם
 דאָך — אָן אומענדלעכע פינצטער; אירע רענעס צעצויגענע, שווערע
 ווי די נסיסע פון אַ מענטשן, וואָס האָט געהויסן כאָטש, און איז געווען
 אַ יומגנחאַער, און האָט ליב געהאַט אַרײַנצושרייען „קורדריקסן“ צו
 קינדער אין די אויערן.

איינגעשטילט, צוגעדעקט מיט זיין קורצן מענטעלע און מיט זיין
 רעקעלע, איז פענעק געלעגן צונויפגעקנייטשט אָפּ דער קאַנאַפּע אין
 ווינקל, געקלאַפט אַ צאָן אָן אַ צאָן, גענאָגט מיט אַלע געפּילן, וואָס טיף-
 טיף אין האַרצן:

— כאַים!..

און אַנטשקענן, באַס טיש מיטן אַרײַנגעדרייטן לאַמפּ, זיינען אין
 אונטערשטע קליידער, מיט די שאַלן אָפּ די צעשוויבערמע קעפּ, געזעסן

בוני און שיינדל די לאנגע, געגענעצט מיט געלענערטע מיילער, געקויט
 די פארשלאָפּענע ווערטער נאָר אנדערש, ווי אלעמאָל — זיי זיינען דאָ
 געבליבן ניט בלויז אַף הימן דעם דערשראָקענעם פענעקן. אפּאָנעם, זיי
 האָבן אַליין אויך מוידע געהאַט זיך אומקערן צוריק אין פינגצערן
 צימער, וואָס באַ דער קיך, און זיך איצט דאָרט ווידערצומאַל לייגן אין
 זייערע צעקנייטשטע געלענערט. איטלעכס מאָל, וואָס אין דרויסן האָט
 דער שטאַרקער באַנאַכטיקער ווינט אָנגעשטעלט זיינע כוואַליעס, זיי
 נען זיי געבליבן זיצן ווי פּאַרשטאַרבענע מיט פּאַרהאַלטענעם אָטעם;
 ווי פּאַרשטאַרבענע זיך איינגעהערט אינעם איינגעשטילטן גערויש פּון
 די נאָענטע אָטע בוימער. דענסטמאָל האָט זיך געדאַכט: צווישן קרעכצן
 פּון דעכער און פּון פּאַרקנס הערן זיך שווערע, שלאַפּטדיקע טריט, און
 ניט פּון קיין מענטשן זיינען זיי, נאָר פּון אַ ריזיקישווערן פּאַמעלעכן
 גוילעם, וואָס איז היצליעש מיט בולאָווע אַף רוקן, אַראָפּגעשיקט גע
 וואָרן צוזונעמען יבאַם גויסעסדיקן כאַימען די לעצטע מינוטן, נאָר ער
 איז בלינד, אָט דער גוילעם, און איידער ער טרעפט צו צירלס שטוב,
 טאַפּט ער דערווייל אַרום אַלע טירן — צייטנווייז דאַכט זיך שוין
 אפּילע: זיינע שווערע טריט הערן זיך דאָ אין הויז אפּן בוידעם.

שיינדל די לאנגע הערט זיך איין אין דעם איינמאָל און דערנאָך
 צוויי מאל, ביז זי פאַלט אפּן סייכל:

— הערט, בוני: מירן זיך לייגן ביידע און איין געלעגער.

נאָר אוועקגיין גייט מען פונדעסמועגן פונדאנען ניט אוועק; מע
 גענעצט, מע הויקערט זיך פון באַנאַכטיקער קעלט און מע געדענקט:
 אין יעדער רעגע קאָן מען אַהער קומען פון צירלען מיט דער „עמעסער
 יעדע". בוני טוט אַ זיפּי:

— מע שמועסט, אַז אַ מענטש שטאַרפט, זעט ער פאַר זיך אין
 דער לעצטער מינוט זיין גאַנץ לעבן — פון קינדווייזאָן ביז צום
 לעצטן טאָג.

זי טוט אַ טראַכט. מיט צוזאַמענגעצויגענע אויגן קוקט זי זיך איין
 אינעם צוגעדרייטן לאָמפּ:

— אָט אזוי...

— קלאָר זעט ער עס...

— ווי אַף דער דאָנע...

שיינדל די לאנגע כאַזערט איבער דאָס אייגענע נאָר מיט ווערטער,
 וואָס זיינען איר פאַרבליבן פון פיל אויסגעלייענטע ביכלעך:

— נו, יא, אוואדע — איבערגעלעכטע יארן און טעג זיינען אויך
פעס ווערט — זיי קומען זיך געזעגענען, ווי לעבעדיקע.

שטיף.

בוני זאגט:

— עם הייסט: אגיט האָט מען ניט געוווסט נאָך צוריק מיט צוויי
נעכט? — נאָך ווען מע האָט כאַנמען געמאכט דאָס ביטל, אומשטיינס
געזאָגט.

שטיף.

שיינדל די לאַנגע ענטפערט איר דערפֿר:

— וואָסזשע? ס'איז אַ נייס?.. אז מע איז קראַנק אַר טיפּוס...
דאָקטורים הייסן: זייער אַ הייס ביטל.

בוני טוט אַ גענעז:

— דאָס עמעסע ביטל. אַ טארע-ביטל. איך האָב נאָך קיינמאָל ניט
געזען, אז עמעצער זאָל אָט דעם ביטל ווערן געזונט.

אין בונים פארשלאָפן פאָנעם, אין אירע אויגן און מויל באַווייזט
זיך ווידער עפעס באַנאכטיקט און כענעוודיקס — אַזוינס, וואָס פענעק
האָט נאָך קיינמאָל ביז איצט ניט געזען.

ווידער שטיף.

שיינדל די לאַנגע קוקט זיך איין אין פענעקס האַלב-צוגעמאכטע

אויגן.

— מיר דאָכטעך, — זאָגט זי, — דער קליינער וועט אַר דער
קאָנצע אַנשלאָפן ווערן. סע וועט נאָכדעם זיין אומגעלעך אים אופֿ-
וועקן, ער זאָל גיין צו זיך אין בעט אריין. פענעק, פאָלג מיך: קום
בעסער שוין.

פענעק וויל ניט.

בוני דערט אים איין:

— נאָך איינער, אָט גייען מיר דאָך אויך מיט דיר.

— מירן מיטנעמען דעם לאַמפּ.

— מירן זיך ביידע צושפארן לעבן דיר אַפן בעטל.

פענעקן טוט באַנייט אַ צי דאָס באַנאכטיקע כענעוודיק-פאָרשלאָך

פענע, וואָס אין בונים מויל און אין אירע אויגן — ער פאָלגט.

פענעק איז אין זיין בעטל צוריק אנשלאָפן געוואָרן — ווי טאָמעד שטארק, ווי טאָמעד סוף — ניט געהערט, ווען בוני מיט שיינדל דער לאנגער זייגען מיטן צוגעדרייטן לאַמפּ פון זיין כוידער ארויס-געגאנגען.

פענעק האָט געזען אין שלאָף דאָס אייגענע, וואָס מע קאָן זען באַ-טאָן, נאָר אינטער אַן אַנדער פּאַרב, אַביסל איבערגעקערט — מיטן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פּיס אַרויף.
פענעקן האָט זיך געכאַלעמט:

עס איז אַ זומערדיקער פּאַרנאַכט — אַזאַ, ווען אַלע גייען אוועק שפּאַצירן און לאָזן איבער די הייזער ליידיקס. און כאַים איז שוין געשטאַרבן לאַנג, נאָר געשטאַרבענערהייט ליגט ער אַלע יאָרן באַ ציר-לען אין קלויגעם קילן קאָרידאָרל אַפן האַרטן באַנקעבעטל, וואָס מיט דער אַלטער צעפּליקטער צעראַמע — איבערגעדעקט מיט אַ שוואַרצן טוך ליגט ער דאָרט... און אינדרויסן איז אַ זומערדיקער פּאַרנאַכט, און אַלע זייגען אוועק שפּאַצירן, אין צירלס שטוב איז ליידיק. פענעק קומט אַרויף צו צירל אין קאָרידאָרל — כאַים ליגט? — יאָ, ער ליגט... יאָרנלאַנג, געשטאַרבענערהייט, איבערגעדעקט מיט אַ שוואַרצן טוך. פענעק שטייט דאָרט אַביסל. פּלוצלינג טוט כאַים אַ דעק אָפּ דעם שוואַרצן טוך פון זיין טויטן קאָפּ און שרייט אויס מיט אַ „קוקוריקו“— קאָל פון אַ געשטאַרבענעם:

— פענעק איז דאָ!

— גיב אים שאַבעס-אויבס, צירל...

— גיב אים קוגל!!!

פענעק האָט אין שלאָף געפרוּווט, צי קאָן מען טאָן אַ געשריי פון שרעק, געזען — מע קאָן גלייך אַרויסגעלאָזט אַ צווייטן, אַ דריטן, אַסאך שטאַרקע געשרייען, ערשט נאָכדעם זיך אַופגעכאַפט, דערהערט: פון ווייטלעכן שלאָפצימער שרייט צו אים דער פּאָטער:

— האַסטו געזען?!

— וואָס איז מיט דיר?..

— וואָס איז?!

היינט עס: דער פּאָטער האָט שוין באַוווּזן פון צירלס שטוב זיך אומקערן, זיך לייגן צוריק אין בעט, און די נאַכט, די גערוישן פון די

נאָענטע ביימער ציען זיך נאָך אַלץ די אייגענע, פינצטערע, וויסמע...
און דער גויםעסדריקער כאים האָט נאָך אַלץ ניט באַוווּזן אַרויסצולאָזן
פון זיך די נעשאָמע — צווישן קרעכצן פון פאַרקנס און דעכער הערן
זיך, ווי פריער, שווערע, שלאָפּמנדיקע טריט, טריט פון בלינדן גוילעם,
וואָס טאַפט אַרום די גיידן...

ניט ענטפערנדיק אַפּן טאַטנס געשרייען, האָט פּענעק געטאָן צו
אים אַ יאָג; פון שרעק איז ער אַרײַן צום פּאַטער אין בעט, פאַרגעסן,
אז ער טוט עס צום ערשטן מאָל אין לעבן, ניט געפילט, צי טוט ער אַ
זאָך, וואָס מע מעג, אָדער מע טאָר ניט, בלויז געדענקט דעם באַלעם
און די נאַכט: — אַך ווי לאַנג אָט די נאַכט ציט זיך!.. ווי לאַנג אַ
מענטש גויםעסט...

מיט דער גאַנצער לענג פון זיין שטייפן בייגענדיקן קערפערל האָט
ער זיך צוגעדריקט צום פּאַטערס גרויסן האָרדיקן גוף, געפילט זיין אָטעם
באָ זיך אַפּן נידעריקגעשוירענעם קעפל, געלאַפּט אַ צאָן אָן אַ צאָן.
ער האָט פאַרמאַכט די אויגן שטאַרק-שטאַרק ביז אַ ווייטעק אין די
שלייפן — ס'האָט ניט געהאַלפּן; די שרעק האָט זיך אַלץ אַהער געצויגן
פון דער פינצטערער נאַכט איטדרויסן, פונעם שרייענדיקן ביימערנע-
רויש און נאָך פון ווייטער — פון צירלס לאַנגער שטוב, וואָס רעכטס
פון "הויז" אין עק שטאַט, אַנקעגן צווינטער. ער האָט לאַנג-לאַנג
פאַרהאַלטן אין זיך דעם אָטעם — ס'האָט ווידער ניט געהאַלפּן.

— טאַטע, פאַרוואָס שטאַרבן מיר ניט אַלע?

— טאַטע, פאַרוואָס נאָר כאים?..

פּענעק האַלט בלויז וואָס די ווערטער אין געדאַנק; יאָנקל דעם פּורמאָן
וואָלט ער זיי פאַרגלייבט, דעם טאַטן — ניט; דער טאַטע ליגט דאָ אַ
פּרעמדער, אַ ווייטער, כאַטש מע טוילעט זיך צו אים, און שווייגט;
דער טאַטע אָטעמט דורך צענומענע ליפן און טראַכט מינאַסטאַם וועגן
עפעס — וועגן וואָס קאָן טראַכטן אַ טאַטע אינמיטן נאַכט, ווען זיין
איינעם גויםעסט און איז כאים... פונקט אזאָ ווי כאים... און געדינט
האָט ער באַ אים, דעם שווער... באַ זיינע גרויסע געשעפטן... ניט זוי
קײַן שווער... בלויז אַפּ סכירעס...

איצט, צונעטוילעט מיט אַלע גלידער צום טאַטנס בייגענדיק-האַ-
ריקן גוף, קאָן מען צומאַכן די אויגן און אָנהייבן ווידעראַמאַל דרעמ
לען. די צײַן קלאַפּן שוין ניט מער; אַלע גלידער ווילן זינקען, בענקען
נאָך פאַרגעסן, נאָך היילונג, וואָס אין טיפּן פעסטן שלאָפּ. אין אָנהייב

דרעמל פילט פענעק, ווי א שוואכע ביינערהדיקע האַנט גלעט די לורצע
האַר אַף זיין געשוירן קעפּל; אין אָנהויב דרעמל איז שווער צו גלויבן:
— ודעם מאַטנס האַנט?.. געשיקט זיך?..

— געשיקט זיך, דער טאַמע צערמלט אים איצט... דאָס ערשטע
מאָל און לעבן... איצט, ווען כאַים גויסעסט...

און ווידערה האָט פענעק אין גרויס שרעק זיך אופגעכאַפט. ער איז
געלעגן איינער אליין אינדערפּינצטער— איינער אליין באַם מאַטן אין בעט.

9

ניין. אַט די נאַכט וועט זיך קיינמאָל ניט ענדיקן.

די נאַכט מיט אירע שרעק האָט קיין ברעג ניט, ווי דער צאָר, ווי
דער ווייטעק פון א מענטשנס טויט.

אין עסרצומער האָט געברענגט דערן אופגעדרייטער לאַמפּ, כאַטש
אינדערויסן, קעגניבער די לאַרן, האָט שוין זיי אָטגעהויבן טאַגן.

אָנגעטאָן, ווי אום ווינטער, אין א פוטער, איז אין עס-צוימער באַם
טיש געזעסן דער פּאָטער, נאָענט באַם לאַמפּ אַריינגעקוקט פון איבער

די ניקלנע בריילן אין אַן אָפּענעם אונטערהעוויבענעם סייפער און גע-
ברומט דורך דער נאָז מיט א פארמאַכט מויל, געהאַט א פּאָדקרימט פּאָנעם

פון וועלן אוועקטרייבן די זייטיקע געדאַנקען, זואַס קריכן אים אין קאָפּ.
באַרוועס, אין איין העמדל, האָט פענעק געגעבן א יאָג, זיך אוועק-

געלייגט אַנטקעגן אַף דער קאַנאַפּע. דער פּאָטער האָט אופגעהערט צו
ברומען, אָן ווערטער אָפּגעשטעלט זיין בליק אַף פענעקן; ביידע האָבן

אַזוי א ווילע אַריינגעקוקט איינער דעם צווייטן אין די אויגן אַריין
און זיך פאַרשטאַנען — ביידע האָבן מוירע געהאַט פאַרן טויט און

דערוצו מיט גאַרניט ניט געקאַנט העלפן.

פאַמזלעך, מיט שוואַכע נאָכגעשלעפּטע פים האָט דער פּאָטער זיך
אוועקגעשלעפּט אין שלאַפּצומער, געבראַכט פון דאָרט א קאַלדע,

איינגעדעקט פענעקן אַף דער קאַנאַפּע און, אוועקגעצאָנדיק זיך צוריק
צום סייפער, ווידער אָנגעהויבן ברומען.

פענעק האָט מיט ברייט צעעפנטע אויגן געקוקט אַפן באַלקן און
געטראַכט:

— אַז מע שטאַרמט, לעבט מען שוין מער ניט...

— און וויאַזוי לעבט מען שוין מער ניט?..

ער האָט פאַרנלאָצט די אויגן, פאַרהאַלטן דעם אַטעם אַזוי לאַנג,

ביז ער האָט שוין ניט געפילט ארום זיך גאָרניט; צוזאַמען מיט אים
הערן און צו „זיין“ אלע און אלץ — דער טאַטע, דאָס „הויז“, די
שמאָקס, די ווייטע שמרעקעס מיט אלע שמעט און אלע מענטשן. ער
האָט זיך דערשהאָקן, ניט געוואָלט, ניט געקאָנט איבערטראָגן:

— אַזוי פיל טויטן!!!...

ער האָט צוריק אָנגעהויבן אָטעמען, געקוקט אָפן באַלקן מיט ברייט-
צעפענטע אויגן פון אַ מענטש, וואָס אַטראָט הויבט ער אָן עפעס צו
דערהיין... עפעס צו פאַרשטיין...

דענסטמאָל איז מיט איר ישאַל אָפן קאָפּ אַריינגעקומען אין עסד
צימער לײַע, און באַ דער שוועל זיינען הינטער אירע פּלייצעס מיט
בלאַסע פענעמער און מיט די שאַלן אַף די קעפּ געבליבן שטיין בוני
און שיינדל די לאַנגע לײַע האָט געהאַט זייער אַ פאַרקרימט פּאַנעם,
זי האָט שטאַרק געוויינט אָן אַ קאָל, אָן ווערטער. איבער אירע ביז
גאָר פאַרקנימטע באַקן האָבן געיאָנט נאָכאַנאָנד אָן אַ שיר טרערן.
דער פּאַטער האָט אַזש פאַרקוועטשט די ציין פון אופגעבראַכטקייט:

— זאָג שוין!...

— גיכער!...

— נו?!...

לײַע האָט זיך שיר ניט דערוואָרן מיט די טרערן און מיטן וואָרט:
— שוין...

זי האָט צענומען די הענט...

— ניטאָ מער וואָס צו זאָגן...

און ניט אויסגעהאַלטן מער, זיך פּאַנאָנדערהענערעוועט אַף אַ קאָל.
קוקנדיק איר גלייך אין פּאַנעם אַריין, האָט זיך דער פּאַטער אָפּ-
געהויבן פון שטול, פאַרגעסן, אַז ער איז שוואַך, אַ שפּאַן געגעבן פּאַ-
מעלעך איבערן צימער, זיך אָפּגעשטעלט מיטן פּאַנעם צו דער וואַנט,
אַ טראַכט געטאָן און זייער איינמאָניק אויסגעצויילט די ווערטער:
— באַרוך... דאָיאָן... עמעס...

פענעק האָט אַף אים געקוקט מיט שאַרפע אויגלעך, געפילט עפעס
אַ פאַרנעפּלט אומרעסט אין אַט־די ווערטער, אינעם טאַטן, פון וועמען
ער הערט זיי — נאָך וואָס האָט ער זיי איצט געזאָגט? ער, וואָס
כאָים האָט בלויז געדינט באַ אים, דעם שווער... באַ זיינע גרויסע גע-
שעפטן... ניט ווי קיין שוטער... בלויז אַף סכירעס...

נאָסדעם האָבן אסאך וויינענדיקע מענטשן אָנגעפילט די צימערן
אין הויז, געבראכט אהער די שמאקס וויינענדיקע צירל מיט אירע
צוויי קינדער: אורעמעלען און כייקען — צוויי קליינע יונג-יאָריקע
קינדער — זיי האָבן אפילע ניט געוואסט, אז זייער טאטע איז גע-
שטאָרבן — זיי האָבן זיך ביידע אָנגעהאלטן אָן אַ הויכן וואָקזאַל-שטול,
וואָס צווישן וויינענדיקן אוילעם אין עס-צימער און האָבן זיך גע-
קריגט פאַר שטופּן די מינחסטע פינגערלעך אין איינעם און דעמזעלבן
לעבעלע, וואָס אינעם געפלאַכטענעם שטרויענעם שטול-זיץ.

נאָכדעם איז שוין געווען שפעט גאָך האַלבן טאָג, נאָך דער לע-
ווייע און נאָך די גרויסע געוויינען, און צירל איז שוין דאָ אין עס-
צימער געזעסן „שיווע“ אין עס פאַרלאָגע אַף אַ פלעד און אַף אַ קישן.
צווישן איין געוויין און צווייטן האָט זי מיט אירע טיפע זיפצן
געוואָלט אויסרייסן באַ זיך אינווייניק אי האָט האַרץ, אי די לונגען:

— כמסכהאוי!!!

פענעק האָט זיך איינגעהערט אין אָט די זיפצן אירע, וואָס זיינען
איר נאָסדעם פאַרבלויבן אָפּן גאַנצן לעבן; ער האָט געפונען, אז די
זיפצן זיינען זעלטן — בעסער פון צירלען וועט זיי קיינער אין דער וועלט
ניט מאַכן. נאָכדעם האָט מען צירלען דערלאָנגט פון קיך אַ באַזונדער פריש
אָפּגעקאכט פערטל הון. פענעק האָט געקוקט, ווי צירל וויל ניט און וויל
ניט און נעמט דאָך דאָס פערטל הון קייען — אין טעלער ווערט אַלץ
ווייניקער און ווייניקער: אים איז דאָס געווען ביז גאַר משיקאווע, ער
האָט פון דער פאַמעלעך-קיינענדיקער צירל קיין אויג ניט אָפּגענומען,
און דענסטומאָל האָט ער דערפילט, אז עס איז ניט אזוי מעסוקן, ווי
ער האָט געמיינט... אז עמעצער שטארבט, טראַגט מען עס אויבער...
ווייל אָט... ער זעט דאָך:

— מע קייט ווי ס'ניט איז דאָס פערטל אָף...

פון מיטגעפיל צום געשטאָרבענעם כאימען האָט זיך אים געוואָלט
אַ רים מאַן באַ צירלען דעם טעלער.

שפעטער איז פענעק געשטאַנען אין קיך און האָט געהערט, ווי
וועגן געשטאָרבענעם כאימען ריידן יאַנקל דער פּוּחמאַן, בוגי די קעכן
און שיינדל די לאָנגע. יאַנקל צעשלאָנגט אַלע רייד פון בוגי און פון
שיינדל דער לאָנגער; ער זאָגט וועגן צירלען:

— לויב-האָבן — שמיב-האָבן... זי איז נאָך יונג... ווער זוייסט?...
זי קאָן נאָך אַ מאָל כאַסענע האָבן...

קאפיטל זעקס

I

אין „הויז“, אין איינער פון די טונקעלע קאמערס, שטייען אפגע-
נוצטע רעפועס אף א שאפע, קוקן שטויביק, ווינקען: —
האלעוויי זאל מען אונדז ניט דארפן.

צווישן די רעפועס — אן איינגעבונדענער זשורנאל, א גראַבער,
אילווסטרירטער, אביסל אן אָפגעפליקטער. אין „הויז“ רופט מען אים:
— שיינדל דער גרויסערס „ניווא“.

פענעקן פירט דער זשורנאל טאַמעד ארום אף געדאַנקען וועגן אן
אימפּוכיר, וועגן א טערמאַמעטער און וועגן א פאַשעטער קאַנע, ווייל
פאַשעט: אויך שיינדל דער גרויסערס „ניווא“ נוצט מען אין „הויז“,
סידן ווען א קינד ווערט קראַנק אף סקאַרלאַטינע, דיפּטעריט, אפן
מאַגן. דענסטמאַל דערלאַנגט מען די „ניווא“ דעם קינד אין בעט אַרײַן.
מע זאָגט:

— נא, מיש, קוק דיר אָן די מענטשעלעך און פאַרדריי ניט די יאָר.
און נאָך אף אַטערע געדאַנקען פירט דער זשורנאל פענעקן — גע-
דאַנקען וועגן זיין שוועסטערס — שיינדל דער גרויסערס מיידלשע
יאָרן האָ אין „הויז“, וועגן דעם, וואָס אין קיך זאָגט מען:

— האָט זי אָפגעקאַמאַנדעוועט דאָ א לעבן!

— שוין איינמאַל א שיינדעלע...

— זי קאָן דיר איבערשפאַרן צען מאַגנאַבלען.

פענעק קאָן עס היינט מער, ווי אַלעמאַל ניט פאַרנעסן, ווייל היינט
איז דער ערשטער טאָג נאָך כאַימס לעוואַיע, היינט האָט געטראָפן
נאָך עפעס:

פון איר חיים — א וויאָרסט צוועלף פון דאַנען, באַ דער גוראַלניע
— איז אינמיטן זוכערטאָג אָנגעלאָפֿן מיכאַעל לעווינס ישענסטע און
געליבסטע טאָכטער, שיינדל די גרויסע.

אָנגעלאָפֿן אָט אזוי:

מאַנעכילש-אויליק.

אַר אַ פֿאַטשטאַוווע פֿור.

מיט אַ גלאַס באַם דישל.

ווי עס לויפט אָן איינפירן אָרדענונג אַ „סטאַנאַוואָי“ אָדער אַ אַק-
ציניק.

איר גומענע פעלערניע — אָן שליאַרקעלעך, אָן פאַלדן.

איר ראָזיסאַמעטן היטעלע — זייער אַ קלוינס מיט איין-איינציקן
טאָלדענעם פערדער באַ דער זייט, ווי באַ אַ זשאַנראַרם.

אַר איר שטערן — אַ שמעקטריקער האַלבער וואַל, וואָס פאַרדעקט
בלויז די אויגן מיט דער נאָז.

איר אַרט זיצן אַר דער פֿור — לייכט, אַ קאַפּעלע אָנגעבויגן פֿאַר
רויס; אָן אַרט זיצן, וואָס דאַרף באַטויטן:

— די פֿור מיטן גלאַס לויפט געשווינד, איך אַר דער פיר — נאָך
געשווינדער.

איר אויסזען לויט פענעקס מיינונג:

שטאַרק געראַטן אין איינער פֿון די פֿריצקעלעך, וואָס אין איר
זשורנאַל „שיינדל דער גרויסערס ניוואַ“. פענעקס וואָלט געקאָנט אָנ-
ווייזן אין דער „ניוואַ“ פינקטלעך, אַר וואָס פֿאַר אַ פֿריצקעלע זי איז
מערסטן געראַטן.

פֿון אירע קליידער, הענטשקעס און וועגנבויטעלע — אזוי האָט זיך
אין „הויז“ געדאַכט — אַפּילע פֿון אירע גיכע ווערטער צעטראָגן זיך
איבער אַלע צימערן רייכעס פֿון פֿאַרשיידענע שמעקעכצן, דערמאָנען אָן
אדוואָקאַטן, אָן דאָקטוירים, אָן אַלע יונגע געראַטנסטע מאַנעכלעך פֿון
געבנט, וואָס זיינען אין אירע מיידלשע יאָרן געווען אין איר איינגע-
ליכט. זי איז געשווינד אַרומגעלאָפֿן אין „הויז“ מיט די טרעפּ, צע-
וויגט איר ברוסט און, ניט אָנרופּנדיק באַימוס נאָמען, אַ פֿרעג געטאָן:

— ווען איז ער געשטאַחבן?

זי האָט ווידער צעוויגט איר ברוסט:

— מיט וואָס איז ער געווען קראַנק?

זי האָט דערביי געהאַט אזא אױסזען, אַסוראַט, ווי אַלע ווייסן, אַז ווען זי זאָל דאָ געווען זיין, וואָלט עס ניט געווען געשען — זי וואָלט דערצו ניט געווען דערלאָזט. זי האָט אונטערן וואַל אָן אַ מינדסטן קרום אַרויסגעלאָזט צו דרייַזיבן גרויסע טרערן פון יעדער אויג, אינעם אינגענעם אויגנבליק, אײטהאַלמנדיק דעם געוויין, אַ קוק געגעבן אין קליינעם שפּיגעלע, וואָס אין איר האַנט-ביימעלע, צוגעפּודערט דער פּרערזיסומאַנים אַף אירע מאַכיקספּאַרויטלע באַקן. זי איז באַלד אַריין צום פּאַטער אין צימער, ויך דערוואַסט — ער איז שוין די דריטע וואָך קראַנק. אויך האָט מען פון איר פּאַרליקנט, אַ קוק געגעבן מיט בייגאַר צענומענע אויגן אַפן פּאַטערס געלאַויסגעמאַנערטן פּאַנעם, אַף זיין שטאַרק אַלטיגעוואָרענער באַרד, אַ זאָג געטאָן דאָס וואָרט „נאָט“ עפּשער מיט צען „טעסן“:

— גאַטטטטט!

זי האָט אַ שאַקל געגעבן מיט די ליפּן, ווי צו אַ טפּילע:

— וואָס דאָ אין הויז טוט זיך!

דער פּאַטער — ער איז בייגאַר פּאַרליבט אין איר „גוטן קאַפּ“ — האָט ניט באַוויזן אױסצוקניטשן אַפן קראַנקן פּאַנעם דעם שמייכל, וואָס דאַרף זיין די טייטש:

— סע גאַרניט... ניט אזוי מעסוקן...

זי האָט שוין אָנגעשפּאַרט אין זאָל מיט די האַלבצוגעמאַכטע לאָדן, וווּ צירל זיצט שיווע. אין אַ גרויסן ווייכן שטובל— אין אַ ווייסן טישעכאַל, ווי אַלע אַנדערע שטובלן — האָט זי אַ וויילע אָפּגערוט, געקוקט אַף צירל לען, וואָס זיצט אַף דער פּאַדלאָגע אַף אַ קישן, האַלט איר קאַפּ אין ביידיע הענט און שאַקלט זיך אין ביידיע זייטן. דאָרט האָט שיינדל די גרויסע, אָן אַ מינדסטן קרום, ווידער אַרויסגעלאָזט עטלעכע טרערן פון יעדן אויג, אַ טראַכט געטאָן, געזעסן אַ וויילע מיט אַ פּאַזע פון אַ מענטשן, וואָס איז מוידע, אַז מע האָט אים באַזיגט, געהאַלטן פּאַרכויבן דעם קאַפּ צו איינעם אָן אַקסל, אַראָפּגעלאָזט די הענט. דענטמאַל האָט זי אַ רייד געטאָן וועגן כאַימען מיט אַזעלכע ווערטער, וואָס ווען אַן אַנדערער זאָגט זיי, וואָלטן זיי עפּשער גאַרניט ניט ווערט געווען, נאָר אַז זי, שיינדל די גרויסע, זאָגט זיי, איז זי ווערט, מע זאָל זי דערפּאַר אױסקוישן:

— כאַים... ער איז דען נאָר געווען אַ שוואַנער?

זי האָט געטאָן אַ זיפּי:

— כאים איז געווען א ברודער.

א צווייטן זיפין:

— כאים איז געווען א פריינט.

א דריטן זיפין, שוין אביסל א פארטרערטער:

— כאים איז געווען א טאטע.

דערופּ האָט צירל, א צעשאַקלטע אין כיידע זייטן, געענטפערט
בלויז מיט איין־איינציקן זיפין, נאָר מיט אזא, וואָס קיינער אין דער
וועלט וואָלט ואים ניט געקאָנט אזוי גוט מאַכן:

— סככאוויי!!!

פענעק, פארשטייט מען, האָט פון שיינדל דער גרויסער קיין אויג
ניט אראָפּגעלאָזט, איר נאָכגעגאַנגען פּוס־טרויט, געפילט צו איר דאָס
אייגענע געפיל, וואָס צו אן אויסגעמאָלטער פּריצקעלע אין דער „ניוואָ“.
די פּריצקעלע, זעט פענעק, גייט אַרײַן אין עסצײמער, זעצט זיך אַוועק
באַם טײַש — איינע אַליין, מיט אן אויסווען פון א מענטשן, באַ וועמען
די שווערסטע אַחבעט איז שוין אָפּגעטאָן. זי לײַגט אַנידער אַפּן טײַש
איר בײַטעלע, אירע הענטשקעס, ישפּאַרט זיך אונטער מיט אן עלנבויען
און פאַרטראַכט זיך. פענעקן איז דאָס ביז נאָר טשיקאַווע, ווייל ער
ווייסט ניט: וועגן וואָס, אַשטײַגער, קאָן זיך פאַרטראַכטן א פּריצקעלע?
פענעקס פּאַנעם — פּול מיט אויגן. נאָר דאָ באַמערקט אַקאַרשט שײַנדל
די גרויסע, אַז ער געפײַנט זיך אין עסצײמער, שטײַט איר אַנטקעגן
מיט אַרונטערהעלײַגטע הענטלעך און לאָזט פון איר קיין אויג ניט
אַראָפּ. זי קוקט אַף אים א וויילע, ווי פון הױלער נײַגעריקײַט.

— קום נאָר אַהער — טוט זי צו אים א מאַך.

פענעק דערפילט ערשט נאָכרעם, אַז ער האָט זיך, מאַשמאַעס, גע-
טאָן צו איר א שטאַרקן לאָז, וואָרעם יענע האָט גענומען פּלוצלינג זיי-
ער צוילן מיט די ווערטער:

— ניט נאָר נאָענט...

— אביסעלע ווייטער...

— אָט אזוי...

— בלייב שטײַן...

זי האָט ואים באַקוקט פון קאַפּ ביז די פּיס:

— וואָרט נאָר...

זי האָט ואים באַשאַטן מיט פּראַנגן:

— וואָס ביסטו אזוי אָפּגעריסן?

— ווישט שמענדיק די נאָז מיטן אַרבל?
 — האָסט נאָרניט קיין נאָז־טיכעלע?
 — וווּ האָסטו זיך אזוי אויסגעריזט?
 — שטיי נאָר, שטיי...
 — וווּ האָסטו גענומען אזויפיל בלאָטע? — אפן פּאַנעם, אַר דער
 נאָז, אפילע אפן שטערן...
 — זע נאָר — אויערן!...
 — ווייז נאָר די הענט.
 — ווען האָסטו זיך געוואָשן?
 — שעמסט זיך נאָרניט?
 פענעק האָט, קונדיק איר אין פּאַנעם, א טראַכט געטאָן, אַראָפּגע-
 לאָזט דעם קאַפּ.
 שיינדל די גרויסע האָט אָנגעהויבן ווערן ביין:
 — איך פּרעג דאָך באַ דיר...
 — זאָג דעם עמעס: שעמסט זיך נאָרניט?
 פענעק האָט אַר איר נאָסטאָמאָל אַ קוק געטאָן, פאַרקוועטישט די
 שיינדלעך און געענטפערט אפּצלעאַכעס:
 — איך שעם זיך ניט.
 — אַך, אזוי נאָר?!...
 ווי שוועסטער האָט אַר אים אַ קוק געגעבן, ווי אַר זייער אַ מיסער
 און ביליקער זאָך; זי האָט צו אים געלאָגט:
 — גיי... שיק מיר אַרײַן שיינדל די לאַנגע.
 נאָר פענעק האָט געוואָלט דערווייזן, אַז ער איז שוין נאָרניט אזוי
 ביליק און אַז ער איז שוין דאָסע יאָ עפעס ווערט; ער האָט געענט-
 פערט:
 — איך וויל ניט גיין.
 ווענטמאָל האָט שיינדל די גרויסע זיך אופגעשטעלט און מיט צו-
 פיל קראַפט אין דער האַנט גענומען קלינגען אין גלאַקסעפּל, וואָס
 הענטט אַראָפּ אַר אַ שנירל פונעם הענגל־אַמפּ. זי האָט אַריינגערופן
 פריער שיינדל די לאַנגע, נאָסחעם — כּוּנִי די קעבן און יאַנקל דעם
 פּורמאַן און האָט יעדן פון זיי אָפּגעשעבן אָן אַ שיר באַפּעלן; זי איז
 מיט שיינדל דער לאַנגער אוועק איבער די צימערן אין האָט געפונען,
 אַז דאָס „הויז“ איז נאָך קיינמאָל ניט געווען אזוי אָפּגעלאָזט און —

זי בעט איבער שיינדל דער לאנגערס קאוועד — פאָשעט פארומזיינט:
— מאַמעש: מע קאָן דאָס הויז ניט דערקענען.

די מאַמע וועט קומען אַהיים, וועט איר ווערן, „פריילעך“ נאָר פון
איין קוק, וואָס אין הויז טוט זיך...?

— וואָס פאַר אַ מערעץ: „מע האָט אָפּגעלאָזט די שיקסע?“
— נו און יאַנקל וואָס טוט גאַנצע טעג, אַז מע פאַרט ניט אין
ערעץ?

— וווּ איז יאַנקל'ס שיקס מיט אים באַלד נאָכאַמאָל אַריין.
נאָר יאַנקל, אַז מע האָט אים נאָר אויסגערעדט: „גיי, זי רופט דיך
שוין נאָכאַמאָל“, איז ער נאָר פון דער קיך אוועקגעגאַנגען זייער פאַר-
מעלעך אין שטאַל אַריין, אַרויסגעפירט ביזנע שיינע רויטע פערד אין
הויף און איז אוועקגעפאַרן צום טייך זיי באַרן און אַנטרינקען. שיינדל
די לאַנגע איז אַהין אַרויסגעגאַנגען אים נאָכאַמאָל רופן, האָט ער זיך צו
איר ניט אומגעקוקט, זיך אופגעזעצט אַף איינעם פון די פערד רייטן-
דיק און ערשט דענלסטמאָל זייער פאַרטראַכט געענטפערט:

— כ'האָב נאָך צייט צו איר צו גיין... כעל גאַרניט ניט אַנווערן.
געקומען צוהייל איז ער אַקאַרשט מיט אַ גוטער שאַ שפּעטער. ער
האַט געענטפערט שיינדל דער גרויסער זייער קאַלט, אַפילע אַנגעבלאָזן
און — ווי זיין שטייגער איז — מיט אַ „ריישיס“ און מיט אַ „שייט
ניס“:

— ריישיס, ווייס איך פון איין באַלעבאָס און ניט פון צען.
— שייניס, ווערט מען גענוג אויסגעריסן, אַז מע פאַרט אַרום גאַנץ
צע וואָכן מיטן באַלעבאָס. מע רוט ניט ניט באַטאַג, ניט באַגאַכט. דער
באַלעבאָס איז דעמאָלט אַ גאַלען אַף זיך אַליין, אַ גאַלען אַף די פערד
און אַ גאַלען אַף מיר. איך מאַן גאַרניט אַרויס פאַר די וואָכן, ווען איך
ווער פאַרשוואַרצט, דאַרף מען אויך ניט אַרויסמאַנען באַ מיר פאַר אַ
וואָך, ווען איך רן זיך אָפּ.

און ניט וועלטדיק אַפילע אויסהערן, וואָס שיינדל די גרויסע וועט
אים דערפּ זאָגן, איז ער אוועקגעגאַנגען צוריק אין קיך.
— מאַסטו דיר — האָט ער געזאָגט — די דריטע טעג יאַנטעוון...
פענעק איז, פאַרשטייט זיך, נאָכגעלאָפּן יאַנקלען צוריק אין קיך
אַריין, זיך דאַרט געשאַרט אַרום אים, אים געקוקט אין פאַנעם אַריין.
דערנאָך איז ער געזעסן באַ אים אַף אַ קני, זיך געשפילט מיט זיין
בלאָנדר בערדל, געשמעקט דעם רייעך פון זיין האַלדז — אַ מעכאייערדי

קער רייען, א פרישקייט געבאנדענער, ווי דער רייען פונעם טויף און פון זייגע זומערדיקע געוויסן. פענעק האָט געוואָלט אַרוםטאַפן יעדע קלייניקייט באַ יאָנגלען אפן פאַנעם, וואָרעם — אַ געזונט אַף אים, אַף אַט דעם יאָנגלען! טאַמער, און ער גיט אַוועק אַ „פאַרציע“ עמעצן פון די באַלעבאַטיים, איז דאָס ניט בלוז פאַר זיך אליין, נאָר שוין אויך פאַר בוני דער קעכן, פאַר שיינדל דער לאַנגער און אפילע אויך פאַר אים, פענעקן, אַף וועמען מע קוקט דאָ אין „הויז“, ווי אַף אַ מיסער, ביי ליקער זאָך; עס וואָלט קערדי געווען עמעצער זאָל איצטער אַ זאָג געבן: — האָט ער איר געענטפערט, שיינדל דער גרויסער!... שוין איינ- מאָל אַן ענטפער!

נאָר ניין. אלע אין קיך זיינען איצט גערירט און שווייגן. בוני די קעכן, זעט פענעק, וואָרפט אַריין אין וואַוון עטלעכע קאַרטאַפּל צום בראָטן; דאָס טוט זי דערפאַר, ווייל יאָנגל האָט זייער ליב צו עסן געבאַקטע קאַרטאַפּל, און גיט נאָר ער אליין זאָל עסן—אלע אַרום אים אין קיך, האָט ער ליב, זאָלן האַלטן די הייסע געבאַקטע קאַרטאַפּל אין די הענט, צושיטן זאָלץ פונטיבן מיט צוויי פינגער און שלינגען דעם בריעדריקן מייכל צוזאַמען מיט זיין טשאַדעדיקן גערוד. פענעק וואָרפט איבער אין מויל דעם הייסן בים קאַרטאַפּל פון איין באַק צו דער צווייטער פונקט ווי יאָנגל. ער לאָזט פון אים קיין אויב גיט אַראָפּ און מאַכט אים נאָך יעדע טנוע, וואָרעם יאָנגל, פילט ער, איז אזוי צו זאָגן, זיין ערשטער עמעסער רעבע — גיט דער „רעבע“ אין ביי דער אַזוי זיין עמעסער רעבע, גיט די מאַמע, גיט אפילע דער טאַטע, נאָר יאָנגל; ער געפעלט פענעקן ביזנאָר; אלצדינג, וואָס יאָנגל זאָגט, איז גאָלד און זילבער — דאָס דאַרף מען געדענקען!

איצט איז פאַרנאַכט. די קאַרטאַפּל זיינען שוין אַופגעגעסן. אין קיך ברענט נאָך גיט דער לאַמפּ, עס פלאַקערט בלוז זייער שטאַרק אין גרויסן באַקאַוויין. איצט איז גוט צו זיצן באַ יאָנגלען אַף דער צעשאַקלעטער קני און הערן, ווי ער זינגט זיך צו עפעס אַ „וואָילעכל“— אזוי זיך, גיט נאָר הויך, פאַרטראַכט:

— טוידע-דוניי, דייד-דוניי,

— דייד-דוניי, דייד-דוניידא...

פענעק ווייסט: דאָס וואָרט „דוניי“ טאַזערט יאָנגל אזוי אָפט, ווייל צווישן דער צייט, ווען ער איז געווען דאָ אין „הויז“ אַ מין מוידלשע פאַקאָיאָווע און ביז ער איז געוואָרן אַ פּורמאַן באַ די פּערד, האָט ער

דער ווייץ א פאך יאָר געדינט אין פּאַלדאָסטן, זיך געפונען מיט זיין פּאַלעס
זייער ווייט, ערגעץ לעבן א גרויסן און שיינעם טיך, וואָס הייסט:
"דער דוניי".

און נאָך ווייסט פענעק:

יאַנקלס מאַמע איז געווען שיינדל דער גרויסערס אַם. יאַנקל איז
אַלט געווען א יאָר אַכט, זיין מאַמע — א פּרישע אַלמאַנע — האָט
אים ניט געהאַט וווּ אַהינדערטאָן, האָט זי אים מיטגענומען אַהער אין
"הויז". זי האָט אויסגעוויגן שיינדלען, געדינט אין "הויז" ווי אַ קעכן
— זי איז געשטאַחבן, איז יאַנקל פון דעמאָלט אָן אין "הויז" פאַר-
בלויבן. יאַנקל אַליין האָט עס איינמאַל אין פּערדן-שטאַל דערציילט פּע-
נעקן, ווי מע דערציילט אַ כאַווער:

— אייסעך, — האָט ער געוואָגט, — אַז צו קיין באַלמעלאַכע האָבן
זיי כּויר ניט אָפּגעגעבן... נו און אַליין האָבן איך נאָך קיין סייכל ניט
געהאַט.

ער האָט דעחבוי אַ ווונט געטאָן צום "הויז" צו:

— אייסעך — באַ, "זיי" גיין מאַנען?...

עס האַכט זיך: יאַנקל געדענקט עס אויך איצט, ביים ער זיצט
אַנטקעגן צעפּלאַקערטן באַק-אויזון און זינגט אַריין זיין פאַרטראַכט
"וואַילעכל" אין פאַרנאַכט אַריין:

— טידידוניי, דידידוניי,

— דידידוניי, דידידוניי!...

פענעקן איז גוט, וואָס יאַנקל שאַקלט אים באַ זיך אַר אַ קני און
האַלט אים אַרומגענומען מיט אַ האַנט. די גאַנצע מייסע וועגן יאַנקלס
מאַמען, וואָס האָט דאָ אויסגעוויגן שיינדל די גרויסע, דאָ געווען אַ
קעבן און דאָ געשטאַחבן, גיט אים צו פּילן, אַז יאַנקל קער זיך אָן מיטן
"הויז" אַ שטיקל קאָרעוו. ער געדענקט, וויאָזוי יאַנקל איז נעכטן נאָכ-
געגאַנגען נאָך כאַימס לעוואַיע — שפּעטער ווי אַלע, איז ער נאָכגע-
טאַנגען, און איינער אַליין, אַמוראַט, ווי דער כּעזשבו, וואָס ער, יאַנקל,
האַט מיט כאַימען, איז אַ באַזונדערער און קער זיך ניט אָן מיט אַלע
אַנדערע. דער אוילעם מיט דער מיטע איז שוין געווען אין עס שטאַט
באַ דער בריק, און יאַנקל — אינעם רעקל אַפּן טונקעלן פּורמאַן-העמדל
— איז אָקאַדשט אַרויס ערגעץ פון הינטערן הויף, וואָס אַרום, "הויז",
און זיך אַוועקגעלאָזט צום כּעסוילעם מיטן פאַרלאָזטן וועג, וואָס אַרום-
און-אַרום די עקסטע שטאַט-הויזער, איינער אַליין, מיט אַ זייטל און

עפעס מאַדנע, אסוראַט ווי אומעטום, אף רעל נאָנצער וועלט, וואָלט
 שיינען די זון און נאָר ער, יאָנקל, אַליין, וואָלט גענאָנגען אין שאַטן.
 פענעק — מע האָט אים דאָן געהויסן בלייבן אינגעהויים, נאָך דער
 לעוואַיע ניט נאָכגיין — האָט פּיילזאויסן-כּוויגן זיך אַ לאָז געמאָן
 יאָנקלען נאָכלויפן, אים אָנגעיאָנט באַ דער בריק. נאָר יאָנקל איז וויי-
 טער פון דער בריק ניט גענאָנגען; דער ווינט, וואָס בלאָזט פון מיך —
 אַ שטאַרקער, אַ זומערהיסקער — האָט אים דאָרט אופגעבלאָזן זיין רעסל
 און זיין פּורמאָן-העמל, נאָר ער האָט געהאַלטן איין אויג צוגעמאַכט
 און מיטן צווייטן האָט ער אַלץ געקוקט צום באַרג-אדורף, וווּ עס שוואַרצט
 זיך די קריסטריקע לעוואַיע.

— גשווען אַ גוטער-ברודער — האָט ער אַ מאַך געגעבן וועגן כאַי-
 מען, — אזוי אמאָל, אונטערוועגס, אַז ס'איז אויסגעקומען מיט אים
 צו פאַרן אָנעם באַלעבאָס... גערעדט דעם גאַנצן וועג, ראַק דערציילט
 פּריילעכע מייסעס; ער מיר — אַ מייסע, איך אים אַ מייסע, און מיר
 פאַרן זיך אזוי, רייסן קישקעס פון געלעכטער. און אז סע האָט זיך
 געמאַכט: מע פאַרט אין הרייען — מיטן באַלעבאָס, הייסט עס, איז ער
 אַ מויטער מענטש, כאַים... שווייגט ווי די וואַנט, רעדט ניט אויס קיין
 וואָרט, אַ וואַנץ און מער גאָרניט... וואָס איז אים אַרויסגעקומען, אַז
 ער האָט געהאַט אַ רייכן שווער?...

נאָר אַט הייבט אָן קלינגען אין קיך דאָס עסצימער-גלעקל. אַלע
 ציילן:

— איינס, צוויי, דריי.

אויב „דריי“, מיינט עס בוני די קעכן. דאָס קלינגט אַלץ זי —
 שייטל די גרויסע, דאָס זי גיט אַרויס באַפּעלן. בוני גייט אוועק אין
 עסצימער, זאַמט זיך אָפּ עסלעכע מינוט און קומט צוריק אַ צעקאַכטע.
 — ציחט אָן ודעם לאַמפּ, זאָגט זי, וואָס פאַר אַ פינצטערניש?
 זוי גלייך גיט זי האָט ביז אַהער האַנאָע געהאַט פון דער געמיטלעכ-
 קייט, וואָס די טונטלע קיך גיט צו דעם פּלאַקערהיין אויוון. שייטל
 די לאַנגע נעמט גלייך אַנציהרן אין קיך דעם וואַנט-לאַמפּ. עס דאַכט
 זיך, זי וואָלט איצט געמאָן די שווערסטע אַהעמט, אַבי זי זאָל איי-
 טער גיט האַרפן ריידן. ווי נאָר זי מאַכט ליכטיק, קוקט זי זיך דאָך
 אַרום אַף ישדערן אין קיך. אירע קיילעכיקע שוואַרצע אויגן האָבן איצט
 מער, ווי ניינאָואַן-הרייסיק טראַד, היי, אירע באַקן פּלאַמען און די צע-
 קנייטשטע פּאַהאַקשנטע נאָז איז בלאַס און קאַלט ווי אייז. בוני האָט

שוין פארשאשרט די ארבל, פארליינט די עקן פון קאפיטיבל הינטער
די אויערן און אנטהויבן פיל מאָל איבערצוזאָרפן איר קערפער פינעב
אויפן צום טאָפּטשאַן און פונעם טאָפּטשאַן צוריק צום אויפן. איבער-
זאָרפן געשווינד, מיט בעריעשן ריטם. אירע פארשאשרטע גיכע
הענט געמען זיך איצט אנטקעגען זאכט באַנייס קאָכן און באַקן, צוגרייטן
פאר יעדן אין „הויז“ באַזונדערע מייכאָלים. זי לייגט זיך אָן מיטן
נאָצן קערפער אפן טאָפּטשאַן באַם אויסקוועטשן די נאָסע גרינע סאָ-
לאַטע און פארקריצט אַזש די ציין, ביים זי זאָגט וועגן שיינדל דער
גרויסער:

— שוין געמומען... דער קאמאנדיר... זאָגט זיך פאָר יעדער!...
באַשטעלט פאר צירלען באַזונדערע פאָרטאָועס... זאָל זי בעסער זען,
מע זאָל אַריינשטעלן צירלען אין דער צאָוואַע, ווי אַ זון... וואָס וועט
זי איצט מאַן, צירל, אָן באַזימען, מיט די צוויי פיצלעך קינדער?...
נאָר יאַנקל, שיינט, האָט עס וויכאַל אייבער געוויסע טיימנים פיינט
צו הערן. פייפטיק זיין „וואַלעבל“ דורכן לאַך פונעם פאָרטטיקן אויס-
געזעצטן זאָן, פאָרלייגט ער די הענט זייער טיף אין די הויזן-טאַשן אין
גייט אוועק אין פינצטערן הויף אַריין. מע רופט אים צוריק; מע דער-
מאָגט אים, אַז ביים שיינדל די גרויסע קומט אַראָפּ, דאַרפן ברענען אין
הויף ביידע אַנגעצונדענע לאַמטערנס, ווי אין דער צייט, ווען אין
„הויז“ זיינען פאַראַן געהויבענע געסט. נאָר יאַנקל רופט זיך ניט אָן
און הערט ניט אויף צו פייפן. פענעק גייט אים נאָך אין שטאַל אַריין;
יאַנקל צינדט האָרט אָן דעם גרויסן וואַנט-לאַמטערן, און ביידע
בלויבן אַביסל באַם אַרויטגאַנג און קוקן, ווי די גרויסע שיינע פערד
שטייען ביז די קני אין אויסקעבעטער שטרוי, האַלטן די מילער טיף
אין דער מולטער און **בראַמטשען**, — אַך, אָט די צוויי גרויסע קרעפטי-
קע און שיינע כאַיעס! די אויגן זיינען באַ זיי רויטע, לויכטיקע, קלר
גע, נאָרניט ווי באַ פערד. יאַנקלען, אַפאַנעם, איז דאָ לעבן זיי סאָך
בעסער, ווי אין „הויז“ לעבן די שטוב-מענטשן. אין ווינקל, וואָס אַנט-
קעגן דעם לאַמטערן, געפינט זיך זיין געלעגער — אַ מאָדנע-געמיטלעך
און הימליש געלעגער באַדעקט מיט אַלטע פערדישע קאָלדערעס און מיט
דער ווינטעהדיקער בערעניציע. פענעקן ציט אַהין זייער שטאַרק, ער
וואָלט איצט מיט פאַרגעניגן איבערגעכאַזערט איינע פון זיינע גרעסטע
„אוויירעס“ און וואָלט דאָ געבליבן מיט יאַנקלען נעכטיקן, נאָר פון
קיד קומט צולויפן שיינדל די לאַנגע און פאַדערט, אַז פענעק זאָל די

מינוט גיין שלאָפן אין שטוב אַרײַן, זי וויל אַפילע ניט הערן, וואָס
יאַנקל בודטשעט דאָרטן.

— יאָ, — קרימט זי איבער, „לאָזט אים“... — אייך וויז גרינג צו
זאָגן. און שטיקער וועט מען נאָמדעם דױסן ניט פון אייך, נאָר פון
מיר, אַלעמױ האָב איך אים דאָ געלאָזט...
זי נעמט אָן פענעקן פאַר אַ הענטל און בעט זיך:
— קום... זיי אַ וווילער.

נאָר אַוועקגיין גייט זי פונדעסטוועגן מיט אים ניט אַוועק. יאַנקל
ליגט שוין אַפן געלעגער — אין אַנטאָן מיט די עלטבויוגנס. אונטערן
קאַפּ, מיטן פּאַנעם אַרום, און זי שטייט דאָ נאָך אַליץ אַ לאַנגע, אַבייסל
אַן אַנטעבויוגענע. באַ דער שוין פון לאַמטערן גלאַנצן אידע אויגן נאָך
זען, ווי באַ די פּעחד — זיי זיינען איצט ביזן גאָר שוואַרץ און ביז
גאָר היציק, ווי שוואַרצע ברענענדיקע קוילן. נאָך הייסער — איר האַנט,
וואָס האַלט פענעקן פאַרן הענטל. עס הערט זיך ווי זי אַטעמט קורץ און
זייער טיף, ווי נאָך אַ לאַנגן געלויב. אין דער נאָך שלאָנגט דער רייעך
פון פרישאַווינגערייניקטן שטאַל און פון שיינע אויסגעפּוזטע פּעחד —
אַ שאַרפּער און שטאַרקער רייעך, ער רעגט פון רעגע צו רעגע אַליץ
זען אַרױס. פענעק קוקט זיך אום צו שיינדל דער לאַנגער, כאַפּט אירן
זייער אַ פאַמעלעכען בליק, וואָס זייטלעך זיך בענגניווע צו יאַנקלען אַפן
געלעגער; פענעק קוקט אַף איר, אַפן געלעגער און פאַרשטייט ניט,
וואָס קומט דאָ פאַר. עס דעהערט זיך פּלוצעם אַ שטיל קאַל, וואָס
קלינגט עפּעס, ווי יאָ יאַנקלעס און ווי ניט יאַנקלעס:

— נננו!... גייט אייך שלאָפן...

שיינדל די לאַנגע מוט אַ ציטער. זי טוט אַ שטאַרקן דריק פענעקס
הענטל, וואָס אין איר גליענדיקער האַנט, און גייט מיט אים זייער פאַר-
מעלעך אַוועק. אין הויף הערט זיך, ווי יאַנקל זענט אין שטאַל באַ זיך
אַפן געלעגער:

— מינדידונני, דינדידונני,

— דינדידונני, דינדידונני-הא!...

3

אַן אַלטער קלאַל:

וואָס שיינדל די גרויסע — מיכאַעל לעווינס שענסטע טאַכטער —

וועט פויעלן בא איר פאָטער סאַכטאַקל אין איין אָונט, וועלן אַנדערע בא
אים ניט פויעלן אין פאַרלויה פון נאַנצע יאָרן.
דאָס אייגענע פאַרקערט.

יעדערער פון זיי האַלט: קיין קלוגערס, קיין גרעסערס פונעם צווייטן
איז נאָר אַף דער וועלט ניטאָ. נאָר אַז זיי קומען זיך ביידע צונויף,
נעמען זיי אָן פולע מוילער מיט אַזעס און שאַנעווען ניט איינער דעם
אַנדערן אַף קיזע, מע דערגייט שיר ביז זידלעריי און נאָכדעם קאָנען זיי
ביידע די נאַכט ניט שלאָפן — זיי האָבן מוירע, טאַמער האָבן זיי איר
נער דעם אַנדערן צופיל אַרײַנגעזאַגט. איבערהויפט שיינדל די גרויסע
— מיט יעדער פאָר ווערטער, וואָס זי רעדט אויס צום פאָטער, וויל זי
אים לעבן צו פילן:

— דו ביסט טאַקע איינער פון די גרעסטע מענטשן אין דער
וועלט... האָסט א נאָמען אין דער גאַנצער געגנט — אַלשוויי אַף מיר
געזאַגט געוואָרן... אָבער טאַקע דערימך רייך איך צו דיר מיט אַזאַ
אַזעס, ווען איך געפין, אַז דו טוסט אַ קרומע זאַך... טאַקע דערפאַר,
וואָס איך בין אַ טאָכטער פון אַ גרויסן מענטשן...

דאָס שמעקט מיט כניפּע. דער פאָטער האָט עס פיינט, האָך... בין
אַ געוויסן גראַד נעמט ער עס פונדעסטוועגן אָן.

איצט איז איינעך אַזאַ אָונט — שיינדל די גרויסע טרעט ניט
אַרויס פון פאָטערס שלאָפצימער און איז פול מיט באַשלוס: זי מוז
זיך דערשלאָגן דער פאָטער זאָל אַוועקוואַרפן זיין אַקשאָנעס — זאָל ער
זיך אופהערן איינצודרידן, אַז אַן ערנסט קראַנקער מענטש קאָן זיך
אויסהיילן מיט זיצן ביז פיר אַזוינער באַטאַג אין טאַלעס-אַון-טפילין
און מיט „קוקן“ אַף דער אַוועקגעשטעלטער גלאַז מילך; זאָל ער מויכל
זיין טאַקע באַלד אַוועקפאַרן זיך היילן.

— צום אַלעם ערשט, — זאָגט זי, — פאַרסטו צו דער מאַמען קיין
אויסלאַנד. דאָרט וועט מען שוין זען. דו פאַרסט מאַרגן...

— טאַקע מאַרגן? — לאַכט פון איר שוואַכערהייט דער פאָטער,
— עפשער קאָן מען עס נאָך אַפלייגן אַף איבערמאַרגן?...

— הער אויס! — ענטפערט אים דערוף שיינדל די גרויסע.

זי הערט אַרף אַרומצושפאַנען, בלייבט שטיין אינמיטן צימער, טוט
אַ קוק אָפן פאָטער מיט צוזאַמענגעצויגענע אויגן, מיט פאַנאָרדענהענדן
מענע נאָזלעכער:

— איך בעט דיך, זאָלסט ניט ריידן מיט מיר, ווי מוט א מידעלע פון פופצן יאָר...

און, אַרופגעמעדיקט איינע פון די מוטערס טערקישע שאַלן אַף די אַקסלען, קלינגט זי אָן אין קיך, הייסט מע זאָל אַריינברענגען פּריישע הייסע טיי.

כונט די קעכן זאָגט וועגן דעם צו שיינרל דער לאַנגער:

— זיך שוין צוגיפגעפאָרט...

— דער טאַמע מיט דער טאַכטער!

— פּאַשלאַ קאַסא נא קאמען... מ'עט אליין ניט שלאָפן און מ'עט יענעם ניט לאָזן שלאָפן.

זי כאַזערט עס אייבער איטלעכס מאָל, וואָס מע קלינגט אין גלעסל פון ישלאַפצימער:

— אָאָ! ... ס'איז שוין אַף אַ גאַנצע נאַכט.

אויב אזוי וועט מען היינט באַ פענעקן גרינג פּוועלן, ער זאָל בעזע האַרענע גיין זיך ליגן אין זיין בעטל — ניט צוליב אַנשלאָפן ווערן וועט ער אַהין גיין, נאָר, אַדעראַכע — צוליב אונטערהערן; אינדער־פּינצטער, אין זיין בעטל — זינט די מוטער מיט די קינדער זיינען אוועקגעפאָרן, געפינט עס זיך אין שכינעס מיטן פּאַטערס שלאָפֿ־צימער, אַף יענער־זייט לייכט־צוגעמאַכטער טיר—וועט ער ליגן מיט אַפענע אויגן אזוי לאַנג, ביזוואַגען עס וועט זיך לאָזן, און וועט זיך כאַמיען: גאָרניט ניט פאַרהערן, אומכאַפן איטלעכס וואָרט, מיט וועלכן דער טאַמע מיט דער שוועסטער „משווען" זיך. אין אַזעלכע אָונטן קאָן מען אַריינכאַפן זייער טשיקאווע זאַכן און, פענעק, וועמען מע האָט אין „הויז" פיינט און וועמען מע ציט אַף אין קיך, האָט אַן אַלטן קלאַל: אויב ער אליין וועט זיך באַצייטנס ניט באַזאָרגן מיט אונטערהערן עפעס רעכטס, וועט עס אים נאָסדעם קיינער ניט קומען דערצוילן.

דערווייל אָבער האַלט מען נאָך אין שלאָפצימער גאַרנאָר פּונ־פּאַרנט; מע האָט אפילו ניט אָנגעהויבן אָנצוטערען איינער דעם אַנדערן אַף די מאַזאַליעס, פענעק ליגט זייער שטייל. אין זיין בעטל און הערט, ווי אַף יענער זייט לייכט־צוגעמאַכטער טיר זאָגט שיינרל די גרויסע צום פּאַטער:

— מוזט פאָרן... יון וועסט פאָרן.

— איך מוז? — ווונדערט זיך מיט זייער א שוואך קאָל מיכאָעל לעווין, — פאַרוואָס עפעס מוז איך?...
— אוואָדע מוזטו...

שיינדל די גרויסע הויבט זיך אָן פאַנאָמדעחניין:
— וואָרעם דיין געזונט איז ניט נאָר דינגס, ס'איז אויך סיינס, ס'איז דער מאמעס געזונט, די קינדערס, דער גאַנצער שטאַטס, דער גאַנצער געגנטס... יאָ יאָ... האָסט ניט וואָס צו שמייכלען. איך האָב ערשט היינט פאַרנאַכט געמאַכט דעם כעזשבן מיט מוישע דעם קאָ-סיר; מוישע האָט מיר געוווּן אַפן פאַפיר: אַרום דריי-פיר-און-דרייסיק מיישפאַכעס דינען. באַ דיר איז די געשעפטן, אויב, כאָלילע, ניט דו, בלייבט מען אַלע, ווי אַפן וואָסער...

— זעסט, צי ניין? — כוויזעקט פון איר דער פאַטער, — צו היינד טיילן אַפּדערנאַכט האָסטו זיך אַפּאַנעם גאָר וואָזשנע צוגעטרייט — ביסט געקומען מיט ציפער...

איז דעם, וואָס שיינדל האָט געזאָגט, איז אַפּאַנעם דאָ יענע איר בעהגעכאַפטע מאָס בניפע, וועלכע ער, דער פאַטער, קאָן שוין ניט פאַרטראָגן.

ער לאָזט אויס מיט קדימעניש:

— רייך מיר ניט, איך בעט דיר, פון מיישפאַכעס, וואָס לעבן פון מיר און פון מיינע געשעפטן. דאָס, זיי מיר מויכל, איז שוין פאַשעט פּע. איך בין ניט קיין קיטל, וואָס מע האַרף עס כאַנפענען, סע זאָל עפענען דעם מויל און אַרײַנעמען דעם לעפל קאַשע.

ער זיפצט:

— ווייסטו גאָר וואָס? — לאָז מיר צורו. איך וויל ניט פאַרן און

שוין.

— דו ווילסט ניט?

שיינדל די גרויסע דערפילט זיך פּלוצלינג געטראָפן טיף אין ביין. דער פאַטער האָט זי איצט אַליין דערפירט דערצו, זי זאָל מיטאַמאָל פאַרגעסן אָן אַלע גלאַטע ריידעלעך. איר מויל ווערט זייער שטויף, פול מיט אַזעס; אירע ווערטער — שאַרפע עקבויערלעך:

— מיר קאָנסטו זאָגן „איך וויל ניט“?...

יעדער קלאַנג אירער שרײַט שוין: „טוואָרד!“ „סטייטש!“

— „דו“ ווילסט ניט... ווער איז שפעט דער „דו“? ... נו און איך?...

איך האָב באַ דיר געטאָן אין מיין לעבן נאָר דאָס, וואָס איך האָב

געוואָלט? געדענקסט עס אליין נימל... זאל איך דיר דערמאָנען? ... זאָג
מיר, איך בעט דיך: איך האָב געוואָלט כאַסענע האָבן מיט בעדישן
ווער האָט עס געוואָלט? — איך צי דו? ...
שטיל.

שיינדל'ס קאל:

— שווייגסט! ... דאָרפסט ניט שווייגן. איך וויל, זאָלסט מיר ענט-
פערן...

זי ווערט פון רעגע צו רעגע אלץ מער אופגעבראָכט — דאָס פילט
זיך אין איר שווערן אָטעם, אין איר ניכט אַרוםשפאַנען איבערן צימער.
זי הייבט אָן אויסצולייגן איר שאַרפסטן פאַריבל אַנטקעגן פאָטער; זי
הייבט אָן ריידן צו פאָשעט, ווי מע רעדט באַ קאָפּפּאַניס:

— האַלעוויי וואָלסטן מיר דענסטמאָל בעסער געווען אַרויסגעטריבן
פון דער שטוב, ווי מע טרייבט אַרויס אַ דינסט...

— הער ואָר — בעט זיך באַ איר דער פאָטער.

— ניין — צעברענגט זי זיך אָקאָרשט כאַנייס, — פאַרוואָס אופ-
הערן? ווער דען זאָל דיר וואַרפן דעם עמעס אין פאַנעם אַרײַן, אויב
ניט דיינע אָן אייגענע טאַכטער? דו האָסט מיר צעשטערט מיינע מיין-
דלשע פאַרלאַנגען, מיין גאַנץ לעבן. באַ דיר האָב איך דאָס ניט גע-
מאַרט אַפילע עפעס אָנהייבן צו וועלן... ניט געמאַרט און גענוג! ... יאָ,
יאָ... האָסט טאַמער גענומען פון מיר שטיקער אַפילע גאָר דערפאַר,
וואָס איך דערוועג זיך גאָר וועלן. איך האָב געוואָלט דעם אַהוואָקאָסט
מינסקן, אַ געעטריקטן. ער איז נאָחוואָס געהאַט אַהאַפּגעקומען קיין
אומאַן. דו האָסט געוואָסט: איך שטאַרב נאָך אים, איך גיי אויס — ער
האַט נאָחוואָס געהאַט באַקומען זיין גרויסע פראַקטיקע. אין די גרעסטע
הייזער — וווּ ערגעץ אַ שײַן ומיידל — אלע זיינען נאָך אים אויסגעגאַנגן
גען. מינסקי האָט זיך שיר ניט געעקט: ער האָט צו דיר אונטערגע-
שיקט דעם בוקיער שויכעט, אָט דעם ליפען, אויגמאָל אונטערגעשיקט,
צוויי מאָל, דרײַ מאָל; ער האָט צוגעוואָגט גאָלדענע בערג: ער וועט זיך
פאַרלאָזן אַ באַרד, ער וועט איינפירן באַ זיך אַ קאָשערע קיך...

— אויסעק, — שלאָגט קאָלט איבער דער פאָטער, — שוין די עמע-
סע באַרד מיט דער עמעסער קאָשערעס, — אז מע פירט זיי אויין צוליב
אַ ווייב...

— זאָל זיין אזוי — גיט נאָך שיינדל די גרויסע — אָבער דו

ווייסט גוט: איך האב אים געוואלט, איך האב אים אפילע ניט געמאָרט
וועלן.

— אייסער, — בלייבט דער פאָטער באַ זייניקן, — אַניט האָסטו
געוויסט, וואָס דו ווילסט? אז סאַכאַל האָסטו גאָר געוואָלט אָט די
„פאַרשעפטע קרענק“ — שליאמען. האָסטו גאָר געשפילט אַ ליבע מיט
שליאמען...

— ניין! — העכערט שיינדל איך קאָל, — פאַרבייט ניט, איך בעט
דיך, די יאָצערעס: ניט איך בין געווען פאַרליבט אין שליאמען, גאָר
שליאמע איז געווען פאַרליבט אין מיר.

— אזוי? — כויעקט קאַלט דער פאָטער, — פאַרוואָס איז ער
עפעס געווען פאַרליבט גאָר אין דיר? פאַרוואָס ניט אין בוני דער
קעכן, אין שיינדל דער לאַנגער?..

4

— אַט-אַט-אַט... —

דאָ הייבט ערשיט אָן די זאך צו ווערן רעכט טשיקאוווע. שליאמע
דער מוטערס שוועסטערס אַ יונגער זון — האָט שוין אויסגעדינט אַלע
„אווידעזאַרעס“, אזוי זאָגט מען אַף אים, און איצט איז ער אין אומאַן
אַן אינספעקטער פון סעקוראַציע, האָט עטלעכע אַגענטן, פאַרט מיט זיי
אַרום איבער דער געגנט, מאַכן באַ די פריצים „סמראַכאָווקעס“. ער
האָט גאָר אַרזאַם ניט כאַסענע געהאַט. עס מאַכט זיך: פאַרבייפאַרן-
דיק, שטעלט ער זיך דאָ אָפּ. דענסטמאָל וואָרט אַף אים לעבן „הויז“
דער טייערסטער און סאַמע אויסגעפּוצטער אומאַנער איזוואָשטיק;
דער שמייסער דערציילט דאָן יאַנקל דעם פּורמאַן, אז שליאמע צאָלט
נישקאַשע, ניט צו פאַרווינדליקן:

— אָט אזוי ווי עס קומט אים אָן — אַמאָל דריי און אַמאָל אַפילע
פיר און פינף קערבלעך אַ ישאָ... ער האָט ליב, מע זאָל מיט אים ניט
פאַרן, גאָר פליען... מעסוקן!

שליאמע אַליין איז זייער אַ וווקסיקער, אַ שלאַנקער, אַ געלעך, גייט
אַנטעמאַן גאָר דער לעצטער מאָדע, טראָגט אַ האַרטע הוט און זייער אַ
קורץ רעקלע. מע פּרענט דאָ באַ אים:

— שליאמע, אזוי איז סאַמע היינט די מאָדע? — מיט אַ דינאַל
אַפן קאָפּ און מיטן גאַנצן „ווי הייסט מען עס“ אינדרויסן?..

מוט ער א שמויכל ניש מער, ווי מיט איין פינטעלע אף זיין
ציניינערשן לעטגלעכן פאָנעם, ענטפערט זייער שטיל, בלויז מיט א
האלבמויל:

— יאָ. מע האָט זיך דערוווסט: דאָס איז דער איקער, וואָס א
מענטש האָט דער וועלט צו באַווייזן...

און אז שליאַמע מוט א שמויכעלע בלויז מיט איין פינטעלע אף
זיין פאָנעם, מוזן אלע אַרומיקע לאַכן מיט אלע איינורים, אפילע מיט
די אינווייניקסמע גערערעם — אזא קויעך האָט ער אין זיך — שליאַ
מע. ער קאָן אויסקנייטשן מיט זיין פאָנעם אלע פענעמער, אפילע וויי-
בערשע, נאָכמאָכן מיט זיין שטימע אלערליי קוילעם — פון קליינע קינד-
דער, פון אלטע יודן, און זינגען קאָן ער אויך מיט וואַלערליי קוילעם:
מיט א באַס, מיט א באַריטאָן, מיט א טענאָר, מיט א ווייבערש קעלכל
און נלאַט זינגען—אזוי שוין, אז סע זאָל פאַרכאַפן באַס האַרצן. עס קאָן
זיך אים פאַרגלויסטן נאָכמאָכן דאָ אין הויז, ווי עס רעדט דער בייזער
זיידל אָדער דער באַוואַקסענער יעשיע פריידעם, דענסטמאָל קומען צו-
לויפן בוני מיט שיינדל דער לאַנגער פון קיך אין עסזימער, און
קיינער באַמערקט אפילע ניש, אז זיי זיינען געקומען. אלע טאַפן, באַ-
וונטערן, שווערן:

— ער איז דיר וויינער אין דער וועלט, שליאַמע.

— אזוינס ניש געזען.

— און כוץ דעם — אז ער קען דיר יעדערנס פּסיכאָלאָגיקע...

— קלוג, דורכגעטריבן... זעט נאָר ווי דאָס פאָנעם איז אָנגעגאָס;
מיט כאַבמע.

מענטשן, וואָס קומען אמאָל אַראָפּ פון קיעוו, אפילע פון פעטער-
בורג, זאָגן וועגן אים:

— א זעלטנהייט. זוערט פאַפּאַלן. ער וואָלט געווען איינער פון די
גרעסטע אַקטיאָרן.

דאָך ישפּערט עס ניש, אז די מוטער פונעם הויז—בייס דער פאָ-
טער איז נישט אינדערהיים — זאָל אמאָל אין א וויינטערהדיקן פּרייטיק-
צונאַכטם נאָכן עסן — אַריינרופן אין עסזימער שיינדל די לאַנגע
און אייניגעם מיט איר, זיצטרוקן מיט אלע פיר אף דער ברייטער קאַנאַ-
פע, זינגען זייער שוין דאָס לידל:

א שלאַק, א שלאַק אין זיינע ביינער —

אין אונדזער שוועסטערס זון.

ס'איז דערניצן ניט שולדיק קיינער,

נאָר דער ווייסטער מין...

אזא טייער סינד, ווי דאָס איז געווען!

קוין, "טרייף־פּאַסל" און קוין בלאַט

קיינמאָל ניט געלעזן.

איצט איז ער א געלועד,

א ברען און א כוואַט

פלייט ארום ווי א רועד...

דאָ האָט די מוטער א טעווע איבערצוגעקן און צו זאָגן:

— ס'דאָך שליאַמע!... פונקט, ווי שליאַמע!

אז צווישן זיין שוועסטער, שיינדל דער גרויסער, און שליאַמען איז

אמאָל עפעס פאַרגעקומען — דאָס ווייסט פענעק פון די שמועסן, וואָס

ער הערט אָפט אונטער איז קיך: כונו די קעכן און שיינדל די לאַנגע

האַבן ליב אַלעמאָל אָט דאָס בלעטל אפּצומישן. פענעק געדענקט: א

זומערדיקער פאַרנאכט אזא — פון, "הויז" איז מען אַוועקגעפאַרן ער-

גען אַף א כאַסענע; אַלע קיך־מענטשן זיצן אין הויף אַף די קיך-

טרעפלעך, שיינדל די לאַנגע זינגט אויס אַלע לידלעך, וואָס זי האָט

געהערט פון זוסידראַווידן, אין וועמען זי איז איינגעליבט. און צו איי-

נעם א לידל קערט. מען זיך אַלע מאָל אום; מע לאַכט, מע האַלט זיך

מיטמעש בא די זייטן און מע הערט — א לידל, וואָס דער "מאָזיק"

זוסידראַוויד האָט אַליין צוגעטראַכט:

שליאַמעלע מיט שיינדעלען,

איר טאַטע איז דער מיט.

שליאַמעלע וויל שיינדעלען,

איר טאַטע וויל ניט,

שליאַמעלע איז בא שיינדל'ס פענצטערל

געשטאַנען און געוואַרט.

שליאַמעלע קלאַפט צו שיינדעלען

שפעט אינמיטן נאַכט.

שליאַמעלע רופט שיינדעלען

אין נאָרמן אַף א סאָד.

מע דאַרף נאָר, שווערט ער, רייך ניט זיין,

א קאַפּאַרע א זאַוואָד.

וואָס האַרפּסטו נאָלד?

וואָס דאַרפסטו גליקן?
 קוק נאָר, קוק,
 איך טו זיך צו דיך ביקן.
 לאָז אין גאַרמז זיך מעקאַדעש זיין,
 זאָגן — „האַררייִאַט“...
 באַלד אַנשלוֹפֿן מיר,
 מאַחנן זיינען מיר שוין ווייט.
 איידעם וועלן ביימער זיין,
 דאָס בלעמעלע, וואָס שאַרכט,
 אַ צווייגעלע וועט מוידע זיין,
 דער ווינט וועט בלאָזן: „געהאַרכט“.
 ניין, שליאַמעלע, ניין, באַכעמל,
 אַ זאוואָד איז טאַקע אַ זאַך.
 פון אַ ליבע לאָזט זיך אַ בוידעם אויס,
 פון ליבע ווערט אַ טייד.
 ניטע, שליאַמעלע, ניטע, טייערער,
 אַ ליבע אָן געלט אַסאַך,
 צו וואָס קאָן עס געגליכן זיין? —
 צו אַ דירע אָן אַ האַך...

איצט אָבער קאָן מען וועגן דעם עפעס הערן טאַקע פונעם טאַטן און
 פון שיינדל דער גרויסער אליין—טשיקאווע, ביז גאָר טשיקאווע...

5

פענעק — אַף יענער־זייט לויכט־צוגעמאַכטער טיר אין זיין בעטל
 — גרייט צו געבן זיך אַ פּאָר שטאַרקע קניפּ אַפּן „רעכטן“ אָרט, אַבי
 ניט אַנטשלאָפֿן ווערן, דערהערן די מייסע ביזן סאַף, פענעקס געדאַנ־
 קען — ווילד צעיאַנטע פּערדלעך:
 — זעסט, צי ניין?
 — אַפּאַנעם, יעדערער האָט זיך זיינע אייגענע אווירדעלעך...
 — אַפּילע שיינדל די ערויסע...
 — אָן אַ שיר אווירדעלעך...
 — נאָר וואָס־זשע? ... מע האָט סייכל — מע פּאַרדעקט זיי...
 — מע באַהאַלט זיי אויס גוט־גוט...
 — בלוז ער, פענעק אליין, האָט קיין סייכל ניט...

— בלויז אים ווארפט מען זיינע אווירעס אויס...

פענעק טוט זיך גאן א קויעך — מער זיך פאטרראכטן וויל ער ניט. נאך אז ער הערט זיך זוידער איין אינעם שמועס, וואָס אָפּ יענער־זייט לייכט־צוגעמאַכטער טור, האַלטן שוין דאָרט דער טאַטע מיט שיינדל לען זייער ווייט, דערמאָנען שוין מער ניט שליאָמעס נאָמען; מע רעדט שוין נאָך וועגן שיינדל דער גרויסערס מאַן, בערישן, וואָס האָט אַ פּאַנעם מיט אַ פּאַרב פּון שוואַרצער קאַרן־מעל און גייט אויך אָנגעטאָן מיט דער מאָדע — שיינדל די גרויסע וועט קיינמאָל ניט דערלאָזן, אַז איר בעריש, דער מיטל־וואַקסיקער מיט דער זייער קורצזיכטיקער פענסנע אָפּ דער ברייטער נאָז, זאָל גיין אָנגעטאָן ווייניקער מיט דער מאָדע, איי־דער שליאָמע. עס קומט אָבער אויס, אַז געהעכט און געקרוינט איז ער כאַ איר נאָך דערפאַר, וואָס ער האָט דעם גרויסן קאָווער צו זיין איר, שיינדל דער גרויסערס מאַן — דאָ, אָפּ יענער־זייט לייכט־צוגעמאַכט מער טור, רעדט זי וועגן אים מיט כיטערע געלעכטערלעך, קימאַט מיט כויעק, מיט האַס:

— צו וואָס האַרף איר זיין „ריימש“, זיין „פּהאַנצוויש“, זיין קע־נען מאַטעמאַטיקע און מעהרעש דאָרטן, אַז אַליין איז ער אַ האַרטער, אַ טרוקענער, אַ מעסוקענער כאַראַקטער — אַפּילע אַז ער קומט אַראָפּ צו דיר, צום ושווער אין הויז, וועט ער זיך ניט זעצן צום טיש און וועט דאָ באַ דיר גאָרניט ניט עסן, וואָס איז? — אַ מעפונעק, „איר קאָן קיינמאָל ניט עסן אין דער פּרעמד“... אַ טערעץ! — באַם שווער אין שטוב הייסט באַ אים „אין דער פּרעמד“... געזעסן בייַ פינף־און־דרייסיק יאָר אַ באַכער, אומזיסט מיינסטו? — אַ סטראַנע נאַטור... ס'האָט אים קיינער ניט געוואָלט, און מיך האָסטו געצוונגען כאַפּן דאָס „גליק“, וואָס איז? — ער ואיז דעם גרויסן בראַצקין אַן אייגן גע־שוועסטער־קינד, אַן עמעסער שיינ־בעשייני... אַ גליק האָט מיך גע־טראָפּן! — דער פּאָטער זיינער מיטן ווייב און מיט די קינדער איז אַלע זיינע יאָרן געווען באַ בראַצקין אָפּ קיצווע... פּריער — באַ ייסראַעל־בראַצקין, נאָכדעם באַ לאָזערן, און באַ ליאַווען... יאָ, יאָ, אָפּ קיצווע — צוועלף טויזנט רובל אַ יאָר הייסט אָפּ קיצווע... די מוטער מיט די קינדער זיינען אַלע אַזעלכע, ווי בעריש — סטראַנע נאַטורן, טרוקענע... קיצווע־מענטשן... מיך האָט מען אָפּן אַנדערן טאַג נאָך דער כאַסענע געמוזט פירן אין כּופּע־קלייד צו בראַצקין קיין קיעוו, ער זאָל מיך אָנקוקן, המממ!... ווי מע קוקט אָן אַ בעהיימע — ער זאָל זען, צי פּאַסט

איך פאר אים, ער זאל מיך געבן קיצווע. „וואָס, וואָס“, האָט איר געד
זאָגט, „נאָר מיט פּאָהנאָסע בין איך שײַן אַף שטענדיק באַזאָרגט...“
— פּאַרדריי ניט, — שלאָגט שטיל איבער דער פּאַטער, — דאָס
זיינען ניט מיינע ווערטער. דאָס האָט געזאָגט ניט איך, נאָר די מאַמע
דיינע. מיך האָט גענומען נאָר בערישעם גרויסער ייכעס — בערישעם
מאַמע און כאַיעלע בראַצקי זיינען געווען אייגענע שוועסטער — דעם
עמדענערס אייניקלעך. ביידע האָבן אַ ייכעס־בריוו בין אַבראַבאַנעל,
בין רעב יעהודע האַנאָסי — אַ געדרוקטן ייכעס־בריוו מיט אַלע דווי
רעס... בלוי האַווירד האַמעלעך... דאָווירד האַמעלעכס אייניקל... איין
קלייניקייט!... אַוואַדע איז מיר אַנגעשפּאַנען האָבן האַווירד האַמעלעכס
אייניקל פאַר אַן אַיידעם...

דאָ מוז ער זיך אָפּשטעלן — שיינדל די גרויסע האָט פאַרגעסן אַן
דערעכערען. זי קלאַפט שיר ניט אין טיש:

— וועלכער דאָווירד־האַמעלעך?!... וואָס פאַר אַן אַבאַרבאַנעל?!... וואָס
פאַר אַ ייכעס־בריוו?!... דעם ייכעס־בריוו האָט צונויפגעשטעלט דער
טולטשינער ראָון, אָט דער „פרומער זשוליק“, אַ שאַרלאַטאַן... איך וועל
דיך אויסזאָגן דעם סאָך — בעריש אַליין האָט מיר דערציילט, אַז פאַר
צונויפשטעלן דעם ייכעס־בריוו האָט בראַצקי באַצאָלט דעם טולטשינער
ראָון מעזומענע אַכצן הונדערטער... ער האָט זיך מיט אים פריער באַ
דונגען... ס'איז דער עמעסער ראָון!...

נאָר דאָ מוז פענעס זיידעראַמאָל פאַרהערן אַ היפּשן טייל שמועס
אַף יענער־זייט טור; ער שפּרינגט שיר ניט אַראָפּ פּון זיין בעטל:
— הער אַ מייסע!...

זיין אייגענער שוואַגער איז דאָווירד־האַמעלעכס אייניקל, און ער,
פענעס, האָט עס ביז היינט נאָר ניט געוויסט... אז ער וועט אַהער
אַראַפּקומען, וועט מען אים באַנייט דאַרפן באַטראַכטן, אָט דעם בע
רישן, אים גוט־נוט אַרוםקוקן פּון אַלע זייטן, זען, צי באַ אים אַפּן
פּאַנעם, אָדער אַף די הענט איז ניט פאַרבליבן עפעס אַ כּיין־גריכעלע
פּון דאָווירד־האַמעלעך... צי קאָן ער ניט שטילערהייט זייער שיינ זיין
גען אָדער שפּילן און צי זינדיקט ער שטילערהייט ניט אונטער מיט
עפעס אַ באַטשעווע, אזוי ווי אין פּאַסעס שטויט: „וואַיאַר — און ער
האַט דערזען, אישָאָך — אַ פּרוי, רויכעצעס — זי וואַשט זיך, מעאַל
האַנג — פּונעם דאָך“...

אַז ער באַפּרייט זיך פּון אַטרי געדאַנקען, האַלט מען שוין ווידער

אף יענער-זייט טיר זייער ווייט. שיינדל די גרויסע טיינעם: די גוראלי
ניע, לשבן וועלכער דער פאָטער האָט זי מיט איר בערישן אוועקגעזעצט,
איז אין דער ערד, מע ליגט מיט איר גיין איילן טיף... שוין האָס
הרימע יאָר. די גוראלניע רופט זי:

— נומער ערגער...

— דאָס עמעסע געשעפט!... אלערליי גוראלניעס זיינען היינט אין
דער ערד מיט ווי בנייער. שוועלבעלעך אף די דעכער ווייסן עס; אין
גוראלניעס האָט מען געמאכט גליקן אמאָליקע יאָרן. קאלומאן מע
האָט געקענט גאָנווענען גראָדן. זינט מע האָט אַרײַנגעשטעלט די נייע
אפּאָראַטן, קען בעריש גאַרנישט מאַכן, ער קאָן ניט גאָנווענען קיין
גראָדן...

פענעק — פול מיט ווונדער:

— הער נאָר!... בעריש — דאָווידהאַמעלעכס אייניקל...

דאָווידהאַמעלעכס אייניקל, מאָלט זיך פּענעק אויס, האַרף גיין
אַנגעמאָן אין אַ פּײַלנבוּגן, וואָרפן גאַליאס-האַפּלישטי אַ שטיינדל,
אײַם טרעפן גלייך אין שמערן, פּונקט אין שלײַף, אָכער דאָווידהאַ-
מעלעכס אייניקל זאָל גאָר האָבן צו מאָן מיט גאָנווענען גראָדן!?!...

דער פאָטער וויל עפעס זאָגן, שיינדל די גרויסע לאָזט ניט:

— האָסט אַרײַנגעלייגט אין גוראלניע מיין געלט און בערישעס
געלט... אכצן טויזנט רובל... דו מוזט מיר איצט געבן דאָס וואָרט...
אויב סע וועט זיין העזעק, וועט עס זיין דיינער און ניט אונדזערער.
און פּראָצענט פאַרן געלט וועסטו אונדז אויך אומקערן... טאָקע
באַלד, איצט וויל איך וואָ דיר דאָס וואָרט...

— וואָרט!.. וואָרט! — קרימט זיך דער פאָטער — לאָז

אויסריידן...

שטיל. דער פאָטער זאָגט:

— ס'איז שוין באַלד ניט מיין געלט אויך, ס'איז די קינדערס...

איך בין קראַנק. אַט... ביסט געקומען מיך מוטשען...

ווידער שטיל. דער פאָטער זאָגט:

— איך האָב מיך באַטראַכט... עמשער טאָקע אַ פּלאַץ... עפשער

זאָל איך טאָקע צופאַרן צו דער מאמען קיין אויסלאַנד...

דאָס זאָגט ער דעפּאָר, וויל פאַרן קיין אויסלאַנד וועט אים

דאָך קאָסטן כיליקער אידער איבערצונעמען אַף זיין בעזשן די
גוראלניע.

נו יא. פענעקן איז א ווונדער: מע האָט דען פריער ניט געוויסט,
אז שיינדל וועט זיך דערשלאָגן באַ אים אלץ, וואָס זי וויל? — צו
ליב וואָס־זשע האָט ער זיך באַדארפֿט איינשפּאַרן?...

איצט קאָן פענעק ניט אַטשלאָפֿן ווערן פּאָשעט דערפּאַר, וויל
באַ שיינדל דער גרויסער איז טאָמעד געווען געזאָגט־אונזעמאָן —
זי פּאַקעוועט שוין אַף דער הייסער מינוט דעם פּאָטער זיינע טשע-
מאַהאנעס, לויפֿט אלע רענע אריין צו פענעקן אין צימער עפעס נע-
מען. זי מוז זיך איצט דערשלאָגן באַם פּאָטער, ער זאָל איינגיין בלויז
אַף איין קלייניקייט: דאָס טאַנצע „הויז“ איז אָפּגעליפעט, פּאַרומד
דיינט—מע מוז זיך איצט באַנוצן מיט דער צייט, ווען קיינער וועט ניט
זיין אינדערהיים — פענעק גייט ניט אַרײַן אין כעזשבו, פּונקט ווי אלע
אַנדערע קיך־מענטשן — און מאַכן אַ רעכטן רעמאַנט, כאַטש איבער-
פּאַרבן אלע פּאַרלאָגעס.

— נו גוט, נו גוט, — וויל דער פּאָטער פּאָטער ווערן, — זאָל
זיין רעמאַנט... מאַך רעמאַנט...

נאָר אויב אזוי, איז שוין כאַטש פענעק אויך פּאַרזאָרגט מיט אַ
שטיקל אַחבעט — אַף פּאַרבן אין „הויז“ די פּאַרלאָגעס קאָן דאָ אין
שטאָט קומען נאָר איינער אין באַטראַכט: דאָס איז נאַסמען דער
פּאַחבער, וואָס וווינט לעבן סטעפּאַק באַם עט שטאַט, ניט ווייט פּון
האַכמעל דעם שוסטער, און מאַלט אויס יונגע האַגעכלעך אַף גראַבע
פּויערשע רעדעס. נאַכמען האָט שוין איינמאַל אָפּגעפּאַרנט דאָ אין
„הויז“ אַ ודעכל אַף איינער אַ קאַמער. די פּאַרבן האָט זיך טאַקע
באַרט נאָכן ערשטן רעגן אָפּגעליפעט, נאָר אָפּגעפּאַרנט האָט ער עס
דאָך. ער איז גאַר־נאָר אַ וואַזשנע קאַפּע, אָט דער נאַכמען, האָט
אַ פּולע שטוב מיט קיטער, און פענעק האָט זייער ליב אָנצוואַגן
בסודעס, סיי גוטע, סיי שלעכטע, אבי אַנזאָגן דער ערשטער —
מאָרגן נאַנצפּרי, עס וועט נאָר ליכטיק ווערן, וועט פענעק און אומ-
געוואַשענער אַרופּכאַפּן אַף זיך זיין אַנטאָן... ווען די טאַנצע שטאַט
וועט נאָך שלאָפֿן, וועט ער פּייל־אויס־בויען אוועקיאָגן צו נאַכמען
דעם פּאַרבער; ער וועט בעשומויפֿן ניט דערלאָזן, און עמעצער זאָל באַ
אים אויסכאַפּן, וויל קיינער וועט ניט קאָנען אזוי גוט ווי ער אַרײַן-
לויפֿן צו נאַכמענען אין שטוב און געשווינד אויסשיסן די בסודע:
— מע האָט אייך געשיקט דופּן!... מע דאַרף באַ אונדז פּאַרבן אלע
צוועלף פּאַרלאָגעס!...

אָט אזוי:

די אייגלעך — פאַרמאכט, דאָס דרעמלדיקע קעפל — פאַרוואָרפן
אָן אַ זייט. פענעק שלאָפט, זיין האַרץ איז וואָך:
— ווי לאַנג געדויערט דען אַ קורצע זומערנאַכט?
אינמיטן דרעמל קאָן מען זיך איינהויסקערן נאָך און נאָך, פאַרנע-
מען ואין בעטל וואָס ווייניקער פּלאַצ, די קניען — איינגעצויגן ביזן
כויך, די הענטלעך — אַרײַנגערוקט צווישן די וואַרעמע פיסלעך. איז
זיך מעיאַשעו די בסורע — וואָס מע דאַרף מאַרן אַטאָנן נאַכמען
דעם פאַרבער — רוקט זיך אויך אַרײַן צווישן די פיסלעך, טוליעט
זיך צו די הענטלעך, צו די וואַרעמע ליטקעס:
— איבערפאַרבן... אלע צוועלף פּאַלן!
זי איז אַליין אַ וואַרעמע — די בסורע — און האָט ליב צו ליגן
אין דער וואַרעם:

— איין קלייניקייט... נאַכמען!.. אזא קאַפּצן, קיין איינהאַרע.
זיינע דריי קליינע יינגלעך — די אָפּגערויסנסטע אין שטאָט. נאָכ-
מענס שוועסטער — איר מאַן רופט זיך ניט אָן פון אמעריקע — איז
ניט לאַנג געשטאַרבן און אויך געלאָזט צוויי יינגלעך: צאלעקן און
דאָרלען. נאַכמען אַליין נעמט זיי צונױף אלע פרימאָהן זאַלבעפינסט,
און לערנט זיי זאָגן „איוורע“, „ניט ניט קיינעם פון זיי אין „כידער“.
— דער סאָטראַלימער אַליין, — זאָגט ער — וואָלס באַזאָגן אַ
מאַיאָנטעס.

און נאַכמען, פאַרשטייט זיך, איז ניט קיין מענטש פון מאַיאָנט-
קעס, — סאַכאַל ציט ער פאַרנאַסע פון די האַנעכלעך, וואָס ער מאַלט
אויס אַף גראַבע רעדנעס: אַף יעדער רעדנע — צו דריי פאַר האַנעכ-
לעך, וואָס שלאָגן זיך יעדער פאַר באַזונדער און זױלן איינס דאָס

אנדערע דויערעס זיין. דאָס רעכטע האָנעבל קומט באַ אים אַרויס אין יעדער פּאַר קיין מייסע ניט, נאָר דאָס לינקע האָנעבל איז גיכער געראָטן אין אַ קאָמפּעסע און וויל זיך ניט שלאָגן, כאָטש גיב דעם אַ שוויט. פער נעמן איז שוין ניט איינמאָל אויסגעקומען אָפּצושטיין אַ שאַ און מער אין ערשטאַמ אפּן סטעפּאָס און צווען, ווי שווער נאָכמען אַרבעט אינד דרויסן לעבן זיין שטוב — דאָס לינקע האָנעבל פּאַרומערט אים זיין לעבן. פענעקן איז שוין אויך אויסגעקומען צו צווען, ווי נאָכמען שטייט מיט זיינע פּאַרטיקע דערנעם אפּן יאָרד און קלאָנג זיך אַר די קווינים: — אַ כאַלירע... מע קאָן צענאָנגען ווערן. מע טאַפּט נאָר מיט די הענט, קויפּן קויפּט מען ניט. און אָט — סאַכאַקל אין עטלעכע שאַ אַרום... די פּראַנע אין בלוז:

— ווי לאַנג געהויערט דען אַ קורצע זומער-נאַכט?... סאַכאַקל אין עטלעכע שאַ אַרום וועט פענעקן קומען צולויפּן צו נאַכמענען און וועט אים אָנזאָגן די בסורע: — אַהבעט אַר אַ גאַנצן זומער!.. האַלעוויי זאָלט איר פּאַרטיק ווערן מיט די פּאַרלאָנגעס ביז ראַשעשאַנע... ניין, זאָר עמעצער אנדערש זיין אַ בעריע, האַבטויך באַ זיך אַזאַ בסורע, שלאָפּן אַ גאַנצע נאַכט מיט אַ פעסטן שלאָף — פּאַר פענעקן איז דאָס איבער די קויכעס; ער דרעמלט, און זיין האַרץ איז וואָך — אין האַרצן נאָנט און נאָנט נאַכמענס גרויסע פּרייד; יעדער שאַרף פּון די נאָענטע אַקאַציע-ביימער, יעדער ווייטסטער האָנע-קרוי איז אַ ניער דורף: צי איז שוין ניט צייט צו כאַפּן אַר זיך דאָס אָנטאָן און לויפּן? אין יעדן אָנהייב דרעמל ווערן אלע גלידער איבעראַניס פּיל מיט געפּיל:

— דו, פענעק — אזוי קליין... זי, די בסורע — אזוי גרויס!.. ניין, מער קאָן מען עס ניט איבערמאָגן. בעסער שוין באַלד אויפּשפּרינגען פּון בעטל, כאַפּן אַ טראָן און מיט אַן אומגעוואָשן פּאַנעם, אָפּהאַרעווענדיק אַ היפשײַסל לעבן די אייזערנע פּרענעסעס באַ די טירן, זיך לאָזן לויפּן צום ווייטן עס ישטאַט, צום סטעפּאָס, וווּ עס געפינט זיך נאַכמענס שטוב. סייזייסי — די לאָרד-שפּאַלטן זיינען שוין טרוי, האָנען קרייען צום דריטן, צום פּערטן מאָל; יונג און הונגעריק שרייען פּייגעלעך אַר די נאָענטע אַקאַציע-ביימער; זייערע קוילעס; ווי דער טאַג — זיי ווערן העלער פּון מאָל צו מאָל.

— אוי!...

וואָס אין איין קורצער זומער־נאַכט געשעט מיט אַ וועלט!
 אַן אומגעוואָסענער איז פענעק אַרויסגעלאָפֿן פֿונעם „הויז“, ניט
 דערקענט דעם דרויסן אַרום זיך, ניט דערקענט זיך אינעם דרויסן,
 כאַלד פֿאַהגעסן, אַז די שנירלעך באַ זיינע שיד זיינען נאָך ניט צו־
 געבונדן, נאָך ניט פֿאַרצילעט אין די קולקעס — זיי שלעפֿן זיך אים
 נאָך. די נאָז האָט גלייך אַ שמעק געטאָן די לופט, דערפֿילט און איר
 עפעס אַ נייעם רייעך — ער איז נאָך קיינמאָל אזוי פֿרי ניט אופגע-
 שטאַנען, נאָך קיינמאָל אזאַ רייעך ניט געפֿילט... די אויגן — גע-
 שווינדע לויפערס; זיי האָבן געוואָלט דערזען מיטאַמאָל אלע זייטן,
 נאָר געבליבן צוגעשמידט צום וועלדל, לינקס פֿון „הויז“ אינעם טאָל.
 — זע!!!...

אַ וועלדל פֿון אַ פרעמד לאַנד... עס ליגט, עמעס, ווי שטענדיק לינקס
 פֿון „הויז“ אין טאָל; אין שטאָט רופֿט מען עס:

— דער אַנגאַראַד.

אַבער אזוי אויסזען? — קיינמאָל ניט! — די זומער־נאַכט האָט
 דעם „אַנגאַראַד“ אָפֿגעטאָן אַ קישעף; אי אים דערנענטערט צו דער
 שטאָט, אי אים דערווייטערט פֿון איר; זיך באַנוצט מיט דער צייט,
 ווען מענטשן שלאָפֿן, אָפֿגעבאָרן דאָס וועלדל אין לעוואַנעדיקן יאָג־
 טעורטווי, אָפֿגעשווענקט פֿון די בלעטער איטלעכס שטויבעלע — אזוי
 באַנוצט מען זיך אין קיך מיטן שלאָף פֿון די „הויז“־מענטשן און מע
 פּוצט אָפֿ אלעמען די שיד. די טאַכט איז יאָגטעוו — פענעק האָט עס
 ניט געוואָסט; יעדע טאַכט ווערט דאָס וועלדל פֿריש געבוירן, די
 שטאָט — אויך, די מענטשן — אויך, און וווּ נעמט מען האַרץ אַף
 איבערצוטראַגן אַזויפֿיל פֿרייד? — גליק פֿון אַזויפֿיל ניי־געבוירענע?
 פענעק לויפט אָפֿ עטלעכע טריט מיט דער גאַס, וואָס פֿירט צו
 נאַכמען דעם פֿאַרבערס שטוב. אין דער נאָז שלאָגט אַ רייעך פֿון גרינע
 אונערקעס, פֿון ווייטן פֿאַרטיקן כאַשטאַן. די שנירלעך פֿון די ניט־
 פֿאַרבונדענע שיד פֿלאַנטערן זיך אים צווישן די פֿיס; ער וועט אינ־
 קאָעס ווערן, אַ קרויז טאָן מיט די ציין, זיי אָפֿרייסן, צו אַלדע רוכעס,
 אָט די שנירלעך... נאָר ער האָט קיין צייט ניט — ער מוז בלייבן

שטיין און פאחדרייען דעם קאפ מיט די אויגן אה צוריק צום וועלדל:
— א ניים!

גיי... האב קויעך צו באקומען פרישע, שפאנגל-נייע אויגן, דערזען
דאָס, וואָס דו האָסט נאָך ביז היינט קיינמאָל אין לעבן ניט געזען —
איבערן וועלדל גייט אה די זון. דער רוקן הויקערט זיך אויף און צי-
טערט; די וויעס טוען א פאָר מאָל א פינטל, גלייבן ניט:
— דאָס איז זי?!... ניי, ווארט...

די מייסע הייבט זיך אָן פון פריער:
א בלאַס פייער האָט די נאכט פאַרנעסן אין עקסטנעק וועלדל —
א לעוואַנעדיק טייכל אפן הימל — און פונעם טייכל, פייערדיקרויט,
גרויס און פריש-אויסגעוואשן, איז אה האַלב ארויסגעשווגען די זון —
זי, די וועלט-קימפעטאָרן, וואָס האָט זיך אליין געבאָרן — זי שטראַלט
און שיינט מיט דרויטן לעבעדיקן גליק, זי, וואָס אַלע ריידן וועגן איר:
— די זון גייט אה.

— די זון פאָהגייט.

דאָ מוז מען א טראַכט טאָן:

שיינדל די לאַנגע... איינמאָל פאַרנאכט... נאָך אירן א שפאַציר
מיט זוסיד-דאָווידן...

שיינדל די לאַנגע איז דאָן געשטאַנען אין קיך און דערציילט די
נייס:

— ניט די זון דרייט זיך אַרום דער עהר, נאָר די עהר דרייט זיך
איצט שוין נאָר אַרום דער זון... אָט — נאָט אייך און ווייסט.

נאָך האָט זי דערציילט:

— מיט דער צייט וועט מען אופהערן צו זאָגן: „די זון גייט
אה“, מע וועט זאָגן: „די עהר גייט אה“.

בוני די קעבן האָט דענסטמאָל געמאַכט פון שיינדל דער לאַנגער
דאָס גרעסטע געלעכטער:

— מעשונע!... שוין געהערט, מע זאָל זאָגן: „די עהר גייט אה“?
דיין זוסיד-דאָוויד האָט עס שוין מיסטאַמע אויסגעלייענט פונעם קא-
לענדאר דאָרטן...

זי האָט געזאָגט צו שיינדלען:

— אַלעדינג, וואָס ער זאָגט דיר, גלייבסטו אים!.. בעהיימע, ער
שטעקט דיך אַרום מיט פּעדערן.

נאָר אזויווי שיינדל די לאַנגע — דער ביטערער אַקשן — איז

אלץ געשטאנען פעסט אף אירן, איז פונדעסטוועגן געבליבן, מע זאל וועגן דעם א פרעג טאן כאס כיוון זיידלען — יענעם, וועמען די מו-טער פונעם, „הויז“ האָט געמאַכט פאַר אַ מעל־קרעמער, אזעלכן, וואָס שעמט זיך פאַר אלע לאַמדאָנים פון זיין גלייכן און ברענגט אליין דעם קלומעק מעל אין „הויז“ אַריין. זיידל — ער קוקט זיך דאָ אַף קיינעם ניט אום — איז געווען מעסוקן בריוועזן, צי דערפאַר, וואָס ער, דער לאַמדן, מוז זיך הערנידעריקן מיט טראָגן אליין מעל, צי דערפאַר, וואָס מע וויל דאָ אין „הויז“ מאַכן פון אים עפעס אַ מין ווייבערשן מעלאַמער, אָט... שוין אַפּילע די דינסטן... ער האָט דערו-בער זייער בריוועזן געענטפערט:

— שטייט געשריבן: „האַשעמעש יאַעאָ אל האָאַרעץ“, איז טייטש: גיט די ערד גייט אורף, נאָר די זון גייט אורף.

ער איז געוואָרן אזוי ביזן, אז ער האָט אויף פאַרגעסן צו זאָגן, מע זאל אויסטישן דאָס מעל, און האָט איבערגעלאָזט אין קיך זיין זעקל; ער האָט אוועקגענידקט אַ בורטשע געטאָן:

— שטייט געשריבן וועגן דער זון: „קעכאָסן וויצע מעכופאַסיי“ איז טייטש — ווי אַ כאָסן גייט אַרויס פון זיין כּופּע.

איצט, האָבנדיק אָפּגעלאָפּן נייע עטלעכע קלאַפטער, מוז פענעק זיך אָפּשטעלן און נאָכאַמאָל אויסדרייען דעם קאָפּ מיט די אויגן צוריק צו איר, דער אָפּגייענדיקער; איצט זעט ער: עפעס טאַקע, ווי זיידל האָט געזאָגט:

— ווי אַ כאָסן גייט אַרויס פון אונטער זיין כּופּע...

אומגעלעד אָפּצורייסן פון איר די אויגן:

— זע!.. זע!..

זי איז שוין אַרויס פון פייערדיקן טייכל:

— אַ מין גרויסע!

— אַ מין שטראַלן!...

זי דרייט זיך אַרום דער עהד?

די ערד דרייט זיך אַרום איר?

פענעקן — אַלצייטס.

דער איקער:

זי איז דאָ... איצט, ווען אלע שלאָפּן נאָך:

— אָפּטעגאַנגען!

זעסט? — זי, וואָס קאַמאַנדעוועט מיט דער גאַנצער וועלט,

ווי די אראָפּגעקומענע שיינדל די גרויסע — מיט קיך־מענטשן: זי הייסט, ליוגט מען זיך שלאָפּן, זי הייסט, שטייט מען אופ. נאָר שיינדל די גרויסע האָבן אַלע אין קיך פיינט — איבערהויפט פענעק; ער קאָן ניט פארטראָגן קיינעם, זוער סע וויל מיט אים קאָמאָנדעווען — און די זון, אדער אבע... זאָל זי מיט אים קאָמאָנדעווען, וויפל זי וויל, הייסן שפּרינגען אפן דאך, וועט ער עס טאָן מיט גרויס פארנעניגן, מיט גליק... איין רעגעלע.. ער וועט איצט טאָן אף איר בלוז איין קוק און שוין... ניין, דער בייזער זינדל קאָן ניט זיין גערעכט — סע קאָן ניט גע- מאַלט זיין, אז אזא מין ליכטיקע מעיובעסעם, א זון, זאָל מען מאַטריעד זיין אזוי גראָב:

— זייט־זשע מויכל, דרייט זיך ארום דער עהר.
סע וואָלט געווען ניט קיין קלענערע אוולע, ווי דאָס, וואָס זינדל מוז, געבעך, גיין מיט זיין קלומעקומעל דורכן הויף אף דער קיך- מיר.

— נאָך איין איינציקער קוק צו איר... און איצט טאָקע אן עק, אויס...

זע נאָר! — די שוין, וואָס פאלט פון איר אין דער קרום אף די שלאָפּן- דיקע הימוזער... א יונגע שוין, נאָך גאָר־גאָר א יונגע פענעק זעט עס צום ערשטן מאל אין לעבן; ער האָט גאָרניט געוויסט — מיט דער שוין איז פונקט ווי מיט א מענטשן: גאנצפרי איז זי יונג און שוואך מיט עפעס אזא מאַך, ווי אף א הינדעלע פריש פונעם איי; באַטאָגן — ישמאָרק, קרעפטיק; פארנאָכט — שלאָבעריק, ווי אן אלטישקער, וואָס האָט פיינט צו קרעכצן... האָס דאָרף מען געדענקען... איצט זאָגט זיך פענעק:

— אן עק! טאָקע אף אן עמעם...
איצט לויפט ער נאָך מער געשווינד אַנזאָגן נאָכמענען די בסר- רע; זיין געפיל — גלייך די זון אליון האָט דאָס אים געהייסן טאָן; די זון אליון שיקט אים, האָט האַנאָע, וואָס ער פאַלגט; אויב אזוי, איז נאָך גיכער, פיל־אויסן־גיג, אן אַטעם...
שלעכט!

אפן זועג צו נאָכמענען מוז מען דורכלויפן זייער נאָענט לעבן צידלס שמוב — איר לאנגער משערעפענער דאך איז נאָך באַדעקט מיט שוין, אף איר פאָרנטיקער מיר הענגט א גרויסער שלאָס, און אליון שטייט זי דורכויס א פוסטע, ווארט ביז צירל וועט אָפּזיצן אין

הווי, „שינוע“ זי איז נאך אינטאנצן איינגעהילט אין אירע באנאכטיקע שאַטנס, אירע לאַרן זיינען צוגעמאכט אי באַטאָן, אי באַנאכט. האַ מוז מען אָפּהאַקן א רעגע דעם געלויב, איבערכאַפן דעם אָמעם. דערצו קומט נאָך ארום אפן זיינען דער באַלעם פון דער נאכט, זוען כאַים איז נעשטאַרבן:

— „... כאַים ליגט כוויטערהייט אין ערשטן קילן קאַרדנאַרל אפן אָפּגעפליקטן מאַטעריעל, צוגעדעקט מיט א שווארצן טוך ליגט ער דאָרט...“

דער שלאָס אַף דער פּאַנטיקעד טיר, די צוגעמאכטע לאַרן קוקן דאן אויס נאָך מער פארטרויערט. פענעק קוקט זיך אום אַף צוריק: — ווי ווייט איז אהער פון דער זון? זיין מיינונג:

די זון וואָלט באַדאַרפט אַט די שטוב עפעס אזוי... רעכט א וואַ רעכטיאָן, זי מאַכן פריילעך. פענעקן האַכט זיך:

ער אליין וואָלט אויך באַדאַרפט מיט דער שטוב עפעס אזוי... א שפיל טאָן, נאָר כטייטש? — נאכמען! — ניטאָ קיין צייט, ער לויפט שוין ווייטער. אַט, אַט — מיט דער האַנט צו דערלאַנגען... ער איז אין סאמע געדיכטעניש פון די באַלמעלאַכישע געסלעך.

די זון וועקט עליע דעם רימערס שטיבל, קוקט אַף דעם אַראָפּ פון דער קריס, קיצלט עס מיט גין-טאַלדענע קיצלען אין די פענצטער. האַס שטיבל לאַכט? — יא, סע שמייכלט. לעבן דער הויז-טיר, זעט פענעק, ליגט דאָרט פארגעסן א ניי זאַלץ-ברעטל. נאָך א גליק, וואָס מע האַט עס באַנאכט ניט צוגענאנוועט; מע וואָלט עפשער באַדאַרפט אַז קלאַפן אין פענצטער, הייסן דאָס זאַלץ-ברעטל אריינעמען אין שטוב, נאָר ניטאָ קיין צייט — די פיס לויפן, לויפן, די אויגן ווילן וואָס גיר כער דערזען דעם סטעפּאַק... אַט איז ער... אַט איז ראַכמיעל דעם שוסטערס שטיבל... א רועך—ראַכמיעל... ער איז שוין אופגעשטאַנען!... מיט באַרוועסע פיס, אין נאַטקעס, וואָס זיינען פאראַשערט ביז העכער די קני, קנעט ער אליין די ליים, וואָס ער דאַרף האָבן אַף צו פאַר וואַלקערן באַ זיין שטיבל די צעוואָרפענע וואַנט. סע גוט צו וויסן... אבי ער פרעגט נאָכדעם אלע פרימאָרגן באַ די שכנינים מיט זייער א צעצויגן קאַל, און אביסל פּאַנפּעוודיק:

— וויפל איז עס ווערט, אַט דאָס ביסל געקאָממענע לייס? א גוי

איז געקומען נאך איידער די זון גייט אהן און האָט עס מיך אָנגעד-
קנאַטן פאַר אַ שיבעש... איר'ט נאָר ניט גלייבן: איך האָב אים דער-
פאַר צוגעשלאָגן א רובטשיס צו אַ שטיוול... ניין, קיין רובטשיס אויך
ניט — עפעס אַ שטיקל פּידיקאַווע דאָרטן...

סע וואָלט קעריי געווען אים איצט אַ קוק טאָן גלייך אין די אויגן
אריין, אָט דעם האַכמיעלן... האָט ער אַבער אַ מעווע אָנצורייסן שטאַרק
באַם אויער, ווען מע פּאַפּאַדעט זיך צו אים. פון זיין מויל פילט זיך אַ
רייעך פון טאַנעס אויסגעמישט מיטן רייעך פון שוסטערשן פאַפּ און
מיט אָט דעם רייעך שרייבט ער דיר אריין עיט אין אויער, נאָר גלייך
אין מויל אריין:

— אַ דאָסל-פליישל, פונדעסטוועגן, עסטו? ... כאַפּסט אַריין, 'א?..
נאַפּסט אַריין? ...

בעסער שוין אויסמיידן ראַכמיעלן, לויפן רעכטס-אַרום. אַז מע
דערמאַנט זיך, וויאזוי נאַכמען וועט זיך פּרייען, פילט מען ניט, אַז אין
לויפן גייען אויס די לעצטע קויכעס. נאָך אַ יאָג... נאָך אַ יאָג... אָט
איז זי — נאַכמענס אויסגעקריממע שטוב... די אויגן זעען זי שוין:
— אַ מעסקין-קראַנקע שטוב...

אירע ווענט האָבן גולקעלעך און פאַרשיידענע געשווילעכצן, פירן
אַ סינע צווישן זיך — וואָס נידעריקער ווען דער ערד, אלץ מער ווילן
זיי אַנטלויפן איין וואַנט פון דער אַנדערער. פון יאָר צו יאָר זעצט
זיך דעריבער אַף זיי אלץ מער און מער דער אָפּגעפּליקטער שטרויע-
נער האַך; עס קומט אויס — ער קאָן שוין פון די ווענט ניט אויס-
האַלטן, ער קלאַנגט זיך:

— גאַולאַנים! ... זיי וועלן מיך צערייסן אַף שטיקער...

די ווענט האָבן דעם האַך שוין איבערגעבראַכן דעם רוקן-ביין, און
אינמיטן, לעבן קוימען-לאָך, האַלט ער באַ איינפאַלן. די פענצטער —
אַפילע די שוואַרצע געשטוקעוועטע שויבן — האָבן שוין לאַנג אויפ-
געהערט צו זיין ופּירעקיק, זעצן זיך אייניגעס מיט די ווענט, האַלטן
שוין נאָעטס באַ דער ערד, הייבן זיך אָן באַלד נאָך דער פּריזבע. ניט
די פענצטער. ניט די פּאַרנטיקע מיר קאַנען זיך שוין עפענען. עפענען
קאָן זיך בלויז פון הינטן די הונדער, ווייל זי איז אזוי-זיך אַ מיר-
אַ הענגענדיקע. איצט, באַ זון-אופגאַנג, איז זי שוין אָפּ, און נאָך
ווי!... אַמוראַט ווי באַ איר איז טאַג געוואָרן נאָך נעכטן. דאָ איז עס
געשען...

פענעקס באוועגונג:

א שמעק די נאָז גלייך אין דער הינטער-טיר.
זיין געפיל:

— א טשאד... ווי פון אן אָפגעלאָשענער סרייפע.

אין דער אייגענער רעגע איז ער אליין אויך פארטשאַדעט געוואָרן,
די געדאנקען אין קאָפּ האָבן זיך אָנגעהויבן באַלאַמוטען, האָט ער גלייך
פארזען, אז די שוועל באַשטייט סאַכאַסל פון איין-איינציקן הויך-צו-
געשלאָגענעם כרעטל— א שוועל, וואָס וווקט:
— האַלט קאָפּ!

— וועסט כאַפּן א פּסאַק...

ער האָט זיך פארטשעפעט פארן כרעטל מיט א פּוּס, אריינגעפאַרן
אין הינטער-הויז, ווי מע פאַלט אַרײַן אין א גרוב, זיך אָנגעשמויסן
מיטן בויך אַף א גרויסן ישטיין, געכאַפט אזא שטאַרקן טעלעמעז, אז
וועגן באַלד אופשטיין האָט גאַרניט געקאָנט זיין אפילע קיין רייד. אלע
געדאַנקען און געדאַנקעלעך האָבן זיך באַלד אויסגעלאָשן, — דאָס
לעצטע פון אַטרוי געדאַנקעלעך:

— מיט דעם, וואָס ער לאָזט באַנאַכט אָפּן די טיר, איז ער דיר
גאָר קיין נאָר ניט, אָט דער נאַסמען — די שוועל זיינע אליין איז שוין
אויך א ישטיקל באוואָרעניש פון א גאַנצו...

פענעקן וואָס זיך געדאַכט:

מיטן פּאָנעם אַראָפּ איז ער אָפגעלעגן א רעכט שטיקל צייט.

און נאָך האָט זיך אים געדאַכט:

— יסע וועט צוגיז קומען... איצט וועט ער וויסן פינגטלעך, וואָס
פילט א מענטש, ביים ער פאַלט...

מיט זייער און זייער יא פאַרקרימט פּאָנעם האָט ער זיך אָפגע-
הויבן פונעם ישטיין און, אָנכאַפּנדיק מיט בירע הענט דעם בויך, דער-
פילט דעם ווייטעק פון טיר-אָפגערוטשמער הויט און נאָך עפעס זייער א
מעשוונעדיקן ווייטעק, ווי אין אַלע גערעגעס וואָלט מען אים אַרײַ-
שלאָגן טשוועקעס. די פאַרקרימטע ליפּן האָבן שטאַרק געוואָלט ארויס-
לאָזן דעם קלאַנג:

— פּפּפּפּעעע!...

ערשט איצט האָט ער באַמערקט, אז פונעם הינטער-הויז אין שטיב
אריין פירט נאָך א זיווייטע צוגעמאַכטע טיר און גלייך באקומען פאַר
איר מורדע:

... עפעס צו א קלוגעטשאפט, אָט די טיר — צי האָט זי ניט אויך אזא שוועל? ...

די געדאנקען זיינען אים געווען אַ קאָפּל צעמישט. דער ווייטעק אין בויד איז ערשט איצט זיך רעכט צעגאנגען איבער אלע גלידער, נאָר דאָס אַליץ האָט אים ניט געשטערט צו באַוווּנדערן די מעשוועדיקע קוילעס, וואָס טראָגן זיך פון שטובס אינווייניקייטן — אסאך קוילעס, אויסגעמישטע, יונגע, האַלב־זינגעוודיקע, האַלב־וויינגעדיקע, באַגלייט מיט אַן אַלט קאָל און מיט שמיץ, שמיץ פון אַ פאַטשנדיקן קאַנטשיק: — וואָס זאָל עס באַמיינטן? ...

קלאָר:

באַ נאַכמענען אין שטוב קנעלט אַ מעלאַמעד מיט עטלעכע יינג־לעך. איינער פֿון די יינגלעך כאַפט דאָרט דעם פּסאַק — אַליץ, וואָס באַם מעלאַמעד אפֿן האַרצן, באַגיסט זיך מיט ביטערע טרערן, שרייט מיט אזעלכע קוילעס, ווי ביים מע פאַרשטעלט מיט די הענטלעך דאָס נאַקעטע געזעסל... אָבער ווי קומט עס צו נאַכמענען אין שטוב? פּעד נעק קאָן אַלע מעלאַמדיס, וואָס האָבן אין שטאָט אַ קנעלונג, און ווייסט, אַז קיינער פון זיי וווינט ניט באַ נאַכמענען אין שבייגעס. זייער נעהיט האָט פּענעק אופּגעמאַכט די טיר. אין דער נאָז האָט גלייך אַ זעלדעגעבן אַ וואַרעמער שלעכטער גערוך, ווי פון ראַכמיעלס מויל — אַ רייעך פֿון טאַנעס, אויסגעמישט מיטן גערוך פֿון שוסטערשן פּאַפּ. אין די אויגן האָט באַלד אָנגעהויבן שווינדלען — אַף אזויפיל איז די שיינ אין שטוב געווען טונקעלער, ווי אין דרויסן. פון אַסענן, דורכן קרומען געשטוקשוועטן און פאַרשמירטן פּענצטער, איז אַ זוניקער פּאַס, ווי אַ קאַנזוס פון נאָלדענעם שטויב, געפּאַלן מיטן שפיץ אפֿן מיטן פון טיש און זיך אַלעמאָל איבערהאַקט דורך די באַוועגונגען פון באַרעכן — נאַכמענס עלטערן צוועלפּיאָריקן יינגל — וואָס זיצט באַם טיש דער ערשטער פון פּענצטער. אין איין שורע מיט באַרעכן זיינען, פאַר אָפּענע אָפּגעפּליקטע „סידורים“, געזעסן זיינע צוויי קלענערע ברידערלעך. אַסענן — אויך באַ אזא אָפּענע „סיחער“ — איז באַם טיש געזעסן בלויז נאַכמענס שוועסטערס קלענער יינגלעך, דאָס; דאָדלס עלטער ברודערל, צאַלעק, האָט זיך געפונען אינמיטן שטוב — אַסענן נאַכמענען, וואָס האַלט דעם קאַנטשיק אין האַנט — געשטאַנען מיט אַראָפּגעלאָזטע הינדלעך, רייטנדיס אַף אַ שטעקן, און דאָס העמלל איז אים געווען פאַרהויבן אין איבערהענומען איבערן קאַפּ, — דאָס

האָט נאָכמען אויסגענומען די צייט באַ זון־אופגאנג, אליין געלעבנט
מיט זיין קאָפּעליע, „איוורע“־זאָגן, ווייל דער סכאַר־לימער אליין...
איין קלויניקייט:

— דער סכאַר־לימער אליין וואָלט באַטראָפּן אַ מאַיאָנטעס.
און זויבאלד ער האָט זיך אליין גענומען פאַר אָט דער אַרבעט, האָט
ער זי, פאַרשטייט מען, שוין געמאָן בעמונגע, מיט אַלע פישמשעווקעס,
ווי אַן עמעסער מעלאַמער, ווייל ער, נאָכמען, איז אַ מענטש מיט אַ
געוויסן — אַלע ווייסן דאָס — ער האָט פיינט צו בלייבן אַ גענאַרניק.
ער אליין איז נאָר אין דעם ניט שולדיק; עס קומט עפעס, ווי פּוּך
זיך. אָפּטמאָל האָט ער זיך אליין דערפאַר פאַשעט פיינט, נאָר ער קאָן
דערצו ניט העלפּן — עפעס אַזעלכע מריופענע בלוטן... איצט האָט ער
מיט אַלע מעלאַמדישע ביינדלעך געשמעלט צאלעקן אין „סיגע“, ווייל
ס'האָט זיך אַרויסגעוויזן:

— צאָלעק איז שוין צוויי טעג ניט געלאָפּן אין בעסערערעש אַרײַן,
צוויי טעג ניט געזאָגט נאָך זיין מאַמען קיין „קאָדעש“.
באַ פענעקס באַווייזן זיך אין סיר האָבן זיך אַלע קוילעס מיטאַמאָל
איבערגעריסן. מיט פאַרשפּעטיקונג האָט נאָכמען אַ געשריי געטאָן:

— שאַ!...

נאָר ס'איז געווען איבעריק — אין שטוב איז שוין סיוויסיי גע-
ווען אַזוי שטיל, און עס האָט זיך דערהערט, וזי עס זשומען אַלץ
שטאַרקער און שטאַרקער די פלינגן—אָן אַ שיר פלינגן, שוואַרצע, שפעט-
זומערדיקע, בייזע און וויפּל!... זע נאָר וויפּל!... זיי האָבן פון אַלע
זייטן באַדעקט דעם גרויסן קאַלטן באַקדאָוויין, די פענצטער, די פייכ-
טע געשווילעכטער, וואָס אַר די ווענט און אין די נידעריקע סטעליע-
ווינקלעך, באַגענגט פענעקס פאַנעם און די הענט, זיך אַרומגעוואָרפּן
מיט גיפּט, ווי די בייזע בינען.

— פאַוואָליע, — האָט עמעצער געוואָרנט פענעקן, ביים ער האָט
גענומען אַראָפּשטעלן אַ פּוס פון דער הויכער שוועל.

נאָר פענעק האָט ניט געהערט. פונעם וואַאָשנעם רייעד־געכוועכל,
וואָס איז שטוב, האָט באַ אים פאַרכאַפט דעם אָטעם. אין פאַרטריקנטן
האַלדז האָט זיך ווי געשמעלט עפעס אַ ביינדל, און אליין איז פענעק
געווען פול מיט זומערע, וואָס זי קומט שוין אַרויס, באַ אים נאָרניט
אזאַ קנאַקטריקע — אָט די צוגעגרייטע כסודע:

— מע האָט אייך געשיקט דופן... איר זאָלט באַ אונדז איבער-
פארבן אלע צוועלף פּאַלן...

א פּוּזע.

— שאַ!!!...

דעם „שאַ“ האָט ווידערשאַמאַל געזאָגט נאָכמען. פון זיין רעכטער
נאַכנעהאַנגענער האַנט איז אייניגעם מיטן „שאַ“ ארויסגעפאלן דער
קאַנטשיק און איז געבליבן ליגן אפן ליימיקן דיך, ווי אַ לעיוצלעך,
וועמען מע וועט ישׂוין פון היינטיקן טאָג אָן מער קיינמאָל ניט באַדאַר-
פן. נאָכמענס בירדע הענט האָבן זיך אַ קאַפּל איינגעוויגן אין די עלנ-
בויןדקעכטן און געבליבן הענגען אינדערלופט. זיין קאַפּל מיטן פאַר-
גליוערטן פּאַנעם און מיט די אויגן האָבן פאַמעלעך, פאַמעלעך זיך
געהויבן אַרום, צו דער סטעליע, און דענסטמאָל האָט זיך ערשט רעכט
ארויסגעוויזן, ווי האָר און לאַנג ער איז, אָט דער נאָכמען. פון זיין
פאַרגליווערטן האַלב-אַפּענעם מויל האָבן, ווי טאַמער, ארויסגעשטעקט
די דריי אונטערשטע ארויסגעבויענע בייסציון, גרויסע, פאַרויכערט-
שוואַרצע, ווי די מאַגערע באַסן — קאַליע דריי ציון, אזוינע, וואָס וועלן
זיך אייביק שאַקלען, אייביק שטערן דער אויבערשטער ליפּ זיך צומיר
ליען צו דער אונטערשטער, נאָר זיי וועלן קיינמאָל ניט ארויספאלן.
איבער אַטדי פאַרנטיקע דריי שלאַכערדיקע ציון האָט זיין קאָל טאַמער
געקלונגען אביסל געליגערט. ער האָט אַ זאָג געמאַן, ניט אָפּגעמענדיק
די פאַרגליווערטע אויגן פון באַלסן:

— איטע!... וויב מיר די קאַפּאַטע...

דענסטמאָל האָט זיך אַקאַרשט ארויסגעוויזן, אז אין שטוב איז
ווירקלעך פאַראן נאָך אַ מענטש — אין טונקלען ווינקל, צווישן אווען
און וואנט, זיצט זיין ווייב און לאַמעט שמאַטעס. פאַרגליווערט, מיט
די אויגן פאַרגלאַצט צו דער סטעליע, ווי מוירע האָבנדיק, אז מיט
יעדער מינדסטער באַוועגונג קאָן ער זיך אַליין אַלדאָס גוטס קאַליע
מאַכן, האָט ער אַרופּגעצויגן אַר זיך די געלאַמעטע קאַפּאַטע. ערשט
איצט האָט ער באַנייט אַ קוק געמאַן צו פענעקן, געפרעגט זייער שטיל
מיט אַ געליגערט מויל, מיט ליפּן, וואָס רירן זיך ניט צו איינע צו דער
אַנדערער:

— מיך?... מיך האָט מען גערופּן?...

פענעקס געדאַנק — אַ בליץ:

„ אויב פארום, איז וועמען רופן? ... דען דא אנדערע פאר-
בערס? ”

פענעקס ענטפער:

א געשווינדער שאקל מיטן קאפ.

נאכמענס לאנגע דארע פינגער האָבן מיט א ציטער געשווינד א
זוך געגעבן די קנעפלעך, געשווינד זיי געפאקט, ארוינגעטאָן זיי אין
כאַפעניש אין די בומעלקעס. די לאנגע פיס האָבן אליין געמאַכט א
פאָר פרייט צו הער פיר, צו פענעקן, נאָר באַלד האָט זיי נאכמען אַפּ-
געשטעלט, זיך אומגעקערט צוריק, אָפגעשפּילעט צוריק באַ דער קא-
פּאַטע די קנעפלעך, שטיין געבליבן באַס פענצטער מיטן פּאַנעם האַרט
באַ די געשטועוועטע שוויבן, זיך אָנגעשפּאַרט מיטן עלנבויגן, זיך
פאַרטראַכט, אפּן פענצטער האָבן זיך געטריקנט שטינקענדיקע שפּיד-
לעך פון ניט-דערויכערטע ציגאַר-טיטונס. נאכמען האָט עטלעכע אַזעל-
כע שטיקלעך פאַנאַנדערהענומען, זיי אויסגעלייגט אַר זייער אַ שמאַל-
פאַפּיראַסל, געהרייט פון זיי אַ ציגאַר און, אויסדרייענדיק זיך באַ אַט
דער אַרבעט מיטן פּאַנעם צום ווייב, פאַרקלעפּנדיק דאָס פאַפּיראַסל
מיטן ציטעריקן צונג, האָט ער אַ זאָנגעגעבן:

— זאָלן מיר טאַקע אזוי גליקלעך זיין, ווי נאָך היינט גאַנצפּרי...
איך האָב זיך נאָר געהאַט אַפּגעכאַפט פון שלאַף, האָב איך באַלד אַ
טראַכט געטאָן: „מירן היינט קאָבן אָנבײַסן“...

3

שיינדל די גרויסע:

— נישט קיין מענטש, נאָר אַן אומגליק.

יאַנקלס ווערטער:

— זי גלייבט, מע דאַרף איר עפעס צוצאָלן, וואָס זי איז געבוירן
געוואָרן.

קומט זי אַראָפּ אין „הויז“ מוזן ברענען ביז „פּערצן“ אויגער באַ-
נאַכט בייזעלע לאַמטערנס אין הויז. אין קיך זאָגט מען:

— נאָך אַ גליק, וואָס זי הייסט ניט אַרויסהענגען אַ פּעטל אפּן
דאָך.

קייער האַלט זי גאָרניט פאַר אונז מאַגנאַט, ווי זי האַלט זיך אליין
פאַר אַ פּריצע. זי וועט באַדיי איינע אליין פאַנאַטערלייגן פאַסיאָנסן,
אַבי ניט טאָן אזאַ נידעריקע זאַך, ווי זיך לייגן פּרי אין בעט. דערנאָך

שלאפט זי שפעט אפן טאג, טוט עס, ווי אומיסטן, קעדיי אלע אין „הויז“ זאלן ארומגיין אף די שפיץ־פינגער און געדענקען, אז זי איז דא — באַליליע קיין איין רעגע ניט פארהעסן...

פענעק האָט זיך וועגן דעם צו שפעט דעחמאָנט — ער האָט שוין געהאַט צוגעפּיחט נאכמען דעם פּאַרבער ביז צום „הויז“.

— שיינדל די וטרויסע שטייט קיינמאָל ניט אור פאר ערף אזוי-גער... זוערזשע וועט ריידן מיט נאכמענען? זוער וועט זיך מיט אים באַדינגען?

דער טאמען? — ער איז קראַנק. צירל? — זי זיצט „שווע“, זי קומט סייווי ניט אין באַטראַכט — זי קער אָן דעם טאַטן אַ טאַכטער פון זיין ערשטן ווייב, געבוירן געוואָרן נאָך איירער מע איז געוואָרן שטאַרק רייך און מישט זיך קיינמאָל ניט צו דעם, וואָס אין „הויז“ טוט זיך, איבערהויפּט, זינט איר מאַן איז געשמאַרובן — זי קאָן בלוז אַרויסנעמען באַ אלעמען דאָס כּיעם מיט אירע זיפּצן.

— איז וואָס וועט זיין? אָט איז מען שוין לעבן „הויז“...

פענעק האָט געכאַפט אַ קוק אַף נאכמענען און זיך אַביסל באַרר-יקט, ווייל נאכמען, האָט ער דערזען, שטעלט זיך אָפּ — פון פּיר־פינגער קליינע אָפּגערויכערטע שטיקלעך פאַרדרייט ער מיט זיטערדיקע פינגער אַ נייעם ציגאַר, זיינע אַקסלען הויקערן זיך דערביי איין, זיינע כּרע-מען ברויגען זיך אָן, ווי באַ אַ מענטשן, וואָס זיינע צאָרעם זיינען ביז נאָר שטאַרקע, און דעריבער מוז אויך זיין ביז־נאָר שטאַרק דער טאַ-בעק, וואָס ער רויכערט. דערנאָך ציגרט ער דעם ציגאַר אָן, פאַרהוסט זיך נאָר וואַזשנע מיטן ערשטן „צי“ און קוקט אויס זייער פאַרמויעכט-אפּאַנעם, ער מאַכט דעם כּעזשבן, וויפּל זאָל ער זיך הייסן געבן פאַר אָפּפאַרובן אלע צוועלף פּאַדל־אַגעס. זיין פאַרמויעכטקייט דערגיט אזוי ווייט, אז ער באַמערקט שוין אפּילע ניט, זי פענעק איז דאָ לעבן אים. פאַר איינוועגס מאַכט ער, ווייזט אויס, שוין אויך דעם כּעזשבן, וויאזוי דער ריינער רעוועך וועט אים קלעקן אַף פאַרנאָסע העט ווייט, ביז נאָך ראַשעששאַנע, ביז נאָך אלע יאָנטוויים — דאָס איז צו זען אין די באַוועגונגען פון זיינע דאַרע געלפאַרויכערטע צוויי פינגער, וואָס האַלטן צווישן זיך דעם ציגאַר: אַנטימאָנע צוויי פינגער!... נאָך יעדן מאָל, וואָס זיי גיבן דעם מויל אַ צי מאַן פון ציגאַר, באַ-קומען זיי מיט זייער פאַרויכערטער געלקייט אַן אַטער אויסדריק.

אינעם זייערן אן אויסדרוק, זעט פענעק, קאָן מען טייטשן, ווי א פראגע:

— עפשער קאָן מען פונעם מעקער עפעס אראָפלאָזן?
די צוויי פינגער גיבן דאן דעם מויל א צירטאָן פונעם ציגאר און באַקומען דאן א צווייטן אויסדרוק, וואָס אייניגעם מיט נאכמענס ניין עם פארהוסטן זיך, קאָן מען אים פארשטיין, ווי אן ענטפער:
— עפשער... א קאפּעלע אראָפלאָזן... ניט קיין סאך...

נו, נוט... נאכמען, מיינט פענעק, מעג זיך שוין איצט פארהינגען אביסל ווייניקער טראכטן און ווייניקער ברעכן דעם קאָפּ, וואָרעם וויבאַלד, אז מיט פארהאַסע איז ער שוין באשטאַט העם ווייט ביז נאָך ראַשעשאַנע, ביז נאָך אלע יאָנטוויזים... טאָ זאָל ער זיך פארהינגען א קוק געבן, וויאזוי זעט אויס דער פרימאַרן אין די אויגן פון אזא מענטשן. פענעק אַלזין קוקט זיך ארום פאַר נאכמענען און געפינט, אז אייניגעם מיט נאכמענס פארהאַסע זעט איצט די וועלט אויס שוין, א מעכאַיע — א יאָנטעוו ניט קיין וועלט! נאָך אַ שאָד, וואָס די זון וויל ניט שיינען נאָך אביסל ישטאַרקער; אין פארהלייך מיט נאכמענס יאָנטעוו — אזוי דאכט זיך פענעקן — שיינט זי אזוי זיך... מיטלמעד סיט... ניט גענוג העל, ווי אונטער א הייטל. פענעק קוקט אפ איר אן אופהער, אפ אָט דער קאמפּאַנישער זון, און טראכט דערביי:

— אַך, ווען מע לָאָזט מיך צו איר צו...

וואָרעם ביבלאַל... פענעקן קומט עם אָפט ארום אָפן זינען:

— ווען מע לָאָזט מיך צו צו דער וועלט...

אַלץ וואָלט נאָך אַנדערש אויסגעזען. אן אייזע וואָלט פענעק דאן געפרעגט בלוזי וכא איינעם — בא יאַנקל דעם פורמאן, אייניקע מענטשן וואָלטן בא אים אופגעהערט צו לעקן האַניק, אין דער ערשטער ריי — שיינדל די גרויסע, אַלעמיי שלאַפט זי אזוי שפעט... ס'א געדאַנק: וואָס וואָלט, אַשטייגער, געווען, ווען מע הייסט שיינדל דער גרויסער אַנניסן אלע טאָג קעראַסין אין די לאַמפּן, ווישן גלעזלעך און גלעזער, טאָן אַנדערע אַרבעטן, און שיינדל די לאַנגע שיקט מען אפ אַ שמיקל צייט אין גוראַלניע, און זאָל זי דאָרט לעבן געזונטעהייט אביסל מיט בערישן?

— טשיקאווע... גיי טו עפעס, אז די מאכט איז ניט בא אים, בא

פענעקן...

דערנױל גיסט שיינדל די לאַנגע קעראַסין אין די לאַמפּן, שיינדל

די גרויסע שלאפט בא פארמאכטע לארן אין איינעם פון די ווייטסטע
צימערן, און נאכמען? — ער פארלירט פון רענע צו רענע זיין גע-
דולד; ער ווארט שוין א שאן און צוויי...
— נעבעך...

פענעק קאן ניט צווען דעם צאר;
נאכמען איז שוין אמאל פינף ארוינגעקומען פון הויף אין קיך
אריין; ער האָט דאָרט געפרעגט וועגן שיינדל דער גרויסער;
— איז ווען-זשע שטייט זי פאָרט אורף?
מע האָט דאָרט אָף נאכמענען אפילע קיין קוק ניט געטאָן און
געענטפלערט:

— ווען איר גלוסט זיך.
נאכמען איז אין קיך אביסל געשטאנען, א קוק געגעבן אָף די צוויי
לאנגע געלפארויכערטע פינגער פון זיין רעכטער האַנט, זיך, אפּאָנעם,
טעוואָלט מיט זיי מעיאַשעוו זיין, נאָך די דאָזיקע געלפארויכערטע פינג-
ער, אז זיי האַלטן ניט צווישן זיך קיין ברענענדיקן ציגאר, קאָנען
זיי, זעט אויס, קיין שום איינע ניט געבן.
נאכמען האָט געפרעגט:

— איז וואָס-זשע קאן מען פונדעסמוועגן טאָן, זי זאָל אופשטיין?
די ווערטער — אביסל מיט א סווישמש; אין דעם זיינען שולדיק
זיינע דרײַ אונטערשטע ארויסגעבויענע בייסחציון, זערויסע, ישׂוואר-
צע, פארויכערטע, אזוינע, וואָס וועלן זיך אייביק שאַקלען און וועלן
קיינמאָל ניט ארויספאלן; ער האָט איבערגעפרעגט:
— וואָס קאָן מען טאָן, זי זאָל אופשטיין?

בוני די קעכן האָט געהאַלטן אין איין בלאָזן אין פרויזעלעייגטן
פייער. איר קאָפּ איז געווען ארוינגעשטעקט העכער א האַלב אין אווון.
זי האָט זיך אומגעקערט ניט אזוי צו נאכמענען אליין, ווי צו זיינע
דרײַ פּאָרנטיקע ציין:

— ואיז בעט גאָט — האָט זי געזאָגט צו נאכמענען, — בעט גאָט,
סע זאָל זי א בײַם טאָן עפעס א רעכטע פליי, וועט זי זיך אפּכאַפּן.
בא בוינען אָפּ פּאָנעם — א בייזער שמיר פון שוואַרצער סאַזשע,
א שמיר, וואָס איז פול מיט אַזעם. נאכמען האָט זי אָנגעקוקט פאָר-
וונדערט — אפּאָנעם, אים האָט זיך געגלוסט זי אָפּכאַדן, ווי איר
קומט, נאָך ער האָט עס אָפּגעלייגט — ניט איצט, ווען בא אים איז
יאָנטעוו... ער האָט גלאַט אזוי אין גוטן מוט א זאָג געטאָן:

— וואס זשע זייט איר בערויגען? סע קומט אויך נאך ארויס?
כ'האב זיך דען געשטעלט אויסרעכענען מיט איר אין ייכעס?
מיט דעם האָט ער איר בלויז געוואָלט געבן אן אָנצוהערעניש, אז
איר מאַן איז געווען א נאָנעו און איז געשטאַרבן אין אַדעס אין
טורמע...

איצט איז נאָכמען שוין ווידער אין הויף. שוין די דריטע שאַ, אז
ער ווארט.

פענעק עקט זיך שיר. ער איז שוין געווען עטלעכע מאָל אין זאל—
אין נאָענטן כיהודער צו שיינדל דער גרויסערם שלאָפצימער, געשטאַנען
דאָרט א וויילע, זיך פארטראַכט: ווען מע טוט א שלעפּ דעם סאַמער-
טענעם טישטעך און מע צעברעכט דעם טישקאַווע טיש-לאָמפּ, וואָלט
שיינדל די גרויסע אַף יענערזייט צוגעמאַכטער טיר, געוויס זיך
אופגעכאַפּט. דער טישטעך איז אַ לאַנגער; מע קאָן עס פארטשעפּען
מיט א פּום פארבייגייענדיק, אומגעזין... נאָך בעסער איז — צעקנאַקן
דאָ מיט דער צוגעמאַכטער טיר א וועלטשן ניסל, אזוי, עפעס זייער
אַ האַרט און שטאַרק ניסל. נאָך ווארט... עפּשער איז ער שוין נאָך,
כאַליקע, אוועקגעאַנגען אַהיים, נאָכמען? ... פענעק לויפט אַן אָמעס
צוריק אין הויף.

ניין, סע נאָך נאָם צו דאַנקען: נאָכמען איז ניט אוועקגעאַנגען—
ער זיצט אפּן שוועל פון קליינעם טירל, וואָס פירט אין הויף אריין,
ער האָט שוין ווידער פארויכערט אַ ציגאַר פון שטיקלעך, זיך פארציגן
און זיך נאָך וואוּזשנע פארהוסט. אויב אזוי, וועט אים פענעק שְעַנקען
אַ מאַטאַנע — אַ לאַנג ציגאַר-פּיסקל האָט עמעצער פון די געסט צו-
דיק מיט א שטיקל צייט פארהנעסן באַם פּאָטער אין שרייב-צימער.
פענעק האָט עס געפונען און ערנעץ באַהאַלטן; ער געדענקט נאָך ניט
ווי — אַ שאָד... מע מוז א קוק געבן, וויאזוי נאָכמען וועט רויכערן
פון אַט דעם ציגאַר-שפיצל און וויאזוי דאָס וועט אים פאַסטן—אים,
אַ מענטשן, וואָס אַמ-אַט באַקומט ער, קיין אייטהאַרע פאַרנאָסע...

פענעק לויפט אוועק אין קיך אפּזוכן דעם ציגאַר-שפיצל — אלע
זיינע באַהעלטענישן זיינען אין קיך אונטערן טאַפּטשאַן און הינטערן
אויזון. נאָך ער באַווייזט ניט דאָס ציגאַר-שפיצל צו געפינען — אין
קיך קומט זייער אייליק אריין פון די צימערן שיינדל די לאַנגע, טוט
אַ כאַפּ די צוויי פּולע קריגן וואַסער, גרייט צוויי אוועקצולויפן אין
באַווייזט קיים אָנצוואַגן די כסורע:

— שוין אונגעשטאנען.

בונז די קעכן ענטפערט דערוף:

— דאנקען און לויבן, נאָכעם דעם טויבן.

4

הייבט זיך אָן א מייסע מיט איבערבייסן.

שיינדל די גרויסע עסט אינדערפרי: צוויי געלעבלעך פון לויזע אייער, א טעלערל קאמפאָט, צוויי שטיקלעך געפרוישטע בולקע, א גלאָז קאווע מיט א פומערזבולקע.

בונז די קעכן זאָגט:

— ניט קיין איבערבייסן, נאָר א דעצעפט.

די מייסע איז אָבער ניט אינעם איבערבייסן אליין, דער איקער: וויאזוי אים דערלאנגען אף דער טאץ. ריישים די טאץ אליין: זי דארף זיין איבערגעדעקט מיט א ווייס סערוועטל און הורד דעם אליין ווערן יאָנטעוודיק. יעדער מיכל דארף אראָפשיינען פון א באַזונדער טעדלער — א טעלער פונעם זעלטןגענוצטן פארצעלייענעם סערווויז — און פונטויבן זיין צוגעדעקט אויך מיט אזא טעלער. שיינדל די לאַנגע שוויצט, ביים זי שטעלט דאָס אלץ אויס אף דער טאץ; איר פאָנעם: — ווי באַ א קאפּצנטע, וואָס גרייט צו „שאַלעכמאָנעס“ צו שיקן דער שטאַטענענדרעסטע; די מינע אף אירע ליפן:

— מוממ... באַהיט זאָל מען זיין!

מיט דער טאץ אף די לאַנגע הענט, ווי אַ קוואַטער מיט א ברויט מילעקינד, לאָזט זי זיך אוועק אין עס־צימער, נאָר באַלד קומט זי מיטן גאַנצן קלאַפּער־געצויג צוריק. אירע באַסן פלאַמען, איר נאָז — בלאָס, די אויגן שעמען זיך.

בונז קוקט זיך אום פאַרקענדיק באַם אויוון:

— וואָס־זשע? ניט פאַטראַפעט?

— ניין... אייסעך... נאָרנישט...

שיינדל דער גרויסער איז ניט געפעלן, וואָס דער ווייסער טיש־

טעך אין עס־צימער איז פארשפרייט אף א האַלבן טיש:

— אף אַ האַלבן טיש — זאָגט זי, — פארשפרייט מען באַ קאַפּ־צאָנים.

— א דייגע מיר — זאָגט דערוף אין קיך שיינדל־די לאַנגע —

איבל איר זשאַלעווען טישטעך?

זי קערט זיך אום, פארשפרייט דעם סערוועט אפן גאנצן טיש, זיי
אום שאבעס:

— שוין נוט?

ניין, שיינדל די גרויסע קאן זיך ניט אנדערזעצן איינע אליין בא
א טיש, וואָס איז פארשפרייט עפּשער פאר א מיניען מענטשן. אליין
איז זי דאפּקע, זעט אויס, אופגעלייגט — פריש ארומגעוואשן, פריש
באפודערט און פריש באשמעקט. קומט - זי נאָכאמאָל פון שלאָף
צומער און רעדט מיט שיינדל דער לאנגער, קימאָט זיי מיט אירן א
גלייכן, פּרעגט בא איר, קאכנדיק אף זיך אין גרויסן שפיגל:

— שליאמע איז די לעצטע מענ דאָ ארום ניט דורכגעפאָרן?

זי פּרעגט עס זייער שטיל, ווי ניט מיט איר מויל:

— דאָ, באַס, "הויז", האָט ער זיך ניט אָפּגעשטעלט?

— ניין, — ענטפערט שיינדל די לאנגע, — זיך ניט אָפּגעשטעלט.

שיינדל די לאנגע איז שוין אינגאנצן צעטומלט — דאָס איז צו
זען אין אירע שווארצע קיילעכדיקע אויגן, וואָס קוקן אָן שיינדל די
גרויסע און טוען ניט דערביי קיין איין פינגל. לאָזט זיך אויס: שיינדל
די גרויסע וויל האָבן, אז דער סערוועט אפן טיש איז גאָר אינגאנצן
איבעריס — גענוג אוועקצולייגן צוויי קליינע סערוועטלעך אין עק
טיש אָקען שפיגל — זי האָט ליב בעשאַסן עסן כאַפּן אף זיך אלע-
מאָל אַ קוק אין שפיגל — אף די סערוועטלעך זאָל שטיין דער איר
בערבייסן.

— גאָר אזוי?...

הער א מיסע! פארוואָס-זשע האָט זי דאָס פריער ניט געזאָגט?
שיינדל די לאנגע נעמט צו אין גרויס איילעניש דעם סערוועט פון
טיש, ברענגט צוויי קליינע סערוועטלעך, פארשפרייט זיי אפן טיש,
פונקט אנטקעגן שפיגל, לויפט אַוועק אין קיך און ברענגט נאָכאמאָל
אף אירע לאנגע הענט דעם טאָץ מיטן איבערבייסן. פענעק קומט:
איצט, דאָכט זיך, וועט נעמען אן עק — מע וועט קאָנען אריינרופן
נאָכמענען. נאָר ניין — שיינדל די גרויסע טוט אַ מאַפּ איין פעלער,
אַ צווייטן, און ווערט שוין פאַקע אף אַן עמעס אופגעבראַכט:

— דער איבערבייסן איז קאַלט!

זי טוט אַ רוק אָפּ פון זיך די טאָץ:

— קאַלטס — זאָגט זי — גיט מען אַוועק די הינט...

אויב זי האָט פריער גערעדט מיט שיינדל דער לאנגער, ווי מיט

אירער א גלייכן, קאן זי איצט שוין אפילע ניט קוקן אין איר זייט ארויף. שיינדל די לאנגע האָט שוין אָבער אויך אָנגעהויבן אַרויסצו-גיין פון די קיילים:

— אַוואָרדע — האָט זי געזאָגט — ווערט קאַלט... פון זיבן מאָל דערלאנגט.

מער האָט מען ניט באַדאַרפט. — א רויטגעוואָרענע האָט שיינדל די גרויסע געגעבן א רוק אָפּ פון זיך דעם שטול און, לאָזנדיק דעם איבערבייסן, אוועק צוריק אין שלאָפּצימער.

פענעק האָט געפלאַטערט. אומרויט אַרומגעלאָפן צווישן קיך און עס-צימער, געדענקט, ואז נאַכמען ווארט אין הויף, דעריקער: מוירע געהאַט פאר דער אופגערייצטקייט, וואָס באַוווּינט זיך אלץ מער און מער כא שיינדל דער גרויסער אין פאַנעם:

— וואָס וועט איצט זיין?

אויב שיינדל די גרויסע וועט ניט אָפעסן דעם אויבערבייסן, אויב זי וועט בלייבן באַ איר אַהפגערייצטקייט, קאָן, מאָלילע, צעדרייט ווערן דער גאַנצער אייסקע...

פענעקס געדאַנקען — לויפנדיקע בליצן:

— נאַכמען וועט דאָן מיט גאַרניט זיך אומקערן אַהיים; כאַ נאַכמענען אין שטוב וועט מען היינט ווידער, ווי אלע טאָג, ניט איינחויצן אין אויוון. באַרעך מיט זיינע ברידערלעך, מיט צאַלעס און מיט דאָרלען, וועלן היינט ווידער ניט עסן קיין אָנבייסן; פון זייערע מיילער, פון נאַכמענס מויל, פון זיין ווייבס מויל וועט זיך פילן א רייעך פון טאָנעס און פון שוסטערשן פאַפּ; נאַכמען האָט זיי דאָך שוין געזאָגט: וואָס זאָל מיך טאַקע אַזוי העלפן, ווי היינט גאַנצפרי, איך האָב זיך אַהפגעכאַפט, האָב איך באַאלד אַ שטאַכט געמאַן: היינט וועלן מיר קאָכן אָנבייסן". נאַכמען האָט דאָך שוין געמאַכט דעם כעזשכּו, וואָזוי ער וועט האָבן פאַרנאַסע העט ווייט, ביז נאָך ראַשעשאַנע, ביז נאָך אלע יאָנטויווים. היינט ווי קאָן עס געמאַלט זיין, אלץ וואָל צעדרייט ווערן?.. עס קאָן ניט געמאַלט זיין... סע טאָר ניט... וואָרט איין רעגע... ווו איז נאַכמען?.. פענעק טוט זיך אַ שראַג אין הויף אַרויס—נאַכ-מען, זעט ער, זיצט אלץ אַר דער שוועל פון קליינעם הויף-טירל, איינ-געהויקערט, מיטן פאַנעם צו דער ווייטער, האַלביקילעכדיקער שווער הייזער — אַך, ווי איינגעהויקערט! ער קלייבט צונויף די שטיקלעך פון זיינע אייגענע אויסגערויכערטע ציגאַרן, פאַרויכערט, פאַרציט

זיך און הוסט, הוסט... צי האָט ער שוין דערפילט, צי ניין?.. צי ווייס
ער, אז אויב שיינדל די גרויסע זעט ניט אופעסן איר איבערבייסן, ניט
אופהערן זיין אופגעבראכט, איז אן עמ צו אלע זיינע כעזשכוינעס...
אן עק צו דער פארנאָסע, וואָס דאָרף קלעקן העט-ווייט ביז נאָך דאָר
שעשאַנע, ביז נאָך אלע יאָנטווייז?.. ניין, נאָך אַ גליק: ער ווייסט
ניט פון גאָרניט, נאכמען; ער קלאַנט זיך בלויז פארן ארויסגעלאָפענעם
פענעקן, ווי פאר זיינעם אַ גלייכן:

— לאַנג, — טוט ער יטייל אַ מאַך, — צו לאַנג צו וואַרטן...

פענעקן פארקלעמט באַם האַרצן בלויז דערפון, וואָס נאכמען — א
דערוואַקסענער, אַ טאַטע — איז באַ זיך אזוי געפאַלן, אז ער כאַווערט
זיך שוין מיט אים, דעם קליינעם פענעקן; ווי טאַמער, ביים זיין אַק
שאַנעם הערלאָזט אים ניט וויינען, טוט ער אַ קלעם מיט די ציינדלעך.
אָ, יאָ... פענעק מיינט אויך אזוי: צו לאַנג... פענעקן דאַכט זיך, דער
זון-אופגאַנג מיטן פרימאַרן, ווען ער איז געלאָפן אַנזאַגן נאכמענען
די בסודע, איז געווען ניט היינט, נאָר מיט יאָרן צוריק, נאָך אין די
ערשטע טעג, ווען ער איז געבאָרן געוואָרן. באַ נאכמענען, זעט ער,
ציטערן נאָך די לאַנגע דאַרע פינגער, ביים זיי טראָגן צו דאָס יטייל
ציגאַר צום מויל. דאָס קומט דערפון, וואָס ס'איז שוין לאַנג, אָ, ווי
לאַנג!.. ווידער פארקלעמען זיך די ציינדלעך.

נאָר אַט האָט מען שיינדל דער גרויסער באַנייס אַרזינגעטראָגן
דעם דערוואַרעמטן איבערבייסן אין עסצימער. פענעק זעט: זי זעט זיך
באַם טיש, אַנטקעגן שפיגל, זעט אויס רויק, דעדט ווידער מיט שיינדל
דער לאַנגער, ווי מיט אירער אַ גלייכן. זי הייבט אָן עסן... נאָט צו
דאַנקען! — איצט מען נאכאַמאָל ארויסלויפן צו נאכמענען אין
הויף, איצט מען אים זיכער זאָגן:
— קומט, איר קאָנט אַרזינגיין.

5

דער אַנהויב שמועס צווישן שיינדל דער גרויסער און צווישן
נאכמענען:
שיינדל:
— פאַלן?.. וועלכע פאַלן?.. פונטוואַנען ווייסט איר נאָר, אז מיר
וויילן איבערפאַרבן די פאַלן?
נאכמען:

— פונוואנען איד ווייס?.. (א פאזע) ... ס'הייסט?.. (ווי דער א פאזע)... נו, מ'האט מיך געשיקט דארט.
שיינדל:

— אייך?!.. (א קוק ניט אף נאכמענען, נאָר אף זיין געשטאלט, וואָס זעט זיך אַנטקעגן אין שפיגל — א קוק, ווי אף א צעדולטן).
ווער האָט אייך געשיקט דארט?!
נאכמען:

— ס'הייסט?.. (זיין פאָנעם וויל באַטלען וואָלוימעס) דאָך גע-
קומען צו מיר צו לויפן ער, דער קליינער... נו, זוי הייסט ער? מיט
אין וואָרט: פענעק...
שיינדל:

האַהאַ!.. איך פאַרשטיי שוין...

איך האָט געמט אָן די גאַלעקע, וואָס הענגט אַראָפּ פון הענגל-אַמפּ,
קלינגט אין עלעקטרישן גלעסל אזוי לאַנג, ביז עס קומט עמעצער פון
קיך. דענסטמאָל לאָזט זי אָפּ די גאַלעקע און זאָגט:
— שיקט מיר אַריין פענעקן.

דורך די אָפּענע פענעטער דערהערן זיך קוילעס, וואָס שרייען פון
קיך אין הויף אַרויס:

— פענעק!

— ניי, מע רופט דיך!

— פענעק!!!

נאָר אויב אזוי, איז פענעק „ניטאָ אינדערהיים“, דאָס הייסט,
איזן ערנען אינדערהיים, איז ער, נאָר ניט — פאַר יענע, וואָס רופן
אויס, און ניט פאַר יענע, וועמען ער פעלט, ווי אַ לאַך אין קאַפּ; פענעק
איז איצט אַ מין „רויע וועיינע נירע“* און אף זייער אַ פּאַשעמן
אויפן: אין ווינקל פון גרויסן עסצומער, אונטער דער געפאַלדעוועטער
און שווערער טיר-פאַרטייערע, שטייט שמענדיק אַ געפאַלירטער שטוב-
לייטער. באַלד לעבן לייטער, וואָס אין ווינקל, הייבן זיך אָן די שני-
צערײען פונעם גרויסן בופעט. אז מע טוט, ווי אַ קאַץ, עטלעכע
שטילע קריך אָפּ לייטער אַרום, איז מען גלייך פּונזיבן, אָפּן בופעט.
דאָרט איז אַפּילע אַ קאַפּעלע שטויביק, אָבער דאָך אויסגעצייכנט —
אַז מע ליגט דאָרט שטילערהיים אָפּ בויך, פאַרשטעלט מיט די ברייטע

* ער זעט אלעמען, און אים זעט קיינער ניט.

געשניצטע פליגל פונעם העכסטן בופעט-פויגל, געפינט מען זיך אין דער בעסטער לאגע: דורך א לעכעלע זעט מען אלץ, וואָס אין עס-זי-מער טובט זיך, כּוּז האַלט אַלעמען אין אויג. דערצו האָט מען נאָך די פּולע זיכערקייט, אז קיינער וועט לײך ניט פּאַקן, וואָרעם — פּענעק האָט עס שוין איינגמאַל אויסגעפרווט — מענטשן, אז זיי ווילן עמעצן געפינען, האָבן זיי אַ טעווע צו זוכן בלויז פּונקט, אַף דער ערד; פּאַרזיסן די אויגן וואו זוכן אַ מענטשן אַפּן הימל, אָדער אַפּן באַלען — דערוף טראַגט זיי ניט דער קאַפּ.

דורך די אָפּענע פּענעטער הערט זיך, ווי אין הויף טובט מען נאָך אלץ איינגמאַל-צוויימאַל אַ געשריי:

— פּענעק!..

— פּענעק!..

נאָך עס ווערט נימעס — מע זעט שוין, אז ס'איז אומזיסט, מע הערט אױף.

פּענעק ליגט מיטן בויך אַפּן בופעט, קוקט אַרײַן אין לעכעלע מיט איין אויג, ווי אין אַ שפּאַקטיוו, און לאָזט ניט דורך קיין איין ריר, קיין איין וואָרט; שיינדל, זעט ער, זיצט מיטן פּאַנעם צום שפּיגל, מיט אַ זייט צו נאַכמענען און האַלט שוין כאַ דער קאווע. די פעטע מילך מיט די פעטע אוונג פּונזבוך, זעט אויס, געפּעלן איר; יעדער שלונג — אזוי האַכט זיך — גיסט איר אַרײַן אינווייניק אַ יאָס מיט פּאַרגעניגנס, צענײט זיך איבער אַלע גלידער און באַרויקט זי, וועקט אין איר אַלער-לײ גלוםטענישן, אַפּילע צו זיך אַלײן, צו איר אַייגענעם פּרײשגעוואַ-שענעם און פּרײשגעפּודערטן פּאַנעם, וואָס זי זעט אַנטקעגן אין שפּיגל; פּון אַלץ איז צו זען, אז זי איז מיט זיך צופּרידן—דאָס איז גוט פאַר נאַסמענען, וואָס שטייט ווייט הינטער איר כאַ דער טיר און האַלט אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ; ער האַלט נאָך אַלץ אין איין טראַכטן, נאַכ-מען; דאָס איז ער אזוי פּאַחגליווערט געוואָרן נאָך פּריער מיט עטלעכע מינוט, ווען שיינדל די גרויסע האָט אים אַרויסגעערשט, אז קיינער האָט אים ניט געשיקט רופן; ביז וואַנען וועט ער טראַכטן?..

נאָך אַ גליק, וואָס ער פּאַרלירט זיך ניט אַף אייביק און עפנט סאָפּ-קאַלסאַף אַ מויל:

— מוילע, — זאָגט ער, — יאָ גערופן, ניט גערופן... סע גייט דען דאָ אין קאוועד? דעריקער איז: איר דאַרפט איבערפּאַרבן צוועלף

פּאָדלאָגעס — איך בין אַ פּאַרבער, צי נױן?.. נו, קאַמ... דאַס איז
דער אײַקער...
— איר זײט אַ פּאַרבער?..

שױנדל הערט אױף צו עסן די פּוטערבולקע און פּאַרטשאַכט זיך,
קוקטדיק אױן שפּיגל. איר פּאַנעם, זעט זי, אױן שױן, נאָר אױסער שױן-
קײט אױז אױן דעם נאָך עפעס פּאַראַן — אַ פּאַנעם פּון נײַט קײן
שלעכטן מענטשן, אַן ערנסטן, אַ נעקירקאַפּאַימיק. איר סאַמעטן קאַל
פּאַסט זיך צו צו אַט דעם פּאַנעם און הײבט אָן קלױנגען זײער גלאַט,
מיט אײבערגעגעבנקײט, אַ קאַל פּון אַ מענטשן, וואָס נײַט אַרױן אױן
יענעס „פּאַלאָזשעניע“.

— איר וואָלט אױסדע געקאַנט זײן זײער אַ גוטער פּאַרבער, איר
זאָלט געווען אױסוואַקסן ערגעץ אױן אַ גרויסער שטאָט. איר ווױסט
דאָך, איר האַלט נאָך פּון אַמאָל: איר האָט נאָר אַ טאַלענט... נאָר
איר זײט פּאַרפאַלן געוואָרן דאָ, באַ אונדז, אױן אַט דעם ווױסטן עס...
ווי קומט צו אײך קאַנען פּאַרבוך איר האָט זיך דען געלערנט, איר
ווױסט דען, ווי מע פּאַרבוט אָפּ אַ פּאַל?..
— ס'הײסט, צי איר ווױסט?..

נאַכמען דערפֿילט, אַז מע מאַכט אױס דאָ עפעס נאָר אײַנגאַנצן
אױסצודרייען. אױב אזוי וועט ער האָ אפן אַרט אױסלױגן פאַר שױנדל
דער גרויסער אַלע זײנע קענטענישן, און זאָל זי זען, צי ער אױז
אַ באַלמעלאַכע, צי נױן:

— ס'האַסטו דיר!.. נא דיר נאָר, צי איר ווױסט... וואָס אױז האָ צו
וױסן?.. אַ פּאָדלאָגע שמירט מען צוערשט אָפּ מיט אײבערשטעקאַסטן
אױל און מיט אַביסל אַכרע דאַרטן, דאָס אױז, קערדומע לעמאַש... ווי
זאָל איר אײך זאָגן? — ווי מע טוט מיט אַ הונגעריקן: צוערשט נײַט
מען אױס טרינקען... צוערשט נײַט מען די ברעטער זיך אָנזעטיקן מיט
פעטס. באַ זײ... איר מײן: באַ אונדז, פּאַרבער, הײסט עס — אָפּגורן-
טשווען. אױן אַ פּאָר טעג אַרום, דער אױל זאַפט זיך אױן און טריקנט
צו, קיטשוועט מען די פּאָדלאָגע אױס... באַ פּאַרבער הײסט עס: אױס-
שפּאַקלײעווען. דער קײט מוז זײן גוט געמאַכט פּון עמעסן, גוט-צערי-
כענעם בלײוױסן. אַז ער טריקנט גוט אױס, פּײַלט מען אױס אַרום מיט
אַזאַ מײן האַרטן שוואַמסטײן ביז ער ווערט גלאַט אונטער די פּינגער...
זײ זאָל איר זאָגן?.. ווי אַ פּליך באַ אַ מענטשן אפן קאַפּ. ערשט אײצט
אױז מען די פּאָדלאָגע מעכטאכער אױן מאָל און צוויי מאָל מיט דער

עמעסער גוטער פארב, מע פירט אן אה איר וואס מער גלאניז מיין
שמאלן בערשטל, מע... מע... וואס נאך?.. אז מיין, טיילט מען אפ מיט
א שווארץ פאסיקל א קענטעלע בא דער זייט... דאס שווארצע פאסיקל,
פארשטייט מען, דארף זיין גלייך, ווי א סטרונע... מע ציט עס אונטער
א שנור... נו?... ווייס איך שוין, צי ניין?... ט/האסטו דיר... נא דיר
נאך, צי איך ווייס...

פענעק אופן בופעט הערט ניט אה צו קוקן דורכן לעכעלע אה טאכט
מענס פאנעם וואו ווערט שיר ניט צעשמאלצן פון פארהעניגן: ווי ער
ווייסט, קיין ווייטהארע, נאכמען... זע נאך, א מין ווייס!.. און ווי ער
רערט עס אזוי וואזשנע. אויסקושן אים פאר יעדן ווארט, פאר יעדן
מאך מיט דער האנט. פענעק איז איצט זיכער: נאכמען איז דער גרעס-
טער פארבער אה דער גאנצער וועלט. נאכמען אליין, זעט פענעק,
שטייט שוין איצט נאך אנדערש אה די פיס. אין פארלויה פון זיין
ריידן ווערט ער בא זיך אלץ מער „דאסיקער“, עס זעט אויס, ווי ער
וואלט זיך אליין באוואונדערן. ער טוט שוין אפילע א שמיכל:

— וואס-זשע?.. איך דארף זיך בא עמעצן לערנען אפפארבן א
פאדלאגע?

פענעקן האכט זיך, אז נאכמען האט איצט מיט זיין ריידן צע-
שלאגן שיינדל די גרויסע אה פוך און פראך און מעג פון איר שמיכל-
לען... זע נאך: א מאַטשענטקע האט ער פון איר געמאכט. טשיקאזע:
וואס וועט זי זאגן? פענעק וואלט א באַלן זיין איר אראפשרייען פון
אונטערן געשניצטן בופעט-פויגל:

— בבועע!.. מכמער-ע!..

נאך שיינדל די גרויסע, אז זי לייגט אריין עמעצן אין דער ערד
אריין, וועט זי עס טאָמעד טאָן מיט אזעלכע גוטע ריידעלעך, ביז יע-
נער וועט אַטהויבן מיינען, אז זי טוט אים נאך א טויווע. זי הרייט זיך
אויס אפן שטול מיטן פאנעם צו נאכמענען, קוקט זיך איין אין אים
מיט אזא מינע, ווי זי וואלט בא זיך אליין פרעגן: „פוטוואנען זאל איך
מיט אים אַטהויבן?“ זי זאגט צו אים:

— הערט אויס, נאכמען, נאך וואס זאלן מיר זיך נאך? איר זייט
דאך, זאגט איר, א גוטער באַלמעלאַכע, וועל איך טאָסע בא אייך
אליין פרעגן. איך האלט אייך פאר זייער יאן עמעסן מענטשן, אלע
האלטן אייך פאר אן עמעסן מענטשן... זאגט מיר, איך בעט אייך: איר

האָט גוט אָפּגעפּאַרבעט דעם ראַך אָף דער פּייסעכדיקער קאַמער?.. די פּאַרב איז ניט אַראָפּ באַלד נאָכן ערשטן רעגן?..

פענעק באַקומט אַ פּאַרשטאַרבן האַרץ און סאַפט זיך צום לע-
כעלע. נאַכמען, זעט ער, שטייט מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ — ער
האָט געכאַפט אַ טויט־קלאַפּ, אַן עק: אויס הייצן אין אויוון, אויס
מיטן קאַכן אָנבויםן, אויס מיט פּאַרנאַסע ביז נאָך ראָשעשאַנע, ביז
נאָך אַלע יאָנטוויזיום... נאַכמען איז דערהאַרנעט, זאַט, שטייט זייער
שוואַך אָף די פּיס. אַט־אַט־אַט, דוכט זיך, טוט ער אַ פּאַל אין באַלאַך-
שעס. דאָך... נאָר אינטאַנצן פּאַרלירט ער זיך ניט; ער הייבט פּאַמעלעך
צוריק אָף דעם קאָפּ און קוקט אַ רעגע אָף שיינדל דער גרויסער; אַפּאָ-
נעם, ער שלאָגט זיך מיט דער דייע: עס ווילט זיך אים בלייבן, ווי
שינדל האָט געזאָגט, זייער אַן עמעסער מענטש. נאָר פון דער אַנדער-
דער זייט... הייצן אין אויוון... קאָכן אָנבויםן... פּאַרנאַסע ביז נאָך דאָ-
רעשאַנע, ביז נאָך אַלע יאָנטוויזיום — איז ווילט זיך ניט אַרויסלאָזן
עס פון די הענט... אין פּאַרלירנקייט לאָזט ער אַראָפּ זיינע הענט און
זאָט מיט זיי זיך אַליין אַ פּאַטש איבער די ליטקעס:

— יא, — זיפצט ער אָפּ, — דער דאָך פון דער קאַמער... דערמאָנט
אים מיר בעסער ניט. כ'האָב זיך שוין גענוג ואוּפּגעגעסן, זיך שוין גע-
נוג געבראַכן דעם קאָפּ. איך ווייס אַליין ניט, פּונטאַנען איז עס געקור-
מען... אַ שטראַף פון גאָט... אַ רעטעניש, און גענוג... דאַכט זיך, געטאָן
אַלצדינט: גענומען די בעסטע פּאַרב, באַ אַט דעם יאַסרען, יא אַז
יאָנסעלעס, אָפּגעוויגן אַלע מינים, ווי אין אַפטיק, אַריינגעטאָן טער-
פענטיין, אַלע אַנדערע זאַכן, וואָס פּאַרבער האַלטן בעסאָד, זיך ניט גע-
בלייבט און אַליין טאַכאַמאַל איבערהערט די פּאַרב, געקראַכן פון דער
הויט... מע זאָגט: סע גוט אַריינצוטאָן אין דער פּאַרב אַ קאַפּעלע סאָ-
לאָמיאַק? — זאָל זיין אויך סאָלאָמיאַק... ווייסט איר, וואָס איך וועל
אייד נאָר זאָגן? — כ'האָב שוין געמאַכט, כאַט דאָך האָב איך זיך
צופיל געסטראַרעט, געוואַלט מאַכן צו גוט, און וואָס „צו“ איז איבער-
דיס... איז זאָגט די וועלט, און אַ וועלט דאַרף מען בלייבן... וואָס „צו“
איז איבעריק...

אַט־אַט־אַט... פענעקן אַפּן בופּעט דאַכט זיך, אַז נאַכמען איז
אַקאַרשט איצטער אַרום אַפּן ריכטיקן וועג, ערשט מיט די לעצטע ווער-
טער געטראָפּן אין סאַמע „פּיק“־אַרין... אים וואַלט זיך וועלן צוגעבן

נאכמענען קויער: „אָט אזוי, אָט אזוי... לאָזט ניט אָפּ!... לאָזט ניט אָפּ!... זאָגט עס נאָכאַמאָל“...

נאָר נאָכמען ווייסט שוין אַליין, וואָס ער האָט צו טאָן. ער מאַכט דעם איינדרוק פֿון אַ קראַנקן, וואָס איז נאָרוואָס אַראָפּ פֿון בעט. די קרעפטן קערן זיך צו אים אום פֿאַמעלעך, נאָר זיי וואַסן אין אים, האַלטן אין איין וואַסן — וויבאַלד ער איז שוין געקומען צו-זיך, וועט ער מער ניט קריכן נאָך אַ וואָרט אין קעשענע:

— באַם האַד, — העכערט ער זיין קאָל, — האָב איך זיך אַליין צופיל געסטאַרעט. פֿון דעם האָט זיך גענומען די גאַנצע צאָרע... און צווייטנס, וואָס פֿאַר אַ מאַשעל — דער דאָך?.. אַ דאָך איז איין זאך, און אַ פֿאַדלאַגע איז ווידער אַן אַנדער זאך. אַ פֿאַדלאַגע איז אין שטוב, און אַ דאָך איז אינדרויסן. איך האָב ניט געמאַנט אַרויסנעמען כּאָ גאָט אַ קוויטל, אַז מיט אַ פֿאַר שאַן שפּעטער, נאָכדעם, ווי איך וועל דעם האַד אָפּפאַרכן, וועט זיך ניט אָנכמאַרען און ניט ליאַפען אַ גאַנצע נאַכט אַ גוס-דעגן, אַ מאַבל... אזאַ סאָרט באַוואָרעניש וואָלט אייך ניט געקאַנט אַרויסגעבן קיינער ניט, אפילו ער ניט דער גרעסטער מייסטער אין דער וועלט... אפילו ער ניט בעצאלעל פֿון מיישקן... בעצאַל-לעל פֿונעם כּומעש... כּי-כּע!

אַמאָטאָס... אַ טייער וואָרט: „בעצאלעל פֿון כּומעש“, „בעצאַל-לעל פֿון מיישקן“... ניט קיין וואָרט, נאָר עפעס אַנדערש — אַ גלאַטער מעכאַניקער ביימל. פֿענעקן הייבט דערפֿון אָן צו קלינגען אין די אויערן פֿון די ווינטערדיקע „סעדרעס“:

— וואַיאַס — און ער האָט געמאַכט, בעצאלעל — בעצאלעל, עס האַלטיגראַך — די מענוירע...

אים דאַכט זיך שוין אפילו, אַז בעצאלעל, דער גרויסער מייסטער, איז אַביסל געווען געדאַמט אין נאָכמענען — אויך אַ לאַנגער, אויך אַ דאַרער. בעצאלעל און נאָכמען — ווי צוויי ברידער פֿון איין טאַטן און פֿון איין מאַמען. אינעם שמועס מיט שיינדל דער גרויסער, פילט פֿענעק, האָט נאָכמען מיט דער הילף פֿונעם וואָרט „בעצאלעל“ זיך אַרופּגעכאַפט פֿונזיבן, ווי בוימל אפן וואַסער. נאָכמען איז מיט אָט דעם וואָרט אַריין ביזן פּופּעק אין כּומעש אַרײַן, זיך אַרומגערינגלט פֿון אַלע זייטן מיט מיישקן, מיט אַרענען, מיט אַווראַס, ייצבאַק, יאַנקעווי,

פענעק זעט פונזיבן דורכן לעכעלע: בא נאכמענען האָט זיך שוין אפילע אָנגעהויבן צו באַוווּיזן אַ שוואַכע פּאַרב אין די באַקן. איצט וועט שוין גאַרנישט זיין אזוי גרינג אים אומוואַלגען פון די פיס. וויבאַלד ער האָט זיך שוין ווידער אַרופגעכאַפט פונזיבן, הערט ער זי שוין ניט אור צו דעקן, שיינדל די גרויסע, אַך, ווי ער דעקט זי!...

— איך פאַרשטיי ניט, — זאָגט ער, — און אז סע טרעפט זיך אמאָל... אז אַ מענטשן געראַט עפעס ניט... נו? דאַרף מען אים שוין נעמען און אַריינלייגן לעבעדיקערהייט אין דער ערד אַריין?.. קיין אַנ-דער טרופע האָט ער שוין גאַרניט?.. און אז סע מאַכט זיך: אַ מענטש גליטשט זיך אויס... נו?.. קומט אים שוין דערפאַר, מע זאָל אים צו-קלאַפן מיטן פּוס?.. איך וועל איך זאָגן דעם עמעס: איך בין ניט גע-בילדעט, ווי איר... איך בין אַ פאַשעטער מענטש... מיר האַכט זיך: אַ מענטש פאַלט, ציט מען אים אויס די האַנט, שטייט ער און... איך מוין טאַקע אַקעגן דעם, וואָס איר זאָגט: „אַלעמיי דער דאָך“...

עס זעט אויס: נאכמען, וואָס רערט שטענדיק פאַמעלעך און זייער קנאַפ, האָט איצט באַ זיך געפוינעלט אויסריידן פון זיך גיך-גידך די נע-שאַמב; איצט, ווען זיין פאַרנאָסע הענגט אַר אַ האָר, וועט ער זיין מויל ניט פאַרמאָכן; דאָס לאָשן, וואָס ער פאַרמאָגט איז ווי דאָס שווי-מען באַ אַ מענטשן, וואָס טרינקט זיך; ס'איז קיין טערעץ ניט, וואָס סע גייען אויס די קויכעס — נאָך אַ שוויס, נאָך אַ שוויס, וואָרעס... אָדער נאָך אַ שוויס, אָדער איינזינקען — קיין אַנדער בריווע איז ניטאָ. באַ נאכמענען פילט זיך שוין אַ הויזערדיקייט אין האַלדז. די צונג איז זיין איבערגעטרינקט מויל הייבט אָן אונטערקנאַקן, ווי די רעדער באַ אַ ניט-געשמירטן וואָגן. זיינע ליפן זיינען בלאַס, פאַהראַרט און פול מיט שפעלטיקלעך, ווי די ערד נאָך אַ לאַנגער זומערדיקער טריקעניש, נאָר ער שטעלט זיך ניט אָפּ; ער מאַלט אויס, ווי פיינ ער וועט מאַכן די פּאַדלאָגעס „אונטער פאַרקעט“, ווי שוין ער וועט זיי באַמאָלן מיט קליינע ברעטלעך:

— איין ברעטלע — אונטער דעמב, איין ברעטלע — אונטער-אליכע, איין ברעטלע — אונטער אַרעכאָווע... געקעסטלט וועלן די פּאַדלאָגעס אויסזען... ראַק געקעסטלט, ווי דאָס ברעטל פון אַ שאַך: פיר טונקעלע קעסטלעך וועלן אַרומרינגלען אַ העל קעסטלע, ווי זיי וואָלטן זיך אָנעמען פאַר די הענט און וואָלטן אַרום דעם געטאַנצט... איי, ס'איז ניט גוט אַרומצוגיין גאַנצע זומערס באַטל, אָן אַרבעט, שוין

אָפּגערעדט פון ניט האָבן קיין פּאַרנאַסע... ניט הייצן אין אווון...
 ס'אַראַ בענקשאַפּט... און פון דער אַנדערער זייט: ס'אַראַ גליק צו זיצן
 באַ דער אַרבעט אַף אַ פּאַדלֶאַנע, שטיין אַף די קני, אויסמעסן מיט
 אַ שוור, אָנצייכענען מיט קרויז, ציען אַ פּאַסיקל מיט אַ ווירע... סיי
 וויסיי, איר וועט מיר גלויבן?.. אפילע אַז מע האָט ניט קיין פּיצל קאַל
 אַף צום זינגען, אָט ווי איר, נאַכמען... סע זינגט זיך איעווייניק... איר
 בין היינט יאָפּגעשאַטען פיר אַזיגער פּאַרטאָג, קיין איבערביסן, באַר
 שטייט מען, ניט געגעסן... אפילע קיין גלאַז טיי איר ניט געטרונקען...
 סע ניט געווען... דאָס גלויבן — מיין ווייב מיט די קינדער... ניט
 דאָס האָב איר געוואָלט זאָגן... מיין עלטער יונגל, באַרעך, איז ווינטער
 געווען קראַנק מיט שקאַרלאַטינע, און אַז פונעם היגן זאַוואָד האָט
 מען זיך שוין דערבאַרעמט און צוגעשיקט דעם דאָקטער, איז ניט געד
 ווען פּאַרוואַס צו קויפן דעם רעצעפּט... נאָר ניט האָס האָב איר געד
 מיינט... איר געדענק, ווען איר בין אַמאָל, מיט פיל יאָרן צוריק, געד
 שטאַנען צום פּריוויו... דעם טאָג יענעם, געדענק איר: סע שוין צוויי
 אַזיגער באַטאָג, סע שוין דריי, סע שוין זעקס... און אַליין איז מען
 ניכטער, מע פּאַסט און מע ווייסט נאָך אַלץ ניט, ווי מע האַלט אין
 דער וועלט — מע איז אַן אָפּגעגעבענער, צי אַ פּריוויער... איז אָט...
 היינט איז באַ מיר פונקט ווי דעמאָלט... פונקט ווי יענער טאָג... אירט
 מיר גלויבן, צי ניין?..

— וואָרעם... איר וועל אייך זאָגן דעם עמעס...

דאָ מוז נאַכמען שטיין בלייבן מיטן ניט־דערזאָגטן וואָרט אַף דער
 צונג — אַ מאַדנער, אַ ניט־דערקוילעמער; סייזווי: וואָס ער האָט געד
 האָט צו זאָגן, האָט ער שוין אָפּגעזאָגט; אויב ער וועט ריידן ווייטער,
 וועט ער זיך נאָר איבערבאַזערן. און כּוּז דעם — שיינדל די גרויסע
 האָט שוין עטלעכע מאָל אָנגעשטעלט די אויערן צו יענער זייט, וווּ עס
 געפינט זיך דעם פּאַטערס צימער. איצט האָט זי געמאַכט אַ פּאַנעם,
 גלייך זי הערט, ווי דער קראַנקער פּאַטער רופּט זי און זי איז אַהין
 אוועקגעגאַנגען.

— האָט קיין פּאַריבל ניט, — האָט זי געזאָגט צו נאַכמענען, —

איר וועל באַלד קומען.

נאָר וואָס איז געשען מיט נאַכמענען? — אים איז, אַפּאַנעם,
 אַביסל ניט־גוט געוואָרן; ער האָט זיך צוגעשפּאַרט מיטן קאַפּ און מיטן
 קערפּער צום ביישטידל פון טיר און האָט צוגעשלאָסן די אויגן — אָט-

אַט וועט ער, דאכט זיך, א פאל טאן אין כאלאישעם. פענעק וואָלט
איצטער עפּשער געהארפט וואָס גיכער אַראָפּקלעמערן פונעם בופעט
און זיך א נעסדנעמאָן צו נאכמענען — ער האָט שוין איינמאָל געזען.
ווי מוני דער לאַנגער האָט דאָ אין שטאָט אָפּגעהאַטעוועט א מענטשן
פון כאלאישעם.

אַבער איידער ער באווייזט אַראָפּצוקלעמערן פון בופעט, איז שיינדל
די גרויסע שוין ווידער דאָ, און נאכמען עפנט אַליין צוריק די אויגן —
פאַר אים, זעט אויס, איז שיינדל די גרויסע שוין אויך א גענוג ביסל
כאלאישע-טראָפּן. איצטיקס מאָל גייט זי צו אים צו אזוי נאָענט, אז
נעענטער קאָן שוין ניט זיין; עס זעט אויס, ווי מיט דער נאָענטער
שיינקייט פון איר קעפער וואָלט זי אים וועלן אויסהיילן פון זיינער
א קרענק:

— הערט אויס, — זאָגט זי, — נאכמען... וואָס טויג אונדז מיט
נעם, צי איר זייט א באַלמעלאַכע, צי ניין?.. ווער לייקנט עס דען?
אווואַדע זייט איר א באַלמעלאַכע... נאָר ניט דער, וואָס מיר דאַרפן...
ניין, וואַרט... שלאָגט מיך ניט איבער... איך וויל, איר זאָלט פאַרשטיין.
מאָלט אויך אויס: איר האָט צו פאַרקויפן קאַרן-מעל. קאַרן-מעל איז
דען שלעכט? וואָס זאָל איך אָבער טאָן, אז באַ מיר איז א כאַסענע...
איך דאַרף האָבן זעמל-מעל, ערשטע סאַרט, פיר נול... אַף לעקעד, אַף
טאַרט... איר וועט דאָך ניט וועלן מיר פאַרוויסטן די כאַסענע מיט
איער קאַרן-מעל... מיר ווילן איצטער מאַכן אין „הויז“ נאָר עפעס אַנד
דערש, אַראָפּרייסן דעם שפּאַליר, אויספאַרן די ווענט, די באַלקנס...
איך זאָג איך דעם עמעס: דאָס, וואָס מיר ווילן, קאָנען מאַכן נאָר די
טאָלטישינער פאַרבער... דיזעלבע טאָלטישינער, וואָס האָבן באַ אונדז געד
פאַרביט פאַראַיאָרן... וועגן זיי שרייבט מען אין די בלעטער... איך וועל
איך אויסזאָגן א סאַר: זיי אַרבעטן איצט ניט ווייט פון מיר לעבן דער
גוראַלניע, וווּ איך ווויין, און איך האָב שוין מיט זיי גערערט, זיך שוין
אפילע באַדונגען... פאַרפאַלן, אן אָפּגעטאַנענע זאָך... איר וועט דאָך ניט
זאָגן, אז איר וועט עס מאַכן בעסער, ווי די טאָלטישינער פאַרבער...
— ווי די טאָלטישינער?..

באַ נאכמענען בלייבט זיין מויל געלינערט און אָפּן; די אויגן —
בלעזערנע, קוקן אָן א זייט און זעען ניט קיינעם; די דריי אַרויסגע-
שטעקטע שלאַבעריקע בייס-ציין טוען א ציטער:
— די טאָלטישינער?.. ניין... לעמיי זאָל איך זאָגן?..

זיינע הענט ווילן זיך אופהויבן אף א טיינע צי טאָן, נאָר האָבן
קיין מאַכט ניט, פאלן צוריק אראָפּ, ווי געליימטע; דער קאָפּ טוט באַ
אים אַ צימער.

— ניין, — זיפצט ער יאָפּ, — צו די טאָלטשינער קאָן איך זיך ניט
גלייבן...

— נו אַט, — סאָפט אונטער שיינדל די גרויסע, — זאָגט איר
דאָך אַליין.

און איז אַ רעגע אַרום פאַרשווינדט זי — זי איז שוין ווידער באַם
פאָטער אין צימער.

פאַמעלעך-פאַמעלעך, ווי אַ געליימטער, דרייט זיך נאַכמען אויס,
פאַמעלעך, מיט שוואַכע, זייער קורצע טריט, אַקוראַט ווי מע האָט
אים נאָרוואָס שאַענלאַנג געשלאָגן, שאַרט ער זיך אַרויס צוריק אין
הויף. אין הויף בלייבט ער שטיין און ווייסט ניט, אַז ער איז שטיין
געבליבן. פון אַקעגן, פונעם קליינעם אָפגעצוימטן - סערל בלאָזט אַ
גרינג, זומערדיק ווינטל. די ביימלעך — יונגע ביימלעך צווישן עלטערע
הויכע בערעזקעס — רוישן מיט אַ לאַנגנאַניקן זומערדיקן גערויש, נאָכ-
מען האָט צוליב עפעס אַראָפגענומען פון קאָפּ זיין היטל און שטייט
אַביסל אַקעגן אַט דעם ווינטל. די האָר אַף זיין קאָפּ, טונקל-ברוינע,
היפשע, נאָר זייער דינע האָר, צעשויבערן זיך, צעבלאָזן זיך אין אַלע
זייטן, ווי אַ בעזעם; ער באַמערקט עס ניט. פאַרביי גייט דורך יאַנקל
דער פּרומאַן. נאַכמען טוט באַ אים אַ פרעג מיט אַ געליינערמן צונג:

— מוזו שוין זיין שפעט, אַ?.. אונזרע אַרום צוויי אַזיגער...

אַליין ווייסט ער ניט, צי ער האָט עס געפרעגט — ער געדענקט
זיין שטוב מיט די פאַנאָרערהעקראַכענע ווענט, זיין ווייב, די קינדער,
דעם ניט-געהייצטן אויוון, די פליגן... ער הויבט פאַמעלעך אַף אַ
האַנט און הויבט אָן ריידן צו זיך אַליין:

— דאַכט זיך, גענוג געטיינעט... אַרויסגערעדט פון זיך די
קליין... ווי צו אַ שטיין... אַן אומגליק...

דאָס מאַלט ער זיך, אַפאַנעם, אויס, וואָס ער וועט זאָגן אינדער-
היים דעם ווייב. דיידנדיק טוט ער אַ פאַר שפאַן און בלייבט ווידער
שטיין:

— פונדעסטוועגן... פאַראַן דאָך מענטשן, וואָס האָבן צו אַט דעם
„הויז“ האַצלאַכע... זיידל דער בייזער האָט קימאַט פאַרנאַסע פון די
קלומעקס מעל, וואָס ער טראָגט אַהער... ווי סע ניט איין... כאַטש אַן

אנהאלט... יעשיע פריידעם, זאָגט מען, נעמט דאָ אלע וואָך אַ דרייערל
אָפּ שאַבעס... נאָר יענע זיינען איידעלע יידן... לאַמדאָנים... עפעס
האַלטן זיי זיך דאָך אינײנעם — די גווידים מיט די לאַמדאָנים...
עפעס האָבן זיי איינער פונעם אנדערן.

איצט דאָכט זיך אים, אז ער ווייס שוין וואָס צו ריידן, כאָטש
נאָר אייטנאָנצן איז אים נאָך אַלץ ניט קלאָר, וואָס ער וועט זאָגן. פאַר
מעלעך קערט ער זיך אום צוריק אין עסצײמער און וואַרט דאָרט באַנייס
זייער לאַנג, ביז ער וואָס קומט אַרויס שיינדל די גרויסע. ער האַלט
אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ:

— פונדעסטוועגן, — טוט ער אַ צענעם די הענט, — איך האָב
איך געוואָלט זאָגן... איר ווייסט, צי ניין?..

ער האָט זייער אַ פאַרקנייטשטן שטערן. ער האַלט אַ זווילע אַראָפּ-
געלאָזט דעם קאָפּ און טראַכט, נאָר דאָס טראַכטן העלפט ניט. ער לאָזט
אָרויס אַ שווערן זיפּץ, הייבט אָפּ זיין קאָפּ און טוט פּלוצים זייער אַ
שאַרפּן קוק אָפּ שיינדל דער גרויסער.

— האָט קיין פאַריבל ניט, — זאָגט ער, — יעשיע פריידעם
ווייסט... אידן?.. האָט קיין פאַריבל ניט, איד ווייס ניט וואָס איך צו
זאָגן... איך בין אַ פּראָסער מענטש... האָט מיר אַ גוטן טאָג...
ער האָט שוין אָנגעהויבן אוועקצוגיין, ווען פונדעם האָט זיך דער-
הערט זייער אַ שוואַך קאָל:

— וואַרט נאָר... וואַרט!

דאָס איז דער קראַנקער פּאַטער אַראָפּגעקראַכן פונעם בעט, —
בלאָס און צעקנייטשט איז זיין פּאַנעם. די באָרד — אַלט־אַלט און
פאַרביגן אַרום, ווי באַ אַ מעס. ער איז אין די שטעקשיך, מיט דער
שוואַרצער קאַפּאָמע סאָפּ אונטערשטן וועש — ער, וואָס שעמט מיט
זיין רייכקייט און מיט זיין לאַמדאָנעס אָפּ דער נאַנצער געגנט; ניט ער
ניט, נאָר ער שאַרט זיך, האַלט זיך אָן וווּ פאַר אַ שטול, וווּ פאַר אַ
טיר. עס קלעקט אים ניט קיין אַטעם. ניט ער רעדט, נאָר ער קדימט
זיך — דאָס האָט אים אָפּגעהויבן פון בעט דער געדאַנק, אז דורך
נאַכמענען קאָן ער איינשפּאַרן געלט.

— וואָס פאַר אַ שוואַרץ־מאַזל! — בייזערט ער זיך, — פאַרן
האַט זיך זיי פאַרגלוסט, צו אַלדו גוטע יאָר... פאַרן פעלט זיי...

— נו, גוט — טוט ער אַ מאַך צו טאַכמענען — פאַרן דו...

נאָר שיינדל די גרויסע לאָזט אים ניט אויסריידן:

— נו גוט, — שלאָגט זי איבער דעם פאָטער, — איז ווייסט איר
וואָס, נאָכמען? וועט איר איבערפאָרבן נאָכאָמאָל ידעם דאָך פון דער
קאָמער...

— ניין, — טוט דער פאָטער אַ מאַך מיט דער האַנט, זי זאָל אים
ניט שמערן, — ניט די קאָמער... נאָך... איננאָנצן זאָל ער פאָרבן... סע
וועט קאָסמן ביליקער.
שיינדל פאָרשאַפט ווידער:

— נו גוט, וועט איר כּוון דער קאָמער איבערפאָרבן אויך די פאָר-
לאָגע אָט אין יענעם צימער... דאָרט, וווּ פענעק שלאָפט... איר וועט
דאָך דערביי פֿיין פאָרדינען... שוין?.. איצט זייט איר שוין קאָנטעמק...
צופרידן?.. נו, אָט, טאָטע... סע דאָך שוין גוט... קאָנטעט, נאָכמען?..
נאָכמען האָט נאָכדעם אַליין ניט געוואָסט, צי ער איז קאָנטעט, צי
ניין. שיינדל די גרויסע האָט אים דענסטמאָל מאַמעש פאָרדרייט
דעם קאָפּ.

ער האָט ניט געוואָסט, אז פון דעמאָלט אָן איז אים פאָרבליבן
דאָס צונעמעניש:

— „א פראָסטער מענטש האָט קיין פאָריבל ניט“.
שיינדל די גרויסע האָט עס אַליין צעפויקט און באַמאָלן אין קיך
האָט מען עס שוין באַלד אונטערנעכאָפט, דערהויפּט בוני די קעכן —
נאָכמענען, קאָן מען זאָגן, האָט זי פון ערשטן טאָג אָן ווייט ניט פאָליר
בעט, זיך געבאָכט אַ טעווע: נאָכמען באַווייזט סוים אַריינשטעלן אַ
פּוס אין „הויז“, ווי זי טוט שוין אַ קרים די נאָז:
— נו, סע מיר גוט... ער איז שוין דאָ — „א פראָסטער מענטש
האָט קיין פאָריבל ניט“...

1

אזוי פלעגט מיכאעל לעווין אין די זומערס נאָספאָרן זיין ווייב אַר
קוראציעס — ווי פאָראַיאָרן, ווי איבעראַיאָר. פאָרקרימטערהייט האַרט
פאָרן אוועקפאָרן פלעגט ער זיך אַ קוועטש טאָן:

— קוראציעס...

— פאָרן קיין אויסלאַנד...

— כ'האַב עס פיינט.

— פאָראַן נאָך קראַנקע.

— וואָס עפעס לאָר איד?

— אַ מעיובכעס?

פענעק הערט, ווי דער פאָטער לאָזט אַרויס די ווערטער פון מויל
און פאָרקרימט זיך אויך — ער דערפילט צום פאָטער אַ ביליק געפיל,
לעמיי ער האָט עס געזאָגט, וואָרעם אָט... ער פאָרט דאָך פאָרט, כייס,
לעמאָשל, מוישע דער קאָסיר — אזא יאָדעשליוווער און קראַנקער —
פאָרט ניט, איז נאָך וואָס כיינדלט ער זיך? און נאָך אַ טאַמע דערצו...
אזוי געדענקט עס פענעק:

דער פאָטעטאָן מיטן פאָטער פאָרט אָפּ פון „הויז“ אינדערלופט —
אַ געמורמל פון ווייכע רעסאָרן, אַ גערויש פון די נאָענטע אַקאציע-
ביימער; עס דאַכט זיך: דער ווינט בלעטערט זייטן פון אַן אַלטן פאָר-
מעטענעם בוך. אַפן גאַנצע שטייט דער אוילעם, וואָס איז געקומען זיך
געזעגענען. די צולעצט געבליבענע, מוישעדערקאָסיר, און דער גרויז-
גראָער, מיט צאָרעס באַזאָקסענער יעשיע פריידעם, טוען וועגן לעווינגען
אַ ריז. באַ יעשיען שמויכלט מיט אָן אַ שיר שמויכלען יעדע זיל-
בערגע האָר אין דער באָרד, אין די פאָרגעלטע וואָנצעס. ער פּרעגט
וועגן דעם אוועקגעפאָרענעם לעווינגען:

— כ'מיון: וואָס דרייט ער זיך אפן קאָרעקט? וואָס וויל ער? —
זיין אי א גוויר, אי א לייטישער מענש? ביידע האַנגאַעס... ס'א זאך,
וואָס קאָן ניט זיין.

ער טוט אפּגיך א קראַץ דעם האַלדזיקנאַפּ אונטער דער באַהר,
דריקט צו אפּגיך די איבערגעפלאַכטענע הענטלעך יצום אַרויסגערוקטן
ברוסטל, טוט אפּגיך וועגן לעווינס לעצטע ווערטער א שמאָרע:

— דאָס האָט ער געוואָלט, אז איך און דו — קאפּצאַנים, הייסט
עס, — זאָלן צו אים קיין טיינעס ניט האָבן, פאַרשטויסט? — איך
און דו זאָלן נאָר מיינען, אז ס'איז אַף אים, נעכעך, נאָך נאָר א האַכ-
מאַנעס, וואָס ער פּאָרט...

פענעק הערט דאָס אונטער. אין די אויערן קלינגען אַף באַנייס
דעם פּאָטערס ווערטער:

— פאַראַן גענוג קראַנקע...

— וואָס עפעס נאָר איך?..

פענעקן קומט שוין אויס: מיט די לעצטע ווערטער האָט דאָ דער
פּאָטער אַלעמען געלאָזט עפעס נאָרניט קיין וואַזשנע נאָדיעזדנע. ער
הערט, ווי ישׂע פּרענט וועגן פּאָטער:

— נו, מוישע? האָסטו אַף אים ראַכנאַנעס?..

ער לאַכט זיך פאַנאָדער, ישׂע, און צעפּרידן-שמיילכלענדיק לאָזט
ער זיך אוועק צו זיך אַהיים.

הייסן דאַרף עס:

— ישׂע בלייבט ישׂע...

כאַטש ער ישלעפט אַפט אַרויס פונעם „הויז“ אַ דרויערל אַף שאַכעס,
כאַטש אַלע ווייסן עס, איז ער פונדעסטוועגן וועגן מיכאַעל לעווינגען
גרייט צו שאַקלען מיטן קאַפּ פעסט אַף ניין:

— ניין, ער געפעלט מיר ניט... בעשומיפּן ניט!..

ישׂע האָט געשוועבט מיט זיינע גרינגע טריטעלעך, אַ פאַר-
טראַכטער, אַ נעלויקאַפּאַימניק, ווי דער אַרומיקער העל-ליכטיקער
זומערדיקער באַטאַג, ווי דער שטילער ביימער-נער א, וואָס יאָגט אים
כאָך פון הינטן. ער האָט געדענקט זיינע יונגע יאָרן, ווען ער מיט
מיכאַעל לעווין זיינען געוואַקסן אין דער אַרומיקער ייִדישער אַרעמ-
קייט, ווי אַלציינע צוויי ביימלעך אין אַ שיטערן זאַמדיקן וואַלד, אינזי-
נעם געלערנט באַם לאַנגגעשטאַרבענעם פרומאַק, וועמענס נאָמען מע
דערמאַנט נאָך ביז איצט אין שטאָפּ, אינזינעם געשאַרפט באַם לער-

נען די קעפ; און מיכאעל לעווין האָט דאָן נאָך געהויסן באַ אַלעמען פאַשעט מיכאעל גאַוריעלס און זיך אויסגעטיילט בלויז מיט דעם, וואָס פון זיין באַלעבאטישער היים אין נאַענטן דאָרה האָט מען אים איינ-מאָל צוגעשיקט אַ פּעקעלע טיי, און אין שטאָט האָט נאָך דענסטמאָל קיינער קיין טיי ניט געטרונקען, און דעם פרומאָס ווייב, וועמען מיכאעל האָט דענסטמאָל געגעבן די טיי אַפּקאַכן, האָט ניט געוויסט, וואָס מיטן נייעם מייכל צו טאָן, אַפּגעקאַכט אַר אַיינמאָל די טיי, ווי מ'קאַכט אַפּ לאַקשן, אַפּגעוויגן אַפּן זייער, ווי לאַקשן, צוגעזאַלצן, ווי לאַקשן און דערלאַנגט אין אַ שייסעלע צום טיש. צווישן דער גאַנצער אַרומיקער קאַפּצאַנישקייט איז יעשיע געווען דער איינציקער, וואָס טראָגט עס אַרום אין זינקאַרן, דער איינציקער פון אַלע אַרעמעלייט, וואָס איז מיט מיכאעל לעווין גע-בליבן נאַענט. דעריבער האָט ער זיך פון טאַמער אָן געפילט אין דעם זין ווי איינער, באַ וועמען מע האָט עפעס איינגעלייגט, ווי אַ מין נע-עמען באַ אַלע קאַפּצאַנים דאָ אין שטאָט—אויב ער, יעשיע, וועט מייכל זיין לעווינען זיין גוירישיקייט, וועט עס זיין מישען גאָר אַר אַז אַנדער אויפן... סע וועט הייסן: אַלע אין שטאָט זיינען אים מייכל...

פונעם גאַנצן האָט מווישע דער קאַסיר נאַכגעקוקט דעם אַוועקגע-גאַנגענעם יעשיען. מווישעס אויגן — גרויסע, שאַפּענע; אין זייערע פּרוּמע אַפּלען — אַ געדאַנק:

— איז וואָסזשע וויל יעשיע? — אי ניט האַלטן פון קיין גויר, אי נעמען באַ אים אַ דרייערל אַר שאַבעס?

פּענעק, פון זיין זייט, האָט דאָ אַפּן גאַנצע ניט אַראַפּגענומען קיין אויג פון מווישען — אַ יוד אַ כאַלעש, אַ שאַרפע נאָז מיט איינגע-פּאַלענע באַקן... וואָס אי-דאָס?.. מע קען אַ מענטשן פון טאַמער אָן, ווי, לעמאָשל, אָט דעם מווישען, פּלוצעם דערזעט מען: אַ מעשן פּאַנעם מיט אַ קופּערן בערדל — אַ שטילע בריע. פּאַרהויסט ער זיך, איז עס אַר לאַנג-לאַנג, ווי אַ קינד אין קאַקליש; סע טוט אַ קיל אין פּופּעק, טאַמער וועט ער מיט די פּאַרגלאַצטע אויגן זיך שוין גאַרניט אויס-הוּסטן?.. ער האָט אין זיין לעבן געהאַט סאַכאַקלאַיין איינציק לאַדע-ניש, אָט דער מווישע — אַר מער האָבן אים זיינע שוואַכע קויכעס ניט געטראָגן — און דאַרקע אַ לאַדעניש מיטן באַלעבאָס מיכאעל לעוויןען אַליין, און דאַפּעק איבער הונדערט רובל, וואָס זיינען אים צוגעקומען אין קאַסע. פּענעק געדענקט אָט דאָס לאַדעניש: דער פּאַמער האָט פון גאַרניט ניט געוואָלט וויסן — „לויט די ביכער זיינען די הונדערט רובל

איבערדיקע?.. די ביכער זיינען ריכטיק?.. הייסט עס: דער הונדערטער
איז ניט מיינער — ער איז מוישעס". פענעק האָט דענסטמאָל געמיינט:
דער פאָטער איז אזא גוטער, און וויל פאָשעט צושארן מוישען אָן איר
בעריקן הונדערטער, נאָר נאָכדעם האָט זיך אַרויסגעוויזן: מוישען
האָבן דענסטמאָל מענטשן אָפּגערוּפּן אָן א זייט און אים געגעבן צו
פאַרשטיין: „ווייסט ניט, וואָס ער מיינט? — אויב אין ביכער קאָן
איינמאָל צוקומען, קאָן יאָן אַנדערש מאָל אין זיי פעלן, דאָס הייסט
דאָך פאָשעט: ביסט אַ גאַנצו...“ מוישע האָט קיך געשראַקן, געפלאַ-
טערט; ער האָט געמיינעט: „וואָס הייסט, דער הונדערטער איז מיי-
נער?.. פּוטנאָנען קומט ער צו מיר?.. איך פיר דען אַליין געשעפטן?..“
פענעק האָט געקוקט, ווי נאָכן פאָטערס אַוועקפאַרן, קערט זיך מוישע
אום זייער געהיט צום באַלעבאָס אין שרייב-צימער און נעמט זיך
דאָרט זייער געהיט צו די ביכער; עס דאַכט זיך: ער האָט אַביסל היץ,
מוישע. פון אים פילט זיך פאַר אַ מויל אַ רייעך, ווי פון אַנגעצונדענעם
גוטאַפערטש, נאָר ער באַמערקט עס ניט, דעריקער האָט ער מוירע, עס
זאָל אים, כאַלילע, אין דער קאַסע גאַרנישט ניט צוקומען...

אין אַ פאַר טעג אַרום — שוין פון וועג—קומען יאָן פון מויכאַעל לע-
ווינען. דעפעשן און אַ בריוו; ער האָט אַפּן וועג זיך דערמאָנט אַן אַסאך
געשעפטן, וועגן וועלכע ער האָט פאַרן אַוועקפאַרן פאַרגעסן מוישען
אַנזאָגן. ס'איז דאָנערשטיק. יעשיע פרוידעס. קומט אַ פרעגלעבן:
— כ'מיין מעקויעך דעמאָזיקן — אַ... דעם דרייערל... ער האָט
גאַרניט אַנגעזאָגט?..

מוישע דער קאסיר גלאַצט צו יעשיען די פּרומע שאַפענע אַפּלען,
פאַרקוועטשט די טויטע ליפּן, ווערט אזוי פאַהגליווערט:
— פּייז, — טוט ער אַ מאַך, — כ'האָב שוין אַליין אויך געד-
טראַכט... ער האָט, אַפּאַנעם, פאַרגעסן.

ווי אַ קלוגעמשיקער לאָזט יעשיע אַראָפּ די ברעמען, פאַרטראַכט
זיך, שפיל כאַפט ער אַ שמועס מיט זיך אַליין:
— הער אַ מייסע!.. ביסטאָך אויסגעשטעלט...
מיט דער באַרד טוט ער אַ ווייז צו לעווינס בריוו, וואָס ליגן אַפּן
שרייב-טיש:

— נו, און דאָ?.. דאָ שרייבט ער אויך גאַרניט?
מוישע דער קאסיר פאַרהוסט זיך יאָף לאַנגללאַנג, פאַרנלאַצט די

אויגן, ווי אפ אייביק, דערווארגט זיך שיר באם אראפשלינגען דעם
לייבעץ:

— איך קאן נאכאמאל א קוק טאן... עפשער האב איך פארזען...
ס'איז אייבעריס — ער האט קיינמאל אין זיין לעבן נישט באדארפט
לייענען צוויי מאל א בריוו.

ווידער שמייכלט בא יעשיע פריידעס יעדער גליד אין פאנעם,
יערע האר אין בארד און אין פארוואקסענעם קאפ — אן א שיר זיל-
בערנע שמייכלען; ער ווייסט לאכלוטן נישט, פונטאנען וועט היינטיקע
וואך אריין דער שאבעס צו אים אין שטוב, דאך זעט עס אויס, ווי
טיף אין זיך האט ער נעקאמע — ער איז ביזגאר צופרידן, קימאט
גליקלעך... ער עפנט אזש צו ברויט זיין מויל:

— גו יא, — קוועלט ער און, — פארגעסן... וואס-זישע דען? —
א טוויר!..

אזוי איז געווען פאראיארן, אזוי וועט זיין איבעראיאר. פענעק
געדענקט עס אפ קיינמאל נישט צו פארגעסן. איצט איז איינער אזא זר-
מער. פענעק איז אלט קנאפע צען יאר.

2

אין „הויז“, וואס האט נאך מיכאעל לעווינס אפפארן נישט געהאט
מער קיין באלעבאם, האט מען אין גרעסטן טייל באדאָרים אפ לאנג
פארמאכט די לאָדן — אן אָנגעלייגטע אַרבעט באַ בוני דער קעבן און
בא שיינדל דער לאַנגער; א יאָנטעוו אזא, וואָס לייגט זיך מיט רויקייט
אַפן כרוסט-טאָול, קילט אום הייסן זומערטאָג אונטער די ווייבערשע
פאסוועס, אונטער די קאפּטלעך — א מעכאיע... פענעק גייט זיי נאך
פון איין צימער אין אַנדערן און זעט: מיט אַט דער אַרבעט — מיט
פארמאכן אינמיטן העלן טאָג די לאָדן—זיינען בוני און שיינדלדי לאַנגע
מעכאבער איינע די אַנדערע, ווי פרומע יידן, מיט אויספילן די לעצטע
אויסעס אין א סיפּער-טווירע; זיי טוען עס זייער פאמעלעך, זיי האָבן
צייט... בוני זאָגט קלאָמפּערשט צו שיינדל דער לאַנגער:

— נו?.. וואָס שטייטסטו?.. מאַך צו!..

נאָר שיינדל די לאַנגע איילט זיך נישט.

— ווארט, — זאָגט זי, — כאַפט נישט... מע וועט אייך געבן באַ-
זונדער.

זי וויל נאָך דאָ, אין ווייטן געפּוצטן צימער, א קוק געבן אפ די

פיל קליינע פאטאגראפיעס אין לעדערנע רעמלעך, וואָס זיינען אויסגע-
שטעלט אין ביינע זייטן פון דער „האַרזשקע“ אפן דייטן האַלב-קיי-
לעכיקן וואַנט-טיש. דאָס זיינען אלע פאטאגראפיעס, וואָס האָבן אמאָל
געקערט צו שיינדל דער גרויסער, ווען זי איז נאָך געווען אַ מיידל דאָ
אין „הויז“. דאָ זיינען פאַראַן פאַרטעלעך פון אַ פאָר מיידלעך אין
דער נאָענטער גרויסער שטאָט, פון אַ פאָר יונגע לייט און פון דער
„פאַרשעפטער קרענק“ — פונעם געשוועסטערקינד שליזמען, ביים
ער איז נאָך אַלט געווען ניט מער ווי אַ יאָר אַכצן-ניינצן און האָט
נאָך ניט געהאַט אַנגעהויבן צו ברענען אַ וועלט. מערסטן אָבער זיינען
דאָס קליינע פאטאגראפיעס טאקע פון שיינדל דער גרויסער אליין —
פאטאגראפיעס מיט פאַרשיידענע קאָשערע און טרויפּע מינים אפן
שיינעם מיידלשן פאַנעם.

צוערשט רייזן בוני און שיינדל די לאַנגע וועגן די פאטאגראפיעס
פון די יונגעלייט; בוני זאָגט וועגן שיינדל דער גרויסער:

— אירע אמאָליקע ליבעס... זיך אַרומגערינגלט מיט זיי פון אַלע
זייטן, זעסט, צי ניי?.. זיי זיינען באַ איר טייער...

דערנאָך האָלט מען אין די הענט איינס אַ פאַרטעטל, מע קומט זיך
אייין אין שיינדל דער גרויסערס פאַנעם — זי איז אפן פאַרטעטל פאָר
טאָגראפירט ביזן ברוסט אין אַ רעטאָנדע און אין אַ הוט — מע רעדט
צווישן זיך אונטער דער נאָז:

בוני זאָגט:

— דאָס עמעסע „קוקעלע“...

שיינדל די לאַנגע:

— איר זייט אַ מיוון?..

שטיל.

שיינדל די לאַנגע:

— אוי, האָט זי געסמאָליעט אַ וועלט...

איצט שפאַרט מען זיך, צי באַ די גוורים זיינען די מיידלעך ביז

אין דער כאַסענע טאקע עמעסע מיידלעך, צי ניי. בוני זאָגט:

— נאָר איינע...

זי טוט זייער אַ קורצן שמאָרע מיט דער נאָז, באַקומט אַ יעצער-

האַרעדיק גלענצל אין די אויגן און לאָזט אויס:

— זיי האָבן דיר אַזעלכע מיטלען...

דאָס זיינען שוין זאכן, וואָס ער, פענעק, טאָר זיי, אפאַנעם, ניט

הערן, — פענעק דרינגט עס דערפון, וואָס בוני האָט פֿלוצלינג, ווי אין שרעק, זיך צו אים אומגעקוקט, פֿלוצלינג, ווי אין שרעק, זייער שטיל אַ זאָג געטאָן:

— יאָ... ער איז דאָ, דער מאַזיק... זעסט, ווי ער האָט זיך פֿריי גאַנץ און הערט... ער האָט געבויערטע אויערן...

אירע ווינקעדיקע אויגן באַקומען דערביי אַקאַרשט דעם עמעסן גלאַנץ.

פענעק פֿילט שוין, אז ער האָט נאָרוואָס געטאָן, אַפּאַנעם, ניט נאָר קיין פֿיינע זאך, באַמיש ער ווייסט ניט קלאָר מיט וואָס, נאָר מילע... באַלד פֿאַרהגעסט ער עס. לאַנג טראַכטן וועגן אַ זאך האָט ער קיין צייט ניט. איצט קוקט ער, ווי אין די כאַדאַרים מאַכט מען טונקל אַף לאַנג לאַנג. עס קומט אויס: מע לינגט די כאַדאַרים שלאָפֿן. באַ אַן אנדערן וואָלט עס הייסן:

— אין די צימערן איז געוואָרן פּוסט:

באַ פענעקן הייסט עס — פֿאַרקערט:

— די צימערן זיינען געוואָרן פּול...

ווייל פֿאַר פענעקן ווערט דאָס „הויז“ אַ הויז דאַפּע ערשט דענסט־מאַל, ווען אַלע באַלעבאָטיג פֿאַרן פֿון דעם אוועק. צו בונין און צו שיינדל דער לאַנגער הייבן אָן צו קומען זייערע אייגענע — געסט; בוני און שיינדל די לאַנגע זאָגן דאָן:

— וואָס וועלן מיר זיצן אין קיך? קומט אַרײַן אין די פֿאַקאָיעס... מע זעצט זיך דענסטמאַל אויס אין יאָנטעוודיקן עסציימער אַרום קיילעכיקן טיש, און עס האָט דעם זיכעטן כײַן, און ס'איז עפעס זייער גוט אַפֿן האַרצן — אַ מעכאַיע!

שלעכט איז נאָר, וואָס אין אזוינע מעכאַיעדיקע זומערדיקע באַ־טאַגן, מוז מען זיצן אין כײַדער צווישן די יינגלעך און מאַכן אַ פּאַנעם, בײַך מע באַזערט, קלוימערשט באַגלייך מיט אַלע, די ווערטער: — האַמיווי געט — אז איינער ברענגט אַ געט, מיטדינעם האַיאָם — פֿון יענער זייט יאָס...

„מערדינאָס־האַיאָם“, אַפֿאַרשטייט מען אַליין, איז אַמערדיקע... אַ וויילע האָט מען האַכמאַנעס אַף דער היגער יודענע וואָס האָט, געבעך, געוואַרט און געוואַרט, איר מאַן זאָל איר צושיקן פֿון אַמערדיקע אַ שיפֿס־קאַרטע, און פֿלוצעם האָט יענער פֿאַסקודניאַס נאָר גענומען און איר

צוגעשיקט א געט... מאמעש עם פארדריסט... עם וואָלט זיך וועלן דערלאנגען אים אין פיסק אריין, אזש אהין, קיין אמעריקע... נאָך די ווערטער כאַזערט מען נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל. עם הייבן באַלד אָן צו דערעסן סיי דער געט, סיי די ווידענע, סיי דער מאַן. פענעק כאַזערט שוין די ווערטער בלוין מיטן מויל, און דער קאָפּ איז אים אינדערהיים, זיינע אויגן זעען מיט אַ מאַדנער קלאַרקייט: אין אַיינעם פון די ווייסע צימערן, וואָס מיט די פאַרמאכטע לאַדן, אונטערן בעטל, וואָס שטייט דאָרט צוגעגרייט פאַר געסט, ליגט אויסגעצויגן אַ גאַנצער, וואָס איז אַריין אַהין גאַנצפרי דורך אַ פענצטער און וואַרט צו, ביז די נאַכט וועט צופאַלן — אַ לאַנגער גאַנצער, אַ געשטופּלטער; פענעק וואָלט אים געקאָנט דערקענען צווישן טויזנט, נאָך זיינע געפילן צום גאַנצן זיינען גאַנץ פיינע, מע קאָן אפילו זאָגן — גוטברודערשע; פענעק זאָגט צום גאַנצן אין געדאַנק:

— „ליג, ליג... איך וועל ניט אויסזאָגן“...

נאָך דער זומערדיקער באַטאָג איז נאָך אַלץ אַ לאַנגער, די ווער-טער, וואָס מע כאַזערט אין „כידער“ זיינען נאָך אַלץ די אַייגענע; דענסטמאָל מאַלט פענעק זיך אויס, וויאָזוי ער וועט מיט דער אויס-געטראַכטער מייסע וועגן דעם גאַנצן ישרעקן זיין צאָרעדיק-שלעקלדיקע שוועסטער בלויען, ווען יענע וועט קומען צוריק פונעם לימאָן. ער וועט עם איר דערציילן, ווי מע טוט עם מיט אַן עמעסער מייסע; ער וועט איר אויסמאָלן, וויאָזוי ער, פענעק, האָט קיין מוירע ניט געהאַט צוצוגיין צום גאַנצן, וואָס ליגט אונטערן בעטל און אַ פרעג געבן באַ אים הייד, אפן קאָל:

— אַנטפלעקן זיך!.. זאָג ווער ביסטו?

אין טאַקע באַלד, כאַזערנדיק מיטן מויל דאָ אין כידער די ווער-טער וועגן געבראַכטן געט, אין דעם אַייגענעם אויגנבליק, טוט ער אַ פּלאַפּל באַ זיך אין געדאַנק דעם ענטפער, וואָס דער גאַנצער האָט קלויר מערשט אים, פענעקן, געגעבן:

— וואָס איז דיין אייסעק, ווער איך בין? וואָס קער זיך עם אָן מיט דיר? דו... פאַרדאָסט, פאַרדריפעט נאָגידל. מיינסט, אַז דו ביסט דעם גוירס קינד איז שוין מיט סאַקאַנעס? מיינסט איך ווייס ניט, אַז דיין געשוועסטערקינד שליאַמע גאָלט זיך די באַרד און עסט כאַזער? מיינסט איך האָב, פאַר דיר מוירע? אַז איך וויל שמעקן איך דיר אָפּ צען פּינגן. קוש מיך אַהין, וווּ די יידן האָבן גערוט. אַ מעיכעס אַ גרוי-

מערן און איך וויל, שטייט מיר גארנישט אן מיט דיר צו ריידן, פאָטש
 איך בין ניט קיין נאָגירס א יונגל. איך בין א גרעסערער, ווי א גאָר
 גרויס. מיין טאָטע איז... א טאָטע פון טאָטן-לאַנד... וואָס איז דיין איי-
 סעק, ווער איז מיין טאָטע?.. מיין טאָטע הייסט... שמינדערבעקעץ!..
 אהא!.. דו פענדרעק דו!.. האָסט זיך שוין דערשראָקן... אויב אזוי איז
 מיר שוין אביסל איבערגעגאָנגען דער קאָפּ, אויב דיר אויסזאָגן דעם
 גאָנצן עמעס, ווער איך בין... איך בין געווען א מעשאָרעס באַ איך אין
 „הויז“. איך האָב געהייסן לייזער. דאָס ביסטו געראַטן אין מיר מיט
 דינע באַזערגע ליפּן... איר האָט מיך דורכגעטריבן... איבער איך בין
 איך א גאַנצער...
 עס פאַרשווינדן די יונגלעך, דער „כידער“, די אויערן הערן ניט

די ווערטער, וואָס דאָס מויל באַזערט. עס געדענקט זיך בלוז, וויאָזוי
 ער, פענעק, וועט מיט דער אויסגעטראַכטער מייסע וועגן גאַנצער שרעקן
 בלוזמען, און נאָך איינער אַ באַטאָג געדענקט זיך — אַ באַטאָג, ווען
 די מוטער איז מיט אלע פיר געזעסן אין יאָנטעוודיקן עסציימער אַר
 דער קאָנפאָע און וויאָזוי זי האָט, אַטווייזנדיק אַר אים, פענעקן, זיך
 געקלאָגט:

— קוקט, באַזערשע ליפּן האָט ער... לייזער דעם מעשאָרעסעס
 ליפּן... וויי און ווינד איז מיר... כ'האָב בעשאָסן טראָגן מיט אים זיך
 פאַרקוקט אַר לייזער דעם מעשאָרעסעס ליפּן...

מיט דער הילף פון אָט דער אויסגעטראַכטער מייסע, מיט דער
 הילף פון פיר אַנדערע האַלב-עמעסע, האַלב-צוגעטראַכטע זאָכן קומט
 וואָס פענעקן צו פאַרבראָדן באַ זיך אין זיקאַרן געשטאַלטן, געשע-
 ענישן, גאַנצע פרימאָרגנס, שטימונגען פון גאַנצע וואָכן און פון באַר
 זונדערע איבערגעלעכטע קלייניקייטן. אלץ איז וויכטיק, יעדער כוש באַ
 פענעקן איז בירגאַר פאַרשאַרפט, האָט אַ זיקאַרן און פאַדערט, מע
 וואָל אים אָנפירן, ווי אַ ליידיקן מאָגן באַ אַ פרעסערל. יעדע געשע-
 עניש האָט אַ הויפט-פינטעלע — אזאַ מין קריטישיל. אז מע דער-
 מאַנט זיך אָן אָט דעם קריטישיל, שווימט גלייך אַרויס די גאַנצע גע-
 שעעניש, דער טאָג, דער פרימאָרגן, ווען זי האָט פאַסירט, אַפילע די
 לאַפט, ווי זי האָט דענסטמאָל אויסגעזען, אַפילע דער רייעך, וואָס די
 נאָו האָט דענסטמאָל אַרײַנגעשמעקט. פענעק פילט: ס'איז גוט, ס'איז
 אַ מעכאָיע אַנצושטופן דעם זיקאַרן פון יעדן כוש מיט אָט די „קריי-
 טשיילעך“, צוליב עפעס איז דאָס אים בירגאַר נייטיק, כאַטש אַליין

ווייסט ער ניט, צוליב וואָס, פֿונקט ווי אַ ווינגלעך פֿון מען לאָזט דעם
 נאָך די וויקל־שנורן, ווייסט ניט, צוליב וואָס נוצט דעם דאָס דריגען
 מיט די הענטלעך און מיט די פיסלעך. ער פֿירט בלוז: ער האָט אָן אַ
 שיר אַרבעט — ווען וועט ער זי אָפּטאָן?.. דאָ פאלט פענעקן אַרײַן
 דעם „רעכנס“ אַ פּאַטש און דערמאָנט אים, אז ער געפֿינט זיך אין
 „כײַדער“; עס דונערט איבער אים אַ קאַל:

— וווּ האַלט מען אין דער מישנע!..

נאַטירלעך... פענעק איז באַנקראַט — ווי קומט צו אים וויסן, „ווּ
 מע האַלט“, אַז דער קאַפּ איז אים שוין גאָר הינטער ייסהאַעל דעם
 קאַצעווס שטוב, וווּ מע קוילעט שאַף און די כּוּשִׁים זײַנען פּול מיט
 פּילן אַרום זיך אַ פאַרבלוטקטע יאַטקע. אַ וויסטער ביזאָיען... סײַדן
 גאָר אינגאַנצן אופּהערן צו קומען אַהער, צו לערנען; סײַווײַל... ער האָט
 איצט ניט אַף זיך קײַן שום באַלעבאַס — איטלעכס מאַל, וואָס מע וועט
 קומען פּון „כײַדער“ אים זוכן, וועט זיך אַרויסווײַזן: פענעק איז ניטאָ
 אינערהײַם... ס'אַ פּלאַן!

דערצו נאָך — אַף דער אַנדערער וואָך נאָך מיכאַעל לעווינס אוועק
 פאַרן — זײַנען אַראָפּגעקומען אין „הויז“ כײַדע מאַלטישינער פאַר-
 בער, יענע, וואָס מע זערייבט וועגן זיי אין די בלעטער, יענע, וואָס
 האָבן שוין געפּאַרעכט דאָס „הויז“ פאַרצווײַקאַרן און וועלן עס פאַרבן
 נאַכאַמאָל איבעראַיאָר.

3

זײַער אַראָפּקומען:

אַ טומלדיק־פּריילעכער, ווי פּון באַרימטע סאַרווערס אַף אַ נױרד־
 שער יאַסענע.

זײַערע ערשטע פּרײַלעך־צעטראַגענע ווערטער:

— פּאַקלאַזשע!

— וווּ איז די פּאַקלאַזשע?

— נאָך ניטאָ די פּאַקלאַזשע?

— אָט, קומט די פּאַקלאַזשע!

די „פּאַקלאַזשע“ אַלײַן:

אַ גרויסער פּויערשער וואָגן, פּול מיט פאַרבערשן קלאַפּערנעצײַגן.
 דער זומערדיקער באַטאַג אינדרױסן — געראָטן אין די אַראָפּנע-
 קומענע פאַרבער: אַ וואָלקנדיק־טונקלער און דאָך אַ פּרײַלעך־נייער,

שמעקט, ווי מיט יאָנטעווי... אין קיך האָט מען אפּגיך זיך אָנגעמאָן
יאָנטעוודיק, און כּוּני, וואָס הייצט אונטער אין אויוו, האָט שוין אַר
שמענדיק געקרוינט די פּאַרבער מיט אַ נאָמען — זי רופט זיי מיטן
ערשטן וואָרט, וואָס זיי האָבן אַרויסגעלאָזט פּון מויל:
— די „פּאַקלאָזשע“.

— ס'הייסט? — זאָגט זי, — מע דאַרף דאָך עפעס קאָכן ווע-
טשערע פאַר דער פּאַקלאָזשע...

און ביידע — זי און שיינדל די לאַנגע — זיינען מעסוקן פּרוילעך,
קייכן פּון געלעכטער און ווילן, אפּאַזים, שטאַרק, אַז די פּאַרבער אין
הויף זאָלן זייער געלעכטער דערהערן.

פענעק האָט קיין צייט ניט צו דערגיין, וואָס איז מיט זיי דאַרט
דער געלענדער; העלפּן אַרויספאַקן דעם פּאַרבערשן וואָגן איז פאַר אים
אַן איניען — ער האָט אַ מאָדנע האַנאַע, ווען פּרעמדע מענטשן מיי-
נען, אַז ער איז דאָ אין דייכן „הויז“ ווי כּוּני, שיינדל די לאַנגע און
יאַנקל, ניט מער, ווי אַ קליין מאַנשאַרעסל; אים דאַכט זיך: ער ווערט
דורך דעם ווירקלעך געראָטן אין לייזער דעם מעשאַרעס. ער רעכנט,
אַז דאָס איז פאַר אים אַ גרויסער קאַווער. ער האָט אַ גוואַלדיקן פאַר-
געניגן צו זען אַרום זיך אַלץ נייע און נייע פּרעמדע מענטשן, צוקוקן
זיך צו זייערע פענעמער, צו זייערע פּרויקרענייע טנועס, זיך באַהאַלטן
אין אַ ווינקל און פּרווון זיי נאָסמאַכן, פאַרקוועטשן די צוגעשלאָסענע
אויגן שטאַרק-שטאַרק ביז ווייטעק און מיט שטאַרק אָנציען דעם זיקאַרן
פּון אַלע געפילן זיך פּאַרשטעלן יעדעס קנייטשעלע אפּן פּרעמדנס פאַר
נעם, זיך אויסמאַלן, אַז ער, פענעק, האָט אַזאַ פּאַנעם, ווי דער פּרעמד
דער און דערפילן, אַז ערגעץ טיף אין זיך קאָן ער פּונקט אַזוי רייזן,
ווי דער פּרעמדער, מאַכן פּונקט אַזעלכע טנועס, פּונקט אַזוי פילן און
פּונקט אַזוי טראַכטן — דאָס אַלץ טוט ער גאַנצע טעג, ביז ער דער-
פילט טכילעס אָונט אַן אומגעווענערע מידקייט אין קאָפּ, אין די כּוּשים,
אין אַלע גלידער, און דענסטמאַל פּאַלט ער אַנידער אַן אויסגעמאַטער-
טער וווּ ס'ניט איז אין אַ ווינקל, ווערט אַנטלאָפּן אין אַנטאָן, און איז
קיך זאָגט מען דאָן:

— שוין ווידער אַנטלאָפּן געוואָרן... אָן וועמשערע... ווי אַ סנאַפּ.

אין איינעם פּון יענע טעג — אַ ניים:

שיינדל די גרויסע....

זי איז אַראָפּגעקומען אַ קוק געבן, ווי די טאַלטישנער פּאַרבער אַר-

בעטן, געקריגן, קאלטס און ווארעמס" פון יאנקל דעם פורמאן און א
קוק געטאן מיט אזעלכע ברייט-צעפנטע אויגן, ווייז זי וואָלט וועלן
פרעגן:

— שוין ווידער?! ...

אָנגעלאָפֿן איז זי, ווי איר שטייגער, אינמיטן כאַטאַג אַף אַ געדונ-
גענער פּאַטשטאַוווע פֿור מיט אַ גלאַק באַם דישל. אין קיך האָט בוני
כאַלד אַ דריי געטאָן מיט איר נאָז:

— אַ... מע דערמאָנט אַ מאַלעך, קומט אַ גאַלעך.

ס'האַט וואַיסגעזען: מער ווי אַלעמען איז דאָס ניט צום האַרצן
יאַנקל דעם פֿורמאָן, ווייל טאַמער, אַז שיינדל די גרויסע קומט פֿון
איר גוראַלניע מיט אַ געדונגענער פֿור, מוז ער נאָך אינעם זעלבן פּאַר-
נאַכט שפּאַנען דעם נייעם פּאַעטאָן און זי אָפּפירן צוריק צו איר בע-
דישן אַהיים. דאָס טוט ער שמענדיק, ווי געצווונגען, אָן שום פּאַרנעניגן;
ער האָט שוין אַמאָל אין קיך אַפּילע אַ זאָג געטאָן:

— איך וואָלט געטראָגן שטייגער, אבי ניט פילן, אַז זי "די
פּריצע" זיצט מיר אין פּאַעטאָן הינטער די פּלויצעס.

נאָך איצטיקס מאָל, זעט זיך, ליגט אים ניט איר קומען אַפּילע אין
דער לינקער פּאַטע. אומבאַמערקט פּאַרשווינדט ער בייזלעך פֿון קיך,
באַווויזט זיך אַף אַ רענע אין הויף, שפּאַנט איין ביידע פּרוילעך אויס-
געשטאַנענע פּערד אין פּאַשעמן דראַביניאַס, און איידער פּענעס באַד-
ווייזט נאָך אַ קוק צו געבן, איז שוין אין הויף פּאַרקילט דער פּלאַץ,
ווי דער וואָגן איז געשטאַנען — יאַנקל איז שוין ערגעץ אַוועק-
געפּאַרן.

"שיינדל די גרויסע עקט זיך שיר ניט:

— וווּ איז יאַנקל?..

— ער ווייסט דאָך, אַז ער דאַרף מיך אָפּפירן אַהיים...

— ווהיין איז ער אַוועקגעפּאַרן?

אַ האַרבע קאַשע. בוני מיט שיינדל דער לאַנגער כאַפֿן אַריין פּענעקן
אין קיך, קוקן זיך אַרום אין אַלע זייטן און פּרעגן זיך נאָך אַף טשיי-
קאַוועסט:

— וווּ איז יאַנקל? — דו וווייסט?

"שיינדל די גרויסע שפּאַנט אין איינעם פֿון די צימערן מעסוקן אַפּ-
געבראַכט, מיט אַ פּאַפּיראַס אין מויל. שווער צו זאָגן, וואָס ברענט
שטאַרקער: איר פּאַנעם, אָדער די קויל פּונעם פּאַפּיראַס — זי האָט

שוין אינמאנצן פארגעסן אן דעם „וואָרט“, וואָס זי האָט עמעצן געדעבן, א „וואָרט“, אז זי וועט רויכערן נאָר פארן שלאָף. נאָך א גליק, וואָס אין „הויז“ איז נראָד איצט אינמיטן באַטאָג אַרױנגעקומען מוני דער לאַנגער — א מענטש, פאַר וועמען זי האָט פון שטענדיק אָן ליב זיך אויסצופיינען, ווייל ער האָט צו טאָן מיט אופשרויפן זױגערס, מיט קלױטשן רעצעפטן און איז א פאַרשטענדיקער: אלע אַנדערע, האַלט זי, זײנען דאָ אין שטאַט בעהיימעס.

— זײצט, — זאָגט זי צו מוני, — קומט אַהער צום טיש. ס'איז דאָ אַן איבערקערעניש... מע פאַרבט... איר האָט עפעס געוואָלט זאָגן? מוני דער לאַנגער קוקט פאַרטראַכט מיט די צוויי טיפע פּיצעלעך אױגעלעך. זײן נאָז — די בעקאָוועדיקע שמעקערן — לאָזט עטלעכע מאָל אַרויס איר גשוױנלעכן טעמפן קלאַנג:

— טגן!.. טגן!..

ער זעט אויס אַזוי דערשלאָגן, ווי ער וואָלט שוין א שאַק מיט יאָרן ניט האָבן געזען פאַר די אויגן קיין שום נייע מאַשינעריע.

— ניין, — זאָגט ער, — אױסעך... גאָרנישט... מעקוועך די פאַרבערס... א קלױניקײט... אײך בין דורכגעאַנגען פאַרביי... בין אײך אַרױנגעקומען... מעקוועך די פאַרבערס... כ'האַב געוואָלט, זײ זאָלן מיר ווײזן דעם בלאַט, וווּ מע שרױכט וועגן זײ...

אַך יא, אַט דער מוני — א מענטש א בענקענדיקער און שווער-מוטיקער, ער געפינט זיך דאָ קיין אָרט ניט. אײניקע אין שטאַט גיבן אים אפילע פאַריכטן זײערע זױגערס, אַנדערע פאַרופן אים צו זיך אין שטוב, ער זאָל אויסשמירן זײערע קינדער אין האַלדז, נאָר דאָס קאָן אים נאָך אַלץ ניט צופרידנשטעלן. ווי א מענטש, וואָס האָט ליב צו דערניין דעם סײכל פון אַלערליי מאַשינעריעס — אַזוי דאַכט זיך אים — קער ער ביכלאַל צו יענע גרויסע שטעט, וווּ מע שרױכט אין די בלעטער.

— טגן!.. טגן!.. כאַזערט ער אײכער, — האָב אײך געוואָלט זען, וואָס שרױכט מען וועגן זײ אין בלאַט.

און אַלײן זעט ער אויס אַזוי נידערשלאָגן, אַקוראַט, ווי ס'איז פאַר-געקומען א גרויס אומרעכט — אין בלאַט האָט מען, אײנגטלעך, געדאַרפט שרױכטן ניט וועגן די פאַרבערס, נאָר וועגן אים, מוני דעם קלאַנג: פאַשעט א ראַכמאַנעס צוצוקוקן, ווי דער מענטש איז, נעכער, דערהאַנגעט.

אויב אזוי, איז גאָר עפעס אנדערש — פענעק איז גרויט צו ווערן א שאַרפן צווישן אים מיט די פאַרבער, אוועקלויפן צו זיי אין לעצטן צימער, וווּ זיי גרויטן זיך שוין עטלעכע טעג צו דער אַרבעט, און זיי בעטן זיי זאָלן אָפּ אַ רעגלע אַנטלויפן מונד דעם לאַטגן זייער בלאַט. די פאַרבערס זיינען יונגע. דער עלטערער, וואָס מיטן בלאַנדן גע- שוירענעם בעהרל — אַ שמייכלדיק פּאָנעם מיט טרוקן־זווייגענדיקע אויגן — איז אַ קליינמישניקער, אַ דאַרפֿערפּטיקער. דער יונגערער — אַ געזונטער און ווּקסיקער שוואַרצענעוודיקער באַכער. און ביידע זעען זיי אויס, ווי גווידיס, וואָס האָבן אַ שפּיי געמאָן אַפּ דער וועלט און זיך גענומען צו פאַרבערשער אַרבעט, ריידן צווישן זיך זייער קנאַפּ, ווי זיי וואָלטן זיך אָנגעקערט לייבלעכע ברידער. דעריבער איז שוין טאַקע אזוי מאַרנע, וואָס זיי זאָגן איינער דעם אנדערן, „איר“ — עס קומט אויס: עס, „אירצן“ זיך צוויי ברידער. באַ פענעקס אַרדינקומען הערן זיי ניט אָפּ צו מישן פאַרב אין גרויסע בלעכענע פּושקעס.

— גיט אים דעם בלאַט — טוט דער עלטערער אַ זאָג צום יונגערן. דערביי שמייכלט זיין פּאָנעם און זיינע אויגן וויינען טרוקע- נערהייט.

גאָר אז פענעק קומט צו מונין מיטן בלאַט — אַ קישווער בלאַט, אַ רוסישער — ווייזט זיך אַרויס, אַז אַפּ דער ערשטער זייט איז וועגן די פאַרבער נישטאָ אַפּילע קיין איין וואָרט. דאָסגלייכן — אַפּ דער צווייטער און דריטער זייט. מונין נעמט זיך שירי ניט אַרויס די אויגן, ווייל די אויסעס זיינען זייער קליינע, און אַפּ ליינענען רוסיש איז ער ניט גאָר קיין גרויסער בעריע. ער שוויצט אָפּ אַ היפש' ביסל צייט, ביז ער געפינט:

— אַט איר־דאָס...

אַבער וווּ? — ערשט אַפּ דער לעצטער זייט און אין אַ באַזונדער קעסטלע. די גאַנצע זייט איז, ווי אַפּ אַ יאָריד, פּול מיט אויסגע- שרייען פּון מענטשן, וואָס האָבן עפעס צו פאַרקויפּן. אין איין זייט פּונעם קעסטלע איז אויסגעמאַלט אַן עמעסער פּאָעמאָן, אין דער אַנ- דערער זייט — אַ טשיקאווע מאַשינקע, וואָס קאַכט אַפּ קעראַסין, אַביסל העכער — אַ שפּאַגל־נייער קליסטיר... מוניס קליינע טיפע ווייגעלעך קוזן שוין מער אַפּ אַט דעם קליסטיר איידער אַפּן קעסטלע, וווּ עס רעדט זיך וועגן די פאַרבער.

— אויסער, — זאגט ער, — מע גיט מעסוקן... אויב אזוי, קאן
איר אויך שטיין אין בלאט...

ער זויג זאגן שיינדל: דער גרויסער „א גוטן טאג“, נאך יענע איז
שוין ניטא אין „הויז“, אין קיך איז שוין אויך קיינער נישטא — אלע
האבן אויסגעשאטן אין הויף ארויס און געלאזט נאך זיך צעפראלעטע
טירן. פענעקס געפיל — מע האט אים פארטיילט. ער יאגט געשווינד
אין הויף ארויס. וואס איז געשעען?.. — גארניט — דער שארן האט
זיך אפגעזוכט: יאנקל איז דא... אבער צי איז דאס ווירקלעך יאנקל?
— זיין פאנעם איז שוואחצער, ווי די ערד. אין הויף בלאנקען ארום
אן ציימלעך ביידע שיינע רויטע פערד, בא איינעם פון זיי זיינען אראפ-
גענומען די פאדערשטע פאדראוועס. אלע קוקן — דאס פערד הינקט
אונטער אר א פוס.

עס ווייזט זיך ארויס:

יאנקל האט אר א מינוט צוגעפירט פאריכטן דעם וואגן צו דער
קוזניע, נאך בא דער קוזניע האט זיך ארויסגעוויזן, אז דעם „דעריש“
— דאס פערד, וואס איז שטענדיק געשאפנט לינקס — יארה מען
איבערקאווען. נו, און מיטן „דעריש“ איז שטענדיק אזוי: אז מע נעמט
אראפ די פאדראווע פון זיין רעכטן פאדערשטן פוס, הייבט ער אן צו
הינקען, און מע מוז א טאג דריי—פיר אים לאזן איבערשטיין.

בוני מיט שיינדל דער לאנגער שטייען בא די קיך-טרעפלעך און
קוקן אר שיינדל דער גרויסער און אר יאנקלען; פענעק — לעבן בונין
מיט שיינדל דער לאנגער. זיי זעען: שיינדל די גרויסע מאכט זיך
הארץ — זי פרעגט בא יאנקלען:

— איז וואסזישע האט ער עפעס אנטעהויבן צו הינקען פונקט
היינט?...

יאנקל קוקט ניט צו איר און ענטפערט אן לונג-אין-לעבער:

— וואס פרעגט איר בא מיר?... פרעגט כאם פערד...

בא שיינדל דער גרויסער זיינען די הענט אראפגעלאזט און פאר-
קוועטשט אין פויסטן. עס פוען בא איר א ציטער די ליפן, נאך באלד
פארקוועטשט זי זיי, גייט אוועק צוריק אין איר צימער און באמערקט
ניט קיינעם אפן וועג. אין צימער הייבט זי אן נאך געשווינדער, ווי
פריער, ארומשפאנען און קלינגען זיער אפט אין גלעסל. דער מעקלער
צווישן איר און יאנקלען ווערט שיינדל די לאנגע. זי קומט ארויס צו
יאנקלען און גיט אים איבער:

— זי האָט געזאָגט: „זאָגט אים, ב'האָב געהייסן, ער זאָל שפּאַנען“
יאַנקל ענטפּערט דערופּ, ווי פּריער, און לונגאַן-לעבער:
— אָט לויף איד... איבל ניט גיין איבערפּירן דאָס פּערד.
שינדל די לאַנגע זאָגט אָפּן וועג צו בוני דער קעכן.
— כ'וואָלט מויכל געווען דאָס שליכעס עמעצן און אַנדערן.
איצט, אַז זי קומט צו צו שיינדל דער גרויסערס צימער, טרעפט
זי דאָרט די טיר פון אינווייניק געשלאָסן. פון צימער הערט זיך פּריער
אַ צערויצט קרעכצן, אַ בייז כאַרכלעריי און נאָכדעם — אַ שטיל, מיט
באַגראָבן געוויין. עס דאַכט זיך: עמעצער בייסט זיך דאָרטן אין די
הענט, רייסט שטיקער פונעם אייגענעם פּאַנעם. עס געהויערט אַזוי אַ
שאַ און מער. ס'איז שוין פאַרנאַכט. עס קלינגט ווידער אין גלעקל —
שינדל די לאַנגע מוז גלייך אַוועקלויפּן צום היינ פּאַטשטאַר און זיך
אומקערן מיט אַ גרויסגעשפּאַנטער פּור. אינדרויסן איז שוין טונקל,
ווען שיינדל די גרויסע זעצט זיך אַף דער געדונגענער פּור און פּאַרט
אַוועק צו איר בערישן אַהיים. איצטיקס מאַל איז באַ איר דער וואָל
אַראַפּגעלאָזט אַסאַך נידעריקער פון דער נאָז און אַפּילע פונעם מויל,
קעדיי קיינער זאָל ניט זען, ווי שטאַרק זי איז פאַרוויינט.
אין קיך איז ווידער שטיל און געמיטלעך. עס פּלאַקערט שטאַרק
אין גרויסן באַק-אוויין און עס איז עפעס גלאַט אַזוי אומעטיקלעך-גוט,
כאַטש קיינער רעדט ניט. עס טראַכט זיך פון זיך וועגן יאַנקלען, וואָס
האָט אויסגערויכערט פּונדאַנען שיינדל די גרויסע אַף אַ לענגערער
צייט, — פּריער, אידער די פּאַטער-און-מוטער וועלן זיך אומקערן, וועט
זי דאָ, יעדנפאַלס, איר נאָז ניט באַווייזן. מע פּילט זיך דעריבער אַלע
אין קיך, ווי איינע אַ זייער נאָענטע מיטשפּאַכע. מע פאַרגעסט לאַבלומן,
אַז בוני מיט יאַנקלען זיינען נאָך אַלץ צעקרוינט, ריידן ניט איינער
מיטן אַנדערן און זאָגן זיך הינטן-אַרום הויַלע שטעכווערטלעך. נאָר
יאַנקל, וואָס זיצט די גאַנצע צייט זייער שטיל אין סאַמע טונקלסטן
קיך-ווינקל, טוט פּלוצלינג אַ זאָג מיט זיין פאַרשלאָפּן קאָל:
— וואָס האָב איך מוירע? ... איך וועל עפעס אָנווערן? ...
און פון אָט די ווערטער ווערט די געמיטלעכקייט באַ אַלע אין קיך
אַף אַ רענע קאַליע; פון דעם איז געדרונגען:
— עטוואָס... אַ קאַפעלע מוירע האָט ער דאָך...

אויב עס וועט נאך לאנג אזוי בלויבן, וועט פענעק צעשמאלצן ווערן פון ווילטאג.

זאל זיין, אז פאר יעדן טאג, וואס ער היפערט איבער דעם „כור דער“ וועט מען נאכדעם פון אים נעמען שטיקער, שינדן פאסן און ווארפן פאר די הינט — דאס וועט זיין, ווען די עלטערן וועלן זיך אומקערן פון קוראציע, ווען פאליעק און בליומע וועלן אפ יאמירן נוריאים קומען צוריק פונעם לימאן. דענסטמאל וועט יעדעס קינד אין „הויז“ זיין א פרישגעכאוועטער מעיוכעס, פון וועמען אלע ווערן צע-גאנגען פון נאכעס, נאך ער, פענעק, דער פארשטויסענער, וועמען מע האט פון געבוירן אן פיינט, וועט אין זיין ברודיקן נארניטערל זיך וואלן-נערן אין קיך, זיך פלאגנערן בא די דינסטן צווישן די פיס און ווי אן „אויסוורף“ ניט טארן זיך באווייזן אין די צימערן, ווען דארט וועלן זיצן געסט, — דאס אלץ וועט זיין שפעטער, צו יאנטווייסיג, דערווייל אבער... צוליב וואס טראכטן, וואס שפעטער וועט זיין?...

דערווייל איז יעדער זומער-טאג א געוועב פון גרויסן זיידן-זוניקן יאנטעווי, א געזאנג פון טווינטער זיסע וויטעקלעך-ליבע הארציקע גע-זאנגען. היציק-זוניקער פרימארגן — בריענדיק גליק; ווי בינען ארום האניק, האבן נארוואס אפגעווימלט די ווייבער ארום גרינס אין מארק. אונטער דער ברוסט — א נאגעניש צו יעדערער פון זיי, וואס געפינט זיך איצט בא זיך אינדערהיים, אין שאטן. פול מיט מידלעכע באגערן — יעדער קאל ארום א הינטער-טיר, פול און פול, ווי בונים קאל אין קיך. קיינעמס אויער דערהערט זיי ניט, אט די מידלעכע באגערן, נאך פענעקס אויער הערט. פארטראכטערהייט קאן ער אמאל שטיין בלויבן אין קיך, הערן, ווי בונים און שיינדל דער לאנגערס קוילעס קלינגען איצט אנדערש, ווי אלעמאל, זיך נאך מער פארטראכטן און דערזען: דער צעהיצטער באטאג פאסט בונין פיל מער, איידער דאס שענסטע קלייד. ער אליין ווערט דאן פול מיט אומבאשיידן-גליקלעכער נאגער-ניש, מיט אומבאשיידענער גרייטקייט אויסגיין אין אטדער נאגעניש, זיך צעשמעלצן, ווערן אויס, ווי א שטיקל אין געזאנג-פון-געזאנגען, וואס רופט זיך זומער-טאג — ער איז אלט קנאפע צען יאר; ער זשור זשעט אין זיך איטווייניק, ווי א בין באם זאמלען האניק.

דערנאך קומט דער פארנאכט מיט זיין זון-אונטערנאנג. ערגעץ ווייט אין דער וועלט, האסט זיך, קומען פאר אן א שיר גרויסע פרייד.

די לופט איז פול מיט זייערע רייבעס; עם טרעפט: פארב פון זון
אונטערהאנג שמעקט מיט צימעריןג...

אין „הויז“ באלעכאטעווען גאנצע וואכן די טאָלמשינער פאָהבער,
פאָרנעמען פון טאָג צו טאָג אלץ מער צימערן און לאָזן אהין קיינעם
ניט אַרײַן, סײַדן פענעקן, אַמאָל, ווען ער בעט זיך שטאַרק. פענעקס
בעטל געפינט זיך לעבן דער קיך, אין איין כײדער מיט בונים און מיט
שיינדל דער לאַטנערס בעטן. אינמיטן, צווישן די בעטן, שטייט אַ טיש,
פאַרשפּרײט מיט אַן אַלטן סערוועט. באַ אַט דעם טיש עסט מען אַלע
איניגעס — יאַנקל, בוני, שיינדל די לאַטנע און פענעק — ווי איין
מישפּאַכע, און פענעק איז דערביי איבערגליקלעך, וואָס ער האָט עס
דערלעבט — סאַפּאָלסאַפּ פירט מען זיך אור שוין אויך באַ זיי אין
„הויז“ ווי באַ לײַטן; אינעם אייגענעם צימער, וווּ עס שטייען די בעטן,
דאָרט עסט מען — אויס פּרוּצן! דאָ, צווישן די בעטן, באַ דעם אוי-
גענעם טיש, ניט מען אויך עסן די טאָלמשינער פאָהבער — צום
אַלעמערישט און באַזונדער גיט מען זיי דאָ אָפּעסן, ווייל סע האָט זיך
אַרויסגעוויזן: זיי זיינען באַ זיך גרויסע מעיוכאַסיס; נאָך יעדן אַנכײסן
כלײבן זיי אכײסל באַם טיש, ווי געהויבענע לײט, רײניקן זיך גאָר
וואַזשנע די צײן און די אויערן מיט אַזעלכע באַזונדערע קלײנע מע-
סערלעך, וואָס זיי האַלטן באַ זיך אין די קאַמוויל-טאַשן און רײדן
דאָן וועגן זייער מעלאַכע מיט פיל ניט פאַחשטענדלעכע פאַרבער-
ציען אַ דיאַגנאָז צום פּערפּעטריקוליאַר.

— פיר טראַפעציעס אַרום אַ קוואַדראַט, גוט. און וואָס וועסטו טאָן
ווייטער?

זיי לײגן פאַנאָטדער דאָ אַפּן טיש איינעם פון זייערע פאַרשיידענע
אַלבאָמען — אַן אַלבאָם מיט פאַרטיקע געמעלן פון פּאָדלאָגעס און
כאַלקסס, קוקן זיך בײדע אין אים אײן, רעכענען עפעס אַר שטיקלעך
פאַפיר מיט ציפער. בוני רעדט וועגן דעם נאָסדעם אין קיך:

— ס'איז אַר צו שרעקן די גענרז... וואָס קערן זיך אָן ציפערן מיט
פאַרבן אַ פּאָדלאָגע?

שיינדל די לאַטנע קאָן ניט לײדן:

— אייסעך, אַבי גערעדט... סע איז דאָך שוין ווי ראַכמיעל דע-
שוסטער...

בוני זידט אור:

— וואָס „ווי ראַכמיעל דער שוסטער“?

שיינדל די לאנגע בלייבט אן אמשן:

— מאַלט איך, איך ווייס שוין, וואָס איך דייד...

עס וווייזט זיך ארויס: ראַכמיצל דער שוסטער האָט ניט לאַנג גע-

זאָגט צו אָשער דעם קלעזמער:

— „מױלע, אז דו מאַכסט מיטן שמויזיק, פאַרשטיי איך, — אָן

דעם וועט דיין פידל ניט שפילן. אָבער דאָס, וואָס דו מאַכסט נאָך

דערביי מיט אַ פינגער, — דאָס, זיי מיר מױבל, איז שוין נאָך מאַסמעס

גאַדלעס“.

כידע — בוני און שיינדל די לאַנגע — האָבן געוואָרפן אַר די

טאַלמשינער פאַרבער אָן אומכיין. בלויז אין די ערשטע פּאַר טעג —

ווען די פּאַרבער זיינען אַראָפּגעקומען — זיך געפּוצט אין די יאָג-

טעוודיקע קליידלעך און געהאַט אַזעלכע פּלאַמענדיקע פענשמער,

אַקוראַט, ווי אינאַוונט, וועט באַ יעדערער פּון זיי זיין אַ קנאַסמאַל.

זינט אָבער ס'האַט זיך אַרויסגעוויזן, אז די טאַלמשינער זיינען מעסר-

קענע גאַדלאַנים, האָבן בוני מיט שיינדלען, ווי עמעצן אַפּצעלאַכעס,

אַנגעהויבן אַרומגיין גאַנצע טעג באַרוועס און נאַכמער צעכראַסטעט

און צעפּאַטלט ווי טאַמער. פענעק באַמערקט עס: אַ מאַנצביל, אַז ער

איז ניט פּון זייער גראַד, איז ער באַ זיי ביליקער אַפּילע פּון אַ פּרוי

— עלעהיי אַ שטעסן...

דאָך קאָן עס אָפט טרעפן:

ס'איז אינמיטן אַ זומער-טאָג, די טאַלמשינער ערגעץ אין אַ ווייטן

צימער גייען זיך פּאַנאַנדער באַ זייער אַרבעט, צעפּאַרפן זיך מיט

קונציקדיגע בערשטלעך און צעזינגען זיך אין צוויי שטימעס יידישע

לידער — נייע לידער; דאָ אין ישטאָט האָט מען זיי נאָך קיינמאַל ניט

געהערט. אין די אַרומיקע פּוסטע צימערן הילכט אָפּ זייער סאַמעטענער

געזאַנג, ווי אין אַ ליידיקן וואַקזאַל. די אַסאַציע-ביומער אַר יענער

זייט אָפּענע פענצטער גאַפן אַ וויילע און הייבן אָן אונטערהאַלטן, ציען

אַ טאָן מיט זייער לאַנגן, שטילן גערויש. בוני, שיינדל די לאַנגע און

פענעק ווערן דאָן אַר לאַנג פאַרשטאַרפן, הערן זיך איין מיט האַלב-

דערשראָקענע העלצער, מיט אויגן, וואָס טוען קיין פינטל ניט. בוני

וואַרפט דאָן אוועק די שמאַמע, מיט וועלכער זי ווישט דעם טאַפּטשאַן

און טוט כענעווודיק אַ שמאַרע מיט דער נאָז:

— כ'בעט איך — זאָגט זי — וואָס האָבן איך קיין צייט ניט? די

יוך וועט באַ מיר אויסלויפן?

שיינדל די לאנגע, וואָס איז פאַרקאָכט אין לידער מער ווי אין
אַלעמען אין דער וועלט, קריצט אַזש אַף בונזן מיט די ציין:
— שששש!...

אין איינעם אזא באַטאָג איז אַהער אומיסטן געקומען שיינדל דער
לאַנגערס זוסידראָוויד. זיין קאַרפאַטע נעזל איז אים געווען מעסקן-
איינגעפאַלן, זיין פּאַנעם איז אים געווען באַזעצט מיט קלייען, נאָר
ביידע האָבן אים אזוי שטאַרק געפאַסט, אז עס האָט זיך מאַמעש גע-
וואָלט אים קושן. זיינע לעכעריקע גרויע אייגעלעך האָבן אָנטוועלנדיק
געכאַפט אַ טענצל, און האָבן געלאַנגט, ווי באַם גרעסטן מינון:

— אַנו — האָט ער, ווי אַ באַזן זיך אָנגענומען פאַר אַ באַק, —
זאָלן זיי זיך באַווייזן מיט דער סכּוירע...

און אַפילע ער איז אויך צו זיי — צו די גאַרלאַנגס — ניט
אַריינגעגאַנגען. ער איז בלויז געשטאַנען גלייך מיט אַלעמען אין קיך
און האָט געהערט פונטוויסן — אַלץ הייסט געהערט! ער איז פון רעד
נע צו רעגע געוואָרן בלאַסער און בלאַסער, ביסלעכווייז צעשפנט זיינע
אויגן און טאַקע אזוי פאַרנעסן, אז זיי זיינען באַ אים געבליבן צעשפּיט
און זייער גרויס. פּענעק האָט פּאַשעט מוירע געהאַט, זוסידראָוויד זאָל,
כאַפילע, באַ זיך ניט אַראָפּפאַלן.

די טאָלמשינער האָבן געזונגען:

ראָזשינקעלעך מיט מאַטדלען,

דאָס וועט זיין דיין באַרוף,

רערמיט וועסטו, יידעלע, האַטדלען.

זוסידראָוויד האָט געהערט און פּלוצלינג גענומען ציילן אַף די פינג-
נער:

— הער-נאָר-הער! — „ראָזשינקעלעך מיט מאַטדלען“... „רערמיט
וועסטו, יידעלע, האַטדלען“...

ער האָט אַזש אויסגעצויגן די ליפּן:

— אַרוואַ — האָט ער אַ מאַך געמאַן, — איר הערט ווערטער?...
פּאַנעם, מעסקענע ציעניסטן!

גאָר אַנדערש האָט אַופגענומען זייער זינגען נאכמען דער פאַרבער
— ער האָט באַ דער אַרבעט זיך געהאַלטן אין איין שילטן:
— אַ סע זאָל זיי שוין אזוי גרימען אין די בייכער, ריכויגעשעלוי-

לעם, ווי מיר גריימט שוין אין די אויערן פון זייער פרעפלען. איר'ט מיר גלייבן, צי ניין? — איך קאן באנאכט ניט שלאָפן: עם זשוושעט מיר שוין אין די אויערן אפילע אינדערהיים, אפילע אינמיטן שלאָפן. סע טוט עהנעץ א סקריפ א מיר, דאָכט זיך מיר גלייך: אהא! זיי פרעפלען שוין ווידער... א כעכאָליעווע אפ זייער וואַזשנעם טאָטן דאָרטן ערנען!

נאָכמען האָט מיט מאַזל שוין געהאַט אָפגעפאַרבעט דעם דאָך אפ דער פיינסעכדיקער קאמער און אין א גוטער שאַ זיך גענומען גרונטער ווען און שפאַבלישווען די פאָדלאָגע אין פענעקס צימער. ער איז געד ווען מאָלע קאָעס אפ כוּני דער קעכן, וואָס רופט אים ניט אנדערש, ווי א „פראַסטער מענטש, האָט קיין פאַריבל ניט“, און האָט כוּישעד געד ווען די טאַלטישינער, אז זיי ווילן אים קאַליע מאַכן די פאַרב.

— ווער קען זיי? — האָט ער מוירע געהאַט אָנצודירן מיט דער אויבערשטער ליפ די דריי פאַרנטיקע שלאָבעריקע ציין, — דער רועך ווייסט דעם טאָטן זייערן. אפ אַזעלכע איז אלץ צו גלייבן: זיי קאַנען מיר וועלן אָפּטאָן א זביטקע.

ער האָט דאָ דעריבער טאַמער געהאַלטן די פאַרב אונטער א שלאָפן, גערעדט סיידן מיט פענעקן אָדער אין הויף זיך געקלאָנגט אפ שינדל דער גרויסער פאַר יאַנקל דעם פורמאן:

— שוין געזען א קליפע? ... ס'האַט שוין געהאַלטן אַט-אַט: דער אַלמער וואָלט מיר געווען אָפגעגעבן פאַרבן אַלע פאָדלאָגעס... נו, יא. דער אַלמער האָט געוואָלט סע זאָל אים קאַסטן ביליקער. נו, איז זי ארזין אינמיטן, די פאַציכאַנע: „האַט איר דעם דאָך, האָט איר די קאמער, האָט איר די פאָדלאָגע... דאָך — פאָדלאָגע, פאָדלאָגע — דאָך... זייט איר שוין צופרידן?“ ... ס'האַט זיך מיר אויסגעוויזן: צען דעכער, צען פאָדלאָגעס. ווי איך בין א ייד: ס'האַט מיר ווי אָפגענוג מען דע זייכל... א קליפע! — זי האָט מיר פאַרדולט דעם קאַפּ...

דערפאַר אָבער האָט פענעק פאַר אַט דער צייט צוגעקריגן נאָכמענס אוועקצוגיין יונגל, כאָרעכן, פאַר א כאַווער — דער ערשטער אָנגע-לייטער און טאַקע עמעסער כאַווער.

כאָרעך האָט געהאַט א פאַריסן געזל מיט א פאַריסן אויבערשט ליפל פונקט ווי זיין וואַמע, זייער שאַרפע בלאַע אויגן אונטער לאַנגע העלע וועס און אויך אַזעלכע העלע, מימאַט בלאַנדע האָר. באַרוועס איז ער געגאַנגען ניט בלוז דערפאַר, וואָס אינדרויסן איז גשווען זומער,

נאך טאקע אף אן עמעם — ער האָט ניט געהאַט קיין שיד; דאָס האָט מען דערקענט אָן דער רוימעל פאַרשקוואַרעטקייט און אָן די פאַרהאַרד טעוועטע הויט־שפּעלטיקלעך אף זיינע פּיס. זיינע פּיאַטעס האָבן ניט געפּילט אונטער זיך ניט קיין שטיינדלעך און ניט קיין גלאָז. אף די אָפּגעדרויפּעטיקורצע טונקעלע הייזלעך האָט ער פּונקט אַקעגן די קני געהאַט נאָך פּיינע געלע צוויי לאַטעס — קיילעכיקע און לעבשדיקע: זיי האָבן געקוקט, ווי אויגן, און זיינע קורצע געלאַטעטע אַרבל זיינען געווען פעט און גלאַנציק־קלעפּיק, ווי אָפּגעשמירט מיט וואַסס און מיט זשווייצע — דאָס האָט זיך גענומען דערפון, וואָס מיט אָט די אַרבל האָט באַרעך א יאָר דריי קעסידער געווישט די נאָז. איצט איז שוין דאַפּקע זיין געזל געווען מעכאיעדיק טרוקן, נאָך באַרעכן איז דאָך פאַרבליבן פון אַמאָל די טעווע א הייב צו טאָן אלע מאָל זייער הויך די אַקסלען און טאָן א טרוקענעם שמאָרע. צוליב וואָס האָט אים צו אָט דער מעלאַכע געטויגט דאַפּקע א הייב טאָן די אַקסלען — דאָס האָט פענעק ניט געקאָנט דערהיין.

דעם עמעם געזאָגט:

צוציען צו זיך באַרעכן פאַר א כאַווער איז פענעקן אָנגעקומען ווייט ניט אזוי גרינג. די ערשטע טעג, אז באַרעך האָט אַהער אָנגעהויבן גיין קוקן, ווי זיין טאַטע פאַרובט, האָט ער האָ אף פענעקן אפּילע ניט גע- וואַלט קוקן, און אז ער האָט שוין אַמאָל יאָ אף פענעקן א קוק געגעבן, איז האָס געווען ניט אַמדערש, ווי — אף א יאָלד, ווי אף עפעס א „פאַרדאָסט“ נאָגידל דאָרטן. פענעק האָט געפרווט צו אים א רעד טאָן איין מאָג, א צווייטן טאָג, נאָך באַרעך האָט אלץ געשוויגן, ביז ער האָט זיך איינמאָל שוין דערפּילט א קאַפּל היימיש. ער האָט א קוק געמאָן פריער אף פענעקס פינטל אפּן האַלדז, דערנאָך צו פענעקס שיד און ניט אופּהייבנדיק די אויגן א זאָג געמאָן:

— נוורים עסן מענטשן־מאָרד... זיי קויפּן עס אין אפּטייל... אין אזעלכע פאַרפעטשאַטעוועטע סלאַיקלעך...

פענעק האָט אים אָנגעקוקט, געטהאַכט א וויילע. נאָך אזוי ווי באַרעך איז שוין ווידער געשטאַנען צו אים מיט א זייט, איז ער אַוועק־געגאַנגען צו יאַנקל דעם פּורמאַן אין שטאַל פּרעגן, צי ס'איז עמעם. יאַנקל האָט געלאַכט; יאַנקל האָט עס נאָכדעם דערציילט נאָכמען דעם פאַרבער און ווידער געלאַכט אזוי, אז אפּילע נאָכמען האָט שוין אויך אָנגעהויבן צו שמייכלען. נאָכמען האָט געפרעגט באַרעכן:

— ווער האָט דיר געזאָגט? דו לעקיש איינער!
באָרעך האָט געשוויגן, אַפּאָנעם באָרנישט געהאַט בעדייע צו ענט-
פערן, נאָר פונדעסטוועגן אַ צי געגעבן זייער הויך די אַסלען און
דאָך געענטפערט:

— יינגלעך האָבן מיר געזאָגט.

פענעק האָט שפעטער באַגעגנט באָרעכן אין הויף און גשוואָלט אָנ-
הייבן אַ שמועס:

— וואָס עסן זיי — טוויריס?...

באָרעך האָט אַ קום געטאָן זייער שאַרף מיט די בלויע אויגן און
פענעקן אָפּגעהאַקט:

— זיי עסן „דאָס“, איידער יענץ וועט פאַרטיק ווערן!

יאַנקל דער פּורמאַן האָט עס דערהערט פון דער זייט. האָט אַ גע-
שריי געטאָן צו באָרעכן:

— קום נאָר הער, דו, יאַם-קאַטער!

ער האָט אַרײַנגערופן באָרעכן צו זיך אין שטאַל, אים אוועקגע-
שענקט אַן אַלט נאַראַפּניקל, אַ קליינס, וואָס מע קאָן עס אַרײַנלייגן
אין טאַש, און אַ היפּשע וויילע גערעדט מיט אים איטווייניק, אין
שטאַל. פענעק אין הויף האָט געליטן פונעם געדאַנס: יאַנקל דערצײלט
דאָרט באָרעכן, אַז אים, פענעקן, האָט מען אין „הויז“ פּיינט, מע ציט
אים אַרף אין קיך. פונדרויסן האָט פענעק געזען, ווי יענע שטייען אין
אַטהייב שטאַל; אים האָט זיך געדאַכט: באָרעך הערט ניט, וואָס יאַנקל
זאָגט אים — ער האָט נאָר אינזיגען דאָס נאַראַפּניקל. דאָך... פון
דעמאָלט אָן — פון אַ פאַר מעג שפעטער — האָט זיך עס אָנגעהויבן
גאַנץ פאַישעט, אָט אזוי:

פענעק האָט באַטאָג אַרײַנגעלאָזט באָרעכן פון הויף אין אָפּגע-
צויטטן נאָרטן, אים דאָרט געוויזן, ווי מע קריכט אַרום אַרף אַ בוים און
אים געזאָגט, ער זאָל זיך אָנרויסן אַ פאַזוכע ווייניש און דאַפּקע פון
יענעם בוים, וואָס זיינע באַזונדער גרויסע ווייניש האַלט מען אַלע
יאָר אַרף פּײַסעכדיקן איינגעמאַכטס. די גאַנצע צײַט, וואָס באָרעך האָט
זיך געפונען אָפּן בוים, איז פענעק געשטאַנען כאַס אַרײַנגאַנג אין
נאָרטן, געהויט, אַז בוני די קעבן זאָל ניט דערזען און די גאַנצע צײַט
פאַר אַ סימען געשנייצט די נאָז. יעדער שנייץ האָט פּונווייטנס אָנ-
געזאָגט באָרעכן:

— רײס, רײס!... האָב קײן מײרע ניט!...

ב'ארעלס פאזוכע האָט נאָכדעם אויסגעזען, ווי אַ פּולער אייטער באַ אַ גוטער קו. פענעק האָט אים געוווּן אַן אָרט, וווּ מע קאָן אַריבער-קריכן איבערן פּאַרקן און אומבאַמערקט אַוועקגיין אַהיים. אַף מאָרגן האָבן זיי ביידע אין ווייטסטן פּאַרוואַקסענעם פּאַרטן צווינקל אויסגע-בויט אַ ביידל פּון צווייגן און פּון ברעטלעך. אין טונקלעניש פּון ביידל איז מען געווען ביז גאָר געמיטלעך; ס'האָט זיך געדאַכט: אז ביים מע געפינט זיך אין ביידל, איז מען זייער ווייט פּון אַלע אַרומיקע. דאָרט זיינען זיי זיך אַפט פּאַרזעסן ביז פּריען אַוונט, ביז דער שוין פּון דער אופגעגאַנגענער לעוואָנע און געהאַט כּעשןטפּעסדיקע נעסטן פּון גרינע עפל, וואָס זיי האָבן אָנגעקליבן אין גאָרטן, און פּון אויך אַזעלכע אומד צייטיק-גרינע טרוימען. דאָרט איז באַ זיי פּאַרטיק געוואָרן דער גע-וואַנער פּלאַן זיך אַוועקצולאָזן ביידע צופּוס אין דער גרויסער היגער גוראַלניע, וואָס געפינט זיך אַ וויאַחסט פינף פּון שטאַט אין מיטן פעלד אַרום אַ טייכל, און זיך דאָרט זען מיט פענעקס כאַווער. יאָסל דעם גו-דאַלניקס, וואָס האָט פּון טאַמער אַן געלערנט מיט פענעקן באַ איין מעלאַמער, נאָר היינטיקן זומער האָט מען אים עפעס פּלוצלינג אינ-מיטן זמאַן אָפּגענומען פּון „ביידער“.

— שאַ! — האָט פענעק געוואָנט צו באַדעכן, — נאָר קיינער זאָל ניט וויסן.

דאָס האָט ער געזאָגט דערפּאַר, ווייל נאָך יאָסל דעם גוראַלניקס האָט ער דעם גאַנצן זומער פּאַרבאַהאַלטענערהייט זייער געבענקט. גע-בענקט נאָך זיינע פּולע טונקעלע כּעקלעך, נאָך זיין פעסטן פּויעריש-אייגעבויענעם נעזל, נאָכן פּויערשלעכן רייעך, וואָס ער פּלעגט מיט זיך ברענגען פּונדערהיים אין כּיידער אַרײַן.

דערזוײל איז פענעקן צוגעקומען אַ נייע קענטעניש, — ער האָט זיך אויסגעלערנט אַוועקצושארן אין אַ זייט פּאַרשיידענע עסטוואָרגן און אַנדערע זאַכן און כּעגניווע איבערגעבן באַדעכן אין הויף. בוגי די קעכן האָט עס די ערשטע דעזען, פּון דער זייט מיט איין אויג. פענעק האָט אונטערגעהערט, ווי זי זאָגט אינטער. דער נאָז צו שיינדל דער לאַנגער:

— זעסט צי נײַן? ... דערוײל איז דאָס נאָך נישטקאַשע, סע האָט נאָך אַ האַרץ, וואָרעם ס'איז ערשט אַלט ניט מער, ווי צען יאָר... סע וועט אויסוואַקסן, וועט עס זיין פּונקט אזא ווערעמדיקס, ווי אַלע אין „הויז“...

פענעקן איז נאָסדעם אינאָוונט געווען שווער אַנטשלאָפֿן צו ווערן;
ער האָט זיך געדרייט אין זיין בעטל פֿון איין זייטל אָפֿן צווייטן, זיך
געפילט שלעכט, וואָס בוני מיט שיינדל דער לאַנגער ווייסן שוין פֿון זיין
נייער אווירע, און דעריקער האָט ער ניט געקאָנט פֿאַרנעסן בונים
ווערטער:

— „סע וועט אויסוואַסן, וועט עס זיין פֿונקט אזא ווערעמדיקס,
ווי אלע אין „הויז“...“

פענעק האָט געדענקט:

בוני האָט עס געזאָגט מיט אזא זיכערקייט; הייסט עס: סע קאָן
אַנדערש ניט ווערן — ער, פענעק, אז ער וועט אויסוואַסן, וועט ער
מוזן ווערן פֿונקט אזא ווערעמדיקער ווי אלע אין „הויז“. פֿאַרפֿאַלן...
— נאָר פֿאַרוואָס איז עס פֿאַרפֿאַלן?... פֿאַרוואָס וועט אזוי מוזן
זיין?...

ס'איז געווען אַ זאך, וואָס דאַרף קומען שפעטער. ס'האָט זיך
שרעקלעך געוואָלט אין אָט דעם „שפעטער“ אַריינקוקן, דערזען, וואָס
האָרט וועט פֿאַרקומען, נאָר אין אָנהויב דרעמל האָט זיך אָט דער
„שפעטער“ געדאַכט שוואַרץ און פינצטער, ווי די פֿאַרנאַכטיקע לופֿט
בא פֿאַרמאַכטע לאָדן דאָ אין צימער. נאָר און נאָר איינקוקן זיך האָט
ניט געהאַלפֿן — די אויגן האָבן נאָרנישט ניט דערזען.

1

דער גרינדער סטעפאן אונטער ראכמיעל דעם שוסטערס שטיבל —
דער גרענעץ צווישן שטאָט און דאָרף — אַ באַוואַקסענע האַרדבאָווע.
ווי זונעלעך אַף דער ערד — די צעשאַטענע שטיקלעך גלאַז אונטער
גרעזער.

אין יעדעס זונעלע — היץ פון זומערדיקן באַטאָג.

אין יעדעס גרעזעלע — אַ רויע וועלט.

גרינדער סאַמעט שפּאַרט האָ אין די אויגן. אין ווייטן עק — אַ
נעפלעך פון שוואַרצע, רויטע, ברוינע און נאָך און נאָך קאָלירן: אַ
טיטשקע הינט פּרעגלט דאָרט די לאַנגע צעבראַסטעטע קאָלמענעס אונט-
טער הייסע זונען-שטראַלן — העפּקער הינט פון הינטער די יאַטמעס
און פון נאָך ערגעץ; זיי פירן דאָ אַ וואָלפּיש לעבן, ליגן, ווי אַ פּאַר-
שטעקל אין שמאָלן האַלדז פון ביישטאַטישן דאָרף, שטערן דעם
אַרויסנאַנג.

דורכגייער, וועמען זיי שטערן איצט:

פענעק און באַרעך דעם פּאַרבערם.

פענעק איז געפאלן אַף אַן אייצע:

זיך שאַרן מיט שטילע טריט פון דער זייט, האַרט באַ די פּויערשע
פּלויטן, האָבן דערביי פּולע קעשענעס מיט שטיינער, ווייל באַנעפּשעך
— אויב מילכאַמע איז מילכאַמע. די גלוסטעניש צו זען זיך מיט יאַסל
דעם גוראַלניקס, וועמען מע האָט אינמיטן זמאַן אָפּגענומען פון „כיי-
דער“, איז אַן אומגעווענע; דער וועג איז גוראַלניע — אַ ווייטער,
אַן אומהוימלעכער, און דאָ נאָך אַט די הינט...

פענעק האָט מוירע ניט אזוי פאַר זיך, ווי פאַר באַרעכן: פענעק
איז אָנגעטאָן אין שיד; באַרעך, אָבער, איז באַרוועס. פענעקן דאַכט

זיך: באַרעכס פים — די פאַרשקוואַרעמ־דרייטע מיט די פאַרהאַרטלעווע־
טע הויט־שפּעלטקלעך זיינען נאָך קיינמאָל ניט געווען אזוי נאַקעט, ווי
איצט. פענעקס אויגן זייטלען זיך אָן אופּהער, זיין רוקן ווערט פול
מיט גרויל בלוז ופון פאַרשמעלן זיך: שאַרפע הינטישע ציין וועלן זיך
אַט־אַט איינשטעקן אין באַרעכס אַ פוס, פאַחבלומיקן, דוחכביסן דעם
ביין. נאָך גוט, וואָס באַרעך אליין טראַכט ניט וועגן דעם און וויל זיך
ניט אומקערן אַהיים. פאַר פענעקן וואָלט עס געווען עהנער, ווי גע־
שאַלטן אין טאַטן — טאַמער, אַז ער באַשליסט עפעס טאָן, מוז ער עס
אויספירן, עס מעג אים קאָסטן זיין לעבן.
— גיי שטייל, — זאָגט ער צו באַרעכס, — גיי מיר נאָך פון
הינטן.

נאָך באַרעך מיט זיינע באַרוועסע פים קריכט דאַפּקע פון פאַרנט.
פאַרקערט, ער גיט נאָך נאָך אַן אייצע פענעקן, וויאזוי ער זאָל זיך
פירן, אויב די הינט וועלן אַהער אַ יאָג טאָן.
— דערקער, — לערנט ער אים, — ניט אַנטלויפן.
— אפּילע ניט שטיין בלייבן.
— אַז אַ הונט באַפאַלט דיך, טאָ גיי אים גלייך אַנטקעגן...
ווייזט זיך אַרויס:

באַרעך איז שוין ניט איינמאָל געגאַנגען מיט זיין טאַטן איבער אַ
דאַרף און איז אין הינט־זאַכן אַ גאַנצער ווייסער.
— אַ הונט, — זאָגט ער, — איז באַ זיך אזוי שטאַרק נאָך דערי
פאַר, וואָס דו האָסט פאַר אים מוירע. ער דערזעט נאָך, אַז דו האָסט
זיך ניט דערשראַקן, קאָמט ער באַלד אַראָפּ דעם וויידל.
פענעקע האַרף זיך אַקאַרשט אַ רענע דערמאַנען, אָן וואָס דאָס דער־
מאַנט אים... אַהאַ! — אָן שיינדל דער גרויסערס אוועקפאַרן: יאַנקל
דער פּורמאַן האָט זיך פאַר איר ניט דערשראַקן, ניט געוואָלט שפּאַנען
צוליב איר דעם פאַעטאַן: זי איז אוועקגעפאַרן אַפּ אַ געדונגענער פּור
מיט פאַרוויינטע אויגן. אין קיך האָט מען געזאָגט:
— אַראָפּגעלאָזט דעם וויידל...

מיט אייניקע מענטשן, הייסט עס, איז פונקט ווי מיט הינט; האָס
דאַרף מען געדענקען: עס קאָן צונויף קומען — פון באַרעכס, קומט אים,
קאָן מען אויך עפעס לערנען, ווי פון יאַנקל דעם פּורמאַן; באַרעך —
ניט בלוז אַ כאַווער — טאַקע מאַמעש אַ שטיק „רעבע“: ווי שוין ער
פאַרוואַרפט זיין קעפּל צום בלויען הימל, ביים ער זאָגט:

— אַרבערע, זיי דערזען גאר אַ הונט, מאכן זיי באַרד און פֿולע הויזן.

ער ציט דערביי אַרום די אַקסלען און טוט אַ טרוקענעם שמאַרע.
עס ווערט דערפון פֿאַשעט פֿריילעך אָפֿן האַרצן.
דערצו נאָך איז געשען אַ נעם:

אַ דורכפֿאַרנדיקע פֿור — ווי אַראָפֿגעפֿאַלן פֿון הימל. הינט ווינען
באַפֿאַלן די פֿור, נאָך איר אַוועקגעלאָפֿן; דער שמאַלער האַלדז באַם
ביישטאַטישן דאַרף איז אַ וויילע געבליבן אָן אַ פֿאַרשטאַפֿער, דער
אַרײַנגאַנג אַהין — פֿרײַ, ווי באַ אַן אָפֿענער פֿלאַש. אויב אַזוי איז ניט
געמאַכט קיין שיעס, גענאַנגען... אַרײַן אין פֿלאַש אַרײַן...

2

אין שמוידיקן גאַנג וואַרפט פענעק בליקן צו די זייטיקע פֿויערשע
הויפֿן, בלייבט שטיין, קומט זיך אום צוריק; די שטאַט־הויזער אַרײַע-
נערזײט סטעפֿאַק... טשיקאַווע זען זיי פֿון דאַרט אויס — ער איז אַ
שפּאַקטיוו: אי נאָענט, אי ווייט־ווייט. באַ פענעקן אין קאַפֿ — ווונדער:
— זע! — די שטאַט מיטן דאַרף — זיי ווינען דאָך אַזײַנע נאָ-
ענטע שכינים, פֿאַרוואַסזישע באַגעגנט מען זיך אַזוי זעלטן איינער
מיטן אַנדערן?

איצט איילט באַרעך:

— קום...

פֿונעם שטויביקן וועג צווישן די הויפֿן שמעקט ווי פֿון טויזנטער
אַנגעהיצטע דערפער אום זומער — מיט קיען־צויע, מיט רויער פֿריש-
געמאַלקענער מילך. שאַרפע און טערפֿיקע רייכעם טראַגן זיך פֿון איר
בער פֿלױזן און גערטנער, דערלאַנגען אין נאָז, שטאַפֿן אָן די כּושי'ס
מיט נייע געפילן. פֿאַר פענעקן אָט די רייכעם — אַ טשאַד. אַ היפּשע
וויילע פֿילט ער לאַבלוטן ניט, ווי שמוידיק ער גייט. אין טשאַד זינקען
און וועפֿן ביזנע מאַכשאַוועסן — אָן אַ שיר מאַכשאַוועסן; אויסגעלופֿ-
טערט פֿון טשאַד, פֿאַרקוצט, וועלן זיי ווערן אַזעלכע:

— דאָס דאַרף — ווי עס וואָלט לעבן דעם קיין שטאַט ניט גע-
ווען... די שטאַט — ווי עס וואָלט לעבן איר קיין דאַרף ניט געווען...
אַר אַ יאָרד און אַר אַ מאַרק־טאַג קומט מען זיך צונױף האַנדלען, מע
האַרעוועט גוט אָפֿ איינע לעבן די אַנדערע — אוקראַינער לעבן יידן,
יידן לעבן אוקראַינער — מע שוויצט, מע ווערט הייזעריק. דערנאָך גייט

מען זיך פאנגאנדער און מע וויל ווידער א גאנצע וואך ניט וויסן איינע פון די אנדערע... בא די — יאנטעו, בא יענע — וואך, ווי אפגעלאך כעס. א שטוב ברענט אין דאָרף, טראכט זיך די שטאָט: „אויסעך... סע ווייט“ — א שטוב ברענט אין שטאָט, גענעצט מען אין דאָרף... אין איין עס שטאָט — דער קלויסטער, אין צווייטן עס — דער צווייטער טער. פענעק געדענקט א פאָרנאכט... אינמיטן שטאָט — האָרט ווו עס קרייצן זיך ביידע הויפט־גאַסן — האָבן זיך באַגעגנט א פויערשע לע- וואיע אונטער צלאָמים און א יידישע כאַסענע מיט קלעמער. ביידע — אי די לעוואיע, אי די באַגעגנטע כאַסענע — טוען א ציטער; הימל און ערד קוקן; ווער וועמען זועט אַפטרעטן דעם זוענ?... ביז, ווי מיט אַנ- גענאָסענע אויגן ווינטלען זיך די צלאָמים: שטאָטייד און דאָרפישער פויער — דאָס־סאָנים, ווי מע וואָלט זיך ניט קענען, קיינמאל ניט האָבן געהאָנדלט. פאַר יידן א ניט־יידישע לעוואיע: „מע שלעפט א פויער.“ פאַר ניט־יידן א יידישע כאַסענע: „זשיריווסקא וויסיליא“... און דאָס אַלץ, מיינט פענעק, האָט זיך אָנגעהויבן שוין לאַנג — נאָך אין כומעש, ווען יאָנטעו האָט זיך צעקריגט מיט אויסעוון; פענעקס מיינונג:

— ס'האָט ניט געלויגט... דערוקער איז שולדיק די מוטער דיווקע...
פענעקס מיינונג:

— ניט איר אויסעל... זי וואָלט זיך ניט געווען באַדאַרפט מישן...
ער וואָלט א באַלן געווען: אין די פאַרבייקע פויערשע הויפן זאָל מען אים אָנקערן כאַטש גליד־גליד געשוועסטער־קינדער, איבערהויפט — דאָס ציכטיקע פויערשע מיהדעלע; ער דערזעט עס אין איינעם א הויף; ער בלויבט אזש פלוצעם שטיין, הערט בלויז ווי אין כאַלעם: באַרעך רופט אים:
— פענעק...

בלויז איצט דערוואַכט ער פון זיינע פאַרטשאַרעטע געדאַנקען:
— אַדאָ! — מע איז שוין אָפגעטאַנגען א היפּשן שטיק וועג מיטן דאָרף.

באַרעך, ווייזט זיך אַרויס, פֿילט זיך דאָ אין דאָרף נאָר אנדערש, ווי פענעק — ער איז שוין וויפּל מאָל דאָ געווען מיט זיין טאַטן:
— אַדאָ! — ווינטשט ער זיך, — לאַמיר האָבן די בראַכעס.
ער פאַרשטייט ניט, פאַרוואָס איז פענעקן אזוי טשיקאווע אַרייני- צוקוקן אין די פאַרבייקע הויפן, וואָס האָבן אַרום זיך גרויסע גערט-

נער, זאטע אָפגעצוימטע שייערן און אלטע באַרנבויםער פאַר די גרויך
געפאַחבטע פענצטערלאַדן. אַף די טירן הענגען דאָרט שלעסלעך — מע
איז, אַפאַנעם, אין פּעלד. באַרעך קוקט ניט צו אָט די הויפּן.

— פּע! — טוט ער אַ וואָרף מיטן שמאַרטדיקן נעזל צום דאַרפּישן
הימל — דאָ וווינען קעסיידער רייכע, האַדעם... אָנציינדן זאָלן זיי זיך.
רעכטס פון וועג ווויזט באַרעך אָן אַף אַן אָרעם פּויערש שטיבל.
דאָס שטיבל שטייט, ווי אַף אַ בערגל, האָט ניט אַרום זיך ניט קיין
פּלויט, ניט קיין גאָרטן. באַרעך בלייבט שטויב, מאַרעט פענעקן מיט אַן
עלנבוין, טוט אַ צעפּרודענעם שמאַרע צום הימל:

— דאָ וווינט ער...*

— ווער?

— פעטריק.

— וועלכער?

— אונזער פעטריק... עס מעגן פאַר אים קאפּאַרע ווערן צען
פאַסקודנע יודן.

הער אַ מייסע! — פאַר איין אוקהאַינער פּויער זאָלן מיטאַמאַל
די קאפּאַרע ווערן גאַנצע צען יודן?...
פענעקן דאַכט זיך:

— באַרעך האָט נאָרוואָס געזאָגט אַ קרומע זאָך.

דערצו נאָך דאָס וואָרט אַליין:

— „פעטריק“...

באַ פענעקן אין די אויערן קלינגט עס, ווי אַ נאָמען פון זייער אַ
קליין מענטש... עפעס אַ פּיצעלע פּויערל דאָרטן, אַ קליין פּויער,
וואָס הייסט פעטריק, אזוי דאַכט זיך פענעקן, מוז נאָך דערצו טאַמער
גיין באַרוועס. אַ וויילע טראַכט ער. ער פרעגט:

— פאַרוואָס?

באַרעך שמאַרעט מיט גרויס זיכערקייט:

— אזוי...

ווייזט זיך אַרויס, שוין גאָרניט אזאַ פּיצעלע פּויערל, ווי פענעק
מיינט:

— פעטריק אַרבעט אין דער ציגעלניע: איינער אַליין, גאַנצע זון
מערס — ער שלעפּט טאַטשקעס ליים פון אַ טיפּן גרוב, מישט די ליים
מיט זאַמד, קנעט זי מיט די פיס, מאַכט אויס די ציגל, ברעגט זיי

נאכדעם אין ציגעלניע — גאלדענע הענט... עם מאכט זיך אמאל דאָ
נערשטיק פארנאכט...

באָרעך דערציילט. פענעק זעט פאר זיך מאמעש יענעם דאָנער-
שטיק פארנאכט... באָרעך מיט זיין טאטן קערן זיך אום פונעם דאָרף
זייער מיד, פארשטויבט. פון די געפארבטע רעדנעס מיט די אויסנער-
מאָלטע האָנעכלעך, וואָס זיי טראָגן ווייזן אין די פויערשע הויפן, האָבן
זיי ניט פאָרקויפט אפילע איינע. זיי וואָלטן ישוין גערן וואָס
גיכער קומען אהיים, אראָפּוואַרפן פון זיך די שווערע רעדנעס, כאָטש
טאָן אַ טרונק וואַסער. באָרעך שווייגט — וואָס פאַר אַ וואָרט ער וועט
ניט זאָגן, אזוי דאָכט זיך אים, וועט אים זיין טאַטע דערפאַר שלאָגן.
גייען זיי דאָן אזוי און גייען צוריק מיטן דאָרף. דער דאָנערשטיק
פארנאכט — טונקעלער פון אלע אַנדערע פארנאכטן, דער מאָרגנטיי-
קער פרייטיק, דאָכט זיך, וועט אויך זיין אזוי טונקל, דער איכערמאָר-
נדיקער שאַבעס — אויך...

— פלוצעם, — אזוי דערציילט באָרעך, — דעהערן מיר: מע רופט
אונדז:

— „לאַכמאַן!... אָ? ... לאַכמאַן!... טשעקאי נא טראַשקע.

מע קוקט זיך אום: — ס'איז פעטריק.

מע שטייט אַביסל. מע פרעגט אויס איינער באַם אַנדערן, וואָס
הערט זיך. פעטריק זאָגט:

— טשעקאי, לאַכמאַן... מאַזשע זאַראַז זיידעש דאָ מענע?

מע שטייט ווידער אַ וויילע. פעטריק זאָגט:

— טשאַאַזש? ... כאָרים.

און מע גייט אלע אַרײַן צו פעטריקן אין כאַטע. דאָרט טרינקט מען
זיך אָן מיט וואַסער און מע רוט אָפּ אַביסל. פעטריק שיט אָפּ פון זיין
מעל אַ פולע טאַרבע און זאָגט צו נאַכמענען:

— נא, לאַכמאַן, בודע טאַבי, מוקא נא בליב.

און אַליין בייזערט ער זיך דערביי אַף זיין ווייב:

— מאַווטשע, סטערוואַ, נע וואָרטשע.

נאָך אַ זאָך בלייבט באַ פענעקן אין קאַפּ פון דעם, וואָס באָרעך
דערציילט: באַ באָרעכס קלענסטן ברודערל אַפן בריס האָט נאַכמען
געזאָגט צו די זידן אין שטוב:

— ווי איר זעט מיך לעבן — דעם גרעסטן קיבעד וואָלט איך נאָך

באָדאָרפט אָפּגעבן פעטריקן.

פענעקס געפיל: די גאנצע מייסע מיטן דאָנערשטיק־פארנאכט וואָלט
 ער באַדאַרפט באַהאַלטן באַ זיך אינדערהיים, ערגעץ דאָרט וווּ ער
 באַהאַלט אלע אנדערע גוטע זאכענישן, עס קאָן צונויף קומען, צו וואָס?
 — ווייסט ער ניט. פון דער מייסע מיט פעטריקן ווערט אים היימלעך,
 אַקוראַט, ווי ער וואָלט דאָ אין דאָרף אַר אַן עמעס האָבן אַ געשוועס-
 טער־קינד, וואָס הייסט בעטאַעס מיטן אוקראַינישן נאָמען פעטריק.
 פענעק וואָלט אים זייער וועלן אָנקוקן אָט דעם פעטריקן; עס בלייבט:
 צוריקוועגס וועט מען זיך אַרײַנכאַפן צו פעטריקן נאָך אַ טרונק וואַ-
 סער, און פענעק וועט דאָן כאַטש מיט איין אויג באַפן אַר אים אַ קוק.

3

— שאַ!... וויפל איז שוין, אַז מיר גייען?

באַרעך זאָגט:

— אַ שאַ.

ער מיט זיין טאַטן גייען שטענדיק מיט אָט דעם וועג צו פעטריקן:

— מער ווי אַ שאַ געדויערט קיינמאָל ניט.

פענעק בלייבט ניט:

— ס'איז שוין מער ווי צוויי שאַ, מער ווי דריי.

אויס מאָלט זיך ניט אויס, אַז סאַבאַקל פאַר איין שאַ זאָל מען זיך
 קאָנען איינטראַכטן אין אַזויפיל נייע זאכענישן. ער קוקט זיך אום
 צו דער הייסער באַטאַגעדיקער זון: זי האָט זיך שוין פֿיין אָפגערוקט
 פון מיטן הימל אָן אַ זייט, באַקומען אַ נייעם קאָליר — אַ קאָליר פון
 פאַרפֿאַמטע כאַקן באַ אַ מירלעכן פּוסטייער. אויב אַזוי איז מען אַביסל
 צו שפּעט אַרויסגעגאַנגען פון דער היים.

— באַרעך!

— נו?

— גיכער.

די לאַנגע שטעקנס אין די הענט ווערן עפעס פון מאָל צו מאָל
 שווערער; עס קומט אויס זיי אַוועקצווואַרפן, קערטי צו ווערן גרינגער
 און צו מאַכן אַליי גרעסערע און גרעסערע טריט. דער איקער — ניט
 פאַרגעסן, אַז מע האָט פאַר זיך אַ לאַנגן וועג: מע גייט אין גוראַלניע
 זיך זען מיט יאָסל דעם גוראַלניס, זיך דערוויסן פאַרוואָס האָט מען
 אים פֿלוצים אינמיטן זמאַן אָפגענומען פונעם „ביידער“. אין שנעלן
 גאַנג טוט באַרעך אַ שמאַרע צום הימל:

— האסט אים ליב, יאסלען?

פענעק ענטפערט ניט. יאסל איז אים בידנאך איינגעבאקן אין הארצן. אויב ער, פענעק, איז בענעגליע דער גאנצער וועלט אן אקשן, איז ער גאר אנדערש צו יאסלען — ווייך ווי טייג איז ער. פארוואס? — ווייסט ער ניט. ער פילט: מיט יאסלען איז גוט צו זיצן אפילע אין „ביידער“, זיך האלטן מיט אים פאר די הענט אזוי, אז דער רעבע זאל ניט זען און א גאנצן טאג נאכזאגן דעם כומעש אדער אפילע די געמאדע — מע פילט דאן בלויז ווי מע האלט זיך מיט יאסלען בא דער האנט; די לאנגסטע צייט ווערט דענסטמאל קורץ. יאסלס טונקעלע באקן — געדענקט זיך — זיינען גלאטער, ווי סאמעט, זיין נאז איז שיינאיינגעבויגן, ווי א שיינאיינגעבויגענער גראבער פינגער, און זיי נע אויגן — צוויי קלוגע שווארצע טינטערלעך — קוקן אן דעם רעבן, וואס ווונדערט זיך:

— ווי קומט צו א גוראליניק א יונגל מיט אזא זיקארן, מיט אזא זעלטענער טפיסע און מיט אזא מין קאפ! צו א גוראליניק!

יאסלס האנט אונטערן טיש טוט דאן פענעקן א קניפ, און זיינע אויגן קוקן אן דעם רעבן, ווי מע קוקט אן א „בוה“ און לאכן פון אים. פענעקן כאלעמט זיך אפט באגאבט אט דער בליק יאסלס, דערנאך זינקט ער א גאנצן פרימארגן אין טשאד פון הארציקע לייכט-פארנע-פילטע שאען, געדענקט יאסלען אינעם גראען הויךגעשפילעטן רעקעלע — א נויכטאזיסטיש רעקעלע אן קנעפלעך — און אט איצט, בעייס דאס לאנגע דארף, איז שוין געבליבן פון הינטן, בעייס מעגייט שוין בארג אראפ מיטן וועג, וואס צווישן צוויי הויכע גראבנס... נאך א האלבע שאך, נאך א פערטל שאך און מע וועט אים קאנען זען, יאסלען — טאקע אז עמעס... אט זעט מען שוין ארויס דאס טייכל אין ווייטן טאל, ארום טייכל—די קוימענס, די קארפוסן, די פאנאדערנעווארפענע הייד זער אלץ, וואס דארט געפינט זיך האט אויסגעכויט א האגערדיק מעשוגענער רייכער פארעץ, וואס וויינט אין אויסלאנד, געוואלט מאכן דאך א צוקער-פאבריק, נאך ניט געהאט מער קיין געלט, געמוזט ווי ניט איז פארענדיקן די געבידעס מיט די אינוויניקסטע מאשינעדויעס, און באקומען האט זיך שוין ניט קיין צוקער-פאבריק, נאך א מעשוגע גרויסע גוראליניע — אזוי זאגן אלע:

— די גרעסטע גוראליניע אין דער וועלט.

פוטוואנען האָט זיך גענומען אין די גרויסע ווייטע שטעט א זיד מיטן נאָמען קאַראַבאָקאוּ?

אין שטאָט זאָנט מען וועגן אים מיט א ניגן:

קאַראַבאָקאוּ — פארוואָס הייסט ער קאַראַבאָקאוּ? ווייל ער איז רייך געוואָרן פון האַלטן אין אסאך שטעט די יידישע קאַראַבאָקע.

קאַראַבאָקאוּ איז אן אַרענדהאַטער פון דער גוראַלניע. אַליין אָבער איז ער אזוי רייך, אז עס שטייט אים אפילע ניט אָן פון די גרויסע שטעט אַהער אַראַפּצוקומען. צווישן די גוראַלניע-קאַרפּוסן — אין פּאַנאַנדער-געוואָרפענע הייפּלעך אַרום טייכל-וווינען בלוין זיינע מענטשן, לויטער ליטוואַקעס, אַראַפּגעבראַכטע פון דער פּרעמד; אין שטאָט רופּט מען זיי:

— די סלוואַסאַטשעס.

אין שטאָט האַלט מען זיי פאַר יאָ יידן און ניט יידן. מע איז זיך מיט זיי ניט מעשאַדער. אינדערוואַכן אַף אַ ברום, יאָמאַראַים צו אַ מיניען גייט מען צו זיי ניט אַנדערש ווי פאַר סכּרעם — אַ קערבל פּאַך אַ קאַפּ; מע אַרעצייילט נאָכדעם: — האַבן זיי דאָס געגעבן אַ דאוּן אַפּ ראַשעשאַנע און יאָמקיפּער!...

— כאַפּ-לאַפּ, ווי אינדערוואַכן.

מע זאָנט וועגן זיי:

— טושדנע מענטשן.

— ליטוואַקעס.

— יעדער ליטוואַק איז אַ ציילעם-קאַפּ.

מע רעדט אַף זיי דעכילעם:

— אייניקע פון זיי בייטן זיך פאַשעט מיט די ווייבער.

— אויב די הערלמאַנקע וועט האַבן אַ קינד, וועט דאָס זיין אַדער

פון כאַזאַנסקי דעם בוכהאַלטער, אַדער פון שאַוועלסקי דעם פּאַך-וואַלניק.

צו זייערע פרויען און אופוואַקסנדיקע מיידלעך פילט מען דערין-בער אי פּרומען צאָרן, אי פאַרבאָרגענע גלוסטעניש, מע קוקט זיי נאָך אַלעמאָל, ווען זיי באַווייזן זיך אַהער פון גוראַלניע מיט אַ שפּאַציר; דער יעיצערהאַרע פאַרדיכט דאָן אַזש אין נאָז. מע דערשמעקט: אַרום

יעדערער פון זיי טראַגט זיך זנוס־ריוועכל. מע קלינגט זיך וועגן זיי און וועגן זייער דומיש ריידן:

— טשיסטע פאָניע.

— ערגער ווי ציילעמניקעס.

— א ציילעמניק האָט כאַטש מוירע פאַר אַ קלויסטער...

מע מאַנט פונדעסטוועגן אור באַ זיי אַר שטאַט־זאָכן און אַר דער באַד; מע וויז זייער ברויגעז, אויב זיי גיבן זויניק, מע טיינעט:

— וואָרדען? — נאָך פון זיי גאַרנישט ניט האָבן?

צו ייסראַעל בענים — אַ שטאַט־ייד, וואָס איז אין גוראַלניע אַ באַשעו — פילט מען דאָס אייגענע, וואָס צו אַ באַשעו באַ אַ פאַרעז — מע רופט אים אַר לעצאַנעס, ווי אַ „גרויסן מענטשן“, אי באַס נאָ-מען, אי באַ דער פאַמיליע.

— ייסראַעל סאַליסטארטער.

קינדער פאַרזאָגט מען, זיי זאָלן ניט גיין אין גוראַלניע — דאָרט מאַכט מען כוועק פון „פיועס“ און מע רעדט אָן, מע זאָל זיך לערנען דומיש. נאָר קינדער האָבן דאָך גרויס כיישעק צו זען מיט די אייגענע אויגן אלץ, וואָס דאָרט טוט זיך, זיך אַרומשליאַען צווישן די גוראַלניע-קאַרפּוסן, סאַלעדאָוויניעס, באַנדערייען, שלאָסערייען, קאַנטאַרן און הייפלעך און קוקן אָפּ אַרומיין האווען ווי אַר אַ פרעמד־וועלטליק יאָ-רידל. אינעם שענסטן פון די גוראַלניע־הייפלעך, אַ הייפל מיט אַ ווע-ראַנדע, מיט אַ געדיכטן גאַרטן צום טייך־צו — וווינט רייכער און מער אָפּגעזונדערט פון אַלע הערלמאַן. אין שטאַט רופט מען אים:

— דער וואַפּראָויליאַעשמשע.

ער איז ביז־נאָר געראַטן אין זיין פאַמיליע — אַ דאַרינקער, אַ דינינקער ווי אַ הערעלע, רעדט מיט זיין ווייב נאָר דייטש, מיט אַנדערע מענטשן — נאָר דומיש, רויכערט גראַבע בלעטער־ציגאַרן, האָט שטענ-דיק אַ רויט־פאַרקאַטערט נעזל — דעם קאַטער האָט ער וואָהער גע-בראַכט פון קורלאַנד, פּונטוואַנען ער שטאַמט. ער רעדט מיט מענטשן זייער שפּילע, געציילטע ווערטער. טוט אַ טראַכט אידער ער זעצט זיך אַוועק, טוט אַ טראַכט אידער ער שטייט אור, אידער ער טוט אַ שפּאַז, זעט טאַמער אויס האַלב־מיד. אין די באַלמעלאַכישע געסלעך עיז מען זיכער: זיין מידקייט נעמט זיך דערפון, וואָס זיין ווייב, די הערלמאַנקע, האָט זיך איינגעאַקשנט צו האָבן כאַטש איין קינד; מע איז זיכער: זי לעבט נאָך מיט אַנדערע. מע רעדט וועגן דעם גאַנץ אָס:

— א שפילכל? אזא שטיק נעקיווע, אז זי שפארט זיך איין צו
האָבן א קינד!... זי קאן פארמאטערן.

אין שטאָט זאָגט מען וועגן הערלמאָנען:

— גרויס ווי א פליי זיצנדיק און האָט דאָך אין זיך עפעס א קויעך.

— איר זאָלט אַנקוקן ווי מע ווערט שטיל אין א קאַרפּוס, ווען מע

דערזעט אים אַרײַנקומען — ווי עס וואָלט אַרײַנגעקומען דער כאַלעכ-
אַכאַוועס.

פונקט אַנטקעגן אינעם הייפל, וואָס אָף יענער־זײַט טײכל, ווױנט

דער קאָנטראָליאָר, א רוס, שפּילט גאַנצע טעג באַ זיך אינדערהײם אָף

א יאָנטשוודיקן פּידל—שפּילט מיט יאָנטשוודיקע קלאַנגען, גאָר אַנדערש,

ווי עס שפּילן קלעזמער. אַביסל ווױטער, אין פּינר־זעקס פּאַטאַנדע־הע־

וואָרפענע הייזער, ווױנען — דער מעכאַניק, דער עלטערער גוראַלניק,

דער יונגערער, דער דאָקטער, דער פּאַדוואַלניק, דער קאַסיר. אין שטאָט

קאָן מען זײ אַלע באַ די פּאַמיליע־נעמען. מער ווי וועגן אַלע רעדט מען

וועגן דעם קאַסיר כאַים־וועל הייסמאַן:

— א מעסוקענער אַפּיקוירעס.

— א שעם־דאָווער.

— מע קאָן אים אָף דער גאַנצער וועלט.

— פון יענע, וואָס וועלן דיר אופעסן פאַרן טױט א ווערעמדיקע

פלוים.

ער איז שוין אַן עלטערער מענטש — כאַים־וועל הייסמאַן — א

כײַנע־הדיק־האַרמער, טראָגט אַ לאַנגע ווײַסע באַהר, לאַכלוטן אָן פּײַעס,

ווי אַפּצעלאַכעס. זײַן פּאַנעם איז זײער בײַנערדיק, זײער שטרענג און

וואַקסנדעל. אום זומער, אין אַ שאַכעסדיקן פּרימאַרגן, קאָן ער אַמאָל

אַרײַגשפּאַצירן פון דער גוראַלניע אין שטאָט — אַרײַגשפּאַצירן מיט

קורצע טריט, אױסגעצױגן אין זײַן גאַנצער וווקס און פּאַמעלעך־

געזימ, ווי אַ גלעזערנער. ער איז דאָן אָנגעטאָן אין אַן ענגן שוואַרצן

מאַנטל מיט אַ ברייטן הענג־קאַלנער, אין אַ שוואַרצן צילינדער, און זײַן

גאַנצע ציכטיקייט, אזוי האַכט זיך, נעמט זיך פון זײַנע שווערלעכע

גלאַנציק־אָפּגעפּוצטע שײך — דאָס קומט ער אין שטאָט אַרײַן, ווי

אַמיסטן, קערײ צו דערווייזן, אז ער גלױבט ניט אין גאָט און גײט ניט

שאַבעס דאַוונען. יידן האָט ער עפעס אַי מעסוקן פּײַנט, אַי מעסוקן

ליב — ער וואָלט אַ באַלן געווען, זײ זאָלן אים פּאַלען און ווערן אַ

שטיקל גײט. לערנען זײערע קינדער מעלאַכעס און אָנהױבן רײדן רײ-

פיש. עס דאָכט זיך: ער לאָן אומיסטן זייער גוט לערנען, קעדיי צו דערווייזן יודן, אז זייער לערנען טויג אף קאפאָרעט. פענעק געדענקט, ווי מע האָט איינמאָל גערעדט וועגן כאַיִסיוועל הייסמאָן באַ זיי אין „הויז“:

— מע זאָגט: ער האָט אַסאך ספאָריום, כאַיִסיוועל הייסמאָן... אַלץ פון יענעם מין, וואָס מאַכן פאַר אַפיקאָרסיים. כּוּצדעם — די מייסע ווייסן אַלע אין שטאָט:

צו כאַיִסיוועל הייסמאָן האָט זיך איינמאָל נאָך אָנהויב זומער אומגעקערט אַ זון פון אויסלאַנד — אַ באַכער פון אַ יאָר עטלעכע־אונד צוואַנציג, אַ לאַנגער, ווייער און אויסגעראַטער, מיט לאַנגע דויטלעך־בלאָנדע האָר. ער האָט געהויסן מיט אַ האַלב־גאַישן נאָמען:

— אַראָן.

אין שטאָט האָט מען געזאָגט:

— אָט־אָט ווערט ער אַ דאָקטער — ער לערנט טאָג ווי נאַכט, ער גרייט זיך צו די לעצטע עקזאַמענעס. ער איז שוין קראַנק מיט דער עקטיקע — אַלץ פון אָט דעם לערנען... איר זייט אַ מיווון, ווי ער איז אויסגעראַט?

אַראָנס מוטער, די הייסמאָנקע — „די רוסישע יידענע“ (אַזוי האָט מען זי גערופן) — אַ פאַרקיהצטע נאָז, אַ בלאַסער־שרונט צווישן די שימערע גראַע האָר — אַראָנס מוטער האָט דענסטמאָל געוואָסן אין אים יעדן טאָג 12 גלעזער מילך, נאָר ס'האָט ניט געהאַלפן: ער איז געשטאָהבן אינמיטן זומער, אין די גרויסע היץ. פון זיין מאַציווע אַפן אָרטיקן בעסוילעם האָבן מיט מירקייט אַראָפּגעקוקט די אויטעס פון זיין ניט־יודיש־פרעמדן נאָמען — „אַראָן“, געשטאָכן די אויגן. די הייסמאָנקע איז אַלע טאָג געגאַנגען זיען לעבן זיין קינדער. איז דאָס געווען טאַקע אין יענעם סאָף־זומער: אַ פאָר אַלעס ווייבער האָבן לעבן די קרוואַים פון זייערע אייגענע זיך אָנגעוויינט, וויפּל יידענעס דאַרפן וויינען, און פּלוצעם דעהערט, ווי די הייסמאָנקע רעדט צו איר זון אַף רוסיש, ווי צו אַ לעבעדיקן — וועגן זיינע עקזאַמענעס רעדט זי צו אים. אינמיטן וויינען האָבן די ווייבער אָנגעהויבן צו לאַכן דאָס גרעסטע געלעכטער:

— הערט נאָר: נאָכן טויט רעדט צו אים אַף רוסיש.

— זי רופט אים נאָך אַלץ „אַראָן“ — אַף יענער־וועלט וועט מען דאָך אַפילע ניט ווייסן, וועמען מע מיינט...

דער הייסמאנקע איז דעמאלט לעבן קיווער ניט גוט געווארן — זי איז געפאלן כאלאשעס. די קיוועראוועסדיק-פרומע רעבעצנס האבן זי אָפּגעמינטערט, נאָס געמאַכט איר פּאַנעם מיטן וואַסער, וואָס זיי האָבן געהאַט מיט זיך אין פּלעשער, זי ואָפּגעהויבן פּון דער ערד, צוגערופן דעם כאַזן, און געהייסן מאַכן אַ „מאַלע“ דעם כאַכער „אַרן בערעב כאַיסיוועל“, געהייסן דער הייסמאנקע, זי זאָל דעם כאַזן באַצאָלן. ביים דעם „מאַלע“ האָבן זיי צוגעדעקט איר קאָפּ מיט אַ שאַלכל, מע זאָל ניט אַרויסזען אירע אויגענע האָר. דערנאָך האָבן זיי זי אָפּגעפירט אַהיים, זי זייער צוגערעדט: דינגען דעם שאַמעס, ער זאָל אַ גאַנץ יאָר זאָגן נאָך איר זון קאהעש. די הייסמאנקע איז געווען דערהאַנגעט. די פרומע ווייבער האָבן איר צוגעשיקט אַהיים אַ שאַמעס, וואָס האָט זי אַזוי לאַנג גענודיעט, ביז זי האָט אים פאַר קאָדעש־זאָגן געגעבן געלט.

הייסמאן האָט זיך זעגן דעם הערוויסט און זי דערפאַר שטאַרק געגעסן, געשריען, אַז דער שאַמעס איז פּאַשעט אַ גאַנעו, פּאַשעט אויסגענאַרט געלט — עס גייט אים ניט אין קאָדעש, דעם שאַמעס, וואָרעם קיין קאהעש וועט ער סיווייסיי ניט זאָגן. די הייסמאנקע, כאַטש זי איז געווען קראַנק, באַקומען אַ וואַקסן פּאַנעם, איז זי פּונדעסטוועגן געגאַנגען אין דער ווייבערשער שול אויסטן אונטערהערן, ווי דער שאַמעס זאָגט קיין קאָדעש ניט און אים כאַפּן פאַר דער האַנט. דאָס איז געווען צו די ערשטע פאַרטאַגיקע „סליכעס“.

געבראַכט צופירן האָט זי דענסטמאַל צו דער ווייבערשער שול איר מעזניקע, מאַניע — אַ מיידעלע פּון אַ יאָר עלף און פּון דער מאַנצ־בילשער שול זיינען יינגלעך געלאָפּן קוקן, ווי אָט דאָס מיידעלע — אַ שוואַרצענעוודיקע מיט אַ ברייט מוילכל, מיט אַ קעפל געשאַרן אונטער אַ „פּאַלקע“ — גייט ניט אַרײַן מיט איר מוטער אין דער ווייבערשער שול, נאָר עס בלייבט וואַרטן אינדרויסן — אַנגעשפּאַרט מיט די פּלייצעס אָן ווייבערשן שול־גאַנעק שטייט עס, די הענטלעך — אַרונטערגעליגט, די אויבערשטע ציינדלעך — איינגעביסן אין אונדערשטן ברייטן ליפּל. אַלע מאָל טוט דאָס מיידעלע אַ דריי מיטן קעפל, וואַרפּט אַרונטער די געשוירענע האָר, וואָס קריכן איר אין די אויגן, און אַלײַן זעט עס אויס, ווי עס וואַלט טראָגן אונטערן אַנטאָן אַ „גאַט־לעסטערל“ אַף דער ברוסט און טאָר דעריבער אין דער ווייבערשער שול ניט אַרײַנקומען; און טאַקע דערפאַר, וואָס דאָס מיידעלע וואַרט

דאָ וואָ איר מאַמען אינדרויסן, דאָכט זיך: פון איר מאַמען, וואָס גע-
פינט זיך אויב פאַרטאָג אין שול, איז דאָס אי אַסאַך יינגער, אי אַסאַך
עלמער.

צווישן די יינגעלעך, וואָס זיינען באַ דער גראַעך שיין פון שאַרען
לעלאָפּן פון דער מאַנצבילשער שול וואָ אָט דעם מיידעלע קוקן, איז
פענעק געווען ניט דער ערשטער און ניט דער לעצטער. אים איז גע-
ווען אַ ברשע, וואַלעמיי די יינגעלעך שרייען איר נאָך איר גויעשן נאָמען,
ווי אַ בעזאָיען:

— מאַניע!.. מאַניע!.. קאָן אַפילע ניט קיין מוידע-אַני!..

מיט אַ פאָר פון יענע יינגעלעך האָט דענסטמאָל פענעק זיך גע-
שטעלט שלאָגן — גלאַט אזוי ווי אַן אַ סיבע. ער האָט נאָכגעקוקט, ווי
דאָס מיידעלע פּוּרט אַוועק נאָך „סליכעס“ איר מוטער צוריק אין גר-
דאלניע און האָט מיט אומגעוילד געוואַהרט די גאַנצע וואָך, עפּשער וועט
צו די „סליכעס“ פון ערעוואַרשעשאַנע דאָס מיידעלע נאָכאַמאָל פירן
איר מוטער אין שול אַרײַן, נאָר געשען איז אַנדערש:
צו די ערעוואַרשעשאַנעדיקע „סליכעס“ איז כאַפּן דעם שאַמעס
באַ דער האַנט געקומען כאַי-ווייעל הייסמאן אַלײן.

אין דער איבערהעפּולטער שול האָט מען אים פּלוצעם געזען אַרײַני-
קומען מיט קליינע טריטעלעך — אַן אויסגעצויגן-פאַהגליווערטן, אָנגע-
טאָן אינעם צילינדער און אינעם שמאַלן שוואַרצן מאַנטל מיטן הענג-
קאָלנער. אַלע — אַפילע דער כאַזן — האָבן געקוקט, פאַהגעסן, ווי
מע האַלט אין דאַוונען, אַ וויילע האָט קיינער ניט געאַטעמט. מיט
פאַכער איז צו אים צוגעטאַטען דער שאַמעס, מיט פאַכער, ווי אַ גלע-
זערנעם, אים צוגעפירט צו מיזערדוואַנט, אים אַוועקגעזעצט מיטן
פאַנעם צום גאַנצן אוילעם. דער זיצנעבלויבענער הייסמאן איז דאָרט
עפעס פּלוצעם שטאַרק ברויגעז געוואָרן אַפּן שטענדרעך — עפעס דאַפּקע
אַפּן שטענדרעך; ער האָט אַ קרויז געגעבן מיט די ציין:

— נעמט צו! — דעם שטענדרעך!

דער שאַמעס האָט אים צוגעטראָגן אַ „סליכע“, האָט ער די „סליכע“

בייז אַ שמיץ געטאָן אַף דער ערד:

— אויך דאַרף עס ניט האָבן!..

דער אוילעם האָט ווי ס'ניט איז אַלײן, אָן דעם כאַזן, אָנגע-
הויבן „זאָגן“ — אַלע זיינען געשטאַנען, כאַי-ווייעל הייסמאן איז ווי
אַ גלעזערנער געזעסן — אינעם צילינדער-הוט — געקוקט מיט בייזע

אויגן, קיינעם ניט געזען. פֿלוצעם — דער כאָזן האָט נאָרוואָס געהאַט
אַנגעהויבן: „זכור לָאֵנוּ בְּרִים אָוועם“ — האָט הייסמאַן מיט גיבן
שווערן אָטעם זיך געגעבן אַ שטעל אור, אומגעוואָרפן אַרום זיך איין
שטענדער, אַ צווייטן שטענדער, געוואָרן בלאַס, ווי אַ טויטער, אויס-
געשרייען טרויסלענדיק מיט אַ פּויסט:

— אַז איך דאַרף עס ניט!!!... איך דאַרף ניט קיין זכום-אָוועם!!!...
מע נאַרט אַ וועלט מיט גאָט און מיט זכום-אָוועם!... פאַרנאָסעס
אזעלכע!..

און, ניט ואַממוקנדיק זיך צו קיינעם, איז ער אַפּגעזאַטענערהייט
אַרום פון דער שול.

פון דעמאָלט אָן איז די פאַרפּרעמדטקייט צווישן דער שמאָט און
דער גוראַלניע נאָך גרעסער געוואָרן. יוסראָעל סאַליסטאַרנער — דער
כאַשעווי אין גוראַלניע — האָט זיך דאַפּקע געשוואָרן, אַז באַ הערל-
מאַנען גלייט די גאַנצע קעבן אַר פּייסעך דעם אויוון, נאָר אין שמאָט
האָט מען געזאָגט: — ס'אַליגן... ער כאַנפעט... לעצטן זומער, ווען עס
האָבן זיך פאַרשפּרייט קלאַנגען, אַז אין גוראַלניע גייען די געשעפטן
שלעכט, און עס איז מעגלעך, מע זאָל זי יאָנטווייסיג צייט ניט דורכלאָזן.
האָבן פרומע יידן געזאָגט:

— מע האָט ניט געוויסט פּריער, אַז ס'וועט אזוי זיין?.. גאָט וועט
שווייגן?

בלויז לעבן מיכאַעל לעווינס, „הויז“ האָט נאָך צייטטווייז געוואַרט
הערלמאַנס פּאָעטאָן מיט די גרויסע גראַע פּערד — אין גוראַלניע.
אַריין האָט מען אַלץ געפירט היינצוואַרג פון מיכאַעל לעווינס וועל-
דער, די הערלמאַנקע האָט זיך נאָך אַלץ געכאווערט מיט פענעקס
שוועסטער שיינדל דער גרויסער. מאַקע דערפאַר האָט פענעק זיך
געפילט ניט גאָר וואַזשנע איצט, ביים ער האָט אייניגעם מיט באַרעך
נאַכמען דעם פאַרבערס זיך דערנענטערט צו דער גוראַלניע — ער
האָט ניט געהאַלטן פון יענע מענטשן, וואָס ווייסן, אַז אין „הויז“
האָט מען אים פּיינט — מע ציט אָם דאָרט אור אין קיך צווישן די
דינסמן; וואָס רייכער און אַנזעעוודיקער אָט די מענטשן זיינען געווען,
אַלץ מער האָט ער זיי פּיינט געהאַט. ער איז שוין עטלעכע יאָר געווען
דערצו צוגעוויינט — טאַמער, אַז רייכע אַנגעזעענע מענטשן קומען
צו זיי אין „הויז“, דאַרף ער אַרײַנגיין אין קיך און פון דאָרט ניט
אַרויסגיין אזוי לאַנג ביז זיי וועלן ניט אוועקפאַרן. אויך איצט האָט

ער, אומבאוואוסט פאר זיך אליין, געזוכט מיט די אויגן עפעס א זייטיקע קיך. אים האָט זיך געדאַכט: ער מוז וואָס ניכער זיך באַ האַלטן. ער האָט זיך אומגעקוקט אַף באַרעכס קאָפּאַנזש שטיין געגעלע.

— קום!

פארשמאכט, ניט גאָר זיכער, אז דאָס זיינען טאָקע בעעמעס זיי, האָבן זיי זיך אַריינגעשאַרט אינעם ערשטן אָפענע גוראַלניע-טויער.

5

א לאַנגער הייסער זומער-טאָג האָט צעביטן אַף רעגעס זיינע לעצטע שאַען, אָן כעזשבו, ווי אַ צעהיצטער קאַרטן-שפּילער, זיך גע- האַלטן אין איין פאַרשפּילן.

פאַרשפּילטע שטיקלעך זון לויכטן און ברענען אין די פענצטער פון די אַנטקעגנדיקע ווויכע און נידעריקע גוראַלניע-געביידעס, יעדער שויב — אַ הייסער זומער-טאָג — אָט צינדט ער זיך אָן, אָט ווערט ער פאַרלאָשן; אַף יענער-זייט פענצטער, אזוי דאַכט זיך, איז יעדער געביידע פול מיט רויט-צעגליטן פלאַמענדיקן אייזן.

פענעקס קלאַל: אין יעדער געשעעניש איז גוט צו מאַכן אַ סימען, און דער בעסטער סימען איז די שיין, ווען די געשעענישן האָבן פאַ- סירט — מע דערמאָנט זיך גאָר אין יענע ברעגענדיקע גוראַלניע- פענצטער, געדענקט מען שוין בעמילע:

שטויביק ציען זיך באַ זייער שיין זייטיקע שטעגעלעך.

פענעק און באַרעך — ווי אָט די שטעגעלעך: זיי האָבן ניט באַ וועמען צו פרעגן:

— וווּ וווינט דאָ דער סטאַרשע גוראַלניק?

אין גוראַלניע — כאַטש מע ווייס ניט, צי מע וועט זיי יאָנטעור צייט דורכלאָזן — גייט פונדעסטוועגן אַ דעמאָנט, זאָל זיין ניט אזא זיכערער ווי אַלע זומער, דאָך:

אַ רעד אונטערן מיטלסטן הויכן קאַהפּוס פרוּוז זיך, צי קאָן זי נאָך אַרויסלאָזן דאַמף צום טייכל-צו — הייבט אַלע מאָל אָן און הערט אָפּ.

אַ גריקצעריי פון שטאַלענע פּוילן, אַסאך פּיערס און אַרבעטן-דיקע האַמערס — אין דער שלאָסעריי האַרט באַם טייכל.

פון אונטער דער רעד קריכן אַרויס פאַרשמירטע ברוינס, רייניקן

און פונן די געקאלטע מאליאסלגריבער. די קאנטאר, וואס אקעגן — א טשערעפענער דאך מיט ברענענדיקע פענצטער. אביסל ווייטער זוימט מען ארום זייער א הויכן דאך מיט נייעם בלעך; ופיציאישקע מענטש- לעך קריכן דאָרט ארום אפ אלע פיר. אפ וועלאַסיפערן, מיט האַנטע- סער אפ די העלדזער קערן זיך אים פון ווייטן ציווי פרישגעבאַרענע יונגעלייט, פאָרן דורך גאָר נאָענט לעבן פענעקן מיט באַרעכן און קוקן זיך צו זיי גיט אום.

— כע! — טוט באַרעך מיט פאַרגעניגן א שמאַרע צום הימל, — זיי קאָנען זיך נאָרניט... ווי דו ביסט גאָרניט קיין נאָגידס א יונגל...

פענעקס באַקן ווערן אָנגעבלאָזן — אויך דאָס וועט ער געדענקען, ווי נאָר ער וועט זיך דערמאָנען אפ דער שיין פון דו גוראַלניער פענצ- טער; באַרעך, כאַטש ער איז מיט אים, פענעקן, כאַווער, טוט ער אים דאָך מיט פאַרגעניגן א שטאָך, פונקט ווי ראַכמיעל דער שוסטער, וואָס דרייט באַס אויער און שרייט אַרױן אין מויל אַרױן: „א ראַסלפלייש פונדעסטוועגן כאַפסטו אַרױן... א?“ — באַרעך איז ווי קרויוויס מיט ראַכמיעל; עפעס ווי זיי וואַלטן ביידע אַקעגן אים, פענעקן, זיך האַבן אָנגערעדט...

לאַנג טראַכטן וועגן דעם איז ניטאָ קיין צייט — ביידע, פענעק און באַרעך, פלאַנטערן זיך צווישן די עקסטע גוראַלניער הייזער און ווייסן נאָך אַלץ גיט, וווּ ווױנט דאָ דער גוראַלניק. נאָך מער, ווי עס פלאַנטערן זיך די פיס, פלאַנטערן זיך די געדאַנקען. און ווידער איז דער סימען אפ צו געדענקען — די שיין פון די ברענענדיקע גוראַלניער פענצטער — אַלץ איז פאַרגעקומען זייער גיך:

ביידע — פענעק און באַרעך — זינען אַרױן אין אַ לאַנגן גלעזער- נעם קאָרדאָר; דאָס גאַנצע גרויסע הויז — פוסטלעך, ווי א זומער- ווױנונג, פונדאָנען א טייל שכנינים זינען שוין אַרויס. פון קאָרדאָר אין הויז אַרױן — אַן אַ שיר טירן און פענצטער. מיט צוגעשטעלטע הענט צום שטערן קוקן פענעק און באַרעך אַהין אַרױן. אין איין פענצ- זומער דערזעען זיי: אָנגעבויגן איבער אַ גרויסן גראָבן סוף מיטן רוקן צו דער שיין, זיצט כאַיסי-יוועל הייסמאַנס מיידעלע און דרייט אָפּט מיטן קעפל, קעדיי אַוועקצושאַרן פון די אויגן די האָר, וואָס פאַלן איר אַי- בערן שטערן. באַ פענעקן אונטער דער ברוסט — אַ ווױטעקלעכע בענט- שאַפט צו אַט דעם דריי, וואָס דאָס מיידעלע מאַכט מיטן קעפל, אַ

לאנגאנענדיקע בענקשאפט, וואָס ציט זיך נאָך פון יענעם „סליכעסריקן“ פאַרטאָג, ווען ער האָט זי דערזען שטיין אינדרויסן לעבן דער שול. ערשט איצט פילט ער, ווי שמאַרק ער האָט די גאַנצע צייט געוואָלט זען אָט דעם מיידלס ברײטע דינע ליפּלעך. נאָך גוט, וואָס דאָס מײַדעלע האָט זיך איצט ניט אומגעקוקט און אים ניט דערזען; פענעקס פאַרגעפּלט געפיל — שטיין פאַר אָג דעם זיידעלעם בליק וועט ער מעגן ערשט ישפעטער, ישפעטער, ווען ער וועט אָפּמאַן עפעס גאָר וואַזשנע נע זאָכן, ווען ער וועט האָבן מיט וואָס זיך צו באַווייזן... שטייל און געשווינד איז פענעק אינײנעם מיט באַרעכן אַרויס פּיר נעם לאַנגן גלעזערנעם קאַרדאַר. זײן געפיל — ער איז ניצל געוואָרן פון אַן אומגליק. ער האָט זיך אַרומגעקוקט: אויב אזוי, וואָס דער גוראַלניק ווײנען סיידן אינעם לעצטן נידעריקן שטיבל — גאַרניט אזא וואַזשנע שטיבל.

6

אױואַדע... דאָ איז עס.

איז שטיבל ישמעקט מיט קימל און מיט געזייערטע פעפערלעך — אזוי פלעגט שמעקן פון יאָסלען אין „כײדער“. אין פאַרגעטיקן קאַרדאַרל ישמעפט יאָסלס ושוועסטער אַף אַ נײַד מאַשין — גיך, גיך... ווונדער: ווער יאָגט זי? ... זי הייסט ניט לײע, ווי אַלע מיידלעך, נאָר „לײזע“ — זי לערנט זיך אַף אַ נײטערן. איז ערשטן כײדער:

דער באַלקן איז נאָך נידעריקער ווי אין קאַרדאַרל.

יאָסלס מאַמע קלײבט איבער באַם טיש פאַסאַלעם אַף וועטשערע. אַקעגן, וכא אַ האַלבפאַרשפּרייטן טישטעד, עסט אײנער זײן פאַרשפּעטיקטן אָנבײסן — דאָס איז יאָסלס מאַמע, דער גוראַלניק; צו די אַרײנגעקומענע—פענעקן און באַרעכן—קוקט ער זיך אָום נאָר מיט אײן אױג, ווייל דאָס צווייטע אױג איז באַ אים אינגאַנצן בלינד — אויסגערוגען; ער פּרעגט איבער באַ די אַרײנגעקומענע זינגלעך: — יאָסל? ...

דער באַרשטיש, וואָס ער האַלט אין לעפל פּונקט אַקעגן מױל, רײנט אים איבער דער ישׂוואַרצער געדריכטער באַרד. ער ווײנקט, ווי אַ קלור נײטשקער:

— העהע!... יאָסלען האָב איך אָפּגענומען פון „כײדער“. איך

האָב אים אָפגעגעבן אין שלאָסארנע פאר א באַלמעלאַכע — ער וועט זיין א גוטער שלאָסער, יאָסל...

— נאָר אזוי?...

פענעק קוקט, ווי דער גוראָלניק קערט אריין דעם לעפל אין מויל אריין. אים לייגט זיך עס וויים אפן סייכל: יאָסל — א שלאָסער?... יאָסל, אף וועמען דער העבע האָט אָפט געזאָגט אין „בידער“: „ווי קומט צו א גוראָלניק אזא ליכטיקער קאָפּ?\"...

אפן וועג פונעם גוראָלניקס שטיבל צו דער שלאָסעריי וואָלט פער נעק עפשער שוין נאָר אינגאנצן פארגעסן אָן באַרעכנ, ווען ניט דאָס, וואָס באַרעד אין מאַלע ודולע און טענצלט אונטער מיט זיינע ברודיקע פיס:

— איך אויך — באַרימט ער זיך — לאַמיר אזוי לעבן — מיין טאַטע האָט געזאָגט: ער וועט מיך אָפגעבן צו א בלעכער... פענעקס גלוקסעניש צו זען יאָסלען איז נאָך קיינמאָל ניט געווען אזוי גרויס; איין קלייניקייט: יאָסל — א שלאָסער!... אן אייגענער שלאָסער...

נאָר פון דער אנדערער זייט... אָט איז ער: יאָסל!...

מיט יאָסלען איז גאָרנישט ניט געשען, ווען ער האָט דערזען פענעק מיט באַרעכ אריינגלויפן אין שלאָסעריי. זייער איינגעשמירט, אין א לאַנגן פארשמאָלצעוועטן אַרבעטער־העמדל האָט ער געפילט און געדערלעוועט א מוטער־שרויף. זיינע אויגן — באַהעפט מיט יעדן ריר פון זיינע אַרבעטנדיקע פינגער, און אין יעדן ריר א רויקייט, ווי אין „בידער“, א נייכערקייט, אז אלץ, וואָס אנדערע וועלן זיך אויסלערן נען ניט ווייניקער ווי אין א בידעש, וועט ער זיך אויסלערנען סאכאָל אין א טאָג — ער וועט אמאָל ברענען א וועלט, אָט דער יאָסל.

— יאָסל!

יאָסל האָט זיך נאָכאָמאָל אומגעקוקט — א קאלטער בליק אף פער נעקן און מער נאָר...

א געהילך פון קלאַפנדיקע האַמערס האָט פארטומלט, געצווונגען זיך אומקוקן אין אלע זייטן. צווישן גרילצעריי פון אַרבעטנדיקע שלע־סער־געצייג האָבן אַ גלאַץ געטאָן א פאָר געזעלישע אויגן, א מויל האָט וועגן זיי, די אַריינגעלאַפענע יאָטלעך, געזאָגט א פאָר כויעקווערטער. אנדערע אַרבעטער האָבן געלאַכט. אויך באַ יאָסלען — אזוי האָט זיך

געדאכט — טוען שמיכאלדיק א ציטער די אוינגעשמירטע באקן. באך
רעד האָט דאָך, אָן שום באַליידיקונג, צו יאָסלען אַ יאָג געטאָן, געלאָפן
זיך באַרימען, אַז אויך אים, באַרעכנ... אויך אים וועט מען אָפגעבן צו
אַ בלעכער. דער עלטערער מייסטער — אַ הויכער, אַ ביינערדיקער —
האָט מיטן האַנטקנאָכן אַ גלעט געטאָן די העלע וואַנצעס, אַ זייטל
געגעבן צו פענעקן זיינע טונקל-בלאָע ברילן; אָן לאָשן האָט דענסטמאָל
באָ פענעקן אַ פרעג געטאָן דער באַלקן, דאָס גאַנצע געצייג אַף די
ווענט:

— וואָס דאַרפסטו דאָ?

פענעקס צושטאַנד אינדרויסן לעבן דער ישלעסעדיי — ווי עמעצער
וואָלט פאַר אים ניט אופגעהערט צו טראַכטן:

— יאָסל — אַ ווייטער, אַ פרעמדער...

ווי ער וואָלט גאָר קיינמאָל מיט אים, פענעקן, ניט געווען קיין
„פאַר“ אין „כנידער“... ווי ער וואָלט דאָרט נאָם לערנען זיך קיינמאָל
ניט געהאַלטן מיט אים פאַר די הענט...

דערנאָך איז שוין געווען סאָ זוןזעצן. אַרבעטער האָבן פאַרלאָזט
די ישלעסעדיי, צווישן זיי — יאָסל. די שפּעלטיקלעך באַ זיינע נאָר
לעכער, — שוואַרץ פון קוילן-שטויב, קינדערש — מיר, און די שוואַרצע
אויגן — אויסגערומט-קלוג. האַנט-באַ-האַנט לעבן יאָסלען איז, ווי
אַן אופגערעגטער באַלטימבע געטאַנגען באַרעך, געשעמט זיך מיט זיינע
באַרוועסע פיס, געוואָרפן די אַקסלען, געשמאַרעט מיטן פאַריסענעם
נעזל:

— דיין מעסערל? האָסט אַליין געמאַכט? ווי האָסט עס געמאַכט,

אַ? ... וויין, וויין.

אַלע דריי זיינען אַ וויילע געגאַנגען מיטן וועג צום גראַדלניקס
שטיבל. פענעק האָט שוין געפילט, יאָסל וויל מער ניט זיין מיט אים
קיין כאַווער... נו, מייילע... ער האָט גאָר געוואָלט פרעגן:

— פאַרוואָס?

באַרעך, אַכער, האָט ניט אופגעהערט צו פילדערן אַרום יאָסלען:

— וויין ס'מעסערל... וואָס האָסט אַליין געמאַכט... איך וועל גאָר

אַ קוק טאָן.

יאָסל האָט אַרויסגענומען דאָס מעסערל פון הויז-טאַש, באַקומען
אַ האַנערדיק גינדערל, אַ טראַכט געטאָן און באַוויזן — אַ שוואַרץ
שפּאַלן מעסערל מיט צוויי שאַרפע קלינגעלעך און מיט אַ געדרייט

פראפוזיציערל. באָרעדן האָט ער אַ כאָפּ געטאָן און האָט עס באַטראַכט
— אַ מיין באַטראַכטן — באַ אים האָבן געאַרבעט די אַקסלען, די פאַ-
ריסענע נאָז מיטן פאַריסענעם אויבערשטן ליפּל — אַלע גלידער. דאָ
האָט יאָסל אַ פּענעקן אַ קוק געטאָן, אַ לעק געגעבן די ליפּן.
— איך גיי שוין ניט מער אין כּיידער — האָט ער צו פּענעקן אַ
זאָג געטאָן.

— פאַרוואָס? ...

יאָסל האָט ניט געענטפּערט. פּענעקס געפיל: אין דעם, וואָס יאָסל
איז מיט אים מער ניט קיין כאַווער, איז שולדיק די ישאַסעריי, דער
געהילף פון האַמערס, דאָס מעסערל, וואָס יאָסל האָט אַליין געמאַכט.
נאָך אַ געפיל: זיין צאָרע... ער איז פון דאָרט — פונעם רייכן ווייסן
„הויז“...

ער האָט געקוקט, ווי באָרעדן קוקט אַר יאָסלען אָן אַ זייט, זייל אים
עפּעס איינריידן, סוידעט זיך מיט אים:

— יאָסל, הערסט? ... פּאַלג מיר, יאָסל...

מעגלעך, אז באָרעדן וואָט בלוין געוואָלט מאַכן מיט יאָסלען אַ בייט:
אים אוועקגעבן דאָס נאַראַפניקל, וואָס יאָסל דער פּורמאָן האָט אים
געשענקט, און נעמען באַ אים דאָס מעסערל, נאָר פּענעקן האָט זיך
געהאַכט: באָרעדן דערציילט יאָסלען, אז „טווייריס עסן מענטש-
מאַרד... זיי קויפּן עס אין אַפטיק, אין פאַרפּעטישאַטעוועטע. סלאָק-
לעך“... פּוטווייטנס האָט ער געקוקט, ווי יאָסל גייט ניט איין אַר דעם,
וואָס באָרעדן וויל פון אים, מוירע געהאַט: אַט, אַט, וועט יאָסל איינ-
גיין. פּלוצלינג איז יאָסל צו אים, פּענעקן, צוגענאַמען, געשמאַנען אַ
דענע, אַרויסגענומען דאָס מעסערל פון הויזן-טאַש, אַ קוק געטאָן אַר
דעם, און עס אויסגעצויגן פּענעקן:

— נאָ, — האָט ער געזאָגט, — נעם עס.

פּענעק האָט געקוקט אַר יאָסלס טונקל-סאַמעטענע בעקלעך, אַר זיין
נעזל, וואָס איז איינגעבויגן ווי אַ שיינ-איינגעבויגענער גראַבער פינג-
גער, אַר זיינע נאָזלעפּלעך, וואָס זיינען באַדעקט מיט קוילן-שטויב.

— נעם עס — האָט ווידער אַ שטשיפעליאווע געטאָן יאָסלס צונג.

— און דו?

— כּלעל מיר מאַכן אַן אַנדערס.

און ווי נאָר פּענעק האָט באַ אים צוגענומען דאָס מעסערל, האָט
ער זיך באַלד אויסגערייט, אַרופגעוואָרפּן זיין גרוי רעקלע אַר די

אקסלען און, ווי א דערוואקסענער ארכעטער, וואָס גייט פון דער אַר-
בעט, וואוועקגעשפּאַנט צו זיך אהיים.

ערשט איצט האָט פענעק דערזען: באַרעך שטייט באַ דער זייט א
באליידיקטער און בלאַזט זיך. אָט האָסטו דיר... איצט וועט ער בלייבן
אליין, אָן באַרעכן אויך...

— נאָ דיר, — האָט ער געזאָגט צו באַרעכן, — נאָ דיר דאָס
מעסערל.

זיי האָבן שוין ביידע געהאַט אַנגעהויבן גיין צוריק אהיים, ווען פּע-
נעק האָט זיך נאָכאָמאָל אָפּגעשטעלט און אויסגעדרייט זיין פּאַנעם
אפּצוריק; ער האָט געזען: יאָסל קוקט זיך מער ניט אום — ער גייט
אָועק מיט פעסטע זיכערע טריט, ווי אַף שטענדיק.

1

גאנצפרי איז פענעק דורכגעגאנגען אין עק הויף, לעבן דער קאמער, דערהערט א פישטשעריי פון עפעס אסאך קליינע באשעפענישן, גע- בליכן ימטיון.

פענעקס פאנעם — פארשלאָפן, נאָך ניט געוואשן.

דער הויף — ווי פענעקס פאנעם.

פון נאָענטן אַפלויה האָט, ווי אלע גאנצפרי, געשמעקט מיט נעב- טיקע פאָמוניצעס, מיט מיסטראַסטן, מיט שאַלעסצער פון דיניעס. געדאַכט האָט זיך:

דאָס שמעקן אזוי דער קאמערס פארמאָניקזפרישע קילע שאַטנס. נאָך האָט זיך געדאַכט:

אויך די פישטשעריי אין קאמער שמעקט אזוי — א יונגע בלינדע פישטשעריי, אזא, וואָס געכטן איז זי נאָך ניט געווען, איבער נאַכט איז זי געבוירן.

פענעק האָט וועגן דעם אלעם א טראַכט געטאָן זייער גיך, האַלב- קלאָר, ווי אין שלאָף, געעפנט די טיר פון קאמער און דערזען: די ווייסע צויג — א שטילער צוגעלאַשטשעמער הונט — האָט באַ- נאַכט געהאַט הינטעלעך: — אהא!..

איז אָט פאָרןאַס מע האָט זי שוין א פאָר טעג אין הויף ניט געזען! — הער אַ מייסע!..

די צויג — אזוי האָט אויסגעזען — פילט זיך זייער שולדיק מיט דער „שטיקל אַרבעט“, וואָס זי האָט אָפגעטאָן.

בא פענעקס אַריינקומען האָט זי ביזן אַנפגעהויבן דעם קאַפ, אַ מאָל צוויי געטאָן אַ ביל, נאָר באַלד זייער שולדיק צוריק אויסגעצויגן.

דעם פיסק אף די פאָדערשטע לאפעס, שעמעוודיק צוגעמאכט די אויגן,
בלויז מיטן בויד זיך כאמיט וואָס מער צו פארדעקן אירע קלוינע
בלינדע באשעפענישן.

דער צויגס אויסדרוק — ווי זי וואָלט זאָגן:

— ילאָגט מיך, האַנגעט מיך... כ'האַב אָפגעטאָן די מיעסטע זאך
אין דער וועלט...

פענעקס ווונדער:

— פאָרוואָס פילט זי זיך אזוי שולדיק?

פארקערט, אדעוואַכע... אים איז איר „שטיקל אַרבעט“ ביזנאָך
געפעלן.

— ניא, ניא! — האָט ער זי אַ רוח געטאָן.

די צויג האָט זיך ניט גערירט פון אָרט, בלויז אַ פאָר מאָל אַ מאָך
געטאָן מיטן ווינדל — שטענדיק באַ אזאַ רוח לויפט זי אים נאָך, ווייסט,
אז זי וועט כאַפן עפעס עסן.

— ניא, ניא!..

די צויג האָט נאָך פעסטער צוגעדריקט איר שאַרפן פיסק צו די
פאָדערשטע לאפעס און מיך אַ קוק געגעבן אַפּ פענעקס; אירע פאָר-
גלאַצטע אויגן האָבן זיך געבעטן:

— טשעפע מיך ניט... איך וועל באַדיי אויסגיין פון הונגער, אבי
ניט אוועקגיין פון מיינע באשעפענישן.

פענעק — פאָרזאָרגט מיט אַרבעט: געטראַגן דער צויג עסן אין
קאמער אַרײן, אָפגעהיט דאָ בוני די קעכן, וואָס שילט זיך, ווי איר
שטייגער, מיט גרויסער סינע צו אַלערליי הינט און האָט מוירע
אַריינצוקומען אין קאַמער נאָך האַלץ — אַפּ אַלע, אויסער פענעקס,
האָט דאָ די צויג אָפגעהויבן אַ גוואַלד.

באַטאָג איז ער אַריינגעקומען מיט באַרעכן איבערצײלן די הינט-
לעך. גענומען אייניקע פון זיי אין האַנט אַרײן, באַוויזן — פּיציוניש-
קע, בלינדע, לעבעדיק-שטייפע, האָבן סײַבל צו פּישמשען, צו שטויסן
די נעזלעך אין דער צויגס ווייכן בויד:

— נא...

פענעק האָט געוואָלט אָפגעבן איינעם פון די ערשטע פיינסטע „קיר-
בודים“ באַרעכן:

— נעם איינעם אין די הענט אַרײן.

— האָב לײן מוירע ניט.

— איך פארשטעל דער צוויי די אויגן.

— זי וועט דורך לאזן...

בארעד האָט זיך ניט געכאַפט — געשטאַנען אַה אַ געהעריקער
ווייט, אביסל אָנגעבויגן, געהאַלטן די הענט אַרונטער.

— נו, יאָ...

בארעד האָט אַ שמאַרע געטאָן מיטן פאַריסענעם נעזל:

— ווי באַ מענטשן...

פענעק האָט ניט פאַרשטאַנען:

— וואָס, ווי באַ מענטשן?"

בארעדס נעזל האָט מיט זיכערקייט איבערגעכאַוערט דעם שמאַרן;

זיין אויבערשט פאַריסן ליפל האָט זייער גיך אָפגעקלאַפט:

— מענטשן האָבן אויך אזוי קינדער... פונקט אזוי...

— אַ?

פענעק האָט זיך פאַרטראַכט, אוועקגעוואָרפן דאָס הינטל, אַ קוק
געטאָן אַה באַרעכן — באַרעכס בלויע אַפּלען זיינען געווען גלייכגילד־
טיק, אין אלץ מאַסקים מיט זיין שמאַרענדיק נעזל. זיין קעפל איז פון
נאָכן, וואָגן" געווען פאַרוואָרפן אַרונטער, ווי באַ אַ קעמל; זיין אויס־
דרוק:

— אַז כּהאַב געזאַגט: „מענטשן האָבן אויך אזוי קינדער“, איז

אזוי איז עס...

פענעק האָט געפרעגט:

— וויאָזוי?

דאָ האָט באַרעד דערציילט, וויאָזוי אַ קינד ווערט געבוירן, פון
וואָס קומען מענטשן אַה דער וועלט — דערציילט זייער קלאַט, מיט
אַלע סימאָנים, געשמאַרעט דערביי זייער אופריכטיק מיטן נעזל, גע־
וואָרפן זייער אופריכטיק מיט די אַסלען... און דאָס איז טאַקע געווען
פאַר פענעקן דער טאַמע איקער — דאָס, וואָס סע זעט ניט אויס צו
זיין אַ ליגן...

פענעק האָט אַ קוק געגעבן אַה זיין האַנט, וואָס האָט נאָרוואָס גע־
האַלטן די הינטעלעך, זיך פאַרטראַכט און פּלוצעם געשווינד אַ זאָג
געטאָן:

— קום אַרויס פונראַנען.

אינדרויסן האָט ער גלייך פאַרגעסן אַן דעם געפיל, וואָס ער האָט

נארוואס געהאט צו זיין האנט, זיך דערמאנט אן אליז, וואס בארעד
האט אין קאמער געזאגט. ער איז שטיין געבליבן.

פענעק:

— בארעד... —

בארעד:

— א?

פענעק:

— טאקע אן עמעס?

בארעד:

— אוואדע.

פענעק:

— פונוואנען ווייסטו?

בארעד:

— איך ווייס...

פענעק:

— פונוואנען?

בארעד:

— פון צוויי עלטערע יינגלעך.

פענעק:

— וואסערע?

בארעד:

— לייזער דעם פאטשטארס און זייוול דעם קאצעווס.

פענעק:

— נו?

בארעד:

— האבן זיי מיך אפגעשטעלט שאבעס אפן סטעפאק...

פענעק:

— פארוואס?

בארעד:

— אזוי... „גיב אנהו עפעס, האבן זיי געזאגט, וועלן מיר דיר

עפעס דערציילן.“ „דערציילט אזוי“, האב איך זיי געזאגט. „ניין“,

האבן זיי געזאגט. „אומזיסט איז ניטא גארניט“...

פענעק:

— נו?

באָרעך:

— האָב איך זיי געגעבן דריי מעשענע קנעפלעך... האָבן זיי מיר דערצויילט...

פון איינהערן זיך עפנט פענעק זיין מויל און דרייט מיט די אנגעלען.

שטיל.

פענעק פרעגט:

— שא!.. עפשער האָבן זיי דיר געזאָגט אַ ליגן?

באָרעך שמאָהעט מיט זיכערקייט:

— ניין.

פענעק:

— פוטוואַנען ווייסטו?

באָרעך:

— איך האָב איינמאָל אין אַ לעוואַנע-נאַכט געהערט אַלץ, וואָס

מיין טאַטע און מיין מאַמע האָבן געטאָן...

באָרעך דערצויילט.

פענעק קוקט אַף אים; מאַדנע! — אַ מענטש זאָל עס אזוי ריידן

אַף אייגענע טאַטע-מאַמע!..

פענעק פרעגט:

— וויאָזוי האָסטו געזען?

באָרעך דערצויילט מיט אַלע סימאָנים.

— אַ ליכטיקע נאַכט...

— אין פענצטער האָט געשיינט די לעוואַנע.

פענעקס געדאַנק:

— עפשער — ניט אַלע?.. עפשער — בלויו באָרעכס טאַטע-

מאַמע?

ווען באָרעך איז אוועקגעגאַנגען אַהיים, האָט פענעק נאָך אַלץ גע-

טראַכט וועגן דעם. ער האָט זיך געלאָזט גיין אין "הויז" אַריין, נאָר

פון מיטן וועג זיך אומגעקערט, אוועק אין פּערדון-שטאַל, אַ פרעג גע-

געבן באַ זאַנקל דעם פּורמאַן, ער ס'איז עמעס.

זאַנקל האָט גערייניקט די שטאַל — אָן אַ רעקל, מיט פּאַרקאָ-

שערטע ווייסע אַרבל, מיט אַ פּאַרשוויצט רויט-אַנגעגאַסן פּאַנעם, האָט

ער מיטן גרויסן אייזערנעם גאַפל אופגעהויבן אַ זשמוט שווערן פיטש-

נאסן פערדישן מיסט, זיך אביסל פארקרימט פון אָנשטרענגען און גע-
ענטפערט, ניט אומקונדיק זיך:

— וואָדען האָסטו געמיינט? — מענטשן זיינען מאַלאַכיים?

פון דעם שווערן פייטש-נאַסן פערדן-מיסט, וואָס ער האָט דורכגע-
טראָגן זייער נאָענט לעבן פענעקן, האָט אַ זעץ געטאָן אין דער נאָז
אַריין מיט האַרבו, פייכטן פערדן-נערדן. יאַנקלס שטערן — כאַזעצט
מיט טראַפנס שווייס.

פענעקן איז מער קיין סאַפעק ניט געווען, אַז ס'איז עמעס —
יאַנקל וועט אים קיינמאַל ניט אָפנאַרן. ער האָט זיך פאַרטראַכט.

— נו, און מיין טאַטע? — האָט ער זייער שטיל אַ פּרעג געגעבן,
— מיין טאַטע אויך?..

יאַנקל האָט דורכגעטראָגן אַ נייעם נאַסן, שווערן גאַפל מיסט.

— פּכע! — האָט ער אַ חריי געטאָן מיטן קאַפּ, — דיין טאַטע

אויך... וואָס-זשע דען? נאַרעלע, אַ צאָדיק אין פעלץ?

פענעק האָט דערפילט: ער פאַרלירט מיטאַמאַל דעם גאַנצן דערע-
כערעץ צו זיין מאַטן.

זיין טאַטע, הייסט עס, איז אַ פאַשעטער וואָכעדיקער מענטש,
פונקט ווי נאַכמען... ניין — פיל ערנער, וואָדעם נאַכמען מאַכט זיך
ניט פאַר קיין צאָדיק, און דער טאַטע — מע וואָלט געקאָנט מיינען —
ער איז אַ מאַלעך... פענעק האָט געפרעגט:

— נו, און שיינדל די גרויסע?

יאַנקל האָט אַ שמייכל געטאָן:

— זי? אָ!!!... נאָך אַ מיין — איינע אין דער וועלט...

פענעק האָט מער וועגן גאַרניט ניט געפרעגט — דאָס, וואָס ער
האָט זיך דערוואָסט ביז אַהער, איז שוין געווען פאַר אים גענוג. ער
איז אוועקגעגאַנגען אין קיך אַריין — אומיסטן זיך גענומען פּלאַנטערן
באַ די דינסטן אונטער די פיס. געמיינט, אַז פון בונין און פון שיינדל
דער לאַנגער וועט ער באַנייס עפעס דעהערן וועגן דעם אייגענעם,
וואָס ער האָט נאָרוואָס געהערט פון יאַנקלען, נאָר יענע האָבן אַלץ
גערעדט וועגן געוויינלעכע טאַג-טעגלעכע זאַכן.

מיט פאַרדרום אַף אַלע פרומע יידן, וואָס מאַבן זיך, קלוימערשט,
פאַר מאַלאַכיים, האָט ער זיך אוועקגעשארט צום פאַרנטיקן הויזגאַנעק,
זיך אַנידערגעזעצט אַף די טרעפּלעך, אַ באַלידיקטער גענומען קוקן
צו דער ווייטער האַלב-קוילעכדיקער הייזער-ראַד, קוקן אָן שום צוועק,

נאך דאך מיט אזא פארטשאַדעט געפיל, גלייך ער איז אַפריער גרייט
צו זאָגן אַלע דערװאַקסענע פרומע לייט, װאָס װעלן דאָ אַדורכגיין:
— אַ דױך אין אױער פּאַלש האַרץ אַרײן!..

פאַרביי איז דורכגעפאַרן אַ ראַשיק־צעטרױסלמע פּױערשע פּור,
אױפּגעהױבן דעם שטױב אַפּן װעג, אים צעװאַרפּן אַרום זיך װײט און
הױך, געמאַכט די לחםט פּונקט אזױ אױפּגעקלױצעט, װױ דער פּאַרװאַל־
קנטער הױמל — אַ שטומער אַקשן — אַ הױמל, װאָס קאָן צו פּאַרנאַכט־
צו אױ רעגענען, אױ ניט רעגענען. די פּור איז פּאַרשוװנדן. ס'האַט אַ
מעראַקע געמאַן און אױפּגעהערט. אױנײנעם מיט טראַפּן־סימאָנים אַפּן
אַפּגעלייגטן שטױב האָט זיך געבעט שטילקײט אַף דער ערד. ליגנע־
הױש־פרום, װױ אַלע קלױמערשט פּרום־דערװאַקסענע, האָט אָנגעהױבן
קלינגען לינקס אין װײטן קלױסטער, יעדער קלאַנג, װױ אַ פּאַלשע
שוױע:

— קאַרױש... קאַרױש...

פּון אַנטקעגן האָט אַ בלאָז געטאָן אַ װײנט — אַזאַ, װאָס װײל קײן
רעגן ניט. פּון אױישן װאַלקנס האָבן אַ בליז געמאַן רײן־בלױע טױפ־
קױטן, מיט אַ געשרײ האָבן זיך אױפּגעכאַפט די נאָענטע אַסאַציע־כײ־
מער. פּון דאָרט, װוּ עס קלינגט דער װײטער קלױסטער, איז — מיטן
װעג צו די מאַרק־קאַמען — דורכגעגאַנגען דעם גאַלעכס דינסט —
אַ באַרױעסע מױד, אין שטאַט־קלױדער, געלאָזט אַפּן באַטריפּטן שטױב
סימאָנים פּון אירע פּיאַטעס. פּון אַקעגן האָט דער װײנט שטאַרק גע־
בלאָזן אַף איר קורצן צײצענעם קלױדל; ס'האַט זיך געהאַכט: די מױד
טראַגט קורצע, דינע הױזן, נעמט זיך מעסוקן אױבער מיט די כאַװע־
גונגען פּון איר יונג־צעװאַקסענעם בױעם. פענעק האָט געקוסט אַף איר
קימאַש פּרױנגלעך, זױ גלייך צוגערעכנט צו יאַנקלען, צו נאַכמענען, —
צו יענע, װאָס מאַכן זיך ניט פאַר מאַלאַכים.

װױ פּון זיך האָבן אָנגעהױבן אַרױפּקומען אַפּן זײנען פּאַרשיידענע
פּרוּמאַקעס — דער גרױז־גראַער יעשיע פּרױדעס, דער בױזער זײדל,
דער פּרומער קרעמער אַרן יאַנקלעס:

— עפעס מױז זײ אױסן זײן מױט דעם, װאָס פּאַרדעקן...

ער האָט גערענקט, װױ פּרום זײ װאַשן זיך די הענט, װען זײ קױ־
מען אַרײן אין „הױז“, װױ פּרום זײ זאָגן מיט קאַשערע מױלער „אַשער
יאַצער“. זײן עקל צו זײער פּרומקױט און קאַשערקױט איז אױצט גע־
װען פּיל גרעסער, װױ צו די הײנצלעך אַפּן קאַמער; ער האָט זיך דער־

מאָנט אָן דער מוטערס טערקישן שפּאַל, — אַ זיידענער שפּאַל אַף אַן
טראָגן יאָמקישער און ראָשעשאַנע, — זיך דערמאָנט אָן איר שאַענר
לאַנגן דאוונען, ווען עס באַפאלן זי וואָס פון פרומקייט און יירער
שאַמאָים:

— זי — אויך... זי פארדעקט עס, מיטמאס, אויך עפעס און
מיסטן...

זי, וואָס האָט וויפּל מאָל געוואָנט: „פענעק, אויב דו וועסט נישט
זיין פרום, וויל איך דיר בעסער האָבן אַף יענער-וועלט“!...
און פּלוצלינג — עפעס ווי אַ געעפנטער טהאָם; ער האָט טיף אין
זיך אַ שטארקן ציטער געטאָן. אין דער אייגענער רענע האָט אין אים
אַ בליץ געגעבן:

— אן עמעסער מענטש איז, אפּאָנעס, לאַכלוטן נישט דאָס, יואָס
ער, פענעק, האָט געמיינט...

— נאָרניט, אין פרומקייט און אין פארדעקן באַשטייט די זאך.
נאָר אין עפעס אנדערש...

ערשט איצט שטייט אים פאָר באַנייט אָנהייבן זיך צוקוקן:
— וואָס-זשע איז אַזוינס אן עמעסער מענטש?..

באַ וועמען וואָלט מען געקאָנט וועגן דעם אַ פּרעג טאָן? מעגלעך,
יאָסל דעם גוראַלניקס ווייס וועגן דעם עפעס. נאָר יאָסל האָט אָנגעד-
הויבן אַרבעטן אין שלאָסעריי און איז מיט אים, פענעקן, געוואָרן
„אויס כאַווער“... מעגלעך, עס ווייסט עפעס וועגן דעם כאַים-ווייעל
הייסמאַנס מיידעלע, מאַניע... זי, מיט די ברייטע ליפּלעך, וואָס זיצט
אָנגעבויגן איבער אַ גרויסן בוך, און וואָס ער, פענעק, וויל טאַמעד אַף
איר קוקן, נאָר אזוי, אַז זי זאָל נישט וויסן, צי ער קוקט אַף איר...

אין פאַרטראַכטקייט האָט ער, זיצנדיק דאָ אַף די גאַנערטרעפלעך,
זיך פּלוצלינג אָנגעשטרענגט — מיט אָן אַ שיר אומקלאַרע, אינוויי-
ניקסטע געפילן האָט ער דערפילט, אַז עפעס דעהנענטערט זיך צו
אים, אַ ציטער געטאָן, זיך אַרומגעקוקט מיט אויגן, וואָס ווילן פרעגן:
— ווער איז?

ער האָט דערזען:

אין הויך-פאַרשנורשעטע שיד, יאָנטעוודיק-אויסגעפוצט, קומט
אַרויס פון הינטערן „הויז“-פאַרקן בוגי די קעכן, דערנענטערט זיך
צו אים מיט הויך-אַרומגעלייגטע הענט, מיט פאַמעלעכע טריט פון
אַ מענטשן, וואָס האָט היינט שוין אָפּגעטאָן אַלע אַרבעטן און האָט

נייט ווי אהינצומאן די געבליבענע צייט. איר פאנעם — פריש-אויסגע-
 זייפט, פולבלוטיק פון גאפן וואשן און פון נאך עפעס. איר בעריעשער
 קערפער — פול מיט באגער צו באווייזן עמעצן אירע קונציקע טרויט,
 שטעלן קונציק אירע פיס מיט יאָדערדיקע ליטקעס. זי האָט דערזען
 פענעקן און איז שטיין געבליבן פארהאפט, אזוי האָט זיך געדאַכט —
 ווי מיט מוידע, ער זאָל זיך ניט דערוויסן, צוליב וואָס זי האָט אַרומ-
 געבלאַנקעט אַר יענער־זייט „הויז“, הינטערן הויכן פארקן. א וויילע
 האָבן זיי אזוי געקוקט איינער אפן אַנדערן: בוני — אַר פענעקן, פער-
 נעס — אַר בונין; פונווייטנס זיך אָנגעשטויסן איינער אָן דעם אַנד-
 ערן מיט די אויגן־אַפּלען, איינער אין דעם אַנדערן עפעס דערפילט.

בוני האָט געפרעגט:

— וואָס זיצסטו דאָ אַר די טרעפלעך?..

זי האָט זיך ווידער אָנגעשטויסן מיט איר בליק אָן זיינע אויגן-
 אַפּלען, צענומען די נאָז־לעפלעך, זוי פון אַ קיצל, מיט די צענומענע
 נאָז־לעפלעך פיוועדיק פאַרדעקט דעם שמייכל:

— מיר זוכן דיך דאָך.

זי האָט אַ קוק געגעבן אַר אירע הענט — צעהאַקטע, פול מיט אָן
 אַ שיר טונקלע שפעלטיקלעך, ווי באַ יעדער קעכן:

— קום, — האָט, ווי פון אָט די הענט אַ שמייכל געטאָן, — קום

עסן וועטשערע.

פענעק האָט פּלוצלינג דערפילט, ווי מיט אים געשעט עפעס ווונד-
 דערלעכעם — טיף אין אים זאַמלען עך אָן געפילן. אין דערזעלבער
 צייט האָט ער געדענקט, אז ער מוז באַנייט זיך אָנהייבן צוקוקן:

— וואָס־זשע איז אזוינס אָן עמעסער מענטש?

ער האָט, קוקנדיק אַר בונין, דערשראָקן און זיכער געטראַכט:

— עפּשער צום אלעם ערשטן אָנהייבן זיך צוקוקן צו איר... צו

בונין?...

2

פענעקס מיינונג וועגן זיך אליין:

— אָט אַ מאַזלדיקער מענטש!

און כאָטש מע האָט אים אין „הויז“ פיינט, כאָטש מע ציט אים

אור אין קיך... צו וואָס ער, פענעק, זאָל זיך ניט נעמען, גייט באַלד

אריין אין דעם די בראַכע, און נאָך ווילן. איצט איז ער פאַרטאָן אין
א נייער סעדרע; דער נאָמען פון דער סעדרע:

— בוני...

ווי נאָר ער האָט באַשלאָסן „זיך באַניים אָנהייבן צוצוקוקן צו בר
נין“, האָט ער גלייך דעהוען:

בני שפילט אַ ליבע מיט ראַכמיעל דעם שוסטערס ינגערן בר-
דער, גערשלען, און נאָך וואָס פאַר אַ ליבע! — פענעק האָט אונטער-
געהערט, ווי שיינדל די לאַנגע האָט וועגן דעם גערעדט מיט יאַנקל
דעם פורמאן:

— בוני ברענט ווי אַ פייער.

יאַנקל האָט איר דערוף געענטפערט זייער קאלט:

— יא, — האָט ער געזאָגט, — סע פילט זיך טאָקע אַביסל

טשאַדנע...

פענעק קאָן זיך ניט מויכל זיין, פאַרוואָס האָט ער עס פריער ניט
באַמערקט, ווייל, רוישים, אויב ער אַליין וועט זיך באַצייטנס ניט
פאַרזאָרגן מיט צוקוקן זיך, וויאָזוי שפילט מען אַ ליבע און וויאָזוי
ברענט מען דערביי ווי אַ פייער, וועט עס אים נאָסדעס קיינער ניט
קומען דערציילן, און, צווייטנס, דער צווייטער צאָד אין דער ליבע,
צו וועמען מע קאָן זיך צוקוקן... איין קלייניקייט! — גערשל...

גערשל, ווייס פענעק, איז אויך אַ שוסטער, נאָך אַ בעסערער פונעם
ברודער זיינעם — ראַכמיעלן — נאָר אזא, וואָס פאַרנעמט זיך זעלטן
מיט זיין מעלאַכע; ער זאָגט אַף זיך אַליין:

— כ'קאן באַשטיין...

מיינען מיינט ער מיט דעם: אַנדערע זאָלן אַרבעטן און ער זאָל
לעבן אַ גוטן טאָג. זיין הויפטפאַרנאָסע — באַסענע האָבן אַלעמאָל
מיט אַן אַנדער ווייבל, צונעמען דעם נאָרן און זיך געטן. אין שטאָט
רופט מען אים:

— גערשל בעקער.

וואָרעם די ליגנט, וואָס ער באַקט אַפן טוי, זיינע אַלע טאָג נייע
— מע פילט מאַמעש, ווי זיי זיינען נאָך וואַרעם, ווי פרישגעבאַקענע
אויפֿער־בייגל, צוגעפלאַמט, ווי באַשמירט פונובן מיט אַ געלכל. ער
איז שוין געווען וואָס אין דער קאַרש. אַ יאָר צען האָט ער זיך אויס-
באַהאַלטן פון פרויזוין. דערנאָך האָט אים פלוצלינג דערעםן צאָלן דעם
אוריאַדניס כוידעשזעלט, איז אַף פיר יאָר אַוועק דינען, זיך אומגע-

קערט אהיים איבעראנייס ווקסיק, איבעראנייס אויסגעגלייכט, איבעראד
נייס אויסגעפוצט, ארומגעשפאנט אין נייע האלביקאלירטע שמיול
זייער גייוועדיק, ווי אפ דעסאָרן. געדרייט א העלע וואַנצע, ווי א יונגער
פערלפעבל און געהאט א פולן פיסק מיט נייע כענעוודיקע לינגס. כא
גערשלען האָט מען געפרעגט:

— וווּ האָסטו געדינט?

גערשל האָט געדרייט א וואַנצע און גלייך געגעבן א קנאַקאַפּ:

— אין יעז אימפּעראַטאָרסקע דער קייסערינעס פּאַלק, פּערווע
גוואַרדיע, פּערווע ראַטע, פּערווי ווואַד, פּערווע שערענגע...

אין שטאַט האָט מען געזאָגט:

— א גלאַטקייט פון א צינגעלע.

— וואָלט ער זיך כאַטש איינמאָל פאַרהיקעט...

— הער א מייסע! — האָט מען צו אים געזאָגט, — ביסט שוין

מינאַסטאַם געווען באַקאַנט מיט דער קייסערינע?..

גערשל האָט געענטפּערט:

— וואַפּראַם!.. יאָלדן, וואָס איר זייט! — דער קייסערינעס פּאַלק...

די קייסערינע האָט אונדז אַלע געקענט כא די נעמען, זיך געווייטעט

מיט אַלע כא די הענט.

דאָ האָט גערשל זייער ערנסט פון צווישן צונויפגעוועטשטע ציין

געגעבן א שפיי אָן א זייט און זיך דערמאָנט א מייסע:

— סע געווען באַלד נאָך א סמאָטער: שטיי איד מיר אזוי פּערווע

גוואַרדיע, פּערווע פּאַלק, פּערווע ראַטע, פּערווע ווואַד, פּערווע שע-

רענגע. לעבן מיר שטייען די קייסערינע מיטן פּאַלקאָונוק און שמועסן

זיך דאָרט וועגן זייערע זאַכן, און כא דער קייסערינע, זע איד, שטעקט

ארויס פון קליידל זייער א פיין גאַוטיכעלע. מאַך איד ניט קיין שיעב,

טו זיך א קאַפּעלע א בויגאַן און וויל א כאפּ געבן דאָס סיכעלע. נו,

מיינט איר, האָט זי ניט דערפילט, די מאַמוזערעס?.. „גערשקע, האָט זי

צו מיר א מאַך געטאָן, גערשקע, נייע שאַלי!“...

— טע, טע, טע, — האָט מען אין שטאַט צוגעקנאַקט מיטן צונג

און געקוקט גערשלען גלייך אין די אויגן אַרײַן, — הער א מייסע!..

און אזוי? כווען פּאַלק... ביסט שוין, מינאַסטאַם, אויסגעווען א וועלט?..

— אָאָ! — האָט געזאָגט גערשל — נאָך א מין!.. איד דראַפּע

זיך מיר איינמאָל אזוי איינער אַליין אין קאוואַז אפ זייער א הויכע

באַרג, איד דראַפּע זיך אַרום אַפן סאַמע שפיץ, איד טו א קוק, — סע

שמיט נועכם טייווע, שוין געווען א קאפל צעבראכן... איך קום אריין
אין דער טייווע, זע איך: סע ליגט א געפויגערטע קאזין...
— אזוי? — האָט מען געזאָגט צו גערשלען, — א געפויגערטע
קאזין?..

— יאָ, — האָט געזאָגט גערשל, — שוין א קאפּלע געשטונקען...
גיי איך מיר אזוי ווייטער און ווייטער, און דאָ איז שוין די טערקישע
גרענעץ. בין איך אַריבערגעגאַנגען. איך גיי א טאָג, איך גיי צוויי, איך
טו א קוק — אָט איז די מעאַראַס־האַמאַכפּיילע... כאָט אַרײַנגאַנג
שמיט אַף דער וואַכטע א טערקישער סאַלאַט, ער דרעמלט און לעבן
אים שמיט די אָנגעלאָדענע ביקס. האָב איך בא אים שטילינגערהייט
צוגענומען די ביקס און בין מיר אַרײַנגעגאַנגען אין דער מעאַראַס־האַ
מאַכפּיילע, איך טו א קוק — די אָוועס... זיי ליגן זיך אזוי פּיין,
אויסגעלייגט אַף די פּאַליצעס ליגן זיי...

— אזוי? — האָט מען געזאָגט צו גערשלען, קלוימערשט ערנסט,
ווי מע זאָגט צו א ליגנער, — די אָוועס?.. נו, און וויאזוי זעען זיי
עפעס אויס?..

— גאַרניט, — האָט געזאָגט גערשל, — וויאזוי זאָלן זיי אויס
זען?.. אַווראָס מיט א לאַנגער באַרד, ייצכאַק — מיט אַזוי־זיך א
בערדל, און יאַנקעוו — אינגאַנצן אַן א באַרד...

גערשלען האָט מען געקוקט גלייך אין די אויגן און געטראַכט:
— זעסט, צי גיין? — קיין וואָר-וואָרט גייט אים פונעם מויל
ניט אַרויס.

און אין דער אייגענער צייט געפילט: גערשל שפייט דער שטאַט
אין פאַנעם אַריין, האַלט אלעמען פאַר יאָלדן, פאַר גרויסע טיפּשים,
עפעס, ווי קיינער וואָלט דאָ ניט ווערט געווען זיין פּיאַטע.
— נרנן, — האָט מען געזאָגט, — שוין איינמאָל א גערשל...
א צאצקע!

צווישן איין כאַסענע און דער צווייטער האָט גערשל דאָך געמוזט
פון עפעס לעבן. גערשלס א קונציק־אויסגעאַרבעטע פאַר שיד פלעגט
מען רענסטמאָל אַרומטראָגן אין שטאַט אַף כּידושים.

— אייסעך, — האָט מען געזאָגט, — ווי קומט צו אים אפּילצ
זיין עלטערער ברודער ראַכמיעל?

גאָר גערשל אַליין האָט פון דעם עפעס ווי קיין שום האַנאַע ניט
געהאַט, און אין אזא מין צייט האָט איינמאָל געטראָפּן: בא גערשלען

האָט מען געפונען זעקס זילבערנע לעפל, וואָס שמעצער באַ עמעצן
האָט ערגעץ אין אַן אנדער שטעטל געגאָטוועט. זיין עלטערער ברודער,
ראַכמיעל דער שוסטער, האָט דענסטמאָל געזאָגט וועגן אים מיט
אַ זיפּין:

— ננאָ!.. וועמען דער פעלדזשער הייסט נעמען אלע האַלבע שאַ
אַ טיילעפעלע, און מיין גערשלען, נעבער, האָט מען געהייסן נעמען
מיטאַמאָל אויף גאַנצע זעקס עסלעפל...
איז אָט מיט וועמען בוני דער קעכן איז אויסגעקומען צו שפּילן
אַזאַ פייערדיקע ליבע!..

פענעק מיינט, אַז ער וויל זיין דאָ ניט אין דרויסן — ער איז בונין
ביז נאָר געטריי און מוז דערריבער אויפן זיין אַף דער וואַך; פענעקס
הויפּטדאַרבעט די לעצטע טעג — ניט אַרויסלאָזן אַף קיין איין מינוט
פון אויג ניט בונין און ניט גערשלען.

3

בוני האָט איינגמאָל באַטאָגן זייער יאָגטעוודיק זיך אויסגעפּוצט און
איז אוועקגעגאַנגען צו ראַכמיעל דעם שוסטער זיך אָנפּרעגן אַף זיין
ברודער גערשלען.

ראַכמיעל — אַ קלוגע לעוואָנע מיט אַ באַרד — איז דענסטמאָל,
ווי אלע באַטאָג, געזעסן אין פּאַרטעד באַ דער אַרבעט, געהאַט אַ פּולן
מויל מיט הילצערנע פּלעקלעך, און מיט פּאַרקאַשערטע הענט אַריין-
געקלאַפט אַ קלעצל אין אַ שוך. ער האָט אַף בונין אַ קוק געגעבן סאָד
כאַקל איין מאָל — אַ קוק געגעבן פון איבער די ברילן, געענטפּערט
זייער שוואַך:

— מיך פרעגט ניט, וואָרעם איך קער זיך אָן מיט אים קרווינים...
קיינער האָט ניט געוואָסט, אַז בוני איז געווען באַ ראַכמיעלן, אַז
ראַכמיעל האָט איר אַזוי געענטפּערט, — פענעק, אָבער, האָט געוואָסט.
בונין האָט מען שוין וויפּל מאָל געזאָגט:
— ציג איינע! גערשעל מיינט ניט דיך — ער מיינט דיינע רייש*
קערבלעך.

— גערשעל פּירט דיך אין באַד אַריין.
— וואָוישן זיינע דריי געגעטע ווייכער האָט ער שוין געהאַט אַכיסל
שענערס פון דיר...
* רייש — זויי הונדערט.

בוני איז דערפאר מעסוקן אינקאעם:
 — ווער פרעגט זיי?
 — וואָס האָט מען אַרייַנצורוקן די נאָז אין אַ פרעמדן טאָפּ?
 — זאָל מען בעסער גוט אַכטונג געבן אַף זיך אַליין.
 מיט שיינדל דער לאַנגער האָט זי דערפאר אַופגעהערט צו ריידן,
 איר פריער אויסגעוואָרפן אַליי, וואָס אַ מענטשן קאָן נאָר אַרוף אַף
 דער צונג:
 — לאַנגער לאַקיש!.. פאַטראָנעסע מיט דער איינגעפאַלענער נאָז...
 קוש דיין בעזנאָסי זוסידאָווידן...
 שיינדל די לאַנגע האָט זיך געקלאָגט פאַר שביינעס מיט טרערן
 אין די אויגן:
 — איר זאָגט: „שווייגן“... סע דאָך פאַשעט אַ וויימעק — אַטאָט
 איז נאָך אירע רייש קערבלעך.
 שביינעס האָבן געזאָגט:
 — דער עמעסער גערשל — ער קאָן זיך מיט אַלע זנאַכערקעס.
 — מע זעט דאָך: ער האָט איר אָפּגעטאָן אַ קישעף.
 שיינדל די לאַנגע האָט זיך געקרימט, ווי אַן אַופגעקלערטע:
 — אייסעך... וואָס מיר „קישעף“, ווער מיר „קישעף“?..
 זי האָט איינטאָל געבראַכט איר זוסידאָווידן אין ליד אַריין, ער
 זאָל געבן בונין צו פאַרשטיין, אַף וואָס פאַר אַ וועלט זי איז.
 — גישקאַשע — האָט זי געזאָגט — זוסידאָוויד וועט איר שוין
 אָפּשפּרעכן...
 זוסידאָוויד — אַ קיילעכדיקלייענדיק פּאָנעם מיט אַ כענעוודיק
 איינגעפאַלן נעזל — איז מיט טאַנצנדיקע פּיסלעך אַרייַנגעקומען אין
 קיך אַריין; אין זיינע גלאַנציקרלעבעדיקע אייגעלעך — אַ גרייט שמוי-
 כעלע; אין זיין צעשרויפט מיילכל — אַ גרייט וואָרט:
 — אזוי אידעס...
 אָן דעם „אזוי אידעס“, האָט זיך געדאַכט, קאָן ער זיך ניט רירן
 פונעם אָרט:
 — אזוי אידעס... ווי זאָגט ראַכמיעל דער שוטמער: „אז מעלעכט
 אין טאָעס, פאַרלירט מען די מאָעס“... אזוי אידעס... איך אַליין קאָן
 עס אייך אויך זאָגן מיט אַ גראָם: „גיט אַלע ליבעס זיינען טייער,
 איינע ברענט ווי פייער, היינט איז זי גרויס, מאָרגן איז זי אויס, לע-
 מאַש, פעטיפערע מיט וויסעפּן...

בוני האָט אים אָנגעקוקט ווי אַ מעשוּגענעם:

— וואָס?.. וואָס מיר פעטיפּערע?.. ווער מיר וויסער?..

זי איז די לעצטע צייט אַרומגעגאַנגען גאַנצע טעג אויסגעפּוצט, — פאַרפּוצטערהייט געקאָכט באַם אויוון, פאַרפּוצטערהייט — אַזוי האָט זיך געדאַכט — אפּילע געשלאָפּן באַנאַכט. אירע אויגן — ווי דער שאַרפעד גאַפּל, וואָס זי האָט אַ כאַפּ געטאָן אין האַנט — אָט, אָט שטעכן זיי זיך איין. אין זוּסידראַווידן; איר נאָז האָט זיך אַזש פאַר- קרימט, איר פּאַנעם — רויט אָנגעגאַסן.

— הערט נאָר אויס...

זי האָט זיך אַ לאָז געטאָן צו זוּסידראַווידן:

— איר ווילט ניט, איך זאָל איך אָפּבאַדן אין קאַראַטקע וויק?..

טאָ זייט אזוי גוט און פאַרנעמט זיך פּונדאַנען.

דענסטמאָל האָט זיך אַרײַנגעמישט שיינדל די לאַנגע — זי האָט

שיר ניט צעבראַכן די גלעזער מיט די שאַלן, וואָס זי ווישט:

— וואָסזושע?.. מע איז איר כאַלילע אַ סוינע, איך מען איר?..

מע וויל איר, כאַלילע, געבן אַ שלעכטע אייזע?..

בוני האָט זיך ניט געלאָזט ריידן:

— וואָס דאַרף איך איך פאַר גוטע פּריינט?.. וואָס דאַרף איך

אייערע אייזעס?.. ווי זאָגט האַכמיעל דער שוּסטר: „רו, ריבוינע-

שעלילעם, גיב מיר נאָר פאַרנאָסע, אַביסל בראַנפן וועל איך שוין אַלײן

קויפן“...

דאָ איז ווידער אַרופגעשווומען די מייסע מיט בוניעס רייש קערב-

לעך; בוני האָט געקלאַפּט אָן טיש:

— קיינער קאָן מיר קיין דויע ניט זאָגן... מיינע רייש קערבלעך...
כ'האָב זיי ביטער פאַרהאַרעוועט... איך קאָן מיט זיי טאָן, וואָס איך

וויל.

יאַנקל דעם פּורכאָן איז מיעס געוואָרן צו זיצן דאָ אַ שווינגנדיקער

באָ דער זייט; ער האָט זיך אָפּגעהויבן און איז אַרויסגעגאַנגען אין

הויף.

— אייסער, — האָט ער געזאָגט, — כאַפּט זיי שמאַנל!

ער איז גשווען דער איינציקער, וואָס האָט זיך ניט געמישט, כאַטש

בוני האָט אַ סוואַרע, צוליב אים אָנגעהויבן פאַרקאָכן די לאַנגע כאַ-

טענע — זי האָט אים געוואָלט דערווייזן, אַז זי קאָן דערלאַנגען עפעס

העכערס...

פענעק האָט זיך אַ לאָז געטאָן פון קיך באַלד נאָך יאָנקלען דער זען: יאָנקל שטייט איינער אַליין אינמיטן הויף, שאַקלט מיט די ליפּן.

פענעק האָט באַ יאָנקלען געפרעגט:

— זאָגסט עפעס?

יאָנקל האָט פאַרטראַכט געענטפערט:

— אַ בעסטע...

פענעק האָט געפרעגט:

— ווער?

יאָנקל האָט געענטפערט:

— בוני.

פענעק האָט געפרעגט:

— פאַרוואָס?

יאָנקל האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט:

— אַסאך צו ריידן...

פענעק איז געשטאַנען אינמיטן הויף, געקוקט, זוי יאָנקל גייט

אָוועק אין שמאַל אַרױן, ניט פאַרשטאַנען:

— וואָס וויל יאָנקל? ... וואָס האָט ער צו בונין? ...

פון אַלע אַרומיקע אים ער, פענעק, געווען דער איינציגער, וואָס

איז די גאַנצע צייט געשטאַנען שמאַל און אייזן אַף בוניס צאָר — זאָל

זי שפּילן אַ ליבע מיט גערשלען:

— פאַרוואָס טאַקע ניט?

— זע נאָר, זוי מע פאַרגינט ניט! ...

— אױ מענטשעלעך! ... מענטשעלעך! ...

4

קלאָר:

בוני בלאַנקעט ניט אומזיכט אַרום צווישן הויבן בוריאָן, וואָס אַף

יענער־זייט „הויז“ הינטערן הויבן פאַרקן — זי באַגעגנט זיך דאָרט מיט

גערשלען. פענעקס פּאַנעם איז פול מיט אויגן פון נאָכקוקן בונין; זיין

קאָפּ — פול מיט געדאַנקען:

— אָט אזוי, אַפּאַנעם, שפּילט מען אַ ליבע...

— אָט אזוי, אַפּאַנעם, באַגעגנט מען זיך מיט אַ באַשערטן —

שפּילט... זייער שפּיל באַגעגנט מען זיך מיט אים, זוי בוני...

פענעק זאָגט דאָן צו זיך אַליין:

— שששא... —

סע איז מער ניט:

בוני ווייסט ניט די פינקטלעכע צייט, זוען גערשל וועט הינטערן פארקן אף איר ווארטן, דעריבער לויפט זי אהין אויסגעפוצמערהייט זייער אָפּט — אַ מאָל צען־פּופּצן אין מאָגן.
פענעק קוקט איר נאָך:

— מאָדנע, ווי דער קאָפּ איז איר ערגעץ אַפּ אַן אנדער וועלט —

בונין!

זי איז בעפירעש א נאר, אויב זי מיינט, אז הינטערן הויכן פארקן זעט זי קיינער ניט — פענעק האָט זיך שוין באַזאָרגט מיט אַ שפּעל־טיקל אין הויף־פּאַרקן, דורך וואַנען זיינע אויגן קאָנען אַפּ איר קוקן — ואון נאָך ווי קוקן! — זיין בליק לאָזט ניט דורך קיין מינדסט ריר אַפּ בונים פּאָנעם. זי איז, לויט פענעקס מיינונג, שוין, ווי די וועלט, ביים זי שטייט אַ וואַרטנדיקע צווישן בוריאָן און וואַרט אַפּ גערשלען — זי קנייטשט זיך דאָן פון צופיל זון, וואָס שיינט אַפּ איר פון אַקעגן. זי ווערט אזוי פאַרגליווערט; עס דאַכט זיך: זי אָטעמט ניט. יעדער פינטל, וואָס זי טוט דאָן מיט די אויגן, יעדער ציטער אַרום איר מויל, איז פענעקן דענסטמאָל ביז גאָר טייער און ליב — פיל מער, ווי אים איז טייער זיין אויגן מויל, זיינע אויגענע אויגן. מאָדנע, ווי אים, פענעקן, איז בוני געוואָרן טייער, זינט זי האָט אָנגעהויבן שפּילן אַ ליבע מיט גערשלען — עפעס ווי זי וואָלט דורך דעם פּלוצלינג גע־וואָרן אַ כענעוודיקע באַסיעכירע באַ דער גאַנצער וועלט. דורכן אויב־קוקן זיך אין שפּעלטיקל גיסט זיך פענעק צונויף מיט בוני, ווערט דאָן ווי אַ טייל פון איר און דערפילט מאַמעש אַ בענקשאַפט נאָך גערשלען, אַפּ וועמען זי וואַרט.

— נו, קום שוין... קום שוין דאָרטן...

אזוי טראַכט פענעק, ביים זיינע אויגן דורכן שפּאַלט קוקן זיך איין אַלץ מער און מער אין בונים פּאָנעם; ער עקט זיך שיר — אזוי טראַכט ער וועגן גערשלען:

— זע נאָר, ווי ער קלייבט זיך, אָט דער גערשל...

צו וואָס קאָן מען גלייכן די געפילן אונטער בונים ברוסט? — צו דער גאָלדענער זונען־שוין פון הייסן זומער־מאָג; אזוי פילט עס פּער נעק: די זונען־שוין און בונים וואַרטעניש — כוידע איין זאך; בונים אַפּגערענמקייט — באַ פענעקן אונטער דער ברוסט; מינוט־נווייז ווערט

מען מאַמעש באהעפט צו דעם, וואָס די אויגן זעען—מע ווייסט שוין
ניט: וווּ לאָזט זיך אויס זי, בוני, און וווּ הייבט זיך אָן ער, פענעק. און
אין איינער אזא מינוט קאָן מען פּלוצלינג דערהערן טריט, דערפּילן אַ
ציטער אין וואַלע גלידער:

— ער גייט... גערשט...

אַ האַמער קלאַפט אָן האַרץ — באַ וועמען?... באַ פענעקן, צי באַ
בוני?... אַלציינס! די אויגן דערזעען דורכן שפּאַלט, וואָס אין פּאַרקן:
— אָט איז ער...

זיינע ברייטע אַקסלען — הויך-אונטערהעוויבן, ווי באַ אַ מעיוכעס-
דיקן שוסטערדוק; זיין פּאַנעם מיטן שמייכל אונטער די העלע וואַנצעס
— פּאַרדרייט צו איינעם פּון די אַקסלען; זיינע פּיס אין די האַלבע-
לאַקירטע שטייגל וויגן זיך אונטער, ווי אַף דעם אָרן. אָט-אַט איז ער
שוין לעבן בוני. באַ פענעקן ווערט אַף עטלעכע דעגעס איטגאַנצן פּאַר-
שטאַרבן זיין האַרץ:

— וואָס וועלן זיי טאָן?...

ער איז מעסוקן נייגעריק:

— וואָס איז אזוינס אַ ליבע?

ער האָט מעסוקן מוירע... ער וועט זיך פּאַנאָטער-וויינען, אויב מע
וועט דערמאָנען אָן דעם, וואָס באַרעד האָט דערציילט... אָן דער צויג
מיט די הינטלעך... ער וועט מאַכן אַ גוואַלד...

נאָר ניין. גערשט האָט נאָר אָנגענומען בוני באַ דער האַנט. אַך,
ווי ס'איז זיי איצט גוט!... פענעקן — אויך... אַקוראַט ווי ער האָט
עפעס אַ כּיילעק אין דער האַנט, וואָס גערשט האָט אָנגענומען, אַקור
דאָט, ווי ער איז אַ טייל פּון בוני, יעדנפאַלס — פענעקן גלוסט זיך
בעפּירעש ניט, און גערשט זאָל אָפּלאָזן בונים האַנט. ביידע, זעט ער,
קוקן זיי זיך שוין אַ היפשע וויילע אין די אויגן. דורכן שפּעלטטיקל זעט
פענעק ניט מער, ווי בונים אויגן, נאָר פּון זייער בליק באַשליסט ער,
אַז מע קוקט אין זיי אַרײַן — זיי טוען אַפּילע איין מאָל קיין פינטל
ניט, זיי זיינען נאָר אַ קאַפעלע צוזאַמענגעצויגן, און פּון זייער טיפּ-
קייט שיינט אַרויס עפעס אזוינס, וואָס איז ווי דער צוועק פּון אַלע
שייגענדיקע זומעחס, ווי די מידקייט פּון אייביק-זאָהנלאָזן לעבן... מיר
און אַפּגעשוואַכט איז בונים קאָל:

— גערשט...

עס דאַכט זיך:

בין איצט האָט נאָך קיינער דעם נאָמען „גערשל“ אַזוי כענעוודיק
ניט אויסגערעדט.

און נאָך דאַכט זיך:

בונים קאָל האָט נאָך קיינמאָל אַזוי כענעוודיק ניט געקלונגען:
— גערשל...

גערשלס אָפּרופּרוּזיך — גיך און צו פּריילעך:

— וואָס איז, בוני?

בוני שווייגט אַ וויילע. פּלוצלינג טוט זי אַ פרעג — און ווידער
עפעס ווי ניט מיט איר מויל אליין, ווי מיט אַלע אירע שטיקע טיף-
באהאַלטענע כיינען:

— וועסט מיר אָפּנאַרן? ... א? ... גערשל...

— אָפּנאַרן נאָר? ... כע!

גערשלס קאָל — אַ וואַלד־ציעיאַנטע ציג, וואָס שפּרינגט איבער
פּלויטן, איבער טאָלן און איבער בערג:

— נאָ דיר גאָר, אָפּנאַרן...

— פּאַרוואָס זאָל איך דיר אָפּנאַרן? ...

— נאַרעלע...

— וואָס האָב איך צו דיר, איך זאָל דיר אָפּנאַרן?

— נאַרעלע... אויב איך וועל דיר אָפּנאַרן, זאָל איך נאָר ניט דער-

לעבן, זאָל איך איינגעזונקען ווערן דאָ, וווּ איך שטיי און גיי. איך בין

אַ מענטש, וואָס קאנטאַרע... דו פאַרשטייסט? ... ניע בען טאָוואָ... אסאך

טאָנים אין שטאָט... כאַפּטציי דער רוער... ווער זיינען זיי אַסען

מיר? ... זיי זיינען נישט ווערט מיין שפיי, מע פאַרגינט ניט און גענוג...

פעמעלעכע, אַ געשוויר אין זיי... שפּרינגען אַרום מיר, ווי פּלוי... איך

באַרע זיי, טראַכט זיי אויס דאַזנע באַצערעס, לאַמיר קרענקען, אויב זיי

האַבן דעם ווערט אפילע מיינע מייסעס, איך טראַכט אויס, זאָגן זיי...

אנו, זאָלן זיי וועלן אויסטראַכטן... נישטאָ אַף מיר אפילע קיין מיטן.

אין פּאָלק, וווּ איך האָב געדינט — לאַמיר אַזוי געזונט זיין מיט דיר

אינינעם — פאַרנאַכט אונטער אַ פּראַזדניק פּלענט מען מיר אַרייַ

רופן אין דער אָפּיצערסע/סאָבראַניע, זיך אויסשטעלן אַרום מיר און

מיר זאָגן: „גערשקא, ראַססאַזשיקאַ באַיקי“. איך דערצייל, און זיי

רייסן קישקעס פון געלעכטער. און דאָ הי, באַ די יאָלדן, הייס איך:

„גערשל בעקער“ און שוין... לעמיי וואָס אַרט זיי, אַז ווייבער זיינען

נאָך מיר די קאַפּאַרע? ... באַ מיר איז אַזאַ בלוט... זיי קלעפּן צו מיר,

לאַמִּיךְ האָבן די גומע יאָר... איכל דיר שוין בעסער ניט דערצײלן... נאָר
איין זאך וועל איך דיר יאָ דערצײלן: פאַראַנען אין טאַראַשטשע און
אַלמאַנעכל, אַ קליינס אַזאַ... אַ ליאַלקע... וויל זי נאָר מיך... שוין צו-
נויפגעקליבן נאַראַן שײן*) קערבלעך... כע!... האָסט זיך שוין דער-
שראַקן, אָ?... נאַרעלע אײנע, דײנע רײש קערבלעך זײנען באַ מיר טײ-
ערער פון אירע שײן... ווײסטו נאָר, וואָס איכל דיר זאָגן? אַ כופּע וועלן
מיר שטעלן טאַקע דאָרט, אין טאַראַשטשע... איר אין די אויגן. וואָס
דאַרפן מיר, מע זאָל אונדז דאָ אין שטאַט אַרײנקוקן אין טעפּל?... אין
טאַראַשטשע מאַכן מיר עס אײנס און צוויי... כ׳האַב שײן דאָרט אַפּ-
גערעדט מיט אַ ראָוו...
פּענעק אַפּ דער-זײט פאַרקן האָט זײער מײרע: גערשׂל וועט מיט

זײן רײזן קאַלע מאַכן די שײנענדיקע זומערס אין בונים אויגן; זײן
געפיל צו גערשׂלס ווערטער — ווי צו אַ כמאַרע, וואָס וועט זיך אָט-
אָט אָנהוקן אַפּ דער זון, אַפּן הויכן כלױען הימל.

איצט איז פּענעקן שײן קײן סאַפּעק ניט:
— גערשׂל וועט בונין אָפּנאַרן.

פּענעקס אומקלאַרע געדאַנקען:

— אַ שאָד...

— אַ ראַכמאַנגעס אַפּ בונים רײש קערבלעך.

נאָר פון דער אַנדערער זײט:

פון בונים אויגן — זעט ער אין שפּאַלט — קוקן נאָך אַלץ אַרויס
צו גערשׂלען פיל שײנענדיקע זומערס; איר קאָפּ איז ברוסטקײטיג, פול
מיט כױנען:

— איצטער, — זאָגט זי, — גײ... גערשׂל.

זי לאָזט אָפּ זײן האַנט, קוקט אים נאָר, ווי ער גײט אַוועק; איר
איז שײן, אַפּאַנגעס, קלאָר פונקט ווי פּענעקן: גערשׂל וועט אויסנאַרן
באַ איר די רײש קערבלעך... פּלוצעם טוט זי אַ פרעג:
— וועסט קומען אַהער פאַרנאַכט?... אָ?... גערשׂל...

און עס דאַכט זיך: אין דער רעגע איז זי עפּעס מאַפּקיר.
פּענעק זעט: בוני שמויט אײנע אַלײן צווישן בוריאַן, כאַטש גערשׂל
איז שײן לעבן איר נישטאָ — פון אירע אויגן קוקן אַרויס פיל שײנענע-
דיקע זומערס.

(* שײן-דריי הונדערט.

נו גוט... פענעק וועט עס אייביק ניט פארגעסן:
אין פארלוף פון א פאך טעג האָט ער צוגעקוקט, ווי בוני פאקע-
וועט אירע זאכן, ווי זי געזעגנט זיך מיט אלע אַף שטענדיק, אַף שמענ-
דיק... איר פאָנעם שיינמ:

— אן עק.

— אויס דינסט...

זי דערציט קוים ביז איינעם א פרימאָרגן און פאָרט אוועק מיט
גערשלען שטעלן א כופע אין טאראשמשע.

פענעקס מיינונג וועגן זיך אליין:

— אָט א מאַזלדיקער מענטש!

ער האָט נאָך אָנגעהויבן איבעראַנייט זיך צוקוקן צו דערוואַקסענע,
האָט ער גלייך דערזען די געשיכטע מיט בוני. ער הערט, ווי מע רעדט
אין קיך:

— בוני... דאָכט זיך אזא קלוגע, און זיך אזוי באַנאָרישט.

— זי וועט עס מאַכן פון גערשלען א לייט?

פענעקן דאָכט זיך:

— מע בעבעט.

קיינער ארום אים, מיינט ער, פארשטייט ניט גאָרנישט, פארשטיין
פארשטייט דאָ בלויז ער, פענעק:

— איינער, פארשטייט ער, וויל אזוי שמאַרק, מע זאָל אים אָפּ
נאָרן, אז ער צאָלט נאָך דערפאר צו מעזומענע רייש קערבלעך. אנדערע
דערוואַקסענע געפעלט עס ניט, נאָך ער, פענעק, — ער איז דאָפּקע
מיט זיין גאַנצן מיטגעפיל אַף דער זייט פון אזא איינעם...

5

עס זיינען ניט אַריבער קיין גאַנצע צוויי וואָכן, ווען בוני האָט
איינמאָל זייער שטיל איינע אליין זיך אומגעקערט צוריק.

שייטל די לאַנגע האָט אַזש א פאַטש געטאָן מיט די לאַנגע הענט:
— אוי!... כעל זיך א מייסע אַנטאָן!...

בונים פאָנעם — וויסט און פינצטער.

די אויגן — פרעמדע, יאָ בונים און ניט בונים. קיינער האָט ניט
געווסט, צי אין טאראשמשע האָט גערשל מיט איר געשטעלט א כופע,
צי ניין. איר אויסזען: ווי אין טאראשמשע האָט זי עמעצן באַגראָבן און
טאָר נאָך גאָרניט אַרומגיין — זי דאַרף נאָך גאָר זיצן שווע. בוני —

האלב-געשטאָרבן, און ווי אַ האַלב-געשטאָרבענע איז איר שוין, אַפּאָנעם, נײַט אָנגעגאַנגען, וויאָזוי מע' קוקט אַף איר אין שטאָט און וואָס מע רעדט וועגן איר אין די ווינקעלעך. פענעק האָט געקוקט אַף איר פונד ווייטנס מיט גרויס-צעפענטע אויגן און ווי מוירע געהאַט צו איר צו גיין. בלויז אין האַרצן האָט גענאָגט אָן אַ שיר ראַכמאַנעם, ווי צו אַ מאַמען.

אין קיך, באַם אויזן, האָט שוין געהאַט געבאַלעבאַטעוועט די נייע קעכן, וואָס שיינדל די גרויסע האָט אַהער צוגעשיקט — אַ קליינע מעסוקן-בייזע שווייגערן מיט זייער אַ קליין, טאַמער-אַריינשמעקנדיק נעזעלע, מיט זייער קליינע בייזע אויערן און נאָך מיט מער בייזע גרויע האָר, וואָס קוקן אַרויס פון אונטער איר פרומען קאַפּן-טיכל. אין „הויז“ האָט מען זי גערופן פּאַשעט:

— כאַיע די יידענע.

מע האָט גלייך דערשמעקט:

— דער עמעסער שלאַק.

— האָט ליב אייגענע פּאַראַנדקעס.

— אַ רענדל אַ וואָרט.

זי האָט גלייך באַ איר קומען איבערגערוקט מיט קאַעס דעם טאַפּל טשאַן אין אַן אַנדער ווינקל, צעהאַנגען מיט אַן אַטער סיידער די טעפּ אַף די ווענט. דאָס האָט, פאַרשטייט מען, געקאָנט בונין פאַרדריסן, נאָר זי האָט גאַרנישט נײַט געזאָגט. זי איז געזעסן אין קיך זייער שטיל אָן אַ זייט, זיך באַמיט אַף דער נייער קעכן נײַט צו קוקן. זי האָט נײַט געזיפּצט און נײַט געווינט. אירע פּיס אין די זאַקן — זיי האָבן אָן שיד געשטעקט אין אַלטע קאַלאַשן — האָבן שאַענווייז זיך נײַט געטאָן קיין מינרסטן ריר, ווי די פּיס באַ אַ שיווע-זיצערן.

אין הויף האָבן וועגן איר זיך געשעפּטשעט יאַנקל דער פּורמאַן און שיינדל די לאַנגע, זיך געבראַכן די קעפּ:

— וואָס קלערט זי איצט אַנתייבן טאָן?

יאַנקל האָט געזאָגט:

— אַ כּכּכּאַלירע!... אַ? — שווייגט ווי אַ גוילעם.

זיי האָבן געוואָלט וויסן, וואָס איז געוואָרן מיט אירע רייש קערב-

לעך און האָבן גערופן צו הילף פענעקן:

— פענדרעק, קום נאָר אַהער....

זיי האָבן אים אויסגעשטעלט, וואָס ער זאָל בונין זאָגן:

— מוישע דער קאסיר האָט געזאָגט: „גיט יען קערבלעך אין שטוב אַרײַן, ער וועט צעבייטן אַ הונדערטער אין מאָנאַפּאַל, וועט ער אײך אָפּגעבן.“

נאָר אַרויסגעוויזן האָט זיך: בוני קאָן איצט אויסלייען אין שטוב אַרײַן סאַכאַקל עפעס דריי קערבלעך מיט קאַפּיקעס...

פענעק האָט וואָרט-אין-וואָרט איבערגעגעבן בונים ענטפער:

— „אין דעם אויגנבליק האָב איך מער ניט“...

יאַנקל מיט שיינדל דער לאַנגער — ווי דער ענטפער וואָלט באַ זיי אָפּגענומען דאָס לאָשן. שיינדל די לאַנגע האָט געטראַכט, געטראַכט און האָט אויסגעטראַכט אַ זיפּין:

— יאָ... שוין דער עמעסער אויגנבליק... אז אַך און אז וויי.

יאַנקל האָט געזאָגט וועגן גערשלען:

— אַ טכוידר... מע האָט ניט געוויסט פריער? — ער האָט נאָך קיי-

נעם ניט אַרויסגעלאָזט מרוקן פון די הענט.

שיינדל די לאַנגע האָט זיך אַרומגעקוקט אין אַלע זייטן און האָט

אויסגעזאָגט יאַנקלען אַ סאָך:

— אַמער, איך האָב אַרײַנגערוקט די האַנט אין איר קאַרוינסקע...

יאַנקל האָט געפרעגט:

— נו?

שיינדל די לאַנגע האָט געשעפטשעט:

— איר קאַרוינסקע איז האַלב ליידיק... נישטאָ די קליידלעך...

אַמער, וווּ זיינען אירע שיד? זי האָט געהאַט צוויי פּאָר שיד — זי גייט

אַרום מיט די זאַקן אין קאַלאָשן...

יאַנקל האָט געגעבן אַ מאַך מיט דער האַנט:

— נננא!

ער איז אוועקגעגאַנגען אין שטאַל אַרײַן.

און ווידער איז געבליבן די פּראַגע:

— וואָס קלערט איצט בוני אַנהייבן צו טאָן?

נאָר אין אַ פּאָר טעג אַרום איז פּלוצלינג אַנטעקומען אַ טעלעגראַמע

פון פענעקס מוטער:

— זי קומט דעם 14-טן אויגוסט.

אין „הויז“ האָט מען אויסגערעכנט:

— פונקט צוויי וואָכן פאַר ראַשעשאַנע.

היינט עס:

— שוין טאקע נאָר אינגיכין...

ווי מיט אַ שמעקן איבערן קאָפּ האָט דער „נאָר אינגיכין“ געגעבן
ביידן — אי פּענעקן, אי בונין.

פּענעק האָט דערפּילט:

אויס... אָן עק צו זיינע „גוטע זיבן יאָר“. נאָר אינגיכין וועט זיידער
אַמאָל זיין היים ווערן בלויז די קינד, און די אַרומיקע באַדאָרים אין
„הויז“ — אַ פּרעמדע פּרייע וועלט, זייהרן ער, פּענעק, טאָר ניט אַרייני
קוקן, איבערהויפּט, ווען דאָרט זיצן נעסט; אינגיכין וועט ער מוזן אָפּ
געבן כּעזשבן פּאַר דער מוטער — אַ מענטשן, וואָס האָט שטאַרק ליב
אַלע קינדער, נאָר ניט אים, פּענעקן; עס קומט זיין יאָס-האַרדין — אַ
שווערע צייט פון צאָלן וועקסלען, צאָלן פּאַר אַלע נייע אוויגערס, פּאַר
נאַנצע באַדאָשים, וואָס ער האָט זיך אויסבאַהאַלטן פון „כיידער“, פּאַר
כאָווערן זיך מיט „אַבערדאַנצעס“, פּאַר גיין אין גוראַלניע אַרײַן צום
„גוראַלניקס יינגלעך“, פּאַר שפּילן זיך מיט הינטלעך...

פּענעק איז אַרומגעגאַנגען דערשלאָגן, און די דערשלאָגנקייט האָט
אים באַנייט דערנענטערט צו בונין, וואָס ווייבט שוין פון נאַנצ לאַנג,
ווי שטאַרק די „מוטער“ האָט פּיינט, אַז באַ איר זאָלן זיך דרייען
„איבעריקע מענטשן“ אין קינד און איבערהויפּט נאָך אַזעלכע מענטשן,
וואָס „שפּילן ליבעס“.

זייער דערשלאָגן, מיט האַרץ-ווייטעק האָט פּענעק צוגעקוקט, ווי
בוני גרייט זיך אַוועקפּאַרן מיט אַן איבערגעכאַפּטער פּור צו אירער אַ
קרוינע קיין לאַקסיוועקע, ווי זי טרייסלט וואוּס איר קאַרזינקע, באַקוקט
און באַזיפּצט אירע פּאַר געבליבענע קליידלעך מיט אַזאַ צושטאַנד,
אַהראַט, ווי יענע, וואָס האָט אָט-אָ-די קליידלעך געטראָגן איז איר געווען
זייער נאַענט און איז איצט שוין געשטאַרבן. ער האָט ניט געקאָנט
צווען, ווי באַ בונין רינגען טרערן פון די אויגן, ביים זי טוט אָט-אָ-די
אַהבעט, איז ער מיט פּאַרקוועטשמע ציינדלעך אַוועקגעגאַנגען אין תּוּרָה
אַרײַן, פון הויב — צו יאַנקלען אין שטאַל אַרײַן. דאָרט האָט ער זיך
אַוועקגעזעצט באַ יאַנקלען אַפּן געלעגער, זיך פּאַרטראַכט, דערפּילט,
אַז נאָך בונים אַוועקפּאַרן וועט ער דאָ בלויבן עפעס זייער אַלײַן, ווי אַ
יאָסעס, און האָט זיך פּאַנאָדערגעוויינט. יאַנקל האָט זיך צו אים צוגע-
זעצט:

— וואָס וויינסטו?

— אַ...?

— דו נאָר דו... —

וויינענדיק האָט פענעק זיך שיר דערוואָהן מיט וואָרט:

— בוני... —

יאַנקל האָט געפרעגט:

— וואָס — בוני?

פענעק האָט ניט געהאט קיין איין וואָרט אַף צו דערקלערן יאַנקל לען, וואָס ער פילט; ער האָט נאָר געוויסט: אים ווילט זיך וויינען לאַנג, לאַנג און נאָך שטאַרקער, ווי ביז אַהער. מיט פאַרוויינטע אָנגעשוואַ-
לענע אויגן האָט ער נאָכדעם צוזאַמען מיט אַלע גענעסן אין קיך מיט
בונין דעם לעצטן מומאָג, און אים האָט דערביי זייער האַנאָע געטאָן,
וואָס מע עסט אַלע זופּ פון איין שיוסל און וואָס אין שיוסל באַגענגט
זיך אַלע מאָל זיין לעפל מיט בונים לעפל.

ס'איז געווען אַ טאָג — אַ יאַריד. גרייט אַוועקצופאַרן, איז בוני
פאַרנאָכט שוין געהאַט געזעסן אַף דער פּוּר; מע האָט איר בלוז נאָר
באַדאַרפט אַרויסטראָגן איר פעקל פון „הויז“. יאַנקל דער פּורמאַן
האָט פּלוצלינג אָנגעהויבן עפעס זייער געשווינד ווינקען צו פענעקן, אים
אַפרופּן אָן אַ זייט:

— גיכער...

— פעטרעק!

— גיכער...

— קום נאָר אַהער.

ער האָט אין איילעניש אַרײַטגעשטופּט פענעקן אַ דרייערל אין האַנט
אַרײַן.

— נא, — האָט ער געזאָגט, — גיכער, גיב יעס בוני... וואָרט
נאָר... וועסט זאָגן בוני: סע דיינס, וועסט זאָגן: „דער טאַמע האָט מיר
געלאָזט אַ נשדיונע אַ דרייערל“...

דערנאָך — די פּוּר מיט בונין איז אַוועקגעפאַרן, אין דרויסן איז
שוין געווען אינגאַנצן פינצטער. אין קיך האָט געברענגט אַ לאַמפּ. מע
האָט זיך געזעצט עסן וועטשערע און צוגעוואָרט אַף יאַנקל דעם פּוּר-
מאַן. שיינדל די לאַנגע האָט עטלעכע מאָל געשריגן דורכן פענצטער
צו יאַנקלען אין שטאַל אַרײַן:

— יאַנקל!

— וווּ זשע זייט איר דאָרט?

יאַנקל האָט זיך פון שטאַל ניט אָנגערופּן. מע האָט סאַפּטאַלסאַף

אָפּגעגעבן אָן אים. פּענעף איז אַרויסגעגאַנגען אין הויף. אַרום און
אַרום איז געווען שטיל, סאָזומערדיק-פינצטער. פון זייער הויך האָבן
אַראָפּגעקוקט אַסאך קאלטע שטערן, אַזעלכע, וואָס זיי איז אַלציינס, צי
בוני איז געווען אַף דער וועלט, צי-ניין. פון דער אָפּענער שטאַל האָט
זיך געהערט, ווי יאנקל כאַמקעט שטיל זיין פאַרטראַכט ניגנדל:

— טידידוני, דידידוני,

— דידידוני, דידידונידא...

— דידידוני, דידידוני,

— דידידוני, דידידא-א-א...

1

אַ פּאַר טעג פריער, איידער די מוטער איז געקומען פון אויסלאנד, האָבן זיך אומגעקערט פון אָדעסער לימאז, „די קינדער“ — פּאַליעק און בליומע.

זייער באַנעמען זיך — ווי מיט יעדן ריר וואָלטן זיי אָנזאָגן:
— עמעס-כאַשעווע גווירישע קינדער.
— ניט קיין אויסוורפן, ווי פענק.
פּאַליעק — אַ געפּאָקט-געזונטער שוואַרצכענעוויריקער באַכער פון אַ יאָר זיבעצן — אַ שווערלעכער קאַפּ.
זיינע טנועס:

באַמיונג צו פּאַרדעקן די שפורן פון זיין פּאַרהיסקען-זיך אין דער קינדערהייט.

אַ טעווע שטאַרק אונטערצודריגען מיט איינער אַ ברעם, צווינגען די מוטער, זי זאָל פון אים באַ יעדן עסן קיין אויג ניט אַראָפּנעמען, אים האַלטן אין איין דערמאַנען:

— פּאַליעק, דריי ניט מיטן קאַפּ.
אָדער פּאַשעט:
— פּאַליעק!!!...

און ער ווייסט שוין אַליין, וואָס מע מיינט.

בליומע — זייער אַ דאַר מיידל פון אַ יאָר פּופּצן — ראָז-אַנגעצוי-גענע הויט אַף שטאַלע ביינער, דריי דינע האַר-קרייזעלעך, וואָס באַמב-לעז זיך אַפּן שטערן, רויטע אָדערלעך אין די פּאַרשלאָפּענע ווייסלעכער פון די גרויסע שיינע אויגן.

איר מויכעשל:
אַ קליין גענעצל לאָזט זי ניט אָפּ, זינט זי איז אַלט געוואָרן אַ יאָר

צוועלעך, קאָן אַך איר אָנפאלן סיי באַטאָג, סיי אין אַוונט — אפילע
ווען מע זיצט צווישן געסט, אפילע, ווען מע גייט אַך אַ כאַסענע —
דאָקטוירים ווייסן ניט, וואָס דאָס איז; דאָקטוירים זאָגן דערזי:

— סע נאָרנישט.

צו די דאָקטוירים זאָגט מען:

— וואָס הייסט, סע נאָרנישט? — זי גענעצט דאָך פאַרט.

בליומע ווייסט שוין, אז דאָס „גענעצל“ קאָן איר שאַטן צו אַ שיי-
דעך — מע האָט איר שוין וויפּל מאָל געזאָגט:

— וועסט זיך אופּרעגן!....

זי האָט זיך דעריבער געמאַכט אַ געוויינעלע: איטלעכס מאָל, וואָס
דאָס „גענעצל“ טרעט איר צו צום האַלדז, שטעלט זי צו צום מויל אַ
דאַרע האַנט און כאַפט אַרײַן בעגניווע דאָס „גענעצל“ אין פּויסטל —
זי מאַכט עס שוין ביזנאָך קונציק, ווי זי וואָלט זייער געשווינד אַרויס-
געשפּיגן אין פּויסטל אַרײַן אַ קליין האַזערן ניסל, נאָר די מוטער און
שײנדל די גרויסע כאַמערקן עס דאָך און שרייען צו איר:

— שוין ווידער?!....

פענעק קאָן אויסגעצויכנט ביידנס כעסרוינעס — סיי פּאָליעקס,
סיי בלוומעס; באַ זיך אין געדאַנק רופּט ער זיי קיינמאָל ניט באַ די
נעמען — פּאָליעק הייסט באַ אים:

— „דריי ניט מיטן קאַפּ“.

בליומע הייסט באַ אים:

— „דאָס גענעצל“.

פאַר רופן זיי באַ אַדרי נעמען, פאַר נאָכמאַכן מיט אַלע פּיש-
משוועקעס זייערע כעסרוינעס האָבן אים איינמאָל פּאָליעק און בלוומע,
— פאַרן אוועקפאַרן אַפּן ליכט, — שטאַרק געשלאָגן. פענעק האָט
אויסגעכאַפט אַלע קלעפּ און ווידער נאָכגעקרימט. פּאָליעק — זייער אַ
קרעפּטיקער — האָט פעגעקן דאָן אַריינגעכאַפט צווישן זיינע הענט
און קרעפּטיקע פּיס, פון גרויסן רעציכעסדיקן קאַעס זיך אויף פאַרהיר-
קעט, ווי קינדווײַ, מיט געוואַלד צענומען כאַס וויינענדיקן פענעקן די
אַנגלען און גערופן בלוומען, זי זאָל אַריינשפּייען פענעקן אין געפּנטן
מויל אַרײַן. פון גרויס שרעק האָט דאָן פענעק שטאַרק פאַרמאַכט די
אויגן; ער האָט ניט געזען, ווער איז צו אים צוגעגאַנגען, ער האָט נאָר געד-
פּילט: צוויי מאָל האָט מען אים אַריינגעשפּיגן אין מויל אַרײַן —

איין מאָל בליומע און איין מאָל פּאָליעק. מע איז נאָך פון יענעם פּאַל
 געבליבן צעקרויגט.
 פון דעמאָלט אָן פילט פענעק פּאָליעקן און בליומען, ווי פרעמדן
 שפּייעכץ באַ זיך אין מויל; פון דעמאָלט אָן איז אים, ווי אַף אייביק
 פאַרבליבן דאָס געפיל;
 פּאָליעקן און בליומען מוז ער פון זיך אויסשפּייען.

2

פּאָליעק מיט בליומעס יאָנטעוודיקייט — אַ שפּיגל פאַר פענעקס
 וואָכעדיקער ביליקייט.
 צוליב זיי האָט מען, ווי אַף יאָנטעוו, געלופטערט דאָס ניי־רעמאַנ-
 טירטע הויז, צעהאנגען פאַרהאנגען, געלייגט סטעזשקעס, געשפּרייט
 טעפעכלעך — די קיך האָט אופגעהערט צו זיין באַלעבאָס.
 צוליב זיי האָט מען, צוערשט נאָכן רעמאַנט, באַנייט דאָס גלאַנ-
 ציק-פּאָלירטע עסציימער — פּאָליטור אַף געמאָלט־דעמבענע זוענט,
 געקעסטלטע פּאָדלאָגע, וואָס שמעקט היימלעך, ווי די לופט אין אַ
 פּרישטאוויסגעפאַרבטן וואַנאָן. שפּעט־אופגעשטאַנענע זיינען זיי דאָרט
 אלע פּרימאָרגן נאָכן איבערכייסן געזעסן כאַס גרויסן קיילעכויסן טיש,
 זיסלעך געגענעצט, געווען צווישן זיך זיסלעך־שאַלעם, פּריינטלעך —
 כאַס „דרייען מיטן קאַפּ“ און כאַס „גענעצל“ — געזאָגט איינער דעם
 אנדערן:

— פּאָליעק!...

און

— שוין ווידער?!...

און זיסלעך געפלוידערט צווישן זיך וועגן אלץ, וואָס זיי האָבן גער-
 זען אַף אַדעסער לימאָן, אין אַדעס — דער שטאָט, אין אַדעסער צירק
 און אין אַדעס כאַס יאַס; איבערגעקייט אלץ נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל,
 גערעדט אומיסטן הויך, קעדיי פענעק — דער „אויסוורף“, מיט ווע-
 מען זיי זיינען צעקרויגט — זאָל דערהערן אין פּאָדער-צימער און זאָל
 מעקאַנע זיין מיט אַן אומבאַהאַלפענעם קינדערשן פּאַריבל — אַזאָ,
 וואָס זאָל אַף קיין איין רעגע ניט אַפּלאָזן און קעסיידער דערמאַנען:
 — מע האָט דיך פיינט.
 — ביסט גאָרנישט.
 — ביסט ביליק.

נאך פענעק האָט זיך שוין אפילע אין פאָדער-צימער אויך זייער זעלטן באַוווּזן.

מיט פאָליעקס און בליומעס קומען האָט ער גלייך דערפילט, אז זיין אָרט און זיין היים איז אין קיך — דערפילט אומקלאָר און דאָך מיט אלע כושים; זעדער טייל פון זיין קערפער האָט וועגן די צימערן אין „הויז“ ניט געוואָלט וויסן — די פיס האָבן ניט געוואָלט אַהין שפּאַנען, די אויגן האָבן ניט געוואָלט אַהין קוקן. דאָ, אין קיך, האָט ער זיך געפלאַנטערט כאַ די דינסטן צווישן די פיס, געשטאַנען כאַ דער טיר, געקוקט צום פּלאַס אין באַק-אויבן, אָדער מיט אַסאך געדאַנקען אין קאַפּ — געדאַנקען וועגן אַוועקגייענדיקע זומערס און וועגן מענטשן אין אַדי זומערס — געזעסן אַף די קיך-טרעפּלעך, וואָס גייען אַרויס צום הויף און צום נאָענטן נאָרטן, זיך געפלאַנטערט אין זיינע געפילן צו פאַרשיידענע באַשעפּענישן, וואָס ער קאַן — געפילן צו זון-און-שאַטן, וואָס זיינע אויגן זעען, געוואָלט אין אַדי געפילן עפעס כאַפּן, באַהאַלטן, אַף אייביק געדענקען, זיך קעהמאַנט אין דער פאַרשווונדענער בונין, באַקומען אַ פאַרשטאַרבן האַרץ, געדענקט אלע כייטדלעך אין איר פאָך נעם און זיך געפלאַנטערט אין זיינע געפילן צו איר — געבענקט נאָך איר אי ווי נאָך אַ יונגער שיינער מאַמע, אי עפעס זייער שעמעוודיק און נאָך אַנדערש, זוי נאָך אַ מאַמען. געהאַט אַ ווייטעקלעכן פאַרנעגן פונעם בענקען, ניט פאַרשטאַנען, וואָס דאָס איז, זיך געוונדערט.

ס'איז געווען אַפן הויטן מאַג נאָך בליומעס מיט פאָליעקס קומען. אין הויף, קעבן דער האַלץ-קאַמער, האָט פענעק געשפילט מיט אַ פאָר פון די אונטערנעוואַקסענע קעבערדיק-פריילעכע הינטלעך, צוגע-קוקט, ווי די צוויימוטער טרויבט זיי פון זיך, וויל שוין פון זיי ניט וויסן; ער האָט גלייך אָנגענומען דעם צאָר פון די הינטלעך, דערפילט אין זיי עפעס אַ נאָענטקייט מיט זיין אייגענעם הויף, האַנאָע געהאַט פון זייער פרוידיקער שאַפּל און פרוידיקע בליקן וואו זיי שוין אינגאַנצן מויכל געווען, אַלעמיי זיי זיינען געקומען אַף דער וועלט פון פאַשעטע הינטשישע אווירעס...

דערנאָך איז צו אים אַהער אין הויף געקומען באָרעך נאַכמען דעם פאַרבערס, און שיינדל די לאַנגע האָט פונקט דעמאָלט אַרויסגעשטעקט איר קאַפּ פון קיך-פענצטער, אַ געשרוי געגעבן:

— פענעק, ניי ניט אַוועק! — מירן באַלד גיין עסן.

כאַ באָרעכן זיינען די פינגער פון איינעם אַ באַהוועסן פּוס געווען

פארבונדן מיט א שטיקל שמאטע. ער האָט אונטערהענומען, באַם אַרײַנקומען גלייך אַ שמאָרע געמאָן:

— נאָך ניט געקומען דיין מאַמע?

און מיט אַ צווייטן שמאָר אַ זאָג געגעבן צום הימל:

— דער טאָטע האָט מיך געשיקט פּרעגן.

פענעק האָט געוויסט: צווישן נאַכמענען און מוישע דעם קאַסיר — אַ סיכסעך; מוישע דער קאַסיר זאָגט: „נאַכמען האָט שוין איבערגענור מען אַריבער אַ דרייערל“; נאַכמען אָבער טיינעט: „פאַר דער אַרבעט קומט מיר נאָך אַרויס צוויי רובל מיט זעכציק“. פענעק האָט זיך אָנגע-
בויהן צו דער שמאָטע אַף באַרעכס הינקעדיקן פּוס:

— וואָס איידידך? — האָט ער געפרעגט.

באַרעך האָט געענטפּערט קאַלט:

— אַ ווונד. כ'בין אַרופּגעטראָטן אַף אַ צעבראַכענער פּלאַטש.

פענעק האָט געפרעגט:

— טוט וויי?

באַרעך האָט געענטפּערט נאָך קעלטער:

— אַכיסל...

און ווידער אַ שמאָר צום הימל:

— דער פּעלדשער זאָגט: מ'עט מיר עפּשער דאַרפן אָפּשיניידן דעם גראָבן פינגער.

פענעקס צעעפנטע אנגלען זיינען געבליבן פאַרטויבט, פול מיט דע-
רעכערעץ צו באַרעכס קאַלטקייט:

— ווי באַ אַט דעם מענטשן איז ביליק אַ גראָכער פינגער!...

און נאָך:

— ווען אַזוינס טרעפט מיט אַ סינד אין „הויז“ — אַזאָ!... ווי די מוטער וואָלט אָנגעמאַסט אַ געוואַלד.

ס'איז געווען אומקלאָר:

— פאַרוואָס איז איינעם אַ גראָכער פינגער אַזוי ביליק, און אַן אַנדערנס אַזוי טייער?

ער האָט מיטן הינקעדיקן באַרעכן זיך אַ שלאַיעגעגעבן אין הויף, אַוועק מיט אים אין ווייטן פאַרוואַקסענעם גאַרטן צווייטל, אַ קוק-טאָן צום געצעלט פון צווייגן, וואָס זיי האָבן אַנומלמן געמאַסט — אַ פאַר-
טיקער פּלאַן:

— ווייסטו וואָס? באַרעך...

— זונטיק איז די שלאסערוי אין גוראלניע געשלאסן.

— וועלן מיר אהער אין געצעלט פארבעטן יאסל דעם גוראלניסט.
זיי האבן זיך וועגן דעם לאנג פארעהט, ניט געהערט אהער פון קיך
שיינדל דער לאנגערס רוח, זיך גענומען כאפונן באס געצעלט די ווענט
און דעם ראך, אויסגלייכן אינווייניק די קילע גריבעהדיקע ערד. אין
„הויז“ — סיי אין קיך, סיי אין עסצימער — האָט מען, אפאָנעם,
שוין לאַנג געהאַט אָפגעגעסן, און זיי האָבן נאָך אליז געפאָרפלט אין
געצעלט, געמאַכט די געמיטלעכע ווינקלען ניי וואו יאָנטעוודיק. פלור
צעם — ערגעץ ווייט אין הויף — אַ ביזן קאַל, וואָס כאַמיט זיך אויס-
צומיידן היקעניש. פענעקן איז גלייך ארום אַ געדאַנק:
— פאַליעק!...

פּייל-אויסן-בוין. — אַ צווייטער געדאַנק וועגן פאַליעקס נאָז, וואָס
האָט זיך אויסגעצויגן ערגעץ אין אַדעם אָפן לימאן, געוואָרן מיטאַמאָל
גרעסער, שטאַרקער — פאַליעק האָט שוין אַ ניי מייעס געוויינעלע, ער
מאַכט שוין זייער אָפט דורך אַדער נאָז פונקט ווי מוני דער לאַנגער:
— טגן... טגן...

שטייענדיק אין געצעלט אַף די קני, האָט פענעק דער ערשטער
אופגעהערט אויסצוגלייכן די ערד, פלוצלינג דערפילט אַ שטאַרקע סינע
ניט אזוי צו פאַליעקן אליין, ווי צו זיין מיטאַמאָל-אויסגעוואקסענער
נאָז, צו זיין „טגן... טגן...“.
אין הויף האָבן אַ פאַר ווערטער — שוין פיל געענטער אַ פאַטש
געטאָן, ווי בייטשן:
— ווו? ...
— וואַרט-זשע!

פענעק האָט אופגעהויבן דעם קאָפּ, אָנגעשטעלט די אויערן און
געבליבן אזוי אַ וויילע פאַרגליווערט — אפאָנעם, ער האָט דערהערט
טריט פון גאַנץ ווייט.

— קום! — האָט ער, אופשפרינגענדיק, אַ רוח-געעבן נאָך זיך באַך
רעכן, — קום גיכער.

באַרעך האָט ניט פאַרשטאַנען:

— סע-דען?

— גאַרנישט, — פענעק האָט אונטערגעוויילט, — סע פאַליעק... קום

אהיון, אהיון... מור וועלן ארויס דורפן ווייטן פארשלאגענעם טייל...
מירן אריבערשפרינגען...

איצט האָט שוין באַרעך אויך געהערט: עס דערנענטערן זיך טריט.
ביידע האָבן אָנגעבויענערהייט פון געצעלט אַ יאָג געטאָן, כאָר פענעק
האָט זיך פֿלוצעם אָפגעשטעלט:

— אָט ליגן שטיינער, — האָט ער געזאָגט, — טו, וויי איד, לייג
אין די קעשענעס...

לעבן ווייסן טירל זיינען זיי שטיין געכליבן, פארהאלטן דעם אַטעם
און זיך איינגעהערט — מע רעדט הויך אינעם פארוואַקסענעם וויינל,
מע צעוואַרפט דאָרט מיט קאָעס דאָס געצעלט קלאָר: פּאָליעק וועט זיך
פון דאָרט באַלד אַ לאָז געבן אהער, צום טירל. פענעק האָט זיך ערשט
איצט דערמאָנט אַז באַרעס הינטערדיקן פּוס, אַ קוק געגעבן מיט
שרעק:

— וועסט קאָנען שפּרינגען?

נאָר באַרעס שטאַר אין איצטיקס מאָל געווען אַ מאַדנע פּרילע-

כער, אַזא, וואָס ניט צו מוט:

— כ'על שפּרינגען.

שווער-געוואָרענע — די טאַשן פּול מיט שטיינער — זיינען זיי
אריבערגעקראָכן אין הויף אַרײַן, זיך אַ לאָז געגעבן אין אַלאַכטוין צו
יענעם הויף-וויינל, וווּ מע קאָן גרינג אַריבער איבערן פּאַרקן, געדרייט
די קעפּ אָן אַ זייט, דערזען — פּאָליעק... ער איז שוין צוריק אין הויף,
ער האַלט ביידע צאָרטיקע פּויסטן אַף צוריק און דערנענטערט זיך
אהער פון גאָרטן־עק, וואָס באַ דער קיך. פענעק האָט זיך אָפגעשטעלט:
— ט'איז'ר...

באַרעך איז שוין דערווייל געזעסן רייטנדיק אַפּן פּאַרקן — פּונקט
אַף יענעם אָרט פּוטוואַנען ס'איז גרינג אַראָפּצושפּרינגען — געווען
אויסער יעדער סאַקאָנע. ער האָט געהאַט צייט צו קוקן, ווי דער
שטייגעבליבענער פענעק פּאַרקאַשערט די אַהבל זייער גיך, זייער הויך,
סאַפט אַרויס אַ שטיין פון טאַש, צערוקט אַביסל די פּיס, בויגט זיך
אַז פּאַרויס און בלייבט אין אַדער פּאַזיציע — די האַנט מיטן שטיין
פּאַרוואַרפּן אַרונטער, גרייט אַ ציל־טאָן און וואַרפּן; פענעקס פּאַזע אַ
וואַרעניש:

— פּרוו צוגיין...

נו גוט... אויב אזוי, וועט באַרעך, רייטנדיק אַפּן פּאַרקן, שאַקלען

א קאפל מיט די באהוועלטע טים און, בלויבנדיק אין הארצן אה פענעקס
צאד, דאך קוקן מיט מעוויגעס:

— ווערוועמען...

נאך פאליעק האָט שוין דעהוען דעם שטיין אין פענעקס האנט און
רעזיכעדיק זיך אָפגעשטעלט; צווישן אים און פענעקן — א קלאפטער
צען. פאליעקס ברוסט הייבט זיך מיט שווערן אָטעם. זיין מויל —
שטיינדגעשלאָסן, די אויגן פינטלען, די לאנגזעוואָרענע נאָז לאָזט אַרויס
מוגי דעם לאנגנס קלאַטגען: „טוג... טוג...“
שטיף. א ווילע קוקן זיי איינער אָפן אַנדערן.

פאליעק:

— אויסוואַרף! פארוואָס האָסטו געמאַכט א טעל פונעם גאַרטן?...

א וונק צו באַרעכן אָפן פאַרקן:

— וואָס האָסטו אָנגעפירט אַהער יינגלעך?...

פענעקן פאַרדרייט: באַרעך — איין יינגל — שוין געוואָרן באַ

אים „יינגלעך“. ער פאַרקוועטשט די ציינדלעך:

— כ'האָב געוואָלט...

מיט איינער אַ ברעם מאַכט ער דערווייל פינקטלעך נאָך פאליעקס

כעסאַרן:

— „דריי ניט מיטן קאַפּ!“... ניט דיין אייסעק...

און נאָך:

— גראַבער קאַפּ!... מע וועט דיר שטעלן טאַכאמאַל אַ פּיאַווקעלע

אָפן מויעך...

דאָס איז באַ פאליעקן דאָס ערגסטע — ער זוערט רעזיכעדיק זיילד.

דערצו נאָך — בליומעס קוויטש:

— באַרעך־מאַרמעכע דער מעשוגענער!...

זי דערנענטערט זיך אַהער פון הינטער פענעקס פלייצעס: זי איז

טאַקע בלוז הויטראַן-כיין, נאָר דאָך — העלפן כאַפן קאָן זי. פענעק

באווייזט קוים איר אַ געשריי צו געבן:

— „גענעצל!“

— „שוין ווידער“!...

אַליין איז ער שוין באַם פאַרקן — אַ שפרונג, אַ כאַפּאַן זיך מיט

די הענט, אַ וואַרף דעם קערפער און ער איז שוין אַה יענער־זייט, אָפן

בוריאַן, וווּ בוני פלעגט זיך באַגעגענען מיט גערשלען:

— באַרעך!

איינגע...
איינגע...
איינגע...

באָרעך ליגט מיטן בויך אָפּן בוריאן, קוקט אַרײַן אין הויף דורך אַ
שפּאַלט, וואָס נאָר נידעריק אין פּאַרקן:
— זײ שטױען, — זאָגט ער, — ביידע אין הויף... זײ קוויטשען...
— איז וואָרט.

פענעקן זײנען אַ שאַד די שטײנער, וואָס מע האַלט נײט אויסגע-
נוצט אין די טאַשן. ער איז מעסוקן אופּגערעגט, בעשאַס ער וואַרפט
אַרײַן עטלעכע שטײנער אין הויף — אזוי זיך, סטאַם אין דער וועלט
אַרײַן; דער קוויטש אין הויף, הערט ער, ווערט דערביי גרעסער:
— באָרעך, — אָמעמט ער קוים, — ווייז דײַנע.

באָרעך וואַרפט אַרויס די שטײנער פון די טאַשן, און אַלײן ליגט
ער דערביי נאָך אַלץ אָפּן בויך, קוקט דורכן שפּאַלט אין הויף אַרײַן.
— נײַגעטראָפּן — זאָגט ער — גאַרנישט... אַפּילע קאַנינע...

אין גרויס אופּגערעגטקײט פּאַלט פענעק אַף אַן אַמזאַע — מיט
דער לינטער האַנט כאַפט ער זיך אַן פּאַרן פּאַרקן, צעווייגט זיך און
שפּרינגט אונטער, אזוי, אַז זײנע אויגן בלייבן אין רענע העכער פּר-
נעם פּאַרקן; אין דער אײגענער רענע באַווייזט ער: דערזען פּאַלעקן אין
הויף, זיך אַ ציל-טאָן און אַ שלידער געבן מיט דער רעכטער האַנט
דעם שטײן. עס געלינגט אים אזוי אײנמאַל.

באָרעך האַפּאַרטירט פון אונטן:

— געטראָפּן אין פּוס.

עס געלינגט אים נאָכאַמאַל.

באָרעכס האַפּאַרט:

— ווידער נײַגעטראָפּן.

עס געלינגט אים אזוי טאָן צום דריטן מאַל.

באָרעכס האַפּאַרט — פּיל געשווינדער אײדער ביידע פּריערדיקע

מאַל:

— אַ לאַך אין קאַפּ... קום!

און ביידע מאַכן פּיס — נײט צו דער הייזער-ראַד, נאָר אין דער
אַנדערער זײט — צו הויכן בוריאן, וואָס אַרום עמעצנס אַן אײנגע-
פּאַלענעם קעלער, צו גרינעם פּלאַץ, וואָס צווישן ייִדישע הינטער-טירן
און פּויערשן צווייטער. לויפּנדיק קאַשערט פענעק אָפּ דעם אַרבל אַף
אײנער אַ האַנט, פּאַרטראַכט זיך פּלוצלינג, בלייבט שטײן:

— כאַפּטצײ דער רועך!...

בארעד:

— א?

פענעק:

— זיי... אין דער היים.

ער קאשערט אָפּ דעם אנדערן אַרבל:

— ב'וועל שוין טאָקע היינט ניט עסן קיין אָנבייסן.

און באַלד טוט באַנק, אַלעמיי האָט ער עס געזאָגט — אַר באַרעכן, וועט ער, מאַכט עס ניט קיין שום איינדרוק, וואָרעם אַדאָ!... וויפל מאָל האָט שוין אָט דער באַרעד אין זיין לעבן קיין אָנבייסן ניט געגעסן!... און נאָ אים, פענעקן, איז דאָס אַקאַרשט צום ערשטן מאָל. דערצו נאָך די האַנאַע, וואָס ס'ע קאָן צוהייל-קומען — איצט וועט ער יעדנפאַלס וויסן, וואָס פילט אַ מענטש, ווען ער איז הונגעריק... אויב אזוי, וועט ער מער וועגן דעם ניט ריידן:

— קום!

איצט לויפט מען מער ניט—מע גייט אַרום-און-אַרום די שטאָטהייזער צו באַרעכן אַהיים. אין האַנג הערט באַרעד ניט אַר אַף צו שטעלן זיין הינד-קעדיקן פּוס אַר דער פּיאַטע.

— אַדאָ! — שמאַרעט ער, — אַ גרויסער פאַסקוהניאַק...

פענעק פרעגט ניט „ווער“. באַרעד ענטפערט דאָך:

— דער ברודער דיינער.

דאָ כאַפט זיך פענעק, אַז ער האָט נאָר-וואָס אַ טראַכט געטאָן: — „ווען עמעצער ניט מיר איצט אַ שטיקל ברויט, וואָלט איך געגעסן“...

און אינדערהמעסן איז ער נאָך גאָרניט אזוי שטאַרק הונגעריק... ער האָט נאָר מוירע — אַז ער וועט איצט ניט עסן, וועט זיך אים פילן פונעם מויל, ווי באַ ראַקמיעל דעם ישוסטער. באַרעד זאָגט:

— פּוטדעסמוועגן... מיר אַביסל אַ בעזאָיען צו גיין מיט דיר איבער דער שטאָט. ווייסטו פאַרוואָס? ביסט אַ נעגנדיש יונגל... מע מיינט: איך באַנפע דיר.

גיין... נעכטיקע טעג! — פענעק פילט: מיט איינמאָל „ניט עסן קיין אָנבייסן“ וועט ער זיך בעשומויפן ניט איינמויפן אין דער כעוורע. דאָך... אַביסל נענטער צו די אַרעמע הינטערעסלעך פילט ער, איז ער פּוטדעסמוועגן איצט געוואָרן — טאָקע דורך דעם, וואָס ער האָט היינט קיין אָנבייסן ניט געגעסן, דורך דעם, וואָס אויך ער איז הונגע-

ריק. נאכמענס שטוב, דאכט זיך אים, קוקט צו אים אזוי, ווי זי וואָלט זיך מיט אים אָנקערן יטיקלעך קרויוויים.

אין שטוב, ווי נאָר ער קומט אַהין מיט באַרעכן אַרײַן, דערפילט ער באַלד אַ רײַעך פֿון פארפישטע קישנס און פֿון איינגעריכטע קינדער, אַר די קרומע פענצטער זײַנען די געלאַטעטע פֿאַרהענגלעך אַראָפּגע־לאָזט, און דער דאַלעס פייפט שוין ניט אפילע אין קווימען — ער דרע־מלט אפֿן פריפעטישיק. באַרעכס פּיצעלע ברוֹדערל איז שוין די דריטע וואָך קראַנק, ליגט אין דער ברייט פֿון בעט צעבראָסטעט, קימאט טאַקעט, דאָס בייכל — האַרט און אופגעבלאַזן, די הענטלעך — דאַרע שטעקלעך, דאָס פענעמל — אַ גרויסע, זייער געלע לימענע, דאָס אָפּענע מײַכל פֿלױכעט אָן אַ מינדסטן ריר און פֿון איטלעכן פֿלױך פֿילט זיך אַ רײַעך פֿון באַדעיאָן. נאָכמען איז נישטאָ אינדער־היים — אַפּאָנעם ערגעץ אין דאָרף. נאָכמענס ווייב וואַשט אינמיטן שטוב אין אַ מולטער, ווישט די נאָז מיט אַ נאַסן עלנבוין, פּאַשאַרט אונט־מערן קאַפּ־טיכל די אַרױסגעשלאָגענע האָר און שילט באַרעכן, אַלעמױ ער האָט זיך אזוי לאַנג געזױמט:

— אָנווערן זאָל איד דיר.

— מע האָט דיר געוואָנט: „טו אַ שפרונג“ האָט מען דיר געוואָנט.

— פארשוונדן אַר אַ האַלבן טאָג.

— קום שוין, לאָמיד דיר איבערכינדן דעם פֿוס.

— נאַ, אָט ליגט יאָביסל ווייז אין אַ טאַרבע. ווייסט, וואָס מיט

דעם צו טאָן?

באַרעך מיטן פֿרישאַיבערהגעבוטדענעם פֿוס פֿילט זיך שולדיק, שמאַרעט שווימנדיק. מיטן ביסל ווייז אין דער טאַרבע האַרף ער אַריבערלױפֿן צו אַלטער מײַטעס און לאָזן אָפּמאַלן אַר גרויפֿן; די מוטער שרייט אים נאָך:

— וועסט זאָגן: „רעב אַלטער, פאַרן אָפּמאַלן וועט איד דער טאַטע באַצאָלן“.

פענעט באַווייזט זיך ניט אומצוקוקן, וווּ ער בלייבט אליין — באַרעך איז שוין נישטאָ, שוין אוועקגעלאָפֿן. וואָס זאָל ער איצט טאָן?

אונטערן האַרצן באַם לעפעלע מוט זיך עפעס — אזוי פֿיין, פֿיין קלעמט דאָרטן... אַ נאַנדיקע מאַגן־בענקשאַפט וואַרפט זיך איבער אין בויך פֿון איין ווינקל צום צווייטן, שווימט צו ביזן האַלדז, צווינגט

מאכן אזא באוועגונג, גלייך מע שלינגט עפעס אראָפּ, אין איינעם
אן אויער הויבט דערביי אָן שטאַרק צו קלינגען, וואָס איז דאָס?...
זאָל עס קומען טאַקע דערפון?... איצט געדענקט ער:
— שוין ארום פינף אויגער באַטאָג, און ער האָט נאָך היינט קיין
מאַט גאָרנישט ניט געגעסן.

פענעקן דאַכט זיך:

ווען ער דערזעט מיט די אויגן אַ שמוקל ברויט — אַפילע ווען
ער זאָל עס מיט די הענט ניט אָנרירן — וואָלט אים שוין געוואָרן
גרינגער. ער דערפילט צו זיך אַ ראַכמאַנעס, און דאָס, מיינט ער,
איז ערגער ווי אלץ — ס'איז אַ סימען, אז ער, פענעק, טויג טאַקע
צו גאָרנישט. אַ בעזאָיען... מער וועט ער וועגן דעם ניט טראַכטן —
ער וועט בעסער גיין איינער אַלײן, גלאַט אזוי זיך.

ער האָט זיך אַרומגעדרייט אין די הינטערהעטלעך, וווּ אַלע זיינען
צו יאָמנאָראָנס-צו קראַנק מיט אַן אונטערגאַנג: דער נאָמען פון אונט-
מערגאַנג:

— וווּ נעמט מען אַף יאָנטעוו?

ער איז געווען כּאַם טייך, כאַ די קווינעס, אַריינגעקוקט אין הייזער,
זיך צוגעקוקט צו מענטשן, צו זייערע טנועס, געהאַט אַ געפיל: ער אַלײן
טוט עס — ער מאַכט אַלץ, וואָס די אַרומיקע מאַכן.

ער האָט זיך אַומגעקערט אַהיים טכילעס אָונט, אַדיבערגעקראַכן
איבערן פּאַרקן, געוואָלט אַריינקומען אין קיך ישטילערהיים, פּאַליעק
מיט בלוזמען זאָלן אים ניט באַמערקן, נאָר פּלוצלינג דערזען, וווּ אין
פּריש-אויסגעקערטן הויף ברענען יאָנטעוודיק ביידע לאַמטערנס,
געבליבן שטיין, זיך דערשראַקן פאַרן נייעם פּאַעטאָן, וואָס שטייט
פּריש-אויסגעשפּאַנט אַקעגן אַפענעם פּערדן-שטאַל. נאָר כּוין דעם פּאַ-
עטאָן — די הויז-פענצטער צום הויף און צום גאַרטן זיינען אַלע געווען
שטאַרק באַלויכטן; אַ ווונדער:

— פּונדאָנען האָבן זיך אַהין גענומען אזויפיל לאַמפּן.

פענעקס ערשטער געדאַנק:

— געסט אין „הויז“...

פּונדאָנען?... אַלציינס — זיין גוף איז צוגעשווינט: אויב געסט, איז
ניט באַווייזן זיך, זיך באַהאַלטן. ער איז אַריינגעקומען אין פּערדן-
שטאַל, ניט געמראָפּן דאָרט יאַנקל דעם פּורמאַן, געוואַרט אַכטיג,
יאַנקל איז ניט געקומען. ער האָט זיך צוגעלייגט אַף יאַנקלס געלעגער,

געקוקט אקעגן אפן ברענענדיקן לאמטערן, קימאט וועגן גארנישט ניט
געטראכט, — ס'האט געשלעפערט פון נאָכן איבערגעלעבטן הונגעריקן
פאָג, ס'האט געשלעפערט פון נאָענטן פערדישן קייען און כראַמטשען.
ער איז אַנדערמלט גשוואָרן.

דערנאָך איז אין שטאַל אַרײַנגעקומען יאַנקל דער פּורמאַן און האָט
אים אופגעוועקט:

— שטיי אױף, דו...

— פּענדרעק, דו...

— די מאַמע איז דאָך געקומען...

א פאַרטויבטער איז פּענעק געבליבן זיצן אַר יאַנקלס געלעגער,
זיך גלייך דערמאַנט אָן דער מוטערס אויסזען; זיין געפיל — זײַ באַ
א קינד, וועמען מע זאָגט אָן:

— דיין מאַמע איז אַוועקגעפאַרן.

אין האַרץ האָט אַ נאָג געטאָן צו איר אַ בענקשאַפט, אַן אויס-
באַהאַלטענע אונטער אַלע באַליידיקונגען, און אין דער אייגענער צייט
איז אײַצט גשווען בייִדגאַר שרעקלעך צו באַווייזן זיך פאַר איר אייגער
אַליין, אָן דער הילף פון אַ וועלכן ניט איז מענטשן, וואָס זאָל אים
קאַנען באַשיצן. ער האָט געפרעגט:

— דער מאַמע... אויך געקומען?

אופשייטנדיק די פּערד האַבער, האָט יאַנקל פּויל זיך אָפּגערופּן:
— וויזווער-וואָס... דעם טאַטן, זאָגט זי, האָט זי פאַרלוירן אַפּן
וועג... ערגעץ באַ די געשעפטן באַ זיינע.

— און ווען וועט ער קומען?

יאַנקל האָט זיך אָפּגעפאַרטיקט מיט די פּערד, צוגעגאַנגען צום גע-
לעגער, אַ קוק געטאָן אַר פּענעקן.

— ער עט מינאַסטאַם קומען אַר ראַשעשאַנע, דער מאַמע דיינער.
ערט די טעג אַנלויפן... וואָס-זשעף? — ער איז קאַרג פּרום?

ער האָט פון זיך אָפּגעטרייסלט דעם שטויב, אַרויסגעצויגן אַ פּאַר
שטרויעלעך פונעם בלאַנדן בערדל — דאָס האָט געתייטן, אַז ער
טראַכט וועגן עפעס. דערנאָך האָט ער זייער פּאַמעלעך אַנגעטאָן זיין
רעקל, פאַרשפּילעט אַר זיך אַלע קנעפלעך און אונטערהעוויבן די אַקס-
לען, גשוואָרן ראַז-פאַרביק, ווי טאַמעד ביים ער גייט זיך אויסטיינען
מיט די באַלעבאַטים און זיי אָפּגעבן אַ כײַלעק. אײַצט האָט ער ווידער-
אַמאָל אַ קוק געגעבן אַר פּענעקן:

— קום — האָט ער געזאָגט... האָב קיין מוירע ניט. איך... איביל
זיך צו „איר“ אריינפירן...

בא דער שיין פון לאַמטערן האָט פענעק געזען יאנקלס פאָנעם —
אַרומגעזוימט מיטן בלאַנדן ווייכן בערדל, אומגעהייער-ליב, אביסל
גרעסער פון אלע מענטשן-פענעמער, וואָס די אויגן האָבן זוען סעניט-
איז געזען — דאָס ווירקלעכע יאנקל-פאָנעם, וואָס אנטפלעקט זיך בלויז
איז געציילטע רעגעס: אזוי האָט ער אויסגעזען, ווען ער האָט פונטווי-
טנס באַגלייט כאַימס לעווייע; אזוי, ווען ער האָט דער אַוועקפאָרנדי-
קער בונין אונטערגעשיקט זיין „דרייערל“; איצט האָט ער אַפ אַ רעגע
נאָך איינמאָל זיך אנטפלעקט דאָ אין שטאַל, בא דער שיין פון לאַמט
טערן...

— קום — האָט ער גערופן.

פענעק — ניט פון אָרט:

— קום...

אין פענעקן — א דערוועקטע בושע, וואָס מע דאַרף אים פירן, אַ
בושע פאַר זיך אליין, אַ בושע, אלעמיי זיין מאַמע איז אַזעלכע, וואָס
קאָן זיך מיט אים אזוי וואַפירן. אַ גרויסע איינגעשפאַרטקייט האָט זיך
אין אים אַפגעכאַפט דאַפּקע אין יענער רעגע, ווען יאנקל האָט אים
שוין געהאַט אַנגענומען פאַר אַ האַנט.

— לאָז, — האָט ער געזאָגט, — ב'האָב קיין מוירע ניט.

מיט אַלשאַנעס אין די פאַרקלעמטע ציין, מיט אַקשאַנעס אין יעדן
טראָט האָט ער איינער אליין אַוועקגעשפאַנט צום יאָנטעוודיקס-באַלויכ-
טענעם „הויז“, געווען באַם אַריינקומען פול מיט צערייזטן באַשלוס.
אין „הויז“ — אַ געווימל, ווי אַפ אַ סימכע, גרייט צו פאַרציען
זיך ביז שפּעט אין דער נאַכט.

מענטשן אין בידע עס-צימערן — אין וואַכערדיקן און אין יאָג-
טעוודיקן; מענטשן — אזוי האָט זיך געדאַכט — אַפילע אין די
שלאַפּצימערן.

אין קיך — סאַרוועריש-פאַרוויטלטע פענעמער, קלאַנגען פון טעלער
פול מיט באַשלוס:

— שלאָפן גיין? — האַלעוויי מיט גראָען טאָג.

אין קיך האָט עמעצער אַ רוח געטאָן:

— פענעק!...

ער האָט ניט געוואָלט זויסן, ווער.

אין עס צימער האָט אים עמעצער געוואָלט אָפּשטעלן; אין גרויסן זאָל האָט אים אָנגעיאָגט שיינדל די לאַנגע, אים אָנגעכאַפט, אַ ווונק געטאָן מיט שרעק צום ווייטערדיקן צימער:

— דאָרט איז די מאַמע... שיינדל די גרויסע... געסט... די הערל' מאַנסע — אויך... ניט גיי... לאָמיר דיר כאָטש אָפּוואַשן.

ער האָט מיט קאָעס זיך אויסגעריסן פֿון אירע הענט, געעפנט די טיר אין ווייטערדיקן ווייך־אויסגעמעבלטן צימער, דערזען דעם הערל באַלויסטענעם יאָנמען, דערפילט: ער איז ווירקלעך וואַכערדיק און ברוד דיק. די ערשטע האָט דאָרט צו אים פֿון קעגנבער העלער לאַמפּ־שניין אַ ווונק געטאָן מיט די אויגן שיינדל די גרויסע:

— „גיי אַרויס...“

געוונקען וועגן דעם האָבן, דאַכט זיך, אויך פּאַליעקס און בלוימעס אויגן, נאָר פענעק האָט ניט געוואָלט דערפֿון וויסן. זיין בליק האָט איבערגעהיפּערט דער הערלמאַנסעס ניט־יודישן פּאַנעס, אַ בלאַנדע געטאָן איבער די פענעמער פֿון ליינען מיט צירלען — די עלטערע שוועסטער, וואָס זיינען מיט אים בלויז פֿון איין טאַטן — און גלייך געפֿונען זי, די „מוטער“. אין בלאַק ברייל, וואָס דאָקטוירים הייסן איר טראָגן אין אָרונט, איז זי געזעסן אין אַ שטול פֿונקט אַסעגן, אַר יענער־זייט טיש. איצט האָט פענעק אַר זיך דערפילט די בליקן פֿון אלע אין צימער.

שטיל.

די מוטער האָט אַראָפּגענומען די בלויע בריילן, צוזאַמענגעצויגן די אויגן און אַ ווילע אַר אים געקוקט.

זי האָט געזאָגט צו דער הערלמאַנסע:

— ס'איז מיין מעזיניק...

איר קאָל האָט געקלונגען אזוי, ווי זי וואָלט מיט דעם זאָגן:

— „איר האָט דאָך מיסמאַמע געהערט וואָס פֿאַר אַ מאַכשיט“.

ווידער שטיל.

די מוטער האָט געזאָגט צו פענעקן:

— איך ווויס שוין אַלצדינג... מע האָט מיר דערציילט... איצט מענסטו גיין...

אונטער פענעקס ברוסטל האָט דאָס האַרץ אַ קלאַפּ געגעבן זייער געשווינד, ניט גלייכמעסיק — דאָס איז געווען איינע פֿון די געציילטע רענעס, ווען ער איז געווען גרויס מויכל זיין „איר“ אַלץ, אַלץ, נאָר

די גרייטקייט איז צושטאנד ניט געקומען; ער האָט מיט אַקשאָנעס אַ
קום געגעבן אַף אַלע אַיִן צימער, אַוועקגעשפּאַנט צוריק צו דער קיך.

3

אַף מאָרגן נאָכן איבערייסן האָט מען פענעקן אַריינגערופן אַיִן יעדן
נעם זעלבן צימער, וואָס נאָך דעם גרויסן זאַל. דאָרט זיינען געזעסן די
מוטער און שיינדל די גרויסע.

— קום-הער — האָט מען צו אים געזאָגט, — קום צו גענטער.
און מע האָט זיך צו אים גענומען, ווי לויט אַ צוגעגרייטן פּלאַן —
אים אויסגערעכנט אַלע אַוויירעס, וואָס ער האָט אָפּגעטאָן אום זון-
מער. פענעקס ווונדער: ווי זיי ווייטן דאָס אַלעדרינג, אפּילע אַזעלכע
זאָכן, וואָס ער, פענעק, האָט שוין לאַנג פאַרגעסן. אים האָט ביזגאָר
פאַהרדאָסן אַף אַרן יאַנקעלעס — דעם פּרינציפּן יאַקען דעם קרעמער
— אַ פּאַרד אַ ייד!... אַף די ברעטער, וואָס הינטער זיין צוגעפּוצטן הויז
האָט ער, פענעק, זיך געהוידעט מיט נאָך אַ יונגל סאַכאַקל אַיינמאַל
אום שאַכעס, קומט ער אָבער, אַדער ליידאַק, מיט די קרומע ווייסע
זעקעלעך און דערציילט:

— אַלע שאַכעס באַטאָג... ווי נאָך אַיך האָב זיך געלויבט שילאָפּן...
פענעקן האָט מען געפרעגט:

— וואָס רעכנטו וועט פון דיר אויסוואַקסן?
מע האָט אים געזאָגט מוסער זייער לאַנג, עפּשער אַ שאַ נאַכא-
נאַנד, נאָך פענעק האָט זייער קנאַפּ געהערט — ער האָט נאָך אַלץ ניט
געקאָנט פאַרגעסן אַרן יאַנקעלעס — אַ טאַמער-הייזעריקער, מיט פּרומע
שיך-און-זעקלעך און מיט אַ לאַנג-גראַ בערדל, וואָס שאַקלט זיך פיל
מער, אַידער זיינע ליפּן באַם ריידן... ער האָט דריי פּוטערס — אַ
פּוועמענעס, אַ שליאַמעסענעס און אַ טכוירענעס — לופּפערט זיי אַ
גאַנצן זומער באַ זיך אַפּן גאַנעק, זיצט לעבן זיי אַף אַ שטול מיט אַ
סייפּער אין האַנט און היט זיי, ווי אַן אויג אין קאַפּ — זיין מויל
זאָגט עפעס די גאַנצע צייט פון סייפּער אַרויס, זיין בערדל שאַקלט
זיך און די פּוטערס לופּפערן זיך... אַיינמאַל האָט פענעק געזען, ווי,
היטנדיק די פּוטערס, האָט אַרן יאַנקעלעס אָפּגעשטעלט דעם פאַרביי-
גייענדיקן גערשן קידער-ווידער — דעם ניינציגיאָריקן אויווער-באַטל,
וואָס קלייבט שטאַמעס מיט געליימטע הענט, קוקט מיט שלעפּעריקע
אויגן דענסטמאַל, ווען פון זיינע אינווייניקסטע געדערעס טראָגט זיך

א שטענדיק כליופערדי, ווי פון א קראנטיגעוואָלענער אינטימשקע:
"כליופ, כליופ, כליופ..."

— זעט איר? — האָט אַרן געשריען צום אלטן קידער-ווידער.
ער האָט אים אָנגעוויזן אַז זיך און אַז די אַרויסגעהאַנגענע פּו-
טערס:

— זעט איר?.. אַט דאָס נעשאַמעלע האָט דריי פּוטערס...
— כליופ, כליופ, כליופ, — האָט אים דערור געענטפּערט דער
אלטער קידער-ווידער — כליופ, כליופ...

פענעקן האָט שוין איצט געזאָגט מוסער זיין שוועסטער שיינדל
די טרויסע. פענעק האָט נאָך אַלץ קנאַפ געהערט; אים האָט זיך גע-
האַכט: ער וואָלט אויסגעצייכנט געקאָנט נאָכמאַכן בייך — סיי אַרן
יאַנקעלעס, סיי דעם אלטן קידער-ווידער. ער האָט, ווייזט אים, בעשאַס-
מייסע טאַקע אַ פּרוווי געטאָן זיי נאָכמאַכן, ווייל די מוסער האָט פּלי-
צעם אַז אים אַ געשריי געטאָן:

— וואָס איז דאָס פאַר אַ טנועס... וואָס דרויסטו מיט די ליפּן?...
פענעקן האָט מען געשראָקן מיט אַלערליי שווערע שטראַפּן, אים
געשטעלט אַ גאַנצע דריי טנאָים:

— זיך ניט דעחוועגן אַריינטרעטן צו יאַנקלען אין שטאַל.
— אַפּהייטן דעם, "ביידער", פּון היינט אָן און ווייטער.
— דאוונען אַלע טאַג פּרום פונעם סידער און ניט אַן ענטפּער טאָן
אַז ניד: כ'האַב שוין אָפּגעראַונט אויסווייניג.

— ניט לויפן הויפּן קיין פּאַהבערס, ווען מע שיקט דיר ניט.
— ניט זיין אַנטקעגן קיינעם קיין אַנעס-פּאַנעם.
— דערעכערעץ האָבן פאַר פּאַליעקן און פאַר בליומען, ווייל זיי
זיינען עלטער — פּאַליעקן רעדט מען שוין שידוכים.

פענעקן האָט דער טניי געגעבן אַ שטאַך... דאָך — ער האָט זיך
געשטאַרקט און איז אַז אים איינגעגאַנגען. פענעקן האָט מען גע-
שטעלט איינעם פּון די לעצטע שווערע טנאָים:

— זיך ניט כאַווערן מיט קיין אָפּגעריסענע זינגלעך, ניט קיין
שמעק געבן אין זייערע הינטערגעסלעך, ניט זיין קיין "גוטשרפּריינט"
מיט די דינסטן...

פענעקס געפיל: מע וויל באַ אים צונעמען אַלץ... די גאַנצע
האַנגע פונעם לעבן... ער וועט עס ניט אויסהאַלטן. ער האָט אַ
טראַכט געטאָן.

— נו? — האָט מען באַ אים וועגן לעצטן טניי געפרעגט.

פענעק האָט אַ שאַסל געטאָן מיטן קאָפּ:

— ניין, — האָט ער געזאָגט, — דאָס קאָן איך ניט.

די מוטער מיט דער שוועסטער האָבן זיך דורסגעקוקט:

— זעסט, צי ניין?..

די נייע בליקן זייערע זיינען געווען פול מיט אומגעווינערן האַס:

— גיי — האָט מען צו אים געזאָגט — צוריק אין קיך...!

פענעק האָט זיך אויסגעדרייט, פאַמעלעך אַוועקגעשפּאַנט צוריק

אין קיך אַרױן; דאָרט האָט ער אַ טראַכט געטאָן, מיט פּרייז אין די

אויגן אַ קוק געגעבן אַף יעדערן פּון די קיך־מענטשן:

— זיי זיינען נאָך זיינע... ער האָט זיי גיט אָפּגעגעבן...

פּון גליק האָט זיך אים פּאַהררייט דער קאָפּ. מיט אַ טענאַל איז ער

אַרויס אין הויף, אַריבערגעקראָכן איבערן פּאַרקן און מיט הינטערוועגן

אַוועקגעלאָפּן צו נאַכמען דעם פּאַרבערס שטוב. ער האָט געוואָלט

דערציילן וועגן אַלץ באַרעכן; ער האָט געוואָלט דאָרט נאַכאַמאָל אַ קוק

געבן אַף די הינטערגעסלעך — געוואָלט וואָס גיכער נאַכאַמאָל פּאַר-

זוכן אַלע פּאַרנענינגס מיט אַלע אַוויירעס, וואָס די מוטער מיט שיינדל

דער גרויסער האָבן פּריער אַביסל שיר־שיר ישׁוין געהאַט באַ אים צו-

גענומען.

די הינטערגעסלעך — אַלץ, וואָס ער האָט דאָרט פּאַרביילויפּנדיק

געזען — האָבן אים איצט אויסגעקוקט ליב, ווי נאָך קיינמאָל גיט,

ישפּאַגל־ניי, ווי נאָרוואָס פּון דער נאָרל. באַרעכן האָט ער אינהערהיים

גיט געטראָפּן. דערפּאַר האָט ער דאָרט געטראָפּן נאַכמענען, ווי ער

זיצט זייער פּאַרזאָהנט אַף דער פּריזבע און קוקט אַרויס אַף מאַשיעכען.

קוקטדיק אַף נאַכמענען, האָט פענעקן זיך זייער שטאַרק פּאַהגלחסט

דאָ אַפּן אָרט אַ פּרוו געבן, צי קאָן ער נאָך ווי עס געהער צו זיין

טאָן אַן אַוויירע — ער האָט גלייך אויסגעפּלאַצט:

— די מאַמע איז ישׁוין דאָ... גייט אָפּגעמען אייערע צוויי רובל

מיט זעכציק...

4

אין עטלעכע טעג אַרום — פּרייטיק.

פּון זיינע געשעפטן איז וואָנגעלאָפּן דער פּאַטער, אויסגעווען קימאַט

אינגאַנצן געזונט; הויט פול מיט מיקראַסקאָפּיש־קליינע אָפּגעהאַקטע

קנייטשעלעך, אָפּגעברענט, ווי פּון צופּיל זון.

אין „הויז“ — א גערודער, אסאך מענטשן, וואָס זיינען געקומען
אום זען, פֿרערן באַ לייען און באַ צירלען אין די אויגן, פֿאַרשטאַר-
כענע הערצער באַ דער נייער קעכנע און באַ דער ניט-ווידישער דינסט.
דערעכערעץ, וואָס דראַפּעט זיך אַף די גלייכע ווענט. אין אַ ווינקל
האַבן לייע און צירל אַ כאַטפּע געמאַן איינע די אַנדערע, וואָס זיי
האַבן אזא טאַטן:

לייע — צו צירלען:

— ואַ ליכטיק פֿאַנעם...

צירל — צו לייען:

— ווי סע וואָלט אופּגעגאַנגען די זון...

פענעק האָט ניט פֿאַרשטאַנען: צו וואָס טויג עס זיי?

אין „הויז“ — ווידעראַמאַל אַ טאַטע, ווי געווען: אַ וואַכעדיקע
טונקלזגרויע באַרד.

פענעק — אינמיטן גערודער.

אום האָט זיך געדאַכט:

— דעם טאַטנס באַרד איז ייטער גשוואַרן.

דאָך האָט ער זיך פֿאַר איר דערשראָקן, ווי גלייך אינזינעם מיטן

פֿאַטער וואָלט זיך די באַרד אומגעקערט פֿון יענער-זועלט.

כאַס ישאַלעם-אַפּגעבן:

פענעק האָט זיך באַגעגנט מיטן „פֿאַטערס אויגן — טינקל-גרוי,

בלאַנציק-הונגעריקע — און זיך ווידעראַמאַל דערשראָקן, געדענקט אַ

פֿאַרצווייאַריקן זומערדיקן כאַטאַן, ווען דער פֿאַטער איז אומגעפֿאַלן

אין פֿאַר-כאַלאַט אַ טויט-בלאַסער, אַן אומבאַהילפֿיקער, מיט אומבאַ-

הילפֿיקע פֿיס, וואָס מאַטערן זיך אַראָפּצושלעפּן פֿון זיך אָן הענט די

וועגשטייול, — פענעק האָט ניט אופּגעהערט אים צו פֿילן ווי אַ טויטן,

ווי עפעס אַזוינס, וואָס ניט אַף לאַנג וועט עס שוין אין „הויז“ בלייבן.

מיט ברייט-צעפּנטע אויגן האָט איצט פענעק נאַכגעקוקט דעם

פֿאַטער, ניט געהאַט מער קיין מיטהוטן דערעכערעץ פֿאַר זיין פֿרום-

קייט, געהאַט אזא געפֿיל, אַקוראַט ניט דער פֿאַטער באַזועגנט זיך

אַליין, נאָר עמעצער באַזועגנט אים. געזען עפעס יעטועלטיקס אין זיין

פֿאַנעם און אין זיינע אויגן, אין יעדן ריר, דערהערט עפעס פֿרעמדע,

זייער ווייטע טענער אין זיין קאָל — פענעקן איז געווען אַ גרויסער

וונטער, וואָס קיינער פֿון די אַרומיקע באַמערקט עס ניט.

ווען דער אוילעם איז זיך פֿאַנאָדערהעגאַנגען, איז מיכאַעל לעוויין

ארופעקראכן אין עסצומער אף א שטול אָנציען אף שאַבעס דעם גרויסן וואַנט-זויגער — זינט ער איז שטאַרק רייך געוואָרן, איז דאָס גע- בליבן די איינציקע מעלאַכע, וואָס ער טוט לעקאָווער שאַבעס. פענעק האָט צוגעקוקט, ווי אַליין קומט דער פּאָטער אָפּ זיין פרומקייט מיט אַ קלייניקייט, וואָרעם ער איז אַ רייכער, און אַף אַנדערע — לעמאַש, אפּן אַרעמען אַלטער מייטעס און אַף יעשיע פּריידעס — איז דער פּאָטער פּונדעסטוועגן אַ באַלן, זיי זאָלן זיין מעסוקן פּרום און איז גרייט צו צאָלן דערהפּאַר מיט אַ „דרייערל אף שאַבעס“. פענעקן איז דאָס עפעס זייער ניט געפעלן.

דערנאָך האָט הער פּאָטער צו-פּאַרנאכט-צו זיך געוואַשן אין שלאַפּ- צימער, און פענעק האָט אונטערגעהערט, ווי די מוטער, וואָס גיסט אים אַוּף פּון קרוג, דעחציילט דערביי וועגן זיין, פענעקס, אויסגע- לאַסנקייט, וועגן אַלע זיינע אָפּגעטאַנענע אווירעס, וועגן דעם שמועס, וואָס זי און שיינדל די גרויסע האָבן מיט אים געהאַט, וועגן די טנאַנן, וואָס זי האָט מיט אים געוואָלט אויסנעמען און וועגן דעם, וואָס אַז ס'איז געקומען צו „ניט לויפן אין די הינטערהעסלעך“, האָט פענעק געענטפערט: „ניין... דאָס קאָן איך ניט“. דער פּאָטער — אזוי האָט זיך געדאַכט פענעקן — האָט זיך דעמאָלט אַף אַ רעגע אַזש אַופּגעהערט צו וואַשן.

— האָ? — האָט ער ווי ניט געגלויבט, — טצ, טצ, טצ... אזוי?... זיין קאָל — ווי ניט ער אַליין רעדט, נאָר עמעצער רעדט אַרויס פּון אים ביים ער שלאַפּט:

— אַ קלוג קינד... זעסטו שוין?... ניט געוואָלט זאָגן קיין ליגן... ס'וואָלט פּון אים עפעס געווען...

און פּלוצלינג אַ זיפּץ געטאָן — שוין, אַפּאַנעס, פּאַס אָפּווישן זיך מיטן האַנטער:

— געבוירן געוואָרן אַף דער עלטער... ניטאָ ווער זאָל אים אַופּ- ציען...

באַ פענעקן וואָלט עס עמשער געווען געבליבן אַביסל אָנגעליגט, ווען ניט דאָס, וואָס אין יענעם אייגענעם פּאַרנאכט איז אים אויס- געקומען אונטערציהערן, וויאזוי זיין שוועסטער צירל די אַרעמע אַלמאַנע און דער פּאָטער ריירן צווישן זיך אין אַן אָפּגעזונדערטן צי- מער; צירלס ציטעריק קאָל — דאָרט, איך אָפּגעזונדערטן צימער:

— טאַטע, איך גיי אויס...

צירלס קאל אין טרערן:

— טאטע, כ'האָב ניט פון וואָס א טאָג איבערצוקומען...

דעם פאָטערס ענטפער — דאָרט אין אָפגעזונדערטן צימער:

— איז וואָס-זישע קאָן איד טאָן? מיינסט, געלט וואלגערט זיך בא

מיר?... איד קאָן דיר געבן ניט מער ווי אַ חרייערל אַף ישאַבעס, ווי איד

גיב יעשיע פריידעס...

פון דעמאָלט אָן האָט פענעק פיינט געמריגן אלערליי נעדראָועס,

וואָס-דאָס „הויז“ גיט — אים איז געוואָרן דערפון מיעס, ווי פון

נעדראָועס, וואָס טאָמעס גיבן אייגענע טעכטער.

1

ס'איז געווען שאבעס באַם עסן — א לאנגצעצויגן, נידע עסן פאר פענעקן. פון לאנג זיצן אין יאָנטעוודיקן עסציער ארום קיין לעסדיקן טיש מלויעט אים אויף אפן האַרצן — ער וואָלט מיט פאָרד געניגן בעסער געווען אין קיך, באַ יאנקל דעם פּוּרמאַן אין שטאַל. זיינע ברייטצעפנטע אויגן הערן ניט אום צו קוקן: אויבן־אָן, מיט דער בריל אף דער נאָז, זיצט דער פּאָטער, דער גרעסטער באַשיצער פונעם שאַבעס, קוקט אריין אין אַ סייפער, לאָזט פאָרקילט ווערן לעבן זיך די מייכאָלים, לערנט די גאַנצע וועלט:

— ניט האַנאַע האָבן פֿונעם לעבן...

עס דאַכט זיך: אפילע, אז ער נעמט שוין אריין אַ ביסן אין מויל, צעקייט ער אים ניט. פענעקן איז מושיקאווע: מע וואָלט געקאַנט מיר גען — ער איז אַ שאַבעסדיקער מאַלעך, דער טאַטע, און ערשט נעכטן פאָרנאַכט האָט ער אזוי וואַכעדיק, גאַרניט ווי קיין פּאַלעך, געזאָגט צו צירלען:

— „איז וואָס קאָן איך דיר מאַן? ... איך קאָן דיר געבן ניט מער, ווי אַ דרייערל, ווי איך גיב יעשע פריידעס“...

אַביסל שפעטער — מע האָלט נאָך אַלץ אינמיטן עסן:

מיט שלעפּעריקע אויגן האָט דער פּאָטער א זוך געמאַן צווישן די פענעמער ארום טיש, געפונען פענעקן ווייט אנטוועגן, לעבן דעם אַ עמאַן, דעם אוירעך, אַ קוס געגעבן פון איבער די ברילן, אַ זאַל געמאַן:

— פענעק...

באַם טיש — באַנייס שטיל.

— פענעק...

א פארשפטיקטער קלאפ בא פענעקן אין הארצן, א פארשפער-
טיקטער קלאנג פון עמעצנס א גאפל, א שעפטשעריי פון דער מי-
טערס שאבעסדיק-געפנטע לעפצן:

— ששש...

דער פאָטער:

— פענעק... איך מיינ... וואָלסט זיך באדארפט נעמען און די
הענט אריין...

ווידער שטיל. אלע אויגן קוקן צו פענעקן; די זוענט — אויך;
דער שפיגל מיטן וואנטרוינגער — אויך.

דער פאָטער:

— ניט אַפלייגן, נאָר טאקע פון אַט דער רעגע אָן... לערן זיך:
ווילסט עפעס טאָן, איז האַלט זיך איין און טו ניט... פארקערט, דער-
ווייז, אז דו קאָנסט. לעמאַש, באַלד נאָכן עסן זועסטו וועלן לויפן
אינדרויסן ארויס... אנו, פרוווי: וויל און לויף ניט.

— אהא!

פענעק האָט באַלד געכאַפט:

— דאָס וויל מע אויך אַר אים, פענעקו, אָנטאָן א שאַבעסדיק
זיין מענטשעלע, ווי אַר פאָליעקן און בליומען, מע וויל ער זאָל זיין
אין זיי געראַטן, — ער וועט זיך ניט לאָזן.

ער האָט גיך א טראַכט געטאָן:

— אן ארויסגעוואָרפענע אַרבעט.

נאָכטאָן פאָליעקן און בליומען איז אים געווען מיט, דאָך —
באשלאָסן א פרוווי צו טאָן:

— אנו... וויאזוי וועל איך זיך פילן?

2

יענער שאַבעס-באַטאָג — דער ערנסטער און וואָכעדיקסטער
אין פענעקס לעבן. באַ אַראָפּגעלאָזמע פאָרהאַנגען איז ער — זוי מע
טוט אין „הויז“ — געלעגן אין זיין בעט, זיך געמאַטערט אנשלאָפן
ווערן און ניט געקאָנסט. געפרוויט ליגן אפן רוקן, אפן בויך, מיטן צו-
קאָפּנס צופוסנס, מיטן צופוסנס צוקאָפּנס — ס'האָט ניט געהאַלפן,
ניט אופגעהערט צו מלויען אפן האַרצן. די רעגעס — לאנגע, שווערע
ווי בלוי — האָבן זיך ניט גערוקט; ארנס-אונד-ארום — שטיל. וואָלט
כאָטש ערנען זשומען א פליג. ס'איז געווען א ווונדער:

— אלע שאבעס אזוי?... —

— ווי האלטן זיי דאָס אויס?

— אָט און אָפּקומעניש!...

קעדיי אפן האַרצן זאָל ניט אזוי שטאַרק מלווען, האָט ער פאַר-
צויגן דעם פאַרהאַנג, זיך אַוועקגעשמעלט מיט זיין גאַנצער לענג אין
געפנטן פענצער, וואָס גייט אַרויס אין גאַרטן, זיך אויסגעצויגן אַפּ
די שפיץ־פינגער, און צווישן די ביימער, — ווייט הינטערן פּאַרק, —
רעדזען גאַנעס פון הייזער, טרעפלעך, שמאַלע דורכגענג. אַך! —
סארא מעכטיג... און — האַפּט דערפאַר, וואָס פּרוּמאַקעס שלאָפן
שאַבעס־באַטאַג און מיטן זיך ניט — אַ שאַ דרוי־פיר, זיינען לויטער
אַרעמע יונגלעך באַלעבאַס אַפּ דער שטאַט.

ער האָט אין גרויסן געפנטן פענצער זיך נאָכער אויסגעצויגן:
אַ נו, וואָס טוט זיך אָט דאָרטן, לעבן אַרן יאַנקעלעס צוגעפּוצטן הויז?
פאַראן יונגלעך?... יא, פאַראן — מע הוידעט זיך דאָרט אַפּ די ברע-
טער, אז סע גייט אזש אַ רויך... ווייזוי, וואָס סע וועט זיך טאָן,
ווען דער אופּגעוועקטער אַרן יאַנקעלעס, אָדער זיין ווייב פע־פע־שערל
וועלן אַרויסגיין און וועלן עס דערזען! נאָר אַרן — דאָס געשאַמעלע,
וואָס האָט דרוי פּוטערס — שלאָפּט שאַבעס־באַטאַג פּיל פעסטער, ווי
באַנאַכט. אַ שאַד, וואָס ס'האָט זיך אופּגעכאַפּט אַ ווינט — אַ באַ-
טאַגדיקער, שוין אַכט אַ קילער צו סאַפּ־זומער־צו — ער הייבט
אָפּ זייער הויך דעם שטויב און לאָזט ניט קוקן. נאָר אָט פליען די
שטויב־זיילן אַוועק און מע זעט שוין ווידער — יאַטלעך פון די
הינטערגעסלעך פּוילן זיך ניט און וואַרפן שטיינער אין אַרן יאַנ-
קעלעס בלעכענעם דאָך: טראַך!... טראַך!... אַהא!... אוצט אין ער
שוין אַרויס אינטרויסן, אַרן — מיט די ווייסע זעקלעך, אין די גאַס-
קעס. כּעוודע צעלויפט זיך, און ער שרייט; עס ווילט זיך בייגאַר
שטאַרק לויפן מיט יענע יונגלעך, אָפּקומען אייניגעם מיט זיי פאַר די
שטיינער, אויב מע וועט דאַרפן... ניי, ופּע! — דערעסן... פאַסקורנע
צו טאָן, ווי דער טאַטע זאָגט, און וועלן „ניט־וועלן“...

איצט האָט אין גאַרטן צווישן די עפּלי־ביימער זיך אַרומגעדייט
יאַנקל דער פּורמאַן — וויינעך אליין, אַ וואָכעדיקער, אַ פּרישער. פענעס
האָט אים נאַכגעקוקט: מאַדנע... עפעס ניט קיין ייד און ניט קיין
יינגל, אָט דער יאַנקל. ערגער ווי טאַמער פּילט ער זיך, זעט אויס, אין
אַ שאַבעס, אָדער אין אַ יאַנטעוו; אין קיך זאָגט מען דאָן צו אים:

— פארוואס גייט איר אויך ניט? — אלע זיינען דאך שוין אוועק-געמאנען דאוונען...

יאנקל ענטפערט דערוף קאלט:

— אייסעך... זאלן זיי גיין.

פויפנדיק זיין פארטראכט וואָלעבל, איז יאנקל דורסגעגאנגען פאר-ביי, דערזען פענעקן אין פענצער, זיך אָפגעשטעלט, זיך אַ קראַץ געטאָן אין בלאַנדן, ווייכן בערדל:

— וואָס איז, פענעק, האָ?...

— מע האָטך שוין פארשלאָסן?

פענעק:

— גיין... נאָהנישט.

יאנקל:

— פאָרט?

פענעק האָט דערציילט:

— דער טאטע האָט געזאָגט באַם עסן: „באלד נאָכן עסן וועסטו וועלן לויפן אינדרויסן אַרויס... אַנו, פרוּוו: וויל און לויף ניט“...

יאנקל האָט אַ טראַכט געטאָן, אַ פּייה געטאָן זיין וואָלעבל.

— אזוי? — האָט ער געזאָגט. — דער טאטע דיינער... אים

ווייזט זיך אויס: אין וועלן „ניט וועלן“ איז ער אַ גאַנצער בעריע... אַנו,

זאָל ער וועלן „ניט וועלן“ זיין אַ גוויר...

יאנקלס אָפענע ליפן האָבן געשמייכלט:

— אדערמאָבע, זאָגט אים, ער זאָל באַווייזן אזאַ קוּניע...

פענעק האָט נאָכגעקוקט דעם אוועקגייענדיקן יאנקלען; זיין צור-

שטאַנד — ער זינקט אין אַסאך אומקלאַרע געדאַנקען; זיין געפיל —

ווי ער וואָלט איצט געזען יאנקלען און זיין פאָטער נאָעמע און וואָלט

זיי פארגלייבן — יאנקלס לייב, זעט ער, איז ריינער, גלאַטער און

עפעס ווי עמעסער; יאנקל — אַן שום קריטישיקלעך... און דער טא-

טע... יא, טאָמע:

— אַנו, זאָל ער פרוּוו וועלן „ניט וועלן“ זיין אַ גוויר!

— אַנו, זאָל ער ניט אַרויסנעמען צירלען די נעשאַמע באַם געבן

אַ דרייערל!

ס'האָט גלייך אָנגעהויבן פאָרדריסן:

— אַליין קאָן ער ניט און פון אַנדערע פאָדערט ער.

פענעק איז פונדעסטוועגן אָפגעווען מיט גרויס מאַטערניש דעם
גאַנצן טאָג שאַבעס אין „הויז“, געהאַט גרויס אַגמעסנעפעש פון
פאַרלירן אַ טאָג, און אינאַוונט — ס'איז נאָר פינצטער געוואָרן —
גלייך דערפילט, אַז ס'איז אַרויסגעוואָרפן: אין די הינטערגעסלעך וועט
זיך קיינער אַף אים ניט אומקוקן, מער ווי טאַמער; קיינער וועט
דאָרט ניט באַמערקן, אַז מיט וועלן „ניט וועלן“ האָט ער עפעס אָפגע-
טאָן און דערויקער — ער, פענעק אַליין... אַנו, ער זאָל דערפון האָבן
אפילע אַ ברעקל האַנאַע...

פּויליאַויס-בויגן האָט ער באַלד זיך אַ טראַג געטאָן פון „הויז“
אינדערויסן אַרויס, זיך אַ יאָג געגעבן אין איין נייט שטאָט, אין אַ
צווייטער, געזוכט כאַטש אַ וועלכע-ניט-איז שפורן פונעם אומזיסט-
פאַרלוירענעם טאָג.

ער איז אוועק אין די אָרעמע, שמאַלע געסלעך און האָט דאָרט
געטראָפן אַ ביזנאָר פינצטערן אָנהייב פון אַ נייער שטאַטיש-קאָפּ-
צאָנישער וואַך. פענעק איז געבליבן שפּיין מיט אַזאַ געפיל, אקוראַט
ווי אַלץ, וואָס אַרום אים, זעט ער איצט צום ערשטן מאל אין לעבן,
און ס'איז זייער וויכטיק... ער מוז עס געדענקען. ער האָט זיך אַרומ-
געקוקט: — צווישן קאָפּצאָנישע שטיבער, וואָס צינדן ווירניטרוז
שוואַכע דאַלעס-ליכטלעך אַף אַ פולער וואַך, צווישן אַאָפּגעוועקטע
זאָרגן און זיפּצן, וואָס זיינען גרעסער געוואָרן דערפאַר, וואָס דער
שאַבעס האָט זיי געהאַט איינגעשלעפּערט, שטייט אַ גרויס גענידיש
„הויז“ מיט העל-באַלויכטענע, פּריילעך-צעפענטע פענצטער, אַ זי-
כערס אין דער זאָרגלאַזער וואַך, אַ צופרידנס מיט די געדאַוועס, וואָס
מע וועט קאָנען געבן — אַ דרייערל דעם פּרומען קאָפּצן יעשיע
פּריידעס, אַ דרייערל אַ געדאַווע דער אייגענער טאַכטער, צירלען...

ווייט ניט אלע אין שטאָט האָבן דאָס „הויז“ ליב.
פענעקן איז שוין ניט איינמאַל אויסגעקומען צו הערן, ווי אין די
הינטערגעסלעך זאָגט איין יודענע צו דער אַנדערער:
— וואָס איר האָבן היינט געקאַכט? — די עמעסע פאַטראַוועס,
אַלעווי אַף מיכאַעל לעווין געזאָגט געוואָרן.

פונדעסטוועגן — אָט איצט, שאַבעס-צונאַכטס, נאָך האַוודאַלע...
מיט ווידער האָבן ביידע — דערדרויסן און פענעק — צוגעקוקט, ווי
פון פאַרשיידענע עסן שטאַט גייען איינציקע פּרומאַקעס אין „הויז“
אריין; מע ניט: ווער — זוכן דאָרט כאַטש וואָס-סע-ניט-איז פאַר-

נאָמע, ווער — טרינקען אין וואַכערדיקן עסצימער אן אומזיסטיקע גלאַז-
טיי, ווער — זאָגן אַ „גוטע וואָך“ אים, מיכאַעל לעוויעוו, וואָס לע-
הנט די וועלט קאָנען זועלן „ניט וועלן“, און אליין איז ער אומזיסטן
פארטאָן אין שאַבעס, אין זיינע ספּאָרים, אין זיינע שטענדיקע כּו-
רעס מיט יעשוע פּריידעס און מיט מוישע דעם קאַסיר, קעריי אלע
זאָלן דעהווייל פּארהעסן, אז ער קאָן ניט וועלן „ניט וועלן“ זיין אַ
גויר.

פענעקס צושטאַטד — אַ נייער, נאָך קיינמאָל ניטגעזעענער.
דאָס, וואָס ער האָט היינט געהערט פון יאנקל דעם פּורמאַן, האָט אים
עפעס ווי מיטאַמאָל געשפּנט די אויגן; אלץ האָט אָנגעהויבן גאָר אַנ-
דערש אויסצוזען. ער האָט זיך אומגעקערט צוריק אין „הויז“, גע-
טראָפן דאָרט אַסאך מענשען, אַ קוק געגעבן אַף זיי מיט אַ ניי גלענצל
אין די אויגן. זיין געפיל צו זיי — אַ געפיל פון אַ גרויסן צו קליינע
קינדער. פאַרמומלערהייט געשטאַנען צווישן זיי, געהענקט דעם דרויסן:
אַ העלפּלאַנטיק, אַ פּריילעך-צושעפּנט „הויז“, און שילטנדיקע דא-
לעסליכטלעך אין די ווייטע הינטערגעסלעך אַף אַ פּולער וואָך —
עפעס ווי אַ כאַלעם, וואָס אָט-דאָס... אָט-אָט ווערט קלאָר, וואָס ער
באַטייט... און פּלוצלינג — צווישן געריידעריי, וואָס אין וואַכערדיקן
און אין יאָנטעוודיקן עסצימער — נייע, אין „הויז“ נאָך ניטגעזע-
טע קלאַנגען:

— אַהא!... ער שפּילט שוין...

די קלאַנגען האָבן אפּגעברייט פענעקס געהער, אים פאַרבלענדט,
ווי פיל אַנדערע אין שטאָט; זיי האָבן גלייך דערמאָנט:

— אַ פּידל האָט די מוטער געבראַכט פּאָליעקן — אַ מאַטאַנע פון
אויסלאַנד... און אין גוראלניע כאַס קאָנטראַליאָר וווינט איצט דער
אַלטער פּאָטער, וואָס גיט פּידל-שטונדן.

איצט, שאַבעס-צונאַכטס, איז פּאָליעס ערגעץ אין אַ ווייטן זייטיקן
כּיידער צום ערשטן מאָל געוואָרן אן עמעסער כאַס-באַכער, אַזעלכער,
וואָס לערנט זיך פּידל-שפּילן, און דאָ, אין וואַכערדיקן עסצימער, ארום
טיש, מיטן גרויסן וואָקואל-סאַמאָוואַר, האָבן זיך געדרייט וואַכערדיקע
יידן, זיך אליין אָנגעגאַסן טיי. באַ זיי אינדערהיים האָבן איצט די
דאַלעסליכטלעך געשאַלטן אַף אַ פּולער וואָך און זיי האָבן דאָגערעדט
מעקויעך דעם, וואָס איצט זעט מען ערשט אַרויס:

— א שאבעס־צונאכטס אן א פירל איז דיר טאקע עפעס גאר קיין
שאבעס־צונאכטס ניט.
דאָס „הויז“ האָט געמאָן אלץ, קעריי האַלעס־ריק־פּאַרהאַרעוועטע
מענטשן זאָלן אָן האַלעס, ווי שיקורים, פּאַרנעסן.

3

פּאָליעק — א שווערער קאָפּ צו אַלערליי סייכל־זאכן אין דער
וועלט, אפילע צו שפילן אפן פירל.
באַקאנטע זאָגן:

— דאָס פּיאָווקעלע, וואָס מע האָט אים געשטעלט אפן מויער
קינדווייז... ווען ער האָט ניט געקאָנט קיין „אַלעפּבייז“... ווען מע
זאָל עס נאָר געווען לאָזן, דאָס פּיאָווקעלע, וואָלט עס אים געווען געד
מאַכט אן אויסגעצייכנטן קאָפּ, קימאַט א געווינישן. דער אומגליק איז,
וואָס דאָס פּיאָווקעלע האָט מען דענסטמאָל צו גיך אַרָאָפּגעסאַפּט...
לעבן פּאָליעקן אין ווייטן זייטיקן צימער איז געשטאַנען דעם
קאָנטראָליאָרס פּאָטער — אן אַלטער רוסי, א האַלבער פּאַרעז, מיט א
ווייסער, ברייטער באָהד. זיינע וואָנצעס — געל, ווי באַ א גרויסן
טרינקער און גרויסן רויכערער. ער האָט מיט א פּוס אויסגעקלאַפּט
דעם טאַקט, דירוזירט מיט ביידע הענט, מיט פּאַרקוועטשט־צונגע
מאַכטע אויגן געהאַלטן דערביי אין איין כאַפּן פּאַנעס:

— סאָ... איינס, צוויי, דריי, פּיר...

— לייכטער, לייכטער מיטן סמיק...

— נאַכאַמאָל, נאַכאַמאָל...

— ניט אַגרידן, האָב איך געוואָנט... ניט אַגרידן מיט די פינגער

די סטרונעס!

— האַלטן דעם פירל צוגעדריקט צווישן פּאַנעס און אקסל...

— פירן, פירן מיטן סמיק...

— ניט אַפּשטעלן...

— נוואַרל! — טאַקט, טאַקט!...

— ציילן, ציילן: איינס, צוויי, דריי, פּיר...

— ריינער, ריינער...

— לייכטער, נאָך לייכטער...

— אָן א סקריפּ! אָן א סקריפּ!...

פענעק — באַס אַרױנגאַנג אין צימער — האָט געבלאָזן די באַקן

און, קונדריק אף פאליעקן, זיך איינגעהאלטן מיט אלע קויכעס, ער זאל ניט אויסשוין קיין געלעכטער. מער ווי מיט אלע איינזידים, האָט זיך אים געדאַכט, אַרבעט פאליעק מיט דער לאַנגגעוואָרענער נאָז — שוין געזען, אז אַ נאָז זיך וועלן מיטן צום שפילן פירלעך און כוז דער נאָז — די ווילדע סקריפערייען, וואָס פאליעקס שווערע דעכטע האַנט ברענגט ארויס מיטן סמיק... מע קאָן פון זיי טאַנצן און שפּרינגען, ווי פון ציין-ווייטעק. פענעקס ווונדער:

— אָט אַ מענטש, וואָס טויג נישט צו גאַרניט, אָט דער פאליעק!
פון שרײַב-צימער, ווו דער פאָמער געפינט זיך נאָך האַנדאַלע, איז מען שוין צום צווייטן מאל געקומען פאליעקן זאַגן:
— דער טאַטע האָט געזאַגט: ער קאָן ניט הערן.

— די מינוט זאָלסטו אופהערן!

פענעק איז באַלד אַ לאַף געטאָן אהין, צום פאָמער אין צימער, גלאַט אזוי — צו דעם, וואָס מע קען איצט דאָרט זען. ערשט נאָכ-דעם, לויפנדיק אהין, האָט ער זיך דערמאָנט אָן פאָמער אליין, וואָס איז שוין מיט איין פוס ווי אַר יענער-וועלט, און דאָך פירט ער זיך אור מינוטטווייז, ווי אלע דאָ אין „הויז“ — לערנט די וועלט קאַנען וועלן „ניט וועלן“ און אליין קאָן ער ניט וועלן „ניט וועלן“ זיין אַ טויר...

4

דאָס שרײַב-צימער איז געווען פול מיט שאַבעס-צונאַכטיקע לאַמ-דאַנישע קריגערייען. אפן שרײַב-טיש אַרום לאָמפ — אַ געוואָלגעד פון צעפנטע געמאַרעס, פון אלערליי אַנדערע ספּאַרים. די פענעמער באַ יעשיע פריידעס, באַס פאָמער, אפילע באַ מוישע דעם קאַסיר — פאַרויטלט, איינגעהילט עפעס אין אַזוינע אַקשורוואָלקנדלעך, וואָס באַזן פאר אויס-מענטשן — אַ מענטש איז שוין בלויז דער געדאַנק, וואָס ער האָט אַרויסצוזאָגן. פענעק האָט גלייך באַס אריינקומען דער-פילט:

— דאָ גייט אַ געשלעג, אזא, וואָס קאָן זיך שוין בעשומיפן ניט רעכענען מיט ראַכמאַנעס.

די שטעקס — געדאַנקען; מיט געדאַנקען גיט מען דאָ איינער דעם אַנדערן איבערן קאַפּ.

די זאך באַשטייט דערין, וואָס מיכאַעל לעווין האָט פאר יעשיען

און פאר מוישע דעם קאסיר ארויסגעזאגט קיינעם א געדאנק מעקויעך דעם, וואָס אינדערעמעסן איז גאָר „יאָכיד וועראַביס — האַלאַכע קעיאָכיד“*) נאָר וואָסזשע דען? די וועלט איז דערצו ניט דערוואַקסן!... פֿענעק האָט צוגעקוקט, ווי יעשיע פֿריידעם האָט שוין אינגאַנצן פֿאַרנעסן, אז ער איז, ניטדאָגעדאכט, א קאַפּצן אף דריקעס... כאָ- וואַקסן דורכום מיט גרויזנראַע צאָרעס. פֿענעק וואָלט א באַלן זיין אף טשיקאַוועס אים אָן דעם דערמאָנען, נאָר אפֿילע ווען ער דערוועגט זיך דאָס צו טאָן, וואָלט פֿון דעם אויך גאָרניט ארויס — יעשיע איז פֿאַרטאָן און הערט ניט, וואָס מע רעדט צו אים; ער טיינעט שוין מיט ביידע הענט ניט צו מיכאַעל לעווינען, נאָר צו מוישע דעם קאָסיר: — ער... ער... וואָס דערצוילט ער מיר מיינסעס... וואָס פֿאַר אַ וואַשעל? „די וועלט איז ניט דערוואַקסן“? צו וועמען איז זי ניט דער- וואַקסן?... א מענטש זאָל אויסטייטשן אלץ ווי נאָר אים, דעם נוור, לוינט... איך פרעג באַ אים... איך פרעג באַ אים... הער אויס: קלאָרע דיבורים, פרעג אויך באַ אים...

מיכאַעל לעוויין האָט צורעכט געמאַכט די בריל אף דער נאָז און איבער די גלעזלעך אָנגעקוקט יעשיען:
— ניט האָס... ניט דאָס...

ער האָט אף קיין האָר ניט אופגעגעבן זיין אַשאַנעס.
— דעריקער: דיר דערווייזן, אז אין די קריגערייען צווישן די בייס-הילעל און בייס-שאַמי***) איז ניט געבליבן ווי די בייס-שאַמי נאָר אף דערווייזל, נאָר דערפֿאַר, וואָס פֿון זייער האַהבקיט וואָלט די וועלט נישט געקאָנט אַריבערטראָגן? דיר דערווייזן?... נו, איז וואַרט, וואַרט... כאַפּ ניט!... נאָר ניט כאַפּן... קום אַהער, קוק... מיכאַעל לעוויין וועט זיך ניט אונטערגעבן קיינמאָל, אפֿילע איצט, ווען ער איז שוין, לויט פֿענעקס מיינונג, מיט איין פֿוס אף יענער- וועלט; ער האָט שוין געפֿונען אַ נייעם באַווייזן, אז ער איז גערעכט, אויסגעגראָבן עפעס אַ נייעם טייפֿערל און רופֿט צום טיש, מע זאָל עס אָנקוקן:

*) יאָכיד וועראַביס — האַלאַכע קעיאָכיד. דער זין דערפֿון: מיט דער מיינונג פֿונעם איינציקן דארף יען זיך רעכענען מער, ווי מיט דער מיינונג פֿון די מאַסן.
**) בייס-הילעל און בייס-שאַמי — די אָנהענגער פֿון הילעל און די אָנהענגער פֿון שאַמי — צוויי ריכטונגען אין טאַלמוד (געמאַרע), וואָס האָבן געפֿירט צווישן זיך שטרייטן; די אָנהענגער פֿון הילעל האָבן פֿאַרגרינגערט די געזעצן, די אָנהענגער פֿון שאַמי האָבן די געזעצן פֿאַרשווערט.

— נא... קוק אריין, אָט האָסטו...
אין סייפער האַנדל'ט זיך וועגן אַ מענטשן, וועמען מע האָט
אריינגעוואָרפן אין כּיירעם.
פענעק הערט, ווי דער פּאָטער פּאַרטייטשט איטלעכס וואָרט אַף
יודיש:

— דער שויםער זאָגט צו יענעם, וואָס ליגט אין כּיירעם: „פּאַרד
וואָס גייסטו לינגס-אַרום? ענטפּערט יענער: „מלע האָט מיך געלייגט
אין כּיירעם“. דאָרף צו אים זאָגן דער שויםער: „יענער, וואָס וווינט
אינעם דאָזיקן הויז, זאָל דערוועקן די הערצער, מע זאָל דעם כּיירעם
פון דיר אַראָפּנעמען“. ווייטער... קומט רעב יויסע און זאָגט: ניין.
דער שויםער רדאָרף אים זאָגן: „דער, וואָס וווינט אינעם דאָזיקן
הויז, זאָל דערוועקן דיין האַרץ אַף צו פּאַלגן דינע כאַוויירים, וואָס
האָבן אַף דיר דעם כּיירעם אַרופּגעלייגט, וועלן יענע דיך צוריק מעקאַ-
רעוו זיין!“... וואָרט!... וואָרט!... מו אַ קוק אין פּירעש — וואָס
זאָגט ער?..

יעשיע פּריידעס האָט שוין געכאַפט אַ קוק:

— עס בלייבט זוי רעב יויסע.

מיכאַעל לעווין:

— פּאַרוואָס?

יעשיע:

— ווייל איינער קעגן פּיל זייניקע קאָן ניט זיין גערעכט.

מיכאַעל לעווין:

— אָט...

מוישע דער קאַסיר — אַן אָפּן פּויל, אויסגעגלאַצטע אויגן.

באַ יעשיע פּריידעס איז דער קאָפּ אַראָפּגעלאָזט, די פינגער אונט-

טערן היטל האָבן פּאַרגעסן, אַז זיי דאַרפן דאָרט אַ קראַץ טאָן.

איצט איז שטיל. מיכאַעל לעווין רעדט וועגן יענעם, וועמען מע

האָט אַריינגעוואָרפן אין כּיירעם:

— פּונטוואָנען ווייסטו, ווער ער איז?.. עפּשער איז ער דער גאַנץ?

דער עמעס פונעם דאָרף? דער אַקשן פון גערעכטיקייט. עפּשער איז

ער יענער, וואָס פון זיינע האַרבקייטן וואָלט מען ניט געקאָנט איבער-

מאַנגן, אָבער זיי זיינען גערעכט — די האַרבקייטן זיינע... גערעכט...

עפּשער איז ער יענער, וואָס זיינע כאַוויירים וועלן נאָך זיין טויט

קומען צו אים אָפּ קייווער בעמן מעכילע?

פּענעק קאָמדי

— אַרן.. ווי דער פּאָטער שטייט עס שטאַל און איין פאַר יענעם,
וועמען מע האָט אַריינגעלייגט אין כײַרעם... זע נאָר ווי ער הייבט אים
און הייבט אים... ווי אַף דריקעס...
— פּלוצלינג דערהערט ער:
— פּששש!..

דאָס האָבן יעשיע פּריידעס פינגער שוין באַוווּזן צו טאָן אַ קראַץ
אין דער געדריכטער גראָדער פּאַטלע, וואָס אונטער זיין הימל:
— סאַקאַנעס נעפּאַשעס! — קרימט ער זיך, — סאַקאַנעס נעפּאַ-
שעס... זע נאָר, זע נאָר, ווי ער מאַכט עס אַביסל דעם ראַעש... מע
וואַלט געקאַנט מיינען: עפעס טאַקע — איין טוויר אין שטאַט... אין
איינציקער עמעסער מענטש אינעם גאַנצן דאָר... דאָרשנט פּונדרינגט
וועגן! די גאַנצע טוירע איז פּונדרינגטוועגן!
פּענעקן דאַכט זיך:
— גערעכט איז יעשיע.

אים, פּענעקן, געפעלט אויך ניט, אַז צווישן אַסאַך מענטשן זאָל
זיין איינער און איינציקער מעווכעס, ער מעג זיך זיין ווער ער זאָל
ניט זיין. ער פילט שוין: אַ מינוט אַף אים — אַף יענעם, וועמען מע
האָט אַריינגעוואָרפן אין כײַרעם — האָט ער ניט געזאָלט אַזוי פאַר-
רייסן די נאָז...

נאָר פאַרוואָס איז מיטאַמאָל אַנטשווינגן געוואָרן דער פּאָטער? —
אַפּאַנעם, אַז דער פּאָטער האָט אין יענער רעגע, ווי ער, פּענעקן, דער-
הערט: צום „הויז“ איז צוגעפּאַרן אַ פּאַעטאַן מיט גלעקער. דורך די
אַפענע פּענצטער האָט זיך געהערט ווי דער פּאַעטאַן, וואָס האָט זיך
שוין אויסגעליידיקט באַם פּאַרנטיקן גאַנעק, פאַרפּאַרט מיט די גלעקער
אין הויף אַרײַן. פּענעקן איז בלוז אַף אַ מינוט אַרויסגעלאָפן דורך דער
קיך-טיר, אַ קוק טאָן אין הויף צום פּאַעטאַן. ער האָט זיך באַלד אומ-
געקערט צוריק, ניט דערקענט דעם פּאָטערס צימער, ניט פאַרשטאַנען:

— וווּ זיינען פאַרשווונדן יעשיע מיט מוישע דעם קאַסיר?

— וווּהיזן האָט מען צוגענומען די ספּאַריים?

און איבערהויפּט:

— וויאָזוי האָט אַזוי ניד אופּגעהערט די קריגעריי?

כאַם טיש אַסעגן פּאָטער איז, ווי אַף צוויי שטולן, ברייט און
פּריילעך, געזעסן איינער פּון זיינע שוטפים, נאַכעמיש ברוסטאַנעצקי

דער גרעסטער גויד אינעם נאָענטן הייַשן שטעטל און אין אַנדערע אַרומיקע שטעטלעך. נאכעמיץ — אַ שווער־פּוּדעוודיקער מיט זייער אַ גרויסן בויד — האָט פאַרשפּרייט אַרום זיך אַ רייעך פון אַלערליי גערױז־כערטע פּליישן און פון גוטן פּייקע־טאכעס, געקוקט אַף מיכאַעל'ס שוויי־נען מיט קלוג־לאַכנדיקע אויגן און צופּרידענע רייד, זיך געטרויסלט אינױנעם מיט זיין ברוסט־יקן באַס:

— ביסט אַלץ דאַר... א? מיכאַעל... אַ מאָרעשכױרעניק ביסטו, מיכאַעל... איך האָב אַנומלטן גערעדט פון דיר: „מיכאַעל, האָב איך געזאָגט, — ער איז אַליין אַ האַרער... און זיינע קינדער זיינען דאַרע... און זיין ווייב איז אַ האַרע... און די קאַטשקעס, וואָס זי גיט מיר, ווען איך קום צוגאַסט... די קאַטשקעס... כע־כע־כע־כע־מע... כע־כע־כע־כע... די קאַטשקעס זיינען אויך דאַרע...

מיכאַעל לעווינס אויגן האָבן אַ וויילע געקוקט אַפן ברױט־צעוואַק־סענעס נאכעמייען, וואָס רעדט פון „קאַטשקע“, געקוקט קימאַט מיט סינע, ווי אַף איינעם, פאַר וועמען ער, לעווי, האָט נאָרוואָס פונקט ווי פאַר זיך אַליין אָפּגעטאָן אַ שווערע אַרבעט.

— מאָרנע... האָסט דאָך אַמאָל, אין דער יוגנט, אויך געקאַנט פּיין לערנען, נאכעמייען...
דאָך...

דאָ האָט מען גלייך אָנגעהויבן ריידן וועגן געשעפט. צו פּענעקן האָבן, ווי אַ ווונק געגעבן די אַרומיקע ווענט:

— „איצט קומט די הויפט־זאך“...

פּענעק האָט פאַרשטאַנען:

הייסט עס: אַלץ, וועגן וואָס אין צימער איז ביז אַהער גערעדט געוואָרן — די גאַנצע קריגעריי איז געווען גיט מער, ווי אַ זייט־זאך... אפאַנעם אזוי... ווייל אָט: מע האָט דאָך גלייך אָן דעם פאַרנעסן.

אין עס־צימער האָט פּענעק דערפילט אַ ראַסמאַנעס צו מױשע דעם קאַסיר און צו יעשיע פּרוידעס: באַ ביי־ן — האָט ער געזען — זיינען די פּענעמער נאָך פאַרפלאַמט, די אויגן — פאַרמאַדעט.

ער האָט געקוקט אַף זיי מיט ווונדער:

— אָט נאַראָנים!.. וואָס־זשע האָבן זיי זיך געדאַרפט אזוי היצן?

פענעק — א מענטש, וואָס האַלט אין איין געפינען מעציעס.
 ניט אַלע מעציעס זיינען אזוינע, וואָס מע קאָן זיי אַנטאָפּן מיט
 די הענט.

לעמאַש, די ערשטע שאַען פון אַ נייער וואָך — דורך אַפענע
 פענצטער פליסן זיי פון „הויז“ אין דרויסן, פון דרויסן אין „הויז“.
 דער שטאַטישער שאַבעסצונאַכטס לויט פענעקס געפיל — אַ
 וואַזשנער קאַפּצן, נאָר אין אַ סאַמעטענעם היטל. דער דאַשעק כאַט
 היטל — אַביסל אַפּגעריבן.

מאָדנע:

אין שטאַט — אין די פאַרמעגלעכע געסלעך — זאָרגט מען זיך,
 טאַמער וועט שאַכעס אין אַוונט אין „הויז“, כאַלילע, ניט זיין פּרייַלעך
 און מע שטעלט צו אַהין „גוטע-וואָך-מענטשן“, „אַריינגייער“ פון
 דרייערליי מאַדרייגעס.

לויט די מאַדרייגעס געפינען זיי זיך ווער — באַ מיכאַעל לעווין
 אין שרייב־צימער, ווער — מיט פענעקס מוטער אין יאַנטעוודיקן עס-
 צימער, ווער — בלוין אין פאַרנטיקן וואַכעדיקן עסצימער, דאָרט, וווּ
 קיין טיי דערלאַנגט מען קיינעם ניט — מע גיסט זיך אַליין אָן פונעם
 סאַמאָוואַר.

מוני דער לאַנגער זאָגט דאָרט צו נאַכמען דעם פאַרבער:

— נו, נעם אַ גלאַז, גיס זיך אָן, וואָס שטייט טופּ... וואַרסט אַך
 קאָווער?

מוני דער לאַנגער איז אַהער געקומען בעטן, מע זאָל אים לאַזן אַ
 קאַלויצע טאָן און אַ שמעק געבן די רעצעפטן, וואָס מע האָט געבראַכט
 פון אויסלאַנד, נאָר ער האָט נאָך צייט.

— די רעצעפטן — זאָגט ער — וועלן ניט אַנטלויפן, און אַ גלעזל
 טיי אום שאַבעסצונאַכטס, קאַלומאַן דער סאַמאָוואַר ציקעט זיך, האָט
 גאָט אַליין געהייסן טרינקען... סע זייער געזונט.

— ער האָט אַ זעלטן־קלאַרן כיטעך־האַריבער, אַדער מוני; אַלעדינג
 גיט ער צו פאַרשטיין אַלפי דאָקטאָריין.

— ציבעלעס, רעטער... זייער שווער צו פאַרדייען — זיי בלייבן
 שטעקן אין אויבערשטן מאָגן, און טיי, אז זי איז הייס, האָט זי אין
 זיך די מילע: אי זי העלפט קאָכן, אי זי שווענקט דורך, כ'האָב שוין

איינמאל שאבעסצונאכטס אָפּגעראַמעוועט אַ מענטשן... פּאַשעט — מיט
 הייסע גלעזער טיי... פענעק, אַנו כאַפּ נאָר אַהער אַרײַן נאָך צוקער...
 מוּנײַט טעווע: זיך פירן אומעטום ברייטלעך, ווי באַ זיך אינדער-
 היים. ניט אַלע נעמען ערנסט זיינע דאָקטערשע סוואַרעס, פונדעסט-
 וועגן — וואָס ס'איז שוין צו ראַטעווען זיך מיט הייסער טיי —
 פּאַלנט מען אים און מע האַטעוועט זיך עטלעכע שאַ נאָכאַנאַנד —
 שיינדל די לאַנגע און יאַנקל דער פּורמאַן מוזן אַלע מאָל דערניסן דעם
 טרויסן סאַמאָואַר, צושיטן הייסע קוילן און פענעק מוז אַלע מאָל לויפן
 מיטן ליודיקן שייסעלע נאָך צוקער. טרינקענדיק רעדט מען אזוי לאַנג
 פון שאַבעסדיקן „פּאַכקודנע אַפּן האַרצן“, ביז פענעקן הייבט זיך אָן
 צו האַכטן: סע גרעכצט אים אַרום, איז מע קאָן כאַלעשן. מער אָבער
 ווי אַלעמען — האַכט זיך אים — איז פּאַסכודנע אַפּן האַרצן
 נאָכמען דעם פּאַרבער, און ניט דערפאַר, וואָס ער זאָל, כאַלילע, אום
 שאַבעס האָבן זיך צופיל אָנגעגעסן, נאָר פּאַשעט, ווייל אַ שענערן פון
 אים לייגט מען שוין אין דער ערד — ער גייט שוין די צווייטע וואָך
 זוכן אין „הויז“, כאַטש וואָס ס'עניט-איז פּאַרנאָסע און האָט זיך נאָך
 אַלץ צו גאַרנישט ניט דערשלאָגן. באַ אים אינדערהיים איז אַלץ קראַנק
 דאָס צווייטאַריקע קינד. די צוויי רובל מיט זעכציק — זיי זיינען אים
 אַרויסגעקומען לויט זיין כעושבן מיט מוישע דעם קאַסיר — האָט ער
 שוין דאַפּקע, נאָך פיל טיוונעס, צו מאַזל אָפּגענומען. יאַנקל דער פּורמאַן
 האָט אים אַ פרעג געגעבן וועגן דעם, האָט ער געענטפּערט:

— אייבעך... שוין ניטאָ פון זיי קיין זייבער.

— איך בין זיי שולדיק געווען נאָך איידער איך האָב זיי אָפּגע-
 נומען.

— סע מער ניט: טאָמער וואָלט איך פון זיי האַטאַע געהאַט, זיינען
 זיי מיר אָנגעקומען מיט גרימעניש... אומיסטן, איך זאָל קיין האַטאַע
 ניט האָבן...

איצט איז אים דאַפּקע איינגעפאַלן זייער אַ פיינער געדאַנק מע-
 קויעך די דינוועס כאַס „הויז“. ער האָט צו אַלעם ערשטן אויסגעלייגט
 דעם געדאַנק זיינעם פאַר יאַנקל דעם פּורמאַן:

— דאָס הויז האָט מען אָפּגעוויכט און די דינוועס — ניט: וואָס
 פאַר אַ פּאַנעם האָט עס? די ווענט זיינען ניי, און די דינוועס זשאַ-
 ווערן... זיי ווערן האָך באַזאַגראָבן... זיי כעטן זיך, מע זאָל זיי אָפּ-
 פאַרבן.

יאנקל האָט אים דערוף גענמפערט:

— כ'וועל אייך זאָגן דעם עמעס — באַ מיר האָט איר געפוועלט...
טאָגע ווייל נאָכמען האָט שוין דענסטמאָל אפילע געמאכט דעם
כעזשבו, וויפל וואָלט אים פון פארבן די רינוועס געבליבן פארנאָסע,
האָט ער דערקער איצט געהאט אַזאַ ביטער האַרץ אַף אַלע אין
„הויז“.

— אייסער... איידער מע וועט זיך צושלאָגן...

— איידער מע וועט קענען אויסריידן אַ וואָרט...

— מע וועט נאָך דארפן גוט אָפניין אַהער די פיס.

אים האָט זיך געראַכט:

אַלע, וואָס טרינקען איצט אַרום אים די שאַבעסצונאַכטיקע טיי, האָבן צום „הויז“ מער מאַזל, ווי ער... עפעס ווי זיי וואָלטן האָבן אַזאַ שפרוך... אַלע זיינען זיי איידעלע יידן... אַט, לעמאַשע, זיידל דער בייזער, וועמען מע האָט דאָ געמאַכט פאַר אַ מוטשניק, אַזוינעם, וואָס טראַגט אַליין די קלומקעס מעל אין קיך אַריין — זע נאָר, ווי ער שטייט דאָ איצט באַם טיש... עפעס ווי מיט אַ מעסוקן-בייזער זייט צו אַלע אַרומיקע...

נאָכמען האָט אַ זיפּץ געטאָן, געקוקט און געקוקט אַף זיידלען, גע- פרוּווט פאַרפירן מיט אים אַ שמועס — עפשער וועט ער פאַרט גשוואַרע ווערן באַ ואים, מיט וואָס איז מען נויסעכין דאָ אין „הויז“... נאָכמען האָט געזאָגט:

— פאַראַכטאָגן האָב איך געהאַלטן שאַבעס באַ מיין שוועסטער אין אומאַן... אַ גרויסע שטאָט — אומאַן... זי וואַקסט. מע זאָגט: שוין עפשער מער ווי דרייסיק טויזנט יידן...

נאָר זיידל האָט זיך אפילע, ניט אומגעקוקט, געשטאַנען אָנגעבויגן איבער זיין אָפגעפליקטן כעזשבויעס-ביכעלע, געצייכנט לעבן די צי- פער פאַרשיירענע ביזנעס מאַנדאָוידלעך, געהאַט אַזאַ אויסזען ווי ניט צו אים רעדט מען.

נאָכמען האָט אַ הויט געטאָן:

— איך זאָג: אַן אויסגעלאַסטענע שטאָט — אומאַן...

מיט דעם, האָט ער געמיינט, וועט ער דעם פרוּמען זיידלען שוין געוויס פאַרטשעפּען, נאָר זיידל האָט זיך ווידער ניט אומגעקוקט.

דאָ איז פון דרויסן אַרױנגעקומען אַלטער מייטעס און זיך אַף אַלע אַ זייטל געטאָן מיט זיינע דױט-קאַליע סאַניטאַר-אַױגן:

— א גוטע-וואָך!

אלע האָבן זיך צו אים אומגעקוקט, ווי מיט ווונדער:

— וואָס איז מיט אים אזוינס די סימבע?.. ער איז דאָך אויך א

מעסאיעדיקער קאפּצן...

נאָר אלטער האָט זיך ניט געלאָזט וואַרטן — זיך אליין געענט-

פערט פאַר אלעמען:

— א גוטע וואָך, א גוטע וואָך, א גוט יאָר!

ער איז נאָך אינגאנצן געווען אָנגעטאָן אַרעם-שאַבעסדיק — אפילע

נאָך מיטן גארטל אַר די לענדן. זיינע שמאַלע העליש-רוימע ליפּן — צע-

עפנט פון נאָכן זאָגן אַן א שיר שאַבעסדיקע און שאַבעסזונאַכטיקע

טיפּלעס, פאַרמורזעט, ווי די ליפלעך באַ אַ ברוסט-קינד נאָך שאַען-

לאַנגן וויגן. זיין באַרד — אַ באַרד, וואָס טריפט טראַפּנס שווייס,

ביים ער טאַנצט גאַנצע טעג באַ זיך אין הינטער-הויז אַר די טרעפלעך

פון מילשטיין און מאַלט גרויפן פאַר דער שטאַט — זיין באַרד איז

איצט געווען פייכט פון אַפהאַרעווען מיט אלערליי טפּילעס און לער-

נעדייען פאַר נאָט. אַרום זיין שמאַלער נאָז — שפורן פון הוויקעס

אויסגעמישט מיט שפורן פון זאַרג:

— זע נאָר: קלוימערשט זיך אָנגעדראַוונט און אָנגעלערנט, ווי אַ

פויק, און עפעס... עפעס, ווי געבליבן אַ באַלכויוו... אומיסטן טוט אַ

פּרעג וועגן מיר באַ פרומע יידן...

ס'איז אויסגעקומען, ווי נאָך אלע האַרשוואַניעס, נאָך אלע דאַוור-

נעכצן און לערנערייען פאָדערט נאָך פון אים דער ריכויגעשעלוינעס,

ער זאָל קומען אַהער אין „הויז" און דאָ אָפּגעבן דעם טוויי מיכאַעל

לעווינען שאַלעס-אַלייבעס; טאַקע דערמעד פאַרענטפערט ער זיך:

— דעם עמעס געזאַגט: כ'האַב אים געוואַלט אָפּגעבן שאַלעס-

אַלייבעס נאָך פרייטיקזונאַכטס באַם דאַוונען, נאָך באַלד, הייסט עס,

ווי ער איז געקומען, אָדער כאַטש שאַבעס אינדערפרי באַם דאַוונען,

נאָר וואָסזשע?.. אז ער שטייט דאָרט אויבן, און איך — טאַנץ אונטן

באַ דער הרובע... און כּוּץ דעם... אז מע כאַפט... מע כאַפט דעם דאַוור-

נען... איך האַלט ערשט פון פאַרנט, האַלט מען שוין נאָך „באַרכו",

איך שטיי „שמוינערע", האָט מען שוין אויסגעשפיגן „אַליינו" אין

מע איז שוין אוועקגעגאַנגען... נו, וואָס זאָל איך טאָן? — כ'קאָן ניט

דעריאָגן... כ'קאָן ניט דאַוונען בעציבער...

פּענעק קוקט: אלטערן — דעם מעסוקן פאַרהאַרעוועטן, דעם

אָרעמסטן אין שטאָט, האָט מען ווי אומיסטן פאַרקוישעפט, ער זאָג
זיין פרימער פון אלע.

— רעב אלטער, — האָט איבערגעשלאָגן מוני דער לאַנגער, —
וואָס טויג איך מיינסעס?.. קומט בעסער אהער — מ'האָט מען איך
אַנגעגאַסן אַ גלאָז טיי... וווהין קוקט איר? קוקט אהער...
— ההאָ?..

אלטער, אז ער דערהערט די ווערטער: „אַ גלאָז טיי“, טוט ער אַ
ציטער מיטן גאַנצן קערפער, ווי פון אַ שטאַרקן קיצל אונטער ביידע
פאַטוועס. אַלטער אַליין מיינט: דאָס טוט זיך אינווייניק אין אים אַ
מאָרדעווע דער יעיצער-האַרע — די גלוסטעניש צו אַ גלאָזטיי איז די
איינציקע אווירע, וואָס ער האָט נאָך אין זיך אַראַיאָם ניט גויווער
גשווען. זיינע ליפן האָבן זיך אויסגעצויגן, גלייך גענומען זוכן די הייז
פון דער טיי.

— רעב אלטער, — האָט ניט אופגעהערט מוני, — וווהין קוקט
איר?..

אלטער קוקט שוין דאָפּקע אַהין, וווהין מע דאַרף; מער ניט,
וואָס זיינע קאַליע סאַגינאָהעראַויגן זייטלען זיך, דערימער האַכט זיך,
אז ער דרייט דעם קאַפּ אין אַן אַנדער זייט. ער האָט אַ פרעג געגעבן
ניט מיט זיין קאַל:

— זי איז הייס, א?.. כ'מין — די טיי...

מוני דער לאַנגער:

— פונעם זאַט, רעב אלטער.

— ההאָ?..

זייטלענדיק זיך מיט די קאַליע העלישרויטע אויגן, האָט אַלטער
אויסגעשטרעקט די לינקע האַנט, זיך אַ צילגעגעבן מיט איר, ווי צו
פאַקן עפעס אַ קליין לעכעדיק באַשעפעניש און אַריינגעכאַפט די
גלאָזטיי — זיינע פינגער זיינען צוגעזאַטן געוואָרן צו דער הייסער
גלאָז, זי אַ הייב-געטאַן, ווי אַ צוצוטוליען צום לינקן אויער. זיינע
אַקסלען האָבן זיך אונטערגעהויבן; זיין פאַנעם — ווי מע וואַלט זאַגן:
— ווונדער!.. ווי קומט עס צו מיר אזאַ טרייפּענע גלוסטעניש?..

אין זיין גאַנצן ברייטביינערהיקן קערפער — ניט געקוקט אַף אלע
זיינע פרומע טנועס, — דערהויפּט, אין זיינע פּיס האָט זיך געפילט
עפעס פּערהישעס: מעגלעך דערפאַר, וואָס זיינע פּיס האָבן אים אַלע

וְאִין פֿאַרביטן באַט מיל'שטיין די לים פֿון אַ פֿערד. איצט האָט ער אַ
וויילע פֿאַרנעסן אָן דער גלאַזטי, וואָס ברייט אים די פינגער. זינע
סאַניטאַר-הערהויגן האָבן זיך געוויפֿלט אַפֿן האַרטן שטיקל צוקער, וואָס
ער האָלט אין ידער העכטער האַנט — ער האָט אָנגעהויבן טרינקען.
ארום איז געוואָרן זייער שטיק; פֿלוצלינג — אינמיטן אָ-דער שטיק-
קייט — נאַכמענס קאַל:

— כ'מיי — אומאן, וווּ כ'בין געווען פֿאַראַכטאָגן... כ'האָב אַליין
געזען: עפשער צען יונגע לייט האָבן זיך אַרומגעדרויט אין גאַס מיט אַ
פֿאַפּיראַס אום שאַבעס... כ'האָב אַליין איבערגעצויילט...
אַלטער איז שטיק געבליבן אינמיטן טרינקען, זיך אַ זייטלגעטאָן
אַף נאַכמענען, זיך פֿאַרדרימט, באַקומען אַ בייזגאַר בייז פֿאַנעם:
— נראָ — האָט ער אַ מאַך געגעבן, נאַכמען זאָל אַנטשווינגן ווערן,
— נו-אַ?..

זייטערדיק מיטן מויל און מיט ביידע הענט, האָט ער בייז אַראָפֿט
געשלאָנגען, אַוועקגעשטעלט די גלאַז אַפֿן טיש, בייזערהייט זיך גענומען
צו נאַכמענען:

— נאַ, נאַ, נאַ!.. צען יונגעלייט מיט אַ פֿאַפּיראַס אום שאַ-
בעס... אַ? האָסט אַליין געזען, אַ?.. האָסט אַליין איבערגעצויילט,
אַ? פֿאַרוואָס ניט צוואַנציק?.. פֿאַרוואָס ניט פּופּציק?.. הונדערט...
טויזנט יונגעלייט מיט אַ פֿאַפּיראַס אום שאַבעס... כ'האָב פּיינט, אַז
מע דערצויילט גוזמאָעס... וווּווי ליינט זיך עס אַ מענטשן די צונג צו
ריידן רעכילעס אַף אַ שמאַט?.. אַז עס הייבט זיך גאַרנישט אָן און סע
לאָזט זיך גאַרנישט אויס... העהעהערט אויס יידן: אומאן אין אַ
ידישע שטאָט... אַ פרומע שטאָט... איך זאָג, כאַלילע ניט: נאַמען איז
אַ לינגער. נאָר וואָס-זשע דען? איך שמעל מיר פֿאַר: אין אומאן איז,
מיסטאָס, איינער אַ יונגערהמאן אַראָפֿ פֿון זינען... געריט... דרייט ער
זיך אין גאַס הין-און-צוריק מיט אַ פֿאַפּיראַס אום שאַבעס, איז ער
דורכגעגאַנגען איינמאַל, האָט אים נאַכמען געצויילט, איז ער דורכגע-
גאַנגען צוריק, האָט אים נאַכמען ווידער געצויילט, אזוי אַ מאָל צען, איז
שוין געוואָרן... נאַ... צען יונגעלייט מיט אַ פֿאַפּיראַס אום שאַבעס...
צוואַנציק יונגעלייט, הונדערט, טויזנט... כ'האָב פּיינט גוזמאָעס... אַט
שטייט זיידל... עלן מיר הערן...
וואָס זאָגט זיידל?..

נאָר ניין. זיידל שטייט מיט אַ מעסאָן-בייזער זייט צו אַלע אין ציי-

גער, הרייט ביזנע מאָנדרקוואַרטלעך באַ זיך אין ביכעלע און זאָגט גאָר
 גישט. שוין עטלעכע יאָר, אז ער האָט אַרויסגעוואָרפֿן די גאָנצע שטאָט
 אין כוידעס אַרײַן, אַידער זיידל, און רעדט ניו אײַז ניט. ווייל ס'איז
 געווען אַ מײַסע: אין שטאָט איז דענסטמאָל געהאַט געשטאַרבען דער
 ראָוו, און זיידל — אַ גרויסער לאַמדן — כאַטש זײַן זיידע איז געווען אַ
 רײַכער, איז ער פונדעסטוועגן געווען זיכער, אז קײנעם קאָן גאָר
 אַנדערש ניט אײַנפאַלן: פאַר אַ ראָוו דאַרף מען אױסקלײַבן אים, זיידלען.
 ער האָט וועגן דעם קײנעם ניט געוואָנט טאַסע דערפאַר, וואָס ס'איז גע-
 ווען קלאָר, ווי דעם טאָג — אַלע האָבן עס באַדאַרפט פאַרשטײַן, פונקט
 ווי עס האָבן עס פאַרשטאַטען אַלע שטאָט-ווייכער און אַלײן אָנגעהויבן
 קומען צו אים כײַט שײלעס. איז עס דאָך אָבער אַ שטאָט כײַט פאַר-
 כעס, האָט מען עפעס געשוויגן, ווי ער, זיידל, וואָלט גאָר אַף דער וועלט
 ניט געווען, פּלוצלינג אַראָפּגעבראַכט אַ ראָוו ערגעץ פון אױסרויסעניש.
 אַפּגעלאָכעס אַלע פּרוּמע יידן אין שטאָט האָט דאָן ער, דער גרויסער
 לאַמדן, אָנגעהויבן טראָגן קלומקעס מעל אַהער אין „הויז“ און — בע-
 פּירעש רודן דער הויפט-נאַס, קעדיי אַלע זאָלן עס זען. יעדער קלומקע
 מעל אַף זײַנע פּלײַצעס — אזוי האָט זיך געראַכט זיידלען — שרײַט
 מיט פאַרקײַטע צײַן, מיט קוילע-קוילעס:

— אַ ררוועבן אײער טאַטן!...

מער ווי אַ-די קלאָלע-ווערטער האָט ער פאַר דער שטאָט גאַהנישט
 ניט געהאַט. קאַלומאַן צו אים האָט גערעדט אַ סינד, אַ פּאַשעמע
 יידענע, האָט ער בײַזעהײַט נאָך געקאַנט אײַבערטראָגן, אַמאָל אַפּילע
 ענטפּערן אַ וואָרט. איצט אָבער האָט גערעדט צו אים אַלטער — אַן
 אײַדעלער, אײַנער פון יענע, וואָס האָבן אומײַסטן דערלאָזט, אומײַסטן
 געשוויגן...

אַלטער האָט געפּרעגט:

— זיידל, אַ?... וואָס וועסטו שוין זאָגן?

אָנשטאַט אַן ענטפּער האָט זיידל זייער כײַז אַ כאַפּ געגעבן זײַן
 צעפּליקט ביכעלע פון טײַש, זיך אױסגעדרײַט צו אַלע מיטן רוקן און
 מיט גיכעניכע טריטעלעך אַרויסגעלאָפּן פון „הויז“.
 מוני דער לאַטעטער האָט געזאָגט:

— זעט נאָר: ער האָט אַפּילע די גלאַז מײַ ניט הערטרוקען.

נאַכמען דער פאַרבער האָט אַ זיפּץ געטאַן:

— אײַסער... וואָס טױג אים מײַ? — ניט אים פאַרגאַסע.

אך יא — פארנאמע...

פענעקס אויערן זיינען אפן און ווונדערן זיך:

— וויפל מע הערט זיך אן מיט אַ-דעם וואָרט סאכאָקל אין איין שאַבעסצונאַכטס!

דערהויפּט דאָ, אין וואַכעדיקן עסזימער — באַ אַלע הענגט עס אַפּ דער צונג. אַט קומט אָן פֿון דרויסן צירל — פענעקס עלטערע שוועס-טער פֿונעם פּאָטערס עלטערן ווייב. איר אויסזען — ווי זי וואָלט קיינמאָל ניט אופֿגעהערט צו טראַכטן:

— טאָקע נישטאָ כאַים... געשטאַרבן...

אריינקומענדיק אין וואַכעדיקן עסזימער, ווי אַ פּאַשעט קאַפּפּאַניש ווייב, מיט אַ שאַל אַפּ די אַקסלען, בלייבט זי שטיין, קנייטשט די קורצזיכטיקע אויגן אַפּ אַלע, וואָס זיצן נאָרום לאַמפּ זכאַם טיש, דער-קענט שווער אַפּילע אַ גאָרהיימישן מענטשן — אַפּ אַזויפיל איז זי נאָך אַלץ דערשלאָגן מיט איר אומגליק. אַלע בלייבן שטיל, הערן זיך איין: צירל נעמט אָן אַ פּולע ברויט מיט לופּט און לאָזט אַרויס אַזאַ משיקאווע זיפּץ, וואָס מע קאָן אַפּ אים זאָגן:

— איינער אין דער וועלט!...

און דער פּשאַט פֿון אַדעם זיפּץ, ווייסט פענעק, איז ווידעראַמאָל דאָס אייגענע:

— „פארנאמע“...

וואָרעם זינט כאַים איז געשטאַרבן, גיט איר דער פּאָטער אַרויס יעדער שאַבעסצונאַכטס אַפּ צו לעבן. ער טוט עס דורך מוישע דעם קאַסיר... פּונקט אזוי באַנייט ער זיך מיט אַלערליי אַנדערע, מיט יעשיע. פענעקן איז אַפּ אים אַ גרויסער ווונדער:

— שוין געזען, אַ טאטע זאָל געבן אַ געהאָווע און אייגענער טאָכ-טער!...

קנייטשנדיק די אויגן, גיט צירל אַוועק אין די ווייטערדיקע כאַדאָר-רים. פענעק — נאָך איר.

אים איז ביזגאָר משיקאווע:

— וויאזוי וועט מען זיך דאָרט מיט איר באַניין? צי ווייסן שוין אַלע, וואָס דער פּאָטער האָט איר אַנומלען פּרייטיק פּארנאכט געזאָגט? ער איז פול מיט פּאָרגעפּילן: אַטראַט כאַפּט ער אַ נייע מעציע, און ווידער אַזעלכע, וואָס מע קאָן זי ניט אַנטאָפּן מיט די הענט...

צירף אום שאבעסצונאכטס — די איינציקע, וואָס פאַרשלעפט די זאָרג פֿון פאַרנאָסע אינעם העל־באַלויכטענעם יאָנטשוורדיקן עסצומער. אויסער איר קאָן זיך דאָרט קיינער אַף פאַרנאָסע ניט באַקלאַנגן. אַרום קיילעכיקן מיט האָט מען שוין לאַנג אָפּגעטרונקען מיט — שיינדל די לאַנגע מיט דער טאַץ אַף די הענט האָט דאָ באַ יעדערן זייער כענעוודיק געפרעגט:

— מיגך אָדער איינגעמאַסטס?

אַפֿן ברויטן דיוואַן זיצט אין איר באַליבטן ווינקל די מוטער און גלייבט בעעמעס: וואָס פריילעכער מע לאַכט אום שאַבעסצונאכטס, אַלץ מער טוימען איר, אז נאָט וועט ראַכמאַנעס האָבן, און אַלע וועלן האָבן אַ פריילעכע, געזונטע און מאַזלדיקע וואָך. מאַס לאַכן באַוויינט זי אַלע מאָל ווייסע ציין; אין שטאַט, אַפילע אין קיך, ישאַהפט מען זיך די קעפּ:

— ווי קומען צו איר די ציין?..

— שוין געזען, אין אירע יאָרן זאָל מען האָבן אַזעלכע ווייסע גע-
זונטע ציין?

און ווי טאָמער, ווען זי קערט זיך אום פֿון אויסלאַנד, האָט זי ליב מע זאָל איר דערציילן אַלץ, וואָס אין שטאַט האָט זיך אָפּגעטאָן. דערויקער אָבער — ניט פאַרגעסן: ס'איז שאַבעסצונאכטס — לאַכן איז אַ סגולה.

די לעצטע ניים:

„קאָראָניאָו — דער אַרעגוראַטער פֿון דער גוראַלינע — האָט טאַקע סאָפּאָקלאַסאָף אָנגעזעצט; די גוראַלינע וועט מען שוין מער ניט דורכלאָזן — מע צעלאָזט די „סלזשעסטשעס“. נאָר ניט דאָס איז דער אויקער — מע ווייסט עס שוין נאָך פֿון פרייער מיט אַ וואָך, איצט לאַכט מען, וואָס ראַכמיעל דער שוסטער איז טאַקע אַ באַכעם — איינער אין דער וועלט — דערצו נאָך אַ מעסוקענער לעז: ראַכמיעל האָט נאָר דערהערט, אז קאָראָניאָו האָט זיך איבערהעקערט, טוט ער זיך אַזוי אַ זאָג:

— „וואָס-זשע, סע באַ-אייך אַ ניים? — אז נאָט וויל לעצנאָנעס מאַכן פֿון אַ מענטשן, קערט ער אים איבער די אַפּצאַסן אין איין קעהערע-איע...“

— יא, און וואָס נאָך? — ראַכמיעל דער שוסטער באַגעגנט אַנומלען

אלטער מייטעס אין גאס, שטעלט ער אים אָפּ און טוט צו אים דאפטום א מאך:

— אלטער!.. גאָלען איינער!.. וואָס האָסטו צו מיר?.. וואָס ווילסטו פון מיין לעבן האָבן?.. כ'האָב דיר, כאָלילע, געטאָן שלעכטס? כאָלילע באַ דיר פּאַרנאָסע צוגענומען?.. אָדער דיר, כאָלילע, אַ קינד געמאַטערט?.. וואָס קעסטו זיך אָן מיט מיר?.. וואָס האָסטו צו מיר?!..."

אלטער מייטעס — ניט טויט, ניט לעבעדיק; ער רירט, נעבעך, ניט אָן קיין פליג אַף דער וואַנט. ער איז אַזש פאַרציטערט געוואָרן, גערניגן אַלערליי קאָלירן:

— ורווואָס רעדסטו?.. מענטש איינער!.. ורווואָס הייסטו?.. ורווואָס האָב איך דען, כאָלילע, צו דיר?"

— „אזוי גאָר? — האָט געזאָגט צו אים דאָסמיעל, האָסטו צו מיר גאָרנישט?.. נו איז אַזוי אזוי, איז... עע... איז האָב איך צו דיר אויך גאָרנישט... כ'האָב דיר טאַקע דאָס גשוואָלט זאָגן!"

פענעק קוקט: מע טרייסלט זיך פון געלעכטער. די פאַרקנייטשט לאַכטדיקע פענעמער — ווי אין לעבן: באַ איינעם — קלוג, באַ איינעם — אזוי זיך, באַ איינעם — נאַרישער ווי נאַריש. לעמאַש, באַם שמענדיק-הייזערדיקן אַרן יאַנקעלעם — דעם נעשאַמקעלע, וואָס האָט דריי פוטערס — ער קומט אַהער מיט ציכטיק-פרומע ישיך-און-זעקע לעך אומיסטן, קעדיי צו דערציילן דער מוטער פונעם „הויז" שמוי לערהייט אָפּ אויער:

— סע מיר קיין איינהאָרע גוט... ווי זאָל איך אייך אויסמאַלן? — קיין איינהאָרע פאַרנאָסע אַף פאַרנאָסע... איך וועט אייך, איך זאָלט קיינעם, ניט דערציילן...

אַלע אַטערע שמועסן גייען אים דאָ ניט אָן. ער זעט: מע לאַכט, עפנט ער, לעפּאַנעם, זייער ברייט זיין מויל, ווי איינער רערט:

— דאָ דאַרף מען לאַכן?.. אָ?..

איצט נעמט מען אָפּ צימבל די ווינדערקע — און אָרעמע יירענע, וואָס מראַגט פונעם מאַרק הינער און אייער אין „הויז" אַרײַן; אַלע ווייסן: זי איז, נעבעך, ניט קיין איבערגעשפיצטע, די ווינדערקע. און נאָך ווייסט מען: טאַקע עפעס אַ מאַלעך, די ווינדערקע — זי האָט לעבן זיך צוויי ישיכניס אָרעמעלייט, און ווי ווייניק זי זאָל ניט פאַר-דינען, מוז זי זיי אַלע וואָך אַרײַנטראַגן צו קוילעמט אַף שאַבעס.

די מוטער דערציילט:

— קומט זי אריין היינטיקן דאָנערשטיק מיט צוויי פּאַרלעך היינער אין קיך און רופט זיך צו מיר אָן: „באַלעבאַסטייטשקע-לעבן, ווייסט איר, וואָס איך וועל איך זאָגן? — יעדער ייד וואָלט געדאַרפט האָבן זיינע אייגענע דייש קעחבלעך“...

אַלעמען געפעלט עס:

— אַ האַסאָגע פון אַ ווינדערקע!

און ווידער טרייסלט מען זיך פון געלעכטער, דעהויפט — די מוטער: אירע אָפּגעבליאַקשעוועטבלאָזע אויגן ווערן איז פאַרטערט, פאַרנעם, וויפל יאָר זיי זיינען אַלט. זי גלויבט: וואָס — ער האָט יאָרן-לאַנג קראַנקע געמאַכט זי, אירע קינדער, איר זאָגן — האָט סאָפּ-קאַלסאָף זיך אומגעקומט אַף די געדאַוועס, וואָס זי גיט, און האָט איצט — מע קאָן ניט וויסן, אַף ווי לאַנג — אַראָפּגענומען פון איר זיין שטראַף-האַנט: אַלע אין איר מיישפּאַכע זיינען געוונט. מאַקע דערימער מעג מען איצט פון פּולן האַרצן לאַבן אַף אַ פּולער וואָך. די לעצטע שטראַף, האַלט זי, איז געווען כאַמס טויט. און כאַמס כאַמס — צירלס מאַן — האָט איר אָנגעקערט ניט מער, ווי אַ שטיף-איינעם, רעכנט זי אים, פונדעסטוועגן, אויך אַריין אין די שטראַפּן — קעדיי דער בעזשען, וואָס זי שטעלט צו גאָס, זאָל זיין אַ גרעסערע. זי פילט איצט דעריבער צו צירלען געפילן, קימאט, ווי צו אַן אייגענער טאַקטער — טאַקע דערפאַר, וואָס זי האָט אַריינגענומען סאַיטט טויט אין צעטל פון די שטראַפּן.

— קום אַהער — וואָנט זי מיט איבערגעגעבנקייט אין קאַל צו דער אַריינגעקומענער צירלען, — זען זיך אַדאָ... נעענטער...

צירל קנייטשט אַ ווילע אירע קורצזיכטיקע אויגן, געמט אָן אַ פּולע ברוסט מיט רופט אַף אַרויסצולאָזן דעם עמעסן זיפּין, נאָר וואַרגט זיך מיט אים, קעדיי ניט צו פאַרשטערן וואָ קיינעם דעם פּריוולעבן שאַבעסצונאַכטס. איינפאַלטיגדיק אין זיך דעם זיפּין, טוט זי אַ ציטער, הילט זיך שטייפער אין איר וואַכעדיקן שאַל, אונטערן שאַל — אַזוי האַכט זיך פּענעקן — טוילעט זיך צו איר די נעשאַמע פונעם גע-שטאַרבּענעם כאַימען; כאַימס נעשאַמע — ווי אַ קליין קינד: קלעפט אַרום צירלען, ווהיזן צירל זאָל ניט ניון, גייט זי איר נאָך.

מיט צירלס אַריינקומען האַקט זיך איבער דער שמועס. דורך שווייגן ווייזט מען איר אַרויס: מע פילט איר מיט אין איר טרויער.

אין דער לופט בלייבט הענטען די יאקאנע: אַסאַט וועט מען אַמאָיבן
דיין וועגן סאַמען, סאַר אַ ווילער יעד איז געווען — מע וועט אָנ-
הייבן וויינען איינע אום ישאַבעסצונאַכטס, ווען לאַכן איז אַ סגולע. די
מוטער געפינט אַן אויסוועג, פאַרפירט אַ שמועס וועגן פאַטער — אַ
שמועס, וואָס מוז שוין אינטערעסירן אויך צירלען:

— געזעסן אין האַטעל ביו פיר אויגער באַטאָן אין טאַלעס-אויך
טפילן, געלעהנט...

אַניט האַט ער אין אויסלאַנד געלאָזט, דאַקטוירים זאָלן אים
באַטראַכטן, ווי סע קער צו זיין?.. אַלע טאָג דיזעלבע דייד: „אויסער,
סע וואָלט מיר אין דער היים אויך געווען איבערגעגאַנגען“.

קעדיי דער ישאַבעסצונאַכטס זאָל ווידער ווערן אַ פריילעכער,
הייבט זי אַן פונעם פאַטער אַפצושפעטן, מאַכט אים נאָך אַלע טנועס,
אַפילע ווי ער רעדט וואַכסל אין דער נאָז אַריין:

— אַך! — זאָגט זי, — מע זאָל מיר אָפנילען, מער פאַר איך מיט

אים ניט אַרויס פון דער היים. אפן וועג איז מיר אַ בעזאָיען צו קוקן
אַ מענטשן אין פאַנעס אַריין. דאָס ערשטע: איך פאַר מיט אים —
מעג זיין אַפילע איין וואַנסטאַנציע — שלעפט ער מיר אין דריטן
קלאַס, שפאַרט איין אַ אונדזערשביידנס בילעטן פונקט פערציק קאַפיקעס
באַן-געלט. „מע דאַרף ניט, זאָגט ער, זיך וואַרפן מענטשן אין די אויגן“...

נאָך אין וואַגאָן רופט אים אָפ אַ אַ סאָך עפעס אַ ייד נאָ שלעפער,
נעמט ער אַרויס אַ פינג-און-צוואַנציקער און גיט דעם יידן אַוועק,
קומט צוריק עפעס צעטראַגן. „מיכאַעל, — זאָג איך, — האַסט נאָך קיין
קלענער געלט באַ זיך ניט געהאַט?.. „ניין, — מאַכט ער, — דו ווייסט
ניט, וואָס דאָ איז... ס'איז דער געוויסער לייביש זועניגאַרדקער...
אַ מעקלער... ער האַט פאַרזאָרן אַ קאַנטראַקטן מיר געזיגלט אין

קיעוו אינמיטן גאַס“... „פאַרוואָס? — פּרעג איך“, „הערסט דאָך —
מאַכט ער — ציטר זאָגט ער מיר: עמעצער האַט אים באַצאָלט צען
קערבלעך, ער זאָל מיר זיגלען“, „נו, — זאָג איך, — האַסטו אים באַ
צאָלט, ער זאָל דיך שוין מער ניט זיגלען?“... „ניין, — מאַסט ער — איצט
וועט ער מיר שוין אַוואַדע זיגלען, — ער זעט דאָך, אַז מע באַ-
צאָלט דערהפאַר פון ביידע זייטן“...

באַ פענען בלייבט דאָך: דער פאַטער האַט באַצאָלט איינעס אַ
פינג-און-צוואַנציקער, קעדיי יענער זאָל אים ניט זיגלען — פאַשעט:
דערזאָל האַט ער ניט געזשאַלעוועט.

אינעם אפלאכן פונעם מאן, אינעם קאמישן אויסמאכן, ווי ער
טראגט זיך אליין ארום מיט זיין הענטל אין אומאן אפן וואקסאל, ווי
ער הונגערט דאָרט אין האַטעל, — אפילע אין נאָכמאָכן אים, ווי ער
רעכט אַביסל אין דער נאָז אַרײַן, — אין דעם זאַלעם פילט זיך דאָך אָן
א שיר לױבגעזאַנגען אים, דעם „נוטן קאַפּ“, אים פאַר אַזעלכען פאַרד
ישטעלן פאַר דער וועלט: אַט אַזױנער איז ער... „טאַרן אַף אַ קאַפּיקע“,
ווען סײַע האַטערלעט זיך וועגן אים אַלײַן, און „מילד אַף אַ הונדערטער“,
ווען עס האַטערלעט זיך וועגן אָן אַנדערן.

מױשע דער קאַסיר — ער זיצט דאָ באַם טיש מיט אױסגעגלאַצטע
אױגן פֿון אַ כאַלעש — וױסמט אַפּאַנעם נאָר אַנדערע סױדעס. טאַסע
דערױמעך ישױױמט ער, גרױט זיך צו פאַרהוסטן, ווי אַ גרױסער טאַם.

פּענעס — בױזנאָך פאַרטראַכט; זײַנע געדאַנקען:

— פאַרוואָס דערצײלסט נױט צירל וועגן דעם „דױערל“, זױאַױו
דער פּאַטער האָט איר געענטפּערט — זאָלן דאָ כאַטש אַלע װיסן, אַז
ער איז עפּעס אַזאַ מענטש דער פּאַטער...

— ווי יאַנקל דער פּורמאַן זאָגט: „אַלצײַנג קאָן ער, נאָר אַנו, זאָל
ער קאָנען נױט זײַן קײן גױר“...

דאָ האָט מען פּלוצלײַנג אױפּגעהערט צו לאַכן לעבן דער מוטער
ארום דעם ברייטן דיװאַן.

דאָ האָט פּלוצלײַנג דורך אַפּענע טיראַון-פּענצטער אַ יאָג געגעבן
שרעק אין „הױז“ אַרײַן און גלײַך דערמאַנט:
פּינצטערער דרויסן...

קאַפּצאַנישע שטיבער צינדן שילטנדיקע דאַלעס-ליכטלעך אַף אַ
פּולער-װאַך...

פֿון װאַכערדיקן עסצײַמער האָט זיך דערהערט, ווי אַלע מוען אַ לאָף
אײַנדרױסן אַרױס; פֿון יאַנטעװדיקן עסצײַמער זײַנען אַלע צוגעלאָפּן צו
דער טיר פֿון װאַכערדיקן; פֿון שרײַב-צײַמער איז אַרױס דער פּאַטער,
נאָך אים — נאַכעמײַע דער גראַבער; יעדנס קאָל — אַ נײַער ישׁודער:
— װאַס איז?.. װאַס איז?..!

— נאָרנישט, נאָרנישט...

— פאַרט!

— נאָרנישט...

— פאַרט!

פֿון דרויסן האָט זיך עמעצער אומגעקערט מיט דער בסורע:

— נו, גארנישט... בא נאכמענען אין קראנק א סינר... מע האט אים געשיקט רופן אהיים.

— וואס? געשטאָרבן געבעך?..

קינדער האָט ניט געענטפערט.

בא דער טיר פון יאָנטעוודיקן עפציימער — אינמיטן צוזאמענגע-
לאָפּענעם אוילעם — איז געשטאַנען מוני דער לאַנגער, געשנייצט די
נאָז אין דער פּאַטשילע אַרײַן אומיסטן הילכיק, קעדיי מע זאָל זען,
אַז פאַר אַזעלכע זאָכן דערשרעקט ער זיך ניט; ער האָט קאַלטבלוטיק
אַרויסגעלאָזט די געוויינלעכע קלאַנגען:

— טגן... טגן... טגן... אייסעך... דאָס קינד איז אַלט קאַרגע צוויי

יאָר... שוין געווען אַ מעס נאָך פאַרצוויי וואָכן...

ס'איז געווען שטייל; דער קאַליע־געשוואַרענער שאַבעס־זאַכטס אַז
אַלע פאַרווונדערטע פענעמער. דער מוטערס אויגן האָבן אַ זוך געגעבן
אַרום זיך אירע קינדער, ווי מיט מוירע — אַט דערקלייבט זיך אויך
צו זיי דער אַרומיקער קאַפּצאַנישער טויט; זי האָט אַ זיפּץ געמאַן,
דערווייז, אַז זי איז פּרום: זי ליידט איננינעם מיט אַרעמעלייט, דער-
בער דאַרף גאָט זי מיט אירע קינדער שוין ניט טשעפען; זי האָט
געזאָגט:

— וויי! וויי! וויי!.. וויפל אומגליקן גאָט שיקט אָן אַפּן מענטשן.

ווידער שטייל.

די מוטער האָט געזאָגט:

— אַ לעווייע אַף אַ פּולער וואָך... זאָל זיין אפּילע — פּון אַ קינד...

דאָך... אַ שלעכטער סימען...

מע האָט גערעדט וועגן נאַכמענען:

— מיטן קינד, אָנעם קינד... אַ גרויסער אַרעמאָן... נעבעך אַן אומ-

גליקלעכער... וווּ אַ צאָרע, קלעפט זי צו אים...

די מוטער האָט אַרויסגענומען איר נאָזטיכלע, געמאַכט אין דעם
אַ קניפל — אפּאַנעם, קעדיי ניט פאַרגעסן זיך אויסקויפּן מיט דעם,

וואָס זי וועט מאַרגן צושיקן עפעס נאַכמענען אַהיים. זי האָט געזאָגט:

— אַמער, וואָס האָט ער, נעבעך, אָנגעהויבן אַזוי אַפט אַרײַנצוגיין

אַהער... זי האָט מוירע געהאַט: מע וועט זיך אַנשטויסן, אַז זי וויל

ניט, אַזוינע ווי נאַכמען זאָלן מיט זייערע צאָרעס קריכן צו איר אין

„הויז“; זי האָט צוגעגעבן:

— אַמער, וואָס האָט ער דערפּון, נעבעך...

פאָליעק האָט אויסגעפלאַצט: — פענעק...

ער האָט זיך נאָך אַלץ ניט געהאַט אָפגערעכנט מיט פענעקן פאַר די געוואָרפענע שטיינער, אים צוגעשמעלט אַ בענקעלע: — דאָס האָט פענעק אים אַהער צוגעלאַנטשעט, נאַכמענען... אָט איז ער — פענעק...

אַט־אַט־אַט... גרינג צו זאָגן אַ פענעקן: „אָט איז ער“, — פענעק האָט שוין דערפילט: ער האָט אָנגעאַרבעט אַ כאַסענע — און איז שוין נישטאָ. זיין קלאָל: אויסרינען מוז מען טאָמער מיט איין רעגע פריער... ער האָט זיך שוין געפונען אין פינצטערן כוידער, וואָס לעבן וואָ-כערדיקן עסאימער, דאָרט וווּ זומער — ווען די באַלעבאַטיס זיינען ניט געווען — האָבן געוווינט בוני די קעכן מיט שייטל דער לאַנגער. ציילנ־דיק „איינס... צוויי... דריי“, האָט ער אין גרויסן באַפעניש זיך געגעבן אַ טראַויס, אַריינגעשרונגען אין זיין בעמל און געשווינד אַ צי געגעבן די קאָלדע איבערן קאַפּ. אַ וויילע איז ער געלענן מיט זייער־שטויף געשלאָסענע אויגן, מיט פאַרטייעטן אָטעם און מיט אַ געפיל, אז אין אַלץ, וואָס היינט אין אָונט איז פאַרגעקומען, איז שולדיק אויך ער, פענעק... אין אַלע צאָרעס איז ער שולדיק... און איינעם שאַבעסצונאַכטס, וואָס איז אַזעלכער, און אין נאַכמענס אומגליק, און אין ישוע פריי־דעם מיט מוישע דעם קאַטירס אומזיכט־צעהיצטע פענעמער, און אפילע אין דעם, וואָס נאַכעמיע ברוסטאַנעצקע איז אזא גראַבער, אַ פעטער, שמעקט מיט גערויכערטע פליישן, האָט אַסאך געלט, פּרעסט אַסאך און לאַכט פון מאַגער־געבראַטענער קאַמשקע... אונטער דער קאָלדער, פאַרדעקט ביז איבערן קאַפּ, האָט פענעק זיך געדרייט פון זייטל אַ זייטל, ניט געקאָנט אַנשלאָפן זוערן, ניט אופגעהערט צו געדענקען: אַ פינצטערער דרויסן, אַ העל־באַלויכטן, פריילעך־צעפענט „הויז“ צווישן קאַפּאַצינישע הוינטערעסלעך מיט שילטנדיקע דאַלעס־ליכטלעך אַ פּאָלער־וואַך און אַ שימערע לעוואַיע ווייט־ווייט אין פינצטערן עק־שטאָט — מע טראַגט נאַכמענס געשמאַרבן קינד.

ווייער האָט זיך אים געדאַכט: אין דעם אַלעם איז שולדיק ער, פענעק — ער מוז זיך אין דעם אַריינמישן, ער מוז וועגן דעם אַלעם פאַר עמעצן דערציילן... דאָס אַלץ — דעם גאַנצן שאַבעסצונאַכטס — טאָד מען ניט פאַרשווייגן... נאָר וויאָזוי דערציילן? וויאָזוי זיך אַריינמישן? וועמען דערציילן? עפשער — צוערשט דערציילן באַרעכנן? עפשער יאָסל דעם גוראַלניקס?

1

נאכמענען האָט דערהאַרנעט דער טויט פון זיין צווייט־יאָריקן
יינגעלע:

— אַך, ווי דערהאַרנעט!

און ניט דערפאַר, וואָס ביז הוינט איז באַ אים נאָך קיינמאַל קיין
קינד ניט געשטאַחבן, נאָר פאַשעט, ווייל ס'האָט געהייסן:

— ווידעראַמאַל אים, נאכמענען, אַ פאַטש אין פאַנעם...

נאכמענען צוועלף־יאָריקער באַרעך האָט קיין צייט ניט געהאַט
אויסצוריידן מיט פענעקן אַ וואָרט — באַרוועסערהייט געמוזט באַדי-
נען טאַטע־מאַמע, וואָס זיצן טרויעריק „שיוע“, שווייגן, האָבן ניט
וואָס צו עסן און וועגן וואָס צו ריידן.

דאָ אָבער האָט זיך דערנענטערט ראָשעשאַנע — אַ יאָנטעוו,
אַקעגן וועלכן אַלערליי צאַרעס און אומגליקן זיינען געגליבן צו גאָר-
נישט.

פענעק יאָגט צו באַרעכן אַהיים:

— צי וואָלט ניט געווען אַ פּלאַן זיך אַ לאַז געבן אינצוויינען אַרויס
שטאַט צו דער גוראַלניע, אַ קוק טאָן, וויאָזוי זענען אויס אַרום טייכל די
געביידעס מיט די קאַרפּוסן — וויאָזוי זענען זיי אויס איצט, ווען די
גוראַלניע שטייט אָנגעזעצטערהייט און די „סלּוזשעטשעס“ צע-
לויפן זיך?

מע זאָגט:

— די שלאָסעריי איז שוין געשלאָסן.

— דער גוראַלניס האָט דאָ געלאָזט זיין מישפּאַכע, און איז אַוועק
געלאָפּן זוכן פאַרניאָסע ערנעץ אין אַן אַטדער שטאַט.

איז צי איז ניט קעדריי אַ קוק צו טאָן?

— וואָס טוט איצט דאָרט יאָסל דעם גוראָלניקס?
צי וואָלט ניט געווען אַ פּלאַן זיך דורכצורירן מיט באָרעכן און
יאָסלען וועגן יענעם שאַכעסצונאַכטס? — כאַטש ווי סע ניט איז, אבי
זיך דורכרירן...
נאָר ניין.

באָרעך איז שוין נישטאָ אינדערהיים: באָרעך האָט שוין טאַקע אַף
אַן עמעס אָנגעהויבן אַרבעטן באַ שאַלעם דעם בלעכער, און קאָלומאַן
די טעג זיינען נאָך וואַרעם, אַפּילע זומערדיק-היים, אַרבעט ער אייני
נעם מיט שאַלעם דעם בלעכער אינדרויסן אַפּן פּיראַשעק. פענעק איז
דאָרט אַ וויילע געשטאַנען און געקוקט, ווי באָרעך מאַכט אויערלעך
צו בלעכענע קוואַרטן, האָט קיין צייט ניט אַפּילע אַ שמאַרע צו טאָן
מיט דער נאָז און זעט נאָך אַלץ אויס אַזוי, אַקוראַט ווי די נאַנצע
וועלט וואָלט אים ניט אופּהערן צו זאָגן:
— נו, באָרעך, מאַזלט אַוואָן!..

ניין. באָרעך נייטיקט זיך, אַפּאַנעם, ניט, מע זאָל אים דערהיילן
מייסעס וועגן עפעס אַ שאַכעסצונאַכטס — עס זעט אויס, ווי ער
ווייסט אַליין מער, ווי מע דאַרף.

צוריקגערהט — פענעק האָט דערהיילט: ער, פענעק, וואָלט באַ-
רעכן וועגן זיין אַרבעט געדאַרפט עפעס זאָגן. נאָר דער טומל, וואָס
האָט אים באַהערשט, ביים ער האָט צום ערשטן מאָל דערזען באָרעכן
באַ דער אַרבעט, איז געווען פּיל שטאַרקער פּונעם ווילן אויסצורירן
אַ וואָרט — באָרעך, האָט ער געזען, גלייכט אויס צעקנייטשמע שטי-
קער בלעך; צווישן די אומצאָליקע קלאַנגען, וואָס פּילן אָן די וועלט,
מישן זיך אַריין די קלעפּ פּון באָרעכס הילצערנעם האַמער און גיבן
צו וויסן:

— אויך איך — באָרעך... אָן מיר נייט עס ניט...
/און ער, פענעק, פּונעם ווייסן „הויז“?.. ער, וועמען די מוטער איז
דערהיים האָט פּיינט און וואָס דאָ, אין די הינטערנעסלעך, רופּט מען
אים „פּאַרהאַסט נאָגידל“ — ער האָט נאָך קיינמאָל אַזוי שטאַרק ניט
געפּילט, אַז ער נייט אַרום פּוסט-און-פּאַס, ווי איצט, בעשאַס ער האָט
דעחווען באָרעכן אַרבעטן; קיינמאָל האָט זיך אים נאָך אַזוי שטאַרק ניט
פּאַרוואָלט זאָגן באָרעכן, זאָגן זיך אַליין:

— וועסטו זען... איך וועל נאָך אַמאָל אויך...

זיין צושטאַנד:

פון איין זייט — געפאלנקייט און א ברעג.
פון דער אנדערער זייט — אן אינווייניקסטע אומקלאָרע זיכער-
קייט, אז ער, פענעק... מיט צוקוקן זיך דאָ אין שטאָט צו אַלעס אַרומיקן,
גרייט ער זיך צו עפעס פונקט, ווי מיט אויסגלייכן צעקנויטשטע בלעכן
גרייט זיך באַרעדן ווערן אַ בלעכער.

פענעק, נימט ער פאַרשטייט עס — ער פילט עס: אַ צעקנויטשטער
בלעך — דאָס מענטשן-לעבן דאָ אין שטאָט, אַ געפלאַנטער פון מענ-
טשן-בערהגעלעך און מענטשן-טאַלעכלעך; צום ביישפּיל נאכמען — אַ
טאַלעכל... פענעק האָט שוין אינגמאַל געהערט, ווי דער פון שיווע-
אופגעשטאַנענער נאכמען האָט געזאָגט צו יאנקל דעם פורמאן:
— אַ שטאָט!.. א? וואָל זי ברררענען!..

פון די פיל „רוישן“ אינעם וואָרט „ברררענען“ האָט פענעק פאַר-
שטאַנען:

— נאכמען מיינט, די שטאָט זאָל ברענען מיט זייער אַ גרויס פייער.
נאָר אויב אזוי, איז דאָך אַ שאַד — נאכמען וויל, די שטאָט זאָל
פאַרבּרענט ווערן טאַקע נאָר-אינגאַנצן... מע מוז פרייער אַ קוק געבן: צי
וועט זיך ניט געפינען אין שטאָט עפעס יאָזוינס, וואָס ס'איז קעדיי דאָס
איבערצולאָזן?

פענעק איז שטאַרק צעיאָצט. ער ווייסט ניט, וואָס האָבן זיך אַר
אים אָנגעזעצט טאַטע-מאַמע, בליומע מיט פּאָליעקן, פאַרוואָס פאַדערט
מען פון אים, ער זאָל זיצן אין שטוב?.. און דאַפּקע איצט, ווען עס קור-
מען אָן יאָמנאָראַים און אין שטאָט קאָן מען זיך באַנייט צו אַלעמען
צוקוקן, אין שטאָט קאָן מען באַנייט עפעס דערזען. פּאָליעק מיט בליומען
היטן אים די טריט:

— אָטראָט, — שרייען זיי אים נאָך דורך אַן אָפּענעם פענצטער
— ער האָט זיך שוין ווידער אַרויסגעגאַנוועט, שוין ווידער אוועקגע-
לאָפּן... פענעק!.. פענעק!.. פענעק!!!...

2

אַלע פרומאַקישע הייזער אין שטאָט, אַלע פרומאַקעס-מענטשן —
ווי זיי וואָלטן ניט אופּגעהערט אָנצוזאָגן:

— אַ צאָרע גייט!

פענעקס צושטאַנד — ווי מע וואָלט צו אים שרייען פון אַלע זייטן:

— היט די ביינער!..

ער קוקט מיט ברייט־צעפנטע אויגן:

— האָסטו דיר ראָשעשאַנע — אַ יאָנטעוו פאַר וועלכן מע וויל, אַז ער, פענעק, זאָל ציטערן פיל מער אפילע, ווי פאַרן טויט.

ער ווייסט עס פון פאַרזיאָרן, פון פאַרצווייאָרן:

ראָשעשאַנע איז דער אַטהויב פון יאָמנאַראָים: לויט ווי פֿרומע יידן ווילן האָבן, איז גאָט דאָן ביזגאָר צערייצט.

פענעק, ווען מע פרעגט אים אַ דייע, וואָלט ער מיט פאַרנעניג געזאָגט:

— מױכל... מױכל דעם יאָנטעוו.

ווייל יאָמנאַראָים — אזוי ווילן פֿרומע יידן האָבן — איז דאָ אין שטאָט פֿאַשעט אַ צוויי־וואַכנדיקע מילכאָמע צווישן מענטשן און גאָט:

גאָטס בייזע פּיילן רינגלען אַרום דעם מענטשן פֿון אלע זייטן, פּייפֿן אזוי וואָבן קעסירדער אין די אויערן — אָט־אָט וועלן זיי זיך איינ־

שמעקן אין לייב. און דער מענטש צאָפֿלט, נעבעך, אין גרויס פֿאַלער, באַשיצט זיך בלויז מיט איין מיטל — מיט איינריידן גאָט, אַז ער

איז זייער אַ גוטער, אַ טייערער, אַ ווילער, אַ ליבער:

— אַך, ס'אַראַ ליבער!..

וואָס שייַעך צו פענעקן, מיינט ער שטילינקערהייט:

— סע גאַרנישט אזוי די מייסע...

גאָט, האָט ער שוין געזען, טוט אָפֿט אָפֿ אַזעלכע „זאכעלעך“, וואָס ווען אַ מענטש טוט זיי, וואָלט ער געווען דער ערגסטער אין דער

וועלט.

אַ ביישפּיל:

גאָט האַרעט פֿלוצלינג אַוועק אַזאַ ווילן מענטשן, ווי צירלס מאַן, באַימען, און גאַרנישט... קעדי גאָטן זאָל זיך ניט פֿאַרוועלן אַוועק־

האַרגענען נאָך עמעצן, מאַכט מען אים אַ ביינרל און מע זאָגט צו אים:

— באַרוך דאַיאָן עמעס...

נאָך אַ ביישפּיל:

גאָט איז יאָמנאַראָים אַלציינט ביז סיי אַף נאַכמען דעם פֿאַרבֿער, סיי אַף אַרן יאַנקעלעס, כאַמיש אַרן האָט אַ נאַנץ יאָר „פֿאַרנאָסע אַף

פֿאַרנאָסע“, און נאַכמען מיט זיין מישפּאַכע גייען אויס פֿון הונגער. שטילינקערהייט איז פענעקן בלויז אַ וונדער אַף די דערוואַקסענע:

— פֿאַרוואָס באַמערקן זיי דאָס ניט?

צוביסלעך פארשטייט שוין פענעק דעם טייטש אין אלע ראשע
שאַנדיקע הויפטפילעס; ער געדענקט זיי פון יאָר צו יאָר:
— „לעויל אוירעך דין“.

— „אונעסאָנע טייקע“.

— „האַויכעז בעיאָד“.

טיף אין זיך האָט ער צו זיי אַ געפיל:

— זיי זיינען פול מיט כניפע...
ער מאַכט וועגן דעם אַ שווייג, ווייל פאַשעט — אויב עמעזער

האַלט, אז מיט כניפע קאָן ער דעם בייזן גאַט ווייכער מאַכן און זיך
ראַטעווען, וועט ער, פענעק, פארשטייט זיך, אים ניט גיין מאַסערן.
און כוּצדעם — ער, פענעק...
סאַפּפּאָלאָגאָ איז ער דאָך אַליין אויך ניט מער, ווי אַ מענטש, און

וואָס נעענטער צו ראַשעשאַנע און יאַמקיפּער, וואָס טיפּער אין יאַמ-
נאַראָיב, אַלץ נעענטער און נעענטער קומט צו אים די שרעק, — אַ
שרעק, וואָס באַפּאַלט אַרום אים אַלעמען — יאָרעם און רייך, מאַנצ-
בלען, ווייבער און קינדער — אלע, זעט ער, שטעלן זיך שפּעס, ווי צו
אַ „פּריוויו“. און דאָ נאָך די מוטער אינדערהיים; דער פרומער טער-
קישער שאַל — אַף אירע אַקסלען, אירע ליפּן — צונאָפּגעליגט, ווי
באַ אַ גאַטספּאַרכטיקן יידן, וואָס הערט אַ גאַנצן טאָג ניט אַף כוּישער
זיין זיך אַליין, אַז ער מוז שוין ווידעראַמאַל זאָגן „אַשער-יאָצער“; זי
זאָגט צו אים:

— פענעק, באַטראַכט זיך...
פענעק אַנטלויפט פון איר אין הרויסן, אין מאַרק אַרײַן, אין די

הינטערגעסלעך. ער איז ווי איינגעאַקשנט בענעגניע יענע, וואָס ווײַלן
אים אין דער אַרומיקער שרעק אַרײַנפאַסן:
— ניין... אזוי גיך וועט ער זיך ניט לאָזן...
פענעק האַלט, אַז אין דער גאַנצער מייסע מיט יאַמנאַראָיב איז

ער אַביסל אַ זייטיקער, און טאַקע, ווייל ער פילט זיך דאָ ווי אַ זי-
טיקער, קאָן ער די גאַנצע צייט פירן אַ שטיקל בעזשן:
— פּוטנאָנען נעמט זיך צו אַלעמען מיטאַמאַל אַ-די שרעק?

פאַרמאָלעכע לייט אין אַ שטאָט זיינען אַ גאַנצן זומער געזונט און
שטאַרק, ראַשטשענען מיט גרויס לוכט די מולטערס, פּראַווען לעקעך-
און-בראַנפּנס, קנאַס-מאַלן, כאַסענעס און פּלוצלינג — עפעס ווי אַ
קראַנקע מעשונאַעס — אלע הייבן אָן מאַכן אַן אויסזען, ווי זיי ציטערן

און פלאטערן, אקוראט, ווי פארן "הויז" די בלעטלעך אף די צעשאַן
קלמע אקאזיע-ביימער. טאָמער איז פאר די הינטערוועסלעך נאך געד
בליבן א שטיקל זומער—מע קאָן זאָגן: עפשער די בעסטע טעג פונעם
נאכצן זומער — זאָל מען דאָרט פון דעם קיין האַנאָע ניט האָבן...
— אָט אן אַנשיקעניש!..

פע!.. ניט גערטאָפן דאָס אָרט — פענעק וויל נאָך אַביסל האַנאָע
האָבן פונעם לעבן און וועט נישט אזוי גיך זיך קאָן אַרײַנארן אין
זאָס אַרײַן.

צווישן אלע אַרומיקע מענטשן, זעט ער, איז פאראן בלויז נאָך
איינער, וואָס פילט זיך אויך אין דער גאַנצער מייסע מיט יאָמנאָראַים,
ווי אַ זייטיקער — דאָס איז יאַנקל דער פּורמאָן; יאַנקל הערט אלע
פּריסטע יידן אין שטאָט, ווי האָמאָן — דעם גראַנער. מע קאָן זאָגן:
ער האָט פאר זיי ניט אפילע קיין פּיצל אָפּשיי.
טאָקע דערימער איז באַ פענעקן פאראן אן אינווייניקסטער באַ-
שלוס:

— זיך האַלטן אין די יאָמנאָראַים-מעג וואָס נענטער לעבן
יאַנקלען.

יאַנקל, זעט פענעק, אַ געזונט אין אים: ער רייניקט די שטאַל, פּוצט
די פּערד, וואַשט דעם נייעם און אַלטן פּאַעמאָן, אַקוראט ווי קיין יאָמ-
נאָראַים איז נאָר אַף דער וועלט נישטאָ. מווישע דער קאסיר האָט אים
איינמאָל אַ פרעג געמאָן:
— יאַנקל, נו און עפעס משווע טאָן?.. סע גייען דאָך עפעס
אַזעלכע טעג!..

יאַנקל האָט אַ באַטל געמאָן צו אים כאַלומעס:

— וואָס?.. זאָלן משווע טאָן יענע, וואָס זיינען מיט נאָט אַ
נאַנצער פּאַני-בראַט... יאָך בין מיט אים שטענדיק, אזוי געזאָנט, פון
דערווייטנס...

נו גוט... אויב אזוי, וועט פענעק ניט אָפּטרעטן אף קיין שפּאַן פון
יאַנקלען און וועט אים העלפן אין דער אַרבעט — רייניקן די שטאַל,
פּוצן די פּערד, אפילע ווען יאַנקל פאַרפאָרט מיטן פּאַעמאָן אין טײַך
אַרײַן און נעמט דאָרט וואַשן די רעדער, שטייט אויך פענעק פון אים
נישט אָפּ — מיט הויך-פאַרקאָשערטע היילעך שטייט ער דאָן פונקט
ווי יאַנקל בין העכער די קני אין וואַסער; יאַנקל וואַשט מיט אַ
שטאַטע איין ראָד, פענעק וואַשט מיט אַ שטאַטע אַ צווייטע ראָד. זיי

האָבן דערביי עפעס ווי אַן אינווייניקסטן ניט־אויסגענומענעם אָפּמאַך:
— וועגן דער יאָמנאַראַימדיק־מעשווענער שטאָט ניט אויסריידן
קיין וואָרט.

זיי זיינען פול מיט ביליקסטע געפילן צו אלע פרומע שטאָט־יידן.
דאָך טיף אין זיך הערן זיי די גאַנצע צייט ניט אור צו טראַכטן
— ביידע ווי איין מענטש:
— האָב זיי אין דער ערד!..

די זון איבערן טייכל וואַרעמט דאָן, אַז ס'איז אַ מעכטיגע אויב
באַרג־אָרום אין איינעם פון די באַטעמערראַשים, וואָס אין עס שטאָט,
דאוונען דאָן פרומע יידן, קלינגט עס אַהער, ווי פון זייער און זייער
ווייט, און די גאַנצע וועלט — אזוי דאַכט זיך — קער דאָן בלויז צו
זיי ביידן: צו יאַנקלען און פענעקן און — צו נאָך אזוינע, ווי זיי.

פון יאַנקלען, מיינט פענעק, מעג מען זיך דאָן לערנען אַרויסשטעלן
דער פרומער וועלט אַ פּיג; יאַנקל, אַז ער זאָגט עפעס, ווייסט ער
וואָס ער זאָגט.

צום ביישפּיל:

גאַנצפּרד, נאָך איידער די זון איז אופגעגאַנגען, האָט פענעק אייג־
מאַל זיך אַרויסגעגאַטוועט פונעם שלאַפּנדיקן „הויז“ און איז געפאַרן
מיט יאַנקלען צום טייך באַדן די פּערד. דאָס איז געווען נאָך מיט אַ
גוטע צען טעג פריער, איידער אין שטאָט האָט זיך אָנגעהויבן די
מורע פאַר יאַמנאַראַים. צוריקוועגס האָט יאַנקל געדאַרפט באַשמעלן
עפעס באַם שטעלמאַך און דעריבער האָט מען, דרייַמדיק אַהיים, זיך
געהרייט צווישן די הינטערנעסלעך. ס'איז נאָך אַליז געווען טויינד־
פייכט; פול מיט אַנטלויפנדיקע נאַכט־שאַטנס זיינען די ליכטגעוואַ-
רענע שומאַלע הינטערנעסלעך, און פון איינער אַ גרעסערער שטוב האָט
זיך געטראָגן אַ יעלאַלעדיק פאַרגיין־זיך פון אַ פעסטער, מאַנצבליש־
הויזעריקער שטימע — אַ קלאַגעדיק פאַרגיין־זיך, וואָס פילט אָן מיט
שוידער אַלע בלוטן אין די אָדערן.

דאָס האָט פון נאָך פיל באַנאַכטיקע טפילעס געיאַמערט דער אָר־
טוקער עלטערער דאָוו, וואָס שטאַמט פון ערגעץ ווייט — פון ווילדע
פרומאַקעס. די אופגייענדיקע זון האָט באַ זיינע וויינענדיקע קלאַגע־
רײַען גלייך אָנגעהויבן אויסזען, ווי קרענקלעך.

— נא, — האָט געזאָגט יאַנקל, — גאָטס קאַפּאַטעס אונטער־

שלא... סע נאך דרין וואָסן צו ראָשעשאַנע, און ער וואָעוועט שוין...
ער האָט שוין קיין צייט ניט...

דער רייטנדיקער פענעק האָט דערשראָקענערהייט אזש אָפּנע-
שטעלט אָף אַ רענע זיין פּערד.

יאַנקל האָט געזאָגט:

— וועסט מיר גלייבן? — אז איך דערהער עס, אָדאָס וויינענ-
דיקע פרעפֿלען זייערע, איז ווי מע זאָל מיר געבן מיט אַ מעסער אין
הארצן... סע קער זיך מיר אויבער די קישקעס מיט דער גרינער גאַל...
פענעק האָט זיך פּארטרעכט.

יאַנקל האָט געזאָגט:

— איך קאָן זיי ניט לייזן, — אָרדי אלע קלייקוידעש מיט די
הייליקע קילעס זייערע — זיי זיינען מיר מוקצע מאַכמעס מיט.

פענעק האָט געפרעגט:

— פּאָרוואָס?..

יאַנקל האָט געזאָגט:

— כ'האָב זיי עפעס פיינט... גלאַט אזוי... און כּוודעם — זיי
ליגן באַם אָרעמאָן אָף דער פּלייצע... גאָטס קאַפּאַטעס אונטערשלאַגט...
צאָל זיי פּאַר יעדן ביסן, וואָס דו נעמסט אַרײַן אין מײַל... אפּילע צו
האַנאָע האָבן פּון אַ נעקיווע... אפּילע צו כאַסענע־האַבן מישן זיי זיך
אויך אַרײַן... פּפּו זאָלן זיי ווערן! זיי זיינען אומזיסט אזוי פּרום,
מיינסטו? — ס'איז זייער פּאַרנאָסע... זיי וואַרפּן אָן אָף דער שטאַט
אַ פּאַכער, באַגראָבן זאָלן זיי ווערן...
איז אָט.

פון דעמאָלט אָן האָט פענעק אָנגעהויבן קוקן, ווי נאָך מיט מער
צעפּנטע אויגן און האָט דערזען:

עפעס טאַקע ווי יאַנקל זאָגט...

צום אלעם ערשטן— אַ וואָסן צוויי פּאַר יאַמנאָראַים — הייבן אָן
אין שטאַט אונטערצובליפּען דער ראָוו, דער כאַזן מיט אַנדערע קליי-
קוידעש: דער ראָוו — נאָר שטאַרק, דער כאַזן — שוין אַביסל וויי-
ניקער, דער שויכעט — אַביסל מער פּונעם כאַזן, נאָר אַביסל ווייניקער
פּונעם ראָוו, און דער שאַמעס — שוין נאָר ווייניק, בלויז אַ קאַפּעלע
מער פּון אַ געוויינטלעכען פּרומען יידן. מיט איין וואָרט — יעדערער
נאָך זיין ראַטנ. באַ יעדער מפּילע, אפּילע באַ זיך אינדערהיים באַם
בעגמיש, הייבן זיי אָן אונטערזיפּצן, אונטערצוויינען, ברעכן פּיסקעס

— און אלץ מיט אזעלכע פארגלאַצטע פרומע פענעמער, אקוראט, ווי זיי מיינען, באַליבט, ניט זיך אַליין. זיי הייבן אָן אויסצוזען, ווי מענר משעלעך אַף גאַטס סויפּעהטוירע און מיינען אלעמען, אלעמען — די גאַטע שטאַט; יעדער זיפּץ זייערער איז ווי אַן אַנזאָג:

— אוי וועט מען היינטיקס יאָר שניידן...

— אַך, ווי מע וועט עס גנאַמעווען!

— מע האָט נאָך קיינמאָל אזוי קיין שטיקער ניט געריסן...

זייערע הייזער, דעם ראָוווס מיט אזעלכע זוי ער — אזוי מיינט שוין איצט פענעק — ווערן דאַן ווי אינהעלעך, פּונדזאָנען די מוירע פאַר גאַטס צאָרן הייבט אָן, ווי אַ מאַגייפּע, זיך צו פאַרשפּרייטן איבער דער שטאַט, זיך אַנטלעפּן אָן אלץ מער און מער מענטשן.

פון יאָר צו יאָר קומט פענעק מיט ברייטער-צעפענטע אויגן, ווי אזוי דאָס קומט פאַר; פון יאָר צו יאָר ווערט אים אלץ קלערער:

— אַחאַ!..

3

פון איר היים — אַ וויאָרטס צוועלף פונדזאָנען — איז געקומען די באַליבטע טאַכטער, שיינדל די גרויסע.

איר איצטיק אויסזען:

ווייניקער אויסגעפּוצט, מער באַשעפּטיקט, ווי אלעמאָל.

איר צוועק:

זיין מיט דער מוטער אַפּן אָרטיקן בעסוילעם אַף קיינער-אָוועם — די מוטער האָט דאָ אַפּן בעסוילעם ניט געהאַט אַפּילע קיין איין קאָ-רעיו; שיינדל, ווי אלע יאָה אין דער צייט, עפעס, ווי אַ מין שאַדן צווישן דער מוטער און צווישן די קוואַרים פונעם פּאַטערס געשמאַר-בענע עלטערן, מומעס, זיידעס און באַבעס.

שיינדל — אַננעמאָן אין אַ גלאַט שוואַרץ קלייד, ווי אַ פּרינצעס אין טרויער; איר צינגעלע — שאַרף: קיין בעסערער שאַדן, האָט זיך געדאַכט, קאָן גאָר אין דעם פאַל ניט זיין. זי האָט גלייך באַם אַנקור מען באַשעפּטיקט אַ פרעג געמאָן:

— נו, וואָס?

מע האָט איר געענטפּערט:

— פאַרטיק.

ביידע — זי און די מוטער — האָבן באַלד אָנגעטאָן שוואַרצע מאַנטלען, אַרומגעוואָרפֿן שוואַרצע שאַרפעס אַף די קעפּ.

ס'איז געווען סאָף זומער נאָך אַ קילער נאַכט.

אינמיטן זוניקדיקייטן פֿרימאָרנן — עס האָט געשמעקט מיט קאווענעס, מיט דיניעס, מיט שויפער, גיך אָפּגעהאַנדלטן מאַרק — האָט פֿלוצלינג פֿון אלע דריי באַטעמערראַשיים זיך דערהערט דער ערשטער שויפערבלאָז, געצווונגען פענעקן, ער זאָל אַ ציטער טאָן, ווי פֿון אַן אָנזאָג:

— די מאַגישע גייט!..

אין נייעס פֿאַטעטאָן האָט יאַנקל דער פֿורמאָן אָפּגעפֿירט די מוטער מיט שיינדלען אָפּן בעסוילעס, זיך אומגעקערט אַהיים ליידיק, ניט אויסשפּאַנענדיק, געהאַלטן די פֿור אין שאַטנדיקן הויף־ווינקל, אָפּגער־וואַרט אַ שאַ און מער און נאָך אַליי ניט געוואָסן, צי מעג ער שוין פֿאַרן זיי אָפּנעמען. ער האָט געזאָגט:

— ווייסטצי דער וואַטמאַכער, צי זיי האָבן זיך שוין דאָרט

ספֿראַוועט, צי ניין!..

נאָך האָט ער געזאָגט:

— מע פֿאַרט אַן אַנדערשמאַל צוליב עפעס דעכטס, ברענגען הוי פֿאַר די פֿערד, אָדער אָפּילע — אַראָפּברענגען אַ דאָקטער, ווען עמע-צער איז קראַנק... פֿילסט: טוסט עפעס... און דאָ — אַ צערעמאָד-ניעלע... מ'האַסטו דיר אַ פֿאַרעכען!.. מע קאָן לעבן, זיי" אויסגיין!.. אַ נודנעסט און גענוג...

נאָך אויב אזוי, אויב יאַנקלען נודיעט, וועט אים פענעק, פֿאַר שטייט מען, אין אזויגע מינוטן איינעם אַליין ניט פֿאַרלאָזן — ווען יאַנקל לאָזט זיך פֿאַרן אָפּנעמען די מוטער פֿונעם בעסוילעס, זיצט פענעק מיט אים אין איין שורע אַף די קאָזלעס און פֿאַרט מיט בלוין אין אָנהויב בעסוילעס וועט ער אַראָפּשפּרינגען פֿון דער פֿור און וועט אַוועקבלאַנדזשען צווישן די ביימער אַרום די קוואַריים, קערט די מוטער מיט שיינדלען זאָלן אים דאָרט ניט דערזען. פענעקס געפֿיל: ס'אַראַ מעכאַניע צו זיצן באַשטראַלט מיט זון לעבן אַ פֿריינט אַף די קאָזלעס, ניט דערלאָזן, ער זאָל זיך נודיען.

באַרגאַרום מיטן שליאַך, וואָס פֿירט אין וואַלד אַרײַן צום בעסויר לעס, האָבן זיך נאָך אַליי געצויגן יאַמנאַראַימדיק־קראַנקע ווייבער — רויט־געוואַרענע נעזער, פיבער אין די אויגן — ווי קראַנק וואַלט זיי

געמאכט שוין גלייך דער ערשטער שוויפער-בלאז. דער גאנצער ווייטער
באגרייכונג איז געווען פול מיט זיי — העל-באזונטע, דערהויצטע און
שטויביקע. יענע, וועמען דער פאעטאן האָט אָנגעיאָגט, האָבן געצויגן
די קאָפּן-טיכלעך אַלץ נידעריקער איבער די אויגן, קערני ניט צו באַ
געגענען זיך מיט יאָנגלס מאַנצבלשן בליק, זיך געשעמט קוקן איינע
דער אנדערער אין פּאַנעם אַרײַן, ווי נאָך אַן אַוויירע.
פענעק — ער האָט געהאַט אין זיי אַ שטיקל נעקאָמע, אַלעמײ לאָזן
זיי זיך נאָרן, נאָר אין דער אייגענער צײַט דאָך געפילט, ווי אים נאָגט
פון זיי אין האַרצן:

— יודענעס!.. וואָס האָבן זיי זיך אַזוי דערשראָקן?..

דער בעסוילעם האָט זיך געפונען טיף אין גרויסן וואַלד אַף אַן
אָרומגעראַבענער לאַנגע. צווישן די ביימער, כאַס אַרײַנפאַרן אין
וואַלד, האָבן זיך גלייך דערהערט קלנגדיקע ווידעריקעס, אָן אַ שרד
אומקלאָרע ווייבערשע טײַנעס, וויינענדיקע ווייגעשרײַען. יאָנקל האָט
געזאָגט:

— ווייבער!.. הערסט, צי נײַן?.. ט'האַסטו: אינדערהיים, צווישן
לעבעדיקע, זײַנען זײ, ווי טױטע, און דאָ, צווישן טױטע, ווערן זײ דיר
אַלע מיטאַמאָל לעבעדיק... דאָס עמעסע פּאַל! — ער האָט אַ טראַכט
געטאָן, — כאַטש, אַז מע זױל צוריק... אייניקע פון זיי איז גענוג
ביטער...

ער האָט נאָכגעלאָזט די לױפנדיקע פּערד די לױצעס.

— שױן אַ קלאָרע זאָך, — האָט ער געזאָגט, — אַ יודענע, וואָס
מער זי שווייגט באַ זיך אינדערהיים, אַלץ מער לאָשן האָט זי דאָ אַפּן
בעסוילעם. — שיט פאַר פּײַער און פאַר וואַסער.

דאָ איז דער פאעטאן צוגעפאַרן צום בעסוילעם-שטיבל, וווּ אַ פאַר
קאָפּפּאַנים בעטן געדאַוועס. פענעק איז גלייך אַראָפּגעשפרונגען פון
דער פּור, זיך אַ שאַר געטאָן אָן אַ זײַט צווישן די ביימער — די מו-
מער מיט שײַנדל דער גרויסער האָבן אין יעדער רעגע געקאָנט אַרױס-
קומען פונעם וואַהעל און אים דערױען. אים איז געבליבן ניט מער, ווי
אומקערן זיך מיט אויסבאַהאַלטענע וועגן צוריק אין שטאָט.

דאָך, וויבאַלד ער געפּײַנט זיך שױן אַפּן בעסוילעם, וועט ער ניט
אוועקגיין פונדאָנען מיט גאַרנישט — אים דאַכט זיך: עפעס וועט אים
פעלן, אויב ער וועט ניט אַ קוק געבן:
— וואָס טוען דאָ די ווייבער?

אף יענער־זייט גראָבן, ארום דער בעסוילעם־לאַנקע, איז ער אונז
טער א געדיכטן קוטט לאַנג געלעגן אַפן בויד, אַריינגעקוט פון צווישן
די צווייגעלעך אין פאַרשיידענע ווייבערשע פענעמער, זיך איינגעהערט
אין זייערע טיינעם, פאַרוונדערטהערהייט געפונען, אז ווייבער —
מאַמעש מאַזיקים — מאַכן „עם“ שוין דאַפּקע גאָר ניט שלעכט:
— עפעס טאַקע, ווי יאַנקל זאָגט...

צום ביישפּיל: זיך דעם בייזנס ווייב — פעסיע...
א שטיקע טוב... קאָן א גאַנץ יאָר באַ זיך אינדערהיים קיין צוויי
ניט ציילן, שווייגט אַפּילע אין מאַרק באַם איינקויפן, לאָזט זייער שע-
מעווירק אַראָפּ די וויעס, ווי נאָר מע וויל איר א קוק געבן אין די
קרום-שמייכלדיקע אויגן. און דאָ, באַם קיווער פון איר געשטאַרבענעם
שווער—זע גאָר דעם געפנטן פּיסט מיט די קנאַקנדיקע ניין מאַס
רייד, וואָס זי האָט אף אים א שאַט געטאָן!...? זע נאָר דאָס אזעס!..
עפעס ווי זי וואָלט, צוקומענדיק צו זיין קיווער, אים גלייך געגעבן א
באָד־אַפּ:

— שווער!.. כאַטש איר זייט געווען א פּראַסטער ייד, נאָך א
שויכעט דעהצו, פונדעסטוועגן זייט איר איצט אין קיווער, האָט קיין
פאַריבל ניט, א גרויסער לעקיש, נאָך א פיינער שקורניק דעהצו... איר
הערט, וואָס מע רעדט צו אייך?..

און באַלד האָט זי מיט אים אָנגעהויבן זיך שאַפן, ווי מיט א פּאָ-
שעט מעשאַרעס־יינגל, אים פּאַשעט אַריינגעלייגט אין מויל אַריין,
וואָס ער זאָל זאָגן, אים געלערנט, וווּ א טיר עפנט זיך.

צום אַלעם ערשטן האָט זי דעם אַלטן געשטאַרבענעם שווער, ווי
פענעקן האָט זיך געדאַכט, גלייך א שיק געטאָן אין דער מעאַראַס-
האַמאַכפּיילע, צו די אָוועס. פענעקן האָט אזש שיר ניט אָנגעכאַפט א
ראַכמאַנעס אַפן אַלטן שוויכעט אין קיווער:

— ס'איז פּאַלן מיך א גאַנג... פונקט אָנגעמאַסן פאַרן אַלטנס
פּיס...
איינגעוויקלט אין אַלערליי אַרומיקע ווייבערשע געוויינען, האָבן אירע

טענער ניט נאָר קלאָר דערגרייכט צו פענעקן הינטערן קוסט, ס'איז
אויסגעקומען: זי הייסט דעם שווער ניט מער און ניט ווייניקער, ווי
א טרייסל טאָן אין דער מעאַראַס־האַמאַכפּיילע דעם אַלטן אַווראַמען
פאַר דער באַהד, אים א פרעג געבן קלאָרע דיבורים:

— ס'טייטש, דו אוראָם אָווינו, דו אַזוינער און אַזוינער, וואָס טראַכסטו דיר? וואָס שווייגסטו?.. וואָס מיינסטו? — סע וועט דיר אַפניין גלאַט?.. נאָמאָל ביסטו געווען אַ שטיקל לייטישער זיידע אין כומעש, איצט שווייגסטו, ווען דער מאַלעכאמאָוועס האַלט דעם כאַלעף אָפן האַלדז? איצט האַלטסטו אין איין אונטערקאַנפּענען זיך צו גאָט, אַבי דיר זאָל זיין וואַרעם אין גאַנידן?!... דו קישקעניק איינער!..

בערערך דאָס אייגענע האָט זי געהייסן דעם שווער אַרײַנטיילן סאַרען, ריווקען, לייען, יאַנקעוון און דערהויפּט — ייצכאַקן, אַלעמיי ער האָט אָפּגענאַרט מיט די בראַכעס. דעריקער אָבער האָט זי אָנגעריבן אַ מאַרדע דעם שווער אַליין:

— ס'טייטש!.. פון די טרערן, וואָס איך האָב פאַראַיאָרן אויסגע- גאַסן דאָ, אַף דיין קייווער, איז גאַרנישט ניט געוואָרן, זוואַרעם דער דאַלעס... דער דאַלעס איז גרויס און שרעקלעך, און זיידל — דער גרעסטער לאַמדן אין שטאָט— מוז נאָך אַלץ געבעך, טראַגן קלומקעס מעל צו די טווירן אין די קיכן... אז וויי צו די אויגן, וואָס זעען עס!.. און ריידן האָט ער שוין גאָר אינגאַנצן אָפּגעהערט — זיידל.

זי האָט אויסגעשנייצט די באַטרערטע רײטע נאָו אין דער זשמעניע אַרײַן און האָט אויבגעלאָזט מיט אַ פּאַשעטן טיפּן זיפּן, שוין אינגאַנצן אָן אַ ניגן:

— וויי איז מיר, ווינד איז מיר... זיידל רעדט שוין ניט אַפילע באַ זיך אינדערהיים... אַפילע מיט מיר, זיין אויגן ווייב, רעדט ער שוין קיינמאָל ניט...

— אזוי גאָר?

— הער אַ מייסע...

פּענעקן איז זייער טשיקאָווע. אויב אַזוי, וועט אים אויסקומען געד- פינען אָן אויסרייד, אַרײַנקומען צו זיידלען אַהיים און אַ קוס געבן: — וואָס-דזשע טוט ער דאָרט אַ גאַנצן טאַג, אויב ער רעדט ניט צו קיינעם?

פּענעק מיינט:

דאָס ניט וועגן זיידל דעם ביזן איז עפעס ווערט; זיידלעס ווייבס טיינעס באַם קייווער פון איר שווער זיינען אויך ניט אַזעלכע, וואָס מע קאָן זיי הערן אַלע טאַג. אים דאַכט זיך: ער האָט עפעס אָפּגעטאַן ער האַלט:

— אַ מענטש טאָר ניט אַרומגיין קיין איין רענע ליידיק.

נו גוט... אין זיכארן וועט צווישן פיל אנדערע בלייבן אויך דער
היינטיקער העל-זוניקער טאג מיטן ביימער-גערויש אין וואלד, מיט די
וויבערשע געוויינען צווישן די קווארים אפן בעסוילעם; עפשער וועט
עס צונייץ-קומען.

דעחו נאך — א ניי טרעפעניש:

ער האט נאך אנטגעהויבן ארויסצוקריכן פון הינטערן קוסט, ווי ער
האט זיך גלייך א כאפ געגעבן צוריק אונטער די צווייגלעך:
— אד.. סארא פוין ערטל — דאס בעסוילעם אין ערשטן טאג
פון קיינער-אונטען — וועמען טרעפט מען דארטן נישט?!

4

אף אן ארויסגעקראכענעם ווארצל, אונטער א געדיכטן בוים איז
געזעסן כאים-יויעל הייממאנס צוועלף-יארים מיידלעך, מאניע — יענע,
וועמען שטאט-יינגלעך פארשרייען:

— „מאניע... קאן אפילע קיין מוידעאני!“..

ניט ווייט פון איר — אף יענער-זייט בעסוילעס-גראבן — איז
אפן גראז געזעסן איר קראנקע, פרום-געווארענע מוטער, די גראד-יאע
לימוואטשקע, געהאט צוזאמענגעצויגענע טרויעריקע אויגן און זייער
לאנג, אן א מינדסטן דיר, געקוסט אף די בלימלעך, וואס זיי אליין
האט פארזעצט ארום קיינער פון איר איינציגן זון אראנען.

מאניע, זיצנדיק אונטערן בוים — א שלעקל; ווי בלויז פון אס-
שאנעס וואלטן אירע אויגן טרויבערן די שורעס אינעם אפענעם בוך,
וואס אין איר שויס. איר אנטאן — לייכט-זומערדיק, היינט אויסגעד-
פרעכט, אינגאנצן אן ארבל; אירע מאגערע עלנבויונגס — נאקשט-
פארברוינט, אביסל עלטער פון איר, מאניען אליין, ווי זיי וואלטן
קערן ניט צו איר נאך צו איר עלטערער שוועסטער, אלאנען. יענע —
א-די אלאנע — איז סאבאל איינמאל געווען זיך אין גוראלניע בא
אירע עלטערן צוגאסט. איצט זיצט זי ערנען אין טורמע. אין שטאט
זאגט מען וועגן איר:

— א סאציאליסטשע.

פענע ווייסט ניט, וואס איז עס אזוינס; פון דעם, וואס ער האט
געהערט: „סאציאליסטן ווילן ניט קיין קייסער, ושטעלט ער זיך פאר;
סע דארף זיין עפעס זייער אזעסדיקס און שארפס. ער געדענקט עס
אויך איצט, קוקנדיק אף מאניען פון הינטערן קוסט:

— צי איז ניט אויך אזוי אזעמדיק און שארף דאָס געלייעכטע
בוך אין איר שויס?..

מיט אן ענערגיש-לייכטן דריי וואָרפט איר געשוירן קעפל אלעמאָל
אַרונטער די געקירצטע האָר, וואָס קריכן איר אין די אויגן; דאָס איז
איר טעווע מאַמעד, ווען זי לייענט — אַ שלעקל-טעווע. פענעק האָט
געהערט, ווי מע זאָגט אין שטאָט:

— אַלע סלױשעס-טשעס זיינען זיך שוין פון דער גוראַלניע צע-
לאָפן, נאָר דער קאַסיר כאַי-יויעל הייסמאַן — מאַניעס פּאָטער —
איז דאָרט געבליבן, ווייל ער האָט איבערגעזיין קיין שטעלע ניט. ער
וועט וווינען אין גוראַלניע, ביז מע וועט אים ניט אַרויסטרייבן... ער
האַט אן אַנדער בריידע?

נאָך האָט מען געזאָגט:

— צוגעקומען אין שטאָט נאָך אַן אויסגעפּווצטער קאַפּצן.

— וואָס-זשע? ניין?... אַן אַפיקוירעס אָ קאַפּצן איז אויך אַ קאַפּצן.

דאָך... אַזוי מאַניע — מיט יעדן ריר אירן, אזוי דאַכט זיך, איז
זי אַף דער זייט פון איר ישוועסטער אַלגען, וואָס זיצט אין טורמע,
אַף דער זייט פון איר פּאָטער, דעם אַפיקוירעס, וואָס האַלט, אַז מע
דאַרף פיינט האַבן אין שטאָט אַלע פרומע יידן, זייערע געשעפטלעך,
זייער לאַגאַש... מע דאַרף ריידן נאָר רוסיש, לייענען נאָר רוסיש — אָט
אזוי טוט זי טאַקע אַפילע איצט, ביים זי איז געווען געצווונגען צו
פירן איר קראַנקע מוטער אַהער אַפן בעסוילעם...

לייטנדיק היינטערן קומט אַפן בויך, האָט פענעק ניט אַפּגעהערט צו
קוקן אַף איר פון צווישן די צווייגלעך.

זיין געפיל:

עס ציט אים צו אירע ברייטע שאַרפע ליפּלעך... אויז אַ בויזען...

נאָך גוט, וואָס קיינער ווייסט עס ניט...

נאָך אַ געפיל:

זי איז, ווי אַף אייביק זיין גרעסטער סוינע — מאַמעד, ווען זי
זעט אים, ואיז עפעס, ווי זי וואַלט ניט זען פאַר זיך גאַרנישט... זי
פרעגט אַפילע ניט, ווער ער איז... און מיט יאָסל דעם גוראַלניקס איז
זי אין גוראַלניע כאַווער. פענעק ווייסט עס — אים האָט עס געזאָגט
באַרעך...

פאַרוואָס-זשע האָט זיך איצט דאָך גענומען דאַכטן, אַז אַלע סאַך-
זומערדיקע רייכעס אין וואַלד, אַלע אַרומיקע פּוילישע סוויסטשערייען

גראַנג זיך בלויז פון איר — אַידער מאַניען? זי באַלעמט זיך אים
 אָסט באַנאכט, ווען ער שלאָפט... ער געדענקט זי... אפילו ווען ער
 פאַרטראַכט אַמאָל גיין מיט באַרעכן צו יאָסל דעם גוראַלניקס אַהיים,
 איז דאָס שוין אויך נאָר אַ האַלב צוליב יאָסלען — אַ גאַנצע האַלב
 פון אים, פענעקן, האָפט דאָן שטילערהיים: עפּשער וועט ער דאָרט
 דערזען מאַניען... כאָטש פּונטווייטנס, כאָטש פאַרבייגייענדיק... נו גומ:
 זאָל זיין, אז אַלע שיינע זאַכן, וואָס ער, פענעק, וועט אַמאָל אָפּמאַן,
 וועלן — ווי די רייכעס האָן אין וואַלד, ווי די אַרומיקע פּויגלשע סוויס-
 טושערייען — אויך קערן בלויז צו איר, מאַניען. אים ווילט זיך שוין
 גלייך איצט אַנהייבן מאָן עפעס אַ גוטע זאַך... ניין. מער איינליגן דאָ
 הינטערן קוסט קאָן ער נישט... אומגעלעך... מער קאָן ער נישט...
 ער איז שוין אַרויס פון הינטערן קוסט, ער לויפט איצט שוואַלפּאָם
 באַרג-אַראָפּ צוריק אין שטאָט. אויך דאָס געדענקט ער ניט. ער וועט
 אין שטאָט עמעצן וועגן דעם אַלעם גלייך דערציילן...

- וועמען? — באַרעכן?..
- ניין... באַרעכן געוויס ניט.
- יאָסל דעם גוראַלניקס?..
- ניין... יאָסלען — אוואַדע און אוואַדע ניט...
 — קיינעם ניט!.. אַן עס זאָל עס נעמען!

5

דאָך:
 ס'איז געווען פאַרנאכט, ווען פענעק האָט וועגן דעם דערציילט
 יאנקל דעם פּורמאָן.
 ביידע — ער און יאנקל — זיינען געלעגן אָפּן געמיטלעכן געלעגער
 אין פּערדן-שטאָל, פענעק — מיטן פּאָנעם צו יאנקלס רוקן.
 יאנקל האָט געפרעגט:
 — וואָס וואָלסטו געטאָן, ווען דו גייסט צו איר צו נאָענט?..
 פענעקן האָט דערפון אָנגעהויבן קלאַפּן אין האַרץ, ווי בעשאַם ער
 איז געלעגן הינטערן קוסט.
 יאנקל האָט געפרעגט:
 — אַ?.. דו קליינער...
 — וואָלסטו אָנגענומען באַ דער האַנט?..
 — וואָלסטו אַ גלעט געטאָן?..

פענעק האָט זיך שטאַרק פאַרשעמט, געשוויגן, זיך אויסגעמאַלט.
איך האָנט איר גלאַט — זיידענע הויט...
יאַנקל:

— וואָלסטו צי אַרוםגענומען?
פענעק האָט דערפילט: אונטערן ברוסטל קלאַפט אים שטאַרק
שטאַרק — פיל מער, ווי הינטערן קוסט.
יאַנקל האָט געפרעגט:

— וואָלסטו צי אַ קוש געטאָן?.. זאָג דעם עמעס.
פענעק האָט זי אין געדאַנק דערזען זייער נאָענט, דערפילט דעם
אָנריר אָן אירע כרייטע שאַרפע ליפלעך; ער האָט ניט געהאַט קיין
קויעך צו ענטפערן:

יאַנקל — ער איז נאָך אַליז געלעגן מיטן רוקן צו פענעקן — האָט
זיך פאַרטראַכט. פענעק האָט אַרונטערגערוקט די הענטלעך אונטער
יאַנקלס קערפער, פון אונטן זיך צוגעהריקט מיטן ביינעהריקן ברוסטל
צו יאַנקלס רוקן. יאַנקל האָט געזאָגט:

— ניטע, דו... קיצל ניט, דו מאַזיק איינער!
ער האָט אַ מוחמל געמאָן זייער זיכער:
— ווער ווייס? — זי קאָן נאָך אַמאָל זיין דיין ווייב.

פענעק האָט ניט געקאָנט מער אויסהאַלטן — דערפילט: אָן אינד
ווייניקסט כלפערדיי קריכט זייער געשווינד צו זיין האַלדן — זיך
מיטאַמאָל געגעבן אַ דריי-איבער מיטן פאַנעם צו דער וואַנט; פון די
אויגן האָבן גענעצט טרערן.

יאַנקל האָט געפרעגט:
— וואָס וויינסטו? — דו נאר, דו...
פענעק האָט אַרויסגעכליפעט:
— איך ווייס ניט.

יאַנקל:
— פאַרט!
פענעק האָט אַ קרוי געטאָן האַלב-דערוואַרגן:
— כ/האַב מוירע...
יאַנקל האָט געפרעגט:

— פאַר וועמען? פאַר אַדער מאַניען האָסטו מוירע?..
דאָ האָט מען יאַנקלען גערופן אין „הויז“ אַרײַן, אים געהייסן
שפאַנען אין נייעם פאַעטאָן, אַפּפירן שיינדל די גרויסע אַקעגן נאַכט

אחים צו איר בערישן. יאנקלען האָט פאַרדראָסן, פאַרוואָס מע האָט
אים אין „הויז“ געזאָגט: „שפּאַנען דאָסע אין נייעם פּאַעטאָן“. ער
רעכנט: צוליב שיינדל דער גרויסערס, „קאָוועד“ איז איבערגענוג דער
אַלטער פּאַעטאָן אויך; ער האָט שיינדלען מעסוקן פּיינט, שוין גיט
איינמאָל געזאָגט:

— „כ'וואָלט ליבער געטראָגן שטוינער, איידער פּילן, ווי אַדוי
פּריצע זיצט מיר אין פּאַעטאָן הינטער די פּליוועס“.

פּענעק איז צוגעגאַנגען אין הויף צו יאנקלען, וואָס שפּאַנט אַסענן
נאכט מאַדנע פּאַמעלעך און ביז דעם פּאַעטאָן. ער האָט געזאָגט צו
יאנקלען:

— כ'האָב קיין מוירע גיט... פאַר איר...

יאנקל איז געווען ביזגאָר צערייצט, זיך אפּילע גיט אומגעקוקט
— נו גוט, — האָט ער געזאָגט — מאַזלטאָוו דיר!.. דול מיר נישט!..

1

ס'האָבן זיך אָנגעהויבן די שטראָפן פאַר פענעקס זומערדיקע אוויג.
רעם — שטיל, אָן אַ מינדסטן אָנזאָג, אָן שום אויסרייד, ווי כאַשטראָפּט
וואָלט דאָס לעבן אַליין.
די ערשטע שטראָף:

פאַליעקן און בליומען גרייט מען אַר ראַשעשאַנע נייע מאַלבושים;
דעם פאַטער און דער מוטער — שמועסט מען ניט! אַפילע די דינסטן
קויפט מען אויך מאַטאַנעס; מע פרעגט זיי אומיסטן, קעדיי זיי זאָלן
גרייט ווערן:

— געפעלט אייך?

און פענעקן — גאַרנישט, ווי ער וואָלט גאָר אַר דער וועלט ניט
געווען — אַפילע ניט קיין נייע פאַר שיד.
פענעק זעט:

צו יאָנטשוו-צו דעחפילן אַלע באַנייט-אַקאָן זייער כשוועס:
— אַ קלייניקייט?..

שניידערס, שוסטערס קומען אין „הויז“, מעסטן דיר אויס די לענג
פון דיין קערפער, די ברייט פון די יונגע אַקסלען, די גרעב פון די יונגע
פיס — אַ פוס, פילט פענעק, האָט אַ טעווע: מעסט מען אים אַרום
פון אַלע זייטן, אזוי באַלד ווערט ער באַ זיך אַ וואַזשנע מעיוכעס.
און דאָס אייגענע פאַרקערט: אַ פוס, וואָס מע נעמט אים ערעו
ראַשעשאַנע קיין מאַס ניט אַראָפּ, איז ער דער עמשער לעיוצלעך.
פענעק האָט אַ קוק געגעבן אַר זיין אייגענעם גרוי-אַפגעריבענעם,
פאַרפלעקטן „הילעך“, אַראָפגעפאַלן באַ זיך, נאָר ניט ביז דער לעצטער
מאָדרייע; זיין באַציונג צו די אייגענע אויסגעריבענע עלנבויעגנס, צו
זיינע פיס אין די געלאַטע מצעפאַרענע שיד — ווי די ערעווראַשע-

שאַנעדיקע באַציונג באַ נאכמען דעם פאַרבער צו זיין אייגן ווייב און
צו זיין באַרעכן:

— נו, קינדערלעך, איך קאָן אייך מיט גאָרנישט ניט העלפֿן.
פענעק האָט פּיינט באַראַמט. איבער אזעלכע נאַרושיקייטן וועט ער
זיך זיינע יאָרן ניט פאַרוויסמין; ווער שמועסט נאָך, אז מיט אַנטאָן
אים קריע-בליע וויל מען אים דאַפּקע פאַרומערן זיין לעבן — דאָ וועט
זיך פענעק שוין געוויס ניט אַוועקזעצן זאָרגן... אַפּצעלאַכעס...
— וואָס וועט ער אַנטאָן אום יאָנטעווי?

ער וואָלט דערוף געקאָנט ענטפּערן:
— זאָל מיך שוין אזוי וויסן אַ ביזע וועטשערע.
ער וויל דערפֿון ניט טראַכטן — פֿון דעם אלעם דרינגט ער בלוז
ארויס, אז אין קומענדיקן יאָנטעווי האָט ער אַסאך אַ קלענערן כּיילעק,
איידער אנדערע... דערווייל אָבער ציט זיך נאָך אַלץ די פאַר-ראַשע-
שאַנעדיקע וואָך, און זיין כּיילעק אין אַ סאָף-זומערדיקער וואָך וועט
פענעק שוין דאַפּקע געוויס ניט אופגעבן; ער גאַפט שיר ניט:
— זע-נאָר טעג!.. ליכטיק-זוניקע, געשענקט-וואַרעמע, איינס און

איינס...

מיט די זוניקע טעג קאָן מען זיך אלע פּרימאָרגן באַנייס אויס-
פּוצן — אלע פּרימאָרגן, ווי מיט אַ ניי קלייד. פענעק פּילט עס מאַ-
מעש: ער נעמט אַף זיך אַרום אזא מיין געראַטענעם טאָג, ווי מע נעמט
אַף זיך אַרום אַ גאָר-גאָר פּייגעם מאַנטל, און לאָזט זיך אין אים אַוועק
איבער דער שטאָט.

2

אין דער לופט כּלענרן וואַרעמע גאַנידנס.
אינדערהויך, אזוי ראַכט זיך, שיינען עטלעכע זונען מיטאַמאָל —
פֿון איין זון קאָן גאָר אזוי זוניק ניט זיין.
באַ פענעקן מנייטשן זיך די אויגן:
— זע-נאָר!..
זיין געראַטע:

„די זון — ווי אַ באַלמעלאַכע: אַף צו פאַרענדיקן צו דער צייט
דאָס שטיקל אַרבעט, וואָס הייסט „זומער“, האָט זי זיך גענומען „גע-
הילפּערנס“. פענעקן וואָלט זיך וועלן אויסטאָן באַרוועס און געבן די
פּיס אביסל צו פּילן די וואַרעמקייט פֿון דער ערד — אַז סיי-ווייסי

זיינען זיי ביליקע פים — קיין שיד אף ראשעשאַנע וועט מען זיי ניט מאַכן...

— נו גוט...

פענעק וועט שוין ווי ס'ע ניט איז זיין שטעטל באַשטיין, ער וועט אָנעמען פאר לייב זיין קריע-בליע, אַכזי אַנדערע זאָלן אים דערפאר ניט עסן. ער האָט זיך שוין ווידער פאַמעלעכקע אַרויסגעשאַטוועט פונעם „הויז“ און געפינט זיך אין דעם אַרעמען טייל שטאָט; דאָ טראַכט זיך בעמילע וועגן עפעס אַנדערש.

אין די הינטערגעסלעך, — זעט פענעק, — דאָרט, וווּ מע האָט ניט אף יאָנטעוו — שמירט מען פונדעסטוועגן די שטיבער, און נאָך ווי?.. מיט אימפעט, אַקוראַט ווי מיט אַלעם איבערקין איז מען שוין אף ראַשעשאַנע פאַרטיק.

— טשיקאָווע, ביזנאָר טשיקאָווע...

עליע דעם שמריקלדייערס ווייב — א קליינדיקדייטע (אַלץ הייסט רויט!); איר נאָז — אי איינגעפאַלן, אי אַזעסדיק פאַרים, ווייל זי האָט שטאַף אף בידע זאַכן; אירע אויגן זידלען אָפּ אַ מענטשן אָן ווערטער, בלויז מיטן ערשטן קוק. זי איז אינקאַעס אף דער וועלט, ווי אף אַ מאַן, וועמען זי האָט אַלע יאָר אומזיסט אַ קינד. פענעק האָט עס איינגאַל אַליין געהערט פון איר מויל: — אַזוי האָט זי געשריען פון איר שטוב אין גאַס אַרויס:

— „אַ מאַקע איר, דער וועלט! אַלע יאָר וועל איך גיין צוליב איר אומזיסט זיך צעלייגן אין קינפעט?“

כאָטש זי איז איינע פון די צוויי שכיניעס, וועמען די וויגדערקע — ווי ווייניק זי זאָל ניט פאַרדינען — מוז זיי אַריינטראַגן יעדערער אַ קוילעטש אף שאַכעס, פונדעסטוועגן מאַכט זי אויך אַן ערעווייאַג-טעוורדיקן אָנשטעל — קלייבט זיך איצט איבער אין שכיניעס פון איין דירע אין דער אַנדערער.

— עלימילעד! — שילט זי איר מאַן, וואָס דרייט גאָר איצט שמריק ערגעץ באַ פויערים אַפן דאָרף, — עלימילעד! אין בויך זאָל דיר דאָרט ווערן פריילעך!

איר צעבונדן קאַפּ-טיבל ברענט און שוויצט, ווי איר קליינדיק-רויט פאַנעם, ווי דאָס אַכט-כאַדראַשימדיקע קינד אף אירע הענט באַ איר ברוסט — דעם קיילעכיק רויטן אויטער. זי דערזעט פענעק, וואָס שטייט אַ צוקוקנדיקער באַ דער זייט, טוט זי, ווי אָן אויגן צו אים אַ

אָג, טועט אים אַרײַן דאָס קינד; דאָס איז זי אים מאַטריעל, ווי אַן
אײגענעם מענטשן:

— נא, האַלט נאָר!..

אַרײַן איז זי שוין גישטאָ — אַוועקגעיאָגט מאַלע רעזיכע, ווי אַר
אַפצובאָרן עמעצן.

פענעק האַלט דאָ אַביסל דאָס פרעמדע קינד אַר די הענט — פאַר-
וואָס דען ניט? ער פילט מאַמעש מיט אַלע כּוּשׂים:

— ס'איז נאָך נאָר פאַר אים אַ שטיקל קאָוועד.

ער דרינגט פון דעם: די שטרוקלדרייערקע איז אים, אַפּאַנעם, אינד
גאַנצן מויכל, וואָס ער איז פון דאָרט — פונעם רייכן ווייסן „הויז“

— אַ געזונט אַר איר...!

פונעם קינד שמעקט ניט נאָר וואַזשנע — מאַמעש עס ווילט זיך

פאַרדרייען די נאָז אין אַן אַנדער ווייט. נאָר ס'איז אַ קלייניקייט...!

פאַר איין זאך קאָן פענעק קאָוועדן — דאָס קינד, כּאָטש ס'איז פול

מיט צעטראַגענער שרעק, וואָס מע האָט עס פּלוצעם אזוי אַכזאַריעס-

דיק אַפּגעריסן פון דער ברוסט, וועט עס דאָך בלייבן מיט אים, פּע-

גען, צופרידן... דאָס קינד פאַרקרימט זיך אַר אַנצוגלייבן וויינען —

שוין ניט דאָס ערשמע מאָל... נאָר נעכטיקע טעג!.. סע וועט פון דעם

ווידער נאָרנישט ניט זיין — מיט די באַסן, מיטן מויל, מיט די אויגן

און מיט דער נאָז וועט דעם פענעק ענדעס-פענדעס מאַכן אזויפיל

פּרילעכע מינעס, ביז דער ערעוו-ווייגענדיקער קרים אַפּן קינדס פענעמעל

וועט ווידעראַמאָל איבערגיין אין אַ שמויכל, אַפּילע אין אַ געלעכטער.

דאָ אָבער איז אונטערגעקומען די ווידערקע — יענע, וואָס טראַגט

הינדער און אייער פון מאַרק אין „הויז“ אַרײַן — אַ מאַנערע, אַ פּלאַ-

טשיכיקע; דער רועך האָט זי אָבער גראָד איצט באַדאַרפט אַנטראַגן.

— זע-נאָר! — האָט זי אַ פאַטש געטאָן מיט דאַרע הענט.

איר אַנשמעל:

ווי זי וואָלט ניט גלייבן אירע אויגענע אויגן, ווי זי וואָלט פאַר-

גליווערט געוואָרן פון ווונדער. כּאָטש, צוריקגעשריט:

— וואָס איז דאָ אזוינס דער אומגליק?..

זי האָט אַזש פאַרשנורשוועט די ליפּן:

— הער נאָר — האָט זי געזאָגט צו דער שטרוקלדרייערקע, —

עפעס נאָר אַ טייערע ניאַנקע כאַ דיר — אַזש מיכאַעל לעווינס מע-

זיניק...!

פענעק קאן עס ניט פארטראגן — וואָס מע דערמאָנט אים דאָ, אין די הינטערגעסלעך, זיין „יובעס“. ער טוט א שטעק אָפּ צוריק דאָס קינד דער מוטער... זיין, אפילע דאָס טוט ער שוין אויך ניט—סון גרויס פאָהרדום זעצט ער פאָשעט אוועק דאָס קינד אָפּ דער ערד, דאָרט וווּ ער איז געשטאנען, און גייט אוועק אן אופגעבראָכטער:

— ט'האַסטו דיר...

— נאָ דיר אַ ווידערקע...

סע נאָך גוט, וואָס זי האָט מיט די פארשנורעוועטע ליפעלעך ניט א פרעג געמאָן:

— נו, און אָפּ יאָנטעווען?.. וואָס פאַר אַ פּיין גאַרניטערל מאַכט מען

דיר עפעס אָפּ ראָשעשאָנע?

פענעקס געפיל:

— נאָך גוט אָפּגעשניטן.

אויב אזוי, וועט ער מער צו דער ווידערקע אפילע איינמאָל זיך ניט אומקוקן — ווי לאָט צו דער שטאַט סראָס; אוועקרוקנדיק זיך גיךגיך, ווי פון אן אומגליק, וועט ער זיך אַריינשאַרן צווישן געדיכטע הייזער און וועט פאַרקלענערן די טריט ערשט אין דער אַנדערער גאַס— אויך אַ הינטערשטע.

8

— „ייסראָעל דעם שניידערס גאַס“.

אזוי רופט מען זי אין שטאַט — ווייל ייסראָעל דעם שניידערס שטוב מיט איר אָפּענער טיר, מיטן שטעפן פון צוויי ניי-מאַשינעס, וואָס סראָגט זיך פון איר, איז דאָ דער שפּיגל; מע קאָן אָפּ איר זאָגן:

— אַ שטוב — אַ מוצלעך.

פענעקס געפיל צו איר:

— קיין איינהאַרע ניט...

דאָס איז דערפאַר, וואָס ייסראָעל איז דער בעסטער שניידער אין שטאַט, און זיין שטוב איז שטענדיק פאַרוואַלגעריט מיט אַרבעט: וווּ ערנעץ אַ פּיין שטיקל סכּוירע אין שטאַט — אפילע אַרומ דער שטאַט — פאַלֶט עס אַרײַן צו ייסראָעל אין די הענט, ער זאָל דערפון מאַכן אַ לײַט.

פענעק קאָן דאָ אָפּשטיין באַ דער אָפּענער טיר אַ שאַ און מער, דערביי פאַרגעסן, אַז ער הייסט פענעס — אזוי טשיקאווע איז אים צוקוקן, וויאָזוי ווערט עס: וויאָזוי נעמט מען פּײַנע שטיקלעך סכּוירע

און מע מאכט פון זיי א לייט. פון פרווון אליין א שטעפ־טאן אף אויך
נער פון די ניי-מאשינעס האָט דאָ פענעק איינמאָל געכאַפט אַ פּסאַם
— די נאָרל איז אים אַרײַן אין אַ נאָגל און דורכגעלעכערט דורך-און-
דורך זײַן פּינגער. נאָר ס'איז אים אָפּגעגאַנגען גלאַט — דער פּינגער
איז נאָכדעם פּאַרטהײַלט געוואָרן, ניט צו דערקענען אפּילע. יוסראָעל
דער שניידער, ווי ווייניק ער רעדט ניט, האָט דאָך מױכל געווען אַ
זאָג צו טאָן:

— אַ מאָגל!... ער האָט געזונטע בלוטן, דער סלײַנגער.

פענעק האָט די זאָך נאָך האַנאָע געטאָן, ווייל דורך דער מױסע
פּיטן פּינגער האָט ער בלוז פּאַרבונדן פעסטע קענטשאַפט מיט אַלע
אין שטוב — טאָמער, און מע דערזעט אים דאָ ביז דער טיר, טוט
מען יצו אים גלייך אַ וואָך:

— פענעק, שטעפּ אַביסל...

— וויב... גיב דעם פּינגער...

געכטיקע טעג. דעם פּינגער וועט פענעק מער ניט געבן, דערפּאַר
אָבער וועט ער דאָ מיט פּאַרגעניגן שטיין און וועט יצוקוקן. און צו-
קוקן זיך איז דאָ שוין דאָפּע פּאַראַן יצו וואָס:

באָ יוסראָעל דעם שניידער אַרבעטן שטענדיק צוויי דערוואַקסענע
אַרבעטער — טאַקע עמעסע; סע ריר ניט קיין לערנינגלעך. זיי זעצן
זיך דאָרט אַרבעטן גאַנצפּאַרי, נאָך אײַדער די זומערהײַט זון גייט אַפּ.
זיצן באַם טיש באַרוועם אין גערוימע טונקלע העמדלעך, רירן ניט
אױס אײַגער צום אַנדערן קיין וואָרט און נייען פּלױסיקגעשוויגן.
אין שטאָט עסט מען אָנבייסן — זיי נייען. אין שטאָט לײַגט מען
זיך צו באַטאָג — זיי באַשן באַרוועסעהײַט אַ גיבן קיי און גייען
ווידער — אָן אָפּרו ביז אײַטרױסן ווערט שטאַקפּינגטער. דענסט
מאָל טוען זיי אָן די ישיב־און-זאָקן מיט די רעקלעך און גייען אַוועק
צו זיך אַהײַם, שאַקלען זיך אַפּן וועג, ווי שיקערע.

פענעקן דאַכט זיך:

צווישן יוסראָעל און די אַרבעטער איז עפעס ניט אַלץ גלאַט —
האָס דרינגט ער סיי פון די בליקן, וואָס די אַרבעטער וואַרפּן פון צײַט
צו צײַט צום טיש אינמיטן שטוב, ווי יוסראָעל שטייט אַ גאַנצן
טאָג באַם צושניידן און צומעסטן. אויב יוסראָעל רעדט אַמאָל אױס
צו זיי אַ וואָרט, איז דאָס נאָר וועגן דער אַרבעט. אַנג, זאָל ער באַ
זיי באַטוש אַ פרעג טאָן:

— וואָס הערט זיך אין שטאַט? ...

פענעק האָט שוין איינמאַל אַפּלע אָנגעהויבן יעסורים האָבן:

— פארוואָס זשע אַהבעטן זיי אים אזוי שווער — געשיקט זיך

נאָר איינמאַלן אומזיסט? ...

ער האָט דאָ דענסטמאַל אזוי לאַנג געמשאַטעוועט, ביז ער האָט

איינמאַל אין אַ שפעטן פּרייטיק־פּאַרנאַכט מיט די אייגענע אויגן

דעהזען: יוסראָעל צאָלט זיי אַויס סכירעם פאַר דער וואָך: איינעם —

פיר קערבלעך, דעם אַנדערן — דריי. דענסטמאַל האָט זיך פענעק

אַ קאַפּל באַרויסקט:

— נו — האָט ער אַ טראַכט געמאַן, — נאָט צו האַנקען... מיט

נאָך מיט בעסער...

דער בעסערער פון די צוויי אַרבעטער — יענער, וואָס נעמט

פיר קערבלעך אַ וואָך — איז אַ ברויך־שוואַרצע. זיין נאָמען —

שמוליק — פונקט אזוי ברויך־שוואַרץ, ווי ער אליין. אז מע דערמאָנט

זיך אין אים, ראַכט זיך: ער קוקט דורך געל־בלאָע ברילן, כאָטש

קיין ברילן האָט ער קיינמאַל אין זיין לעבן נישט געטהאָן. דאָס נעמט

זיך דערפון, וואָס זיינע אויגן־ווייסלעכער זיינען ברויכלעך, ווי מע

וואָלט קוקן אַפּן הימל דורך געל־בלויע גלעזלעך. אין שטאַט זאָנט מען

אף אים:

— שוין דאָסע איינמאַל און אַרבעטער!

— גאָלדענע הענט.

— ער וואָלט שוין נישט פּאָהפּאלן געוואָרן אַפּילע אין אומאַן.

אַפּילע אין אַמעריקע.

מיילע, אומאַן ווי אומאַן, נאָר קיין אַמעריקע האָט שמוליק דער

אַרבעטער שוין איינמאַל געהאַלטן אַטראַט באַ פּאַרן, האָט זיך מע-

יאַשעו געווען יוסראָעל דער שניידער און אים צוגעשטראַט זיין זונס

שווערס פּלימעניצע פאַר אַ ווייב. זי איז מיט איר שיינקייט איינע אין

דער וועלט -- אזוי האַלט מען אין שטאַט; מע זאָנט וועגן איר:

— אַ שטאַלט פון אַ מאַלכום.

— שוואַרצע אויגן. (דאָס וואָרט „שוואַרץ“ מיט אַסאך דיישן).

— שוואַרצע צעפּ.

— מע זאָל אויספּאַרן וועלטן...

פענעקן דאַכט זיך:

שמוליק איז איצט שוין טאַמער צוויי מאַל מיד: איין מאַל —

זיין זיצן גאנצע טעג בײַ דער ארבעט, און איין מאָל — פון לײַב האָבן זייער שטאַרק זיין ווייבל. מאָמער, אז ער צעבלאָזט אן אייזן אף דער שוועל פון ייסראָעל-דעם שניידערס אָפּענער טיר, הערט ער דערביי ניט אױף צו קוקן איבער דער גאַס צו דער אַנטקעגנדיקער שטוב — סאָרע ליבע דער פירזאָגערטם שטוב — וווּ ער מיט זיין ווייבלס שוואַרצע אויגן און פאַרדעקטע שוואַרצע צעפּ וווינען פון נאָך זייער באַסענע אין שכיינעס, די שוואַרצע אויגן שטייען דאָן מיט זייער גאַנצער שטאַלט אַנטקעגן אף סאָרע-ליבעס פירזאַשעק, שמיכלענדיק פאַרהייבן זיי אין איין זייט א קאַפּעלע דאָס קליידל און באַווייזן, אז די פיס שטעקן באַהוועסערהייט אין אַלטע שקראַבעס — מיט דעם מיינען, אַפּאַנעס, די שוואַרצע אויגן, שמיכלדיקערהייט, אים זאָגן: — זע: אז דו ביסט נישטאַ אינדערהיים, האָב איך קיין כיישעס ניט אַפּילע אָנמאָן זאָקן.

איבער דער ניט-גאָר כרייטער גאַס קוקן זיי זיך דאָן זאָן, ווי איבער א יאָם — שמוליס מיט זיין ווייבל — און קאָנען איינער צום צווייטן ניט דערלאַנגען. דערנאָך דערציילט אין גאַס סאָרע-ליבע די פירזאָג-נערן, אז אין אָוונט, איבערהויפּט, ווען סע קומט אַ שאַבעס, איז זי מיט איר מאַן גרייט צו אַנטלויפן פון דער שטוב, זואָרעם: — זיי האַלטן זיך אין איין לויבען — שמוליס מיט איר.

— ראָק זיי לויבען זיך. שניידערקעס...

— סע קערט זיך איבער די גאַל אַזש אף דער זייט צוגעמאַכטער טיר.

— איך מיט מיין מאַן האָבן זיך שוין אופגעגעסן לעבעדיקער-הייט, אַלעמי האָבן מיר זיי פאַרדונגען דעם אַלסער. זי איז שוין אַפּילע איינמאַל אין אַ שאַבעס באַטאָג געקומען זיי צוקלאָגן צו ייסראָעל דעם שניידער:

— הערט, רעב ייסראָעל — האָט זי געזאָגט — איר זייט דאָך שפעס אי א באַלעבאַס, אי א פרומער ייד, ואי איר קערט זיך אָן מעכטעגעשאַפט... אַדעראַבע, זאָגט זיי איר: אַדער זאָלן זיי זיך אַרויס-קלייבן, אַדער זאָלן זיי געדענקען, באַ וועמען זיי וווינען און זיך אופהערן פירן ווי פאַלגים...

דערופּ האָט איר ייסראָעל דער שניידער גאַרנישט ניט געענט-פערט, דרישיס — ווייל פון אומצופרידנקייט איז ער פון מאָמער אן א קנאַפער ריידער, און שיינים — ווייל אַלע אין שטאַט ווייסן,

ווי שטאַרק ער, ייסראָעל, איינער פון די פרומסטע יידן אין שטאָט,
האַט פיינט פאַלגים און ווי ווייט ער אליין קאָן זיך אייביק ניט מייכל
זיין, פארוואָס ער איז א פאַלג...
אַר יאָ, אַדער ייסראָעל...
פענעקן איז שווער אים מייפעס צו זיין.
אין שטאָט זאָגט מען:

— ייסראָעלס פארנאַסע? — איר קויפט זי ניט אויס מיט צוועלף
קערבלעך א וואָך.

פענעס ווייסט שוין, וואס דאס הייסט דאָ, אין אַרעמען טייל
שטאָט, וווּ אין אסאך הייזער שטייט דער אויוון א נאַנצע וואָך ניט
קיין געהייצטער; דער טייטש פון „צוועלף קערבלעך א וואָך“ איז דאָ
ניט מער און ניט ווייניקער:
— זעטקייט.

דערצו נאָך: אַ מיין געצאָצקעמע צודע באַ אַ-דעם ייסראָעל, אַ
גרויזגראָע; לויט דער קאָפּאַטע, לויט די מאַהדאון-פייטס און לויטן
פאַנעם — איינער פון די פיינסטע און פרוםגעלייטערטע יידן אין
שטאָט. נאָר וואָס-זשע דען? — ער קאָן ניט לערנען... אָבער שייך
ניט קאָנען? — טאָקע נאַרגאַרנישט... לאַכלוטן...

און פונדאנען נעמט זיך זיין שטענדיקע מאָרעשכוידע, זיין אייביק
זיפצן און זיפצן אפילע דאָ באַ זיך אַיטדערהיים, וווּ ער ישטייט גאַנץ
צע טעג כאַס צושניידן צו דער אַרבעט. ווייל צוליב וואָס דען האָט
אים נאָט געגעבן אזא פּיין פאַנעם פון אַ פרומען יידן?—אפּאַנעם,
גאָט האָט געמיינט מיט דעם, ער זאָל קענען לערנען. פונדאנען נעמט
זיך זיין צעבראַכן געמיט, און דאָס, וואָס ער טוט קיינמאָל קיין
שמיכל ניט, און דאָס, וואָס ער טוט זיין אַרבעט אזוי פאַמעלעך...
ווייל סייזייט, דעם גענעם, אזוי זאָגט ער אליין, וועט אַ מענטש,
וואָס קאָן ניט לערנען, איבער הונדערט-און-צוואַנציג יאָר ניט אָטווערן.
ער דערזעט פענעקן באַ דער שוועל פון זיין טיר, טוט ער באַ אים א
פרעג, ווי באַ אַ קינד, וואָס שטאַמט פון אַ הויז, וווּ מע קאָן שוין
איינמאָל גוט לערנען:

— איז וואָס? ... פענעק, — פרעגט ער, — וואָס מיינסטו וועט מען
אונדז סאָן אַר יענער-וועלט? ...

ער הערט דערביי ניט אופ פאַמעלעך צו מעסטן, צייכענען מיטן
קרייזל, פאַרמען, ווידער צייכענען, שערן מיט דער גרויסער בראַפּי-

משעוליקער שער — אלץ ווי א גרויסער מאַרעשכוידיעניס; דערבוי
כאפט ער א סוק, צי זיינע ארבעטער ארבעטן גענוג פלייסיס; ער וואָלט
א באַלן זיין, זיי זאָלן וויסן, ואז מענטשן, ווי זיי, וואָס קענען ניט
לעהנען, וועלן אה יענער-וועלט קיין גאָלדענע יויך ניט עסן און זאָלן
בא דער ארבעט ניט זיין קיין מעיוסאָסיס; ער זיפצט:

— איז וואָס-זשע, מיינסטו, פאר א באַרעכאָבע וועט מען אונדו
דאָרט געבן? א? פענעק...

פענעק וואָלט אים האַפּע א באַלן געווען גרינגער מאַכן, אָדעם
ייסראָעלן, אראָפּנעמען פון אים כאַטש א פאָר פוד מאַרעשכוידיע, נאָר
אין יענער-וועלט-זאכן איז ער, פענעק, אליין אויך א קנאָפּער זוי-
סער. לויט זיין מיינונג, וואָלט ייסראָעל זיך געהאָפּט באַנוגענען מיט
דעם, וואָס, אז ער גייט אה יימשע א קאפּאָטע, לייגט ער איר אריין
אין טאש אלע געבליבענע שטיקלעך און פיצלעך שמאָף — אַך ווי
ער האָט מוירע פאר „ריטער“, אָדער ייסראָעל! — און אן עק...
אראָפּגעוואָרפן פון זיך אלע זאָרן. בעסער זאָל ער אכטונג געבן, ואז
זיינע אַהבעטער, שמוליק מיט פייסען, זאָלן אַביסל איבערכאַפן דעם
אַטעם און א קוק טאָן אַ ביסל פריילעכער.

נאָר טיין ייסראָעל, זעט זיך, וועט פון פיינפֿלעט שוין קיינמאָל
ניט ארויס און וועט זיך אייביק ניט מויסל זיין, אלעמיי ער אליין איז
א שניידער, אלעמיי זיין טאטע און זיין זיידע זיינען געווען שניי-
דערס, אלעמיי זיין עלטערער געשטאַרבענער ברודער שאַלעם-מאָר-
טעכע איז געווען אַ שניידער, אלעמיי זיין יינגערער ברודער אין אַמע-
ריקע איז אַ שניידער.

— אַ שניידער, — זאָגט ער הויך, קעדיי די אַרבעטער זאָלן הע-
רן, — איז ניט ווערם גאָרניט...

טאָקע ווייל ער איז אַרומגערינגלט פון אלע זייטן מיט שניידערס,
האָט ער זיין איינציגן בעניאַכיר, אַרלען, פון מיטהווייז אָן ניט גע-
לאָזט נעמען קיין נאָרל אין דער האַנט, אים צוריק מיט יאָרן אונטע-
געפירט ערנעץ אין אַ יעשווע און אליין — אזוי דערציילט מען —
נאָך געשטעלט דענסטמאָל מאַשקע אין בעסמערעש, אליין געזאָגט:

— אן עק יידן... אויס...

— איבערגעהאַקט...

— גענוג געפאַלגעוועט אה דער וועלט...

פענעק קאָן אַראַיאָם ניט פאַרשטיין:

— צוליב וואָס האָט עס ייסראָעל דענסטמאָל געטאָן?

און כּוּז דעם:

— וואָס איז אים דען דערפון ארויסגעקומען?

אַרל, האָט זיך ארויסגעוויזן, טויג לאַכלומן ניט צום לערנען. אין דער יעשיווע האָט ער זיך בלויז אויסגעלערנט דאוונען פון זייער א גראַבן סידער, גיין אַ גאַנצן טאָג אינעם גארטל, זאָגן אלעמאָל מיט זייער פרומע ליפּן „אישׁר־יאָצער“, האַלטן די עלטבוניגס צוגעפרעסט צו די זייטן, זיך שאַקלען באַ אַלע „שמיינעסרעם“ זייער אָנגעבויגן און דערבײַ מאַכן זייער ניט קיין שײנע דרייבנע טונעס מיטן „ווי־הייסט־מען־עם“... לערנען, אבער:

— „אַנו, זאָל ער קאָנען אַפּילע אַ“...

אזוי זאָגט מען וועגן אים אין שטאָט.

איצט איז שוין אַרל אַלט אַ יאָר אַכט־און־דרייסיק, האָט אַ ווייב מיט אַ מײדעלע און מיט צוויי יונגעלעך, וווינט באַ ייסראָעל דעם שניידער אין הינטער־שטיבל—וואָס ייסראָעל שיקט אַהין אַרײַן, דאָס עסט מען. אַרלס פּאָנעם איז געל. זיין באָרד — ווײך, געדיכט־פאַר־פּלאַנטערט און שוואַרץ. אַלײן איז ער דאַפּקע הויך, ברויט־בייגער־דיק, נאָר אײנגעהויערט. ייסראָעל רעדט ניט מיט אים שוין יאָרן לאַנג — אַף אזױפיל קאָן ער אים ניט מױכל זיין, וואָס ער קאָן ניט לער־נען, און וואָס ער האָט ביכלאַל אים און זיך אָפּגעטאַרט. טאַמער, ווען ער דערזעט אַרלען דורך דער אָפּענער טיר־אָדער דורכן פּענצטער, הערט ער אַ ווײלע אַף צוצושניידן באַ זיין טיש, קוקט נאָך דעם „נאַכעם“ זיינעם מיט אַזעלכע אויגן, ווי ער וואָלט פּרעגן:

— ווױן־גײט ער?...

און אין אַזעלכע מינוטן איז ער מער ווי טאַמער גרויס אַרויסצו־

לאָזן אַ טיפּן זיפּן און דערבײַ אַ מאַך געבן:

— איז וואָס־זשע מױנט איר, אַ?... וואָס וועט מען מיט אונדז

טאָן אַף יענער־וועלט?...

פּענעק איז אײניגעם מיט אים באַזאָרגט, מיט אַרעם ייסראָעלן:

— מײלע אַרל — שוין אַ פאַרפּאַלענער; ייסראָעל אַלײן פּילט

שוין, מיכטאַם, אז ער האָט זיך מיט אים גוט אָפּגעברײט. אָבער אַרלס צוויי יונגעלעך:

— פאַרוואָס זעצט זיי ייסראָעל ניט אַוועק לעבן זיך באַ דער אַרד־

בעט?

— וואָס וועט זיין פֿון זיי דער מאַכלעס?...

פענעקס געפיל — ווי אַדער ייסראָעל מיט זיינע צוויי אַרבע-
טער, מיט זיין אַרלען און מיט אַרלס יונגלעך וואָלטן אים פעלן עפעס
צו א רומל. איצט — א פּאָר מענ פאַר ראַשעשאַנע, ווען אלע אין
שטאָט זיינען צעבראַכן און פֿרום־דערשראָקן, איז אים, דעם וואָכער
דיק־געשטראָפֿן פענעקן באַזונדער טשיקאווע צו פּאַטערן אַביסל צייט
לעבן ייסראָעל דעם שניידערס אָפענער טיר און א קוק געבן:

— אַנו... וויאזוי זיפצט ער עפעס איצט?...

סיי־וויסיי. זיין צוטריט צו ייסראָעלס שטוב ציט זיך שוין פֿון
לאַנג — פֿון זינט ער האָט דאָרט נאָך צוריק מיט א פּאָר יאָר דורכ־
געלעבערט זיין פינגער, ווער שמועסט נאָך — איצט, א פּאָר טעג
פאַר ראַשעשאַנע, ווען ייסראָעל האָט אָנגענומען אסאך אַרבעט אין
„הויז“. זאָל זיין, אז אים, פענעקן, נייט מען דאָרט לאַכלוטן גאַרנישט,
אַבער א טשיקל מעכוסן קער ער זיך דאָך אָן... פּאַשעט—ער מעג דאָך
וועלן א קוק געבן, אין וואָסער א צושטאַנד געפינען זיך איצט די
מאַלבושים, וואָס מע גייט דאָרט זיין טאַטן און פּאַליעקן; ער וויל זיך
בלויז דערוויסן:

— זיי האָבן שוין אַרבל, צי ניין?...

ער וועט בלויז א שמעק געבן:

— וואָס פאַר א רייעך גיבן זיי ארויס אונטערן הייסן פרעס?

4

— אָט א ניס!...

באָ ייסראָעל דעם שניידער אין שטוב, צווישן די צוויי דערוואָק־
טענע אַרבעטער, וואָס נייען כאַס טיש — רעכטס פֿון דער ברויט־
צעפּנטער טיר...

צווישן די צוויי דערוואָקסענע אַרבעטער זיצט צאָלעק — נאַכמען
דעם פּאַרעס געשטאַהבענער שוועסטערס יונגל — האַלט זיין קעפל
אין א זייט, ווי א געבוירענער שניידער, נעמט זיך מעסוסן איבער
מיט זיין קליינעם פינגער־הוטל — עפעס יאָ צאָלעק און ניט צאָלעק.

פענעק, צוקומענדיק צו ייסראָעל דעם שניידערס אָפענער טיר—
פּאַרגליווערטן זיין מויל — אָפֿן:

— ווי אזוי איז עס געשען?

געשמאַנען א ווילע, געקומט אה צאָלעקן, זיך דערמאַנט:

התא...
—

דאס האָט עס נאכמען דער פארברער אַנומלטן געזאָגט צו יאָגל
דעם פורמאן:

— ,הערט איר, וואָס איבל איך זאָגן?— נאָך אַ גליק, וואָס ייִשׁ
ראָעל דער שניידער האָט צוגענומען באַ מיר צאלעקן"...

צאלעק — אַ רויטער ביז נאָר, אַ קלייענדיקער ביז נאָר. זיין
געזל — אזעספאָגעסדיק קורץ. זיינע גרויע גאַנצווייִש־פּינקלדיקע
אויגן — זיי באַהאַלטן זיך אונטערן אַראָפּגעהאַנגענעם טשוביקל —
קאָנען אָפּטארן אַפּילע די איונגענע מאַמע אין קייווער און וואָבן־לאַנג
נאָך איר קיין קאָדעש ניט זאָגן. אָבער זע נאָר, ווי וואַזשנע ער זיצט
באַ דער אַרבעט דאָ לעבן טישן — אַקוראַט ווי וועגן אָפּטארן האָט
ער נאָרוואָס אָפּגעגעבן אַן אַ שיר שוועס:

— די מאַמע אין קייווער — יאָ, נאָר ניט די נאָרל.

זיין מיטלסטער פינגער — צוגעמאַכט און צוגעבונדן מיט אַ פּאָר
דעם, זעל זאָל זיך ניט אַופּהייבן— איז אָנגעטאָן אין אַ פינגער־הוטל;
אַלץ הייסט אָנגעטאָן! — דער פינגער, דאַכט זיך, האָט אַ קאָפּ און
טראָגט מיט שטאַלץ אַ קרוין. מיטן פינגער־הוטל אַשטופּט ער די נאָרל
און לערנט זיך אַ גאַנצן טאָג לייגן איינע און דויעלעכע פּאַרסטריגע
אַף אַ ישמאַטקעלע.

פענעקס געפיל — ווי באַ אַ באַלסימכע, ווי באַ איינעם, וועמען
ס'האָט מעסוקן אָפּגעגליקט, ווי באַ אַ טאַטן, וואָס האָט זיך פּלוצלינג
דערוואַקט, ואו זיין קינד האָט זיך אליין אויסגעגעבן, און נאָך ווי!...
זע נאָר, ווי פּיין!... באַ פענעקן איז שמענדיק אזוי — אַך, ווי ער האָט
האַנאָע, ווען מענטשן זיינען גליקלעך!... זאָל זיין, אז ער אליין איז אַ
גרויסער שלימאַל: אינדערהיים האָט מען אים פּיינט, אין שטאַט
צאַצעט מען זיך אויך ניט מיט אים; זאָל זיין, אז ער, פענעק, איז
טאַקע אַ גאָרנישט מיט אַ גישט, טאַקע גישמאַ, פּאַרוואָס אים לייב
צו האָבן. דערפאַר אָבער, אָט... פּאַראַן אַנדערע...

— צאלעק — האָט פענעק אַ רוף געטאָן.

נעכטיקע טעג! מיט זיין נייער אַרבעט איז צאלעק באַ זיך מעסוקן
געדולעדיק, טראַכט אַפּילע ניט אַופּהייבן די אויגן פון זיין נאָרל און
פון אונטערן אַראָפּגעהאַנגענעם טשוביקל אַ קוס טאָן מיט זיי אַף
פענעקן. צאלעק מיינט: אַ שניידער איז ער געוואָרן אַף אַלע זיינע
יאָרן, און ס'איז דורך ניט קיין קלייניקייט — אַפּן גאַנצן לעבן אַ

שניידער... אויב אזוי, וועט ער זיין שוין איינמאל א שניידער. צאלען
שטייט שוין ניט אן זיך אומצוקוקן אפילע, ווען פייסע, דער דער
וואקסענער ארבעטער, טוט צו אים א מאך:

— דו... וואָס שאַקסטו אונטערן טיש מיט די באַרוועטע פּוּס?...
ווייל פייסע דער ארבעטער נעמט סאכאקל דריי קערבלעך א וואך,
און זיין בלאַטער בעהרל האָט אים אָנגעהויבן שפּראַצן נאָר דערפאַר,
וואָס ער האָט געשפּילט „וואַשטע“ אין דער פּורים-שפּיל — וואָסער
דען בעהרל זאָל וואַסן באַ „וואַשטען“, אויב ניט קיין בלאַנדעס?
פייסע איז, ניט-דאָ-גע-האכט, יא „פּאַרטאַטש“, אלע אין שטאַט זאָגן
אף אים: „באַ דריי קערבלעך א וואַך וועט ער בלייבן“. נאָר אנדערש
איז אָבער, ווען צו צאלען טוט א זאָג דער צווייטער דערוואַקסענער
ארבעטער, שמוליק:

— ניםפעניק! ווי האַלטסטו די נאָרל!... האַלט זי ווי א מענטש...
דאָ, ווען צאלעק דעהערט נאָר שמוליקס קאָל, טוט ער זיך גלייך
אַ שאַקל צום טיש-צו, אקוראט ווי פון כאַפּן א בוכעניז אין רוקן,
זיינע אַסעלעך פּאַרבייגן זיך וואַפּצוריק, זיין קעפל הייבט זיך אוף און
זיינע אויגן אונטערן אַראָפּגע-האַנגענעם טשוביקל, וואָס קוקן קלוי-
מערשט צום באַקן, כאַפּן בעניינע אַ קוק, וויאזוי האַלט די נאָרל
טאַקע ער, שמוליק אליין. וואָרעם שמוליק קאָן שוין איינמאל גוט
די ארבעט און איז אזא, וואָס וועט שוין ניט פּאַרפאַלן ווערן ניט אין
אומאַן און גיט אין אַמעריקע. שמוליק, זעט צאלעק, אויסער דעם,
וואָס ער האַלט די נאָרל, „ווי א מענטש“, איז נאָך באַ אים איין פּוס
קינציג אריבער-העוואָרפּן איבערן אַנדערן, אַפּן אריבער-העוואָרפּענעם
פּוס ליגט באַ אים דאָס שטיקל ארבעט, און די רעכטע האַנט מיט
דער נאָרל איז באַ אים אַ מאַשינדל-האַנט, אזא, וואָס איז ווי באַשאַפּן
געוואָרן בלויז אַף געשוויטן „נאָרל-אריין“ — „נאָרל-ארויס“. צאָ-
לעסס אויגן אונטערן טשוביקל כאַפּן דאָן אַ קוק אף דער אייגענער
רעכטער האַנט — ווי זיי וואַלטן באַ איר פרעגן:

— גוטע-ברודערקע, ווי מיינסטו?... וועסט מיר שטיין אין די
נויטן?...

און דאָ נאָך — אָט דער פענעק אף זיין קאָפּ... הערט ניט אוף
פון צייט-צורייט כאַנייס צו רופּן:
— צאלעק...

צאלעק מיינט: סע וואַלט געווען א מיצווע אים אַנצולערנען, א-דעם

פענעקן, און זיך צו אים טאקע ניט אומקוקן — זאל ער וויסן, אז פונקט ווי מע קאן ניט צוגיין מיט נארישקייטן אינמיטן דער ארבעט צו ייסראָעל דעם שניידער און צו שמוליקן, אזוי אויך קאן מען ניט צוגיין מיט קיין פוסטע מייסעס צו אים, צאלעקן.

— נו גוט!...

פענעק וועט דאך נישט אוועקגיין פונדאנען. ווהיין וועט ער זיך כאפן? — אז סייזוויסוי קוקט זיך איצט אינדערהיים קיינער נישט אום, צי ער איז דאך, צי ער נישטאָ: די לעצטע טעג איז מען דאָרט שטארק פארטאָן מיט צוגרייטן זיך צו יאָנטעוו, און אה אים, פענעקן, וועמען מע לאָזט גיין אה יאָנטעוו קריע-בליע — זיינען איצט מעסוקן ביזן אפילע די דינסטן:

— „דו טראָנסט אנדו און, זאָגן זיי, — אלערליי מיסטן אין די אויפגערוימטע צימערן“.

— „מיר האָבן זיך שוין ארויסגעשלאָגן פון די קויכעס“.

— „מיר קאָנען עס — זאָגן זיי — שוין ניט אויבערטראָגן“...
עס קומט אויס:

דאָמען ראַמט מען דאָרט צוליב אנהערע. און צו אים, פענעקן, לאָזט מען אים דאָס האַרץ...

אויב אזוי, וועט פענעק שוין שטיין דאָ, באַ ייסראָעל דעם שניידערס אָפּענער טיר; היינט און מאָרגן און אויבערמאָרגן — גאָנצע טעג וועט ער דאָ שטיין, ווייל דאָ קאן מען זיך כאַטש אַ קאָפל פאר געסן. קוקנדיק, ווי עס ארבעט זיך, קאן מען זיך כאַטש אויסמאָלן, אז צווישן די ארבעטער שמוליקן און פייסען — אין איין שורע מיט צאלעקן — זיצט אויך ער, פענעק, און טוט דאָרט גאָנצע טעג דאָס אייגענע, וואָס אלע — ער נייט און נייט מיט דער נאָרל... נייט און נייט...

ער איז דאָ די לעצטע טעג געוואָרן שוין, מאַמעש אַ היימישער, קאן אויסגעצייכנט יעדן איינעם — אפילע ייסראָעל דעם ושניידערס ווייב: זי איז אַ לאַנגער, קראַנקער דראָגט, אַ צעקנייטשטע און קרעכ-צנדיקע אָפּמאָכן אן אַנבייטן איז באַ איר שווערער, ווי אן אַנדערער — פראַווען אַ כאַסענע. דעהצו נאָך האָט זי ניט קיין זיכאָרן פונדאָנעט אהין — טאַמער זוכט זי דאָס, וואָס זי האָט נאָרוואָס ערגעץ אַני דערגעלייגט, און ייסראָעל, כאַטש ער איז איצט, פאר יאָנטעוו, אזוי פארטאָן אין פארטיק מאַכן די ארבעט, אז די גראַע האָר ברענען אַ

איב, פונדעסטוועגן געפינט ער צייט אה טאָסעלוקן איר מיט גרויס
סייגע, ווי זיי דרייט זיך אין שטוב; זיינע אויגן — ווי זיי וואָלטן זייער
בייז ופרעגן:

— וואָס זוכטצו? ...

פענעק מיינט: פיינט האָט זי ייסראָעל אזוי שטארק דערפאַר,
ווייל דער איינציקער זון, וואָס זי האָט אים געהאַט, דער איינציג
קער זון מיט וועמען ער, ייסראָעל, האָט געמיינט זיין שניידעריי
„איבערהאַקן“, — איז אזא טויגעניכטס, ווי אַרץ. פענעק האָט שוין אויך
באוויזן צו זיין אפילע באַ ייסראָעלן אין הינטערשטיבל, דאָרט אַ קום
געבן אַה זיינע דריי אייניקלעך — אַ מיידל מיט צוויי יינגלעך —
און קומען צום באַשלוס, ואז אזוי זעען זיי טאקע אויס:

— פענס ווי „איבערהאַקטע“ ...

ארום זיי, אין הינטערשטיבל, איז זייער ריין, ווי אין יעדער
שטוב, ווו מע עסט זייער זעלטן און דעריבער מאַכט מען זייער זעלטן
אָן אַ מיסט, און אליין זיצן זיי אלע דריי באַם טיש און לערנען אויך
נער דעם אנדערן שרייבן זייער ציכטיקע שורע-גרוסלעך — דער איסקר
איז באַ זיי: ניט מאַכן, באַלילע, קיין קלעק און ניט ארויס פון דער
ווינע. זיי האָבן באוויזן פענעקן זייערע שורע-גרוסלעך, האָט ער גע-
זען: טאקע... זייער ציכטיק, ווי אַ קאַליגראַף. ער האָט זיך דערמאַנט,
ווי ער האָט געהערט זאָגן באַ זיך אינדערהיים:

„ציכטיק, ווי אַ קאַליגראַף, האָט געשריבן באַזאַנסקי, דער גוראַלניע-
בוטהאַלטער“ ...

אים איז דעריבער געווען אַ ווונדער:

— געשיקט זיך, אלע דריי וועלן זיי זיין בוטהאַלטערס?

ס'איז געווען פונקט אינעם טאָג ערעוו ראָשעששאַנע, ווען פענעק
איז פון אינדערהער ביז פארנאַכט אָפגעשטאַנען לעבן ייסראָעל דעם
שניידערס ברייט-צעפענטער טיך.

יודן האָבן זיך שוין געהאַט אומגעקערט פון באַד — זיך געגרייט
גיין דאַונען — פענעק איז דאָרט נאָך אלץ געשטאַנען אַ גיכטערער,
אַ וואַכעדיקער.

וויילט, ער זאָל איך זאָגן, וויאזוי דאָס איז געשען — ער וועט
איך דערור ענטפערן:

— פֿרענט מיך בליוועם —

ער עוו ראָשעש אָנע נאַנצפֿרי, באַלד נאָכן אומפאפן זיך —
א פאַרשטערט אומפאפן-זיך.

פענעק האָט דערפֿילט: היינטסן ערעוו-יאַנטעוו וואַרטן אַף אים
ניט אינדערהיים קיין שום פאַרנענינגס — סייזוו-סיי האָט ער ניט
אַף יאַנטעוו וואָס אָנצוטאָן.

ער האָט דערהערט: אין „הויז“ — אן ערעוו-יאַנטעוודיקער „באָר
דעראַס“; א טייל טומל — מע גרויט אינדערהיים פאַר די קינדער
א הייסע וואַנע צום באַדן זיך. פענעק האָט געוווסט: צום אַלעם ערשטן
וועלן זיך אין דער וואַנע באַדן פּאָליעק מיט בליווען, אַקאַרשט נאָך-
דעם וועט אין זייער זייד-וואַסער דאַרפן קריכן ער, פענעק... פענעק
האַט אַ טראַכט געטאָן, וויאזוי די זייד-וואַסער וועט נאָכדעם אויסזען
פעט און בלולעך-ברודיק: אין אים אינווייניק האָט דערביי עמע-
צער, ווי אַ מאַך געגעבן:

— בערררר!...

אים האָט זיך בעשומופן ניט געוואָלט קריכן אין יענעם וואַסער,
אין וועלכן בליוועס מיט פּאָליעקס נאָקעטע לייבער האָבן זיך געפֿלוים-
קעט, און כוואַדעם — באַדן זיך אום ערעוו-יאַנטעוו און נאָכדעם ניט
האָבן קיין נייעם בעגער אַף אָנצוטאָן אין ביכלאַל:

— עפעס „טשודנע“...

אזוי פֿילט עס פענעק: אַקוראַט ווי איינער וואַשט זיך צום עסן,
טריקנט גוט אָפּ די הענט און נאָכדעם האָט ער ניט אפֿילע קיין פּילצ
ברויט אַף אַרײַנצונעמען אין מױל אַרײַן... פּע!... שױן בעסער, אַז מע
פאַרגעסט זיך אָן הוטנער און מע הייבט זיך גאָר ניט אָן צו וואַשן...
פאַרטראַכט און געטאָן — געכאַפט אפּגיך אַ טראָן, זיך אַרויסגע-
גאַנוועט אַפּן נײַכטערן האַרצן פּון „הויז“, אַריבערגעשפּרונגען דעם
הױרפּאַרקן, זיך אַ יאַנגגעגעבן — און אַט איז ער שױן אין די הױנטער-
געסלעך, אַט איז ער שױן לעבן ייסראַעל דעם שניידערס ברוימזצע-
עפנטער טיר; דאָ קאָן מען זיך היינט טאַגע אַף אַן עמעס פאַרנעסן
אַן אַלערליי צאָרעס — דאָס קומט שטענדיק באַ פענעקן פּון צוקוקן
זיך צו מענטשן, פּון אומפאפן און איינפאַזערן יעדערנס דיר און יעד-
דערנס וואַרט — דאָ אין דער שניידערשער שטוב איז היינט אַ באַ-

פעניש, אן איילעניש פון פיר פאָר ניד-ארבעטדיקע הענט — צאלעקס
הענט אריינגערעכנט, ווייל אף צאלעקס ווארפט מען איצט ארוף אלע-
מאָל אַ נייעם פארטיקן מאַלבעש, מע שלידערט עס אף זיינע הענט,
אף זיינע פלייצעס, אף זיין קאָפּ — וווחין מע טרעפט — און מע
זאָגט צו אים:

— גיסער... ביד זיך!...

— גיי מיט דעם הינטער דער שטוב.

— שלעפּ ארויס די פארסטריגעס.

פענעק וויל, פארשטייט זיך, אין ארויסשלעפּן די פארסטריגעס
אויך האָבן אַ שטיקל כוילעק, בלוז אין אָנהייב שטויסט אים צאלעק
אַפּ:

— לאָז מיך צורו... „פארדאָסט“ נאָגודל!

ער באַמערקט: מיט פענעקן גייט עס פיל גיכער, שווינגט ער; ער
דערזעט: פאר דער צייט, וואָס ער שלעפט ארויס איין פארסטריגע,
באווייזט אויך פענעק ארויסצושלעפּן איינע. ער פארגינט נימ, הייבט
ווידער אָן צו וואָיעווען. פענעק מיינט אָבער, אז איצט, באַ אזויפיל
ארבעט, איז קיין צייט ניט צו קריגן זיך:

— נו שאַ, צאלעק, אבי נישט געוואלדעוועט...

— כאַפּסט אַ מאַטאָנע, צאלעק...

— אואַ מאַשינדל, וואָס פארצילעט אליין אַ נאָדל.

— מיין כוואַע האָט געכראַכט פון אויסלאַנד אַ גאַנצן האַלבן
טויז... טאַקע אף צו צעשענקען.

דאָ שרייבט שוין ושמוליק דער ארבעטער דורכן פענצטער:

— צאלעק, צעבלאָז אן אייזן!

אויך דאן שטייט פענעק ניט אָפּ; פארקערט — אף צעבלאָזן אן
אייזן, דאכט זיך אים, איז ער איין בעריע אין דער וועלט.

דאָס אייזן איז פארטיק, באַ פענעקן איז פון אַ טאַפּ טאָן אָפּגע-
כריט אַ פינגער, ס'איז אופגעלאָפּן אַ מילך-גרויער בלאָטער, גרויס
ווי אַ קליין האָזערן ניסל, מוילע ווער וועט איצט גיין פּרעגן באַם
פינגער, צי ער טוט ווייז? מיט צאלעקן שיקט מען אָפּ אַ שטיקל אַר-
בעט צו טראַליע דעם פּויגל, נאָר צאלעק ווייסט דען, וווּ טראַליע דער
פּויגל וווינט? — פענעק ווייסט עס פינקטלעך; ער וועט ווייזן צאלעקן
דעם וועג, פארוואָס דען ניט? — דעם מאַלבעש, פארוויקלט אין
פּערקל, וועלן זיי רעדפאר טראָגן האַלב אף האַלב; ער וויינט העט-

ווייט, אדש אין צווייטן עק שטאָלט אָדער גראַליע דער פּוּנגל פּוּיערדיג פאַרמאַשקענען כאַ אים פעלצן און אַליין איז ער טאַקע עפעס אַ צעפּלאַכטענער; יעדער יוד, וואָס הייסט גראַליע — אזוי האָט שוין פענעק ניט איינמאַל באַמערקט — זעט אויס אביסל, ווי אַ פּוּנגל. כּוּז דעם: כאַטש ער איז נאָ קאַרטער, אָדער גראַליע, פּונדעסטוועגן האָט ער זיך שוין איינמאַל געקאָנט פאַרגינען זיך אַראָפּכאַפּן אַ קוק געבן, וויאזוי זעט אויס ערעצייסראַעל; דעריבער איז טאַקע אין שטאָט זיין פּולער נאָמען:

— גראַליע דער ערעצייסראַעל-פּוּנגל.

דערצו נאָך האָט ער אַ טעווע, אָדער גראַליע, צו שטופּן זיך טאָג מער צום זינגען, כאַטש אַ קאָל איז כאַ אים אַ וויזערס, ווי איבערהעט שטאַנענער עסיק, אזאָ וואָס איז שוין אַ קאַפל פאַרשוימט פּונדען; מיט איין וואָרט — אז פענעק זאָגט צאָלעסן: „כ'ווייס וווּ גראַליע וווינט“, ווייסט ער שוין מיט אלע פּישטשעווקעס.

זיך נאָרוואָס אָפּגעפאַרטיקט מיט אַפּטראָגן דעם מאַלבעש צו גראַליע דעם פּוּנגל, איז שוין פאַרטיק אַ וואַלבעש אַפּצוטראָגן צו אַרן יאַנקעלעס. דאָ וועט פענעק, פאַרשטייט מען, ווידער ניט אָפּשטיין. ער וועט נאָר בלייבן שטיין אינהרויסן, קעדיי מע זאָל אים ניט דער זען און נאָכדעם דערציילן אין „הויז“. ער האָט אים פּייגט דעם פּרז מען אַרן יאַנקעלעס — פע! עפעס אַ פּאַסקהנער ייד מיט אַ לאַנג טאַמערדאָונדיק בעהדעלע, מיט אַ פּריצישער קראָם, מיט אַ סקלאַד פּון ברעטער און מיט געלט אַ פּראָצענט... אַנשוו, אַרן יאַנקעלעס האַלט: צו זיין זייגער איז נישטאָ קיין גלייבן אין דער גאַנצער שטאָט.

— צאָלעק, טו דאָרט אַ פּרעג, וויפּל האַלט ער, דער זייגער.

דער טאָג לויפּט היינט עפעס אזוי גיך — קעדיי צו וויסן, ווי שפעט איז איצט...

ס'איז געווען אַרום צוועלף אייגער, ווען כאַ ייסראַעל דעם שניי דער אין שטוב האָט מען אַ אַ פאָר מינוט איבערגעריסן די אַרבעט, אַפּניך, אלע אייניגעס, געכאַפּט אַ קיי באַם טיש. פענעק — אַ פאַרכלייאָנעטער, אַ נייכטער — האָט זיך צוגעזעצט אַ דער שוועל מיטן פּאַנעם צו דער גאַס, קעדיי ניט צו זען, ווי עסט. אַהייסאיז ער נאָך אַליץ ניט געגאַנגען, פּאַשעט — ווייל פּון צוקוקן, ווי די אויס געכאַדענע פּאָליעס מיט בליומען טוען זיך דאָרט אָן אין זייערע נייע

מאָכבושים, קאָן קיין געזונט גיט צוקומען — סע נאָך ערגער, ווי גיט עסן.

ביסלעמווייז איז ומען אין דער שניידערשער שטוב צו אים צוגע-
וויינט געוואָרן, ווי צו א צוגעלאַנטשעט קעצל; די שניידערקע האָט
זיך אָנגעהויבן מיט אים שאַפן:

— פענעק, זייזשע מויכל, טראַג אריין דאָס זאלץברעטל.

ביסלעמווייז האָבן זיך אָנגעהויבן מיט אים ושאַפן די ארבעטער.
גיט אופהערנדיק זייער געשווינד צו נייען, האָט שמוליק אים געגעבן
א רוף מיט די ברעמען צום טיש, צוגערוקט צו אים מיטן עלנבוין
א זילבערנעם פערציקער:

— נאָ — האָט ער געזאָגט ווי מיט מוידע, ייסראָעל זאָל גיט
דערהערן, — טראַג יעם אַריבער צו מיינער... זאָג איר, זי זאָל קויפן
סטעלניק... סטעלניק*...)

פענעק האָט געפאלגט מיט גרויס געפאלנקייט — פארוואָס דען
גיט?... פיל מער ווי באַ אנדערע זיינען באַ אים, פענעקן, די צייטן
פארשיידן: פאראן גאַנצע וואָכן און באַדאָשים, ווען, צוקוקנדיק זיך
צו מענטשן, דערזעט ער עפעס זייער פיל, טראַגט און זיך אינווייניק
אָן אַ שיר געפילן, דענסטמאָל איז ער אליין א יאָנטעוודיקער און דאָס
לעבן ארום אים איז דורכום יאָנטעוודיק, און פאראן ווידער מעג,
ווען ער קוקט אַף מענטשן, קוקט און קוקט און דערזעט גאָרנישט,
דענסטמאָל פילט ער מיט געפאלנקייט זיין גישטיקייט, זיין וואָכע-
דיקן פוסטאָוואָפּאָס אין פארגלייך מיט אלע אַהומיקע מענטשן, און
אים זיילט זיך טאָן כאַטש וואָס ס'ניט איז פאר די אַרומיקע באַשעפ-
טיקטע, כאַטש פאָלגן זיי א גאַנג; אַף מער, ווי אַף צו באַדיטען אַר-
בעטנדיקע מענטשן — אזוי דאַכט זיך אים דענסטמאָל — טויג ער
נישט, גאָרנישט גיט ווערט. אויך איצט, אום ערעווי ראַשעשאַנע, איז
אים אויסגעפאלן אַ טאָג אַזאַ, אַ טאָג פון וואָכעדיקער געפאלנקייט,
און ער וועט פאָלגן אלעמען, שמוליקן אויך — ער וועט אַריבער-
טראַגן דעם פערציקער צו שמוליקס ווייבל מיט די „שוואַררצע“
אויגן... פארוואָס דען גיט?... שמוליק האָט זיך קאַרג אָנגעהאַרעוועט
די לעצטע וואָכן פאר ראַשעשאַנע? זאָל ער כאַטש יאָנטעווען עסן סטעל-
ניק. ווען ער גיט איבער שמוליקס ווייבל דעם פערציקער, באַגענגט

* פרישן האָניק גין וואָס.

ער זיך מיט אירע באזונדער שווארצע אויגן, און אין דער דענע האכט זיך אים: ער זוערט ווידערצואמאל פול און פול מיט יאנטעוודיקע געפילן; ער גיט דעריבער צו צו שמוליקס ווערטער:

— שמוליק האָט געזאָגט, איר זאָלט קויפן גוטן סטעלניק... זייער גוטן... דעם בעסטן, וואָס איר וועט קריגן...

איצט איז ער צופרידן, וואָס ער האָט עפעס אויסגעטאָן. די „שוואַרצע אויגן“ האָבן אים געטאָן עפעס, ווי אַ מונטער-ראַף. פאַר איינזענעם האָט ער ישׁוין געכאַפּט אַ קוק, ווי שלוימעדאָוויד — סאָרע-ליבע דער פּירזאָגערנס מאַן — אַ געמאַרע-מעלאַמעד באַ פאַר-מעגלעכע יודן אין אַ ווייטלעך דאָרף — ציילט אין שטוב דאָס געלט, וואָס ער האָט מיט זיך געבראַכט, און אין קיך, באַס פּלאַמענריקן אויוון, שטייט אין די מולטענע גאַטקעס סאָרע-ליבע די פּירזאָגערן און ענטפּערט דעם יודן מיט דער „ביקער-כּוילים“-פּושקע, וואָס איז צו איר אַרײַנגעקומען אַף דער הינטער-טיר:

— גײט געזונטערהײט—ענטפּערט זי דער ביקער-כּוילים-פּושקע, — מיר האָבן הײַנט גײט וואָס צו געבן...

פענעקס ווטרער:

— אַ משרדנע מענטש... שטייט אין די מולטענע גאַטקעס באַס אויוון און זאָגט אזאָ גראַבן ליגן... אַכזי זי פעסטעט זיך אין דער ווייבערשער שול, ווי אַ פרומע פּירזאָגערן.

איבער דער גאַנצער גאַס שמעקט שוין מיט פּרישער פּישיוך, מיט אָפּגעזײטע לאַקשן. געציבלטע, געפּעפּערטע רייכעס קריכן מיט זייער שאַרפקייט גלייך אין די אויגן, רופן אַרויס טרערן; אין זייער שטאַרקייט דערפילט מען די שפּעטקייט פונעם מאָגן — ס'איז שוין פינג אַזײַנער, ס'איז האַלב זעקס... ס'איז שוין שפּעטער. פענעק שמעלט צו די האַנט צום מויל און צו דער נאָז און היט זיך פון זיי — מער ווי אַזוי רייכעס פעלט איצט גײט אים, דעם פאַרכליאַנעט-ניכטערן, וואָס האָט הײַנט אַ וואַנצן מאָגן גאַרנישט געהאַט אין זײַן מויל. צו אַלדי שוואַרצע יאָר מיט אַזוי רייכעס. אַך, יאָ, ווי מענטשן ווילן דאָס איינריידן זאָגט, אַז ער האָט מעסיסן האַנאַע, ווען מע עסט אום ראַשעשאַנע צעוועצטערהײט. פענעק מײַנט: ס'אליגן. פרומע זאָגן: נאָט האָט האַנאַע, ווען מע פאַסט אים אום יאָמקישער — ווי עס לײַגט זיי, אַזוי זאָגן זיי.

פענעק איז אַ קאַפּל באַשעפּטיקט מיט אַדעם געדאַנג. נאָר אַליין

געפינט ער זיך ישוין ווידער בא ייסראָעל דעם שניידער אין שטוב,
מע זאָנט דאָרט צו אים אפּגיך:

— אַנו, זיי אַ בעריע: שיט צו קוילן אין אלע דריי פּרעסלעך,
ווילסטו? ...

אַלץ הייסט וועלן! — פּארוואָס דען ניט? וואָס מער גיסקייט די
אַרבעט פּאָדערט, אַלץ מער אָנגעלייגט איז זי באַ פענעקן.

פון שיטן קוילן אין די פּרעסלעך ווערן שוואַרץ די הענט, די
נעגל — גוט אזוי פאַר אים, פענעקן, וועמען מע האָט געלאָזט זאָנטעו
קריעבליע. אַט נעמט ער אפּצעלאַכעס די קוילן און מאַכט זיינע הענט
נאָך שוואַרצער... נאָך שוואַרצער — ער פאַרקריצט אזש דעחביי מיט
די ציין. דאָ דערפילט ער מיט אלע כּושים: ס'איז געשען! — הויך
איבערן אַלאַכסן פון נאָס קומט עס פאַר... שטייענדיק לעבן די פּרעסלעך
אַר די קני, מוז ער כאַפּן אַהין אַ קוק:
— אַהא! ..

עס פאַרהייט שוין יאָנטעו... טאָקע אַר אַן עמעס!

די זון זעצט זיך! — גרויס און רויט... פאַר אַ בייזן יאָנטעו —
אַן אַשיקעניש ניט קיין יאָנטעו... דאָך—ווי עס וואַלט פון איר
גענאָגען אַ קעלט — זעסט, צי ניין?.. קערדי צו גערענעקן: אַט
אזוי זעט אויס אַ פאַרטייענדיקע זון, ווען אַנדערע מענטשן ווערט פון
איר יאָנטעו, און אַנדערע מענטשן ווערט פון איר נאָך מער וואַכעדיק...
אין וואָס דערמאָנט עס? אַהא! — אַן דער זון, וואָס יעשוע האָט אָפּ
געשטעלט באַ דער איינגענומענער שטאָט יעריבע: יאָנטעוודיק איז
געוואָרן יעשוען, און וואַכעדיק די באַוווינער פון יעריבע. אים, פענעקן,
איז איצט, ווי איינעם פון יענער איינגענומענער שטאָט, און איבער
וואָס? — סאַכאַל איבער אַ גאַרניטערל... אייסעך, ער, פענעק, וועט
זיך עס ניט נעמען צום האַרצן.

— גיכער! — שרייט מען צו אים אינדרויסן אַרויס פון דער
שניידערשער שטוב, — גיכער מיט די פּרעסלעך.

אַך, ווי מע האָט דאָרט קיין מוירע ניט אַרײַנצואַחבעטן אין ראַשע-
שאַנע אַרײַן. ייסראָעל — אזאַ פרומאַק — פאַרדינגען פּונדעסטוועגן
ווי ער... נאָר וואַרט!..

— ווי קומט דען אַהער שיינדל די לאַנגע?..

אַן דאָרט, אין אָנהייב נעסל — ס'איז זי... ווי אַ בושל מיט לאַנגע
פּיס... נאָך גאַרנישט אָטגעטאָן אַר יאָנטעו... טראָגט די אַלטע קיך-

שאל איבערן קאפ, ווי אום ווינטער, שמעלט זיך אפ אין ווייטן עק-
געסל לעבן יעדער אפענער טיר, דערפרעגט זיך עפעס בא די מענטשן...
צי פרעגט זי זיך ניט נאך אפ אים, פענעמן? צי האט מען וויצט, עט-
לעכע מינוט פאר יאנטעו, זיך אין „הויז“ ניט ארומגעקוקט, אז ער
האט דעם גאנצן טאג געפעלט און זי ניט געשיקט אים אופזוכן? אט
שפאנט זי אהער מיט די לאנגע פיס...

נאך אויב אזוי, איז בעסער, זי זאל אים דאך, בא דער שניידערשער
טיר, ניט טרעפן און זאל נאכדעם ניט האבן וואס אינדערהיים צי
דערציילן. בעסער וועט שוין זיין, אז ער וועט גלייך, די רענע, אליין
לופן אהיים, אט אזוי: איינס, צוויי, דריי — הינטער די הייזער, א
יאג אן אטעם ארום דעם פויערשן צווינטער, נאכאמאל א יאג, און ער
איז שוין דארטן.

ער איז אריבערגעשפירונגען איבערן פארקן
אין הויף אריין און האט דערזען: סע הייבט שוין טאטע אן
מאמעש נאכט צו ווערן. אין דער אפענער טיר פון שטאל שטייט
יאנקל דער פורמאן, — אגעמאן אין א ווייס העמדל אונטערן בלא-
געוואנטענעם רעקל — ער פוצט אפ זיך מיט שוואקס דעם דעכטן
שטיוול, דענסטמאל, ווען איבער זיין לינקן אפגעפוצטן שטיוול איז
שוין אראפגעלאזט דער פלודער, און אליין זעט ער אויס, ווי נארוואס
אפגעבארן איז טיך. זיין בלאנד ווייך בערדל — פרישצעמעט, זיין
קארטן היטל — פריילעך אופגעשטעלט, אביסל אן א זייט, ווי סא
איינעם, וואס פרעגט בא קיינעם קיין דיעס ניט; כאטש ער האט מע-
סוקן פיינט אלע פרומע יאנטוויים, דאך... אז מע קאן זיך אפרוען
א פאר טעג, איז פארוואס דען ניט?...

— פענעק — האט ער געזאגט, וועקסלענדיק דעם שטיוול, — דו,
רועכל דו... ווו ביסטו געווען?.. גיי, דער טאטע איז שוין דארט אויסער
זיך, שוין אגעמאן אפ גיין דאווענען, און דו ביסט נישטא. ער האט
שוין געשריען אויך אפ דער מאמען...

פענעק איז אריינגעלאפן אין „הויז“ א האלב-בלינדער פון דער
אינוויניקסטער טונקלטייט — אריינגליפנדיק גלייך דערפילט: מע
וועט אים שלאגן... שטארק... שטארק... נו גוט, זאל מען שלאגן אפילע
אין פאנעם... ער וועט זיך ניט פארשמעלן.

דער פאָטער איז שוין ווירקלעך געווען אָנגעטאָן, געשטאַנען אין
עסציימער, פאַרגאַרטלט אין דער זיידענער קאַפּאַטע, אַפּונויבן — אַ
שוואַרצער מאַנטל, אַפּן קאַפּ — אַ ניי סאַמעטן היטל, דער דענעק באַם
היטל — ברױט, אױנגעקנייטשט אין עטלעכע ערטער. ער האָט אױס-
געזען בליציקבייז. זײנע לײפּן האָבן געצײמערט:
— וווּ ביסטו געווען?..

פענעק האָט אַף אים געקוקט: אַ יאָנטשווידיק פּאַנעם, אַ וואַכעדיקע
שטױביק-גראַע באַרד, אַ האַלבגעשטאַחבענע נאָך אַלע וואַשעכען און
קעמעכען, און ער, דער פּאָטער אױנגאַנצן... ווי די באַרד — אַ האַלב-
געשטאַרבענער, מיט אױן פּום אַף יענער-וועלט... כאַטש די געקנייטשטע
באַסן רױטלען זיך, כאַטש די אױגן גלאַנצן... דאָך שױן ניט קײן
„היגער“, אַ יענוועלטיק-ווייטער.

פענעקן האָט אָנגעכאַפּט אַ שרעק — און ניט אזױי פּאַר די קלעפּ,
וואָס ער וועט באַלד כאַפּן, נאָך פּאַר דעם פּאַקט, וואָס אים וועט צום
ערשטן מאל אױן לעבן שלאָגן ער, דער האַלבגעשטאַחבענער שטאַמע מיט
דער האַלבשטױטער באַרד, וואָס איז שױן מיט אױן פּום אַף יענער
וועלט... פּון ווייט, פּון ווייט וועט ער אים אױצט שלאָגן, אַזש, ווי
פּונעם קײווער...

דערשראַקענערהײט האָט פענעק אַ קוק געטאָן אַף פּאַליעקן, וואָס
שטייט לעבן פּאָטער אױסגעפּוצט אין די נײַאופגענייטע מאַלבושים —
אַ געזונטער, אַ בײזער...
זײער שטײל האָט פענעק אַ זאָג געטאָן:

— זאָל מיך שלאָגן פּאַליעק...

כאַם פּאָטער האָבן נאָך מער אָנגעהויבן צײטערן די לײפּן:

— פאַרוואָס ביסטו ניט אָנגעטאָן?..

שטײל.

— פּאַרוואָס, פּרעג אױך!..

דעם פּאָטערס האַנט האָט זיך אוועקגעלייגט אַף פענעקס באַס. ער
איז ווי געווען צופּרידן, וואָס דאָס איז פּאַרהעקומען — זאָל דער פּאָ-
טער ניט זײן צו אים בעסער, ווי אַלע דאָ אין „הויז“.

ער האָט אַ פּינטל געטאָן מיט די אױגן אזױ, ווי זיי וואַלטן אים
וויי טאָן, אַ קוק געגעבן אַפּן פּאָטער. ער האָט קױם געעפּנט זײן מױל:

— כ׳האַב ניט וואָס אָנטוטאַן...

— וואָס הױסט „כ׳האַב ניט“!?

פענעק:

— מע האָט מיר גאַרניט אופגענויט.

— וואָס? ..

דער פאָטער האָט זיך אומגעקוקט צו דער מוטער, וואָס זיצט פאַר ליכט-בענשן אַף דער קאַטאַפע.

פענעקן האָט פאַר דער האַנט געשלעפט פון עסציער שיינדל די לאַנגע:

— קום אינדערהיך... קום, איב'ל דיך אָפּוואַשן...

זי האָט אים אַרױנגעשלעפט אין צימער, וואָס לעבן דער קיך, אים אין גרויס איילעניש געוויפט, נעריבן און געווישט. זי האָט זייער גער-שווינד זיך גענומען פאַרפּלען אין גרויסן קאַסען מיט קינדער-קליידער, איבערהעקערט דאָרט אלץ האַרע-קאַרע, אַרױסגעשלעפט פאַליעקס א קינדערשן אַנצוג פון אַמאָל, אים געגעבן:

— טו אָן, ניך... ער וואַרט דאָרט, דער טאַטע...

פענעק האָט מיט דערשראָקענער סינע א קוק געטאָן אַף פאַליעקס געוועזענעם אַנטאָן, וואָס וועט זיין זייער גרויס אַף אים, מיט פאַר-קוועטשטע ציין א רים געטאָן אַדאָס אַנטאָן פון שיינדל דער לאַנגערס הענט, א ישלידער געגעבן צוריק אין קאַסען:

— איך וויל ניט! איך דאַרף עס ניט.

שיינדל איז פון אים ניט אָפּגעטראָטן:

— נו, גיבער... זע... דער טאַטע וואַרט דאָך אַף דיר...

מיט רויטלעך-אַנגעקאַסענע אויגן איז פענעק צוגעלאָפּן צום אָפּענעם קאַסען, אַליין אַנגעהויבן אין אים פאַרפּלען, אַרױסגעשלעפט זיינס אַן אַנצוג פון פאַרצווייגאַרן, א טונקלע, ניט גאָר קיין גאַנצעס און אפּגיך גענומען אין דעם אַרױסקריכן. די היילעך זיינען געווען אַף אים זייער שמאָל, די אַחבל — ביז גאָר קורץ.

איצט האָט אים מער ניט געאַרט, וואָס דער פאָטער וואַרט אַף אים, ער האָט זיך אַוועקגעזעצט לעבן אָפּענעם קאַסען און זיך פאַנאַנדער-געוויינט.

1

עס מישן זיך יענע זומערס אין פענעקס זיקארן. ער געדענקט ניט קלאָר, וועלכער איז געווען פריער, וועלכער שפעטער. דאָך אין איינעם אַ סאַך־זומער האָט ער אַ גוטן סימען — ער, פענעק, איז דענסטמאָל אלט געווען מער, ווי עַלף יאָר, טאַקע אַט־אַט נאָך אַ קנאַפע כּוידעש ווערט ער אַ וועלפּיאָדיקער. פענעק אַ „בורגעז“ — אַ פּוסט־אויף־פּאַסיק. אַלע זאָגן עס אים. ער אַליין וואָגט זיך עס אויך: נאָר אַראָפּ פאַלן באַ זיך, פאַלט ער, איבער עפעס, ניט אַראָפּ. דערווייל קוקט ער זיך צו אַלין, וואָס אַרום אים טוט זיך. אים דאַכט זיך: ער זעט, וואָס אַנדערע זעען ניט.

2

צוויי טעג — זעט ער — קאמאנדעווען שוין ווידער מיט דער שטאָט. זיי פארטרייבן אלעמען אין ישראליין — איין דרויסער בעסמער־רעש, דריי קלויזן; זיי פארשליסן אַרום דער שטאָט דעם פּויער־ש־טרייפן דרויסן; דער שלאָס, וואָס זיי הענגען אױף אַפן דרויסן — אַן ערעוויאַנטעוודיקע פּאַרטייענדיקע זון; זיי לאָזן ניט האַנאַע האָבן פּון זייער סאַך־זומערדיקער שיינקייט; זיי ווינקען צו פענעק, ווי זיין מאַ־מעס אויגן:

— אויסוורף!

— אווירעניק!

זיי קריכן פענעקן אין די גערנערעס — זיי, די צוויי טעג, וואָרעם ער, פענעק — מע האָט אים אין „הויז“ ווידער באַשטראָפּט מיט „לאָז ער גיין ווי אַן אַבאָד־האַניעז“ — זיין וואָכעדיג גאַרניטורל דערמאָגט

איב, אז ער איז העפּטער באַ נאָט פּונקט ווי באַ זיין מאַמען, און זיי,
די צוויי טעג — זייער נאָמען איז:

— ראַשעשאַנע.

זייערע שעלכות זיינען: די שטאַט־פרומאַקעס.

זייער אהודע:

— אַניאַגן פאַרזכט.

— בלאָז אין אַ האָרן, וואָס הייסט „שויפער“.

— מאַכן וויינענדיק.

— דערמאָנען אין טויט.

— וואָרענען.

איינע פון זייערע וואָרענישן:

— „אַ מענטש קומט פון דער ערד און גייט אין דער ערד, גענליכן
צו אַ צעבראָכן טישערעפּל, צו אַ דורכגעפלוויגענעם כאָלעם, צו אַ בלעטל,
וואָס דער ווינט בלאָזט עס, צו אַ דורכגעלאָפּענעם שאַטן, צו פאַרוועלסט
הראָז“...

פענעק, אז עס קומט צו אַדער טפילע, האָט ער בלויז גרויס פאַר-
האַס — ער דערפילט: עפעס מאַכט מען אים אומיסטן אויסצודרייען
אינגאַנצן זיין לעבן: טאָמער האָט ער קאָרנ צאָרעס, איז — נאָ דיר
גרעסערע... ער ווערט אזוי אינקאַעס:

— וואָס האָבן זיי זיך אַרטינצומישן — די פרומע יודן מיט זייער
ראַשעשאַנע?.. וואָס איז זייער אייסעק?

3

איין מיילע באַם ראַשעשאַנע:

אין גרויסן ווייסן „הויז“ ציטערט מען פאַר „ניט דערלעבן, כאָלילע,
איבעראַיאָר“. אלע האָבן דערפאַר אזוי שטאַרק מוידע, אז פענעקן
כאַפט אזוי אָן אַ פּרייד. בירדע טעג יאָנטעו פאַרנעסט מען אינגאַנצן
זיך ארומקוקן: פענעק איז דאָ צי ניוץ? דאוונט ער, אַדער לויפט ער
אַרום? פענעק, פון זיין זייט, איז שפאַרק פאַרפאַן אין צוקוקן, וויאזוי
אלע אַרום אים האָבן מוידע. נאָך יעדער ראַשעשאַנעדיקער סודע קוקט
ער מיט איין אויגל, ווי טשוועדיק־פרום פאַלעק מיט בליומען בענטשן
אין די „סידורים“. בליומע, באַמערקט ער, וויל אום ראַשעשאַנע אויס-
באהאַלטן פון גאָט איר כעסאַרן — איר קורץ גענעצל, דאָך... אז זי

גענעצט ניט באם בענטשן מיטן מויל, גענעצט זי מיט די אויגן. זעדע...
זי מיינט, מע זעט ניט... שוין געזען, א מענטש זאל גענעצן מיט די
אויגן?!... שטילניקערהייט פרווה פענעק, צי קאן ער איר נאכמאכן:
— יא... ער קאן...

דערביי איז ער זייער א באַלן אונטערזאגן אין סיד, ומע זאל ניט זיין
קיין נאראנים און אף קיין האָר ניט גלייבן ניט פאָליעקן און ניט בלייד
מען, וואָרעם ער, פענעק, ער קען זיי שוין איינמאל גוט, טאקע פאָליעקן
מיט בלויםען!... שוין אָפגעשמועסט, אז בענענייע צו זיך גלויבט זיי
פענעק וואוּדע און וואוּדע ניט — זאל טאָר אַריבער דער יאָנטעו, ווי
זיי וועלן ביידע זיך ווידער צו אים, פענעקן, א נעם טאָן:
— ווי פאראיאָרן...

דערווייל אָבער איז ראָשעשאַנע.

פענעק איז פריי פון אלעמענס האַשגאַכע; קעדיי זיך וויכערצינגן,
אז ער איז וויחלעך פריי, ווייל ער כאַפן און גלייך טאָן עפעס א פינע
אווידע.

אז פענעק איז פריי, איז ער פול מיט בענקשאפט — אזא טעווע
האַט ער; און אז ער בענקט, לאָזט עס אים ניט איינזיצן אף איין אָרט,
ער יאָגט ארום איבער דער שטאָט, ער נישטערט ארום צווישן אוילעם
אין גרויסן אלטן בעסמערדעש און וויל געפינען עפעס נייס — אַזוינס,
וואָס ער האָט ביז היינט נאָך קיינמאל ניט געזען. ער בלייבט שטיין
אין געפאַסטן בעסמערדעש אַנטקעגן פּרעמדע דאָרהיידן און קומט —
דאָס האָבן פרומע לייט, דורך ראָשעשאַנעדיקער שרעק זיי אויסגע-
טרייבט פון אלע לעכער און פאראיאָגט אָהער, צו זיך אין שטאָט.
אויסגעמישט דאָ אלע אייניגעם — באַלמעלאַכעס, אָרעמע לייט, פעט-
לעך-פאַרמאָגלעכע. אלע יאָר אַזוי: דורך שרעק וברענגען זיי אָהער אַראָפּ
די דאָרפלייט, קעדיי יענע זאָלן זיך דורך שטאָטישע פרומע הענט
צעצאָלן מיט נאָט פאַר אַ גאַנץ יאָר דאָרפישע אוויידעס. די דאָרפלייט
לאָזן זיך עס איינריידן; זיי לאָזן דאָ אויס העכער ווי אלע די יאָמנאָ-
דאָמדיקע טפילעס — באַ אייניקע טפילעס ווערן זיי אַזש הייזערדיק —
ניט ווייל זיי פאַרשטייען דעם טייטש, נאָר ווייל זיי האָבן בעיערושע
פון דאָרפישע דוידדוידעס, אז טאָן אַזוי איז זייער גוט — א סגולע
צו דערלעבן איבעראַיאָר. נאָר דערנאָך — סאָף יאָנטעו, עס ווערט נאָר
טונקל — זיינען זיי זיך מעכאיע מיט די דאָרפישע פויערים, וואָס קומען
ניט פון זיי אָפגעמען; זיי אַנטלויפן אין באַפעניש צוריק אין די

דערפער, און פרומע שטאט-יידן, בא וועמען זיי האלטן סטאנציע, האבן נאך דעם צו דעהיילן און דערצוילן פון זייער פארגרעכטקייט, קארגשאפט און פון דעם, וואס מע קאן פון זיי גארנישט ניט האבן... ווי זאגט ראכמעל דער שוסטער:

— „וואָרדען? ... נאר איינער... אזוי איז אַ דאָרף-יוד. געלט וועט ער דיר געבן?.. ער וועט דיר געבן דעם פוננטן, זאָלסט אים שלאָגן מאַלעס און וועט נאָך נאָכדעם אַרויסמאַנען באַ דיר סדאַטשע.“

4

ס'איז פרומאָישער יאָנטעוו אינדערפרי. אַ דאַונדיק בערדל, אַ גרוי, שמאַל און קאַנג בערדל, — גלאַצט מיט די אויגן צו גאָט. דאָס בערדל שלאָגט זיך פון גרויס פּרומקייט מיט אַ פּויסט אין קאָפּ. דאָס דאַונענדיקע בערדל זעט איצט אויס שוואַך און בלאַס, ווי אַ טאַלעס אַף אַ טויטן. עס פאַלט אַף דעם די שיין פון די זייטיקע אָמערליכט און עס זעט אויס, ווי די געשטאַרבענע אָוועס-בערד אין דער מעאַראַס-האַמאַכפּיילע. צוערשט זעט פענעק בלוין, ווי דאָס בערדל פאַרהייבט זיך, דוויקעט זיך צום הימל — אַ הייליק בערדל, פאַרקרימט פון סינע צו אַלערליי אוילעמאַזעס; דערנאָך דערזעט פענעק, אַז דאָס בערדל האָט אַ פּאַנעם — ער דערקענט עס: — אַרן יאַנקעלס פּאַנעם.

פענעקס אויגן צעשפּרייטן זיך, קוקן מיט זייער גאַנצער גרויס. אַ וויילע איז ער פול מיט אומקלאָרע געדאַנקען ומעקויעך דעם, וואָס ער איז אַ גרויסער יאַקרען, אַרן יאַנקעלעס... ער האָט אַ פּריצישע קראַם, אַ סקלאָד פון ברעמער און געלט אַף פּראָצענט, לופטערט אַ גאַנצן זומער. באַ זיך אַפּן נאַנעק זיינע פּוטערס און זאָגט דאָרט זייער הייזעריק צום אַלטן קידער-וויידער, וואָס קלייבט שמאַטעס:

— „איך... אַדאָס נעשאַמעלע, וואָס דו זעסט, האָט דריי פּולפּעס און אַן אַנדערער האָט אפּילע קיין פּוטער ניט... אזוי האָט גאָט גע- וואָלט“..

פּלוצלינג דערפּילט פענעק אַ שטורד פון עפעס זייער אַ שטאַרקן עלנבוין.

— נראַ — זאָגט מען צו פענעקן דאָ, צווישן געדיכטן אָוילעס, און מע שטופּט אים אַ צעעפּנטן מאַכזער אין די הענט אַריין, — נראַ!.. שמונעסרע...

ווי אין שלאָף פּילט פענעק: זיין ברודער פּאָליעקס אַ שטורד. פון

פּוּרֵי, אַז פּאַליעל וועט אים אינדערהיים צושטעלן א בענקעלע, נעמט
פענעק דעם אָפענעם מאַכער, שטעלט זיך קלוימערשט ווי אלע, זיינע
אויגן קוקן נאָך אַבער אלץ צוריק, צו אַרן יאָנסעלעס בערדל — אַ שוואַך
און בלאַס בערדל, קלוימערשט פאַרקרימט פון סינע צו אַלערליי אוי-
לעמהאַזעס, עס פאַלט אַף דעם די שיין פון די זייטיקע אָמער-ליבט
און עס זעט אויס געהייליקט, געבענטשט מיט טשוועס באַ גאַט, ווי
די הייליקע אָוועס-בערד אין דער מעאַראס-האַמאכפּיילע — סע האָט
דריי פוטערס, אַ פּריצישע קראַם, אַ סקלאַד פון ברעטער און געלט אַף
פּראַצענט, ווייל אזוי וויל גאַט: גאַט און אַרן יאָנסעלעס — ווי זיי
וואַלטן זיך אָנגעקערט גליחהשוועסטערקינדער...

— נראָ! — שטורכעט פּאַליעק פענעקן, אלעמיי ער קוקט ניט אין
מאַכער אַרײַן, — נראָ!

פענעק וויל איצט מיט פּאַליעקן ניט אָנהויבן, קוקט ער אַרײַן אין
מאַכער, אין קאַפּ דרייט זיך אים דערביי עפעס אַ מאַהנער אָנהויב פון
דער שמינערע:

— „גאַט פון אַווראַם, פון יוצקאַק, פון יאַנקעוו און פון אַרן יאַט-
קעלעס...“
דערנאָך — באַם לייענען מיטן אָוועס-די-אַלטן בערגיקסן גיגן אין
דער טוירע:

קאַפּצאַנישע אויגן אין די הונדערטער קוקן צו, ווי מיזער-וואַנט
קויפט אויס די „אַליעס“ — עטלעכע גוויררים טוען זיך אַן קאָוועד.
פענעק — שטאַרק באַשעפטיקט מיטן גאַב-קוקן דעם גרייז-גראַען
קאַפּצן ישׂיע פּריידעס: אָנגעטאַן אונטערן טאַלעס אין אַ קיטל — ער
איז ביידע טעג האַשעשאַנגע דער „אָנהויבער“ באַם דאַוונען — זיצט
ישׂיע אַף זיין אָרט אין צאַפּן-זייט, ווייזט, ווי אַפּצעלאַכעס, גיט אַרויס
קיין פּיצל יודאַס-שאַמאַים, הערט ניט אַף צו שמויבלען, ווי אַומיסן,
ווי אַף געבן צו וויסן:

„וואַס-זשע?... מע איז אַקעגן מיר יויצע?... איז גאַרנישט... טשעפעט
מיד גיט, איך טשעפע אייך גיט — קוויטל!“

די גאַנצע צייט, וואָס מע פאַרקויפט די טוויררים שטיקער טוירע,
קוקט ער אַרײַן אין זיינע ספּאַרים אזוי פאַרטיפּט, אַקוראַט ווי די מייסע
מיט די „אַליעס“ גייט אים נישט אַן אַפּילע אין דער לינקער פּיאַטע—
ער דאַרף זיי אַף קאַפּאַרעס. נאָך אַט הייבט אַן פענעקס פּאַטער —
מיכאַעל לעווין — זיך דינגען, ווי אלע יאָר, פאַרן געסטן שטיק אין

דער טוירע. יעשוע קומט ארויס פון זיין סיופהר, פארגעסט צו שמייב-
לען, ווערט אופגעטראגן, קומט אין די זייטן צעטראגן, ווי ער וואָלט
זוכן מיטגעפיל — דאָס איז מיסטאָמע דערפאַר, וואָס ביידע — ער
און מיכאַעל לעווין — זיינען געווען יונגלעך אין איין „כידער“, ביידע
זיינען זיי געווען כאַווייריס, ביידע קאָנען גלייך לערנען:

— זע, זע! — הערט ער ניט אהר צו ווארפן ביזע בליקן אה
מיכאַעל לעוויןען.

ער רערט צו זיך אליין:

— וועסט, ווי ער לאָזט קיינעם ניט אויסדינגען?.. ער לאָזט זיך
ווילגיין... ער טוט זיך אָן קאָווער... ער, מיכאַעל גאָוריעלס, דער
„אָנאָוו“... ער האָט קלוימערשט פון זיין גווירישקייט קיין האַנאַע ניט...
א?.. ער גלייבט פונדעסטוועגן, אז סע קומט אים... א?..

פענעקן איז טשיקאווע: ווי יעשוע איז דאָס ניט מייכל זיין טאָמן
קיין איינע פון זיינע שוואַכקייטן, ווי ער האַלט אים שטענדיק אין
אויגן...

און ווידער בלייבט די קאַשע:

— פארוואָס נעמט פונדעסטוועגן יעשוע באַס פאַטער אָפּט א
דרייערל אה שאַכעס?

5

איצט קאָן זיך דאַכטן:

פענעק האַונט שוין אה אן עמעס.

הייבט זיך אַפּילע ניט אָן.

פענעק פילט אַ גרויסע בענקעניש צו אַ געוויינלעך-וואַכעדיקן
זומער-טראַג, אן אומגעהויערן וכישעק צו אַנטלויפן פונדראַנען אין דער
גרויסער טרויפער וועלט אַריין — דאַפּקע אין יענער טרויפער וועלט,
וואָס פרומאַקעס פאַרשילטן זי מיט טפילעס וועגן „שווערד“ און וועגן
„הונגער“.

באָ פענעקן האָט מען געפויעלט: „וואָל זיין מיט אַ שווערד און
מיט הונגער, אבי...“ מיטן „אבי“ מיינט ער די ארומיקע דאַשעשאַנער
דיקע פאַרשראַקקייט פון די הונטערגעסלעך, מיטן „אבי“ מיינט ער אויך
זיך אליין, פענעקן, וואָס אינדערהיים האָט אים זיין מאַמע פּיינט און
וואָס פאַליעס און בלוימע זיינען אה אים, ווי אה די קיד-מענטשן, באַ-
לעבאַס.

בלווי מיט איין אויג קוקט ער אריין אין די שורעס פון דער ראָ-
שעשאַנעדויק-לאַנגער שמינעסרע:
— „און אומרעכט וועט פארשטאָפן דאָס מויל, און יעדע שלעכט-
קייט דורכויס — ווי אַ רויך וועט צעגוין“...
— ער מיינט:

— סע וואָלט טאָקע געווען זייער גוט, ווען סע זאָל זיין אזוי.
דאָך, מיטן אַטערן אויג שאַרט ער איבער די באַטאַלעסטע פּלייצעס
פון די פאַרמענגלעכע ייִדן אין מיזרעך-וואַנט — אַנגעהויבן מיט זיין
טאַטן לעבן אַרנקוידעש און ביז אַרן יאַנקעלעס אין ווייטן ווינקעלע.
אַלע, זעט פענעק, האָבן זיי אַריבערגעוואָרפן די טאַלייס זייער גי-
דעריס איבער די קעפּ — אַפּאַנעם, קעדרי צו מעיאַכעד זיין זיך אונטערן
טאַלעס מיט נאָט, קעדרי צו זאָגן מיט שטייף-פאַרמאַכטע אויגן און
מיט גרויס קאוואָנע:
— „און אַלע וועלן מאַכן איין בינטל צו טאָן דיין ווילן. מיטן
גאַנצן האַרצן“.

זיי זיפּצן דערביי זייער צעבראָכן, פון טיפּן האַרצן... דאָך... יעדע
דער פון זיי, וויבאַלד ער האָט שוין אַרונטערגעכאַפט נאָט צו זיך
אונטערן טאַלעס, וויל ער שוין בעגניווע — טאָקע דאָרט אונטערן
טאַלעס — אויכפּויעלן באַ נאָט, אַז דאָס נייע יאָר זאָל כאַטש ניט זיין
ערגער פונעם פּריערדיקן — אַלטער זאָל בלייבן דער קאַפּצן, און זיי
זאָלן בלייבן די פאַרמענגלעכע:
— איי! איי! איי! — זיפּצן זיי מיט גרויס הווינקעס, — איי! איי!
איי!!!

פענעק האָט אַ כּשאַד: יעדערער אונטערן טאַלעס וויל איצט אויס-
פּויעלן באַ נאָט כאַטש אַ קאַפעלע מער פאַרנאָסע איידער זיין שאַכן
דאָך, אין מיזרעך-וואַנט, יעדנפאַלס — קיינער פון זיי האָט שוין קיין
קאַפּצאַנים אפּילע ניט אין זין. אַה פענעקן פאַלט אַ שרעק:
— דער טאַטע אויך?!

דער פּאָטער, זעט ער, שטייט מיטן פּאַנעם צו מיזרעך-וואַנט, מיטן
טאַלעס איבערן קאָפּ, מיטן רוקן צום גאַנצן אוילעם — וואַז מינעג באַ
איים: ער זעצט זיך אפּילע איינמאַל ניט צו, געדענקט אויסווייניק אַלע
טפּילעס, אַלע זאָגעסצן אין מאַסער, פאַרשטופּט זיך אַלץ מער און מער
אין זיין ווינקל און איז ווי כיטערלעך-אומצופּרידן, אַלעמיין ער איז
דער „ערשטער“ ייִד אין שטאָט, דער „ערשטער“ ייִד אין בעסמערעש;

ער, דער מעסוקענער אקשן, דער האלברגעשמאָהכענער, איז ווי אומד-
גליקלעך, וואָס ער איז אַ גוויר, וואָס אלע ווייסן עס...

פענעקס ווונדער אפן פאָטער:

— עפעס, ווי אים קומט נאָך אַרויס...

נאָך אַ ווונדער:

מע וואָלט געקאָנט מיינען: עמעצער גויט אים.

דאָ געדענקט זיך:

דער פאָטער האָט איינמאָל געזאָגט צו יעשיע פריידעס:

— אַף אַשירעם האָב איך באַ גאָט קיינמאָל ניט געבעטן.

נאָך אַ טראַכט געטאָן, מוירע געהאַט טאָמער האָט ער אַזוי איבער-

געזאָלצן, ואָז יעשיע וועט שוין ניט גלויבן, און זיך קוים אויסגעקוועטשט:

— סײַדן עפּשער אַמאָל... אַף פאַרנאַמע.

יעשיע, דער גרייזגראָער, מיט צאָרעס-באַוואַקסענער, האָט פריילעך

אַ שמאַרע געטאָן, שמייכלענדיק אַ פאַטש געגעבן זיך אַליין אין דער

אייגענער באָרד:

— נאָ — האָט ער געזאָגט, וואָס באַ וו גוויר קאָן הייסן „פאַר-

נאַסע“...

פענעק מיינט איצט:

— אַפאַנעס טאַקע גערעכט געווען יעשיע פריידעס.

און מיט אַ ריינעם געוויסן דערפילט ער, אַז ער איז קאַלט צום

פאַטערס ישטיין אַף די פיס און צו די פּרערן, וואָס יענער כאַט דאָר-

נען האַלט אין איין גיסן:

— אויסער... זאָל ער וויינען.

ער פילט זיך צום ערשטן מאַל פריי פון אלע מיטגעפילן, וואָס ער

האַט געהאַט צום פאַטער. קוקט אַף אַנדערע פאַרמעגלעכע פרומע יידן

טאַקע דאָ אין מוזער-וואַנט— מעסוקן-פרומע יידן; באַ זיך אין געדאַנק

רופט ער זיי פון טאַמער אָן:

— „די וויינערס“.

ווייל אלע, — אַ שטיק זעקס באַיאָרמע, פרום-גראַע טאַמעס, —

וויינען זיי כאַט דאָווען מעשוגענערווייז, פעסטען זיך, ווי צעקראַכענע

לעמעשקעס — אַזעלכע גרויסע און האָבן קיין בושע ניט! וו מין מאָרד-

דעווען זיך!.. זיי שפּרינגען אונטער, ווי אַף לאָזן זיך פליען, שפּריצן פון

די מיילער, טופען מיט די פיס, קנאַקן העכער די קעפּ מיט די פינגער,

מאַכן אָן טוואַלדן, און פון דעם איז צו פילן: איטלעכער פון זיי האָט

דעם שיפסטן גלייבן, אז בלויז ער איינער איז בא גאט שוין יאָרנלאַנג
מעסקן באַשעוויג אָטנעלייגט און באַליבט, ווי אַ געכיינדלט בעניאָכירל,
וועהאַרציע: איטלעכער פון זיי איז דאָך פאַרמשגלעך...

— איי! איי! איי! — באַגיסן זיי זיך מיט אָן אַ שיר טרערן, פאַר-
קוועטשן די אויגן און טרייסלען אינדערהיך מיט די פּויסטן.

— פריער — אין עלטער פון אַ יאָר זעקסזיבן — פלעגט פענעק
אי זיך שרעקן פאַר זיי, אי פון גרויס טשיקאוועס אומפרייסן די אויגן,
קוקן אַף זיי און גאַפן. דערנאָך פלעגט ער זיי נאָכמאַכן אין קיך צווישן
די דינסטן, וווּ כּוּני פלעגט מיט אים פּריילעך קאַמאַנדעווען:

— אַנו, פענהרעקל, ווייז נאָך, ווי וויינען באַם דאווענן די טאש-
קערס... ווי דו קענסט: מיט אַלע פּישטשעווקעס!

איצט — אפן צוועלפטן יאָר פון זיין לעבן — האָט פענעק ניט מער
ווי איין־אייניק געפיל צו די „וויינערס“ און צו זייער פעסטען זיך פאַר
גאָט — אַ געפיל פון מיעסן זיך. דאָס געפיל וואַקסט אין אים אַלץ
שטאַרקער, וואָס לענגער זיינע אויגן קוקן אַף זיי; ער טראַכט דערביי:
— פונקט, ווי פּאַליעק מיט בליומען באַם דאָשעשאַנדיקן
בענטשן...

און דאָ רייסן זיך זיינע אויגן נאָך מער אורף: איטלעכע צעקרימטע
טנוע זייערע עקלט אים פונקט, ווי די גליטשיק־פייכטע קאָלירטע פאַר-
טייילעס, ווחזין זיי שנייצן די רויט־פאַרווייניטע, קימאַט געשוואַלענע
נעזער. ער פאַרשטייט ניט, וואָס ווילן זיי מיט זייער גוואַלדעווען...
וואָס וויל מיט זיינע ווילדע געשרייען מוישע־וואַלף מאַשקערס, דער
צעפלאַכטן־לאַנגער מיט די העליש־רויטע הענט, וואָס שטעקן אַרויס
פון צעפליקטע זיידענע קורצע אַרבל, ווי גאָט־באַשיצנדיקע הענט באַ
אַ בייזן קויהען... אַליין האַטלעט ער מיט צענדליקער וואַגאַנעס שמואַ-
טעס, מוישע־וואַלף, האָט אָפט שווערע לאַדענישן מיט אַרעמע שמאַטע-
קלייבער, וואָס שרייען באַם אַרטיקן ראָוו אין שטוב: „גוואַלד! ער דאָ-
בעוועט! ער קוילעט... ער קוילעט.“ ער איז אָנגעשטאַפט און מעסקן
קאַרג. אין שטאַט זאָגט מען: „איידער מע רייסט אויס באַ אים אַ
נעדאָווען! — ווי מיט צוואַנגען...“ איז וואָס־זשע דאָרף ער אַזוי גוואַלד-
דעווען צו גאָט:

— „און יעדערער וועט וויסן, אז דו האַסט אים באַשאַפן!“ איי,
איי, איי!...

זי, לעמאַש, גהאַלע דער ערעצייס־דאַעל־פּוינגל, וואָס רייסט זיך

שטענדיק מיט זיין עסיקזוויערער שטימע צום זינגען... אז סאכאסא
האָט ער שטענדיק צו טאָן מיט אַרעמע פּויערים, וואָס פאַרמאָשקענען
בא אים זייערע פּעלצן און שילטן נאָכדעם — איין פּויער דעם אַנדערן:
— „א שאָב נאָ טעבע נעחאַליע נאָפּאָוו!“

זיי אפּצעלאַכעס וואָלט פּענעק אַ באַלן געווען צו טאָן דאָ אפּן אָרט
עפּעס אַ פּיינע דאָשעשאַנעדיקע אַוויירע—מאַמעש ער פּילט, ווי עס
וואָלט אים דערפּון פּריי געוואָרן אַף דער נעשאַמע. טאַקע צוליב דעם—
צוליב-עפּעס אַן אַוויירע — גאַנוועט ער זיך באַלד אַרויס פּון זיין
ברודער פּאַליעס האַשנאַכע, מוט זיך פּלוצים אַ סוועטש אַרײַן אין דער
טױפּעניש פּונעם געדיכטן און צעהיצטן אוילעם; דאָרט ווערט ער באַלד
יענער פּענעק, וואָס איז אַי דאָ, אַי נישטאָ — אַ קאָך-לעפּל, און אין
דערזעלבער צײַט — אַזא וואָס ווערט צוגישט צווישן פּיל אַנדערע.

6

מיטן אַסל צווישן געדיכטן אוילעם — אַ שטופּ עטלעכע מאָל
רעכטס, עטלעכע מאָל לינקס, און פּענעק שפּאַרט שוין אָן אין ווייטן
עס בעסמערדעש, העט-אונטן, לעבן אַ לאַנגן ענג-באַזעצטן און זייער
משיקאַווע טיש: אַרום טיש דאַוונען ראַכמיעל דער שוסטער — אויב-
אָן, אַף ביידע זײַטבענק — ייסראַעל הערש דער סטאַליער, דער
שטרויקל-דרייער, מוישע דער באַנדער, די צוויי כּריידער שמידן און
נאָך פּיל, פּיל אַנדערע באַלמעלאַכעס.
— „כעוורע פּלעצל!“

אזוי רופּט מען זיך אַרײַן אַרום לאַנגן טיש, און עס זעט ניט אויס,
מע זאָל מיט אַדעם נאָמען זיך שעמען, אזוי רופּט מען זיך אַרײַן
אַרום טיש איטלעכס מאָל, ווען עס קומט צו אַ נייער באַלמעלאַכע
דאַוונען און מע דאַרף אים דאָ מאַכן אַ פּלאַץ צום זיצן.

— כעוורע פּלעצל! מוט זיך אַ רוק — קאַמאַנדעוועט דאָן זייער
ערנסט ראַכמיעל דער שוסטער, שטעלט זיך אַף די פּיס אויבנאָן און
קוקט אַפּן אַרומיקן אוילעם, ווי אַ לעוואָנע אין כּרײַל.

— אַנו — זױזט ער אָן קלוימערשט ערנסט אויך אַף פּענעקן,
אַנו ווערט נאָר אַביסל אינגעשרומפּן און לאָזט צו אַ מענטשן נעמען
עפּעס אין מויל אַרײַן...

פּענעק, כאַטש ער פּילט, אז מע מאַכט פּון אים לעצאַנעס, פּונדעסט-
ווען, האָט ער קײן פּאַרריכטל ניט און גײט נישט אַוועק, ווייל דאָ איז

פריילעך — דאָ לאַכט מען אויס פונטווייטנס דעם לאַנגן „כעסמערדעש-
גוי“, אַנטמאָנען, וואָס לעשט וואַס די אויסגויענדיקע משאָדע ליכט
אפן באַלעמער; אַנטאָן איז גראַד אַ רייכערער פויער און טאַקע דער-
פאַר גייט ער פאַרדינגען צו יידן אין שול — ער וויל זוערן נאָך רייכער.
— זע נאָך, זאָגט מען דאָ, ווי ער דירט זיך... אַ בלייענער פויגל,
ער איז רייך — אַנגעשטאַפּט.

— טשעפעט אים גיט — מאַכט צום אוילעם זייער פאַמעלעך
ראַכמיעל, און זיין גאַנצע קלוגשאַפּט, אזוי דאַכט זיך, באַשטייט דאַפּקע
דערין, וואָס ער רעדט זייער און זייער פאַמעלעך.

— לאַזט אים צורו — זאָגט ער — איך מוין: טאַקע אַנטאַנען...
זיין טאַטע איז געווען אַ באַל-שעם.

— אַ באַל-שעם? — ווונדערט מען זיך — פאַחוואָס עפעס, רעב
ראַכמיעל?

ראַכמיעל — נאָך מער פאַמעלעך:

— נו יא, אוואַדע — אַ באַל-שעם, איר זעט דען גיט?.. ער האָט
באַשאַפּן אזאַ גוילעם.

דער גאַנצער טיש הערמאַנט נאָך גיכער אָן יא טיש, וווּ מע
ריכט אָפּ אַ פריילעכן אַטבייטן, — גישטאָ קיין איין ווייניגענדיקער מאָרער
שכּוירעניק, אַקוראַט ווי עס וואָלט זיך גאָרנישט געהאַנדלט וועגן אויס-
בעטן באַ גאָט דאָס גוטע „קוויטל“. עס קומט אויס, ווי מע שפּילט
זיך דאָ איין „טשוווע-טאַן“, איבערהויפט דאַכט זיך אזוי, ווען מע קוקט
זיך איין אין ראַכמיעל דעם שוסטערס שמייכלדיקן לעוואָנע-פּאַנעם.

— דאוונט, ליידאַקעס! — ביזערט ער זיך קלוימערשט זייער
ערנסט אַפּ אלע אַרום טיש — האָט מוירע, אַ רוען אייער בלאָטער
אריין, וואָרעם ע... אפּילע אַ קאַץ קאַן אויך קאַליע מאַכן, היינט ווער
ישמועסט מווישע ראַכיינו אָדער אפּילע דער נעסאַנע טייקעפּ... עס ביזע
כשוורע, כעסער הייבט מיט זיי גיט אָן.

פון ראַכמיעלן, פון זיין אַלטן טאַלעס, שמעקט איצט פונקט, ווי
פונעם אַלטן שויער, וואָס מע האָט פאַראַיאָרן אויסגעשווענקט מיט
עסיק, אָבער דאָך — פענעק פּילט, אַז ס'איז אַ מעכאַיע צושטויין לעבן
אים און לעבן זיין אוילעם, ווי לעבן אַ לעבעדיקן קוואַל. ראַכמיעלן
פאַרגלויסט זיך, הייבט ער אָן צו לערנען מיטן אוילעם די טייטשווער-
מער אין מאַכזער:

— אימרו לעלוויהם — דערט צום לאַמפּ.
 — נינווי ניסטאַרעם — גענדזענע ספרונעס.
 אָדער ער פרעגט אַ קאַשע:
 — פאַרוואָס שטייט אין מאַכזער „לאַכרים האַבעט“? ס'וואָלט,
 דאַכט זיך, גיכער געדאַרפט שטיין: „אין בעט אַ ברים“?
 אָדער ער באַקומט אַ פּאַנעם פּון אַ גרויסן לאַמדן און חויבט אָן
 אויסצוקלוימלן וואָסמאָיאַןוואָרט דעם גאַנצן „אַשער-יאַצער“:
 — אַנשער — אַן אוישער.
 — יאַצער — דער יעיצער-האַרע.
 — עס-פרעס.
 — האַאָדאַם — אָדאַם האַאָרישן.
 — בעכאַכמאַ — ס'אַ קלוינע כאַכמע.
 — אובאַראַ — סע גאַרניט... ס'אַ גרייז אין סידער.
 — כוי — פאַרשע כוי.
 — נעקאָוים, נעקאָוים — דאַסן און יענצן.
 — כאַלולים, כאַלולים — שוין גאַר אַ מיט-וואָרט... פ'וועל עס
 גיט זאָגן אום דאַשעשאַנע...
 — גאַלוי — אַ גוליע.
 — וועיאָדוע — אַ יעדיע.
 — ליפניי קיסיי כוויידעכאַ — דאַס אין גלאַט אזוי — מע מעג
 עס איבערהויפּן.
 — שעים — זיבן.
 — יופאַסייעך — אום פייסעך.
 — עכאַד — גאַט.
 — מעהעם — פערציק.
 — אוי — ווייגעשריען.
 — יופאַסייעך — אום פייסעך.
 דאַ באַקומט ער אַ פרום פאַנעם:
 — דערלאַנגט מיר, ווינקט ער אַף דער פּלאַט וואַסער אין עס
 טיש, כ'על זיך וואַשן די הענט...
 — פאַרוואָס? — פרעגט מען באַ אים, פאַרוואָס עפעס וואַשן די
 הענט?
 — טשעפעט מיך גיט — מאַכט ער — וואָרעם אַט-אַמראַט וועל
 איך שוין דאַרפן זאָגן „אַשער-יאַצער“ איך...

דאָ באַם טיש ווערט מאַמעש אַ סימבע, ווען מע קומט אין דער
טפילע צום „מעלעך עוויוון“*—מע באַגעגנט אים, דעם „מעלעך עוויוון,
מיט אַ פיינעם באַרעכאַבע און מיט אַ וואַרע, ווי אַן אייגענעם. דער
פאַר אָבער האַלט מען דאָ, אַז דער „מעלעך עליוון“* קער צו די פיינע
פאַרמעגלעכע יידן אין מיוזען-וואַנט. דעריבער לייגט מען דאָ ניט אַפן
„מעלעך עליוון“ קיין טראָפן קאָווער און מע נעמט אים אַף זייער
קאַלט, קימאַט מע באַמערקט אים ניט.

ראַכמיעל דער שוסטער זאָגט:

— כ'האַב אים אָקאַרשט אַדאָ, ערעוו יאָנטעוו, באַגעגנט.

באַ ראַכמיעלן פרעגט מען:

— וועמען?

ראַכמיעל:

— ס'הייסט וועמען? דעם „מעלעך עוויוון“.

ראַכמיעלן פרעגט מען:

— וואָס האָט ער אייך געזאָגט?

ראַכמיעל:

— אייסעך... וואָס זאָל ער זאָגן? ער איז, געבעך, אַף צאָרעם.

איך פרעג אים: „וואָס שטייסטו עפעס איינער אַליין באַ אונדז אין די
הינטערגעסלעך?“ „גאַרנישט“—מאַכט ער צו מיר — „דער „מעלעך
עליוון“, זאָגט ער, „איז נאָרוואָס אַרײַנגעגאַנגען צו מיכאַעל גאַוריעלס
אין הויז. שטיי איך דאָ און טראַכט: צו וועמען, אַשטייגער, וואָלט איך
געקאָנט אַרײַנגיין?“ „אויב אזוי“ — זאָג איך צו אים—„אויב אזוי,
איז גיי, זאָג איך, גיין אַרײַן צו... צו נאַכמען דעם פאַרבער, ער וואַרט
אַף דיר“...

באַם טיש ווערט אַ געלעכטער. נאָך יאָנטעוו וועט מען האָבן נאָכ-
צוזאָגן ראַכמיעלן אַ גלייכווערטל. עס לאַכט מיטן גאַנצן גרויסן קער-
פער דער שמדיקל-דרויער—אַ העל-בלאָנדער מיט זילבערנע אויגן, מיט
אַ קאַפּ און פּאַנעם, וואָס זיינען באַוואַקסן מיט געקרייזלט פּלאַקסן;
ראַכמיעל דער שוסטער זאָגט אַף אים:

— נעבעך, אזוי בלאַס... מע האָט פאַרגעסן אַרײַנצוטאָן אין אים

אַן איי.

עס לאַכט מיט אַ פּריילעכן געטרייסל מוישע דער באַנדער — אַ

* מעלעך עוויוון—אַרעמער מעלעך.

* מעלעך עליוון—אויב-גרשטער (רייכער)—ביידע זיינען נעמען אין אַ טפילע.

געוועזענער סאָלדאַט מיט אַ יונג־נראָען קאָפּ מיט גרינע פּריילעך-
טאַנצנדיקע אויגן און מיט העלישרויטע באַקן. טאַמער, אַז מע טוט אים
אַ רוף באַם נאַמען, שטעלט ער זיך געשווינד אָפּ די פּיס און קנאַקט
ארויס פּריילעך, ווי צו דער, „פּערעקליטשקע“:
— איך — מוישע!..

עס לאַכן ניט בלויז די צוויי ברידער שמידן — לויבע און בערל —
כאַטש זיי זיינען נאָך יוגענדיק; זיי ווייסן ניט, ווער איז דער
„מעלעך עוויוון“, ווער איז דער „מעלעך עליוון“ און פאַרשטייען ניט
דעם סייכל פון דער כאַכמע. דערצו נאָך זיינען זיי האַלב־טויב פון די
שטענדיקע שווערע האַמער־קלעפּ כאַ זיי אין די קונויעס און היטן זיך
מיט אַלע קויכעס אַרייַנצופאַלן ואינעם דרעמל, וואָס הערט ניט אָפּ
מעסוקן זיי אַזו שלעפּערן און צו מאַטערן; זיי האָבן מוירע: ווי זיי
וועלן אַרייַנפאַלן אין דרעמל, וועט מען גלייך צו זיי אַ געשריי טאָן:
— שטייט אָפּ!.. נראָ!.. קרושע!..

און ווי נאָך זיי וועלן אופשטיין, וועלן זיי גלייך דערזען:
— הייבט זיך גאַרנישט אָן... מע האָט זיי שוין ווידער אָפּגעפּרי-

צעוועט...!

כאַ ביידן — וויפל זיי האָבן ערעוו יאָנטעוו אין באַד זיך ניט גע-
פּריזעט און געוואַשן — זיינען דאָך געבליבן קוילן־שוואַרץ די נאָז-
פּליגען, די טיפּערע קנייטשן אין פּאַנעם, אַלע שפּאַלטן אָפּ די צעהאַקטע
קורצע פינגער, און גאָט, ווייסן זיי, איז ניט זייערער, וואָרעם זיי
זיינען פּאַשעטע שמידן.

ביידע קוקן זיי אָפּ די שורעס אין מאַכער, ווי אָפּ כּימושים, ווי
איטלעך לאַשנקוידעשדיק וואָרט וואָלט זיין אַן עסרעג און מיט זייערע
שוואַרצע הענט וואָלטן זיי מוירע געהאַט זיך צו דעם צורידן. זיי פאַר-
שטייען ניט קיין איין טייטש־וואָרט, ווייסן בלויז, אַז אַ מאַכער איז
געגעבן פון גאָט אַליין, ווי אַ כּומעש, דעריבער קוקן זיי אַריין, ווי אָפּ
טישאַוועס און וווערערן זיך:

— זע נאָר, ווי פּיין גאָט האָט עס געמאַכט...!

— זע נאָר דאָס פּיינע קעסטעלע מיטן קרענצל, וווּהין ער האָט
אַרייַנגעקנאַקט דעם גרויסן „האַמעלעך“.

אין גאַנצן דאוונען איז זיי באַקאַנט נאָר דער נאַמען פון איין
טפּילע, וואָס הייסט „אַרוין אוילעם“ — דאָס איז דערפאַר, וואָס
פרומע יידן נעמען זיך אַמאָל אין אַ פּריילעכן יאָנטעוו מיט זיי אַרום,

זינגען מיט זיי דעם „אדוין-אויבעם“ אינמיטן נאס און פארטייטשן
דערביי אלע ווערטער אף יידיש:

— מאַלאַך — ער האָט געקוינט, בעטערעם — איידער, קאַל —
ישרע.

אויך איצט, די נאנצע צייט פונעם דאוונען — אפילע בא שויפער-
בלאָזן — הערט אף קיין רענע ניט אום זיך צו דרייען בא זיי און קאַפּ:
— מאַלאַך — ער האָט געקוינט, בעטערעם — איידער, קאַל —
ישרע...

די שמידן, זעט פענעק, קומען דאָ אָפּ ביז-נאָר אַ גאַנצן יאָנטעוו;
מע נארט זיי דאָ אָפּ אלע רענע: מע זאָגט זיי, אז צו „דאַרע מילאָ“
און „דאַרע מאַטאָ“*) דאַרף מען הרייען מיט ביידע הענט איבערן קאַפּ,
ווי צו קאפּאַרעס. און אכויז דעם — זע נאָר, ווי דער ווערמל מאַטערט
זיי!.. מאַמעש זייער לעבן איז קיין לעבן ניט. פענעק פאַרשטייט ניט:
היינט צו וואָס דאַרפן זיי עס?.. נאָך וואָס קריכן זיי אַהער אין בעס-
מעהרעש צו די יידן?..

דאָ זינקט פענעק איין אין אַ יאָס מאַכשאַוועס און געפילן. זיי
זיינען אים ניט אינגאנצן קלאָר — זיינע אייגענע מאַכשאַוועס און
געפילן. ער פרעסט די שמידן מיט די אויגן; ערשט איצט, דאַכט זיך
אים, קאָן ער זיי... אַך יאָ... אפּאַנעם, קעריי צו קאַנען גוט אַ מענטשן,
מוז מען זיך צו אים גוט צוקוקן ניט נאָר אינדערוואָכן, נאָר אויך אום
יאָנטעוו. דאָס דאַרף מען געדענקען! דאָס, וואָס ער זעט, כאַס באַל-
מעלאַכישן טיש, איז פאַר אים ביז נאָר וויכטיק; ער ווערט פון דעם
ביז נאָר שיקער—צו עפעס דאַרף ער עס זייער נייטיק האָבן, אלע, וואָס
ער זעט דאָ... ער פילט: עפעס מוז ער מיט דעם טאָן, נאָך וואָס צו
טאָן, ווייסט ער ניט, און דעריבער ווערט ער נאָך מער שיקער. אַן
אומבאַשוידענע קראַפט פילט אים אָן און מאַכט אים אימרויק. אַט-אַט,
אזוי דאַכט זיך אים, ווערט ער אופגעריסן פון אינווייניק... ער וועט
עפעס טאָן... ער וועט טאָן... און ווידער ווייסט ער ניט, וואָס ער וועט
טאָן. ער ווערט בלוז נאָך מער שיקער. זיינע געפילן צו אלע אַרומיקע
דאָ כאַס טיש—ווי צו פּאַליעסס גוט און טייער פידל, ווען ער, פענעק,
פאַרגאַנוועט זיך און לערנט זיך אף דעם שפילן. ער זוכט מיט די
אויגן נאָך און נאָך נייערס — אַזוינס. וואָס ער האָט ביז היינטיקן

(* אוינע טפילע.)

דאָשעשאַנע ניט געזען און ניט פאַרשטאַנען. פאַרשיקערטערהייט
ווועטשט ער זיך אַרײַן אין דער צעהיצטער בעסמערדעש-ענגשאַפּט
און ווערט דאָרט ווידער יענער פענעק, וואָס איז אַי דאָ, אַי נישטאָ.
אַ שטופּ, נאָך אַ שטופּ, און ער איז אַף דער פּרײַ — ער איז אין
פּאָליש.

7

באַזעצט אלע אַרײַנגעשמעלטע פּאָליש-טישן און פּאָליש-בענק,
דאָך — ס'איז געראָם. די זיצנדיקע פּוננטנס זײַנען דאָ גרינגער
שעצטע — דאָ איז אַן אָרט אָדער פאַר גרויסע קאַפּאַציאָנים, אָדער פאַר
יונגעלייט — קנאַפע דאַוונער. דאָ געפינט זיך אויך נאַסמען דער
פאַרבער, ווייל ער קערט צו בײַדן: אַי צו די גרויסע קאַפּאַציאָנים, אַי
צו די קנאַפע דאַוונער. אַיטלעכס מאַל, וואָס דער אױלעס נעמט דאָ
מיט אַ האַלב מױל אָפּפאַנפּעווען אין מאַכזער אַ טפּילע, טוט נאַכמען
פּרײַער אַ קוק אַף אײַר קאַסע, ווי ער וואַלט דער טפּילע אין מאַכזער
וועלן זאָגן:

— אײך ווייס ניט, צי די ביסט ווערט אפילע מיין פאָרמיאָטמע...

און ער נעמט טאַקע גלייך פון אײַר אוועק זײַנע אויגן.

דאָ גײט זײַער אָפּט דורך אַינדרױסן אַרויס אַלטער מײטעס —
ניט דערפאַר, וואָס ער זאָל אַזוי אָפּט דאַרפן אָפּטאָן אַינדרױסן אַ
קלײניקייט, נאָר אומיסטן, קעדיי ער זאָל צוריקוועגס מיט אַן אומד
גליקלעך פּאַנעם קאַנען וואַשן באַס האַנטפאַס די הענט און זײ גוט
גוט רײבן מיטן גראָבן נאַסן האַנטעך.

ער זעט אויס זײַער בלאַס, פיל מער פאַרהאַרעוועט און פאַרשוויצט
אײדער אַינדערוואָבן, ווען ער מאַלט גרױפן און טאַנצט, עוי אַ פּערד
אַף די טרעפּלעך פון זײַן זשאַרנע.

די פרומע יידן האָבן אים, ווי פאַרקישעפט, פאַרשראַקן מיט פרומד
קײט אַף טױט — אָט דעם פאַרהאַרעוועטן אַלטערן — ווי אומיסטן,
קעדיי צו דערווייזן דער וועלט, אַז אַ שווער-אַרבעטנדיקער מענטש מוז
זײַן פרום. וואַשנדיק און רײבנדיק די הענט מיטן גראָבן נאַסן האַנטעך, איז
ער פונדעסטוועגן ניט פּויל צו טאָן אין דערזעלבער צײַט נאָך עפעס
אַ זײטיקע מוצווע; ער דערזעט, ווי נאַכמען דער פאַרבער, דאָ אין
פּאָליש, אַז שוין אויך צווישן די קנאַפע דאַוונער, טוט ער זיך אַף

אים א זייטל מיט די רויט-קאליע סאניטאטער-אויגן און פרענט בא אים מיטן ווונק:

— נראָ?.. האַנטאַכן?..

ער מיינט מיט דעם צו זאָגן:

— נאַכמען, דו אויך?.. זוי קומט דאָס צו דיר?..

דערוף ענטפערט נאַכמען:

— וואָס זשע? איך וואָלט, מיינט איר, זיך געפויילט?

אַלטער:

— נו?..

דאָס מיינט:

— ווער זשע לאָזט דיר ניט?

נאַכמען — מיט אַ זיפן:

— אייטשך... כ'האָב שוין ניט איין ראָשעשאַנע געפרוּווט.

אַלטער — אַ קאַפל אַופגעוואָסן:

— נו?!

נאַכמען:

— נעכטיקע טעג... וועמען יאָ וועמען—דעם אַרעמאָן העלפט עס ניט.

אַלטער האָט שוין אַזש אויסגערעדט:

— ס'הייסט? — מע דאוונט דען צוליב זיך?

נאַכמען:

— צוליב וועמען דען זאָל איך דאוונען? צוליב מיכאַעל גאוורדי-

עלס? — נישקאַשע, ער איז שוין אַזוי אויך פאַרוואַרגט...

פענעק — אַן איידעם פון אַמדעם שמועס. באַ אים אַליין איז ווי

באַ נאַכמענען — היינט איז שוין ניט דער ערשטער ראָשעשאַנע אין

זיין לעבן, וואָס ער דאוונט ניט און בעט ניט, ניט בלוין ניט פאַר זיך,

נאָר אויך ניט פאַר זיין טאַטן און פאַר זיין מאמען.

פענעק קוקט מיט אַופגעריכטענע אויגן:

נאַכמען האָט ניט קיין אַרט צום זיצן אפּילע דאָ אין פּאַליש. סיידין

עמעצער שטייט אַה און גייט אַרויס, זעצט זיך נאַכמען אַ קאַפל צו,

פענעקס אַ געדאַנק:

— אָט וועמען ס'איז ביטער — נאַכמענען... ביטער אינדערוואָכן,

ביטער אום יאָנטעו... געשיקט זיך, ס'וועט נאָר קיין עס ניט נעמען?..

נאַכמען וועט אַזוי בלייבן אייביק, אייביק?..

דאָ באַפֿט ער אַ קוק צו נאכמענען אין מאכזער און ווערט מאַמעש
נישטווימעם: באַ נאכמענען אין מאכזער, זעט ער, שטייט פונקט דאָס־
זעלבע, וואָס באַ זיין טאטן, מיכאַעל גאָרדעלס, אין מאַכזער — די
אייגענע טפילעס, זאָל עס פעלן אָן אָס... כאָטש דער פאָטער איז אַזאַ
טוויר, און נאכמען — אַזאַ גרויסער יאַרעמאַן; פענעקן פאַרדריסט אַזש:
— וואָלט מען געווען געמאַכט פאַר נאכמענען אָן אַנדער מאַכזער.
און ווידער זינקט ער איין אין נייע מאַכשאַוועסן און געפילן, ווידער
פילט ער, ווי אָן אומבאַשיידענע קראַפט פילט אים אָן און מאַכט אים
אומרויק—אַטאַט וועט ער פון אַדער קראַפט אופגעריסן ווערן פון
איטוויניק...

8

ניין, וווּ פענעק זאָל זיך גיט דרייען — היינטיקער ראַשעשאַנע
איז באַ אים אַן אַנדערער, ווי אַלע ראַשעשאַנעס; היינטיקן ראַשעשאַנע
הערט ער גיט אַזאַ זיך עפעס צו לערנען. ער איז אַזש אופגערגוט, אַקור
ראַט, ווי ער וואָלט זיין ברויגעז אַף זיך אליין:
— שוין געזען, אַ מענטש זאָל לערנען עפעס אַ נאַר-וואַזשנע ליי-
מעד און זאָל גיט וויסן, וויאָזוי דער לימער הייסט?..
פּלוצלינג ווערט אים פּרוילעך אין די אויגן. אין אים איטוויניק
שפילן קלעזמער, זיין האַרץ — אַ פּויק, וואָס קלאַפט צו אַ מאַרש; אַף
דער זון, גיט ווייט פון די בעסמערעש-טרעפּלעך, האָט ער דערזען
זייער אַ יונגע באַקאַנטע באַליאַסטערע — די באַליאַסטערע פּירט צווישן
זיך אַ שמועס זייער ערנסט, ווי דערוואַקסענע; איר שטיין אין אַ רעדל,
ווי זי וואָלט שטיין מיטן רוקן צו אַלע טפילעס אין מאַכזער, צום
נאַנצן ראַשעשאַנע...

אין באַליאַסטערע — קינדער, וואָס האָבן אַלע אופגעהערט צו עסן
קעסט באַ טאַטע-מאַמע צווישן זיי: באַרעך נאכמען דעם פאַרבערס,
וואָס אַרבעט באַם בלעכער, באַרעכס געשוועסטערקינד — דער קליין
ענדיל-דויטער צאָלעק, וואָס אַרבעט באַ ייסראַעל דעם שניידער, די
שמידס קלענמט ברודערל, מענדיוק—אַ פאַרויכערט רועכל, וואָס צימ
אין קוזניע דעם שמעקן פונעם גרויסן בלאַזזאַס און וואָס פענעק
פלעגט באַ אים קויפן פאַר אַ קאַפּיקע אַ פאַר בלאַז, — אַלע אזוי געד
זאָנט, באַקאַנטע, נאָענטע און אייגענע מענטשן פאַר פענעקן.
באַרעך, זעט פענעק, האָט שוין איצט נייע שידך — צום ערשטן

מאָל אין לעבן נייע אייגענע שיד; דאָס האָט אים דער בלעכער באַ-
שוכט אפן ווינטער, ווייל „באָרעך — אזוי האָט דער בלעכער געזאָגט
נאָכמענען — אלעמיי זאל איך לייקענען? באָרעך איז שוין גאָר קיין
פוילער ניט, טויג צו דער אַרבעט... א פאָר גאַלדענע הענט”.

פענעקס פריילעכע אויגן שטראַלן מיט גליק און פאַרווטרערונג,
ביים זיי קוקן אָפּ באָרעכס באַשוכטע פיס: שוין איינמאָל באַשעווע
’שיך — באָרעך האָט זיי פאַרדינט מיט זיינע „גאַלדענע הענט“... עס
וואַלט זיך זייער וועלן זיי אַ שמעס טאָן, אַ קוקגעבן אָפּ די זיילן.
אנשו, צו באָרעכס האַרץ איצט פענעק טאַקע זייער נייטיק האָבן:

צוריק מיט עטלעכע טעג האָט פענעק מיט פאַרוועטשטע ציין באַר
שלאָסן: ער מוז פּאַטער ווערן פונעם „הויז“, וווּ מע איז צו אים
ערווער, ווי צו אַ שטיפּקוינד: — איינמאָל פאַר אַלעמאָל!..

זייער פאַראַקשנט — ווי איינער, וועמען קיינער קאָן זיינע באַר
שלאָסן ניט מערזאַמל מאַכן — האָט ער דענסטמאָל בעסאַד-סוידעס גע-
זאָגט צו יאַנקל דעם פּוּרמאַן אין שטאַל:

— איך וועל אַנטלויפן אין אַ פּרעמדער שטאַט... איך וועל אַנט-
לויפן קיין לאַקשייווע...

יאַנקל — אַוּפּשיטנדיק די פּערד האָבער:

— וואָס עפעס קיין לאַקשייווע?

פענעק:

— דאָרט איז בוני די קעכן... כאַ איך קרוינע דינט זי.

יאַנקל — ווי קוקנדיק אָפּ פענעקן, וואַלט ער געשאַט אַ כּשאַד:

„דער קליינער בענקט נאָך בוני“... ער האָט געפרעגט:

— וואָסמו טאָן דאָרטן?

פענעק — פינטלענדיק זייער גיך מיט די אויגן:

— איך וועל אַרבעטן באַ אַ בלעכער... ווי באָרעך נאַסמען דעם

פאַרבערס.

יאַנקל — פאַרטראַכט:

— ביסט אַ נאַר.

פענעק:

— פאַרוואָס?

יאַנקל — אַנטפלעקנדיק די ציין אָפּ אַ שפּיי צו טאָן מיט אַ

שפּריץ אָן אַ זייט:

— וואָרן מ’עט דיך אָפּן דריטן טאָג געפינען און ברענגען אַהיים.

פענעק:

— ווער?

יאנקל — אפשווישנדיק פון נאָכן שפיי די וואַנצעס:

— טאקע זי, די מאמע דיינע.

פענעק:

— זי האָטך מיך פיינט.

יאנקל:

— סע נאך גאַרנישט, וואָס זי האָטך פיינט, זי'ט מאַרעש-אוי-

לעם זיין.

פענעק:

— פארוואָס?

יאנקל — שוין ביזוילעך:

— פאר דאָס... זי איז אַ האַנאַריסטע אזא — מעסוקן, די מאַמע

דיינע, זי'ט עס דערלאָזן? ס'עט איר אַנשטיין, איר סינד זאָל זיין אן

אַרבעטער באַ אַ באַלמעלאַכע?

יאנקלען האָט פענעק גענלויבט — יאנקל רעדט מיט אים שמענ-

דיק, ווי מיט אַ גרויסן, ווי מיט זיינעם אַ גלייכן. פענעק איז דענסט

מאָל געבליבן שטיין לעבן יאנקלען זייער פאַרצאָרנט, אָן שום פלענער,

דערפילט צום ערשטן מאָל אין לעבן: ער איז אין קלעם... דערפון,

וואָס ער איז געבוירן געוואָרן אינעם רייכן „הויז“, איז אים פיל ער-

גער, ווי דעם גרעסטן קאַפּצנס אַ יינגל. טאקע דעריבער האָט ער איצט

נאַכאָמאָל געוואָלט זיך אָן אייצע האַלטן מיט באַרעכן.

— באַרעך, קום נאָר הער.

— באַרעך, זאָלסט קיינעם ניט דערציילן.

באַרעך:

— סע דען?

פענעק:

— אזוי... ישווער זיך...

נאָר באַרעך האָט אים אויסגעהערט זייער קאַלט, געקוקט צום

בלאָען הימל, אַ שמאַרע געטאָן אַ פאָר מאָל מיטן קורץ-פאַריסענעם

נעזל און, ניט ענטפערנדיק גאַרנישט, זיך אומגעקערט צוריק צו דער

שמועסנדיקער כאַליאַסטרע.

קלאָר:

באַרעך וויל ניט אוועקלייגן קיין האַרץ דערוף, וואָס פענעקן איז

ערנער, ווי דעם גרעסטן קאפצנס א יונגל; בארעך האט איצט בילכערס — ער וויל בעסער הערן, וועגן וואָס דערט די כאַליאַסטערע; דאָרט זיין נען אלע זיין גלייכן — קינדער, וואָס אַרבעטן, און פענעס איז עפעס גלאַט אזוי... אַ פּראָסטאָק; כּוּז דעם איז ער נאָך אַ נאָגירס אַ יונגל — אַז מע איז מיט אים כאַווער, קומט אויס: מע כאַנפעט אים.

אינמיטן דער כאַליאַסטערע שטייט אין אַ וועליסאַפּערדן-מיצל אַ יונגל, וואָס האָט אַ גאַנצן זומער געאַרבעט באַ אַ גרויס־שטאָטישן סטאָליער אין אומאַן. קליינ־וואַרנ קוקן אַף אים מיט גרויס אָפּשיי, מיט מוירע ניט צו פאַרהערן, כאַלילע, קיין איינציק וואָרט זיינס, — דאָס איז נאַכקע אַלמער מייטשעס. ער איז אַלס 13 יאָר און זעט אויס פון אַ יאָר פּעחצן-פּוּפּצן.

נאַכקע — שוין איינמאָל אַ רועכל — אזוי זאָגן אלע, וואָס קענען אים, — ער וועט שוין ניט פאַרפאַלן ווערן.

גרויסע פרעגן כאַ אים:

— וואָס־זשע? איז עס, הייסט עס, פאַרפאַלן — וואָס, דער טאַטע דיינער, אַלמער מייטשעס, האָט כּוּז 12 יאָר אלע באַנאַכט מיט דיר געלערנט?

נאַכקע, זעט אים, מיינט אויך אזוי, נאָר ער ענטפּערט ניט: אַף יענע, וואָס זאָגן עס אים, קוקט ער, ווי זיין טעווע איז: ניט בלוין מיט די אויגן, נאָר אויך מיט די ברעמען און מיטן שטייפן געדיכט־פאַר־וואַקסענעם שטערן. זיין ברויטע נאָז — דאָס איינציקע גליד, וואָס איז אין זיין פּאַנעם נאָך פאַרבליבן קינדיש — זעט אים פּרעמד, וווּיל ער איז אַ גאַנצן זומער ניט געווען דאָ אין שטאָט. זיינע אָנגעברוי־געזטע, געדיכט־צונויפגעוואַקסענע ברעמען זיינען פיל שוואַרצער פון די אויגן און פון די האָר אַף זיין קאָפּ. זיין איינציקער כּעסאַרן: ער הוימערט זיך און וועט, ווי זיין פּאָטער, האָבן אַ „קלומעקל" אַף די פלייצעס. זיין פּאָטער, אזוי זאַנט מען, טראַגט אין „קלומעקל" זיין גאַנצן יירע־שאַמאַים, און נאַכקע אין זיין „קלומעקל", זעט אים, וועט אויך עפעס טראַגן. איצט, ביים ער שטייט לעבן די בעסמער־רעש־טרעפּ אַף דער זון, לערנט זיך זיין אומרויק מויל ריידן מיט אַ באַס — ריידן זייער פּאַמעלעך, זייער קלאָר; זיך אַליין לערנט ער וויאָזוי ניט צו דאַוונען אום ראַשעשאַנע, ניט קיין מוירע האָבן פאַר שוויפּער־בלאָזן — ער דערציילט דער קליינער פּאַליאַסטערע, וואָס רינגלט אים אַרום, וועגן זיין באַלעבאַס פון דער גרויסער שטאָט אומאַן:

— ניט אזוי זיך א סטאליער, טאקע א פאבריקאנט... ער האָט א מעבל־פאַבריק. פריער פלעגט מען אַרבעטן גוט מעבל נאָר אין זשיטאַמיר. דער באַלעבאָס איז טאקע א זשיטאַמירער. ער האָט געפונט די פאַבריק אין אומאַן און שאַרט מיט די לאַפּעטעס... ער וויל שוין נעמען אַ דאָקטער פאַר אַן איידעם, און אז מע זאָגט אים: „העכערן די סכירעס“, זאָגט ער: איב'ל פאַרמאָגן די פאַבריק...

בא נאָכקען פּרעגט מען:

— ווער זאָגט אים „העכערן די סכירעס“?

נאָכקע:

— ס'הייסט ווער? — מיר, די אַרבעטער.

ער באַטראַכט אַרום זיך דעם קליינעם אוילעם מיט אזא מינע, ווי ער וואָלט וועלן איבערצייילן וויפל זיינען זיי:

— באַ אונדז אַף דער פאַבריק זיינען דאָ 19 אַרבעטער, כּוּז יערן־יינגלעך.

פאַרן אַרומקוקן קליינזאַהן קלינגען זייער מאַדנע די ווערטער „מיר“ און באַ „אונדז“; דער הויפט איז זייער טשיקאווע צו הערן, ווען נאָכקע זאָגט „אַרבעטער“ (און ניט אַרבעטאַרער), „פאַבריק“ (און ניט פאַבריקע). עס ווילט זיך אזש לאַכן. נאָר מע איז עס אים מויכל — אַפּאַנעם, אזוי רעדט מען אין דער גרויסער שטאָט אומאַן.

נאָכקע קוקט און קוקט — מיט די אויגן קוקט ער, מיט די ברע־מען און מיטן שטערן, פּלוצלינג טוט ער אַ זאָג, ווי אַף אַ פּראָבע:

— מע אַניטירט אונדז...

דאָס וואָרט „אַניטירט“ — אַ באַמבע; קיינער אינעם קליינזאַהן באַוועגט זיך אַפּילע ניט צו פּרעגן דעם פּשאַט, דעריבער קומט אויס, ווי אַלע וואָלטן פּרעגן:

— וואָס הייסט עס?

נאָכקע זאָגט:

— מע לערנט אונדז ליינען און שרייבן און ביבלאַל... ניט נאָב־געבן דעם באַלעבאָס די שמאַד־שטיק.

— ווער? — שמאַרעט באַרעך מיט דער נאָז.

מיטן אַרומקוקן זיך אין די זייטן וויל נאָכקע, אַפּאַנעם, געבן צי וויסן, אַז דאָס איז טאקע דער איסער — ס'איז אַ סאָד... ער קאָן בלוז זאָגן:

— נעפינען זיך אַזעלכע...

דא פאקט נאכקען זיין פאטער אלטער מייטעם, וואס קערט זיך
אום זייער א בלאסער פון יענער דרויסנדיקער בעסמערדע-זוואנט, וואס
שמעקט אום ראשעשאנע אזוי שלעכט, אז מע קען צו איר ניט צו-
טרעטן...

— נוואלד! — פליעסקעט אויס אלטער מיט די הענט און זייטלעך
זיך דערביי זייער שטארק מיט די רוימקאליע סאניגאהער-אויגן, —
נוואלד געשריען!.. סאכאקל אף איין זמאן אפגעגעבן צו א באלמעלאכע,
און שוין, שוין... ער וויל שוין ניט דאוונען!.. קום אריין, זאג איד...
קום!.. נו?..
שטיל.

אלטער:

— איך פרעג דיר נאך: ווי ווערט עס א מענטש העפקער?.. ווי
האסטו קיין מורע ניט פאר נאָט און ראשעשאנע?.. מיינסט, ס'איז פון
כאכמע? — ס'איז פון טיפישעס... איכל דיר זאָגן דעם עמעס:
איך וואָלטך געשלאָגן, איז רייזיש, איז ראשעשאנע, און, שייניס, האָב
איך צו דיר קיין קוועך ניט...
ווידער שטיל.

פון מורע, צי פון דערעכערעץ פאר אלטער מייטעס איז די כא-
ליאסטער זיך צעקראכן. איינער פונעם קליינזארג האָט שוין אפילע
כאוויזן א געשריי טאָן פונווייטן:

— נאכקע די פאבריק!

דאָס איז שוין א צונעמעניש אף שטענדיק — א צונעמעניש דער-
פאר, וואָס נאכקע וואָס געזאָגט „פאבריק“ און ניט— „פאבריקע“.
פענעק קוקט, ווי נאכקע איז געבליבן איינער אליין מיט זיין
טאטן, דאָך... ער רירט זיך ניט פון אָרט. נאכקע, זעט ער, האָט עפעס
מעסוקן פארהאקשנט אין די ברעמען און אין שטערן. פענעקן געפעלט
עס ביז גאָר, ווי אים געפעלט טאָמער יעדער ווידערשפעניקייט — ער
האָט מעסוקן ליב צוקוקן אפילע, ווי עס בונטעווען זיך „נאטערשוואטע“
פערד, בלייבן שטיין אינמיטן וועג און ווילן ניט שלעפן דעם וואָגן,
וויפל מע זאָל זיי ניט שלאָגן. אין אזעלכע פאלן ווערט פענעק שמענ-
דיק ביז-גאָר פארקאכט, פארהגעסט אן אלע זיינע אייגענע צאָרעס, נעמט
אן דעם צאָר פון די פערד און וויל שפארק זיי אונטערזאָגן „אָט
אזוי... אזוי... ניט שלעפן ווייטער!.. אין קיין פאל!.. געבן מיט
די פיס, מיט די פיס!..“

— נו?.. טרייבערמ וואלטער נאכקען, — קום, זאג איך!..
 פענעקן האָט, ווי אַ מאַנגעט, גלייך געגעבן אַ צי געענטער צו נאָכ-
 קען — פּאַשעט, קעדיי נאכקע זאָל זיך ניט פילן איינער אליין. אלץ,
 וואָס באַ פענעקן אין האַהצן האָט זיך אָנגעקליבן קעגן יאָמיס-
 ניראַים, אַקעגן דער מוטער, בליומעס און פּאַליעס פּרומקייט אומ-דאָ-
 ישעשאַנע, אַקעגן די נייע קליידער, וואָס מע האָט זיי געמאַכט, אלץ,
 וואָס ער האָט פון פּרימאָרגן אָן געזען אין בעסמערדעש — אַנגע-
 הויבן פון אַרן יאַנקעלעס דאָונטדיק בערדל און אויסלאָזנדיק מיט דעם,
 וואָס באַ נאַסמען דעם פאַרבער אין מאַכזער שטייט פונקט דאָסזעלבע,
 וואָס אין זיין טאַטנס, מיכאַעל לעווינס מאַכזער, — דאָס אלץ האָט
 אין אים אופגעזאָטן, זיך אויסגעמישט, געוועקט דעם ווילן צוצוגיין
 וואָס געענטער צו נאכקען, וועמען דער פּאַטער האַלט אין איין טריי-
 בערן; אים האָט זיך געהאַכט: סע נאָך קאַרג — דאָס, וואָס ער ווינקט
 צו נאכקען אָן אופהער:

— גיי ניט... מע דאַרף ניט...

ער איז דעריבער געוואָרן מאַמעש גליקלעך, ווען לעבן די בעס-
 מערדעש-טרעפּ האָט זיך פּלוצלינג באַוויזן זיין ברודער פּאַליעס.
 — וואָס טוסטו דאָ?!

אזוי האָט געפרעגט פּאַליעס, אַ שפּאַן געגעבן געענטער און געבליבן
 שטיין מיט דריט-אַנגעגאַסענע אויגן.

פענעק — ווי ער וואָלט אַ גאַנצן ראַשעשאַנע דערוף געוואַרט —
 האָט גלייך אַ כאַפּ געטאָן פון דער זייט עטלעכע שטיינער:
 — סע ניט דיין אייסעק!

פּאַליעס הענט — פּויסטן; זיינע פיס האָבן אים אַ טראָג געטאָן
 געענטער צו פענעקן:
 — אויסוורף!..

פענעק האָט מיט גרויס קאַעס אָנגעהויבן וואַרפן די שטיינער און
 אַנטלויפן טיפּער אין שטאָט אַרײַן — וואַרפן און אַנטלויפן, וואַרפן
 און אַנטלויפן. זיין צושטאַנד: ווי ער וואָלט וואַרפן די שטיינער אין
 די יאַנטעוודיקע קליידער, וואָס מע האָט פּאַליעקן מיט בליומען גע-
 מאַכט, אין וואַלע אַוואַלעס, וואָס ער האָט זיך היינט אין בעסמערדעש
 אָנגעזען; זיין געפיל — ווי באַ אַן אַנטלויפנדיקן העפקער-מענטשן, ווי
 באַ אזוינעם, וואָס ער וועט זיך קיינמאָל צוריק ניט אומקערן.

1

אין „הויז“ אין, לויט אלע סימאנים, געווען באשלאָסן:
— זיך נעמען צו פענעקן באַלד, ווי עס וועלן אַריבער אלע יאָג-
טיוויים... אָבער גאָר אַף אַן אַנדער אויפן...
נאָך אַ באַשלוס:

— ישאַנעווען ידעם פּאָטער — ביז נאָך אלע פּאַרכטיקע טעג אים
ניט דערציילן, וואָס דער „טאַכשיט“ האָט געטאָן ראַשעשאַנע.
— באַטוועכאַליע!.. זיך ניט אַרויסכאַפּן פאַר אים אפּילע מיט
קיין איינציק וואָרט.

צווייגעדאַליע*) אינדערפרי — אַ כמאַרנע־קילער טאָג — אין
די מוטער דורכגעגאַנגען אין הויף, דורכגעגאַנגען אין פּרומען טערקישן
טוך מיט מאַנצבילש־פּרומע טרויט. דערזען: אין סאַמע ווייטסטן הויף־
ווינקל באַלעבאַטעוועט פענעק — אפּאַנעם, שוין לאַנג, נאָך פון גאַנצ-
פרי אָן: ער האָט אַהין צונויפגעשלעפט ברעטלעך און קלעצלעך און
בויט אַף ווינטער אַ בייַדל פאַר הינט. זי האָט אַהין, זוי ניט געוואַלט
קוקן, זיך באַלד גענומען יאומקערן צוריק אין הויז, דאָך אינמיטן הויף
זיך אפּגעשטעלט, אַרויסגערופן יאַנקל ידעם פּורמאַן פון פּערד־שטאַל,
אים געהויסן אוועקוואַרפן אלע אַרבעטן און גלייך צעוואַרפן דאָס בייַדל
אין ווייטן עק הויף.

— נאָך היינט, — האָט זי פאַרזאָגט, — פאַרטרייבן פונדאַנען אלע
הינט.

זי האָט געהעכערט איר קאָל:

— וואָלע! אלע... קיין איינעם ניט לאָזן!.. איך דאַרף ניט קיין הינט
באַ זיך אין הויף.

*) אַ טעקעס אין ערשטן זאָג גאָר ראַשעשאַנע.

אונטערנעקליבן איר קלייד אַקוראַט, ווי זי וואָלט פילן אונטער די פיס אַ בלאַטע, זיך אומגעקערט צוריק אין הויז.

אין קילן הויף, אזוי האָט זיך געדאַכט, איז געוואָרן נאָך סמאָר- נער און שטילער. פענעק איז געבליבן שטיין מיט דער קליינער האַק אין האַנט. אין די אויערן האָט נאָך אַלץ געקלונגען:

— „איך דאַרף ניט קיין הינט באַ זיך אין הויף“...

פענעקס געפיל: ווי אויך ער וואָלט זיין אַ הונט, ווי אויך אים האָט מען געהייסן פאַרטרייבן. פאַמעלעך און פויל איז צוגעקומען יאַטקל, פאַמעלעך און אומגעזין גענומען צעוואַהפן די אומגעשטעלטע ברעמלעך.

— נו יאָ — האָט ער אַ פאַנסע געטאָן, — איך האָב דיר דאָך געזאָגט פריער...

פענעק האָט פאַרשטאַנען: יאַטקל פילט אים מיט אין זיין איצט- קער לאַגע אין „הויז“, עפּשער מער, ווי טאַמער פילט ער אים איצט מיט, נאָך ער קאָן אים מיט גאַרנישט ניט העלפן, און דעריבער קומט אויס: אויך יאַטקלען האָט שוין די גאַנצע מייסע אַביסל דערעסן. פענעק האָט מוידע געהאַט: ער הייבט אָן צו פאַרלירן אויך יאַטקלען — אים איז דאָס געווען אַ גרויסער שאָד.

— ניטע, — האָט ער געזאָגט צו יאַטקלען, — צעוואַרף ניט.

יאַטקלס קוק — ווי ער וואָלט אומבאַהילפיק צענומען די הענט. דאָך... ער האָט וועגן עפעס אַ טראַכט געטאָן, יאַטקל, און, ניט אומ- געקוקט זיך מער צו פענעקן, פאַמעלעך אַוועקגעשפאַנט צוריק אין פּערוך-שטאַל.

פענעק איז געבליבן שטיין, אָפּגעוואַרט אַ ווילע און אליין גענו- מען פאַנאנדערוואַהפן דאָס ביידל. ער האָט עס געטאָן, ווי אַף צו פאַר- שפאַרן יאַטקלען אַן אַהבעט און אויך דעחפאַר, וואָס ער האָט געפילט: דאַפּקע איצט מוז ער עפעס טאָן — ער קאָן ניט שטיין קיין איין רעגע ליידיק.

אָפּגעפאַרעט זיך, פאַנאנדערגעטראַגן איטלעך ברעטל און קלעצל צוריק אַף די פרויערדיקע ערטיער, דערפילט אַ מאַדנע מידקייט אין אַלע גלידער — אַקוראַט, ווי די מידקייט וואָלט קומען דערפון, וואָס אין די אויערן קלינגט נאָך אַלץ דער מוטערס קאָל:

— „איך דאַרף ניט קיין הינט באַ זיך אין הויף“.

ער האָט זיך פאַרקלויבן אין אַ צווייגן-ביידל אין עקסטן ווילדפאַר-

וואקסענעם גארטן-ווינקל. אין בידל איז ער געווען וכאשיצט פון ווינט. די עהר, האָט זיך געדאַכט, איז וואָרעם; גוטע, הוילע עהר— גליק פאַר אַלערליי מענטשן, וואָס מע טרייבט זיי פון זיך, ווי מע טרייבט הינט. מידערהייט איז ער אין דער צווייגן-בדע אָפגעשלאָפן אַקעגן אַ פּאַר שאַ, זיך אָפגעכאַפט אַ פּרישער מיט אַ פּרישן באַ- ילום: ער וועט אַוועק פונעם „הויז“... פריער אָדער שפּעטער; ער וועט זאָגן יאַנקל דעם פּורמאַן:

— זאָל מען מיך געפינען... איך וועל נאָכדעם אַוועק נאָכאַמאָל. אַביסל שפּעטער האָט אים אָפן וועג צו די הינטערגעסלעך באַגע- גנט זיין שוועסטער, צירל, מיטן וואָכעדיקן שאַל אָפן קאַפּ, ווי אַן אַלמאַנע אין טרויער, גרייט אַרויסצולאָזן אַזא זיפּי, אַז אַלעמען זאָל זיך אָפּרייסן אין האַרץ, איז זי אַיזט, דעם ערשטן טאָג נאָך ראַשע- שאַנע, געזאַנגען אין „הויז“ נאָך די פּאַר רובל, וואָס מע גיט איר אַרויס יעדער וואָך — נאָך די פּאַר רובל, וואָס זי אַליין זאָגט וועגן זיי מיט אַ ציטעריקן באַם:

— וויי-און-ווינד איז מיר... קיצוועל...

מיט איר נידעריקער ריע האָט זי זיך אַיינגעקוקט אין יעדן מענטשן, וואָס זי באַגעגנט, ווייל טאַמער איז ער אַזא, וואָס איז אין שטאַט גיט געווען, און מע קאָן צו אים זאָגן:

— איר האָט שוין, מיסמאַם, געהערט פון מיין אומגליק...

פון נאָך איר מאַנס טויט איז איר לויטער פּאַנעם פון טאָג צו טאָג געוואָרן מער געל, איר קאָל — מער טיף און ציטעריק, אירע אויגן מיט דער נידעריקער ריע — מער צונויפגעצויגן.

— פענעקל, טייערער, האָט זי געזאָגט, — גיי אַריין צו מיר אַהיים, איך בעט דיך. כ'האַב געלאָזט די ישטוב אַף העפּקער. גיי, זונ- עלע — וועכט זיך שפּילן אַביסל מיט די קינדער.

פון אַלע אַייגענע איז צירל געווען די אַיינציקע, וואָס האָט אים גערופן „פענעקל“ און „זונעלע“. פענעק האָט שטענדיק געפילט אין איר עפעס פּרעמדס — דאָס איז געווען דערפאַר, וואָס זי איז געווען מיט אים נאָר פון אַיין טאַטן און גיט פון אַיין מאַמען, און דאַפּע דאָס- דאָזיקע „פּרעמדס“ האָט פענעק אין איר לייב געהאַט.

אירע קורצזיכטיקע אויגן האָבן אים גיט אָפּגעהערט צו גלעטן: — גיי, לייבנקער, טו מיר אַ טויווע.

פענעק, גרינג צו טאָן מענטשן טויוועס, האָט אַ טראַכט געטאַן:

— ס'א פלאן!

בא צירלען אין שטוב האָט ער געטראָפֿן זייער אַ פֿרוילעכע האַר-
מירער; צירלס יעסוימימלעך: דער זיבניאָריקער אָורעמעלע און די
פֿירהאַלביאָריקע כּייקעלע — אַ העלפֿגעקרייזלעטע, האָזשמיילענדיקע
— זיינען ביידע געווען ביזנאַר פֿאַרמורעט פֿון די קאַוּן-שאַלעכצער,
וואָס זיי האָבן געהרעזעט ניט בלוז מיט די ציון, נאָר אויך מיט די
געזער און אַפֿילע מיט די אויגן. ביידע האָבן אויסגעזען צו זיין זייער
צופֿרידן מיטן לעבן. אַרום עסטיש מיט דער וויסער צעראַטע, וואָס
איז נאָס פֿון קאַוּן-אַפֿט און פֿון קאַוּן-קערלעך, זיינען זיי ביידע גע-
וואַנען מיט די קניען אַף די שטולן, ליאַרעמדיק גענוואַלדעוועט און
מיט איבערגעקערטע גלעזער געכאַפֿט די פֿליגן, וואָס באַפֿאַלן דעם
טייש.

נאָר אויב אזוי — אויב זיי, די יעסוימימלעך זיינען פֿריילעך —
איז פֿענעקן שוין דערפֿון אַליין זייער גוט אַפֿן האַרצן; אויב אזוי,
איז אַלעמיי זאָלן זיי האַרעווען מיט די איבערגעקערטע גלעזער? —
פֿענעק וועט זיי באַלד, פֿאַקע דאָ אַפֿן אָרט, מאַכן צוויי פֿליגן-ביקסלעך.
שוין איינטמאַל פֿליגן-ביקסלעך! ער וועט נאָר אַ שפֿונג טאָן אין קיך
אַרײַן און וועט ברענגען אַ פֿאַר שפֿענדלעך מיט אַ מעסער. יאָ, וואָס
נאָך? — אַ שפֿאַנאַטל דאַרף מען אויך האָבן:

— אַנן, אָורעמעלע, קאַנסט געפינען אַ שפֿאַנאַטל?.. ווערסטו באַ-
מיר באַלד אַ פֿליגן-ביקסלעך!

נאָר- אז אָורעמעלע ברענגט דאָס שפֿאַנאַטל, קלאַמערט זיך כּײַ-
קעלע אין דעם איין מיט די פּוכע נאַסע הענטלעך און וויל עס באַ אים
אויסרייסן. זייערע קווימשערייען און געשרייען לעכערן די אויערן.
אָורעמעלע דערלאַנגט איר מיטן פֿוס און וואַרפט זי אום. כּייקעלע
וויינט. וויינענדיק דראַפֿעט זי זיך אַרום אַפֿן סאַפֿעלע און ווערט
דאָרט אַנשלאַפֿן, — ניט דערפֿאַר, וואָס זי זאָל זיך האָבן אזא שטאַרקן
ללאַפֿ געמאָן, נאָר ווײַל זי איז נאָך אַ קליינע, און מע לינגט זי שטענ-
דיק אַלע באַטאַג שלאַפֿן. אייצט וועט שוין, דאַכט זיך, מער קיינער ניט
שטערן מיטטרעווען די פֿליגן-ביקסלעך. דאָך. אָורעמעלע איז פֿאַר-
שייט סאַקאַנעס — פֿענעק האָט ניט באַוווּן זיך אימצוערן — אָור-
רעמעלע האָט אַ כאַפֿ געגעבן דאָס שאַרפע מעסער, אַ שניץ געמאַן אַ
שפֿענדל, זייער טיף זיך פֿאַרשניטן אַ פינגער און אַפּגעהויבן אַ
גרויסן טוואַלד, צי פֿין ווייטעק, צי פֿון איבערשרעק — פֿונעם פינגער

טריפט בלום אַ טראָפּן נאָך אַ טראָפּן. פענעק איז אַוועק אין קאַמער
נאָך שפּינוועבס, פאַרוויקלט אַוורעמעלען דעם פינגער. די גוואַלדן האָבן
ניט אַופגעהערט. מיט שרעק, אַז מע וועט אים דעם פינגער מוזן אָפּ-
שניידן, איז אַוורעמעלע אַרופגעקראַכן צו זיין שלאָפנדיק שוועסטערל
אַפן סאַפּעלע, אַזוי לאַנג געוויינט ביז ער איז אויך אַנשלאָפן געוואָרן.
פאַר פענעקן איז אַיצט געווען די בעסטע געלעגנהייט פאַטער צו
ווערן פונעם הונגער, וואָס האָט אים די נאַנצע צייט געמאַטערט.
פונעם קלויינעם ניטגעפאַרבטן שפּייזשרענקל האָט געקומט צו
אים מאַמוזעריש אַ רויטער האַלבער קאוון; פענעקן האָט זיך געדאַכט:
דער האַלבער קאוון וויל אים, פענעקן, אַוועקגאַנווענען.

אין שפּייזשרענקל האָט ער אויך געפונען אַן אָנגעהויבן האַלב-ווייצן
ברויט — צירלס ברויט, וואָס איז שטענדיק אַלט-געבאָהן, בלאַסלעך,
ווי אַ מענטש אָן סויכעס, און דאָך עפעס באַזונדער געשמאַק: טאַמער,
ווען די מעיוכעסדיקע שוועסטער, שיינדל די גרויסע, קומט אין „הויז“
צוגאַסט, מוז מען פון אירטוועגן שיקן נאָך אַדעם ברויט צו צירלען.
פענעק, כאַמש ער איז פון פרימאַרגוואָן געווען ווי איז אַ מאַנעם הונגער
ריק, האָט ער דאָך געגעסן דאָס ברויט ווי מיט אַ פרעמד מויל, אַז
שום כּיישעק — אים האָט זיך געדאַכט: דער באַזונדערער טאַם, וואָס
האָט ברויט האָט, איז דער טאַם פון שווייס — שווייס פון צירלס
פינגער, וואָס האָבן דאָס ברויט געקנאַטן.

אַפגעפאַמערט דעם הונגער, איז פענעקן מיטאַמאַל געווארן לאַנגוויי-
ליק צו מייסטערן די פּליגן-ביקסלעך, צו היטן די שלאָפנדיקע קינדער.
דאָך האָט וועגן אַוועקגיין און איבערלאָזן די שטוב אַר העפקער ניט
געקאַנט זיין אַפילע קיין רייד. פענעק — אַ מענטש פון ווישער; אַז-
זאַגן און ניט מעקאיעם זיין — ליגט ניט אין זיין טעווע: דערהויפּט
צירלען וועט ער קיינמאַל אַזאַ זאַך ניט אָפּטאָן — זי איז דאָך אים
נאָענט קימאַט ווי נאַכמען דער פאַרבער...

ער האָט אָנגעהויבן זיך אַרומשאַרן איבער דער שטוב, קאַמער און
הינטער-הויז, ווי אַ הוימישער מענטש אַרופגעקראַכן מיטן לויטער אַפן
בוידעם: ער האָט געוויסט: איז ווייטערמין רוידעס-רוינגל, איזישן צירלס
פייסעכדיק געפּעס, ליגן אין דער שטויבדיקער טונקלקייט עטלעכע גרויסע
זעק, פּול אַנגעשטאַפּט מיט ביכער.
די געשיכטע מיט די ביכער:
סאים — צירלס געשטאַרבנער מאַן — האָט געהאַט אַ יונגלייך

שוועסטער אין דער שמאָט סטעבלעוו. דער שוועסטערס מאַן — א „ליטוואַק“, ניט גאָר קיין פרוּמעד — האָט געהאַט אַסאַך ביכער. דער מאַן איז געשטאַחבן, האָט כאַים געבראַכט אַהער די ביכער, געמיינט קריגן אַר אַ קוינע, נאָר קיין באַלן ניט געפונען, וואַלגערן זיי זיך אַפן בוידעם.

פענעק האָט שוין ניט איינמאַל אָפגעשטעקט די ביכער אַ ווייזט — נאָך פריער, ווען כאַים האָט נאָך געלעבט, — ניט איינמאַל אַרויסגע-שלעפט אַ פאָר ביכער פון די זעק, דערזען: „לאַשנאָוידעש“; איבער-געלייענט אַ פאָר שאַרבלעטער, זיך געוונדערט, וואָס ער פאַרשטייט דעם טייטש. זיינע געפילן צו די שווערע ביכער אין די זעק — ווי צו עפעס בעקאָוועדיקס, וואָס מע האָט פאַרשעמט, ווי צו טרייפּע „שיי-מעס“. ער האָט איינמאַל געזען פיל „שיימעס“ אַפן פאַרוואַלנערטן בעסמערדעש-בוידעם; ביידע — סיי די „שיימעס“ אַפן בעסמערדעש-בוידעם, סיי די ביכער אַר צירלעס בוידעם — האָבן שוין צו גאַרנישט ניט געטוינט, ביידע האָט מען אַרויסגעוואַרפן, דאָך... פענעקן האָט זיך געדאַכט: די לאַשנאָוידעשידיקע ביכער דאָ אַפן בוידעם און די „שיי-מעס“ אַפן בעסמערדעש-בוידעם זיינען צווישן זיך עפעס ווי מעסוקן ברויגעז.

איצט האָט פענעקן באַנייט צו די ביכער אין די זעק אַ צי גענעבן — פאַשעט, ווייל ער און די ביכער האָבן אין אַ געוויסער מאָס געהאַט איין גורל: אים, פענעקן, האָט מען אָפגעצויגן אין קיך, זיי, די ביכער, האָט מען אויסגעהאַלטן אַפן בוידעם...

2

פון איינעם אַ זאק — אַן אונטערשטן, האַלבפולן — האָט פענעק אַרויסגעשלעפט אַ שמאַל און דין ביכל, באַטראַכט דעם איינבונד — אַ שוואַרצער קאַלינסקאַ-רוקן רויט-קאַלירטע שפאַליר-טאַוועלעד, שמעקט אַביסל מיט ניליע, אַביסל מיט איינביטערשאַפּ, אינווייניק — אַלט פונדרויסן — ניי:

— אַ שוין ביכעלע...

יענער, צו וועמען סע האָט געקערט, האָט עס, אַפאַנעם, זיכער ליב געהאַט — געלאַזט דאָס ביכעלע אַזוי פּיין איינבינדן.

לעבן בוידעם-פענעקערל, באַ דער שוין, האָט פענעק איבערגעלייענט אַפן שאַרבלעטל:

— „האכי לורה“.

כאלד פארמיטשט כא זיך אין קאפ:

— „דער בייט“.

איבערנעלייענט די אונטער-שורע:

— „מימי כאיי האיעהודים ביספארד“...

זיך דערמאנט פון „סידער“:

— „נוסעך ספארד“... ס'איז שפאניע.

ווידער גלייך פארמיטשט אין קאפ:

— „פון די טעג פונעם לעבן פון די יידן אין שפאניע“.

זיך געוונדערט.

— איך פארשטיי?!

איבערנעמישט דאס ערשטע בלעטל, דערזען: די ווערטער זיינען ווי אראפגעשריבן פון די „האפטיירעס“, וואס מע האט מיט אים אלע סאך וואך געלערנט אין ביידער.

דא האט ער פארגעסן אן אלע זיינע צאלעס, זיך אויסגעצויגן מיטן בויך ניט ווייט פון בוידעס-הפענצטערל אפן פייסעכדיקן היי און גענו-מען ליינענע און פארמיטשן איטלעכס ווארט באזונדער, ווי אין ביידער:

— באָר — אין דער שטאָט, מאַרדיר — מאַרדיר, האַהוימאַ — וואָס טוט ברומען...

פענעק האָט זיך פאַרטראַכט:

— אפאָנעס, זייער אַ גרויסע שטאָט... זי ברומט אזש... אסאך קאד רעטעס, און רייטער, און דורכגייער, און זוינעס דאָרט אַפ גאסן-עקן... אזוי ווי אין פאָסעק שטייט: „הוי — וויי געשריען, איר דאָמים — די שטאָט פון בלוט, פול מיט ליגן, אראָפגעוואָרפן יעדער אויל, הערט ניט אור, ווי אַ כאיע צו פאַרצוקן. אַ פאָך מיט אַ רוט, און אַ גערויש פון דעדר, און אַ פּעחר אין גאַלאָפּ און אַ קארעטע, וואָס שפּרינגט אונטער...“

פענעקס געפיל: ער איז מיטאמאָל צו טיף אַרײַן אין יענער גרוי-סער שטאָט אַרײַן און עפעס גאָר אַן שום הילף פונעם ביסעלע... ער האָט אַ לײַען געגעבן ווייטער:

— „באָר האַביראַ“...

זיך ווידער פארטראכט:

— אהא!... אפאנעם, א שטאָט מיט אַ מויער אַרום און אַרום, ווי אין „שושאַן־האַביראַ“...

דאָ האָט פון די שורעס אין ביכעלע אָנגעהויבן אַרויסצוקריכן אַ הויפט־פלאַץ אינמיטן יענער גרויסער שטאָט, אַ קלינגעריי פון קלויס-טער-גלעקער, אַ פראַצעסיע מיט אָן אַ שיר קסיאָנזון אין גאַלדענע קליידער, מיט צלאַמים אין די הענט, מיט רויכערדיקן וויערד, מיט אָן אַ שיר מענטשן, וואָס שטראַמען פון אַלע עקן שטאָט, מיט אַ שייטער-הויפן אינמיטן הויפט-פלאַץ — אַ ברענעדיקער שייטער-הויפן אַרומגע-רינגלט מיט גאַלאַכטיק־אַרדינאַלן...
ערשט דאָ האָט פענעק געכאַפט:
— אהא! — די אינקוויזיציע...

3

די אינקוויזיציע — אַ באַקאַנטע געשיכטע. פענעק האָט זיך וועגן איר גענוג אָנגעהערט סיי אין כיידער, סיי אינדערהיים. נאָר אין ביכע-לע האָט זיך וועגן איר דעהציילט מיט ביוזנאָר אַלטע לאַשנקוידעש-ווערטער פון די „האַפטיירעס“ און פון פאַסעק, און די אַלמע ווערטער האָבן מעסוקן דערווייטערט אַלץ, וועגן וואָס זיי האָבן דעהציילט, דער-מאָנט פענעק אָן זיין שוועסטערס, שיינרל דער גרויסערס, בינאַסל, ווען ער טוט עס אַ כאַפּ און קוקט דורך דעם אַף זאַכן איבערגעקער-טערהייט. די מייסע אין ביכעלע האָט געקאַנט זיין אַן אויסגעטראַכטע, ווי אַלע מייסעס — דאָס האָט פענעק געוואָסט.

פענעקס פאַרטראַכטן זיך וועגן דעם — ווי וועגן אַ זאַך, וואָס ער מוז זייער נייטיק געדענקען און ווייסט ניט צו וואָס. באַלד אָבער האָט אים די מייסע אין ביכעלע אזוי אַרײַטגעצויגן, אַז ער האָט שוין אינ-גאַנצן פאַרגעסן טראַכטן: — צום שייטער-הויפן, אפן הויפט־פלאַץ פון מאַרירד, האָט מען געפירט עפעס אַ יידן מיט זיין מיטשפאַכע; דער ייד איז אָנגעטאָן אין יאָנטעוודיקע קליידער; זיין פאַרויטלט פאַנעם שיינט, די אויגן שמייכלען און גלאַנצן אַזש. פענעק פאַרשטייט ניט: — וואָס איז מיטן יידן אזוינס די סימכע? — אַט-אַט-אַט וועט מען פאַרבֿרענען אים, זיין ווייב און זיינע קינדער.

אינעם יודנס פרומקייט פילט פאַר זיך פענעק עפעס געפערלעכס, פונקט ווי אין דער גרויסער פרומקייט פון זיין מאמען. אים פילט אָן אַ ווידערגעפיל, ווי אין כיידער, ווען אין דער מייסע „קאַמזע באַר

קאממע," וואָס דער רעכע דערציילט, שווימט אַרויס עפעס זייער אַ פֿרומע מאַמע און קוילעט מיט די אייגענע הענט אירע זיבן קינדער, קעדיי זיי זאָלן ניט דינען די אווידעזאָרע. ער פֿאַרשטייט ניט, פֿאַר וואָס מע היפּערט אָידי מיסע ניט איבער — וואָס קאָן זיין ערגער פֿון אַ מאַמע, וואָס גייט צו מיט אַ כאַלעף צו איר אייגן קינדס האַלדז און זאָגט:

— „מיין קינד, מאַמער וועסטו וועלן דינען די אווידעזאָרע, איז יאָמיך דיר בעסער אַליין קוילן"...

פענעקן דערמאָנט עס, ווי זיין מוטער האָט איינמאָל צו אים געזאָגט:

— „פענעק, וועסטו זיין פֿרום און ערלעך, טאָ זאָלסט מיר לעבן, עלע ניט, טאָ וויל איך דיר בעסער האָבן אַף יענער וועלט"...

אויך איצט — אין זיין עקל צום פֿאַקט, וואָס מע ברענט מענטשן

אפֿן פייער — ווייכט פענעק קיין בילעק ניט צווישן דער פֿרומקייט

פֿון די קאַרדינאַלן און דער פֿרומקייט פֿון זיין מאַמען. אַרום שייטער-

הויפּן קלאַפּן זייער שטאַרק די פּויקן, ביים מע וואַרפט אַריין אין

פייער דעם יודן, — אזוי ווערמ דערציילט אין ביכעלע, — אַך, ווי

שטאַרק די פּויקן טומלען און פֿאַהרן! פענעק פּילט, ווי אויך אים

ווילן די פּויקן פֿאַהרן, נאָר ניין... ער וועט זיך ניט לאָזן — אין דער

גאַנצער מישפּאַכע, וואָס מע וואַרפט אין פייער אַריין, איז איצט פֿאַר

אים דעריקער בלוז האָס קלענסטע יינגעלע — עפעס אזוי זיך אַ נע-

פעש איז אַ קינדערש גאַרנימערל — קוקט מיט אומשולדיקע אויגן:

וואָס וועט מיט דעם זיין? — געשיקט זיך, סע וועט אויך, ווי אלע

אין דער מישפּאַכע, אַריינשפּרינגען אין פייער אַריין? נאָר ניין — אַ

פּייגל... אינעם גרויסן געטומל, אונטערן געהילך פֿון די פּויקן, איז דאָס

קליינע יינגעלע פֿלוצעם פֿאַרשוונדן— אַ פֿאַר הענט האָבן עס אַ כאַפּ

געגעבן צו זיך אונטערן ברײטן מאַנטל און זיינען מיט דעם ווי אַריין

אין דער ערד. פענעק מעג שווערן: ער האָט געווסט, אז אזוי וועט

זיין... דער עלטסטער קאַרדינאַל איז מאַלע רעצייכע, ווי ווילדע כאַיעס

יאָגן אַרום זיינע גאָטספֿאַרכטיקע לייט, נישטערן, זוכן און געפּינען

ניט... נאָר וואַרט — איז וועמענס קאַנען זיין די הענט, וואָס האָבן

דאָס יינגעלע צוגעכאַפט?... פענעק פֿאַכט מאַמעש מיט דער נעשאַמע

— אזוי שטאַרק וויל ער ליינען זויטער און זיך וועגן דעם דערוויסן.

אפֿן בוידעם איז שוין זייער טונקל, פענעק שטייט שוין לאַנג אַף די

פֿיס האַרט לעבן בוידעם־פענצטערל און נעמט זיך אומזיסט אַרויס די אויגן באַם ליִגען — אין הרויסן פּאַלט צו דער אַפּדערנאַכט, די אויסיעס אין די שורעס גיסן זיך צונױף. עס הערט זיך, ווי אין הינד־טער־הויז טוט מען אַלעמאַל אַן עפּן די קיך־טיר און מע פּלויכעט מיט דער קוואַרט אין דער וואַסער־דייזשע — הייסט עס — צירל האָט זיך שוין אומגעקערט אַהיים... אויף אַזוי, וועט פענעק מוזן זייער שטיל אַרױנלייגן דאָס ביכעלע צוריק אין זאַק און, ווי אַ גאַנשוו, אָן אַ מיטסטן וואַך, זיך אַרויסשאַרן אינדרױסן אַף דער הינטער־טיר. אים איז מאַמעש אַ ווייטעק, וואָס וועגן דעם יינגעלעס ווייטערדיקן גױרל וועט ער זיך דעהוויסן ערשט מאַרנן. דאָך, טיף אין זיך האָט ער גע־פּילט עפעס אַ ווונדערלעכע באַפּריינג — ער, פענעק, איז שוין גאָר־נישט אַזוי אומגליקלעך, ווי ער האָט געמיינט: ער לייענט אַ בוכל און פאַרשטייט... קימאַט אַלע ווערטער פאַרשטייט ער... מאַרנן אינדערפּרי, ער וועט נאָר אופּשטיין, וועט ער באַלד אוועק צו צירלען אפּן בוידעס און וועט פון דאָרט ניט אַראָפּ, ביז ער וועט ניט איבערלייענען אינ־גאַנצן דאָס ביכעלע...

גייענדיק צוריק אַהיים, האָט ער געהאַט אַ פּולן קאַפּ מיט „אינד־וויזיע“, מיט דעציכעדיק־בייזע קאַרדינאַלן, מיט אַ גרויסער שטאַט, וואָס „טוט אַזש ברומען“ — אַסאך קאַרעטעס און רייטער און דורכ־גייער און זױנעס דאָרט אַף די גאַסן־עקן...

ער האָט ניט געפּילט דעם פאַרנאַכט, געהאַט אומקלאָרע געדאַנקען וועגן מענטשן, וואָס האָבן שמעטיק עפעס אויסצושטיין פון גאַטס פרומע לייט, און לאַבלומן פאַרגעסן אָן אַלע זיינע אייגענע צאָרעס.

4

מיט דריי טעג שפּעטער האָט זיך געיאָרט פּאַליעס. אין „הויז“ האָט מען קיינמאַל אין אַזעלכע פּלאַץ קיין סימכעס ניט געפּראַוועט.

פענעק געדענקט זיך פון צוריק מיט אַ יאָר פּיר: ער איז געקומען צו לויפן פון כּיידער מיט אַ סימכע:

— דער רעכע האָט געזאָגט: איד יאָר זיך היינט!

די מומטער האָט דענסטמאַל אַ זאָג געגעבן זייער פּאַלט, קונדיק אין

פענצטער:

— אַ גדולע אַף דיין באַכען...

פענעק — צו יענער צייט נאך ניט געהאט געפילט, ווי שטארק מע האָט אים אין „הויז“ פייגט; פון דער מוטערס ווערטער איז אים בלויז געווען געדרונגען:

— אפאָגעס, ס'איז טאָקע זייער אַ קליינע סימכע, וואָס אַ מענטש ווערט געבוירן.

אנדערש איז געווען היינטיקס יאָר אינעם טאָג, ווען געיאָהט האָט זיך פּאַליעקט. שולדיק איז געווען די מעיווכעסדיקע שוועסטער, שיינדל די גרויסע, — זי האָט געוואָלט פארשלאָפן די מאָדע אין „הויז“ אַרײַן.

אויסגעפּוצט, פּאַרפּודערט, באַשמעקט מיט אַלע אירע שמעקעכצן איז זי אין אַ גרינג־יאָגנדיקן פּאַעטאָן געקומען צולויפן פון איר היים — אַ וויאָהסט צוועלף פון דאַנען. אַרײַנלויפנדיק אין „הויז“, געלאָזט נאָך זיך אָפן אַלע טירן, ווי אין אַ וואָקזאַל און צום אַלעם ערשטן זיך צעקושט מיט פּאַליעקן — זיך געקושט מיט אים לאַנג, זייער שטאַרק, ווי מיט אַ גרויסן באַלסימכע, אים גלייך דערלאָנגט אירע מאַטאָנעס: זעקס פּאַרשיידענע פּאַווערס, אַ זילבערן פּורעלע אַף שוועבעלעך, אַ מעטאַלן האַנט־זעגל מיטן רײכע פּאַלירטע ברעמלעך אַף אויסשניצן שקאַמולקעס; זי האָט זיך זייער געוונדערט:

— פּאַרוואָס רײַדן אַלע אזוי שטיל?...

— ס'איז היינט באַ אייך קיין יאָנטעוו ניט?

— אַך!

זי האָט אַלעמען פּאַרדולט מיט אירע טומלדיקע מייסעס, מיט איר גלעקל־געלעכטער, פּאַרטשאַדעט דאָס גאַנצע „הויז“ מיט די רײכעס פון אירע קליידער, ווואָלן און הענטשקעלעך. איר איז געווען קאַרג דאָס לעבן אין „הויז“ — זי האָט געוואָלט נאָך, נאָך; זי האָט ניט פּאַר־שטאַנען:

— מע האָט גאָרנישט געבעטן אַף היינט קיינעם?... קיין שום געסט?

זי האָט אָפּגיך אַ כאַטפּע געטאָן אַלע דינסטן, קערדי זיי זאָלן לאָזן מיט זיך קאַמאַנדעווען.

און באַאלד זיינען געוואָרן יאָנטעוו־דיק־פּאַרשפּרײט אַלע טישן. אין זאָל און אין ווייך־געבעטן צימער, וואָס ווייטער פון זאָל, זיינען גע־שווינד אַראָפּגעצויגן געוואָרן די טישעכאַלן פונעם ווייכן מעבל. אַלע — שיינדל די לאַנגע אויך — האָבן זיך אָנגעטאָן יאָנטעוו־דיק. בליומע האָט זייער געשווינד גענומען זיך צוואַגן, ווי פאַר אַ כאַס־מאַל, אָנגע־

הויבן זייער אפט צו גענעצן מיט איר קורצן כעסאָרן-גענעצל און אַרייַן-
כאַפּן דאָס גענעצל אין דאַרן פּויסטל. מער ווי אַלע האָט זיך אויסגע-
פּוצט פּאַליעק. אָנגעמאַן איינע פּון די געפּרעסטע העמדער, וואָס די
מוטער האָט אים געבראַכט פּון אויסלאַנד — די העמדער האָבן געוואָלט
לייגן ניט גענוצט ביז ער וועט ווערן אַ כאָסן. שיינדל די גרויסע האָט
אַליין אויסגעבונדן אַף אים דעם נייעם פּאַזוער, אַליין פּאַרקערט זיין
קאָפּ אַסענן שפּיגל, אים באַשמעקט מיט אירע שמעקעכצן, גערופן די
מוטער, זי זאָל אַ קוק געבן:

— ט'האַסטו... אַ באַכער!..

— שוין, קיין איינהאַרע...

— אַ פּאַלנע מענטש...

— אַ שיינער!..

— פּאַרוואָס רעדט מען וואָס ניט קיין שידעך?...

אַפּגעפּאַרטיקט זיך מיט פּאַליעקן און זיך גלייך גענומען צו דער
סאַמע שווערסטער אַרבעט: זי איז אַריין צום פּאַטער, וואָס שפּאַנט
ארום זייער צעטראַגן איבערן קאַבינעט, — דיקטירט מוישע דעם קאָ-
סיר פּאַרשיידענע קאַכריש-נייטיקע און קאַכריש-כאַקראַנישע בריוו. זי
האַט אים מעסוקן געשטערט, אַליין אים צוגעטראַגן זיינע אַ נייע,
שוואַרצע קאַפּאַטע, ער זאָל דאָ אַפּן אָרט זיך איבערטאָן. דער פּאַטער
האַט צעטראַגענעהייט ניט אופּגעהערט צו דיקטירן.

— איך ווייס, וואָס זי דולט מיך דאָרט? — האָט ער זיך געקרימט,

— זואַס מיר מינינעס... און נאָך אין אַסערעס יעמיי טשוווע. מינינעס
מאַכט מען באַ גאָים.

געבליבן אַן אַקשן—די נייע קאַפּאַטע טאַקע ניט אָנגעמאַן. דאָך אַרייַן-
געקומען אַביסל שפּעטער אין עסציער, וווּ דער קיילעכיקער ווייס-
פּאַרשפּרייטער טיש איז געווען געגרייט מיט אַלערליי קיבודים, ווי צו
אַ לעכט-און-בראַנזן, זיך צוגעזעצט, ווי אַ פּרעמדער, אויבנאָן אַף זיין
שטול, אויסגעזען האַלבגעשטאַרבן, פּאַרטראַכט, ווי געקומען פּווינער-
וועלט, געהאַלטן. ווי זיין טשינע, די לינקע האַנט אויכגעצויגן אַפּן טיש,
לייכט אַ שאַקל געטאן אַ מאָל פיר מיטן שוואַכן פּויסט, אַ קוק געגעבן
אַפּן אויסגעפּוצטן פּאַליעקן מיט אַ באַדויערנדיקן בליק, ווי ער וואָלט
דערביי טראַכטן:

— קיין וואַזשנעס קאַפּ האָט ער ניט — פּאַליעק.

ער האָט ביכלאַץ געהאַלטן:

... "עפעס ניט שטאַל געראַטן באַ מיר די קינדער" ...
דער אויסנעם באַ אים אין זינען פון געראַטנקייט — איין שיינדל
די גרויסע.

— נו? — האָט ער א רוח געגעבן צו זיך פאַליעקן— קום אהער...
גיב די האַנט... לעכאים... זאָלסט דערלעבן איבעראַיאָר...
ווי טאַמער, אז דער פאַטער האָט גערעדט, איז אַרום מיט געוואָרן
זייער שטיל.

בלויז איין שיינדל די גרויסע האָט זיך דערוועגט דעם פאַטער
ווינטשעווען:

— זאָלסט דערלעבן אים כאַסענע מאַכן.

די מוטער האָט געזאָגט:

— פון מיין מויל אַרויסגענומען...

דעם פאַטערס ניכטערע אויגן האָבן נאָך אַלץ געקוקט אַפן אויסגעד
פּוצטן פאַליעקן:

— נו? ...

דאָ האָט פענעק שטילערהייט זיך גענומען אַרויסשארן פון עסציי-
מער. אים איז געווען אַ וווּנדער אַף זיך אַליין:
— פאַרוואָס האָט זיך אים ביז אהער געדאַכט, אז פאַליעקן קאָן דער
טאַטע ניט ליידן פונקט, ווי ער, פענעק...

5

אין פּערהן-שטאַל האָט פענעק געטראָפן יאַנקל דעם פּורמאַן, ווי ער
ליגט איינער אַליין אַף זיין געמיטלעך געלעגער, האַלט — ווי זיין
שטיינער אין פאַרטראַכטע מינוטן — די עלנבויגנס אונטערן קאַפּ און
ציט זייער שטיל זיין אַלט, "וואָלעכל". אַך יאָ... יאַנקל האָט זיך קיין
מאָל ניט געפילט איבעריק גוט, ווען די מעיוכעסעס — שיינדל די
גרויסע — האָט זיך געפונען אין "הויז". וס'איז אויסגעקומען, ווי דאָ,
לעבן די פּערה, באַהאַלט ער זיך אויס פון אַלערליי אופרייצנדיקע געדאַנ-
קען. מיט פאַרטראַכטן אומעט האָט איצט געווייט פון זיין לידל אַן
ווערטער:

— טידידורניי, דידידורניי,

— דידידורניי, דידידורניידא!

און פון זיין לייב, פון זיין ווייכן בלאַנדן בעהדל— אַפילע פון זיין

קאל — האָט ווי טאָמער געשמעקט מיט זיכער־פרישער אויסגעבאָדנ
קייט — א רייעך פון טיפן זומערדיקן טייך און פון זיינע געווירצן.
פענעק איז לעבן אים אביסל געלעגן, געשוויגן, געשוויגן און פלוצ-
לינג א פרעג געגעבן:

— יאנקל, ווייסט וואָס איז „אינקוויזיציע“? ...
יאנקל:

— וואָס־דען?
פענעק:

— גארנישט... כ'האָב געלייענט א ביכל...
יאנקל האָט א טראַכט געגעבן:
— נו יאָ...

אים איז ווי ניט אָנגעשטאַנען ניט צו וויסן, וואָס פענעק ווייסט:
— מע זאָגט אָד: „אן אינקוויזיציע מאַכט מען מיר“...
יאנקל ווידער א טראַכט געגעבן; ער האָט געזאָגט:
— מע וואָלט עס געקאָנט זאָגן אַף איר... אַף שיינדל דער גרוי-
סער... אַף דער מעיזעכעסעס... זי קומט אַראָפּ איז עפעס ווי אן אינד-
קוויזיציע...
פענעק:

— פאַרוואָס?

יאנקל — אביסל אופגערייזט, ווי עס וואָלט זיך האַנדלען וועגן זיין
גרעסטן סוינג:

— וואָרעם אזוי... ערגער פון דער בייזסטער כאַיע—אי מע האָט
צו איר יעצעהאַרע, אי מע וויל זי שלאָגן. אפילע דיין געשוועסטער-
קינד, שלאַמע, אז זי האָט זיך אין אים פאַרלאַפּעט, האָט ער אויך
געהאַט פון איר אָפגעשניטענע יאָר.

דאָ האָט זיך יאנקלען אַרײַנגעגאַסן זיין גאַנץ בלוט אין פאַנעם
אַרײַן — אפאַנעם, ער האָט אַף קיין איין רעגע ניט געקאָנט פאַרגעסן,
אז שיינדל די גרויסע געפינט זיך אין „הויז“. צי איז דאָס ניט געווען
אַלץ דערפאַר, וואָס באַ זיין מאַמען האָט שיינדל אַמאָל געווײַגן אַנדער-
האַלכּן יאָר מילך?

— אייסער, — האָט ער געזאָגט, — ביסט נאָך אַ קליינער, וועסט
ניט פאַרשטיין. אז מע דערמאָנט זיך, אז זי וועט אזוי אייביק קאָ-
מאַנדעווען, גייט איבער אַ גרויַל איבערן לײב.
נאָר פענעק איז מיטן וואָרט „אינקוויזיציע“ לאַכלוטן ניט אויסן

געווען ארופצופירן יאנקלען אה געדאנקען וועגן שיינדל דער גרויסער.
ער, פענעק, האָט אַליין אויך געוואָלט זי האָבן וואָס ווייניקער אין
זינען. ער האָט געזאָגט:

— ווייסטו פונטואנען סע נעמט זיך, „קאַלנידרע“? — טאָקע פון
דאָרט, פון דער אינקוויזיציע אין שפּאַניע... איך האָב עס געלייענט אין
ביבעלע.

און ער האָט דערציילט יאנקלען פון די שפּאַנישע מאראנען, וואָס
אין ביבעלע — וויאָזוי זיי פלעגן זיך באַהאַלטן אין געמויערטע היילן
טיף אונטער דער ערד און דאָרט זינגען „קאַלנידרע“, און אויך וועגן
רעם שייטער-הויפּן און דער יידישער מישפּאַכע, האָט ער דערציילט,
וויאָזוי די מישפּאַכע האָט מען פאַרברענט און דאָס קלענסטע יינגעלע
האָט וויינער אַ כאַפּ געטאָן צו זיך אונטערן מאַנטל און איז מיט דעם
פאַרשווונדן. וויאָזוי דאָס יינגעלע איז אויסגעוואַקסן און האָט גע-
שפּילט אַ ליבע:

— אַזוי ווי איך, — האָט געזאָגט פענעק, — אַזוי ווי איך מיט
מאַניען — כאַים-ווייעל הייסמאַנס מוידעלע פון דער הינגער גוראַלניע...
יאַנקל האָט געפּרעשט:

— פאַרוואָס עפעס ווי דו?

פענעק:

— אַזוי...

ער האָט וועגן זיך און מאַניען געהאַט זייער פּיל יאַנקלען צו דער-
ציילן. אים האָט זיך געדאַכט: טאָקע וועגן דעם טראַכט איצט יאַנקל-
וועגן אים און וועגן מאַניען. נאָר יאַנקל האָט פּלוצלינג אַ זאָג געטאָן:
— זעסטו? ... אַבי מע מיינט: לויפּן צו „קאַלנידרע“ איז סאַמאָנעס
געפּאַשעס. זאָלן לויפּן יענע... ווי הייסן זיי דאָרט אין דיין ביבעלע?..
כ'האַב זיי אין דער ערד.

דאָ איז מיט שטילע טריט צוגעקומען צו דער שטאַל נאַסמען דער
פאַרבער און, קראַצנדיק דעם האַלדז-און-נאַסן, אַריינגערוקט אינווייניק
דעם קאַפּ.

— אין „הויז“ — האָט ער אַ זיפּן געטאָן — איז איצט „ניע
פּריסטופּע“... איך מיין: באַ די גרויסע לייט... די נאַנצע קיך פּרעגלט
זיך און קלאַפט מיט די פאַסודעס... רעדט צו דער וואַנט. מע ענטפּערט
אַפּילע נימ, „גוט-יאָר“.

און מיט אן אראָפּגעלאָזטן קאָפּ איז ער געבליבן שטיין לעבן דער אָפּגענער טיר. ער האָט אַ ווונק געטאָן צום „הויז“:

— ווייכט ניט, — האָט ער געפרעגט באַ יאָנקלען, — מע האָט זיך דאָרט נאָך אַליץ ניט איבערהגעלייגט?

יאָנקל האָט געענטפּערט ווי ניט-וויילנדיק:

— איר האָט שוין איינמאָל מאַזל... היינט איז געקומען צולויפן זי

— די מעיוכעסעס. זי וועט דאָ נעכטיקן... איר קאָנט קומען פּאַרנאַכט אָנצוינדן צוליב איר קאָוועד אין הויף די לאַמטערנעס...

נאָך נאַכמענען זיינען, אַפּאַנעס, קיינע גלייכווערטלעך ניט געקראַכן אין קאָפּ — ער איז געווען ווייט פּון מאַכן לעצאַנעס. ער האָט שוין איצט אַפּילע פּאַרנעסן צו פרעגן, ווי זיין שטייגער איז:

— „איז וואָסזשע וועל איר איצט טאָן?“

אָד, אָדער נאַכמען דאָ, באַ דער טיר פּון שטאַל, און די רייכעס פּון אַלערליי געבראַנטס, וואָס דערטראָגן זיך אַהער פּון דער אַסענדי-קער נעגידישער קיך! — וויפל ער און אַדי געשמאַק-שריייענדיקע ריי-כעס האָבן געהאַט צו זאָגן איינער דעם אַנדערן!

— עסט מיר גלייבן — האָט ער אַ קוק געגעבן צו יאָנקלען מיט

זייער אַ ווייטן כליק, — עס כאַלעמט זיך מיר וואַנאַכט: איר שטיי און שלאָג פּענצטער... עפעס גלאַט אזוי... איר געדענק שוין ניט דעם טאָג, ווען איר זאָל זיך אָנעסן צו זאָט — וועגן קיין ראַסלפּלייש שמועסט מען שוין ניט.

ער האָט שוין דאַסמקע, צו מאַזל, נאָך צוריק מיט צוויי וואַכן אָפּגע-פאַרבט אַרום „הויז“ אלע מרעפלעך. מיטן מעלאַכע-געלט, האָט ער גע-מיינט, וועט ער אויסשמוקעווען דעם ראַשעשאַטע: — הייבט זיך אַפּילע ניט אָן — טויזנט לעכער אַה יעדן גראַשן.

אָפּגעפאַרבת די מרעפלעך האָט ער געוואָרפן אן אויג אַה די אָפּגע-בליאַקעוועטע שטאַכעטן, וואָס טיילן אָפּ דעם גאַרטן פּונעם הויף; ער האָט פאַר ראַשעשאַטע געזאָגט אין „הויז“:

— ביז די גרויסע רענגס איז נאָך געבליבן אַ גוטער כוידעש — ווען מע פאַרבט אָפּ די שטאַכעטן, וואָלטן זיי נאָך געקאָנט אויסטריי-קענען צוויי מאָל.

נאָך האָט ער געזאָגט:

— די שטאַכעטן קאָן מען אָפּפאַרבן אינגאַנצן ווייס, און די קעפלעך גרוי... דער גאַנצער הויף, פאַרשטייט מען, וואָלט דעמאָלט באַקומען

גאר אן אנדער פאָנעם... ס'איז אַדאָרדאָן-וויי, אן איך דארף אייך היטן דאָס „הויז“.

דערורף האָט מען אים אין „הויז“ געענטפערט:

— מע וועט אַ טראַכט טאָן. מע וועט אייך געבן טשווע.

נאכמען פרענט איצט דעריבער באַ יאנקלען:

— עפשער קאָנסטו מיך קלוג מאַכן: וויפל דארף עס געדאווערן,

ביז נוידים גיבן טשווע?

פענעק איז זייער באַשעפטיקט מיט קוקן אַף נאַכמענען, אַף יאַנק-

לען, מיט איינהערן זיך. זיינע געפילן:

דאָס „הויז“ מיט די רייכעס פון קיך, מיט פּאָליעקס געבורטס-טאַג

— דאָס אַלץ איז איין צאָד. נאכמען מיט יאַנקלען זיינען אַ צווייטער

צאָד, און ער, פענעק — מיט אַלע זיינע כּושים פּילט ער, אַז ער איז

דאָ אין שטאַל מיט נאַכמענען און מיט יאַנקלען. ער פּאַרטראַכט זיך

וועגן דער באַציונג צום אים אין „הויז“ — אַ באַציונג, ווי צו באַמען

אום פּייסער, ווי צו אַ טאַמע זאָך, וואָס אַז מע רירט זיך אָן איר אָן,

דארף מען וואַשן און וואַשן די הענט. פון נאָך די שטיינער, וואָס ער

האָט דעם ערשטן פּאָג ראַשעשאַנע געוואָרפן פּאָליעקן, דערט מען ניט

און מע קוקט ניט צו אים אפּילע באַם עסן, עלעהוי צום טיש האָט זיך

צוגעזעצט עפעס אומגעבעטנס און כּרודיקס; בלויז אין די זייטקע בליקן

ליענט ער, אַז מע האָט באַשלאָסן זיך נעמען צו אים נאָך אַף אַן אַנ-

דער אויפן — זאָל נאָך אַריבער יאַמפּיער, הוישיינע-דאַבע...

דאָ דערהערט ער, ווי יאַנקל זאָגט צו נאַכמענען:

— פּרוּווט זיך, עפשער וועט איר פּאַקן דעם „אַלטן“ איינעם

אַליין.

אויב אַזוי, וועט פענעק זיך אַריינכאַפן אין „הויז“ און וועט אַ קוק

געבן: עפשער קאָן דאָך געמאַלט זיין, נאכמען זאָל צו עפעס קומען.

נאָך אין קיך, באַם אַריינקומען, דערשמעקט ער גלייך, אַז אין

„הויז“ זיינען פּאַראַן געסט — געסט אַרטיקע, געסט פון דער צוקער-

פּאַבריק, וואָס אין נאָענטער שכיינעס מיט שיינדל דער גרויסערס גר-

דאַלינע. פענעק בלייבט שטעקן אין קיך — אין אַזעלכע פּאַלן טאָר ער

קיינמאָל די נאָז ווייטער פון דער קיך, ניט אַרויסרוקן: דערצו האָט

מען אים צוגעוויינט פון געבוירן-אָן. דעם פּאַטער, ווייסט ער, וועט מען

שוין איצט געוויס איינעם אַליין ניט פּאַקן — פון דער צוקער-פּאַבריק

אין „הויז“ פּאַרט מען קיינמאָל ניט גלאַט-אַזוי, אַז מע קומט פון

דארט צונאסט, הייסט עס: מע איז געקומען צום פאָטער דרייען גע-
 שעפט. פענעק פארטראכט זיך, קוקט ווי מע ראַעשט זיך אין ליד: באַ
 דער קעכן — כיוע די יידענע — איז דאָס קאָפּ-מיכל פאַרפאַרן אזש
 אין פאַצן-זייט. איר קליין צוגעפּלעצט נעזל שוויצט, ווי אַן אינגעווייק-
 טע פאַסאַליע, די גרויסע האָר קלעפּן זיך צו די באַסן, צוויי מענטשן
 ווישן טעלער, באַקאַלן, גלעזלעך און שאַלן. שיינדל די לאַנגע באַווייזט
 קוים זיך אלעמאָל אַרױינכאַפּן, אַ כאַפּ טאָן מיט די לאַנגע הענט אַ פּול-
 אנגעשמעלט טאָץ און מיט איר אַנטלויפּן צוריק אין די צימערן. דאָך
 מיט אַ צעטראַגענעם בליק דערזעט זי דאָ פענעקן און טוט אים אַ
 וואָרף די פאַר ווערטער:

— וואָרט, וואָרט! דו, פענדריק, דו... וואָס האָסטו געדאַרפט אום
 ראַשעשאַנע וואָרפּן פּאַליעקן שטיינער?... ווייסטו, אַז די מאַמע זוכט
 זיך אַף דיר, דאַרפּסטו איר נאָך העלפּן?...

פענעקן ווערט קלאָר: הייסט עס, אַז די מוטער האָט וועגן דעם
 דערציילט באַם טיש פאַר אַלע געסט... זי טוט שטענדיק אזוי — קערדי
 קיינער זאָל ניט מיינען, אַז זי האָט אים אומזיסט פיינט.

אַ ווילע טראַכט ער וועגן דעם. זיין געפיל:

— ווי די שטיינער וואָלט ער געווען וואָרפּן ניט בלויז אַף פּאַליעקן,
 נאָר אַפּן גאַנצן ראַשעשאַנע... אויב אזוי, איז ער שוין געוויס אַ פאַר-
 פאַלענער און אַף אייביק... אַ שפּילכל?.... זיך אָנגעהויבן מיטן
 ראַשעשאַנע...

דאָך, קיין באַראַטע פילט ער ניט.

דאָ אין קיך דעחוויסט ער זיך, אַז מע האָט אים שוין קימאַט פאַר-
 זאָגט אַפּן ווינטער — סאַרע-ליבע די פרומע פּירוזגערן האָט נאָך
 פאַר ראַשעשאַנע איבערגעגעבן אין „הויז“ אַרױן:

— „זאָל מען פענעקן אַפּנעבן אַף ווינטער צו מיין שלוימע-דא-
 ווידן... נישקאַשע, שלוימע-דאוויד וועט שוין מאַכן פּון אים אַ לייט“...

שלוימע-דאוויד — אַ געמאַרע-מעלאַמער, וואָס האָט אַ גאַנצן זומער
 געקנעלט פאַר פאַרמעגלעכע יידן אין אַ דאָרף. פענעק שטעלט זיך פאַר:
 „שלוימע-דאוויד מיט אַ טאַלעס אַפּן קאָפּ“... ווייל אזוי האָט ער אים
 געזען ראַשעשאַנע אין בעסמערדעש — פּון אונטערן טאַלעס האָט
 אַרױסגעקומט אַ פּאַפּעליאַטע שאַרף-ביינערדיק פענעמל, אַ שיטער באַ-
 וואַקסנס און שטעכיקס; איין איינל באַם פענעמל איז געווען צוגע-

מאכט — פון שלעכטיקייט, פון ניט פארגינגען קיינעם קיין פארנאמע.
דאס צווייטע אָפּענע אייגל האָט עמעצן געשאַלטן אין טאָטן אַרײַן...
און דאָפּקע צו אָדעם שלוימעדאָווידן ווײַל מען איצט אָפּגעבן אים,
פענעקן, אָפּן גאַנצן ווינטער... עפעס ווי אומױסן... דאָפּקע דערפאַר,
וואָס אים איז אַר אָדעם יודל מיט צו קוקן...

נאָר אויב אזוי, ווײַל פענעק, אָפּצעלאַכעס, מער וועגן דעם ניט
טראַכטן — ער שאַרט זיך אַרויס אין הויף. פון דאָרט לאָזט ער זיך
אָוועק צו זײַן שוועסטער צירלען אַהײַם. גוט, וואָס צירל האָט אַ שטוב,
און די שטוב האָט אַ בוידעם — אַז מע דערמאָנט זיך אָן די זעק מיט
ביכער, וואָס ליגן דאָרט צווישן פּױסעכדיקן געפעס, פאַרנעסט מען
גלייך אָן אַלע צאָרעס און עס ווערט וואַרעם אַרום האַרצן.

פענעק נישטערט אזוי לאַנג אין די זעק, ביז ער געפינט אַ נײַעם
בוך צום לייענען. דאָס בוך איז פיל גרעכער פונעם ערשטן, דאָך איז
דאָס לאָשנקהײַדעש מער פאַרשטענדלעך. די מױסע אין בוך הייבט זיך
אָן מיט די ווערטער:

— „בלאָנדזשען טו איך אַר די וועגן פון לעבן, בלאָנדזשען טו איך,
בלאָנדזשען טו איך“...

דאָ האָט זיך פענעק שטאַרק פאַרטראַכט: עפעס איינער בלאָנד-
זשעט... אָפּאַנעם זײַער שטאַרק בלאָנדזשעט ער, ווײַל ער באַזערט אַ-
בער אַזש דריי מאָל „בלאָנדזשען טו איך“ און כּוּז דעם: ניט אין אַ
וואַלד בלאָנדזשעט ער, נאָר אַר די וועגן פון לעבן — מאָדנע... ווי
פלעגט זאָגן בוני די קעכן „אינמיטן שטוב אין אַ ווינקעלע“...

פונדעסטוועגן, וואָס ווײַטער ער האָט געלייענט, אַלין מער איז ער
פאַרכאַפט געוואָרן, אָנגעהויבן מיטצובלאָנדזשען מיט אַ ינגל אַ נאָ-
ווענאַר, גיין אייניגעם מיט אים פון ישטאָט צו ישטאָט, זיך שאַרן עפעס
צווישן זײַער מיטע פּרומע יידן; זײַן צושטאַנד: אַקוראַט, ווי ער,
פענעק, וואָלט לעבן נאָך איידער ער איז געבוירן געוואָרן, אַ מאָדנע
לעבן, אַ וויסט, ווי אַר יענערזײַט האָרעכױשעך. ער איז ווי געוואָרן
ישטאַרק כאַווער מיטן בלאָנדזשענדיקן ינגל אין בוך, אין יעדער נײַער
ישטאַט, ווױזן זײ זײַנען אָנגעקומען, האָט פענעק געוואָלט פאַרבלייבן,
אַרבעטן, ווי באַרעך נאַכמען דעם פאַרבערס באַם אָרטיקן בלעכער, נאָר
דאָס בלאָנדזשענדיקע ינגל האָט אים פון דאָרט אַוועקגעשלעפּט
ווייטער...

פון דעמאָלט אָן האָט פענעק אָנגעהויבן גיין אלע טאָג צו זיין שוועסטער צירל, גיין אַהין אלע פּרימאָרגן, זיך שפּילן אַ ווילע מיט די קינדער און קלוימערשט פון דאָרט אוועקגיין — בעפּירעש זאָגן זייער לייטיש צירלען:

— אַ גוטן טאָג.

נאָך אין דרויסן זיך אַרומהרייען אַ ווילע, זיך זייער שטיל אַרייַן גאַטווענען דורך דער הינטער-טיר אין הינטער-הויז, פון הינטער-הויז — אפּן בוידעם צום בוך און פאַרנאַכט אין בלאַסער כאַשכעס — דורך דער אייגענער הינטער-טיר שטילערהייט פאַרטשאַדעט פון די פּיל אויסגעלייענטע זייטן זיך אַרויסגאַטווענען צוריק אין דרויסן.

דערנאָך האָט ער איינמאָל דעהערט, זיי צירל קלאַנג זיך אין „הויז“:

— איך ווייס ניט, וואָס איז געוואָרן מיט פיין הינטער-טיר: כאַט טאָג פאַרשליסן איך זי פון איטווייניק אפּן פאַרוקער, און פאַרן שלאָף טו איך אַ קוק — זי איז אָפּן....

אַה אלע אין „הויז“ האָט די מייסע גשוורקט מיט שרעק — אַקור ראַט, ווי דורך צירלס הינטער-טיר וואָלט זיך דרייען דער געשטאַרבענער מאַן אירער, כאַים.

פענעקן איז געווען אַ שאַד צירלס ביסל אַרעמקייט:

— מע קאָן זי באַגאַטווענען....

דאָך האָט ער איר מיט גאַרנישט ניט געקאָנט העלפּן: ניט קריכן צו די ביכער אפּן בוידעם האָט געהייסן — טראַכטן אָן אופּהער: באַלד נאָך יאָנטוויזן וועט מען זיך צו אים, פענעקן, נעמען נאָך אַה אַן אַטער אויפּן; ניט קריכן אפּן בוידעם האָט געהייסן: גערענקען די גאַנצע צייט, אַז שלוימע-דאָוויד, צו וועמען מע וועט אים אפּן ווייז טער אָפּגעבן, האָט אַ פּאַפּעליאַטע שאַרף-ביינערדיק פענעקל — איין אייגל איז באַ אים צוגעמאַכט פון ניט פאַרגיטען קיינעם קיין פאַרנאָך מע, דאָס צווייטע אָפּענע אייגל שעלט עמעצן אין טאַטן אַריין....

פענעקס מיינונג:

— פּע... בעסער בלאַנדזשען פון שטאָט צו שטאָט מיט יענעם

יינגל!

ס'איז געווען פארנאכט — א טאָג פאר ערעוויאָמקופער — ווען
ס'האָט זיך אַרויסגעוויזן:

פענעק איז געבליבן אָן אַ האָן אַף „שלאָגן" קאָפּאַרעס.
אין קיך זיינע אַלע געווען אופגערוּדערט: כּייע די יידענע האָט
געוואָלדעוועט העכער, ווי אַלע:
— איד בין ניט קיין בוסהאַלטער!
— איד בין אַ קעכנע!
— צו פּאַליעס מיניגעס האָט מען מיר געהייסן שעכטן דריי הויגער
מיט צוויי האָנען.

— כ'האָב געטאָן, ווי מע האָט מיר געהייסן.
— פון די צימערן איז אין קיך אַרײַטגעקומען די מוטער.
— שטילער — האָט זי געבעטן — אַ „אומגליק" אַ גרויסער!...
פענעק וועט שלאָגן קאָפּאַרעס מיט געלט, נאָט — גיט אים צוואַנציג
קאָפּיקעס... גיט אים אַ האַלב קערבל... גיט אים אַ קערבל...
פענעקן איז געוואָרן ענג אין קיך — פון שלאָגן מיט געלט קאָפּאַ-
רעס האָט ער גיט געוואָלט אַפּילע הערן. אין הויף האָט אים אָפּגע-
שטעלט יאַנקל דער פּורמאַן:

— ווייסטו וואָס? פענעק... נעם מיין האָן, סיי-ווי-סיי... לאַמיד אַזוי
לעבן, ווי איד באַרע זיי אַלע יאָר. איד זאָג זיי נאָר, אז איד מאַך די
צערעמאָניע מיט דרייען דעם האָן איבערן קאָפּ און מיט אַלע שעלע-
מויזן דאָרטן.

דאָס האָט יאַנקל פּאַשעט געוואָלט, אז פענעק זאָל קיין צאָרעס
גיט האָבן.

פענעק האָט דערוף געענטפּערט, ווי אַ גרויסער אַקשן:
— איד וויל גיט.

סיידווייסיי איז ער שוין געווען פול מיט גרינגשעצונג צו אַלערליי
פרומע מינהאַגים, צו דאַנקען האָט ער דערפאַר געהאַט דעם זייער גיט
פרומען בלאָטהושענדריקן יינגל אינעם בוך, וואָס ער האָט געלייענט באַ
זיין שוועסטער צירלען אָפּן בוידעם. דאָך, אין זיך אינווייניקס האָט ער
געברענט, גיט געקאָנט פּאַרגעסן דעם מוטערס קאָל:

— „שטילער... אַ „אומגליק" אַ גרויסער!...
קעדיי צו קילן אביסל דאָס הארץ, האָט ער טכילעס אָונט ארויס-

געלאָזט אין קאָמער פֿון דער שטייג איינע א שניי-ווייסע זייער בע-
קאוועדיקע הון, וואָס זיצט דאָרט שוין פון מיטן זומער אָן — א צו-
גערייטע „קאָפּאַרע“ פאר שיינדל דער גרויסער, וואָס איז, ווי אפּ
אלע יאָמקיפּערס, געקומען צו לויפן אין „הויז“, ווייל אין אזא פּאָרכ-
טיקן טאָג האָט זי מוידע צו פארבלייבן לעבן איר גוראלניע מיט איר
בערישן. די הון איז געווען אַ פיינע, מע קאָן זאָגן — א יעפּי; יאנקל
דער פּורמאַן האָט איר א נאָמען געגעבן:
— „יויכעוועד“.

אין קיך האָט מען ניט איינמאָל גערעדט וועגן דעם, וואָס די הון
האַלט מען אין שטייג אין א באזונדער אָפּטיילונג, קעדיי זי זאָל,
כאַלילע, ניט זיטדיקן מיטן האָן — מע האָט געלאַכט דאָס גרעסטע
געלעכטער:

— זי מעג זיך שעצן גליקלעך — טאַקע „יויכעוועד“ — די
הון...

— א קאָפּאַרע פאר אזא צאָדיקעס!...

— איין קלייניקייט... שיינדלע... זי האָט זיך גענוג אָנגעזיג-
דיקט... שוין פאר דער הון אויך...

אינדרויסן איז שוין געווען זייער טונקל, ווען פענעק האָט אין
עק הויף זיך אריינגעזאָנוועט אין קאָמער צו דער שטייג. „יויכע-
וועד“ — די הון — איז שוין געשלאָפּן, זיך שטאַרק דערשראָקן, ביים
פענעק האָט זי א נעם געטאָן אין די הענט אריין; זי האָט געוואָלט
אופהייבן א געשריי. פענעק האָט זי א גלעט געטאָן איבערן קעפּל:
— שאַ, נאַרישע, איך בין געקומען דיך ראטעווען...

מיט „יויכעוועדן“ אונטער דער פּאַכווע איז ער אריבערגעשפרונג-
גען איבערן „הויף-פּאַרקן“, אָפּגעלאָזט „יויכעוועדן“ אַפּ דער פריי:
— גיי, אַנטלויף!

ס'איז געווען פינצטער — „יויכעוועד“ איז ווי אַ בלינדע צוגע-
לאָפן צו דער ערד און רירט זיך ניט.
— ס'אַר אַן אָנשיקעניש!

פון דער קיך דורכן הויף קאָן מען יעדע רענע ניין מיט אַ לאַמד
טערן אריינעמען פון קאָמער די קאָפּאַרעס.

— גיכער, „יויכעוועד“, גיי...

נאָך איין אוינגבלויק און זיי זיינען ביידע פארפאלענע — „ווי-
כעוועד“ און פענעק, דערוף איז גענוג, אז „יויכעוועדס“ אַ קוואַקע

זאל עמעצער דערהערן אין הויף. פענעק כאפט די הון און אנטלויפט מיט איר צום צווייטער־צו. אים האכט זיך: אין דער ארויסקער נאכט איז ער פונקט אזוי בלינד, ווי די הון — ער טוט א לאף מיט דער הון אין די הענט און פאלט באַלד צו צו דער ערד, לויט נאָכאמאָל אַ לאַף און פאַלט ווידער. דאָ איז אים אַרום אַ געדאַנק:

— אין „הויז“ ווייסט מען, אז פארנאסט איז די הון נאך געווען אין שטייג, מע וועט זיך באַלד אומקוקן: „וויכעווער פעלט“... בלייז-שנעל נאך א געדאַנק:

— מע וועט זאָגן: „ס'איז יאנקל דער פּוּמפּאָן“, — אַלע אין „הויז“ ווייסן, אז יאנקל איז שיינדל דער גרויסערס גרעסטער סויגע...
און באַלד — גליקלעך, וואָס ער האָט זיך געכאַפט — האָט ער מיט צימערדיקע הענט אַ נעם געטאָן די הון, זיך אומגעקערט מיט איר אין קאַמער, שטילערהייט זי צוריק פאַרשפאַרט אין שטייג, אַ קוק געטאָן אַף דער הון מיט אזא בליק, ווי ער וואָלט וועלן בעטן באַ איר מעכילע:

— האָב קיין פאַרביבל ניט, „יוכעווער“... דיך אומזיסט מאַטריעך געווען...
איצט איז ער געגאַנגען אַ קוק געבן, צי וועגן זיין שטיקל אַרבעט האָט אין „הויז“ זיך קיינער ניט דערוואַסט. אין „הויז“ איז געווען שטיקל, אין גרויסן זאל און אין פּוּמפּאָן עס צימער — ערעו וואָמקיפּערדיק, טרוקענע מאַרעשכּוירע. עס האָט געשמעקט מיט וואַקסענע ליכט. אין זיין באַלויכטענעם שרייב־צימער האָט דער פּאָטער זיך געאַמפּערט מיט מוישע דעם קאַסיר איבער די דינים פון יאָמקיפּער און פון משווע־טאָן, געהאַט טרוקן־שמויכלדיקע ליפּן, אַ האַלבער אַסקעט, אַ מענטש מיט אַ זווידערגע־פּיל צו אַלערליי מייכאַלים איז ער איצט — אַ נאַכט פאַר ערעו־וואָמקיפּער — אי געווען ציפּרידן, וואָס פון זיין טווירישקייט האָט ער זיך ער ווייניק האַנאַע געהאַט, קיינמאָל אַף זיך אַליין קיין געלט ניט אויסגעגעבן, אי ער האָט איבערגעטראַכט, אז די צופּרידנקייט אַליין איז שוין אויך אַ האַנאַע, און ווי יעדער האַנאַע — אַן אווירע. ער האָט געהאַלטן דעם קאַפּ פאַרוואָרפּן אַף צוריק, ווי אַ קלאַר־זעער, (מיט בייגעדיק־בלאַסע פינגער אָנגעמאַפט אין סיפּער די נייטיקע שורעס:

— נא, זע — האָט ער געוויזן מױשע דעם קאַסיר, — אין פּאַסעק
שטייט: „פּאַרשט גאַט, ווען ער איז צו געפֿינען!“ די געמאַרע זאָגט:
„דאָס זיינען די צען טעג צווישן ראָשעשאַנע און יאָמקֿיפּער. דער
מענטש זאָל גאָטלערן נאָך יעדער קלײַניקייט פֿון „טו גוטס“ אָפּ פֿון
שלעכטס“ און „טו גוטס“...

מיט צעשראָקענע אויגן האָט פּענעק געקוקט אַר אים פֿון אַקעגן-
דיקן ווינקל, געזען בלוין טײַלן פֿונעם פּאַטערס האַלב־געשטאַרבענעם
ברײַטן פּאַנעם — לױכטדיקע אויגן, אַ צעוואָרפענע שטױביג־גראַע
באָרד ווינקט צו יענערוועלט־צו... אַ לעבן, וואָס איז אַלט עטלעכער
אונזעכציק יאָר, דעהט, ווי מיט אַ הײַליק מױל, וועגן יעדער קלײַ-
ניקייט פֿון „קער אָפּ פֿון שלעכטס“ און „טו גוטס“, און פֿונגטן
שלעפּן זיך דעם נאָך — עפעס ווי גלאַט אזוי זיך — גרויסע מיסכאַ-
רים און מענטשן... ארום דרויסיק מישפּאַכעס דינען באַ אים, העכ-
גען אָפּ פֿון אים מיט אײַטלעכן ביסן, נאָר מאַסן פֿונדעסטוועגן אַ פּאַ-
נעם, אַקוראַט ווי ער איז זײער אײַנציקער שפּײַזער... און נאַכמען דער
פֿארבער, וואָס שטאַמט פֿון הונגער — פֿארוואָס האַלט ער דעם
פּאַטער בענעגניע צו זיך פֿאַר אַ גוטן?... און צירלעך? — און אײַגענע
טאַכטער, וואָס קומט אַלע וואָך נעמען באַ אים קיצווע — פֿארוואָס
האַלט זי פֿונדעסטוועגן, ואז ער איז אַ „גרויסער“ טאַטע, אַ באַדימ-
טער? און געשיקט זיך, אַז אַנדערש האָט גאַרניט געקאָנט זײַן?...
זי עפּשער קאָן זײַן אַנדערש?...

מיט צעשראָקענע אויגן האָט פּענעק געקוקט אַפֿן פּאַטער. ער האָט
פֿאַרגעסן זײַנע צאַרעם, פֿאַרגעסן אָנעם בוך וועגן דעם בלאַנדזשעדיקן
ייִנגל, וואָס ער לײענט באַ צירלעך אַפֿן בױדעם, און מער ווי ער האָט
פֿאַרשטאַנען, האָט ער געפֿילט:
— אַ פּלאַנטער... אַ פּלאַנטער...

8

ערעווי־יאָמקֿיפּער אינדערפֿרי איז פֿון אַ ווייטער דאָרפֿישער
בױפֿלחמיל אָנגעקומען אין „הויז“ אַ פֿױרשער וואָגן מיט דריי
זעקלעך מעל. אײַנינעם מיט מעל אַ צעמעלע:
— „באַצאָלן דעם אָרל סכאַר־אַגאַלע שעמוינע (קעזע 8) גילדן.“
דער פֿרעמדער פֿױער האָט ניט געווסט, אַז דער וועג אַהער איז
קימאַט צוויי מאָל אזוי ווייט, ווי מע האָט אים געזאָגט אין מױל:
ער האָט פֿון גרויס גרימעניש ניט אויפֿגעהערט צו בורטשען:

— א, נעבוי יעמו טשאַרמא!*)

אים האָט פאָרדראָסן, אלעמיי ער, א געזונטער, א ריז — האָט זיך געלאָזט אָפּמאַרן פון עפעס א קליין און האַרניק יידל באַ זיך אין דאָרף. ער האָט געבאלעשט געבן עמעזן קלעפּ:

— פּרונדו דאָ דאָמו, טוי זובע יאָמו וועבוי, טאָמו בעניו...**)

— סוקינו טינו...***)

— באַטש: זאַמאָרוו קאָני...****)

— געבוי יאָמו מאַמא מורדויע!*****)

— טאַקע מאַלע, אַ ווירידנע!*****)

דערצו נאָך — די פּוסטקייט אין „הויז“ און אין הויף. נישטאָ ווער, עס זאָל באַ אים צוגעמען די זעקלעך מעל און אים באַצאָלן — אלע זיינען אַוועק צום ערשוריאַמקיפּערדיקן פּרימאָרגן-דאַוונען. אין זיך האָט מען אַ קוק געגעבן אַר אים מיט אַזעלכע אויגן, וואָס זאָגן: — גיי אַוועק, וואָרעם דו וועסט עפעס צולאַקכענען.... דו וועסט זיך ניט איינהאַלטן!

פענעק איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט אין הויף דערזען דעם פּויער, זיך דערוויסט וועגן דעם פּויערס צאָרעס, באַטראַכט זיין וואָגן, זיינע פּערדלעך און שטילערהייט — ווי אומבאַוויסט פאר זיך אליין — אים מעקאַנע געווען, וואָס ער וועט באַלד אַוועקפּאַרן צו ריק צו זיך אַהיים, ער וועט דאָ ניט זיין צו „קאַלנידרע“, ניט פּאָסטן יאַמקיפּער און וועט דאָך יאַקאָס דערפון ניט שטאַרבן. בלויז דער נעראַנט, אז אזא זאך איז מעגלעך, האָט פענעקן מיטאַמאָל עפעס ווי דערנענטערט צום פּויער — סייזוי-סיי האָט ער, פענעק, נעכטן קיין קאַפּאַרעס ניט געשלאָגן; ער וואָלט געמעגט שווערן: דער „גוי“ איז אים איצט צוגעשיקט געוואָרן, ווי אומיסטן, קעדיי ער זאָל ניט פּילן זיין עלנט. לעבן אַזדעם פּויער האָט פענעק געהאַט אַביסל אַר-בעט — אים אַרויסגעטראָגן פון קיך אַ שטיק פּרישע ערעוויאַמקי-פּערדיקע כאַלע און צוגעקוקט: דער פּויער עסט און עסט און הערט נאָך אַלץ ניט אַרף צו וועלן וויסן, וואָס אזוינס עכט ער. ער האָט געפּרעגט באַם פּויער:

(*) אַ, דער רוקן זאָל אים נעמען. (***) איך וועל קומען אַהיים, וועל איך אים די ציין אויסזען. (***) הינטשיער זון. (****) זעסט, פּאַרמאַטערט די פּערד. (*****) זיין מאַמע זאָל אים אַוועקפּייגערן. (*****) אזא קליינט, און אַ שעדלעכסט.

— א סמאטשנא? *

דער פויער האָט געענטפערט:

— דוּשע... נעכט יאָמו טשאַרטא! (**)

פענעקן האָט זיך געדאכט: דער „נעכט יאָמו טשאַרטא“ איז מאָד-
לעכט. אויב אזוי, וועט ער אים באַלד אַרויסטראַגן פון קיך א ניעט
שטיק באַלע און וועט דאָרט צוגאנווענען פון זיינטוועגן א פאָר פריש-
אַפגעקאכטע פופקעס — זאָל ער פארנעסן אביסל אָן זיינע צאָרעס.
פון דער פרישער באַלע, דערהויפט — פון די ווארעמע פעטלעכע
פופקעס, איז דעם פויער אביסל אָפגעטאָנען דער קויעך-האראם. פע-
נעקן איז מאַמעש געווען א ווונדער:

— ווי גיך דער מענטש האָט אָנגעהויבן קומען צוזיך!

— ישע דאָ קראַמנעציוא טרעבא (***) — האָט ער קיענדיק די
פופקעס געזאָגט צו פענעקן.

ס'איז אויסגעקומען, ווי די נומע זאָך, וואָס ער שלינגט, וואָלט
אום דערמאָנט אָן א צווייטער גוטער זאָך:

— זישנקא נאָקאזאלא: כוסטקו קופיטע... (***)

אויב אזוי, איז זאָל ער זיך צוויילן—היינט איז יאָמקיפער, „מוד-
ני דיען“ (***)*, די קראַמען וועט מען אן עפן טאָן סאכאקל אף א
האַלבער שאָ, אין דער קורצער האַפסאַקע, וואָס צווישן עסן און צווישן
„לויפן אין באַד אריין“. נאָר דער פויער איז פון א ווייט פאַרוואָרפן
דאָרף, הייבט ניט אָן צו וויסן, וואָס באַ יודן אין שטאָט טוט זיך.
וויפל פענעק באַיילט אים ניט, בלייבט ער אַלץ באַ זיינעם:

— טשאַזש? ... פאַספּיו (***)

אַפגעוואָרפן די זעקלעך מעל, אויסגעקליאנטשעט אין „הויז“
סכאָר-אַנאַלע מער מיט א פערציקער, ווי אין צעמעלע איז געשטאַנען,
דערפערעט ער זיך באַ פענעקן אַסאַרשט באַניים א קאָן אף א שטוב,
ווי ער וואָלט קענען קויפן עפעס רעכטס צום עסן:

— פאַרכליאנעט געוואָרן, — קלאָגט ער זיך, — אָפגעמאַטערט
די פערד אין אַזא וועג. א קלייניקייט?—פּינאַ-אין-פערציק וויאָרסט...
צי עפּשער מער און אינגאַנצן אַכט גילדן מיט א פערציקער...
— נאָ! — צעשמייסט ער פון האַרצווייטעק זיינע פערד און

* געשמאק? ** זיער. כאַפט אים דער רועך. (** אין דאָרף נאָר זיין אין
קראַם. (***) דאָס ווייב האָט אָנגעזאָגט: קיף א קאָפּרטיך. (***) יאָמקיפער.
(***) וואָס? כּוועל נאָך באווייזן.

יאָגט געשווינד ארויס פון הויף, איך וועל קומען צוריק אין דאָרף.
וועל איך אים באַלד ארויסלאָזן די קישקעס, אָדעס בענין, נעכט
יאָמו טשאַרטאַ!...

ניין, די פרישע שטיקער כאַלע מיט די פופקעס, זעט אויס, האָבן
דעם פויער קיין גאָר גרויסע טווווע ניט געטאָן; פאַרקערט — זיי
האָבן נאָר אופגערייצט אין אים סיי דעם צאָרן, סיי דעם כיישעק צו
עסן עפעס געשמאַקס, טאַמע עסן, ווי סע קער צו זיין און... נעכט יאָמו
טשאַרטאַ, דעם בעניען דאָרט אין דאָרף...

אין „הויז“ גייען מענטשן אור-אור-אַפּ, „בעטן לעקער“, ווינטשעווען
א „גוט-יאָד“. מע האַלט אינמיטן פרומען עסן. פענעק כאַפט זיך אלע-
מאָל ארויס אין דרויסן א קוק געבן צום מאַרק:
— דער „גוי“ שפייט לעבן דער כאַרטשעוויניע?

אַזא! נאָך אַ מין שטיין! זיינע אויסגעשפאַנטע פערד קייען האָבער,
און אַליין האָט ער שוין געפאַקט אַ פלאַש בראַנפן, אַ לאַנגע כאַזער-
ווורשט, ווייסע בולקע, הערט אלעוויילע אור צו קייען און קוקט מיט
וונדער, ווי אין מאַרק טוט מען אין גרויס כאַפעניש אַ שליס צו אלע
קראַמען. מינאַסטאַם וועט מען זיי באַלד עפענען צוריק. אויב אזוי,
וועט ער זיך אזוי ניט כאַפן מיטן עסן:—קויפן, וואָס ער דאַרף, וועט ער
נאָך באַווויזן... סינזוויסיי איז אים שוין ווייניק געבליבן פון די 8
גילדן מיטן פערציקער... ער איז נאָר אַביסל אויסגעטרונקען און קאָן
ניט באַרעכענען אַקוראַט דעם כעזשבן. דערצו נאָך צעברענט זיך אין אים
אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער זיין בייז געפיל צו בעניען און פון
בעניען טראַגט זיך עס ביסלעכווייז איבער אַף אלע יידן דאָ אין
שטאָט: נעכט יאָמו טשאַרטאַ!

אין אַ שאַ ארום:

פון אלע הייזער, זעט ער, לויפט מען עהגעץ מיט פעקעלעך אונטער
די פאַכוועס — אַלץ צו איינעם אַ שטאָט-ווינקל לויפט מען; קיין
סריופע אין יענעם ווינקל זעט זיך ניט, דער אַרט לויפן איז עפעס
אויך ניט אזאַ אַ מעשטענע שטאָפּ! אויב אזוי, וועט ער זיך צולייגן
מיטן בויד אַראָפּ אַף זיין וואַגן און וועט כאַפן אַ שלאָף.

מיט אַ פאָר שאַ שפעטער:

דער פויער האָט זיך אופגעכאַפט פון שלאָף און קוקט: מע אַיילט
שוין ווידער פון אלע הייזער, און די קראַמען האָט מען נאָך אַלץ ניט
געעפנט.

פענעקן איז קיין בודעש ניט, וואָס דער פּויער ווּנדערט זיך — פּונדאָנען זאָל ער ווײסן, אז דאָס לויפט מען איז די דריי קלויזן און אין גרויסן בעסמערעש דאוונען „מינבע“, זאָגן „אַלבעט“, זיך לאָזן שלאָגן „כאַלעס“?...

פענעק, אז ער קומט אריין צו „מינבע“ אין גרויסן בעסמערעש, מאַלט ער זיך אויס: דאָס איז אריינגעקומען ניט ער, פענעק, נאָר דער „גוי“. מיטן „גויס“ אויבן קומט ער צו, ווי אַלערליי טאַטעס — אויך זיין טאַטע, מיכאַעל לעווין — ווען, ווער פריער, ווער שפעטער, זיך אַ וואַלגער אַף דער פּאַדלאָגע לעבן דער טיר; און יאָנקעלעס פאַר שפּרויט דערביי אונטער די קני אביסעלע היי, קעדיי ניט איינצושמירן די הויז; מע לויט אזוי אַ ווײלע, ווי געפוינערט, מע לאָזט זיך אריינ-שמייסן זייער לייכט אין כײלעק אריין, און מע מיינט, ווי גרויסע גענאַרניקעס, אז מע איז שוין מיט דעם אָפּגעקומען פאַר אלע מיט-אָפּגעטאַנענע זאַכן...

פענעקן דאַכט זיך: ס'איז נאָך גוט, וואָס דער „גוי“ זעט עס ניט: סע וואַלט געווען אַ בושע און אַ כאַרפע: — אַ ביזשעזאָיען...

פענעקס געפיל: ווי אַ גאַנצן ערעוויאַמקיפער וואַלט דער „גוי“ געזעסן אין אים טאַמעש אינווייניק, און טאַקע ווײל ער קומט אַף אלע מינהאַגים מיטן „גויס“ אויבן, זעען זיי אים אויס ווילדפאַרנאַ-רעשט און פרעמד — אין אַ גאַנצער שטאָט האָבן דערוואַקסענע מיט אַמאָל אָנגעוואָרן דעם סייכל, שפילן ווי קלײנע קינדער אין אַ ווילד-ציעיאַסמערטער יאַמקיפער-שפיל, און נישטאָ גאָר קיינער, וואָס זאָל אַף זיי, ווי אַף קלײנע קינדער, אַ געשריי טאָן: — הערט און!

איצט דערמאָנט זיך פענעק אָטעם פּויער אפן ליידיקן מאַרק; אים דאַכט זיך: עפעס ניט קיין קאָוועד, וואָס מע האָט אים דאָרט גע-לאָזט איינעם אליין — מע מוז גיין צו אים אַ קוק טאָן. ס'איז געווען פאַרטאַכט.

דורך אָפענע טיר-אָנפּענצטער זיינען געשווומען די געווינען פון ליכט-בענטשן, געדעלישעוועט די לויפט מיט דינפאַרשאַרפטע היסטע-דישע קוויטשעקלעך און מיט בייקעלעכעלעך. דער „גוי“ אין מאַרק איז פאַחגליווערט געוואָרן. פון אומפּום האָבן צו אים געפלאָסן אומגעהויערע ווייבערשע

יעלאָלעס, געווירקט מיט גרויל, אַקוראַט ווי אין יעדער שטוב אין אַ מאַניפּע — דרייַפיר מייסיס לינג אף דער ערד, און מענטשן, און אַמגעזונדענע ליכט באַוווינען זיי. באַ פאַרבייגייענדיקע קינדער — צוויי מיידעלעך שוועסטערלעך — האָט דער פּויער געפרוּווט פּרעגן: — שששש!.. טשאָאָ פּלאַטשום?..*).

די מיידעלעך האָבן זיך פאַר אים דערשראָקן — זיי זיינען אַנט-לאָפּן.

פון היימלעכקייט וועגן האָט דער פּויער אָנטעמאָפּט די פּלאַטש-בראָטן אין וואָגן, איבערנעקערט אין האַלדז אריין אלץ, וואָס אין איר איז געבליבן:

— אַ נעכאי יעמו טשאָרמאַ, טאַמו בעניו?..**).

מיט אויסגעלאָצטע אויגן האָט ער געקוקט: מע גייט שוין וויר-דער פון אלע הייזער — אָן שייך — אין זאַקן גייט מען, אין ברייטע ווייסע העמדער אף אלע מאַלבושים, מע אױלט דורך זייער נאַענט, מע שילט מיט די אויגן, — און די קראַמען וועט מען, אַפּאַנעב, היינט שוין טאַקע ניט עפענען... וואָס זאָל דאָס אַלץ הייסן?...

און פּלוצלינג, ניט האָבנדיק מער קיין ווילן איבערצוטראָגן די אַרומיקע שרעק, האָט ער זיך אַ כאַפּ געגעבן שפּאַנען דעם וואָגן — שפּאַנען און רייזן צו די פּערד: — (כאָדיום! ***)).

— סקאַרישמע! ****).

— טויקאיעמאָ דאָ דאָמו... *****).

— משי מי נע באַטשעש?.. *****).

— זשידי זדורילע!.. *****).

און אַרומגעשפּרענגען אַפּן וואָטן, צעיאָגט ביזנאָגד די פּערד, אין ער אַנטלאָפּן פון דער מעשוּגע-געוואָרענער שטאַט — דאָס איז ער געלאָפּן צו זיך אין האַרף, געבן בעניען פעמטש...

* טשאָאָ!.. וואָס האָט געטראָפּן?.. וואָס וויינט מען? ** דער רוער זאָל אים גע-מען, דעם בענין. *** קום! **** גיכער. ***** לאַמיר אַנטלויפּן אַהיים. ***** צי דו זעסט ניט. ***** די יידן זיינען מעשוגע געוואָרן.

זא איז יענער פארנאכט מיט יאָרן שפעטער געהאנגען באַ פע-
נען אין זיכערן — א פארנאכט, וואָס נישטערט אויס, באַפרייט פון
יאָמקיפער.

אין עק שטאַט, אין גרויסן שווייסיג-געפאַקטן בעסמערדעש, האָט
א יינגל געקוקט אין קליינעם פּאַליש-געזעטערל, געזען, ווי געשווינד
א „גוי“ יאָגט אונט פון דער שטאַט — אפן אָנגעשאַטענעם ברויך
יאָגט ער, באַרג אַרום יאָגט ער; דער וואָגן קערט זיך שיד ניט איבער,
און די שפּרינגענדיקע פּערד הערן נאָך אלץ ניט אור צו כאַפן בייטשן
און בייטשן.

דאָס יינגל איז געווען פענעק.

אין בעסמערדעש — אָן א שיר פלעמלעך פון וואַקסענע ליכט —
האָט מען אין געפלידן טשאַד געזאָלט אָנהייבן, „קאַלנידרע“. פון
ערנעץ א זייטיקן ווינגל האָט אלטער מייטעם — ניט מיט זיין קאָל —
הייזערדיק און ווילד אויסגעקרייעט א פלוצעם-פוסט-געוואָרענעם פּאָ-
סעס. מע האָט צעפּהאלט די טירן פון אַ ישראל, וואָס מע רופט
„אַרנקוידעש“, אין טאַלעס און אין קיטל האָט ישיע פריידעס — דער
גרייז-גראָער, מיט יצאָרעס באַוואַקסענער — ווי אומיסטן צו שטאַרק
א צי געטאָן צו זיך דאָס שנירל פונעם צווייטן פּאַרויכעס, פארצויגן
און א קוק געגעבן ארום זיך מיט כוצפע, ווי נאָך פארהייבן באַ
א יידענע דאָס קליידל.

נאָכן „גויס“ אונטערפּאַרן האָט פענעק אין בעסמערדעש זיך דער-
פילט עלנט-פאריאָסעמט — ער, וואָס קיין קאפּאַרעס האָט ער ניט געשלאָגן
וואו דעם „ראַשעשאַנע“ האָט ער שוין איינמאָל געוואָרפן שטיינער...
די געקלאַנגען פון קאַלנידרע האָבן אים פייניקלעך געטרוילט, זיך
געפלאַנטערש מיט די מייסעס פון דער אינקוויזיציע, וואָס ער האָט
געליענט באַ זיין שוועסטער צירלען אינעם שיינ-איינגעבונדענעם
ביבעלע — מיט דער שייין פון וואַקסענע ליכט, ווי מע באַלויכט
טויטע, האָבן די געזאַנגען באַלויכטן יענע אינקוויזיציע-מייסעס —
מייסעס-מייסעס, ער האָט ווי מוירע געהאַט: אַם-אַם הייבט ער ווי
דער אָן צו האָבן אינעם יאָמקיפער אַ שטיקל ביילעק. ער האָט ווי
געזוכט אַרום זיך דעם אונטערגעלאַפענעם „גוי“, געוואָלט אַ קוק געבן
אָף דעם אלעם מיט יענעסם אויג.

נאָר באַלד נאָך „קאָלנידרע“, ווען דער גאַנצער אוילעם האָט מיט
מעטאָדדיכע קוילעס אָפגעוואַלט ערשט זיבן טאָג א נייַעם פּאַסעס —
ווי יאָר אלע זיינען געבליבן אָן אַטעם — האָט אן עלטערע יידענע
זיך גרויזאָם באַוווּזן אַף דער שוועל פון די צעפנטע בעסמערדעש-
טירן און מיט א צעבראַכן מויל, מיט א וואַכערדיק-צעבראַכן קאָל —
לענגוים דער גרויסער בעסמערדעש-שטיקלייט — א געשרוי-געבן
צו איר מאַן אין מינדער-זואַנט:

— אַווראָגעם!... אַווראָגעם, מע האָט אונדז באַגאַנוועט!...
אַ דערשראָקענע שטיקלייט — אַזא, וואָס בלויבט הענגען בלויז
אַף איין הענע — איז אַריבער אין א יאַרדעווירק-וואַכערדיקן געמורמל,
זיך געענדיקט מיט גראַנעריי, מיט א געוואַלנער פון שטענדערס, מיט
אַ טרעטעניש פון מענטשן אַף מענטשן. אין טאלעס און אין קימלען
זיינען עלטערע מענטשן יינגלש-גרינג געשפרונגען איבער פלייצעס
און איבער קעפ, אומגעוואָרפן איינער דעם אנדערן, געיאָגט צו די טירן,
אַרויסגעשפרונגען דורך די פענצער, געלאָפן יעדערער א קוק-געבן,
צי זיין פאַרמעגן אינדערהיים איז גאַנץ.

אין גרויס ווונדער האָט פענעק ניט אפגעהערט זיך אַרומצוקוקן,
ניט געלויבט זייעט אומן, וואָס זעען, ווי אין גרויסן בעסמערדעש
ווערט פוסט. דאָס האָט פענעק געהאַט אַף לאַנג צו געדענקען. פון
דעם האָט ער געלערנט ערשט אין זיינע יונגע באַכער-יאָרן.
— דער פאַרמעגן איז נא יידן-באַלעבאַטיס טייערער פון גאָט,
פונעם גאַנצן יאָמקיפער.

אין די אויערן האָט נאָך אלץ געקלונגען דער יידענעס קאָל —
„אַווראָגעם!... מע האָט אונדז באַגאַנוועט!“ — אַ קאָל, וואָס איז
שטאַרקער פון אלע „קאָל-נידרע“-געזאַנגען. פענעק האָט שוין ווידער
ניט געפילט קיין מינדסטע באַראַטע, אלעמיי ער האָט קיין קאַפּאַרעס
ניט געשלאָגן. אלעמיי ער האָט געוואָרפן שטיינער דעם „ראַשעשאַנע“
און מער נישט באַדאַרפט אָנקומען צו דער הילף פונעם פרעמדן „גוי“
ער האָט מער ניט געפילט קיין מינדסטן דערעכערעץ צום יאָמקי-
פער.

איצט איז פענעק אַרויסגעלאָפן אַ קוק טאָן, וואָס טוט זיך אין
שטאַט און דערהויפּט — אַ קוק טאָן, וואָס טוט זיך נא דער יידענע
אין שטוב. אן פענעק וועט אַלט זיין א יאָר אַכצן-ניינטן, וועט זיך
אים נאָך אלץ דאַכטן: אַזא יידענע איז נאָר נישטאַ אַף דער גאַנץ-

צער וועלט. זי האט מיט איר קאל עפעס ווי אויסגעטאן נאמעט דעם
גאנצן יאָמקויפער... ער איז איר דער בעסטער גופער-פריינט, און אז
ער דערמאָנט זיך אָן איר, וויל ער כאַטש נאָך איינמאל אפ איר א
קוס טאָן — מאַמעש ער בענקט נאָך איר:
— עפעס א טייערע יודענע... א גאָר... א געזונט אפ איר!...

קאפיטל זיבעצן.

1

וא מעלאמעד האָט זיך אונטערגענומען מאַכן פון פענעקן אַ לײַט,
ארויסשלאָגן פון אים אלע מעשוואַעסן.

דעם מעלאַמעדס נאָמען:

שלוֹימע־דאָוויד.

זיין אויסזען:

אַ פּאַפּעליאַטע שיטער־באוואַקסן און שטעכיק פענעמל — ווי
אומיסטן, מע זאָל עס, כאַליליך, ניט פאַרבייטן מיט מילי־מיליאָסן
אַנדערע פענעמער; כאַס פענעמל איז איין איינל טאַמעד צוגעמאַכט
פון שלעכטיקייט, פון ניט פאַרנינען קיינעם קיין פאַרנאָסע, דאָס
צווייטע אָפענע איינל שלעט עמעצן אין פאַטן אַרײַן.

זיין מעקעך פאַר מאַכן פון פענעקן אַ לײַט:

— הונדערט רובל פאַרן זמאַן. אי דאָס ניט אַף צו דינגען זיך...

אזוי האָט ער טאַקע געזאָגט:

— וואָרעם ט'האַב איך זומער געקנעלט אין אַ דאָרף... לימאַט
כאַ אן אוישער. דער טאַלמיד שוין אַ מענטש... אַ באַכערל. נאָר דאָרט
איז געווען אַן אַנדער צאָרע — דער באַכער איז געקראַכן ניט אַהין,
וואַהין מע דאַרף...

אין „הויז“ האָט די מוטער גערעדט מיטן מעלאַמעד וועגן פענעקן
אין אַ באַזונדער ביידער, אויסגעלייגט פאַר אים דעם פלאַן פונקט נאָך
פונקט:

— האַלטן פענעקן לעבן זיך אַ נאַנצן טאַג — פון אינדערפרי ביז
שפעט אַף דער נאַכט.

— עסן וועט מען אים טראַגן צו אייך אין שטוב אַרײַן.

— דער איקער — סטעמניאיעט זיך ניט... טאַמעד ניט, נעם

איך אים אָפּ באַ אייך אינמיטן ווינטער — איר דארפט עס געדענקען.

אזוי האָט זי אים טאַקע אויסגענומען:

— אויב איר ליינט, אז איר קאָנט מאַכן פון פענעקן א לייט, טאָטעסניאיעט זיך ניט... מיין מאַן האָט מיר געזאָגט: לערנען קאָנט איר. נאָר ניט האָס איז דער איסער. מיך האָט געטראָפן א גרויסער אומגליק.

שלוים-דאָוויד האָט געקוקט אָפּ איר מיטן רעכטן אייגל — דאָס אייגל, אויב עס שילט ניט עמעצן אין טאַטן אהיין, זעט עס אויס בלינד, ווי באַדעקט דורכויס מיט א בעלמע:
— זאָל זיין אין א גוטער שאַ.

ער איז אוועקגעטאנגען אהיים און האָט וועגן דעם דערציילט זיין ווייב סאָרע-ליבען — דער פרומער פירזאָגערן. באַ בירן איז דער צו-שמאַנד גשווען אואו, ווי באַ מענטשן, וואָס האָבן נאָרוואָס איבערגעדציילט א הונדערטער און אים באַהאַלטן אין קאַסטן. סאָרע-ליבע האָט געזאָגט:

— זעסטו? אז נאָט וויל געבן פאַרנאָמע, שיקט ער דיר צו אזוי ארום...

פענעק האָט וועגן נאָרנישט ניט געוווסט.

2

אין אַ בלאָטיקן און רעגנדיקן אָסיען-פרימאָרגן איז פון די צימערן אין קיך אריינגעקומען די דינסט, שווינדל די לאנגע — אין „הויז“ פאַרגלייבט מען איר העם צומריט צו אַלערליי שאַפעס, צו פענעקן אוואַדע. אין די הענט האָט זי געהאַלטן פענעקס פאַראיאָריק ווייניגער-בורנעסל, מיט שוואַרצע הייסע אויגן אַ בלאָנדזשע געטאָן איבער אַלע פענעמער אין קיך, דערזען פענעקן, אַ באַרכל געגעבן, ווי באַ שווענ-קען דעם האַלדז:

— קום אַהער, נא...

זי איז פון נאָך אַלע סאָף-זומערהדיקע יאָנטוויים נאָך אַלץ געווען שמאַרק הייזעריק; דאָס איז געווען איר סאַמע אָפטע קרענק — זי האָט געקאָנט ווערן הייזעריק בלויז דערפון, וואָס אַנדערע האָבן ארום איר זייער פיל געזונגען.

זי האָט געשעפטשעט טיה פון האַרץ-ארום:

— טו און פענעק.
 — גיי אין בידער אריין.
 — צו שלוימעדאָווידן...
 — סע שוין צען אויגער.
 — מע האָט געזאָגט, זאָלסט גיין באַלד.
 פענעק האָט דערפילט: אלע אין קיך קוקן אָפּ אים — עפעס, ווי
 מע וואָלט מיט די בליקן אים ציילן זיינע יאָרן:
 — ביסט שוין אריבער עלף יאָר... אין א פאָר וואָכן ארום ווערסטו
 אוועק...
 ער האָט כאַס אָנטאָן זיין בורנעסל ניט געוואָלט ארויסווייזן קיין
 מינדסטע צעקראַכנקייט, גלייך געפויעלט באַ זיך:
 — צו שלוימעדאָווידן, איז צו שלוימעדאָווידן.
 — בין איך אויך ניט אומגליטשיק...
 מיט לייכטער פאמעלעכקייט איז ער דורך דער קיך און דורכן
 הויף ארויסגעגאנגען אין דרויסן. ס'איז געווען גאָס, עסערדיקוויסט,
 בלאָטע אָפּ בלאָטע. א קופערנער הימל האָט פון נאָך יאָנטעו אָן
 געבראַכן דורך אלע ריננעס, געשלוסערצט מיט רעגנס, ווי אין נויר
 עכס צייטן — דעציבעריקפרומע רעגנס, אייטיקלעך פון מאַבל. אין
 מאַרק האָבן זיך גענעצט א פאָר פרעמדע פויערשע פורן; די פערד
 מיט די אַראָפּגעלאָזטע קעפּ אונטערן רעגן — ווי עס וואָלט זיי מלויען
 אפן האַרצן. פון אן אַרעמער שטוב האָט זיך געהערט א בייזע מיט-
 פאַכעקרייגערין — א פיינע קרייגערין, מיט הייזערדיקגעוואָרענע
 ווייבערשע קוויטשיקלעך, מיט גוואַלדן פון קליינע קינדער, וואָס
 האָבן מוירע, אז אַט-אַט וועלן די גרויסע אַטהייבן געבן איינער דעם
 אנדערן שווערע קלעפּ — א סימען, אז סע האָבן זיך גענדיקט אלע
 פרומע יאָנטויוויס...
 פענעק האָט געקאָנטן די בלאָטע לענגוים דער גאָס, וואָס פירט
 צו שלוימעדאָווידן אין ווייטן הינטערגעסל, געשפאַנט, ניט געקומט
 אפן רעגן, אָן שום כאַפעניש, אקוראַט ווי דער גאַנץ אהין וואָלט זיין
 פאר אים א ריינער פארהענגיסן — פאר זיינע זומערדיקע כאַטאָים
 האָט מען אים אין „הויז“ יאקאָס ניט געקעפט, אים בלויז אפגעגעבן
 צו שלוימעדאָווידן...
 יאָר, אַריינגעקומען צו שלוימעדאָווידן אין שטוב, גלייך דער-

פילט אין זיך עפעס א שפאנגל-נייעס איטווייניקסטן כוש --- א כוש,
וואָס זאָגט אונטער:

— סע האַלט מיט דיר ניט גאָר וואַזשנע...

אין האַרצן האָט, ווי אין דרויסן, א נאָך געטאָן דער קאַלאַמוטנער
אומקום. אין גאָס האָבן רעזיכעדיק-פרום געשלוקערצט די רעגנס,
די אייניקלעך פון מאַבל, די אויגן האָבן פאַר זיך-דערזען שלוימע-
דאָווירן, אַן אור-מענטשל, נויכטס אַן אייניקל.

3

די שטוב — א גרויסע — האָט געהאַט אן ערדענע, געל-געשמיר-
טע פּאָדלאָגע. די טירלעך אין ביידע אַלקערס — צוגעמאַכט. אין איין
אַלקער האָט פון נאָך זיין כאַטענע פּאַרפּאַקיש שטיל געוווינט
ישמעל — ייסראַעל דעם שניידערס בעסטער אַרבעטער. גאָר איצט
איז בוא אים אין אַלקער קיינער ניט געזעסן. אין שטוב איז די פּאָד-
לאָגע געווען ציכטיק-ריין, פריש געשמירט מיט געלער ליים, גאָר די
לופט האָט דאָך געשמעקט מיט איינגעריכטע קינדער, כאַטש קיין
קינדער איז דאָ בוא קיינעם ניט געווען. רעכטס, אין ווינקל — לעבן
דער קאַלטער הרובע — איז, ווי אומיסטן זויט פון די פענצטער
געשטאַנען דער הויילער ניט-געפאַרבטער טיש. צווישן טיש און הרור
בע — אַ שמאַלע צופיל הויכע באַנק. אַף דער באַנק איז האַרט-ביי-
געהדיק געזעסן איבער אן אָפענער געמאַרע שלוימע-דאָוויר, געהאַלטן
דעם רעכטן גראָבן פינגער צווישן די באַקצינגער; צו דערקענען אין
זיין אַרט זיצן: ער וואַרט שוין אזוי אַ שאַ דריי און איז מעסוקן
אינקאַעס, אלעמיי ער וואַרט. זיין רעכט אויג — דאָס אויג, וואָס
שילט עמעצן אין טאַטן אַרײַן — האָט אַ סוף געגעבן אַף פענעקן,
זיך אָנגעצונדן; זיין מויל האָט אין לינקן ווינקל געעפנט אַ קליין לע-
כעלע, דורכן לעכעלע אויסגעשאַטן:

— טו זיך אויס.

— קום אַהער.

— זען זיך אַנידער.

דער צונג אין זיין מויל האָט אויסגעקלאַפט, ווי אַ כיינער-

דיקע:

— געענטער צו מיר.

ווידער ארוינגערומט דעם נאָסן גראַכן פינגער צווישן די באַק-
ציינער:

— זאָג, וואָס קאָנסטו?

— וואָסו געלערנט?

פענעקס טעווע: באַ שליסן באַקאָנטשאַפט מיט אלערליי מענטשן,
אפילע מיט די גרעסטע פראַגס, גייט ער ביז א געוויסער מאַדרינגע
אף האַנאָכעס; ער האָט, ווי אן אָרנמלעכער מענטש, דערצוילט, זיך
לאַבלומן ניט געוואָלט אויספיינען, פארקערט — אנידערהעללינגט דעם
גאַנצן עמעס אפן טיש, א מאַך געטאָן מיטן קאַפּ:

— אייסעד... אסאך און אַביסל...

— כ'האָב קימאַט גאַרנישט ניט געלערנט...

— ווען האָב איך געקאָנט לערנען? ... אז איך בין טאָמער מער

ארוםגעלאָפן, ווי געלערנט.

פאר זאָגן דעם ריינעם עמעס, אזוי קלערט פענעק, קומט שוין א
מענטשן אויך עפעס. נאָך באַ שלוימע-האַווירן איז דאָס אלץ, אפאַנעם,
בלאָטע שעכזובאַטע — צווישן זיינע באַקאָציינער האָט אַ כורם געמאָן
דער גראַכער פינגער, א ווייז נעגעבן אף אן אָרט אין דער געמאַרע:

— דאָ האָסטו געלערנט?

— ווו דען האָסטו געלערנט?

— דאָ האָסטו געלערנט?

— זאָג!...

ווייזט זיך ארויס:

פענעק קאָן מער, ווי מע האָט געקאָנט האָפן. פענעק אליין ווונד
דערט זיך — אלע ערטער, וואָס מע האָט מיט אים וויפל ניט איז
געלערנט, זיינען באַ אים אין קאַפּ פארבליבן גאנץ פעסט. כוץ דעם
קאָן ער גוט אלע האַפּטווירעס און געדענקט קימאַט אף אויסווייניק
אלע מייסעדיקע ערטער אין כומעש. יא, און וואָס נאָך — פענעק
דערמאָנט זיך:

די מייסע אין אלע ערשטע געווינים האָב איך עפילעכע מאָל גע-
ליינט אינדערהיים... אייסעד — אזוי זיך: אָן דעם רעבן און אָן
א ניגן.

פענעק שעמט זיך, שעמט זיך און זאָגט דאָך אויס — פאַשעט
קעריי ווייך צו מאַכן דאָס-אָ בייע מענטשל, וואָס הייסט שלוימע-
דאָוויד:

— מע מעג מיך פרעגן, וואָס פאַר אַ וואָרט מע וויל, וועל איך זאָגן אויסווייניק, וווּ מע שטייט — אין וואָסער אָ קאַפּיטל און אָ וואָסער זייט.

פענעק זאָגט עס, וווייל ער איז זיכער, אז דאָס אלץ איז נאָרניט ניט ווערט — זיינע עמעסע קענטענישן — אזוי האַלט ער — באַד שטייען אין דעם, וואָס ער קאָן אלע מענטשן אין שטאָט, אין אלע הינטערנעסלעך — מיט אלע זייערע סינדער, מיט זייערע ווייבער, מיט זייערע צאָדעס און אפילע מיט זייערע קעז, פונקט ווי זיך אליין קאָן ער זיי — מע מעג אים אַ פרעג טאָן אפילע אין שלאָף, וועט ער גלייך זאָגן, וואָס יעדערער פון זיי אלע פילט באַ זיך אין האַרצן און טראַכט באַ זיך אין קאָפּ.

עס גייען אזוי אריבער אַ פאַר שאַ אין אויספרעגן און אין לער-נען. שלוימע-דאָוויד און ראשע*) — אזוי האַכט זיך פענעקן — טשעפען זיך מעסקן צום ערשטן פאַסעק אין כומעש, מע נודיעט אזש: זיי קנייפן און קנייפן דעם פאַסעק. ס'ע וואָלט געווען אַ ווישער, און דער פאַסעק זאָל שוין אָנהייבן קנייפן שלוימע-דאָוויד און ראשע; פענעקן דערמאָנט עס אין האַכמיעל דעם שוסטערס אַ וואָרט: — „סע נאָך אַ גליק, וואָס דו קנייפסט די בולקע. און ניט די בולקע קנייפט דיך“...

נאָר וויצט איז שוין געוויס נאָך איינס אזויגער באַטאָג — פער נעק האָט כיישעק אופצושטיין פון טיש. ארום אים זיינען מער קיין כידער-יונגלעך ניטאָ; דאָס גיט אים צו פילן, אז ער איז שוין קי-מאָט אַ דערוואַקסענער — שלוימע-דאָוויד וועט, אפאָנעם, לערנען מיט אים איינעם אליין דעם גאַנצן ווינטער. פענעק זאָגט טאַקע באַם אופשטיין פון טיש מיטע גרויסער:

— צייט צו גיין אהיים עסן.

— דערוף טוט צו אים פון שלוימע-דאָווידס באַקציניער אַ בור-טשע דער גראַבער פיטנער:

— זיז אפן אָרט!

פענעק:

— וואָס מיינט איר?

פענעק איז זיכער: דאָ איז געשען אַ מאַמעס — ווי קאָן ער דאָ

*) ראשע—א קאָמענטאר אָף דער ביפּל,

בלויבן זיצן, אז ס'איז איצט פונקט צייט צו גיין אהיים עסן? זיינע
אויגן טייט צו שמייכלען, קוקן מיט ווונדער אה שלוימע-דאָוויידן—
עפעס טאקע א שמיקל „טשוהנע“ מענטש... א מין ביין בורמשען:
— „וויז אפן אָרט!“

נאָר פענעק האַלט פון זיך, ווי פון א גרויסן „טויגער“ אה ווייך
צו מאַכן אַלערליי פּריקודע מענטשן.

— אהא! — זאָגט פענעק, — איך פארשטיי שוין... איר מיינט
אווואַרע, איך וועל נאָכן עסן אַוועק אין די הינטערנעסלעך און צוריק
גיט קומען... אויב אזוי, האָט איר א טאָעס — כ'האָב אייך געזאָגט:
באלד נאָכן עסן קום איר.

ער וויל אזש שמייכלען, וואָס שלוימע-דאָווייד הייבט אים
גיט אָן צו קענען:

— ווייסט איר וואָס? — איך גיב אייך מיין וואָרט... סע מעג
אפילע דונערן און בליצן...

ער מיינט עס טאקע אה אן עמעס:
— שוין גוט?

פענעק, אז ער זאָגט: „איך גיב מיין וואָרט“, איז הייליק; שטענ-
דיק אזוי — אין דעם מוזן מוידע זיין אפילע זיינע גרעסטע סאָנים
אויסדערעהיים — ער גיט זיין וואָרט זייער זעלטן, נאָר אז ער זאָגט, איז
געזאָגט.

איצט איז פענעקן מער קיין סאָפעק גיט, אז די זאך איז געמאַכט.
מיט זיכערע הענט נעמט ער זיך צו זיין וכוהנעסל. מיטאמאָל אָבער
איז געשען אזוינס, אה וואָס פענעק האָט זיך בעשמויפן גיט גע-
ריכט: באַם פּאָפעליאָטע שלוימע-דאָוויידס פּאָנעם האָט זיך מעסוקן
אַטנעצונדן דאָס רעכטע שילטנדיקע אויגן. די לינקע שלוימע-דאָווייד-
האַנט — א האַרע מיט העלישרויטע פליאמעס אה דער דלאָניע —
האָט מיט קרומוקנאָכיקע, עקלדיקדיגע פיינגער אַרויסגעריסן באַ פּע-
נעקן דאָס בורנעסל, און אין דער אייגענער צייט האָט די רעכטע
שלוימע-דאָוויידס-האַנט אַרויסגעכאַפט דעם נאַסן יקראָבן (פיינגער פון
צווישן די באַציינער און אַראָפּגעלאָזט פענעקן א שווערן און הייסן
פלאַסק אין דער לינקער באַק. פענעק האָט באַוויזן אַ טראַכט צו טאָן,
נאָך איידער ער האָט דערפילט דעם ווייטעק:

— א וואַזשנער פליאסק!... מע האַרף זיך צוקוקן, וויאזוי האָט
ער עס געמאַכט...

דאָ האָט זיין רעכטע באַק, ווי אַ לעבעדיקע, דערפילט אַ ראַכמאָ-
נעס אַף דער לינקער, וואָס שמאַרצט דורכױם ביז צום אויגצו —
מאַמעש, ווי די רעכטע באַק וואָלט אין כאַפּעניש זיך דערפּרעגן באַ
דער לינקער, דער אויסגעפאַטשטער:

— וואָסטן דיר געטאָן? ... וואָסטן דיר געטאָן? ...
פענעק האָט אַ קוק געגעבן אַף שלוימע-דאָווידן זייער ערנעט מיט
גרויס ווונדער:

— וואָס טוט זיך מיט אַדעם מענטשן? ...
די ציינדלעך האָבן זיך פאַרקוועטשט, די הענט האָבן אַ ריס גע-
טאָן באַ שלוימע-דאָווידן דאָס בורגעסל:
— גיט מיר אַפּ מיין בורגעסל!

שטיל.

פענעק:

— גיט מיר אַפּ, זאָג איך!
ווידער שטיל. שלוימע-דאָוויד אַטעמט שווער דורכן שמאַלן נעזל;
זיינע הענט האַלטן דעם בורגעסל, ווי מיט אייזערנע צוואַנגען.
אין פענעקן וואַקסט דער קאָעס, ביים ער רייסט צו זיך דאָס בור-
געסל;

— גיט מיר אַפּ, זאָג איך!

— איר הערט! ...

— איר וויל מיר אוועקגיין ...

— איר זייט אַ מעשונגענער!

— איר וועל באַ אייך ניט לערנען ...

זיין רוקן האָט געפילט, ווי עס הייבט זיך אָן עפעס שרעקלעכעס;
זיינע אויגן האָבן געקוקט: שלוימע-דאָוויד אַטעמט שוין אינגאַנצן ניט—
אפילע ניט דורכן נעזל, עפנט אַ לעבעלע אין מוילדווינקל, שיט אויס
אַ פאַר קלאַנגען, וואָס ווילן לאַכן און ווייסן ניט, וויאָזוי מע טוט עס:
— ווילסט גיט? ..

מיט דער לינקער פאַרוואַרפענער האַנט האָט ער דערלאַנגט אַ
פליאַסק אין פענעקס רעכטער באַק, זיך אופגעוויבן פון דער באַנק,
צוגעמאַכט דאָס לעבעלע אין מוילדווינקל:
— וועט זיין אומגעוועלט! ..

פענעקן איז ניט געבליבן קיין צייט אַ טראַכט צו געבן, פאַרוואָס
שמאַרצט באַ אים אזוי שמאַרק זיין רעכט אויג — בלינד געוואָרן, צי

ניין; זיין געפיל צו שלוימע-דאָווירס הענט: ווי זיי, די שלאָגנדיקע הענט,
וואָלטן מעשוּגע געוואָרן פאר זיך — אָן שלוימע-דאָווירס הילף... אויב
אזוי, האַרף מען פונדאָנען אַוועק וואָס גיכער — מיט מעשוּגע-געוואָ-
רענע הענט וועט פענעק ניט האָבן צו טאָן; ער האָט קוים באַוויזן אַ
וואָרף צו געבן:

— כ'האָב איך אין דער ערד מיטן בורנעסל!

— איבל גיין אזוי...

אַ לאָף געגעבן צו דער טיר, נאָר ניט דערלאָפן: די מעשוּגע-געוואָ-
רענע הענט האָבן אים געשווינד דערוואַגט, אים אַ צי געטאָן צוריק צום
מיטן שטוב, אומגעוואָלנערט, גענומען אין אים קאָרויטשען. שלוימע-
דאָווירן האָט שוין מער ניט געקלעקט קיין אָטעם.

— טו אויס די שיד!

— באַלד...

— די רעגע!

— טו אויס די שיד, זאָגט מען דיר!

— עסט אויסטאָן!

— עסט אויסטאָן!

געבטיקע טעג — באַס אומוואָלנערן פענעקן האָט שלוימע-דאָוויר
באָוויזן אַנצובאַפן ניט מער ווי דעם לינקן פּוס און ניט אזוי גרינג
וועט אים אַנקומען אַראָפּצושלעפן פונעם פּוס דעם שוד; פענעק פילט,
אַז אין רעכטן פּוס האָבן זיך צונויפגעקליבן אַלע זיינע קרעפטן —
האַרמע קרעפטן, ווי דער קאַפּעס, וואָס ברענט אין אים; מיטן רעכטן פּוס,
מיטן שוד, מיטן אָפּצאָס האָט ער אין שלוימע-דאָווירן, ווי אין אַ
הויפטל קרויט. פון פענעקס שטאַרק-איינגעביסענער אונטערשטער ליפ
טריפט בלוט, נאָר אויך אַף שלוימע-דאָווירס פּאַפּעליאַטן פּאַנעס זעט
מען שוין עפעס נאַסעס און רויטס — דאָס האָט אים פענעק דער-
לאַנגט מיטן אָפּצאָס פונקט אין דער נאָז — מיט פענעקס אַראָפּנע-
שלעפטן שוד אין דער האַנט שפּרינגט ער אָפּ אָן אַ זייט, פאַרשטעלט
מיט זיך די טיר, קעדיי פענעק זאָל ניט אַנטלויפן; ער דערלאַנגט אַ
געשריי צו זיין ווייב אין קיך אַריין:

— סאָדע-ליבע!

אין קיך איז געווען פּוסט. אין איין שוד און אין איין זאָס אין
פענעק אומגעשפּונגען פון דער פּאַדלאָגע; זיין אַנטאָן — דורכויס אין
געלער ליים, זיינע אויגן — ביזע פונקען:

— גיב אָפּ דעם שוך, מעשוּגענער!

— גיב אָפּ!

שלוּמע-דאָוויד האָט זיך באַנייט שׂף אים אַ לאַז געטאָן.
ס'איז געווען אַ שווערער געשלענ, אַ כײַטערער געראַנגל צווישן אַ
פּאַפּעליאַטע באַשעפּעניש, וואָס וויל ניט אַרויסלאָזן אָפּן די הענט אַ
הונדערטער פּאַרנאַסע, און פענעקן, וואָס האָט זיך אויסגעכאַוועט אין
דער כּוּצפּעדיקער קיך, אין די אַזעסדיקע הינטערנגעסלעך און וועט די
קיך מיט די הינטערנגעסלעך בעשומויפּן ניט פּאַרשעמען. פּייל-אויסן-
כײַן האָט זיך פענעק אַ טראַג געטאָן צום נאָענטן פענצטער, אַפּגיך
מיטן רעכטן עלנבײַגן אַרויסגעוועזענע כײַדע הינטערשטע שױבן. ער האָט
שוין אינגאַנצן אַופּגעהערט צו טראַכטן וועגן דעם, וואָס זײַנע הענט
טוען; ער האָט בלוז געדענקט: אַזוי טוט מען אין די הינטערנגעסלעך.
אַפּן פענצטער איז, פּול מיט זאַמדיקער ערד, געשטאַנען אַ טעפל מיט
אַ פּאַרטרײַקטער וואַזאַנע. מיט פּאַרנעניגן האָט פענעק דאָס טעפל אַ
כאַפּ געטאָן, מיט פּאַרנעניגן אַ קוק געגעבן אָפּן שטױב, וואָס האָט זיך
אַופּגעהויבן אין שטובּ דעחפּון, וואָס ער האָט דאָס טעפל אַ שלײַדער
געטאָן. איצט, ווען דער שטױב האָט זיך אַביסל אָפּגעלייגט, איז אים
געווען אַ גרויסער שאַד, וואָס ער האָט מיטן טעפל ניט געמאָרפּן
שלוּמע-דאָווידן גלייך אין קאַפּ אַרײַן — דער צעקרימט-פּאַפּעליאַטער
שלוּמע-דאָוויד האָט זיך בלוז געהאַלטן פּאַר אַן אַקסל און ניט אַופּ-
געהערט צו שרײַען נאָך הילף אין דער נאָענטער פּוסטער קיך אַרײַן:

— סאַרע-ליבע!..

— קום אַהער!

— סאַרע-ליבע!..

פענעק האָט דערפּילט, ווי דער ניצאַכן הייבט אָן איבערצוגיין אַף
זײַן זײַט, דערזען אַ ראַזן האַלבן ציגל, וואָס פּאַרבייט באַ דער נאָענ-
טער האַלבער קאַמאַדע אַ פּיסל, — ער מיט אַ האַלבן ציגל וועלן גײַווער
זײַן, — אַרײַנגעכאַפט דעם האַלבן ציגל אין די הענט אַרײַן, זיך פּאַר-
מאַסטן אַף אַ שלײַדער צו טאָן:

— גיסט אָפּ דעם שוך!..

— מעשוּגענער!..

זײַנע אויגן האָבן געקוקט, ווי שלײַמע-דאָוויד האָט זיך דערשראַקן,
אַרויסגעלאָזט דעם שוך פּון די הענט, אָפּגעמאָרפּט פּון טיר מיט צע-
פענטע ציטערדיקע ליפּן, זײַן פּאַפּעליאַטע שיטער-באַוואַקסן פּאַנעם —

באדעקט מיט שווייס: א האר יידל א באזיגנס... א ווערעמדיקס אזא—
ס'האט מעטקן מוירע פארן האלבן ציגל אין פענעקס האנט און סע
הערט האך ניט אה א צו בורטשען:

— בויאן!..

— סאמאוןאליעז!..

4

דענסטמאָל אין דורך דער הינטער-טיר—דורכגעוויקט מיט רעגן,
מיט א פיטש-נאסן שאַל אפן קאָפּ — אָנגעקומען אָפּגעחנעזי שלוימע-
דאָווירס ווייב — סאַרע-ליבע, די פרומע פירזאָנערן, יענע, וואָס האָט
עטלעכע מאָל איבערגעגעבן אין „הויז“ אַרײַן:

— „נישקאַשע, שלוימע-דאָוויר וועט שוין מאַכן פון פענעקן א
לייט“.

מיט א צעקרוימטן בליק האָט זי דערזען דעם כורבן אין שטוב, א
קוס געגעבן אפן צעקנייטשטן מאַן, דערזען דעם צעביילטן פענעקן,
וואָס זיצט אינמיטן שטוב אַף דער ערד, כליפעט אונטער און פאַר-
שנורעוועט אַף זיך דעם שוך; האַרט געבן פענעקן — דער האַלבער
ציגל פון אונטער דער קאָמאָדע. זי האָט באַקומען א שאַרף נעזל, א
קאַשער פּיסקל, צונויפגעשרויפט די ליפן, ווי אין דער ווייבערשער שול
באַם פרומען פירזאָגן:

— פאַטער האַרציקער!.. וואָס טוט זיך דאָ?..

באַם אויסטאָן דעם נאַסן שאַל א זאָג געמאָן סטאַם אין דער וועלט

אַרײַן:

— ציגענע ביבקע...
שלוים-דאָוויר מיט א בייזער:

— צו וועמען זאָנסטו?

— סאַרע-ליבע — ניט אומקונדיק זיך:

— צו וועמען סע קער, דער זאָל זיך עס נעמען...
און באַלד, ווי עס פאַסט פאַר דער פרומסטער שטאַט-זידענע, גע-
נומען זיך אַרײַנלייגן אין שאַלעם, געבעטן פענעקן, ער זאָל ניט אוועק-
גיין, זיך געשוואָרן באַם צוזאָגן אַלערליי צוזאָגעסען, געכאַטשעט, זוי מע
כאַטשעט פאַרנאָסע:

— ביסט א קלוג יינגל... מע האַלטך פאַר א באַכעם.

זי האָט מיט א ווונק אוועקגעשיקט איר מאַן אין קיך אַרײַן:

— ביא אן אַנדער מעלאַמער וועט דיר דען זיין בעסער?..
 — ביסט, קיינאָנהאַרע, אַ פאַרשטענדיק קינד...
 — סע דען מיין מאַנס געהאַנק... וואָס ער האָט דיר געהייסן אויס-
 טאָן די שידך?..

פענעק האָט ניט געקוקט צו איר, ניט געוואָלט הערן, וואָס זי רעדט.
 זיין אונטערשטע צעביסענע ליפּ האָט געהאַלטן אין איין אופּלויפּן, ווי
 אַ ראַשטשינע. אופּגעלאָפענע געשוויקעכער האָט ער געפילט אַפּן
 גאַנצן פּאַנעם, אַרום די שוואַרצנדיקע אויגן און אפּילע אַפּן שטערן.
 ער האָט ווי געהעריק פאַרשנורשעוועט אַר זיך דעם שוך, אָנגעטאָן און
 פאַרקנעפּלט אַר זיך דאָס בורנעסל.

דענסטמאָל איז דורך דער פּאַרנטיקער מיר אַרײַנגעקומען שיינדל
 די לאַנגע — אין צוויי דורכגעווייקטע שאַלן, מיט אַ הענגדאָס פּאַנעם,
 — אַרײַנגעקומען, ווי עפעס זייער ניט צו דער צייט; זי האָט פענעקן
 געבראַכט עסן אין צוויי טעפעלעך.

פענעק האָט ניט געלויבט, כאַמיש זיינע אויגן זיינען געווען באַזי
 אין אַלע קיילים אין קיך און האָבן די צוויי טעפעלעך גלייך הערקאָנט:
 זיי זיינען פון דאָרט, פונעם ווייסן „הויז“... מע האָט אים פון דאָרט
 געשיקט אין זיי עסן, ווי אַן אַרעסטאַנט...

ווי אַן לאַשן האָבן די טעפעלעך דערציילט, אַז אַלץ שטאַמט פון
 דאָרט, פון דער היים — די בילן אַפּן פּאַנעם מיטן ניט לאָזן אים גיין
 אַהיים... מיטן הייסן אויסטאָן די שידך — אַלץ איז געווען אָפּגערעדט
 פון פריער, און שלוימעדאָוויד איז ניט מער, ווי אַ געדונגענער, וואָס
 נעמט אַ הונדערטער פאַרנאָסע פאַרן שלאָגן אים, פענעקן — דאָס
 ווייסע „הויז“ צאָלט פאַר אַלערליי באַדינעכצן...

— אַ מאַקע איז מיר, — האָט געזאָגט שיינדל די לאַנגע, — איך
 מוז גאָר לויפּן אַהיים... ס'איז דאָ געסט...³

און פּלוצלינג האָט צו אים דאָס גאַנצע „הויז“, וווּ ער איז געבוירן,
 אַ קוק געגעבן, ווי אַ מערדעריש רויט-אָנגעגאַסן אויג שלוימעדאָווידס —
 דאָס גאַנצע ווייסע „הויז“ מיט די געסט, מיטן הויף, מיט די שטאַלן,
 מיט די פּערד האָט צו אים אַ קוק געגעבן דורכן שילטנדיקן שוואַרצ-
 אַפּל — אַ הויז אַ רעצייעך. פון ווייטעם, אַלעמיי ס'איז אַזוי, האָט
 ער מיט גיכע הענט זיך צוריק צעקנעפּלט, געשווינד אויסגעטאָן דאָס
 בורנעסל, עס פון זיך אַוועקגעשמיסן; מיט גרויס קאַעס, מיט פאַר-
 מוועשטע ציין האָט ער, ווי אַפּצעלאַכעס זיין אייגענעם ווייטעק, זיך

געשווינד אראפגעזעצט אף דער ערד, אויסגעטאן דעם לינגלן שוך און
אים אוועקגעשליידערט, אויסגעטאן דעם צווייטן שוך, אים אויך אוועק-
געשליידערט, געבליבן זיצן אומבאהילפיק, ניט געהאט מער וואס צו
טאן מיט זיין ווילדן קאפ, פארביסן זייער שטארק די געשוואלענע
ליפ, אָנגעבוּנגן דעם קאָפּ צו די פּיס און זיך פּאַטאַנדערגעוויינט, גע-
ריטשעט, ווי אַ כּייע, אָן שום געפּילן פּון כּושע און פּון אונטערמעני-
קייט.

פון דער נאָענטער קיך האָט זיך געהערט אַ שטיל ריידן פּון שיינדל
דער לאַנגער, פּון שלוימע-דאָווידן און פּון דער שלוימע-דאָווידקע.

שיינדל די לאַנגע:

— וואָרן שלאָגן אזא קינד איז ערגער, ווי שלאָגן אַ יאָסעם.

שלוימע-דאָוויד:

— ואיז ווער איז שולדיק?

שיינדל די לאַנגע:

— גלייבט זיך: ער האָט שוין גענוג ואויסצושטיין פּון אלע אין
„הויז“.

די שלוימע-דאָווידקע:

— טאָקע דעם עמעס: אז די מוטער אליין נעמט אויס „סטיעם-
ניאָעט זיך ניט“...

שלוימע-דאָוויד:

— סע געווען דער ערשטער טנני... אזוי האָט זי מיר געזאָגט:
„לאָזט אים ניט אָפּ פּון זיך פּון אינדערפרי ביז שפּעט אַפּדערנאָכט,
טוט אים אויס די שיד, עסן וועט מען אים טראָגן צו אייך אין שטוב
אריין“...

פענעק איז געווען גרייט כאַפּן דעם האַלבען ציגל און אַ וואָרף טאָן
שלוימע-דאָווידן אין קיך אריין.

דערנאָך:

שיינדל די לאַנגע איז אוועקגעטאָנגען.

פענעק — אינמיטן שטוב אף דער ערד — האָט נאָך אלץ געכליר-
פעט; ער האָט באַקלאָגט זיין יאָסעמדיקייט, דעם קאַלאַמוטנעם אומקום,
וואָס נאָגט אין האַרצן — יענער טאָג האָט טיה אין פענעקן אויסגע-
וואָרצלט די מינדסטע ליבע צום ווייסן „הויז“.

דער סימען פּון יענעם טאָג — ער איז פּאַרבליבן אַף שטענדיק:
עסערינגווייסט, בלאָטע אף בלאָטע, קופּערנע הימלען ברעכן אויס

לעם יאָנטעוו דורך אלע ריזנוועס, שלוקערצן מיט רעגנס, ווי אין נויטעס
צייטן — רעציקעדיג פֿרומע רעגנס, אייניקלעך פֿון מאַבל.

5

מער האָט שלוימע-דאָוויד פענעקן קיינמאָל ניט געפרווט שלאָגן —
ניט גשוואַלט מער האָבן קיין כורבן כאַ זיך אין שטוב. זיין גראַבער
פינגער איז גאַנצע טעג געווען זייער טיף פֿאַרוקט צווישן די באַסציי-
נער — אַ סימען, אַז זיינע הענט און זיינע אויגן זיינען די גאַנצע
צייט אַף דער וואַך. ער האָט געכאַפט די מינוטן, ווען פענעק האָט זיך
אוועקגעטרייט, און גערעדט מיט זיין ווייב וועגן דער „מעציע“, וואָס
זי האָט אים נאָרשעט, גערעדט וועגן „הויז“:
— זעסטו שוין?.. מע שטעקט דאָרטן ניט אומזיסט קיין הונ-
דערטער.

אלע אַפֿדערנאַכט, אַרום צען אַזייגער, האָט ער אָפּגעלאָזט פענעקן
אָהיים אָן שום זיכערקייט, אַז יענער וועט כאַהגן אינדערפֿרי קומען
נאָכאַמאָל; אייניגעם מיט פענעקן איז הענסטמאָל פֿון שטוב, ווי אַף
אויב, אַוועק דער הונדערטער; די געפֿילן כאַ שלוימע-דאָוויד און
כאַ זיין ווייב — אַקוראַט ווי זייערער אַ הונדערטער איז אַוועקגעגאַנגן
נען נעכטיקן צו מיכאַעל לעווין אין „הויז“. זיי האָבן איינער כאַס
אַנדערן גשוואַלט איבערלייענען אין די אויגן:
— ווי מיינסטו? — ערט מאַרגן קומען?..

און אלע פֿרימאָרגן איז אייניגעם מיט פענעקן צוריקגעקומען אין
שטוב אַריין די רויקייט. שלוימע-דאָוויד האָט דענסטמאָל געהוסט מיט
אַ באַזונדער הוסטל:
— קעביקעכי...
דאָס האָט ער געגעבן צו וויסן זיין ווייב אין קיך אַריין:

— ער איז דאָ.
פענעק האָט עס דערשמעקט, טאַקע דעריבער געקומען אלע פֿרי-
מאָרגן פינקטלעך — ער האָט דאָ געהאַט זיין אייגענעם כעזשבן. די
שלוימע-דאָווידסע, האָט ער באַמערקט, לייגט אים פֿאַר געטריקנטע
באַרלעך, ציסקאָדיע מיט מילך, זי זאָגט אין קיך צו איר שכינע —
שמועל דעם אַרבעטערס שיינעם ווייבל:

— איך וואָלט אים אָפּגעגעבן אַפֿילע מיינע ווייטעקן...
— אַבי איך זאָל וויסן: ער וועט זיך האַלטן כאַ דער שטוב.

דאָס יונגע ווייב — אַ וווקסיק געשטאַלט, ברענענדיק-שוואַרצע
אויגן — קוקט אַ פּענעקן, כּוּינס זי קערט זיך אום דורך דער שטוב
צו זיך אין אַלסער. אונטער איר גלענדיקן נייגעריק-פּרױנימלעכן בליק
פילט פּענעק, אַז ער איז עפעס ווערט — ער קאָן טאַקע אַפּ און עמעס
מער אַהער ניט קומען, אויב ער וועט ניט וועלן.

פּענעק האָט עס פאַרשריבן באַ זיך אַפּן שטערן.
צווישן אים, פון איין זייט, און שלוימע-דאָווידן מיט דער שלוימע-
דאָווידקען, פון דער אַנדערער זייט, האָט זיך אינגיכן איינגעשטעלט
אַ נישקאַשעדיקער שאַלעם-כּאַנס:

פּענעקן האָט געלוינט צו זיין וואָס ווייניקער אין „הויז“, ניט גיין
כּאַטאַג אַהין עסן — ער האָט דאָס „הויז“ פון טאַג צו טאַג מער פּיינט
געהאַט.

שלוימע-דאָווידן און זיין ווייב האָט ניט געאַרט, פּענעק זאָל אינ-
מיטן טאַג פאַרפאַלן ווערן אַפּ גאַנצע שאַען, אַבי אין „הויז“ זאָל מען
וועגן דעם ניט וויסן; מיט אַן אַ שיר רעמאַזיס האָבן זיי אלע טאַג גע-
געבן פּענעקן צו פּילן:

- באַ קיין כּעלעאַמעד וועסטו ניט זיין אזוי פּרױ, ווי באַ אונדז.
- קאַנסט דיר אַוועקגיין ווען דו ווילסט און אַפּ וויפל דו ווילסט.
- נאָר האָב סייכל...
- מאַך אונדז ניט קאַליע דעם הונדערטער.
- נישקאַשע, ביסט אַ קלוג ינגל.
- מע דאַרף דיך ניט לערנען.
- ווייס, וויאָזוי עס צו טאַן!..

מיט אַ הייליק-געקאַשערטן פּיסק האָט סאַרע-ליבע, די פרומע פּיר-
זאַגערן, אַרױנגערעדט אין יעדן מענטשן, וואָס קאָן אַפּטראַגן אירע
ווערטער אין „הויז“:

- אַ זעלטנער קאַפּ אַפּ אים — אַפּ אַט דעם פּענעקן.
 - מיין שלוימע-דאָוויד שפּרינגט פון די קיילים.
 - איינמאַל געלערנט אין, ווי אין אַ קאַלך-גרוכ.
- פּענעק האָט געוואוסט: ס'איז מער ליגן און כּניפּע איהדער עמעס.
נאָר אים האָט ניט געאַרט. פּאַליעק און בלחומע זאָלן אין „הויז“ פון
קינע פּלאַצן. אים האָט אויך ניט געאַרט, וואָס דאָ אין אַלסער וווינען
שמועל דעם אַרבעטעם ווייבלס גרויסע שוואַרצע אויגן.
שלוימע-דאָווידס שטוב — די ערשטע און די גרינגסטע פון אלע

טפסעס בא פענעקן. פענעק האָט פאַרשטאַנען, וואָס ער האָט צו טאָן,
ניט געהאַט קיין אַנדער בריווע, ווי אָנעמען די זאָך פאַר ליב, אויסנוצן
די לאַגע ווי ווייט זי וועט זיך לאָזן — מיט אַן אַ שיר רעמאַזים האָט
ער פון זיין זייט געגעבן צו פילן שלוימע-דאָווידן און דער שלוימע-דאָ-
ווידע:

- איך היט אייער הונדערטער.
- סע גאָר ניט אזא גרינגע אַרבעט...
- געדענקט-זשע איר אויך...
- זייט ניט קיין כאַזיררים.

6

כאַטאַג — מע זיצט און מע ברומקעט — מע לערנט.
דער לימער — די אינגעלע, וואָס נעכטן און אייערטעכטן:
— „אז אַן אָס, וואָס איז ווערט הונדערט, האָט געשטויסן אַן
אָס, וואָס איז ווערט צוויי הונדערט, און די נשווילע איז ניט ווערט
גאַהנישט.“
פענעקן נודעט ביו אויסצוגיין. פלוצלינג הייבט ער זיך אָפּ פון דער
באַנק. ווי אַ קינד באַ אַ מאַגאַנעדיקער מומער אין בויך, טומ זיך אַ וואָרף
אין אַים האָס לעבן, וואָס ער פאַרויצט דאָ. ווי אַ קיך-מענש — אַן
אַ מינדסטער האַקדאָמע — מרעט ער אָפּ פון טיש.
שלוימע-דאָווידס שיטער בערדל איז נאָך, ווי דודכיים באַהאַנגען מיט
געמאַרע-ווערטער, ער פרעגט באַ פענעקן מיט כנופּע אין קאָל, קעדוי ניט
צו באַליידיקן:

— טוט דיר שוין וויי היין מאַעל?
ער זאָגט ניט „מױל“, נאָר — „מאַעל“. פענעקן דאַכט זיך: טאָקע
דערפאַר האָט ער שלוימע-דאָווידן אזוי פיינט — מע קאָן פיינט האָבן
אַ מױל נאָר דערפאַר, וואָס סע זאָגט:
— „מאַעל“...

מיט הענט פאַרלייגט אין די הויזן-טאַשן — אַן דעם ברינעסל, אַן
שום צוואַנגעכצן, ווען וועט ער קומען צוריק — פאַרלאָזט פענעק דורך
דער הינטער-טיר די שטוב. ער איילט ניט. אויב דאָ וועט דורכגיין
עמעצער פונעם „הויז“, וועט עס הייסן: ווי אַלע אַרומיקע שכינים,
האָט פענעק אָפּצוטאָן אַ באַדערפּעניש אין ווייטן שטאַט-ווינקל. ער
וואַלט געקאָנט אַרײַנגיין צו ויסראַעל דעם שניידער און אַ קום געבן,

צי האָט זיך דאָרט אַ רוק געגעבן אין דער אַרבעט צאָלען — נאכמען
דעם פאַרבערס געשטאַהבענער שוועסטערס יינגל — ער וועט זיין אַ
מאַזיק, אָ-דער צאָלען! נאָר אַרײַנטיין אַהין איז אַ שטיקל אַסאַקאַנע—
מע וועט זיך וועגן דעם דערוויסן אין „הויז“; פענעק געדענקט:
— מע דאַרף היטן שלוימע-דאָווידן דעם הונדערטער...

הינטער די הייזער, באַם זוים פון שטיל-געפּרוירענע הינטערגעסלעך,
ליגן ברודיקסאַלמע גליטשן — סימאָנים פון אויסגעגאַסענע צעבערס,
שטומער ווייגעשריי, שפיי פון אַחעמען אומגליק און טיפּוס-קרענק, שרעק
צום ווייסן רייכן „הויז“ און צו זיינע באַוווינער — אַך, ווי מע האָט
אין ווייסן „הויז“ פאַר אַרדי גליטשן מוירע! אַף יעדן אַרײַנקומענדיקן
שפּריצט מען דאָרט מיט קאַרבאָל... טאַקע דערפאַר איז פענעק מיט די
גליטשן שאַלעם שעכעשאַלעם: ער מיינט זיי ניט אויס, פאַרקערעוועט
רעכטס און גייט אַרײַן דורך דער הינטער-טיר צו זיין שוועסטער צירלען
אין שטוב. דאָרט איז, ווי אַלע ווינטער-באַטאַג, אַרעמלעך-מעכטיגע פון
דער קליינער האַז-שמייבלענדיקער בייקעלען שמעקט מיט באַטאַג-דער-
וואַרעמטע מאַצעלעך-מיט-זיידן און מיט מאַליומן-פּלאַסאַטער*.) ווייסער
פּונעם קאַמפּרעס אַף איר העלדזל איז די וואַטע צווישן די צווייענדיקע
פענצטער. ווי רעפּעס שטייען אין יעדן פענצטער צו צוויי גלעזעלעך
מיט אַלײם. טאַקע דעריבער באַפט פענעקן גלייך אַרום יאָז געפיל, ווי
דער גאַטער שטוב וואָלט וויי טאָן אין האַלדז, און מע דאַרף זי, די
שטוב, אַ טאַפּ טאָן באַם שטערן, צי האָט זי ניט קיין וואַרעמקייט. דאָ
ווערט זייער אַ טרויסע געדולע און אַ פּרייד, ביים מע דערזעט פענעקן
אַרײַנקומען. צירל טוט אַזש אַ זאָג:
— אַ!

זי טוט זיך אָן און גייט אַוועק נאָר איר קיצווע-געלט אין „הויז“
אַרײַן — זי איז צופּרידן, וואָס זי האָט אַף וועמען צו לאָזן די קינדער
מיט דער שטוב און וועט פענעקן ניט אויסגעבן.

ביידע יעסויבומלעך — אַוואַרעמעלע מיט בייקעלען — טוען זיך אַ
לאָז מיט קוילע-קוילעס אַקשן פענעקן צו דער טיר, מאַכן אים דעם
פיינעם פּריילעכן באַוועכבאַג, בייגן אים אָן, קלעמערן ביידע מיטשאַמאַל
אַן אים אפּן רוקן, אַלע — מיט גרויס סימכע, מיט קוויטשערייען און
מיט נוואַלדן. אויב אַזוי, טאָן זאָלן זיי נאָר אַף אַ רענע אופּהערן אַזוי

* מאַליומן-פּלאַסאַטער — אַ פּאַסטער, וואָס מע לייגט צו צו אַ טשיריק, צו אַ מאַקע.

שטארק צו שרייען — ער זועט זיי כדאָגן, קאָך אַ מין טראָגן! נאָר, ריישיס, איינציקוויוו, שייניס — ניט אַף די פליזצעס זועט ער זיי טראָגן, נאָר טאַקע בעפירעש אַף די אַסלען.

— אַזו, כעוורע, קריכט אַפן מיט...

אַפגעטראָגן אַף די אַסלען איטלעכן, וויפל אים קומט, הייבט אָן פענעק איינצורירן די כעוורע, מע זאָל זיין זייער שטיל, וואָרעם ער האָט נאָרוואַס צוגעטראַכט אַ שפּאַנגלניע שפּיל... אָ? וואָזוי די שפּיל הייסט, פּרעגט איר? ... זי הייסט... די שפּיל הייסט: „אַזוינס ווי אַזעלכעס“...

— גייט געשווינד און באַהאַלט זיך אין אַלסער.

— ליגט אַזוי לאַנג, ביז איר וועל אירך רופן.

איעט קומט דאָס זויכטיקסטע:

פענעק גאַנוועט זיך שטיל אַרויס אין הינטערזווין, קריכט אַרום מיטן לייטער אַפן בוידעם און נעמט זיך דאָרט צו די זעק מיט ביכער — פאַרנעכט, צי ס'איז פאַראַן אַ שלוימע-דאָוויר אַף הער וועלט.

די לעצטע צייט — ביטערע צאָרעם: אַלע ביכער, וואָס פענעק האָט פון די זעק געפרווט אַרוימשלעפן, זיינען, ווי אַף צעפּוקעניש, עפעס ניט יענע, וואָס ער דאַרף. אַפן שאַרבלאַט פון איינעם אַ גראָבן בוך האָט ער איבערגעלייענט די דריי זוערטער:

— „מוירע געוויכני האַזמאַן“*.

ער האָט פאַשעט ניט געוויסט דעם טייטש וואָרט „געוויכני“. ער האָט זיך ניט איינגעהאַלטן, אין אַ פאַך מעג אַרום געפּרענט באַ שלוימע-דאָווירן:

— וואָס איז דער טייטש „געוויכני“?

דערנאָך אַפן בוידעם נאָכאמאָל איבערגעלייענט דעם שאַרבלאַט, פאַרטייטשט אַלע דריי ווערטער און ווידער ניט געוויסט קיין פּשאַט:

— מוירע — יאַ לערער. געוויכני — די טרויעריקע אַהער די בלאַג-דזשענדיקע האַזמאַן — פון דער צייט.

אים האָט עס אויסגעזען ווילד:

— יעפּאָס נאָר מע טרויערט און נאָר מע בלאַגדזשעט!

מער ווי וועגן דעם בוך האָט זיך פענעק פאַרטראַכט וועגן דעם מענטשן, וואָס האָט געקאָנט אַנשרייבן אַזא בוך:

* אַ מיליאָטשיש ווערק—אַף העברעיִש.

- מיטלאמע זעפעס אַ הוסטטריקער מענטש, אַ יאדעשלייזער...
אָפּ אַן אנדער גראָבן בוך האָט ער אויבערנעלייענט:
— האַטוירע — די טוירע, יועהאכאָנים — און דאָס לעבן.
ער האָט ניט פאַרשטאַנען, פאַנאַנדערנעקליבן די ווערטער איינ-
ציקווייז:

— טוירע לערנט מען באַ שלוימע-דאָווירן, דאָס לעבן איז אין
שטאַט, אין די הינטערגעסלעך, אַרום די געשרוירענע אויסגעגאַסענע
צעבערס, אַרום דעם שטומען ווייזגעשריי — דעם שפיי פון אָרעמען
אומגליק און טיפוס-קרענק — היינט וואָס קער זיך עס אָן איינס
מיטן אַטערן? אַ ומאַשל, קאַבאַק מיט לעמעשקע!
ער האָט אזוי לאַנג גענישטערט אין די זעק, ביז ער האָט געכאַפט
אַ בוך מיט אַ שאַרבלאַט:
— האָאָועס — די עלטערן, וועהאַבאָנים — און די קינדער.
איצט וועט ער לייענען.
דערט זיך אזוי...

וואָרעס וואָס מער ער לייענט האָס בוך, אַלץ מער נודעט אים
אי פון די עלטערן, אי פון די קינדער. די יעסוימעסלעך — אורער-
לען און כייקלען האָט ער שוין לאַנג צוגעוווינט, אַז ביים ער פאַר-
קלייבט זיך מיט אַ בוך אין ווינקל, זאָלן זיי אים ניט שטערן. ער
פלאַנגט זיך באַס לייענען אזוי לאַנג, ביז ער געפינט אַן איינע: די
עלטערן אין דעם בוך פאַרבייט ער אין זיין געדאַנק מיט זיין טאַטן
מיכאַעל לעווין, מיט אַלטער מייטעס; די קינדער אין בוך פאַרבייט
ער מיט זיך אַליין, מיט נאכער אַלטער מייטעסעס, מיט באַרעך נאַכ-
מען דעם פאַרבערס — טאַקע עמעסלעבעדיקע מענטשן. ער פרוווט
אזוי טאָן איינמאַל, צוויי מאַל — סע גייט, ס'א געדאַנק: וואָס קער
זיך אָן ער, פענעק, מיט זיין טאַטן מיכאַעל לעווין? ער קער זיך מיט
אים קימאַט גאַרנישט ניט אָן... אביסל אנדערש איז מיט באַרעך נאַכ-
מעס און מיט נאכער אַלטער מייטעסעס. פענעקן דאַכט זיך: מע
וואָלט געמעגט אויסמעסן אַ פאַר זייטן אין בוך און אָפּ זייער אָרט
פאַרשרייבן אַט אזוי:

„נאַכקע האָט דעם ערשטן טאַג נאָך סאַקעס אַליין זיך געדונגען אַ
באַלעגאַלע אָפּ אוועקצופאַרן צוריק קיין אומאַן צו זיין סטאַליערישער
אַרבעט. אין מאַרק, ווען נאכקע מיט אנדערע פאַרשויענע זיינען שוין
געזעסן אָפּ דער פּור, איז אים פונתיינטן נאַכגעגאַנגען זיין פרומוער

פאָטער, אַלמער מייטעם — אַ וווקסיקער, ברייטביינערדיקער פלעקל-
טער מיט קאַלע בלוטיק-דייטן ווונדפלייש אַרום די סאַגנאַהער-אויגן
און מיט עפעס פּערדישעס אין די פּיס — און געהאַלטן אין איין
בעטן:

— נאַכקע, קריך אַראָפּ פון דער פּור.

— בלייב אינהערהיים, נאַכקע.

— נאַכקע, מע דאַרף ניט פאַרן קיין אומאַן.

— ווערסטו אין אומאַן אויס ייד, נאַכקע.

— כ'האַב צו דיר קיין קויעך ניט, נאַכקע.

אונטן וואָלט פּענעק צוגעשריבן, קעדריי מע זאָל וויסן, אז די טאַ-

טעס האָבן זיך ניט וואָס צו מישן:

„נאַכקע האָט ניט געפּאַלגט און איז טאַקע אַוועקגעפאַרן קיין
אומאַן — יער וועט זיין אַ מענטש, נאַכקע.“

נאָך וואָלט יער אין בוך צוגעשריבן:

„יאָסל דעם גוראַלניקס איז שוין אויך אַוועקגעפאַרן קיין אומאַן.

ער איז דאָרט אַ שלאָסער אָף דער ליטווינע פּאַבריקע.“

און נאָך וואָלט יער אַריינגעשריבן אין בוך אַרײַן:

„אַרום דעם שטריקלדרייערס הינטערדעסל — וואָלט יער אַריינגע-

שריבן — פּאַלט מען פון טיפּוס-קרענק, ווי שטרוי. מאַנטיק, יענע

וואָך, איז באַ האָדי דעם גלעזער געשטאַרבן ריווע — אַ מויד און

אייזן. זי איז געווען די פּאַרנאַסע אין שטוב — זי האָט גענייט לייב-

לעך באַ שיינע דעם טאַטעדעטיק. האָדיס קלענער מיידל מיטן יינגל

מיישלען זיינען ביידע געשטאַרבן פון טיפּוס נאָך צוריק מיט צוויי

וואָכן, מיישל איז געווען אַ קרומער און ס'איז אים גערומען פון אַן

אוישר. ער וואָלט געווען באַדאַרפט פאַרן אָפּן לימאַן.“

וואָס שיינעך ריווע דאָדי דעם גלעזערס, קאָן פּענעק איר טויט אַזוי

ניך ניט פּאַרגעסן, פּאַשעט, ווייל ער איז נאָכגעגאַנגען נאָך איר לעוואַיע

און איז געווען אפּילע אָפּן בעסוילעם. אין שטאַט האָט מען געזאַגט:

אָפּן בעסוילעם וועט מען שמעלן אַ כּופּע, ווייל ריווע איז שוין געווען

אַ קאַלע. נאָר קיין כּופּע האָט מען ניט געשטעלט. ריוועס זיידע,

סראַלזמאַרטעכע — אַ געוועזענער וואַסערפירער, אַ געברעכטער (פּענעק

האָט דאָס געוויסט פון באַד) — האָט לעבן אָפּגעעסן קיווער זייער

הייזערדיק אַ געשריי געמאַן:

— ערד!.. וואָלסט שוין געמעגט פּאַרשליסן דיין מויל!

און פריער, ווען מע האָט באַט גלענער אין שטוב באַוווינט ריווען,
האָבן לעבן דער הינטערטיר ווייבער געשאַלטן אלע יענע, וואָס זיצן
בא זיך אין שטוב אין דער וואַרעם און טאַשן זיך זיבן מאָל אין טאָג
בא די קעפּ — אלע יענע, וואָס אז מע ווערט נאָר בא זיי עמעצער
קראַנק, האָבן זיי גלייך די צען קערבאָנד אפּ אַראָפּצוברענגען פון דער
נאָענטער שטאָט דעם ראַקטער. די שטריקלדייערקע האָט דאָרט בע-
פירעש זייער הויך אויסגעשריען:

— די ערד וואָלט געמענט עפענען אַ מויל און זיי איינשלינגען...
אלע! אלע! פענעקן איז דעריבער געווען אַ גרויסער ווונדער אפּן אַלטן
סראָל מאַרטכען;

— היינט וואָסזשע דרייט ער דער ערד אַ קאָפּ?

7

אַרעםגעשוואַלענע ווייבער בעטן האָט אפּ פרעסט — ווייבער מיט
צעפראַלטע מענבערעסע בייכער, וואָס האָבן ניט קיין איין שייטל
האַלץ אפּ איינצוהייזן בא זיך דעם אויוון, ריידן בא דער שלוימער
דאָווירקע אין קיך:

— ווען עס טוען כאַטש אַ קלאַפּ די גרויסע פרעסט.

— פרעסט שטעלן אָפּ אלע הינטערנענג.

פון פאַראַיאָרן און פאַרצווייאָרן געדענקט פענעק, ווי עס פאלן

שנייעלעך:

— מיט שטיפעריי.

— מיט באַרימעריי.

גאָר אַנדערש פלאַטערן שנייעלעך דאָ אין די הינטערנעסלעך, וווּ
פון טיפּוס פאלן מענטשן, ווי שמרוי; זיי זאָגן אָן אַלדאָסכיניו צו
יענע, וואָס זיצן בא זיך אין די פיינע הייזער אין דער וואַרעם —
אזוי וועט זיך דאָכטן פענעקן אין זיינע שפעטערדיקע יאָרן:

— עס פירט זיך אַ כעושבן.

אזוי האָט מען געקאָנט פילן אין די פאלנדיקע שנייעלעך:

— ס'עט ניט זיין געשענקט...

— ס'עט ניט זיין געשענקט...

אין „הויז" האָבן איינמאָל אינאָונט זיך „צונופגעלייגט" די קיך-
מענטשן; יאָנקל דער פּוּחמאַן און שיינדל די לאַנגע האָבן געמוזט געבן
איטלעכער צו פּערציק קאָפּיקעס, ווייל כּייע די יידענע האָט ניט גע-

וואָלט געבן מער, ווי אַ פּערציקער. זיי האָבן אָפּגעשיקט נאַכמען דעם פּאַרבער אַ קערבל. דאָס קערבל האָט ניט געהאַלטן — באַ באַרעך נאַכמען דעם פּאַרבערס איז פּון טיפּוס געשטאַרבן די מאַמע. באַרעך האָט אַ גאַנצע וואָך ניט געאַרבעט באַם בלעכער. פענעק האָט געזען באַרעכן אין גאַס, אים אָפּגעשטעלט, דערזען, אַז ער איז אָנגעטאָן אין אַ צעריסן ווייבערש לייבל — אפּאַנעם, זיין געשטאַרבענער מאַמעס לייבל — און וויט אים גאָרניט ניט גערעדט; באַרעך האָט נאָר אַ פּאַך מאַל זייער טרוקן אַ שמאַרע געמאַן מיטן קוהצן נעזל. און ווידער וועט זיך דאַכטן וועגן דעם פענעקן אין די שפּעטערדיקע יאָרן — באַרעכס שמאַרע האָט אָנגעזאָגט אַלדאָסבייז:

— ס'עט ניט זיין געשענקט...

— ס'עט ניט זיין געשענקט...

אַדעסזעשוואָלענע ווייבער האָבן אַלץ געבעטן גאָט אַף פרעסט — ווייבער מיט מעובערהעסצעפּהראַלטע בייבער, וואָס ישנייצן די נעזער גלייך אין דער זשמעניע.

די פרעסט זיינען געקומען, דער טיפּוס האָט אופּגעהערט.

שנייען האָבן אין די הינטערגעסלעך פאַרשאַטן אַלע גליטשן — דעם שפיי פּון אָרעמען אומגליק און פּון טיפּוס־קרענק. אַף די שנייען האָבן געטראָטן פּיס, געהאַנדלט מיט פּויערס אַף פאַרבאָגערדיקע מערק, אַף פאַרבאָגערדיקע יאָרדן. אין „הויז־אַרין“ האָבן פאַרבייפּאַרדיקע אונגערס פאַרקויפט אַנטיקלעך — טעפעכלעך און יאַנטיקלעך — שטאַף אַרין-יאַנקעלעס האָט גוט געלייזט אין קראָם און אין סקלאַד פּון ברעטער און געטראָגן זיינע דריי פּוטערס לויט דער ריי: אינדערוואָבן — דעם פּוועמדיקן, רעשכוידיעש — דעם שליאַמעסענעם, און שאַבעס — דעם טכוירענעם. די טיפּוס־גליטשן האָבן געהרעמלט אונטערן שניי. די יאָרדן זיינען אַריבער, די באַנעס — אויך. דער שניי איז געוואָרן קווי טיפּ, די ווינטערדיקע באַטאָגן — נאָך קוויטיקער ווי דער שניי. די אַרומיקע דערפער האָבן אָפּגעהאַנדלט מיט דער שטאַט, זי באַנייט פּיילט געמראָגן, ווי אַ געזונטער מאַנצביל — אַ שוואַכע אָפּגעזינדיקטע נעקיי-ווע. זיך דערווייטערט פּון איר ווי אַף צענדליקער ווינטערדיקע מוילן, זי געלאָזט פּוסטעווען.

די ווינטערדיקע באַטאָגן האָבן אויסגעצויגן זייער קוויטיקייט לענגער, ווי די גרעסטע זומערדיקע טעג — זייער שניין. באַ שלומיעדאָוידן אין שטוב האָט פענעק געלערנט מיט אַ געוויינלעכן געמאַרענינגן:

— אן אָקס, וואָס האָט זיך געקראַנט אָן דער וואַנט און איז אַרויף געפאלן אַף אַ מענטשן, אָדער געהאַט די קאוואַנע צו האַרגענען אַ בער היימע, און האָט געהאַרגעט אַ מענטשן... פּאַטער — איז ער פּאַטער...

8

איבער דער שטאָט האָט אַרומגעבלאָנדעט פעטריק — פעטריק פון לעבן דער גוראַלניע, וואָס גייט אַ גאַנצן זומער באַהוועס, מאַכט ציגל לעבן די ווייטע לייסגריבער, גיט אָן אָרעמען יידן מעל, זעט אויס ווייניגער טער — אינעם פעלצל און אין די שטיוול — ווי געפענטעט; לעבן די געפרוירענע לייסגריבער האָט ער גיט וואָס צו טאָן. פעטריקס פּאַנעם — גיט געגאַלט, פאַרשוואַרצט מיט האַרטע גיך-וואַקסנדיקע שטעכלקעס; אין פעטריקס גרויע אויגן — אַ בענקנדיק גלענצל, אַ ליידנדיקגעלייטערטס. אין שטאָט זאָגן אָרעמעלייט: — פעטריק... ס'ע דען אַ גוי? — אַ גאַלד... אָן אָרעמאָן וועט ער אָפּגעבן די נעשטאַמע.

נאָר פעטריק — ווי פון יענע, וואָס ריידן וועגן אים, וואָלט ער זיך געפונען אַף אַן אומגעהויער-ווייטן מעהאַלעך. כענעוודיק איז ער דאַפּקע, ווען ער גייט באַהוועס. איצט — אין פעלצל און אין די שטיוול — זעט ער אויס ווי גיט באַ זיך אין די הענט. זומער האָט כעשוּטפּעס מיט פעטריק געאַרבעט באַ די לייסגריבן אַ פּרעמדער אַרבעטער, — פון ערגעץ אַ געקומענער, — אין די אָונטן, באַ אַ צעלייגטן פּייער, געלערנט פעטריקן ליינענע, אים איבערגעלאָזט אַ מאַטאַנע — אַ ביכל אַף רוסיש, וווּ עס האָט זיך גערערט פון יאָרן און לעבנס, וואָס זיינען ווי צוויי טראָפּן געראָטן אין זיינע אייגענע יאָרן און אין זיינע אייגענע טעג. פון אַהייב ווינטער אָן האָט פעטריק באַ זיך אינדערהיים געלייגט דאָס ביכל, געלייגט זילבנווייז זייער הייס, מיט קאַפּ, נאָר געמומען צו אַן אָרט, וואָס דערציילט וועגן מענטשן, וואָס לעבן פון אייגענער אַרבעט זייער אָרעם און וועגן מענטשן, וואָס לעבן פון פּרעמדער אַרבעט זייער כרייט — בעשומיפן גיט געקאַנט פאַרשטיין:

— איז פאַרוואָס זישע שוויינט מען?

— ווי קאָן עס געמאַלט זיין, אַז אַזאַ לעבעדיקע זאָך זאָל בלייבן בלויז אין ביכל, מע זאָל עס גיט לעבעדיק אַרומטראָגן פון מויל צו מויל?

אַלע מענטשן, וואָס ער קען, האָבן גלייך באַקומען באַ אים אַן אנדער

פאנע, זיך אויפגעפארטעוועט לויט דעם, וואָס ער האָט געלייענט אין
ביבל, אַז אזוינע ווי ער, ווי נאכמען דער פארבער, דאָדע דער גלעזער
און אזוינע, ווי דער פארעץ, צו וועמען עס קער די ציגעלניע מיט די
ציגל, ווי געדאָליע דער פויגל, באַ וועמען מע האָט פארזעט, ריוועס
זאכן, איידער זי איז געשטאָרבן. באַ פעטריקן איז דער קאָפּ מעסקון
פארנומען מיט אָדעס סאָרטעווען.

אין די קויטיקע באַטאָגן האָט ער אַרומגעבלאָנדעט אין שטאָט,
שאַענלאַנג מיט די הענט פארליינט אין די אַרבל געשטאנען אינמיטן
אַ הינטענהעסל, אָדער אינמיטן מאַרק, מיט דרעמלדיקע אויגן געקוקט
אַז מענטשן, וואָס שאַרן זיך אַרום קראַמען, געקוקט ביזלעך און אַלץ
באַמערקט, אַז באַ יידן איז פונקט אזוי ווי באַ ניט-יידן: אייניקע
לעבן פון אייגענער אַרבעט זייער אָדעס, אַנדערע לעבן פון פּרעמדער
אַרבעט זייער ברייט און מאַכן זיי נאָך דערביי, גלייך ס'איז גאַרנישט
— אָט די פאַרבעס!

פעטריק אין יענע קויטיקווינטערדיקע באַטאָגן — אַ שטאַטישער
פויער.

אַז אָרעמע יידן האָבן אים גערופן צו זיך אין די שטיבער צורעכט
מאַכן אַן אויוון אָדער אַ הרובע, איז ער, פאַרשטייט מען, געגאַנגען, נאָך
געטאָן האָט ער עס ניט אזוי צוליב די פאַר גראַשו, וואָס ער האָט פאַר
זיין אַרבעט באַקומען, ווי צוליב דעם, ער זאָל דעם יידן אין שטוב קאָ-
נען פּרעגן:

— קאזשערוש מעני, מעטל, וויט-טשאַק זשיוע טאַקע יאַק מיי
פאַן, צי וואַש געדאָליאַ? זוּידיקע באַהאַמא ראַשע או מאַיעאַ פאַנאַ צי
או וואַשעוואַ טאַשקעראַ?

אין שטיבער, וווּ מע הייצט ניט ניט אין אויוון, ניט אין
הרובע, האָט מען באַנייט באַקומען פאַר פעטריקן דערעכערעץ: מע האָט
גערעדט וועגן אים:

— אַמער, אַ גוי זאָל נאָר אזוינט איינפאַלן!

ראַכמיעל דער שוסטער האָט וועגן דעם געזאָגט:

— וועלכען גוי עס קוועטשט דער שטיוול און פעטריקן קוועטשט אַ
גענידישער פּופיק.

פעטריק האָט אָנגעהויבן אַריינקומען אין אָרעמע שטיבער, אַפילע
ווען ער האָט דאָרט באַם אויוון אָדער באַ דער הרובע קיין אַרבעט ניט
געהאַט. ער איז געוואָרן אַן אַפּטער גאַסט באַ נאַכמענען אין שטוב,

און אלץ, קעדיי זיי מאכן וואָס פֿער לעבעדיק — די ווערטער, וואָס זען
האָט זיכנווייז אויסגעלייענט אין זיין ביכל; ער האָט פארלאָרן די רוי,
זיך אַוועקגעשאַקלט מיט זיינע געדאַנקען איבער די אַרומיקע אַרעמע
דערפֿער.

פענעק האָט געהערט, ווי די פרומע שלוימע־דאָוידקע דערציילט
זושנן דעם איר מאַן.

— ער וועט זיך אַנפֿרעגן אַ וויסטן מיטוואָך, טאָקע פעטריק.
שלוימע־דאָויד:

— ס'עט זיין אַ גרויסע מיצווע.

אַר זיין פּאַפּעליאַטע פּאַנעם, אַרום נעזל, האָט זיך באַוויזן דער
אַטהויב פון אַ שטייכל. זיינע קרומע ליפּן האָבן אַויסגעשאַטן דורכן
געעפּנטן לעבעלעך, וואָס אין לינקן ווינקל:

— אַ נייער צאָדיק, פעטריק... כ'האַב שוין געזאָגט... טאָקע צו זען
נע, צו וועמען ער קומט אַרײַן אין שטוב; „ניט פונדעסטוועגן אכטונג,
ער זאָל ניט צוגאטווענען באַ אײך די קופּערנע קוואָרט“.

פענעקן אַ ווייטעס און אַ בעזאָיען. ער געדענקט: צוריק מיט עטלעך
כע טעג, ווען פעטריק האָט באַ צירלען אין שטוב גערייניקט די קויר
מענס, איז דאָרט אויך געווען אזוי — מע האָט געהיט אַרום פעטריקן
די קוואָרט און אַנדערע זאַכן, וואָס ליגן אויבנור. פענעק קאָן עס ניט
פאַרנעסן — אזוי וועט זיך אים דאַכטן, און ער וועט אונטערזאָסן:

אַר אַלע אומדעכטן דאָ אין שטאָט זיינען געפאַלן שנייעלעך, געד-
שאַטן שנייעלעך, אָנגעזאַגט אַלדאָסבייז:

— ס'עט ניט זיין געשענקט...

— ס'עט ניט זיין געשענקט!

1

אינאונט קומט אפנעמען פענעקן יאן דער סטרוזש — א שווער-
אנגעפעלצטער פויערשער זיידע, א קרעפטיק-גראָער, א נאָרישער
שמויכלער.

בא יאנען פרענט שלוימע-דאָוויד:

— האַלבען אוינגער?

יאן שמויכלט נאָריש:

— הע-הע... יאָס-ראָז (*).

פאר יאנס שלאָפלאָזע נעכט צאָלט דאָס „הויז“ דריי רובל א
כורדעש.

יאנס אַהבעט:

ניט צומאכן מיט קיין אויג.

מיט קלעפ אין פארקן פארטרייבן אַלערליי מאַכשאַוועס וועגן
גאַנאָוים,

פויפן פון צייט צו צייט אין זיין פויפל, נאָר ניט זייער שטאַרק,
אזוי אז, אויב אין „הויז“ וועט עמעצער פון די באַלעבאָטיס זיך אופ-
כאַפן, זאָל אים זיין היימלעך אנשלאָפן צו ווערן — טאַקע דערפון,
וואָס יאנען אין דרויסן איז קאָלט און ער שלאָפט ניט.

נאָר יאן קלערט פונדעסטוועגן, אז ער האַט דאָ א גרויסע מעציע.
קעדיי אין „הויז“ זאָל מען זיך דערזען ניט אַרומקוקן, טראַכט ער אויס
פארשיידענע פּאָדעמדיקע נאַכט-מייסעס, דערציילט אין קיך, אז פו-
נעם נאָענטן צווייטער קומט אַלע נאַכט אן אַנדער טויטער אים וואַרנן,
רופט אָן פינטלעך באַ די נעמען די טויטע, וואָס קומען צו אים, ווייזט

(* פונקט.

אפן האלדן די דרויסע סימאנים פון זייערע ווארננדיקע פינגער. טאקע
דערפאר האלט ער טאמער אין איין נארישן שמויבלען, — טאקע דער
פאר, וואס ער איז, לויט זיין מיינונג, אזא קלוגער און „בארעט“ אָפּ
א גאנצע וועלט... יאן האָט אזא פּאָנעם, ווי ער וואָלט זאָגן זיך אליין:
— נו, גוטער ברודער, געראַפּן האָב איך מיט דיר שוין אייג
מאַל!...

ביבלאַ אין זינען פון גיט לאָזן זיך אָפּמאַרן האַלט זיך יאן פאַר אַ
מושלעם; ער זאָגט וועגן זיך שטענדיק:
— העדע... גימאַ דורניך...*

פון שלומע-דאָווידיס ווייטן הינטערהאַנגעסל צום ווייסן „הויז“ איז
פונדעסטוועגן אַ שטיק מעהאלעך. נעכט ווינטערן נאָקעט צווישן שטור-
רעמדיקע זאווערוכעס, צווישן בייזקאַלטע ווינטן — ווי אַמאָל עס
קומט אויס; בלינד-שוואַרצע פּוסטקייט ציט אויס אין מייַלן אלע קור-
צע וועגן. הינטערהאַנגעסלעך לייגן זיך פרי שלאָפּן, ווי אומיסטן — עטלעכע
שאַ ווייניקער צו לעבן.

אפן וועג האָט פענעק צו דערפּרעגן זיך באַ יאָנען וועגן אַסאַך
זאַכן:

— צי איז דער פּאָטער אינדערהיים.

— צי איז ער אוועקגעפּאַרן.

— צי איז ער געקומען.

— צי זיינען אין „הויז“ פּאַראַנען געסט.

אויב געסט, איז פּענעקן אלציינס, צי דער פּאָטער איז דאָ, צי ניין —
מיט זיין איינציקן אַלטן, אָפּגעריבענעם און פּאַרפּלעקטן גאַרניטורל טאָך
ער דענסטמאַל סיידווייסיי זיך גיט באַווייזן אין די צימערן און מוז בלייב
בן אין קיך. דאָך, אז דער פּאָטער איז אינדערהיים, איז די גאַנצע זאַך
אַביסל גרינגער. אלע געסט זיינען פרעמדע, אָנגעפּאַרענע, מסוקן מעיווכעס
דיקע און מעסוקן רייכע. פונדעסטוועגן איז אַ גרויסער בילעק צווישן
יענע, וואָס קומען גלאַט אַזוי, ווי גוטע פּהיינט און צווישן יענע, וואָס
קומען צום פּאָטער: גלאַט-אַזוי-געסט זיינען מערסטנמייַל געבלאָזענע
ווייבער; זייערע שטאַרק געזויפטע פענעמער — גיט מער, ווי אַן
אויסשטעלונג פאַר פּערל און פאַר גיידערס. צוליב זיי ברענגט מען
אַראָפּ שיינדל די גרויסע פון איר גוראלניע, דערביי איז איינגעשטעלט:

(* גיטאָ קיין נאַרָנים.

אויב אין „הויז“ אין מען רייכער פון די אהאפגעקומענע ווייבער געסט, דאן זיינען זייער באריידעוודיק די מוטער, שיינדל די גרויסע און אפילע פאליעק מיט בליומען, און די ווייבערגעסט האלטן צונויב געשרויפט די מילדער און שווינגן, ווייל זיי האבן מוידע, זיי וועלן זאגן א נארישקייט. אויב אבער די ווייבערגעסט זיינען רייכער פונעם „הויז“, דאן זיינען זיי די באריידעוודיקע, און פון מוידע פאר זאגן א נארישקייט שווינגן די גאנצע צייט בליומע און פאליעק, שיינדל די גרויסע און אפילע די מוטער אליין.

אינניעם מיט אלע קינדמענטשן האָט פענעק אַטראַדי געסט מעסוקן פיינט, קאָן ניט פאַרטראַגן דעם האַרמירער, וואָס מע הייבט אַה אַרױס צוליב זיי אין הויז, דעם געקלאַנג פונעם אָפּגעהיטן זילבער, דעם שאַרף פון די אַטלעסזיידענע קאַלדרעס, וואָס מע נעמט צוליב זיי אַרױס, דעם געשטאַנק פון גאַפּטאַלין, וואָס די געלופטערטע קאַלדרעס הערן ניט אַה צו פאַרשפּרייטן איבער אַלע צימערן, ביז צו דער קיך — פאַר פענעקן איז דער געשטאַנק פון נאַפּטאַלין אַף לאַנגע יאָרן פאַרכליבן, ווי אַ רייער, וואָס פילט זיך פון גרויסע געוויררים.

פיל גרינגער איז פענעקן, ווען געסט קומען צו פאָרן צוליב גער שעפט — בלויז מאַטאַבילן, פאַרשטייט זיך. זיי געפינען זיך באַם פאַך טער אין צימער, באַמערקן ניט קיינעם, אויסער דעם פאַטער, מיט וועמען זיי רינדן, טרינקען טיי מיט געשעפט, באַפן אַרױס אַ דאַוון מיט געשעפט. אויב די מוטער, פאליעק און בליומע לייגן זיך פרי שלאָפן, קאָן פענעק זיך אפילע אַרױסנאַפן צום פאַטער אין צימער, זיך דאָרט פאַרוקן אין אַ ווינקל, ווי געהעריק באַטראַכטן די רייךהאַטערלידיקע געסט, קומען צום באַשלוס:

— טשיקאַווע פאַרשויןען!

דאָס ערשטע, וואָס פענעקן דאַכט זיך ביים ער קוקט אַף זיי:

— עפעס הייוונדיקע מענטשן... האָבן מעסוקן ליב זיך אליין — עס קערט זיך אַזש איבער די גאַל.

דאָס איז מינאַסטאַם דערפאַר, וואָס פון זייער אימפעטיקן ריידן קומט אויס: זאָלן זיי זיך נאָר צורירן צו אַ מיסכער, וועט עס באַלד אָנהייבן וואַקסן און וואַקסן.

נאָך, דאַכט זיך פענעקן, ביים ער קוקט אַף זיי:

זייערע גלוסטענישן צו געשעפטן גלאַנצן, ווי הונגעריקער פייער אין זייערע אויגן. קרימען אויס באַ איינעם דאָס מויל, באַפן זיך אַרױס

בא אן אַנדערן אין אַ באַק-מוסקול — דער באַק-מוסקול הערט דאָ שוין קיינמאָל ניט אָפּ גערועזן צו ציטערן, ווי יעדער רעגע וואָלט ער וועלן אַראָפּטרייבן פון זיך אַ פּליג. באַ איינעם, לעמאַשיל, כאַם. סױכער עזרע דימענשטיין פון קעניגסבערג, האָט זיך זיינס אַ געשעפט אַרױנגעכאַפט צו אים אין אַ האַלבער באָרד, און די האַלבע באָרד איז אים אין אױ-נער אַ נאַכט אױסגעפאַלן ביז אױן האָר. אױן האַלב פּאַנעם איז באַ אים געבליבן געדיכט באַוואַקסן, די אַנדערע האַלב — נאַקעט, גלאַנץ ציק גלאַט, ווי באַ אן אױנגאַריק קינד דאָס געזעסל, — ער מוז שוין דעריבער שטענדיק גיין אַרומגעבונדן מיט אַ פאַטשיילע, ווי באַ אן אױביקן צױןזױיטעס.

דאָס זײנען אלץ אזוי זיך פאַרשוײנען. פאַר קיין גרויסע קנאַקערס האַלט זײ ניט פענעס.

נאָר עס טרעפט:

אױן מאָל אָדער צװײ מאָל אין אַ ווינטער געפינט זיך באַם פּאַטער אין צימער דער אלטער יונגעסן — דער אַרענדאַטער פון ווערנכיפּאָל-קער צוקערפאַבריק — אן עטלעכע-און-זעכציג-יאָריקער, אַ ברויט-ביי-ניקער און קורציפּיסקער. אין גאַנצן „הויז“ גײט מען דאָן אַרום, ווי אָפּ די שפּױזפּינגער. אין קיך זאָגט מען:

— „ער“ איז געקומען.

דאָס איז דערפאַר, וואָס יונגעסן איז אױנער פון די רױכסטע אין געגנט, — פיל דריבער פון מיכאַעל לעווין — און אויך דערפאַר, וואָס ער, דער פאַרמעט-גרויער, געדיכט-באַוואַקסענער איז אַמאָל מיט דער קורצער באָרד און שווערער פאַטלע געווען דױטלעך-בלאָנד, ווי אַ בער.

אין קיך דערט מען:

— ווייניקער, ווי דריי טעג וועט ער דאָ ניט בלייבן.

— ס'עט זיין אַרבעט... מ'עט פאַלן מיטן פּאַנעם צו דער ערד.

יונגעסנס אַנמאָן, בײם ער געפינט זיך אין „הויז“ — זײער אַ קורץ רעקל, אַ קליינע פעסעיאַרמלאַקע אָפּ דער זײט פון דער געדיכטער פאַר-מעט-גרויער פאַטלע, לעדערנע קאַוואַזער זאָקן אָפּ די קורצע פיס. זײן לאָשן — האַלב-דױטש, געמישט מיט די סאַמע געפּעפּחטע יידישע פּאַלדזשערטלעך:

— „ביז היר-הער קאם איך מיט, ניכט וואָר? ווייטער — ניכט, ווי

זאָגט מען? — ווייטער פּאַסט מיר ניט דער שידעך“.

בוז זיין אויסגעפונען פורמאן קומט מיט אים אהער טאמער א
 יונגער, ניט-יודישער באדינער, דערלאנגט אים אלעמאל א נייע פלאש
 וואסער פון די פלעשער, וואס געפינען זיך אין וואלדע בא זיין פאער
 טאן. די גוט-ארומגעווישטע בייביקע פלאש — אף א טעצל; לעבן דער
 פלאש — א גלאז מיט אן אויסלענדערשן אופשריפט, איינגעפאסט אין
 זילבער. סע קומט אויס: ווען ניט דער באדינער, וואלט ווינעסן גענאג
 נען פון דער וועלט אינגאנצן פארגעסן, אז די וואסער פון די פלעשער
 דעהאלט אים באם לעבן, — אף אזויפיל איז ער טיף אריינגעטאן אין
 כקירע מיט מיכאעל לעווינען וועגן דעם האמבאם, וועגן איינעם, וועמען
 זיי רופן „ראוהיווע גאען“, און וועגן עפעס „דריי קרעפטע“ — ווי עס
 רופט זיי ווינעסן:

— שאפן, געשאפן ווערדן און די קרעפטע דער שעפפונג, און איך,
 דער געשאפענע, אין דער שעפפונג באטייליקט בין, זאָ גענאָ, ווי מיינ
 שעפפער, האָדורך, דאָס איך די קראפט דער שעפפונג אין זיך טחאָן.
 איבעריקנס, האָבן זי דאָס אויך אין „זויהער“.
 דער פאָטער שפאָרט זיך דאָ מעסוקן און דערווייט, אז אין „זויהער“
 הער“ מיינט מען עפעס אנדערש:

— נישט מישן, — טיינעט ער, — נאָר ניט מישן.
 אף אן אריינגעטראָגענעם בעט — פול מיט ווייכע איבערבעטן, גע-
 שטיקטע ציבן, פריש באַצויגענע אטלעסענע קאָלדרעם — בעט מען
 אויס ווינעסענען אינמיטן גרויסן זאל. ווי א פארמעטהרויער עסרעני
 אין א פושקע מיט וואַטע, ליגט דער אלטער אין בעט, שלאָפט קנאָפּ,
 טראַכט, מינאַסטאָם, אלץ וועגן די „דריי קרעפטע“. עס דאַכט זיך:
 אן די „קרעפטע“ וואַלט ער גענאָנען פון דער וועלט, פונקט ווי אן
 דעם וואַסער, וואָס דער באַדינער טראָגט אים צו. עס מאַכט זיך: באַ-
 נאַכט קרעכצט ער, שלוקערצט מיט אזעלכע מיעסע הילביקע שלר-
 קערצן, אז דאָס גאַנצע „הויז“ כאַפט זיך אור און הערט זיך איין —
 אף אזויפיל, אפּאַנעם, טוען אים וויי „די קרעפטע“. ערשט אפּן דריטן
 טאָן, האַרט פאַרן אוועקפאַרן — זיין געשפּאַנטער פּאַעטאָן מיטן אויס-
 געפונען פורמאן און מיטן באַדינער וואַרטן שוין לעבן גרויסן גאַנעם
 — ווייזט זיך אַרויס, אז ער איז ניט אומזיסט געקומען און האָט ניט
 אומזיסט באַנאַכט געקערעכצט. מיט א געלויבט אינעם אומצופרידענעם
 פּאַרמעטהרויען פּאַנעם רעדט ער מיט מיכאעל לעווינען וועגן דעם
 שלעכטן געשעפט, ווהיין לעוויין האָט אים און נאָך אנדערע אריינגע-

שלעפֿט — וועגן דער גרויסער אומאָנער ביר-ברויערין: אַ מין קליינע אַקציעאָנער-געזעלשאַפֿט, וואָס מיכאַעל לעווין האָט צוריק מיט אַ פּאָר יאָר פּאַרטראַכט. די ברויערין, אַ ביזנאַר גרויסע, לויט די נייסטע אויסלענדישע מוסטערן; איר ביר קאָן פּאַרפלייצן די גאַנצע געגנט פון קיעוו ביז אַדעס — מעווינים זאָגן: „בעסער, ווי קיעווער“ — נאָך עפעס צעכאַפּט מען עס ניט. מיכאַעל לעווין — דער „קאַרנער אַף אַ קאָפּיע“, ווען ס׳ע האַנדלט זיך וועגן זיך אליין — האָט גראָד באַ דער ביר-ברויערין געפונען פאַר נייטיק ניט צו קאַרנן קיין גרויסע יאָר-געל-טער פאַרן דירעקטער, פאַר צוויי ביר-קאַכערס — דייטשן, פאַר אַלערליי מינים אומפּער און בוכהאַלטערס. די ברויערין דערלייגט. אַלע שוטפים מוזן אַלע יאָר צוטראָגן פּריש געלט.

ערשט איצט, פאַרן אַוועקפאַרן, אַנטווענדיק די טייערע פוטערס, פּרעגט דער אַלטער יונגעסן באַ לעווינען:

— איז, ווי מיינען זי? ווי לאַנג קאָן איך דאָס דולדן?

די געלקייט אין זיין זויערן פאַרמעט-גרויען פּאַנעם — אַ באַווייז, פאַרוואָס ער איז דאָ די נעכט ניט געשלאָפּן און וועגן וואָס ער האָט די נעכט געטראַכט.

— ביז היררהער, — זאָגט ער, — קאָס איך מיט, ניכט וואָר? ווייטער — ניכט, ווי זאָגט מען? — ווייטער פּאַסט מיר ניט דער שידעך...

פּענעקן איז אַ גרויסער ווונדער:

איז וואָסווע האָט מען באַדאַרפֿט אָנהייבן אזוי ווייט — אַזש פונעם ראַמבאַם און פון „די דריי קרעפטע“, פּאַטערן דערוף גאַנצע דריי מעג? — מע האָט דאָך עס געקאָנט מאַכן באַלד, ווי נאָר יונגעסן איז געקומען...

פּענעק באַמערקט די ווייטעקלעך-שמייכלענדיקע מינע אפן פּאַטערס פּאַנעם. ער זעט: איצט שווייגט דער פּאַטער לעבן יוניעסענען, פונקט ווי די מוטער — לעבן ווייבער-געסט, וואָס זיינען דרייבער פון איר. פּע-געקס געפיל: ווי ער וואָלט האָבן אַנגעם פּאַטער אַ נעקאַמע...

2

דער אונטערשייד צווישן דעם דאַלעס אין די פינצטער-שלאָפּנדיקע הינטערנעסלעך און דעם העל-באַלויכמענעם „ב'האָב אלץ" אין ווייסן

„הויז“ — אן אונטערשייד צווישן מוטשען זיך און פרייען זיך —
 ווארפט זיך פענעקן יעדער אפדערנאכט באנייט אין די אויגן.
 דער אונטערשייד איז אף אזויפיל גרויס, אז פענעקן האבט זיך פון
 די הינטער-געסלעך ביז צום „הויז“ איז ער אייניגעם מיט יאן דעם
 סטרוזש נארוואָס דורכגעגאנגען אן אומגעהויער-ווייטן פינגערן מעהא-
 לעך. שוין באַם אַרײַנגומען אין דער ראַטן-עסדיקער קיך, פאַרבליענדן
 אים גלייך די הערשײַנענדיקע בלייזלֶאָאָפּן. זײַנע אויגן קנייטשן זיך
 אַ ווײַלע, ווי פון בלינד ווערן. ער מוז שטיין בלייבן באַ דער טיר. מיט
 אַ צוגעשטעלטער האַנט צום שטערן, מיט געפילן פון אַ קינד צו אייגע-
 נע טאַטער-מאַמע, קומט ער זיך אײַן, צי אין קיך זײַנען פאַראַן אַלע
 קיך-מענטשן, צי פעלט ניט עמעצער פון זיי, צי קאָן מען אַף עמעצנס
 פאַנעם ניט איבערלײַענען, און באַמאָג האָט זיך דאָ עפעס געטראָפּן.
 נאָך אַ שווערן, געמאַרעדן-נורדנעם טאָג באַ שלױמע-דאָווידן אין דער
 קאַלמער שטוב וואָלט ער אַ באַלן זײַן, מע זאָל דאָ אַלע אייניגעם אָפּ-
 זיצן רוים ביזן שלאַפֿן-ניין, געמיטלעך עסן פון איין שיסל. דער איקער:
 זאָלן אין קיך קיין איין מאָל ניט אַרײַנגומען ניט די מוטער און ניט
 בליומע. באַ פענעקן קאַנען די קיך-מענטשן זיך דעהוויסן אַלערליי
 שטאַט-נייסן. פענעק — דער גרעסטער הענער פונעם לעבן אין די
 הינטער-געסלעך. גאָר נישטאָ די זאָך, וואָס זאָל דאָרט טרעפּן, און ער
 זאָל פון איר ניט וויסן.

די לעצטע ניס, וואָס פענעק האָט אינאַוונט געבראַכט אין קיך
 אַרײַן:

— מױשע דער באַנדער... זײַנט מע האָט אַפּגעשטעלט די היגע
 גוראַלניע, זיצט ער אָן פאַרנאַסע, אוי, אַ קאַפּען!...

— נו?

פענעק:

— באַ מױשע דעם באַנדער האָט זיך הײַנט פון צאַרעם אופּגעהאַט
 גען די קאַץ אַף אַ שטרוקל. אָבער ווי? — פונקט ווי אַ מענטש... זי
 איז נשווען הונגעריק...
 — וויאָזוי?

— וויאָזוי?

פענעק:

— אָט אזוי... אַ קלוגע קאַץ נשווען, זי האָט ניט געקאַנט איבער-
 טראָגן דעם בעזאָלען — גראַד דײַנט זײַנע די צוויי ווייבער צום ערשטן
 מאָל אַרײַנסגעגאַנגען איבער דער שטאַט נאָך אַ נעדראָוע פאַרן באַנדער...
 396

פענעק אליין וואָלמט וואָרד דערין ניט געגלויבט, ווען ער זאָל ניט
געווען, ווי אַלע, לויפן צום באַנדער אין שטוב אריין און ניט האָבן
דאָרט גוט אויסגעפאַרשט די זאָך:

— באַם באַנדער, — דערצוילט ער, — איז אזוי געווען פינצטער,
אזויפיל מענטשן זיינען זיך אהין אָנגעלאָפן.
— און וואָס איז דאָרט געווען?

פענעק:

— וואָס האָל דאָרט זיין? — אינמיטן שטוב איז די קאָץ געהאַנגען אה

א שטריקל...

עמעס, דאָס דינע שטריקל איז נאָך פון אָנהייב ווינטער אַראָפּגע-
האַנגען באַם באַנדער אין שטוב פון דער סטעליע. פריער איז אָפּן
שטריקל געהאַנגען דער לאַמפּ, נאָר אז מױשע האָט באַלד נאָך סוקעס
פאַרקויפט דעם לאַמפּ, איז עס אזוי זיך געבליבן הענגען. א שלייה אין
עס שטריקל איז אויך געווען. די קאָץ, ווען קיינער איז ניט געווען אין
שטוב, האָט געקאָנט וועלן זיך שפּילן מיטן שטריקל, אונטערשפּרינגען,
אַריינרוקן דעם קאָפּ אין שלייה און שוין אזוי בלייבן. גענוג אויסגע-
הוטערט איז די קאָץ אויך געווען.

פענעק זאָגט:

— מע האָט שוין געמעגט אָנקוקן די קאָץ... הויט און ביין...

אָבער פאַרוואָס האָט זי עס געטאָן פונקט היינט, ווערן פאַרן באַנד-
דער איז מען צום ערשטן מאל אַרויסגעגאַנגען איבער דער שטאָט נאָך
א נעדראָוע?...

פענעק איז מעסוקן אינגאָעם אַה דער שלוימע-דאָווידקע, דער פּרוי-
מער פּירזאָגערן — זי איז אויך געווען באַם באַנדער אין שטוב, אליין
געוען די הונטעריקע קאָץ. אין קיך האַלט מען זיך באַ די זייטן, ווען
פענעק מאַכט איר נאָך, וויאָזוי זי קומט אַריין פון גאַס און זאָגט מיט
א צונויפגעשרויפטן פּיסקל:

— שלוימע-דאָוויד, הערסטו? — ווער ס'איז שוין און ווער ס'איז
קלוג, און איד בין ביידע... דער באַנדער האָט אומיסטן אליין אופגע-
האַנגען די קאָץ באַ זיך אין שטוב, וואָרן וואָס דאַרף ער, מע זאָל אַרומ-
גיין פּונזיינטוועגן נאָך א נעדראָוע? — אַמער וועלן אַלע קומען קוקן
אַה דער הענטעדיקער קאָץ און וועלן אים ברענגען די נעדראָוע אין
שטוב אַריין...

יאַנקל דער פּורטאַן זיצט דאָ באַ דער זייט ניט דער אייגענער, וואָס

זומער — ער מוז באַלד אוועקגיין פונדאנען נעכטיקן אין שטאל לעבן די פערד; איצט, אין די שטאָרקע ווינטערדיקע פרעסט, איז דאָס ווייט ניט קיין זיס מייכל. יאָנקל גלייבט ניט, אז ניסים זאלן זיך טרעפן אפילע מיט קעז.

— אייסער, — זאָגט ער, — אַניט קאָן איך ניט מוישע דעם באָג-דער מיט זיינע סאָלאַטסקע שטיק? שוין איינמאָל אַ מוישע — אַ קאָג-נאָוואָל... ער האָט ניט געקאָנט צווען, ווי די קאָז מוישעט זיך אין הונטער, האָט ער גענומען און האָט צי אופגעהאָנגען און שוין... ער האָט פיינט לאַנג צו טראַכטן, מוישע דער באַנדער...

פענעק פארטראַכט זיך וועגן דעם. ער וועט זיך מיט יאָנקלען ניט שטעלן שפארן; ער דערציילט שוין וועגן אַווראָם קרוק — אַ בורגאָד אַרעמער שוסטער, אַ לאַטומניק, וואָס האָט די לעצטע צייט אָנגעהויבן פאַרפאלן ווערן פונדערהיים פון פייסער ביו סוקעס און פון סוקעס ביו פייסער:

— ווייזט זיך אַרום: ער אַרבעט גאַרניט אין וואָזניעסענסק, ס'אַ ליגן — זיינול דער שמאַטע-קלייבער האָט אים געזען אין וואָלאָטישיסן: קרוק גייט דאָרט אַרום איבער די הייזער און בעט נעדאָוועס...

שיינדל די לאַנגע זאָגט דערוף:

— מיסטאָס אַ ליגן...

זי ווערט דערביי מעסוקן רויט, וואָרעם אַף איר פעטער, עזריעל דעם וואַקסן-מאַכער, זאָגט מען אויך. דאָס אייגענע...

נאָר יאָנקל דער פורמאָן האָט זיך שוין אובגעשטעלט, גרייט צו גיין אין שטאל אַרײַן שלאָפן.

— פו! — שפּײַט ער אויס, — נאָ דיר אַ מײַסע מיט געהאַנגענע קעז... פו! סע קאָן זיך באַנאַכט באַלעמען, ווי איר זעט מיך לעבן... ער גייט אוועק אָן „אַ גוטע נאַכט“.

אין קיך איז שטיל. אפּאַנעם, אַלע טראַכטן נאָך וועגן דער מײַסע מיט דער קאָז, פענעק — אויך. דער איינדרוק פון די הינטער-געסלעך, וואָס בלייבט נאָכדעם זייער אַף לאַנג באַ פענעקן:

אומגעהויער-שווערע, פינטערע נויט — נויט, וואָס צווייגט הונד-געריקע קעז, זיי זאלן זיך אַליין הענגען... ווי מענטשן...

די אומגליקן אין די הינטער-געסלעך, ווי גרויס זיי זאלן זיך ניט צעוואקסן, קאנען זיי קומען בלויז ביז דער קיך; ווייטער ניט — די צימערן פונעם ווייסן „הויז“ לאָזן זיי צו זיך איבער דער שוועל ניט אריבער. נעדאוועס, אלערליי צראַקעס — יענע, וואָס קויפן דעם „הויז“ אוילעמהאַבע — גיט מען ליבער דורך אַ צווייטער און אַ דריטער האַנט. צו ניטרהיגע אַרעמע קרויווים שיקט מען אָפּ „צענערלעך“ און „פינף-און-צוואַנציגער“ דורך דער פּאַסט: אי ס'איז „שענער“ פאַרן „הויז“, אי מע איז פריי פון אַ קוק צו געבן מיט די אייגענע אויגן דער גויט אין פּאַנעם אַריין — בעסער זאָל זי בלויבן פונטווייטן.

אזוי באַצויט מען זיך אין „הויז“ צום אַרומיקן דאַלעס — ווי צו אַ קרענק, ווי צו אלערליי אונטערזענג און צו טיפּוס. עס האַכט זיך: אַפּן האַלעס, אַז מע דערזעט אים נאָענט, איז מען גרייט צו שפּריצן מיט קאַרבאָל.

אַז מיכאַעל לעווין אליין געפינט זיך אין „הויז“, איז אויך ניט בע-סער. ער איז טאַמערד מיט עמעצן באַ זיך אין צימער שטאַרק פאַרטאַן אין געשעפט, אינטערעסירט זיך ניט מיט קיין זאַך, וואָס קומט פאַר אין „הויז“, געדענקט נאָר, אַז ער קאָן פאַרדינען אַדער דערלייגן. אַר שאַבעס נעמט מען נאָך אַליי, ווי אין די אַלטע יאָרן, אַן אויבער צום עסן — פון יענע, וואָס גייען אַרום פון שטאַט צו שטאַט איבער די הייזער — דאָס טוט מען, קעדיי די וועלט זאָל וויסן: „דאָס „הויז“ האָט דאַכמאַנעס“... דעם אַרעמען אויבער, ניט געקוקט אַר דעם, וואָס ער וואָלט זיך געפילט אַסאַך בעסער, ווען מע גיט אים אַפּעסן אין קיך, זעצט מען גלייך מיט אַלע אין יאָנטשווריקן עסצימער באַם רייך-פאַר-פּוצטן טיש — די מוטער גלייבט: אַר יענער וועלט וועט מען איר פאַרשרויבן אַ גרעסערן כּוילעס דערפאַר, וואָס זי מעסט זיך. ניט צו עסן מיט אַן אַרעמען שלעפּער באַ איין טיש, כאַטש זי מעסט זיך מעסוקן, הייסט נאָכדעם אין קיך אוועקשטעלן אָן אַ זייט זיינע מעלער. באַם אַרעמען אויבער פּרעגט דער פּאַטער, ווי אַלע שאַבעס:

— ווי הייסט איר?

— פונטוואַנען זייט איר?

קוקט אַ וויילע אַפּן אויבער דורך די ברילן פון קעגנזכער דעם טיש גיט אַ ווייטן בליק, אַקוראַט ווי דער אויבער וואָלט אים דערמאַנען

אן זיינע, לעווינס, אורדאור-זיידעס. נאָר באַלד פאַרטיפט ער זיך אינעם אַפענעם סייפער, וואָס ער האַלט לעבן זיך באַם טיש, ווערט האַלב און דריי פערטל געשטאַרבן פאַר אלע אַרומיקע, פאַרגעסט אָן דעם אוי-דעך, פונקט ווי ער פאַרגעסט אָן זיינע אייגענע בני-באָים. עס קומט אויס, ער דערפּרעגט זיך באַם אַרעמאַן וויאָזוי ער הויסט און פּונוואַ-נען ער איז אומיסטן, קעדיי ער זאָל עס באַלד פאַרגעסן.

די אַרכים — אַרעמעלייט — זיינען מערסטנטייל זייער שטילע, פילן זיך באַם טיש ווי געפּענטעטע, האָבן מוידע זיך אַ ריר צו געבן, מאַמער וועלן זיי עס מאַכן ניט ווי מע דאַרף. נאָר עס טרעפט: אייני-קע פון זיי, אַזעסדיקע, זאָגן אַן עמעס אָדער אַ ליגן, אַז זיי זיינען איי-ניקלעך, אורדאייניקלעך פון גרויסע פרומע לייט. זיי ווייסן: דערפאַר, וואָס מע זעצט זיי מיט זיך עסן באַ איין טיש, מיינט מען צו באַקומען אוילעמהאַבען; זיי וועלן אין קיין פאַל זיך ניט לאָזן ביליק. אין אַזוינע „מעיוכאַסים“ וועט דאָס „הויז“ קיין מעציע ניט האַטלען. איינער אַזא אַוירעך — ער האָט שאַבעס גערעדט נאָר לאַשן-קוידעש — האָט זיך באַם עסן דערוואַסט, אַז איז „הויז“ דערלאַנגט מען ניט צום טיש קיין פעטשאַ און איז פון דעם יעוואָרן רויט, ווי אַ בורעק, באַקומען אַן אַנגעגאַסן פאַנעם, אַזש אַ הילף געטאָן מיטן פּויסט אין טיש:

— נו-אָ?!... מיטהען שייניעס — פעטשאַ!!!...

פענעק איז דענסטמאַל גיין אַוירעך געווען ביזנאָר צופרידן, גע-בלאָזן די באַקן און שיר ניט געפלאַצט פון וועלן איינהאַלטן אין זיך דעם געלעכטער. פענעקס געפילן באַם שאַבעסדיקן טיש — בערערך, ווי די געפילן באַם אַרעמען אַוירעך. ער האָט שוין ניט איינמאַל גע-וואַלט פאַטער ווערן פונעם שאַבעסדיקן טיש-זיצן. דעם לעצטן פרויז האָט ער געמאַכט אָנהייב ווינטער, ווען מע האָט אָנגעהויבן אים שיקן עסן מיט שיינדל דער לאַנגער צו שלוימע-דאָווירן אַהיים. פּרייטיק-צו-נאַכטס איז ער באַם עסן געבליבן אין קיך. נאָר אינמיטן עסן האָט דער פאַטער זיך אַרומגעקוקט, אַז פענעק איז ניטאָ באַם טיש, געפּרעגט:

— ווו איז פענעק?

בא פאַליעקן און בליומען האָט אָפּגענומען דאָס לאַשן די מוטער האָט געענטפערט אומיסטן קאלט, קעדיי צו דערווייזן, אַז ס'איז ניט קיין גרויסע געשעעניש:

— פענעק עסט אין קיך.
דער פאַטער;

— אין קיד?! ...

— וואָס הייסט, ער עסט אין קיד?..

ער האָט דער מוטער אָפגעשפילט אַ וויסטן סאַף, אַליין געגאַנגען אין קיד אַריינרופן פענעקן, געווען זיכער, אַז שולדיק איז אין דעם בלוז פענעק, געווען גרייט אַראָפצולאָזן פענעקן אַ פאַטש—דעם צווייטן פאַטש אין לעבן.

כאָטש דער פאָטער האָט אים דענסטמאָל דעם פאַטש ניט אַראָפּ-לאָזט, פונדעסטוועגן איז יענער מאָמענט געווען פאַרעכנט כאַ פענעקן פאַר איינעם פון די ערגסטע אין זיין לעבן. ער האָט פון דעמאָלט אַז פיינט געקראָגן דעם טאָג שאַבעס, ווען ער איז געצוונגען אויסצווייזן די פאָר שאַ אַקעגן דער מוטער — ער האָט פיינט געקראָגן דעם שאַבעס, אַלע שאַבעסדיקע מייכאָלים מיט דער אייגענער סינע, וואָס ער האָט פיינט פאַליעקן, בליומען, דאָס גאַנצע „הויז“. די וואָך איז כאַ אים טייערער געוואָרן פונעם יאָנמעוו, פונקט ווי די קיד איז כאַ אים געווען טייערער פונעם „הויז“.

4

קאָן אַ מענטש אונפכאַפּטדיק זיך אינדערפרי, דערפילן, אַז אינאַוונט וועט אים טרעפן אַ גליק?

פענעק מיינט, אַז יא, ס'ע קאָן טרעפן.

פענעק האָט איינמאָל אין אַ וואַכעדיקן ווינטער-טאָג זיך אופגע-כאַפט גאַנצפרי און דערפילט אַ יאָנטעוו אין אַלע גלידער. אים האָט זיך שוין אַפילע געדאַכט: ער איז היינט פריי פון גיין צו שלוימע-האַר-וויידן. נאָר דער טאָג איז דאָך געווען אַ וואַכעדיקער. אפן וועג צו שלוימע-דאָוידן האָט פענעק געפילט, ווי אין אים איטווייניק שפילט אַ כאַסענע — מינאַסטאַם וועט זיך באַלד אַרויסווייזן, אַז שלוימע-דאָויד איז אַף אַ טאָג ערגעץ אוועקגעפאַרן אָדער קראַנק געוואָרן. כאַם פאַרקערטווען אין די הינטער-געסלעך האָט ער אָנגעטראָפן שמועל דעם אַרבעטערס שוין, שלאַנג ווייבל, ווי זי שלעפט פון מאַרק אַ קליין שלי-טעלע מיט האָלי. ס'האָט זיך געדאַכט: ניט מיט די הענט שלעפט דאָס ווייבל דאָס שווערע שליטעלע, נאָר — מיט אירע זעלטענע שוואַרצע אויגן, דערזיכער קרימען די אויגן זייער שמייכלענדיקן בליק: פענעק האָט גלייך גענומען איר העלפן שלעפן.

ער האָט כאַ איר געפרעגט:

— שלומע-דאוויד איז אוועקגעפארן?
דאס ווייבל האָט געענטפערט:

— ניין, ווהין זאָל ער אוועקפארן?
פענעק האָט געפרעגט:

— שלומע-דאוויד איז קראַנק געוואָרן אַר טיפּוס?
דאָס ווייבל האָט אויף אופגעהערט צו שלעפּן דאָס שליסלעך —
אזוי שטאַרק האָט זי זיך פּאַנאָדערגעלאָכט.

— ניין, — האָט זי געזאָגט, — דערווייל נאָך ניט...
און זי האָט ווידער געלאָכט.

נאָר פענעק האָט לאַכלען ניט געפילט, אז ער האָט געזאָגט אַ כאַכ-
מע — ער האָט עס געמיינט גאַנץ ערנסט: אויב מיט שלומע-דאוויד
האָט זיך גאַרניט ניט געטראָפּן, איז פּונדאָרען נעמט זיך היינט צו אים,
פענעק, דער יאָנטעוון אין ברוסט? — סײַדן עפּשער דערפּון, וואָס
באַנאָכט האָט אויסגעשאַטן אַ נייער פּרישער און וויסער שניי. מײַלע,
גוט איז דאָס... פענעקן באַלעוועט ניט דאָס לעבן מיט צו גרויסע
אויַלעמחאָעס. פענעק האַלט, אז זײַן לעבן איז גאַנץ נישקאַשעדיק,
ס'איז בלוין אַביסעלע צופּיל געזאַלצן. נאָר דאָס לעבן איז די אַרעמע
הינטער-געסלעך, זעט ער, איז אָן אַן ערעך מער געזאַלצן. לעמאַש, באַ
מײַשע דעם באַנדער אין שטוב — זינט די הונגעריקע קאָץ האָט זיך
דאַרט געהאַנגען, ווי אַ מענטש, אַר אַ שטריקל, האָט פענעק אָנגעהויבן
ארויף אָפּט אַרייַנקומען, געוואָרן דאַרט אַ שטיקל היימישער מענטש —
באַ מײַשע דעם באַנדער אין שטוב, אז מע קרויגט אַ שטיקל ברויט,
שיקט מען אַ קינד מיט אַ טעפעלע צו אַרן יאַנקעלעס אין קראָם און
מע זאָגט דעם קינד אָן:

— וועסט זאָגן: רעב אַרן, גיט אונדז אַביסל ליאָג פּונעם פעסל
הערינג, סײַדוויסײַ ניסט איר דעם ליאָג אַרויס.

דערנאָך טונקט מען ברויט אין ליאָג און מע עסט.
דאָס אייגענע האָט פענעק געזען, טוט מען באַ קרוק דעם שוסטער,
באַ עזרעל דעם וואַקסן-מאַכער, באַם שטריקל-דרייער און נאָך אין אַנד-
דערע שטיבער. סאַמער, ווען פענעק דערזעט עס, קומט אים גלייך אַפּן
זיקאַרן, ווּאָזוי ראַכמיעל דער שוסטער האָט אים איינמאַל געדרייט
פאַר אַן אויער און אים אַרייַנגעשריען גלייך אין מויל אַרײַן:

— אַ ראַספּלייש פּונדעסטוועגן עסטו, אַ?... כאַפּסט אַרײַן, גוט
ברודער, כאַפּסט אַרײַן...

היינטמאן טאג איז פענעקס ברויט מיט ליאג — דאָס לערנען, וואָס שלוימעדאָוויד הערט ניט און מיט אים צו לערנען. קיינמאָל האָט עס נאָך אזוי שטאַרק ניט גענודעט. יעדע שאַ איז היינט לענער, ווי אן אנדערשמאָל אַ טאָג. די געפילן צו איטלעכער אויסגעצויגענער מינוט דערגייען מאַמעש ביז עקל, ביז צו פיזישן ווייטעס. נאָך אַ שאַ, נאָך צוויי — אויב אהער, צו שלוימעדאָוויד אין שטוב, וועט ניט אַרײַן לויפן קיין מענטש מיט אַ פריילעכער בסודע — וועט פענעק אָן אַ מינדסטן דערעכערעץ טראַכטן וועגן זיך אַלײַן:
— אַט אַ מענטש, וואָס לאָזט זיך באַרען!...

5

באַטאָג — דער דרעמל האָט געמאַטערט שלוימעדאָוויד, דער געמאַרעניגן האָט געמאַטערט פענעקן — איז אין שטוב אַרײַנגעקומען דער פאַרהאַרעוועטער אַלטער מײַטעס — פאַרהאַרעוועט פון טאַנצן גאַנצע טעג אַף די טרעפּלעך פון זײַן זשאָרנע, פאַרמאַטערט בון פּרוד מער מוידע פאַר אַן אווירע. פון זײַן קאָווער-וועגן האָט מען גלייך אַ-בערעריסן דאָס לערנען. שלוימעדאָוויד האָט אזוי אַ קרעכץ געטאָן, אַלײַן דערלאַנגט אַ שטול:

— זיצט, רעב אַלטער.

ס'איז אויסגעקומען, ווי אַף דעם מיטפאַרהאַרעוועטן אַלטערן האַלט זיך די גאַנצע פרומקײַט אין שטאַט — יענע, וואָס די אָפּענע געמאַרע אפן טיש איז בלויז אַ טײַל פון איר, יענע, וואָס פאַר איר אַ ברעקעלע באַקומט איצט שלוימעדאָוויד אַ הונדערטער פאַרנאָסע. ס'האָט זיך געדאַכט: טאַקע דעריבער מוז אַלטער זײַן אזא געוויקסיקער און ברייטביינגעדיקער, פון יאָרן-לאַנגן טאַנצן אַף דער זשאָרנע האָבן עפעס פּערדישעס אין די פּיס — מע האָט אים געמאַכט פאַר דער זײַל פאַר אַלע פרומקײַטן-פאַרנאָסעס און טאַקע דערפאַר, ווײַל ער אַלײַן האָרע-וועט שווער אפן טרוקענעם שטיקל ברויט. ער האָט איצט, אינמיטן קאַלטן ווינטער, ניט געהאַט אַף זיך אפּילע קיין סימען פון קיין פעלץ — אזא זאך האָט זיך קיינמאָל אַף ווײַן מיסט ניט געוואַלגערט. אונטערן געלאַטעט-צעשפּיליעטן אַלטן כאַלאַט האָט ער געטראָגן אַ צעריסן וואַ-טאווע לײבל, אפן האַרז — אַ האַלב פון אַן אַלטן צעריסענעם שאַל, ווי בלויז פאַר אַ סימען, אַז סע שטייען גרויסע פּרעסט אינטרויסן. מע

האָט מיט אים ווי איינגעכאַזערט, ער זאָל ריידן נאָר דאָס, וואָס פרומע
יידן דאַרפן פון אים.

— מעקאַנע, — האָט ער געזאָגט, — מע זיצט און מע לערנט...
כ'וואָלט אַוואַדע אויך געוואָלט... נו?... אז אַ גאַנצן טאָג אַרבעט איך...
ניטאָ קיין צייט... סײַדן איך שטיי און באַנאַכט.

ער האָט זיך אַ זייטל געטאָן מיט די רויט־קאַליע סאַנינאַהער־אויגן
אַ פּענעקן:

— ווער איז ס'יינגל?... אַהאַ... מיכאַעל גאַוריעלס?... און מיין
נאַכקע אַרבעט אין אומאַן — אַ סטאַליער... ווערט אויס ייד.
ער האָט געסאַפּעט ווי אַ גאַטו:

— כ'ווייס ניט, וואָס דאָס איז: אַ גאַנצן טאָג באַ דער זשאַרנע...
כ'פיל ניט די מידקייט, און דער גאַנג אינדרויסן, לעמאַשע, פון מיין
שטוב צו דיין שטוב, מאַכט מיך מעסוקן מיד... אפּאַנעם — שוין די
עלטער...

פון אים האָט נאָך אַלץ געשמעקט מיט קאַלטן דרויסן, מיט גערוד
פון בלינדקאַליע סאַנינאַהער־אויגן, מיט די רייכעס פון אַלערליי
גרויפן, וואָס ער מאַלט אַר זיין זשאַרנע. ער האָט מיט דער האַנט אַ וויש
געטאָן דעם שטערן, ווי אַר אַפּצווייטן פון זיך אַלע ביזאַהעריקע
שמועסן.

— שלוימע־דאָוויד — האָט ער פאַרקנייטשט די סאַנינאַהער־אויגן,
— ווייסטו, וואָס איך בין צו דיר געקומען?... נעם דיר צו פון מיין
שטוב דיין זעקל הרעטשקע מעל... איך בעט דיר — עסט מיר טאָן
אַ גרויסע טוויווע...

ס'איז געווען אַ מייסע:

איז וויטלעכן דאָרף איז צוריק מיט אַ פּאַר וואַכן אַ כאַסן געוואָרן
דער באַכער, מיט וועלכן שלוימע־דאָוויד האָט זומער געקנעלט. שלוימע־
דאָווידן האָט דער פאַרמושעלעכער דאָרף־ייד צוגעשיקט אַ מאַטאַנע —
אַ זעקל הרעטשקע. שלוימע־דאָוויד מיט דער שלוימע־דאָווידקע האַבן
דעם זאַס הרעטשקע אַפּגעפירט צו אַלטערן, אַפּגעשמועסט, אַלטער זאָל
די הרעטשקע אַפּמאַלן אַר מעל, פאַרקויפן די מעל אַר דער סוואַרט,
און וואָס מע וועט אַפּלייזן, וועט מען צעטיילן: שלוימע־דאָווידן —
דריי פּערטל, אַלטערן פּאַדן אַפּמאַלן — איין פּערטל. אַלטער האָט די
הרעטשקע אַפּגעמאַלט אַר מעל, נאָר פאַרקויפט האָט ער סאַכאַקל אַ פּאַר

קווארט און וויל מיט דעם נישט האָבן צו טאָן. דאָס איז ער טאָקע
איצט געקומען זאָגן שלוימע-דאָווידן:

— ניין... ס'איז נישט פאָר מיר....

שלוימע-דאָוויד — ביזנאָר פאָרוונדערט:

— פאָוואָס?

אַלטער:

— כ'על דיר זאָגן דעם עמעס: כ'האָב מיר שטענדיק פאָרדינט מיין
ברויט מיט האָרעוואַניע, קיינמאָל נישט געהאַנדלט... וואָס דאַרף איך
עס?... וואָס דאַרף איך מיט דעם האָבן צו טאָן?...

שלוימע-דאָוויד:

— וואָס הייסט?

אַלטער:

— דאָס, וואָס דו הערסט... כ'האָב קיינמאָל נישט פארקויפט, כ'האָב
קיינמאָל נישט געקויפט... וואָס דאַרף איך עס אָר זיך? — ס'איז עעע...
א האַרבע מייסע!

שלוימע-דאָוויד האָט אַזש פאָרוקט א האַנט טיף אין כוועם אונ-
טערן העמד און זיך גענומען מיט איר שטאַרק קראַען.

— כע! — האָט ער געוואָלט אַ שמיכל טאָן, — אים-קייין... דאַרף
דאָך אָר דער וועלט נישט זיין קיין מעקעך-אומעמקער*... אויס
האַנדל?

פאָר שלוימע-דאָווידן האָט בעשומיפן נישט געלוינט אָפּגעמען
דעם זאק מעל אהיים — וואָס וועט ער מיט דעם אָנהייבן טאָן? זיין
קאַשע, האָט זיך אים געדאַכט, איז אזוי שטאַרק, אז ער האָט אַזש
אַ שמיכל געטאָן:

— כע!... איך פרעג: א וועלט אָן מעקעך-אומעמקער?... אָן
האַנדל?

אַלטער האָט זיך פאָרטראַכט:

— אָ?...

ער האָט אַ זויפל געטאָן די סאַליע אויגן אַף שלוימע-דאָווידן:
— ווייסט וואָס איכל דיר זאָגן? — געשויעלט... כאַ מיר האָסטו

(* קויף און פארקויף.)

געפויעלט, די וועלט זאל זיין אן האנדל... אט, איך ניכ דיר מיין
ווארט... איך? — איך קאן זיך באגיין אן דעם.

און באלד האָט ער זיך אופגעהויבן אף אוועקצוגיין, ווידער אָן-
געהויבן זייער שווער צו סאָפּען:

— בעט איך דיר טאָקע: נעם דיר צו דאָס זעקל מעל. כ'וויל מיט
דעם ניט האָבן צו טאָן... וועסט האָבן, וועסטו מיר באַצאָלן פאַרן אָפּ-
מאַלן, וועסט ניט האָבן, וועל איך באַ דיר ניט מאַנען, אבי נעם עס
צו, און אַ גוטן טאָג... האָב קיין פאַרזיכל ניט... ס'איז אַ האַרבע מייסע...
ניט קיין שפּילכל...

אין שטוב נאָך אַלמערס אוועקגיין — ווי נאָך עמעצנס זייער אַ
שמאַרקן געשריין:
— שאַ!!!...

שלויםדאָוויד האָט מעסקונגיד געביסן מיט די באַקציינער דעם
גראָבן פינגער; זיין לינג אייגל — אינגאָנצן צוגעמאַכט, זיין רעכט
אייגל — מעסקונג-ביז געשאַלטן עמעצן אין טאַטן אריין. לעבן אים
אף דער באַנט איז ביז-נאָר צופרידן געזעסן פענעק — אין אַלמערן,
אין דעם, וואָס אַלמער האָט דאָ געזאָגט, איז פענעקן עפעס זייער און
זייער געפעלן געוואָרן; ער איז געווען פול מיט ווונדער: זאָל אַדאָס,
הייסט עס, זיין די גוטע זאך, וואָס ער האָט אף איר אַ גאַנצן טאָג
געווארט, דערפילט נאָך גאַנצפרי, אז זי וועט קומען?
— געשיקט זיך?...

אַ קאַשע איז פונדעסטוועגן פענעקן געבליבן:
— אַלמער... אליין וויל ער ניט האַנדלען — פאַרוואָס-זשע וויל ער
פונדעסטוועגן ניט, אז זיין טאַקע זאָל זיין אַ סמאָליער?...

6

דעפאַר האָט נאָסדעם אייגער אַ ווינטער-טאָג געקוקט אף פענעקן
פון גאַנצפרי-אָן מיט גרויע וואַכעדיקע אויגן, און אינאָוונט אים צו
געגרייט גרויס גליק — ארום האַלב צען אזייגער אפדערנאַכט, ווען
ער האָט זיך אומגעקערט פון שלוימעדאָווידן, האָט ער כיים ארייני-
שטעלן דעם ערשטן פוס אין קיך אריין גלייך דערפילט.

עס וואַרט אף אים די גרעסטע פרייד.
דער כלייז-לאָמפּ האָט אַ שיין געמאָן זייער יאָנטעוודיק, העלער,
ווי טאַמעד. אין קיך האָט געפעלט כיע די יידענע, אָבער נאָך ווי

געפעלט! — אקוראט ווי עס קאן געמאָלט זיין, אז סאכאקל איין מענטש
זאָל פעלן צען מאָל, צוואַנציק מאָל, זיין אָרט — פארקילט, ווי אַף
אייביק אויסגעקערט... אין דער גרויסער וויסער קיד, אזוי האָט זיך
געדאַכט, זיינען נאָך ניט אָפגעשטאַרבן די ווידעהאָלעס פון אירע
שטענדיקע געשרייען:

— קאַטערושנע ראַבאָטע!

— האָב אינזינען אלעמען מיט יאיכעלעך!

— אירדל געצאָקעט.

— צעלייג דעם אויוון פינף מאָל אַ טאָג.

— באַס דריי מאָל אַ וואָך קוילעטש!

— אַ הויז אַף אַרויסצוציען כאַ אַ קעכנע די קליין!

און טאָמער אויסגעלאָזט דאָס האַרץ צו דער ניטידישער דינסט,
צו יאָן דעם ספרווש, צו יאַנקל דעם פורמאָן, צו שיינדל דער לאַג-
גער. ערשט היינט נאַנצפרי האָט זי שיינדל דער לאַנגער אויסגעד-
וואָהפן:

— ניי, ניי... טראָג פון זיי די טעפעלעך...

אין די אויסבאַהאַלטענע צימערן האָט די מוטער שוין פון לאַנג
זיך געטוהעט מיט מעקלעךקעס, וואָס נעמען זיך אונטער אָפצורירן
פון אירטוועגן די אָדער יענע גווירישע קעכנע אין די אַרומיקע
שטעט.

איצט, אַרײַנקומענדיק פונעם ווינטערדיקן פינצטערן דרויסן אין
קיד אַרײַן, איז פענעק פאַרגליווערט געוואָרן פון ניט גלייבן, אז
גרויסע פרויך קאָן אין זיין לעבן געשען — אַף כאַיע דער יודענעס
אָרט, צווישן הייסן אויוון און באַנייסראַפגעווישטן טאַפּטשאַן, איז
מיט אַ פרויש פאַנעם, מיט איר גאַנצן כײַן, מיט אַ גלאַנץ אין די
שמייכלענדיקע אויגן, געשטאַנען בוני די קעכנע. די לעצטע כאַדאַ-
שים — זי האָט אָפגערוט באַ איר קרויווע אין לאַקשווקע, זי האָט
געדײַט ערגעץ ווייט, — איז זי ווי אסאך ייגער געוואָרן. אירע
שמייכלענדיק-צונױפגעצויגענע אויגן האָבן, דערווענדיק פענעקן, אַ
ציטער געגעבן, די ליפּן — אויך. אירע הענט, פאַרקאַשערט בײַן די
עלנבױגן, זײַנען גאַס פון אַרבעטן באַם טאַפּטשאַן, זי האַלט זיי דער
ריבער ווייט פון איר נײַעס קליידל, וואָס זי האָט ניט באַוווּזן אײ-
בערצוטאָן. ווי טאַמער באַם ריידן האָט איר רעכטע באַק באַקומען אַ
טיפּ גריבעלע, נאַענט לעבן מױל:

— פענדריק!...

— זע נאָר!...

— אויסגעוואָקסן!

— פענדריק!...

מיט צענומענע נאָסע הענט אַ שפּאַן געגעבן צו אים, זיך געשווינד אָנגעבויגן, געטראָפּן מיטן ערשטן ציטערדיקן קוש אין פענעקס אויגן. ווי צערולט האָבן זיי זיך אַרומגעטאפּט, צוגעדריקט כאַס צו פּאַנעם. כּוּנִי האָט אים געשווינד געקוישט און געלעקט, ווי אַ הינטיכע — אַ הינטל; צי האָט זי עס ניט געמאָן דערפאַר, וואָס ער האָט איר דאָ מער ווי אלץ דערמאָנט אָן איר ליבע מיט גערשלען — ער, פענעק, דער איינציקער גוטער פּריינט פּון איר ליבע — צי האָט זי ניט געפילט אין אים דעם נאָכטאָם פּון יענע שטראַלנדיקע זומערדיקע זון-נעץ? אירע הענט האָבן פענעקן שטאַרק נאָס געמאַכט זיין פּאַנעם, נאָר פענעקן האָט זיך געדאַכט:

— עפעס אַ מאָדנע מעכניעדיקע נאָסקייט.

דאָס איז, ביכלאַל, נעווען דאָס ערשטע מאָל אין פענעקס לעבן, ווען אים זאָל האָבן עמעצער מוטערלעך געקוישט. דאָס געפיל איז נאָך-דעם אַף לאַנגע יאָרן פאַרבליבן הענגען אין פענעקס לעבן — אַ געפיל פּון ווייטעמלעכן נאָכעם.

ווי זיין טעווע איז, האָט ער אין אָדעם געפיל זיך גלייך געמאַכט אַ סימען:

— סע מאַכט אַזש טראַנק...

פאַרוואָס-זשע האָט דאָ יאַנקל דער פּורמאַן זיך אַזש אָנגעבויגן און געקייכט פּון געלעכטער? פאַרוואָס האָט שעלמיש געדרייט מיט די אויגן יאָן דער סטרוזש? פאַרוואָס שמיכלט מיט אַן אויסגעלאַסענער נאָז אפּילע די נייע ניט-ידישע דינסט? — פאַרוואָס ווינקען זיי אלע מיט אַזוינע פאַרשוועבנדיקע רעמאָזים?...

פענעקן האָט עס אַי שטאַרק געוונדערט, אַי באַליידיקט.

ער האָט געזען:

בלויז איין שיינדל די לאַנגע האָט אַזאַ פּאַנעם, אַקוראַט ווי זי איז זיך אליין מעקאַנע, וואָס זי זעט עס — די האַרציקע באַגעגעניש פּון כּוּנִי מיט אים. אין אירע היציקע אויגן זיינען געשטאַנען טרערן — זי האָט בידנאָר ליב געהאַט צו זען אין לעבן דאָס אייגענע, וואָס זי לייענט אין אירע יידישע ביכלעך.

שפעטער האָבן פּאָליעק מיט בליומען פענעקן ניט איינמאָל אויס־
געוואָרפֿן:

— גיי, קוש זיך מיט בוננין...

פון דעם האָט פענעק באַשלאָסן, אַז קוישן זיך מיט בוננין אין, אַפּאָר
נעם כאַ פּאָליעקן, כאַ בליומען און כאַם גאַנצן, "הויז" פאַרעכנט פאַראַן
אוויירע, נאָר אויב אַז אוויירע באַם, "הויז", אין האָם מיטאַסמאַם אַ
גוטע זאַך... פענעק האָט ביכלאַל אַף קיין איינע פון זיינע אוויירעס
קיין סאַראַטע ניט געהאַט, ערגעץ טיף אין זיך זיך געגרויסט מיט זיי,
ווי פּאָליעק מיט בליומען — מיט זייערע מוצוועס.

7

גוט וואָלט געווען, ווען אַלע פון, "הויז" פאָרן איצט אוועק, ווי אום
זומער, און ער, פענעק, זאָל בלייבן אַליין מיט די קיך־מענטשן. ער
וואָלט דאָן אַ שפיי געטאָן אַף שלוימע־דאָווידן, אים אָפּגעהערט צו
היטן זיין הונדערטער, און זאָל מען נאָכדעם אים, פענעקן, באַשטראַפֿן;
ער וואָלט דאָן אָפּגעהערט אויסצובאַהאַלטן זיך כאַ צירלען אין שטוב
מיטן בוך, "יעריאַם האַטעווע" (*), וואָס ער האָט דאָרט די לעצטע טעג
אַראָפּגעשלאַפֿט פונעם בוי־דעם. האָס בוך וואָלט ער געבראַכט אין קיך,
אַרום אים וואָלטן זיך אויסגעזעצט אַלע — בוני, יאַנקל, שיינדל די
לאַנגע, די ניט־ייִדישע דינסט — זי פאַרשטייט נישקאַשע ייִדיש —
און ער וואָלט זיי אין בוך פאַרטייטשט איטלעכס וואָרט, — זאָלן זיי
אויך וויסן פון וואָס נעמען זיך טאַג־און־נאַכט, זאָלן זיי וויסן, אַז ווען
סע בליצט, איז שוין גאָר נאָכן רונער, און זאָל זיי אום זומער אזוי ניט
אַרויספאַלן די געשאַמע...

נאָר אין, "הויז" טראַכט מען אפּילע ניט איצט אוועקצופאַרן. אין
"הויז" — אפּילע ווען קיין געסט זיינען ניטאָ — פאַרוואַרפט מען
פונדעסטוועגן די קיך־מענטשן ביז איבער די קעפּ מיט אַרבעט. אין
קיך לייגט מען זיך זייער שפּעט שלאָפֿן. אין, "הויז" איז מען עפעס
ביזגאָר זיכער: מע איז באַשאַפֿן געוואָרן אוממיטן אַף צו זיצן ליידיק,
קעדיי אַנדערע זאָלן, כאַלילע, קיין איין רעגע ליידיק ניט זיצן. פענעקן
אַרט עס ביזגאָר, אַלעמיי מע האָט אוועקגעשטעלט יאן דעם סטרויש

(* נאַטורוויסן.)

דייניקן אין הויף דעם פארשלאסענעם אפטריוט. ווען פענעק און בוני די קעכנע האבן בעיאד, וואָלטן זיי אף אָ-דער אַרבעט אוועקגעשטעלט פאָליעקן. בוני די קעכן זאָגט טאַקע:

— זייער טינעף... א שפילעכע? — זאָלן זיי עס אליין גיין ווערן. יאָ — א ברירע האָט ער? — אז ער מיינט נאָר וויבאלד: מיט די דריי רובל אַ כוידעש, וואָס ער נעמט. אין „הויז“, האַנדלט ער א גרויסע מעציע. פענעק מיינט, אז ס'איז זייער וויכטיק צו שטיין אביסל לעבן יאנען הינטערן אפטריוט און זען ווי ער „טוט עס“. יאָ, זעט ער, דרייט באַם „שטיקל אַרבעט“ מיט דער נאָז. איצטיקס מאַל מיינט שוין, אפאַנעם, יאָ אונד, אז קיין גרויסע מעציע האַנדלט ער ניט; זיין פאַנעם פאַרקוימט זיך, ווייט זיין מויל שעפטשעט זייער שטיל עפעס אַ מיין בייזע שפּרוך. און ווידער געדענקט עס פענעק אין זיינע שפע-טערדיקע יאָרן — אין יאָנס שפּרוך, דאַכט זיך אים, מע זאָל גע-ווען אַנציען דעם אויער, וואָלט מען געווען דעהערן די צייןקריצנדיקע ווערטער:

— ס'עט ניט זיין געשענקט.

— ס'עט ניט זיין געשענקט...

בוני אין די ערשטע וואָכן — ווי נאָך א קור.

פענעק קוקט:

זי טראָגט אף זיך פריידיק כאַיע דער יידענעס שווערן יאָך.

איר אַרבעט:

אימזינען האָבן אלעמען מיט יאיבעלעך, הייצן עטלעכע מאַל אין טאָג דעם גרויסן אויוון, באַסן כּוצן ברויט אַלערליי געבעקסן, ניט אָפּ-טרעטן ביז שפעט אין אָונט פון פייערדיק הייסן אויוון, אָנפילן פאַר-ושיידענע דארע קישקעס, ניט אומהערן אריינצורוקן, אַרויסצורוקן פאַרשיידענע בעקנס.

בוני — א פריילעך-טאַנצנדיקע טוערן, ווי זי וואָלט זיין אַ קעכן בלויז פון פאַרגעניגן וועגן. נאָר ביסלעכווייז אָנעהויבן צוצושטיין, ווערן מיר, באַקומען שוואַרצע גריבער אונטער די אויגן. האָט באַ-שלאָסן:

— ניין, אזוי וועט עס ווייטער באַ מיר ניט גיין.

זי האָט אַין קיך געזאָגט וועגן די „הויז“-מענטשן:

— זיי ווערן פון יאָר צו יאָר ערגער.

— מע צעשטאפט זי די קישקעס. איך וואָלט א באַלן זיין וויסן —
ווער?

יאנקל דער פורמאן האָט דערוף קאלט געענטפערט:

— איך האָב זיך מיט זייערע קישקעס קיינמאָל נישט געפאָרעט —
כ'מיעט זיך.

בוני האָט געפרעגט:

— עפשער איך?

שינדל די לאַנגע האָט דאָ אָפגעשווינגן, נאָר מע האָט עס איר
מויכל געווען; מע האָט געוויסט: זי האָט אַ שוואַך האַרץ.

בוני האָט אין יענעם טאָג זייער שארף אַרױנגעזאָגט דער באַלע-
באַסטע:

— דריי מאָל אין וואָך וועל איך קיין ברויט נישט באַקן.

די מוטער:

— די קינדער קאָנען נישט עסן קיין אלטגעבאַקנס.

בוני:

— פון אלטגעבאַקן ברויט קוואַקען כאַ קיינעם נישט קיין זשאַכעס
אין מאַגן.

די מוטער האָט אָפגעווישט די ליפּן — אין „הויז“ האָט מען גע-
וויסט: בונים אַרבעט וועלן קיין צען רוכעס נישט אָפּטאָן, קיין שום
אַנדערע עכענע וועט זיך אַף איר אָרט לאַנג נישט האַלטן.

בוני האָט געקאָנט אויסשויןעצן, וויפּל איר האַרץ גלויבט וועמען
זי וויל — אפּילע שיינדל די גרויסע, אפּילע די מוטער אליין. זי
האָט זיך אױנגעשטעלט אָפּצושטעלן אינמיטן הויף מיכאַעל לעווינען
אליין און אים אָפּגעבן א „פּאַטשאַטעק“, אַלעמיי מע פאַרשפּאַרט
פענעקן אַף אַ גאַנצן טאָג כאַ שלוימע-דאָווידן.

בוני איז נישט געקראַכן נאָך קיין וואָרט אין קעשענע:

— וואָס פאַר אַ טאַטן אַרט נישט, אַז זיין סינד איז אַן אַרעסטאַנט?

מיכאַעל לעוויין האָט איר דערוף געענטפערט:

— גיי צו דער באַלעבאַסטע... לאָז מיך צורו. איך בין אַ מאַנע-

ביל, איך ווױס נישט.

אפּן וועג פון הויף אין „הויז“ האָט ער דערוען עטלעכע באַשריי-
בענע בלעמלעך, וואָס מע האָט אַרױסגעקערט פונעם „הויז“ אינױנעם
מיט מיסט, אָנגעמאַכט אַ גוואַלד. די באַשריבענע בלעמלעך, האָט זיך
אַרױסגעױזן זײנען פון זײנע בעזשבוײנעס.

שלוימע-דאָוויד און די שלוימע-דאָווידקע האָבן געציטערט איי-
מעס-מאָוועס, אז מע וועט זיי ניט דערצאָלן דעם נאָנצן הונדערטער —
פענעק האָט אַליין אָנגעהויבן גיין אהיים אלע איינס אזויגער באַטאָג,
עסן דאָרט אינײַנעם מיט די קיך-מענטשן. די מוטער האָט עס ניט
כאַמערקט, געהאַט אין ישנע טעג ערגערס אַף איר קאַפּ — זיי האָט
אָנגעהויבן זייער אָפט אַרויסרופן צו זיך די טאַכטער, שיינדל די גרוי-
טע, זיך סוידען מיט איר אין די אויסגעבאָהאַלטנסטע צימערן. פענעק
האָט אונטערגעהערט, ווי די מוטער מיטן פּאָטער האָבן גערעדט, —
ס'האָט זיך געהאַנדלט וועגן דעם, וואָס צו אַסאך פון זיינע געשעפטן
האָט דער פּאָטער אָנגעהויבן דערלייגן.
די מוטער האָט געזאָגט:

— דער קאַפּ איז דיר מיר. איז דו אָפּ א כויתעש און מאַך ניט
קיין געשעפטן.

דער פּאָטער האָט איר געענטפערט בייז:

— וואָס מיר, „דו אָפּ“? וואָס מיר „מאך ניט קיין געשעפטן“? ...
אויב ניט די געשעפטן, וויל איך ניט לעבן אַף דער וועלט.

1

אינמיטן ווינטער האָט פענעקס פּאָטער זיך אויסגעקליבן צוליב זיינע
געשעפטן קיין קיעוו.

אין קיעוו:

פון ס'דאַו אָנגעמערקטע געשעפטן האָט זיך אויסגעלאָזט אַ כווי-
דעם — די לעצטע צייט איז אים, ביכלאַל, געגאנגען מיט דער פוטער
אַראָפּ. אַנדערע האָבן זיך נאָך אַלץ אָנגעשלאָגן צו מאַכן מיט אים
שוטפעס. מיכאַעל לעווין האָט געשריבן אַהיים:

— אַ געשעפט קאָן איך, דאַכט זיך, אַרומטראַכטן פון אַלע זייטן,
נאָכדעם לאָזט זיך אויס — אַ נעכטיקער טאָג.

אין קיעוו האָבן זיך בלוז פאַרשטאַרקט זיינע ווייטעקן, ניט געד-
לאָזט שלאָפן באַנאַכט. אַרום אים איז ניט געווען קיינער, ווער עס זאָל
אים צו דאָקטוירים שלעפּן, און טאַקע ווייל אזוי, איז ער, דער גרוי-
סער אַקשן און ניט-גלייכער אין דאָקטוירים, פאַרן אָפּפאַרן אַריינגעד-
האַנגען צום אַלטן באַרוימטן פּראָפּעסער טריטשעל — ווי בלוז צוליב
קאַרגן הויצאַעס, ווייל קיין קיעוו איז ער דאָך שוין סיירוויסיי געפאַרן.
דער אַלטער פּראָפּעסעד — אַליון אַ האַלבער מעס — האָט מיט זיינע
פּאַציענטן זיך שוין אָפּגעפירט אַן שום פּוּצן, ווי מיט זיך אַליון; ער
האַט געזאָגט וועגן מיכאַעל לעוויןס קרענק:

— זי פירט גלייך אַהינצו. קיין אָפּעראַציעס העלפן דערביי ניט,
נאָר מע מאַכט זיי.

מיכאַעל לעווין, כאַטש ער האָט ניט געגלויבט אין דאָקטוירים,
פונדעסטוועגן האָט ער אוימסטן זיך אומגעקערט צום פּראָפּעסער אין
צײַמער, קעדיי נאָכאַמאָל איבערצופּרעגן:

— הויזל קאן עס נאך געדויערן?

דער פראפעסער האָט ניט פארהגעסן, וואָס ער האָט געזאָגט פריער:

— עטלעכע כאַראַקטערן פּינאָטלעך צו דער שאַ קאָן מען ניט וויסן.

מיכאַעל לעווין האָט אַ טראַכט געטאָן. ער האָט געפרעגט:

— און ווי וואָלט גשווען, ווען איך וואָלט יא. איינגעגענגען אַר

דער אַפּעראַציע, — סע קאָן העלפּן?

דער פראפעסער האָט ווידער ניט פארהגעסן זיין פריערדיקן ענט-

פער:

— כ'האָב אייך געזאָגט: א גרויסער סאָפּעק.

נאָר אויב אזוי האָט מיכאַעל לעווין שוין אַזאָדע ניט געהאַט,

וואָס צו פארלאָזן זיך אַר דאָקטוירים — ער איז געפאַרן אַהיים.

אין וואַנגאָן — דרייַע קלאַס — אין אויסגעקומען צו באַצאָלן

שטראַף דערפאַר, וואָס ער און נאָך אַ פּאַר יידן האָבן געהאוונט אַר

אן „עפּנטלעך אַרט“ אין טאַלעס-און-טיפּילן. מיכאַעל לעווין האָט זיך

ארויסגערופן אַפּצוצאָלן דעם שטראַף אויך פאַר די איבעריקע יידן,

אוינער פּון זיי — פּון אַ נאָענט שטעטל, ניט קיין רייכער — האָט

דערקענט לעוויןען. מיכאַעל לעווין האָט צו אים געזאָגט:

— נננא... סע הייסט שוין: צוכאנפענען זיך צו יענער וועלט...

געמיינט מיט דעם דעם שטראַף, וואָס ער האָט נאָרוואָס פאַר

אַלעמען אַפּגעצאָלט.

דער ייד האָט געפרעגט:

— וואָס-זשע? — איר האָט אין אייער לעבן ניט געגעבן קיין

גרעסערע צדאַקעס?

מיכאַעל לעווין האָט געענטפּערט:

— פונדעסטוועגן. איצט איז עפעס אַנדערש...

דער ייד האָט געשמייכלט:

— איר מיינט: וון א געשעפּט-מענטש, הייסט עס, ווייסט איר,

אז סע לוינט?... —

מיכאַעל לעווין האָט זיך אומגעקוקט אפּן יידן זייער ערנסט —

דער ייד קלערט: ער זאָגט א גלייכווערטלעך? — צו קלערט ער: ער

זאָגט אן עמעס?... —

מיטן פראפעסערס ענטפער אין מויעך — „עטלעכע כאַראַקטערן,

פּינאָטלעך צו דער שאַ קאָן מען ניט וויסן“ — אין ער אין גרויסן

וואגאן דריטע קלאס געכליבן זיצן אף זיין אָרט באַם פענצטער; דעם
צומס געלויב — ווי דער געלויב פון זיינע אַכט-ניין-און-זעכציק יאָר.
ס'איז געווען אין ווייסן כוידעש פּעווראַל — האַרטע פרעסט, טיפע
שנייען, לעצטע גומע שלויפונגעס; פון אַרומיקע פּעלדער האָט מען
אף פיל פורן געפירט אין אוילעניש מאַטעריאַלן צו די באַן-סטאַנציעס;
אין גליטשיקן געלויב פון יעדער שליטן — א' ביישפרוך:
— דער ישליטוועטס יענע שוין לאנג ניט האַלטן.

— כאַפ אַרײַן, כאַפ אַרײַן...

מיכאַעל לעווין האָט זיך אַ נעם געגעבן צו זיינע בונעס-מאַשן,
צווישן בריוו און קאַרטלעך געפונען ווייס פּאַפיר, געבעטן באַם באַר
קענטן יידן אַ שרייב-פּענדל און לעבן זיך, אַפן קליינעס וואַגאָד
טיש, גענומען שרייבן, ווי זיין טעווע — מיט אַ ציטערדיקער האַנט,
מיט זייער דריבע אַויסלעך. ערשט אין אַ צייט אַרום האָט מען דאָס
שטיקל פּאַפיר געפונען אין איינע פון זיינע מאַשן — דאָס איז געווען
אַ מיין אָנהייב פון אַ נייער צאַוואַע.

דער יוד האָט נאָכדעם וועגן לעווין דערציילט:

— זיך אונטערגעבעט זיין מאַנטל אף דער האַרטער באַנג —
טאַקע דאָרט, אין וואַגאָן דריטע קלאַס, זיך צוגעלייגט, די אויגן —
האַלב-צוגעמאַכט, זיין מויל — האַלב-אַפן. געלעגן אזוי אַ גומע, עפּ-
שער צוויי, צי דריי שאַ. מענטשן אין וואַגאָן האָבן זיך געשראַקן, ווי
פאַר אַ טויטן.

ווייניגער, נאָר אין אזאַ לינגדיקן צושטאַנד האָט לעווין גע-
טאַקע דאָרט אין וואַגאָן דריטע קלאַס — אף איינער אַ גרויסער סטאַנ-
ציע געטראָפן זיין געוועזענער שוטעף געכעמיע ברוסטאַנציע — גע-
האַט דאָ ניט ווייט גרויסע וועלדער און אַרומגעפאַרן פון איין וואַלד
צום אַנדערן. געכעמיע — אַ שווערפודעוודיקער, מיט זייער אַ גרויסן
בוך, מיט אַ רייעך פון אלערליי גערויכערטע פּליישן, פאַרפראוועטע
בראָנטעס און גוטן פייקע-טאַבאַק — האָט מיט קאָכטיקע אויגן-גרייב-
לעך אַ קוק געגעבן אַפן לינגדיקן לעווין, וועמען ער קען קומאַט נאָך
פון קינדווייז אָן, צעפרידענערהייט זיך גענומען טרויסלען אייניגעס
מיט זיין ברוסטיקן באַם:

— עפעס, ווי דו זאָלסט נאָר ניט זיין קיין געוויר, ווי דו זעסט
מיך לעבן... ווי פאַרט עס אַ מענטש דריטע קלאַס, אזש פון קיעו? ...
דו אוינער און אוינער! אַ? ... איך — סאַכאַל דריי בירנע סטאַנ-
ציע

ציעט, פאָר איך אין צווייטער, טראכט מיר: ביל דורכגיין דורך דער
 טער קלאַס — עפשער פאָרט א היימישער מענטש, כ'טו א קוק —
 דו ליגסט... כ'האָב געמיינט: ס'א קאפּצן, ווי דו זעסט מיך לעבן...
 ער האָט זיך אויסגעשיילט פון זיינע פוטערס, זיך צוגעזעצט אַקעגן
 אף דער באַנק, אריינגערקט דעם קאָפּ ביזן קאָדק אין געשפּנטן ווער-
 רענצל, א זאפּ געגעבן אין רענצל פון א פלעשל, א קריי געגעבן:
 — ישטאַרקע פּרעסט... א גוטער שלוטוועגס... מע פירט מאַטעריאל
 פון די וועלדער, מע פירט און מע פירט...
 געטאָן א ישטרעקזאזים צו לעווינען דאָס פלעשל:
 — נא, ווילסט עפשער אויך?... סע דערוואַרעמט... סע גוט —
 פארפראוועט מיט מאַהאַנצן-שאַלעכז...
 באַנייס א קוק געטאָן אפּן לינגדיקן לעווינס פאָנעם, פאַרנעסן אף
 א רעגע אָן זיין לינקער האַנט, וואָס זוכט אין רענצל עפעס צוצובייסן:
 — וואָסו דיר, מיכאַעל?... כאַלילע, עפעס ניט געזונט?...
 זיך דערמאָנט אין דער האַנט, וואָס אין רענצל, זי ארויסגעשלאַפּט
 אייניגעם מיט א ישטיק היימישער האַרער קישקע, אייניגעם מיט א
 געפעפערטן און געקאָבלטן רייעך, גענומען קייען און ריידן:
 — דו, מיכאַעל, ביסט ישטענדיק געווען א גאַלען אף זיך אַליין...
 א גאַלען אף דיין געזונט און א גאַלען אף דייןע געשעפטן... ווער
 ס'האָט זיך צו דיר צוגערירט, איז אייניגעם מיט דיר ניוועק געוואָרן...
 דערהויפּט, די לעצטע יאָרן... ווייסט פאַרוואָס? — ווייל דו ביסט
 צוויי מאָל קלוג און דערצו נאָך מיט א שמיציק... מיט אַן אויבערשש
 דריידל... און אין געשעפט האַרף מען זיין נאָר קלוג איינמאָל... צוויי
 מאָל וכאָכעם איז גוט אין לערנען, אין געשעפט איז צוויי מאָל קלוג —
 א נאָר... דיר האָט זיך ישטענדיק געוואַלט ראַק עפעס נייס... א כיר-
 ברויעריי אין אומאַן האָט זיך דיר געגלוסט... וואָס איז די פּולע? אַז
 דו דערלייגסט און דערלייגסט... אין קיעוו אין די ברויערייען דערלייגט
 מען ניט, אין דו דערלייגסט, וואָרעם, וואָס יענע קאַנען, קאַנען מיר
 ניט... כ'האָב דיר פון אָנהויב געזאָגט: „ס'איז ניט פאַר אונדז"...
 וואָרעם אונדזערער א סויכער מוז גיין האַרט כאַ דער ערד, זיך דרייען
 אַרום פאַרען, ווי אונדזערע טאַטעס... וואָלד? — האַנדל מיט וואַלד.
 אַן איטמלעל* איז זיס ווי צוקער, א גראַלניע איז געווען גוט אַמאָל,

(* איטקע—געמען פּראָצענט פאַר געלט, זיין א וויכערניק.)

ווען מע האָט געקאָנט מאַכן עפעס מיט די גראַדן. איבעראַיאָרן וויין
 איז גוט אָפּצוקויפן באַ אַ פּאַרעץ, וואָס אז ער וועט ניט האָבן באַלד
 קיין געלט, וועט ער זיך הענגען. אמאָל איז גוט אַ מיל — בעסער אין
 אַרענדע, אַינדער און אַיגענע, און שוין... אד קאָן, ווייטער קריך ניט.
 ריך האָט דער קאָפּ געטראַגן צו נייע גרויסע געשעפטן. וואָס דו האָסט
 פּאַהדינט באַ די קליינע געשעפטן, האָסטו דערלייגט באַ די גרויסע. איך
 וועל דיר אופמישן די מייסע מיט דער גרויסער גוראַלניע טאַקע באַ
 דיר אין שטאָט. האָסט זיך אומגעקערט פון אויסלאַנד, בין איך געקור
 מען צו דיר צו לויפן — דעמאָלט, שאַבעסצונאַכטס, „מיכאַעל“, האָב
 איך געזאָגט, „לאָמיר אוועקויפן די גוראַלניע, מע וויל זי פּאַרקויפן אַף
 ברוך, אַ דייגע — לאָמיר זי קויפן אַף ברוך, מע וויל פאַר איר אַ שיי
 בעש, מע זאָגט: עס ליגט אין איר און אַשירעס“. דו אָבער ביסט באַלד
 געקומען מיט דיינע דרייעכצן: „מע דאַרף פריער אַראָפּברענגען און
 אינזשעניער, פון דער גרויסער גוראַלניע קאָן מען גרינג מאַכן אַ סאַ-
 כאַרנע זאָוואָד“... דיינע באַלוימעס. ווי קומסטו צו אַ סאַכאַרנע זאָוואָד?
 האַק סע טראַגט דיר... האָסט זיך אָנגעהויבן קלייבן, דערווייל איז אַראָפּ-
 געקומען פון קיערו ווינעסונס זון, שאַוול, ער האָט עוין דאָ ניטווייט איין
 סאַכאַרנע זאָוואָד אין כובליווע און איינעס אין באַברוש. איצט צע-
 נעמט ער די גוראַלניע אַף ברוך און בויט פונעם מאַטעריאַל אַ דריטן
 זאָוואָד אין יוסטיווע. שאַוול טויג דערצו, און מיך האָט ניט געאַרט,
 איך זאָל נעמען דעוועך מעיאַד-לעיאַד... זיס ווי צוקער... ווי מיינסטו?
 — שלעכט צו נעמן מעיאַד-לעיאַד?...

נעכעמיץ ברוסטאַנעצקי האָט דערביי ניט אופגעהערט זייער ניד
 צו קייען די געקאָבלטע און געפּעפּערטע מייכאַלים. מיכאַעל לעווין
 האָט זיך אַ קרים געטאָן — אפּאַנעס פון גרויסע ווייטעקן — זיך אופ-
 געזעצט אַף דער יבאַנק, אַ קוק געטאָן אַף נעכעמיצען מיט האַלב-צויע-
 מאַסטע קרומע אויגן, זיין מויל — האַלב-אַפּן. ער האָט געזאָגט:
 — טו אַ שויווע, רייד ניט צו מיר — איך הער גישט.
 טכילעס אָונט האָט אים יאַנקל דער פּורמאַן געפירט פון דער לעצ-
 טער סטאַנציע. ס'איז געווען באַ און אויסגעשמערנטן הימל, באַ אַ פּראָ-
 סטיקן שליווענס, באַ אַ פרוילעכן געלאַף פון די אויסגערומטע רויטע
 פּערד, באַ אַ באַנאַכטיק שטיילן גלייטש פון שלימן.

יאַנקל האָט נאָרעם דערציילט אין קיך:
 — ער האָט זיך קוים אַרויסגעראַטשקעוועט פונעם וואַנאַן, דער

אלטער. איך וואָרף אָף אים אַרויף דעם שאַפענעם טולופ, און ער פֿינד זערט זיך ניט. איך טראַכט מיר: „עפעס גיט זיין טעווע.“ איך דעק אים אַרום די פּיס אין שליסן מיט דער בערעניצע, טוט ער עפעס אַ בורטשע — עפעס גיט זיין קאַל. דעם גאַנצן וועג, אַ גו, ער זאָל עס אויפֿריידן אַ וואָרט. שטענדיק, ער קומט פֿונעם וועג, טשעפעט ער זיך צו מיר, בייזערט זיך. דאָסמאָל — גאַרנישט... זיך אוינגענורעט אין שאַפענעם טולופ און שוין, בורטשעט גיט, אלעמיי איך פֿאַר גיך, אלעמיי איך פֿאַר פֿאַמעלעך. איך טראַכט מיר: „ע, פֿע!... אַ טוויר, אַז ער פֿערעבענדיעוועט גיט, איז שוין אַ שלעכטער סימען“...
 ס'איז געווען אַרום האַלב צען אַזויגער אינאַוונט. פֿענעק האָט זיך גאַוואַס געהאַט אומגעקערט פֿון שלוימעראַוויך. ער האָט באַגלייך מיט אלע קיךרעמענטן אויסגעהערט, וואָס יאָנקל דערציילט, אַ טראַכט געגעבן און איז אַוועקגעפֿאַנגען אין שרייב-צימער, אַ קוק געבן אַפֿן פֿאַטער — אַ קוק געבן, וויאָזוי זעט עס אים, ווען אַ טוויר פֿערעבענ-דיעוועט גיט און ס'איז אַ שלעכטער סימען...

2

די מייסע מיט אלטער מייסעם — מיטן אָפֿגעמאַלענעם זאָק הרעמטשקע, וואָס שלוימעראַוויך האָט געמוזט באַ אים אָפֿנעמען — איז אַוועק איבער דער שטאָט.

פֿענעק מיינט:

ווען אַ מייסע לאָזט זיך אַוועק שפּאַצירן, איז פֿונקט אַזוי טשיקא-ווע איר נאָכצוקוקן, ווי ווען אַ שפּאַציר לאָזט זיך אַוועק אַ מענטש — ווהיין וועט זי צוערשט אַריינקומען? ווער וועט איר צוערשט אָפֿ-געבן אַ שאַלעם-אַלייכעם?

די מייסע מיט אלטער מייסעם, זעט פֿענעק, האָט עפעס גאָר קיין מאַזל גיט דאָ, אין די הינטערגעסלעך, וווּ דער האַלעס — זינט די היגע גרויסע גוראַלניע האָט אָנגעהויבן פֿוסטעווען — סקריפעט אַף אלע פֿאַר דערשטע און הינטערשטע טירן. די לעצטע גייסן, וואָס פֿענעק האָט פֿון דאָרט געבראַכט אין קיך אַרײַן:

— ייסראַעליהערש דער סטאַליער האָט פֿאַרקויפט די מאַשקערס זיין קעלביקע קו, ווייל ער האָט גיט, וואָס איר צו געבן עסן, און די קלייענדיקרויטע שטריקלדייערקע איז שוין ווידעראַמאַל שטאַרק מער בערעם, באַטש זומער האָט זי אַליין געשריען אַף דער גאַנצעם גאַס:

„א מאַקע איר, דער וועלט!... אלע יאָר וועל איך גיין צוליב איר זיך
צעלייגן אין קימפעט?“

נאָך אַ ניים:

— „מויזשע, וואָס טראַכסטו? — נעם דערהאַרנע אַ געוויר!“

הייצט ער שוין מער ניט מיט זיי דעם אויוון — „דער אויוון, —
זאָגט ער, — איז אַ גאַלען: ער שלינגט איין צוויי אָבערעמעס האָלץ,
אוידער ער הייבט אָן אַרויסצולאָזן פון זיך אַ וואַרעם.“ אז ער קריגט
אַ פּאָד שייטלעך האָלץ, צעלייגט ער, דעריבער, אינמיטן שטוב אַ פּייער
און הייסט די קינדער זיך וואַרעמען. פונעם רויך קאָן מען דערשטיקט
ווערן. די שטריקלדרייערע, אז זי האָט געפרוּווט אַריינשטעלן אַ פּוס
צום באַנדער אין ימטוב, האָט זי כּאַלד אַ געשריי געטאָן: „אוי, איכל
מאַפל זיין!“ זי האָט געזאָגט צום באַנדער:

— „מויזשע, וואָס טראַכסטו? — נעם דערהאַרנע אַ געוויר!“

מויזשע האָט איר דערוף געענטפערט:

— „וואָס-זשע — סע כאַ מיר אַ פּרויסע זאָך?“

ניין, דאָ איז די הינטערגעסלעך, ליגט די מייסע מיט אַלטער מויד-
טעם קיינעם ניט אינזינען — מע הייבט פּאָשעט ניט אָן צו פאַרשטיין:
— וואָס איז דאָ די כּריפעס?

איז זי אָבער קיין נאָר ניט, די מייסע מיט אַלטערן, שפּאַצירט
אנוועק אין מאַרס, צווישן די קראַמען און קלייבט צוגויף אַרום זיך אַ
רעדל. פון דאָרט כאַפט זי זיך אַריין פאַרנאַכט אין גרויסן בעסמער-
דעש, הייבט אָן אַרומצוגיין איבער אלע פאַרמעגלעכע און רייכע הויז-
זער. איצט קאָן מען דאָרט שוין די מייסע אומעטום — גאַסן מיט
העטלעך האָבן געכאַפט פרומע היספּילעס פון אַלטערס ענטפער:

— „כאַ מיר האַסטו געפּויעלט, די וועלט, זאָל זיך באַהיין אָן
האַנדל.“

מיטן ענטפער האָבן זיך געווויקט אלע — פון די פרומע מאַסן-
קערס, וואָס האַנדלען מיט וואַגאַנעס שמאַטעס און מאַרדעווען זיך
כאַס דאַוונען, ביז געדאַליע דעם ערעזייסראַעל-פּויגל, באַ וועמען פּויד-
ערס פאַרזעצן זייערע פעלצן. פענעק האָט איינמאָל אַליין געזען, זיי
היידנדיק וועגן דעם, האָט אַרן יאַנקעלעס, דער רייכסטער קרעמער,
אזש דריי מאָל זיך אַ פּאַטש געטאָן אין שטערן, דריי מאָל אַ מאַד
געגעבן:

— איין! איין! איין!...

אפן אנדערן טאג איז פענעק אומיסטן דורכגעגאנגען לעבן און
יאנקעלעס פריזישער קראם — ער האָט געוואָלט כאַפֿן אַ קוט:
— אָנו? — ער האַנדלט נאָך, צי ניין?
ס'איז געווען אַ מאַרק־טאָג, און פענעק האָט געזען:
— אָ!אָ!.. טאָך אַ מיין האַנדלען! — דער אייגענער יאָסרען, וואָס
געווען!...

אויב אזוי, וועט פענעק מער ניט גלייבן, און מיט אומקערן שלוימע-
דאָווידן דעם זאק הרעמטשקע-מעל קאָן אַלטער מייטעס איבערמאָכן די
וועלט. אים איז קלאָר: אַלע פרומע יידן, וואָס האַנדלען און קרעמערן,
איז זייער געפעלן, וואָס אַלטער איז אזא אַרעמער און אזא טאָם. פון
דער אנדערער זייט אָבער פאַרשטייט ער ניט קלאָר:
— צו וואָס דאַרפֿן זיי עס?

פענעקן איז דעריבער געווען זייער טשיקאָווע, ווען אַריינקומענ-
דיק איינמאָל אין אַוונט צום פּאָטער אין צימער, האָט ער גלייך באַ-
מערקט:

— מע האָט זי שוין פאַרשלעפֿט אויך אַהער — די מייסע מיט
אַלטער מייטעס...

8

די מייסע, וואָס פענעקס טאַטע האָט דערציילט דעם צווייטן אָפֿ-
דערנאָכט נאָך זיין קומען פון קיעוו. פענעקן האָבט זיך: די מייסע
וואָלט ער געקאָנט נאָסדערציילן וואָרט אין וואָרט מיטן פּאָטערס
לאַשן:

— ווען אַף דער באַשאַפֿענער וועלט זיינען שוין געווען אַלע וויד-
מענישן, אויפֿעס, בעהיימעס, באַיעס, האָט מען פונעם הימל געשיקט
אויסרופן איבער דער גאַנצער וועלט, אַז אזוי, ווי מע רופֿט אויס אַף
אַ יאָרד:

— ווער פון די באַיעס וויל ווערן מענטש?
איבער וועלדער האָט מען אזוי אויסגערופן, איבער אַלע בערג און
גרינע שטרעקעס, וווּ בעהיימעס פּיטערן זיך, וווּ באַיעס יאָגן זיך און
לאַקערן.

דערהערט אזא מייסע, זיינען אַלע באַיעס און אַלע בעהיימעס גלייך
געפֿאָרן אַף אַ מאַנעפּשעך:
— איינס פון די ביידע: איז „ווערן אַ מענטש“ אַ שלעכטע זאך,
איז וואָס-זשע. דאַרפֿן מיר עס? עלע, ווידער, ס'איז אַ גומע זאך,

האָבן מיר שוין פון אלע יאָרן דעם קלאָל: וווּ אַ פעטער ביסן, וווּ אַ
גוטע זאך, פאלט סיידוי אַרײַן צום לײב — אויב אזוי, איז וואָס־זשע
דולט מען אונדז אַ מויעד? זאָל דער לײב זיך גײן ווערן אַ מענטש.

קאַכאווע. דריי טעג קעסיידער האָט דער לײב זיך געבאָדן, זיך גע-
וואַשן און געפרוּעט, זיך ניט פאַרנומען מיט רוּיב, ראַק געלעגן אַר
דער זון, די אויגן צוגעמאַכט, אין קאַפּ — געהויבענע געדאַנקען. אלע,
פאַרשטייט זיך, האָבן מעקאַנע געווען, זיך אויסגעמאַלט, וואָס פאַר אַ
שיינקייט פון אַ מענטשן דאָס וועט זײַן, ווען דער לײב וועט זיך געבן
אַ שמעל אַר די הײַנערשטע צוויי פּײַם און וועט אַרויס מיט לאַשן.
נאָר וואָס־זשע דען? — אזוי ווי אלע באַשעפענישן אַר דער וועלט האָבן
זיך זייערע סאָנים, און דער לײב אַוואַדע, דעהיינע: דאָס פּיקסל —
זייער קאָסט כאַפט ער, דער לײב, אַ העזל אָדער אַן אַנדער שמואַכטע
מאַשעש פון אונטערן מויל. איז זיך מעיאַשעו דאָס פּיקסל, גײט אַוועק
אין די טיפּע וועלדער צום עלפאַנט, געפּינט אים ערגעץ אין אַ העק, באַ
אַ וואַסערל און רופּט זיך אָן צו אים בעזע האַלפּשן:

— הער נאָר דו, בױז איינער, גרויס ביסטו, ווי אויג מעלעך האַר-
באַשן, בעטעווע ביסטו אויך נישקאַשע פון אַ פּרײַע, האָסט אַזאַ שאַעם-
האַקווישער, פאַרוואָס זאָלסטו ניט אַ פּרוּוו טאָן — עפּשער וועט נאָר
ווערן אַ מענטש ניט פּונעם לײב, נאָר פון דיר. שמעס, אַקעגן לײב
ביסטו זייער אַ פאַמעלעכער טוער, דערפאַר האָסטו אַנדערע מײַלעס:
ביסט קײנאַנאָרע אַ יעש, אַ גוטער כאַראַקטער, נישקאַשע פון אַ ישעם,
קײנער האָט צו דיר קײן מײַנעם ניט, אובעפּײן, זיי ניט קײן פּוילער
און זיי זיך מאַטרײַעך אַהײן, וווּ דער לײב, איך קאָן דיר זאָגן: ווערן
אַ מענטש אין, שײנט מיר, אַ וואַזשנע זאך.

איז אָבער די מײַסע, וואָס דער עלפאַנט, זאָל ער אונדז מױכל זײַן,
איז טאַקע אַביסל אַ פּוילער, דערצו נאָך איז ער ביז אַ געוויסער מאַד-
רײַגע מיט זיך קאַנטעט — ווערן אויס עלפאַנט גלױסט זיך אים ניט.
נאָר טראָד צו יענער צײַט האָט ער געהאַט צו טאָן מיט אַ קאָמאַרל — אַ
קלײן קאָמאַרל, גרויס ווי אַ פּלײ, האָט זיך אים אײַנגעגעסן אין רוקן
און זײַנט, און זײַנט פּונקט אַר אַזאַ אַרט, ווױהן מע קאָן ניט דערלאָבן
גען ניט מיט דער נאָז און ניט מיטן עק, און ס'טוט ניט אזוי וויי,
ווי עס פאַרדריסט — דער עלפאַנט האָט שױן אויסגעפרוּווט אַלערלײ
טרופּעס, זיך גערױבן מיטן רוקן אָן בײַמער אזוי שײַצערן, אַז די פעל
איז אָפּגעקראַכן און די בײַמער זײַנען אויסגערויסן געוואָרן מיט די

וואָרצילען, ער האָט שוין אויך געפרוּווט זיך קוליען מיטן רוקן אין
בלאָטע — דאָס שטייט ער טאַקע איצט באַם וואַסערל — טאָר קיין
זאך האָט נישט געהאַלפֿן: דאָס קאָמארל זויגט און זויגט, כאַטש נעם
און פאַל מיטן פּאַנעם צו דער ערד. טראַסט זיך דער עלפּאַנט: מיילע,
ער וועט באַדיי גיין ווערן אַ מענטש, עפּשער וועט ער דורך דעם פּאַטער
ווערן פּונעם קאָמארל. אַסיער — ער איז געטאַנגען. נו? און אז ער
איז געקומען אַהין, וווּ מע דאַרף, האָבן דאַפּקע שוין דאָרט געוואַרט
אַסאך כאַיעס, קימאט אלע — ווייל, ווי אַ זאך מאַכט זיך, טאַמער
פּאַסלעט מען דעם לייב. דער ערשטער איז, פּאַרשטייט מען, אַהין, זווהין
מע דאַרף, אַריינגעטאַנגען דער לייב, אָבער עס געדויערט נישט לאַנג, און
ער קומט אַרויס צוריק — דער אייגענער לייב, וואָס געווען, ער איז
נאָר אַביסל צעטראַגן, האַלט אין איין שרייען: „בעשעוויפּן! איך וויל
נישט, און שוין!“ הייבן, מינאַסטאַם, אַן די כאַיעס זיך נאָכצופּרעגן:
„וואָס האָט געטראָפֿן?“ ענטפּערט ער זיי: „מייסע ישׁעזאַיאַ קאָך האַיאַ:
איך קום אַריין, פּרעגט מען מיר: „וויססט ווערן אַ מענטש?“ זאָג איך,
„שייעך וועלן? — קאָמיד פּריער הערן, וואָס איז עס אַזוינס.“ זאָגט
מען צו מיר: „אַף איין פּוס קאָן מען עס דיר נישט דערציילן. איין זאך
קאָן מען דיר יאָ זאָגן: זאָלסט נאָך קיין יעסורים נישט האָבן — אז דו
וועסט ווערן מענטש, וועסטו רייסן און רויבן אַלערליי בעהיימעס און
כאַיעס נאָך מער, ווי איצטער, נאָך וואָס-זשע דען? קאָלומאַן דו ביסט
לייב ווייסטו נישט, אַז רייסן און רויבן איז מיעס, און אז דו וועסט
ווערן מענטש, וועסטו ווייסן, אַז ס'איז מיעס און וועסט דאָך רייסן און
רויבן.“ פּרעגן כאַס לייב די כאַיעס: „וואָס-זשע איז געוואָרן?“. „נאָר
נישט, — זאָגט דער לייב, — איך האָב געענטפּערט: אויב אַזוי דאַרף
איך עס אַף קאַפּאַרעס.“ אָפּגעזאָגט און נישט געוואָלט מער פּאַטערן
קיין צייט — אַוועק צוריק צו זיין רויב און צו זיין לאַקערן. דאָ איז
צום עלפּאַנט אונטערגעשפּרונגען דאָס פּיקסל: „נו, גיזזשע, דו...“
„אייסער. — האָט אַ מאַך געגעבן דער עלפּאַנט, — דאָסראַזיקע-אַ,
דאָס קאָמארל, וואָס האָט זיך איינגעביסן צו מיר אין רוקן — זאָל עס
מיר שוין בעסער בייסן.“ אָפּגעזאָגט און איז זיך אַוועקגעטאַנגען צוריק
אין די וועלדער. נאָכן עלפּאַנט איז אַוועק דער טיגער — כאַטש ער
האַט אַ קעצענעם מויעך, פּונדעסטוועגן האָט ער פּאַרשטאַנען, אַז עס
לוינט נישט דער גאַנצער אייסעס. נאָכן טיגער זיינען אַוועק צוריק צו
זייער רויב אלע אַנדערע בייעס — פאַר קיינעם האָט נישט געלוינט

דער איינעם... נו, און אז אלע זיינען שוין אוועק, איז געבליבן בלויז
די מאַלפע: זי איז דאָס אַרײַנגעגאַנגען אַהין, וווּ מע דאַרף און איז
געוואָרן מענטש..."

מיכאַעל לעווײַנס פּאָנעם איז יענעם אַפּרעזענטאָט — ערד געמישט
מיט געלער לײַם. כאַם מיט, אױבער די קאַנטאַ-ביכער, איז געזעפּן
מויזשע דער קאַסיר, געשטיקט אין זיך דעם יאָרעשליװע הוסט, מוירע
געזאַט, אז פּון הערן די מױסע וועט ער מאַכן אַ טאַעס מיט דער פען.
מיט פּאַרלױנטע הענט אין די אַרבל, מיט אַן אונטערגעהויבענעם אַספּל
צוגעשפּאַרט צו דער וואַנט איז געשטאַנען יעשיע פּרױדעס — דער
גרויז-גראַער, מיט צאַרעס-באַוואַקסענער, גערוקט די נאָז אין דער באַחד
אַרײַן. דער שאַטן, וואָס דער ווייכער קאַמפּ האָט פּון אים אָפּגע-
וואָפּן — אַ קורצער שאַטן, אַ קאַרליק.

מיכאַעל לעווין — וואָס מער זײַן פּאָנעם ווערט טױט, אַלץ מער
הײַן זיך זײַנע אױגן. ווי מיט צװײ הײַסע קױלן האָט ער אַ קוק גע-
געבן אַף יעשיען, אַף מױשען, אַף פענעקן, וואָס הערט די מױסע אין
זײַן פּאַרוקטן ווינקל. מיכאַעל לעווין האָט אױסגעלאָזט:

— דאָס האָט מען מיט אונדז געלערנט: „אַדאָם האָרײַשן איז געווען
אַ מאַלפע. די מאַלפע האָט זיך אונטערגענומען צו ווערן אַ מענטש,
פּראַווען מיט דער וועלט... נו, האָט זי עס געמאַכט... פּײַן... ווי אַ
מאַלפע קאָן... מע זעט דאָך שױן, ווי זי האָט עס געמאַכט..."

פענעק אין זײַן פּאַרוקטן ווינקל איז גאָך אַלץ שטאַרק פּאַרטאָן
אין דער מױסע, וואָס ער האָט גאָרוואָס אױסגעהערט, ער האָט קײן
צײט ניט אַ טראַכט צו געבן, פּאַרוואָס אַרט אים עפעס אין סאָף פּון
דער מױסע — ער ווײַסט אַלײַן ניט פּאַרוואָס, גאָר עפעס אַרט אים.
יעשיע פּרױדעס, זעט פענעק, טוט זיך אַ ווײַלדן קראַץ אין דער גראַער
פּאַטלע, פּאַרקײטשט זיך ביזזגאַר:

— נײַן, — זאָגט ער, — מיכאַעל... וועסט מיר מױכל זײַן...

ער האַלט אַ ווײַלע זײַן מױל ברייטצעפּנט, ווי אַף אַ געשרײַ טאָן
און לאָזט אױס גאַנץ רוין:

— וועסט מיר מױכל זײַן... דײַן מױסע מעג זיך זײַן אַ גאַנץ גלאַמע,

גאָר וואָס-זשע דען, ס'איז אַ געווירישע מױסע...

אַף מיכאַעל לעווײַנס פּאָנעם — אַ ביטערער קרײַם:

— אַ געווירישע?!... פּאַרוואָס?

יעשיע פּרױדעס:

פאשעט. דו זאגסט: „נו, האָט עס די מאַלפע געמאַכט“, וועל איך דיר דערפֿון זאָגן: ניין, איך, יעשע פריידעס, האָב עס ניט גע- מאַכט, אלטער מייטעס האָט עס ניט געמאַכט, וואָס געמאָסט עפעס אַרונטער אַלע אונטער איין דאָך?

מיכאַעל לעוויןס בליק — גלאַנציקבאַלוידיקט, ווי באַ אַ מענטשן, וואָס מע לאָזט איבער וויינעם אַליין אַפֿן ברעג-טייך און מע שווימט אַוועק אָן אים אַפֿן לעצטן שיפל.

— נו, און די געמאַרע? — פֿרעגט ער — די געמאַרע, אז אָדאָס האָרשן איז געווען אַ מאַלפע... איך פֿרעג: שטייט אַזוי, צי ניין?

יעשע פריידעס קאָן שוין ניט איינשטיין, טוט זיך אַ כאַפּ צו די געמאַרעס אין שאַפע, טיינעט צו מוישע דעם קאַסיר, טייטלט אין דער געמאַרע מיט אַ פֿינגער. ס'הייבט זיך אָן אַן אַכפֿעריי, אַ קריגעריי. מי- כאַעל לעווין וויל האָבן, אַז די ברירע צו טאָן גוטס אָדער שלעכטס איז געגעבן געוואָרן אַלעמען, איינמאָל פֿאַר אַלעמען, און ניט יעדערן באַזונדער. פֿענעקס געפיל: דער פֿאַטער, דער געוויר, וויל מיט זיך מיטשלעפֿן ערגעץ אין אַ טהאָם אַרײַן דעם קאַפּצן, יעשע פריידעס, דעם יאָרעשליװע מוישע דעם קאַסיר. מוישע שווייגט פֿון דערעכערעץ, נאָר יעשע לאָזט זיך ניט, וואַרפט אָן אַפֿן טיש אָן אַ שיר צעעפֿנטע ספּאַרים. ס'איז שפּעט אַפֿדערנאַכט, עפּשער נאָך צוועלף אַזויגער, די אַמפֿעריי הערט ניט אױף. מיט אַ לײכטער שאַל אַפֿן קאַפּ, אין אַ ווייסן אונטערשטן קליידל קומט אַרײַן די מוטער — זי איז שוין געווען גע- שלאָפֿן. צום ערשטן מאָל אין לעבן דערזען זי מענטשן אין איר אונ- טערשטן קליידל. אין צימער ווערט שטיל. אַלע קוקן אַף איר, דענסט- מאָל ווען זי — אַזוי דאַכט זיך — זעט דאָ ניט קיינעם אַרום זיך — זי קוקט בלויז אַפֿן מאַנס פּאַנעם — ערד געמישט מיט געלער לײַם.

— דעכױנגעשעלױלעם — זאָגט זי — מיט אַזאַ צורע וועט, דאַכט זיך, שוין איינלייגן אין בעט דער גרעסטער רױז...

פֿענעק גליטשט זיך דער ערשטער אַרויס פֿונעם צימער — פּאָד- שעט, וויל ער איז דערצו צוגעווייגט פֿון טאַמער אָן: דאָרט, וווּ די מוטער געפינט זיך, איז פֿאַר אים קיין פּלאַץ נישטאָ.

טאַקע אין יענער נאַכט — שפּעט אַרום דריי אַזױגער — האָט פֿענעק דערפֿילט, ווי מע וועקט אים פֿון שלאָף, זיך אַופֿגעכאַפט און צום ערשטן מאָל אין לעבן דערזען לעבן זיין בעט דעם פּאַטער; דאָס איז געווען אין עקסטן צימער, לעבן דער קיך — אַ צימער, וווּ פּאַליעק

און בלוימע טוען יאָפּ באַמאָגן מיעסע זאָבן אין טעפל. כאָם פּאָטער זיין
נען די אויגן געווען האַלב-צוגעמאַכט, זיין מויל — האַלב-אַפּן. אין
זיין דעכטער האַנט האָט געציטערט דער לאַמפּ, ומיט דער לינקער האַנט
האָט יער אָנגעבויהענערהייט געקוועטשט דעם כויד ניש ווייט פון דער
דיך. ער איז קוים געשמאַנען.

— פענעק, — האָט ער געזאָגט, — וועק אור עמעצן פון די
דינסטן... עפּשער וועט מען אַנוואַרעמען אַביסל וואַסער... עפּשער אַ
קאַמפּרעס...

1

דאס געביטענע „הויז“-לעבן אין פענעקס אויגן: — ווי עס בייטן זיך בא מענטשן די ציין אין מויל, ווי עס בייט זיך בא איינעם דאס קאל.

באנאכט באלעמט זיך אים: דער פאטער איז שוין געשטארבן. אינדערפרי, באם אופכאפן זיך, הערט ער: מע דערט אין „הויז“ מיט פאר שידענע פרעמדע מיילער. ער דערזעט: אין הויז איז נישטא קיין איין פרעמדער מענטש. ס'איז ערעוו ווונדער.

פענעקס געפיל אין יענע טעג: מיטן שטארבנדיקן פאטער וועט שטארבן אלץ, וואס שטופט אים צום מעלאמער שלוימעראוויידן.

— עס קומט א באפריינג. אים דאכט זיך: אין יעדער רעגע קאן אין „הויז“ צו אים שמעצער א זאג מאן:
— שעם זיך...

ער האלט זיך דעריבער נעענטער לעבן די קיד-מענטשן — זיי, די קיד-מענטשן, וועלן עס אים ניט זאגן.

אין קיך, זעט ער, ווייסט מען וועגן דעם פאטערס קרענק פיל מער, ווי בליומע און פאליעק, פיל מער, ווי די מוטער. בוני זאגט באם אויוון:

— אויב א גוויר מוז אויך שטארבן, איז וואס קומט ארויס, אז ער איז געווען א גוויר?

יאנקל דער פורמאן ענטפערט דערוף בייולער:

— א טערעץ אף די בענטשליכט... ס'איז אקוראט, ווי איר זאלט מיר זאגן: ארט דיר, אז איך עס און דו פאסט, סיי-ווייסי וועלן מיר ביידע גיין שלאפן.

ער שפארט זיך אן מיט ביידע הענט אן די קני און לאזט אויס:

— מעמען זאלד אנהויבן ראעשן...

פענעק מיינט אויך אזוי. דערוויל אבער איז שטיל — דער פאך-
טער באהאלט נאך אלץ ווייניג ווייטעסן. בלויז לייג און צירל — מיכאעל
לשווינס עלטסטע טעכטער פון זיין ערשטן ווייב — האָבן מיט א באַר
זונדער כוש עפעס דערשמעקט, אָנגעהויבן זייער אָפט גיין אין „הויז“,
געזעסן אין עסציימער מיט אויסבאהאלטענע יעסורים — פאָשעטע און
און וואָכעדיקע, ווי די ווייטע יאָרן, ווען זיי זיינען געבאָרן, ווען מיר
כאָעל לעווין האָט ערשט אָנגעהויבן צו ווערן רייך... אין יעדער רוד
זייערן — מוריע: מע וועט זיי כוישער זיין, אז זיי גייען כאָלילע
אָהער צוליב יעדושע. בלויז ווען אין עסציימער איז אַרום זיי קיינער
ניט געווען, האָבן זיי געקאָנט באַקומען ירעק אין די אויגן, פרעגן איי-
נע באַ די אַנדערע ווי טויבלעכע:
— אַ?..

יעדער איינער האָט זיך דענסטמאָל געראַכט, אז די אַנדערע זאָגט
עפעס.

פענעק האָט אונטערגעהערט אַ פאָר ווערטער פון די אויסבאהאלטע-
נע שמועסן, וואָס די מוטער האָט געהאַט מיט מוישע דעם קאַסיר. ער
האָט גלייך געכאַפט: מע דערט וועגן פאָטער, וואָס האָט אינגאַנצן אופ-
געהערט אַרויסצופאַרן צו ווייניג געשעפטן. מוישע דער קאַסיר האָט גע-
זאָגט — אַפאָנעם וועגן די געשעפטן:

— קיין געזונט קאָן זיי אַוואַרע דערפון ניט צוקומען.

די מוטער האָט וועגן דעם אַ רייך געטאָן מיטן פאָטער אין זיין
ווייטן ציימער, פונדאָנען ער גייט שוין אַ פאָר טעג ניט אַרויס. דער
פאָטער האָט איר דאָרט געענטפערט:

— איך בעט דיר: דול מיך ניט... לאָז מיך צורו.

ס'איז אויסגעקומען, ווי איצט, פארן טויט, וואָלט ער דערפילט,
אַז זי איז אים אַ גאַנץ לעבן געווען ניט מער ווי אַ צווייטע ווייב —
זי איז געוואָרן באַ אים אויס מעיכעסעס. ער האָט געזאָגט צו דער
מוטער:

— אָפנעהאוועט אַ גאַנץ לעבן, איצט — עלנט, ווי אַ שטיין.

די מוטער איז פון אים אַוועקגעגאַנגען צו זיך אין ציימער און האָט
דאָרט אין דער שטיל, אָפשווויינט באַ אַ פאָר שאַ נאָכאָנאַנד. צום פאָך-
טער אין ציימער זיינען אַריינגעקומען לייג מיט צירלען, זיך דערשראָקן
פאַר זיין אויסזען, אַ קרים גענעבן די מילער אַף אָנצוהויבן וויינען,

ער האָט אַר זיי אַ לוק-געטאַן מיט דרעמלדיקע אויגן, געשוויגן אַ וויילע,
געזאָגט צו זיי:

— זיצט, ופּאַרוואָס שטייט איר?

און מער ניט געהאַט וועגן וואָס מיט זיי צו ריידן.

לייע מיט צירלעך זיינען אוועקגעגאַנגען, האָט ער אויסבאַהאַלטער
נעהייט געהייסן מוישע דעם קאַסיר אָנשרייבן עמעצן אַ בריוועלע,
בעסאָד אוועקשיקן דאָס בריוועלע מיט יאַנקל דעם פּורמאַן. אין הויף
האָט יאַנקל געשפּאַנט די רויטע פּערד אין פּאַעטאַן זייער פּאַמעלעך,
געוואָרפן אַלעמאָל די אַרבעט, געגאַנגען אַלע רענע אין שטאַל, זיך דאָרט
אוועקגעשטעלט אַלעוויילע באַנייס איבערבינדן די הויזן — אַ סימען,
אַז דאָס פּאַרעכץ איז אים שטאַרק ניט צום האַרצן. פּענעק האָט באַ-
מערקט: אַר יאַנקלס קאַפּ איז טיפּער ווי טאַמער אָנגערומט דאָס היטל,
וועהן ער האָט באַהאַלטן דאָס בריוועלע — אַפּאַגעס זייער אַ נייטיק
בריוועלע.

דער שמועס צווישן פּענעקן און יאַנקלען טאַקע דאָרט אין הויף:

פּענעק:

— פּאַרט אַליין?

יאַנקל:

— און אַז אַליין?

פּענעק:

— ניט מיט מוישע דעם קאַסיר?

יאַנקל:

— וואו אַז ניט מיט מוישע דעם קאַסיר?

שלעכט — יאַנקל דער פּורמאַן, אַז מע האָט אים אָנגעזאָגט, ער
זאָל ניט אויסזאָגן, וועהן ער פּאַרט, וועט ער ניט אויסזאָגן. פּונדעסט
וועגן פּאַרלירט פּענעק ניט די האַפּענונג, וואָרעם אַזאַ מענטש איז
יאַנקל — ער אַליין וועט ניט אויסזאָגן, נאָר אַז אַנדערע וועלן זיך
דערוויסן, אַרט עס אים ניט. דאָס איינציקע מיטל איז דעריבער — זיך
דרייען אַרום און אַרום.

פּענעק:

— נו און צוריק?

יאַנקל:

— וואָס צוריק?

אים פּאַרדריסט, וואָס פּענעק פּרעגט ניט דאָס, וואָס מע דאַרף.

פענעק:

— צוריק פאָרסטו אויך אליין?

יאַנקל:

— טאָזויִזשע רייד...

פענעק:

— צוריק — אויך אליין?

יאַנקל:

— און אז ניט אליין?

פענעק:

— וועסט זיך היינט ניט אומקערן?

יאַנקל:

— און אז איך וועל זיך היינט יאָ אומקערן?

גענוג. אויב אזוי ווייסט שוין פענעק אליין, וואָס ער האָט געוואָלט וויסן: דאָס בריוועלע איז געשריבן צו זיין שוועסטער, שיינדל דער גרויסער, וואָס וווינט מיט איר מאַן אַ וויאָרסט צוועלף פונדאָנען, לעבן איר גוראָלניע אין בריוועלע שטויט, מיטאַסטאַם, זי זאָל באַלד אַהער קומען. פון דעם איז געדונגען: דער פאָטער דאָרף זי זייער נייטיק האָבן און, מאַשמאַעס, אַף אַ סאָד. פענעקן איז באַנייט טשיקאָווע: — דער סאָד... אין וואָס קאָן ער באַשטיין?

2

שיינדל די גרויסע, ווי פענעק זעט זי:

די גרעסטע בעריע אַף מאַכן אַנשמעלן.

אין קאָפּ מעג זי האָבן אַ געדאַנק, וואָס סע ווערט פון אים פינצ־טער און וויסט אַף דער נעשאַמע — איר געפודערט. און גערויטלט פאָנעם וועט אייך דעחבנייִניט אופהערן צו באַשמייכלען; פון אירע כיינדלעך רינט האָניק. אירע אויגן באַקומען בייסלעמווייז אַ קרומען בליק — פון זייטלען זיך צום גאַענטן שפיגל, פון וועלן אַ קוק געבן, צי דאָס אליין פאַסט איר.

אוועק די יאָרן, ווען פון איר גוראָלניע פלעגט זי אַהער אַלל־וועגן ווי אַ פרוילעכע זאווערוכע. דער פאָטער — ערגעץ אין וועג, באַ זיינע גע־שעפטן, זי און די מוטער, ווי צוויי כאַווערטעס, האָבן שטענדיק געהאַט פון וואָס צו פלוידערן, פון וואָס צו קייכן פון געלעכטער, ערגעץ אין

א ווייטן אויסבאהאלטענעם צימער. אינדערפרי, כאָם אופשטיין, פלעגן זיי באַטראַכטן איינע באַ הער אַטדערער די נאַקעמע לייבער; פענעק פלעגט פון דאָרט הערן קוילעם:

— מאַמע, דו ביסט יונג, זאָג איך דיר!

— גיי שוין, גיי...

— מאַמע, איך זאָל אזוי לעבן, אפן נאַקעטן לייב ביסטו יונג, ווי אַ

מיינל!

איצט, אַרום ניין אַזייגער אַפדעהאַכט, ווען פענעק האָט זיך אומ-געקערט פון שלוימע-דאָווידן, האָבן, פאַרשטייט זיך, ווי טאַמעד פון שיינדל דער גרויסערס קאָוועד וועגן, געברענגט אלע לאַמפן אין „הויז“. שיינדל די לאַנגע — צוגעפּוצט, ווי אַליב גרויסע געסט, אין עסצימער כאָם קוילעכיקן טיש, אַרום שיינדל דער גרויסער — די מוטער, לייב און צירל, די געפּוצטע פּאַליעק מיט בליומען, אַרן יאַנסעלעס ווייב, זואַס האָט מוירע אויסצורידן אַ וואָרט, ווייל זי האָט אַ טעווע זיך צו פאַר-היקען. נאָר אַרום די אויגן איז שיינדל די גרויסע געווען צופיל אָנגעד-פודערט, הייסט עס: שוין אַ וויין געמאָן — אַפּאַנעם שוין געווען כאָם פּאַטער אין צימער.

פענעק האָט כאַלד באַמערקט:

אַ נייס! — צו מענטשן שמייכלט זי שוין ניט מיטן גאַנצן פּאַנעם, נאָר בלויז מיט איינעם אַ קנייטשעלע אַף איר נאָז; דאָס קנייטשעלע, לייט פענעקס מיינונג, איז אַן אַנטיקל און, אַז סע וועט זיך איינמאַר-בעטן, וועט עס מאַמעש באַווייזן ווונדער — קונדיק אַף אַ מענטשן, וועט שיינדל די גרויסע קענען טראַכטן:

— „איך דער ערד זאָלסטו אַרײַן“.

און אין דער אייגענער צייט וועט אים איר קנייטשעלע זאָגן:

— „טײַדערט!“, „לייבניקערט!“...

אַט הייבט זי זיך אַרף. איר פּאַנעם — ווי זי וואָלט זיך אַן עפעס דערמאָנען. זי גייט אַוועק אין אַ ווייטן זייטיקן צימער, וווּ זי וועט באַנאַכט שלאָפן, זוימט זיך דאָרט אַ וויילע און קומט צוריק — שוין עטלעכע מאָל אזוי. פענעק וואָלט אַ באַלן זיין וויסן: וואָס טוט זי דאָרט? ווען זי קערט זיך אום, פאַרגאַנוועט ער זיך אַהין, טרעפט אַ ליידיק אַנטערוויכערט צימער. פענעקן איז אַכיסל קאַשע די מייסע — ער געד-ענטקט: זי האָט דאָך געגעבן די האַנט, אַז זי וועט רויכערן נאָר פאַרן שלאָף. אפן טישל, איינינעם מיט פּאַפיראַסן-עקלעך, ליגט אַף אַ שאַף

א. עונות פונקטיוויטישט שטיקל פאפיר, אפן שטיקל פאפיר — צימער.
 בא שלוימעדאווידן האָט פענעק זיך אויסגעלערנט רעכענען אה פא-
 פיר. ער זעט: שיינדל די גרויסע האָט מיט אַ שרייב־פענרל געמאַכט אַ
 „כילעק" — צוויי הונדערט מיט פופציק האָט זי צעטיילט אה אכט,
 ס'איז אויסגעקומען פונקט איין־אונד־רייסיק מיט עפעס. נאָר דער
 כעזשן איז איר, אפּאָנעם, ניט געפעלן, האָט זי אים פאַרמעקט און האָט
 געמאַכט אַ נייעם „כילעק": צוויי הונדערט — געטיילט אה פינף, און
 פופציק געטיילט אה דריי. דאָ איז איר, אפּאָנעם, שוין נאָר געוואָרן
 שלעכט, האָט זי אין אַ זייט פון צוויי הונדערט און פופציק אַראָפּגע-
 נומען צוואנציג. פענעקן איז ווידעראַמאָל קאָשע: שיינדלען האָט דאָך
 דער פאָטער אַרויסגערופן אה אַ סאָד. היינט וואָס האָט זי דאָ צו זיצן
 און רעכענען? דאָ דערהערט ער שיינדל'ס נאָענטע טריט, טוט אַ יאָג
 צו דער צווייטער טיר פון צימער, לאָזט זיך אַוועק אין קיך אַרײַן, דער-
 זעט, אז ער האָלט דאָס שטיקל פאפיר אין האַנט, ווייסט ניט, וואָס מיט
 דעם צו טאָן און רוקט עס אַרײַן אין הויז־טאַש.

איז קיך איז שטיל. ווי שיינדל דער גרויסער אפּצעלאַכעס ברענט
 האַלב־פאַרדרייט דער בליי־לאָמפּ. יאָגל דער פּורמאַן איז שוין אַוועק
 אין פּערדן־שטאַל שלאָפן. בחני גענעצט מיט לאַנגע אויסגעצויגענע
 גענעצן און מיט קוויטשיקלעך. זי זאָגט אַלײַן:

— ווי פון אַ גוט אויג. שמענדיק אזוי...

זי טוט אַ נייעם גענעץ און לאָזט אויס:

— ווען דער „קאָמאָדיר" קומט אַראָפּ...

דער „קאָמאָדיר" — דאָס איז שיינדל די גרויסע. באַ אַלע קיך-
 מענטשן וואָלט מען געפּויעלט, זי זאָל וואָס ווייניקער אַהער קומען.
 פענעק פילט: אויב ער זעט דאָ לענגער בלייבן, זעט אה אים אַנפאַלן
 פונקט אזא גענעץ, ווי אה בונין. אביסל שפעטער, ווען ער גייט אַרויס
 פון דער קיך, דערזעט ער, אז אין עס־צימער איז שוין קיינער ניטאָ:
 די געסט זיינען שוין אַוועקגעגאַנגען, פּאָליעס מיט בליומען האָבן זיך
 שוין געלייגט שלאָפן, די מוטער — אויך. אויב אזוי, האָט פענעק
 פאַרשפּעטיקט — שיינדל די גרויסע געפינט זיך שוין, מינאַסטאַס,
 כאָס פּאָטער אין צימער... צי האַלט שוין דאָרט ניט נאָכן סאָד, וואָס
 דער פּאָטער האָט איר צו זאָגן? מיט קונציק־שטילע טריט טוט ער
 זיך אַ לאָז לענגוויס דעם גרויסן פיטצערן זאַל; זיין ציל: — דער
 נאָרדענער שפּאַלט אונטער דער טיר, וואָס פירט צום פּאָטערס צי-

מער. דאָרט איז פארהאן אן אָרט צווישן דער פארצעלייזוויסער קאנכי
לינער הרובע און צווישן דער וואַנט — ווי באשאפן אָפּ זיך צו באַ-
האַלטן, דאָרט בלייבט ער שפּיין און הערט זיך איין;
— מע רעדט?...

א פּאָווע.

אין פענעקן ווערן אָפּגעשטאַרבן אלע גלידער:

— יאָ... מע רעדט... פארשפעטיקט...

3

דעם פּאָטערס קאָל:

— וואָס האָסטו געמיינט? — איך וועל קיינמאָל ניט שטאַרבן?...

שטיל.

אָפּ יענער זייט טיר, אזוי האַכט זיך פענעקן, איז די לופט פול
מיט שיינדל דער גרויסערס פּימש-נאַסן געוויין — אַ לאַנגער גע-
וויין, אַ מאַנאָכטיקער — זי וואַרנט זיך אליין באַם האַלדז, קעגן
איצט אינמיטן נאַכט, זאָל מען איר געוויין ניט דערהערן.

דער פּאָטער:

— ניט דערופּ האָב איך דיך אַהער ארויסגערופּן...

שיינדל דער גרויסערס געוויין צעוויינט זיך דערשטיקטערהייט.

דער פּאָטער:

— שטאַרבן איז שטאַרבן... מע דארף איצט אַכטונג געבן... זייער
גוט אַריינקוקן אין די כעזשבויעס...

פענעק אָפּ דערזייט טיר, פאַהרנאַכט זיך וועגן דעם:

— אַפּאַנעס, ניט קיין גלאַטע כעזשבויעס — וועדלעך מע דארף
אין זיי אזוי גוט אַריינקוקן.

שטיל.

דער פּאָטער:

— איך פּרוּוו איצט קאָכן דעם סאַבאַקל...

שיינדל די גרויסע — פּלוצעם אינמיטן דערוואַהנענעם געוויין:

— האָסט גענוג געטאָן פאַר מענטשן!

דער פּאָטער:

— איך בעט דיך: הער אָפּ... איך האָב געמיינט דיין מיט דיר,
ווי מיט אַ באַרדאס...

דאָ צעוויינט זיך שיינדל די גרויסע אָן אן ערעך שטאַרקער, ווי

זי איז געווינט צו וויינען — פאָשעט ווייל זי ווייסט: קיינער אין לעבן וועט שוין קיינמאל נישט האלמן פון איר אזוי, ווי פון איר האלט דער פאָטער. פון איר מאן, בערישן, איז שוין אָפגערעדט — בעסער איז שוין נישט צו געדענקען, פאר וואָסער אַ סאָרט מענטש איר בעריש האלט זי. אינמיטן גרויסן געוויין שיסט זי ארויס מיט אַ בלי-פעריי:

— פאָרוואָס פארשליסטו זיך?.. לאָזט צו זיך קיינעם נישט צו... שוין עטלעכע טעג, אז דו האָסט נישט אויסגערעדט קיין איין יואָרט אפילע צו דער מאַמען...

דער פאָטער:

— כ'האָב נישט וואָס צו זאָגן פאר קיין יידענע... וואָס פארשטויסטו נישט? — כ'בין שוין אַ „דאָרטיקער“, כ'האָב מיר מיינע דינגעס... אז איר קוק אַפּ מענטשן, זע איר זיי שוין אזוי, ווי איר בין זעווישן זיי נישט. ס'איז נישט צו דערציילן נישט פאר מיינע שוטפים, נישט פאר מיינע פריינט. זיי זעען אויס, ווי זיי האָבן דיר ליב, ווען זיי האָבן פון דיר האַנאָע, און וועלן דיר נישט ביישטיין, ווען דו ביסט אין קלעם — ס'איז אַן עמעס.

שיינדל דער גרויסערס אַ היכז:

— אָבער די מאַמע!

דער פאָטער — מיט ביטערקייט:

— וואָס די „מאַמע“? ווען די „מאַמע“?... זי האָט דיר שוין, מינאַסטאַס, אָנגעדולט אַ קאָפּ — דיר פארזאָגט אַכטונג געבן, איר זאָל זי גוט באַוואַרענען אין דער צאָוואָע...

שיינדל די גרויסע האָט פארנעסן, אז ס'איז אינמיטן נאַכט, און זי טאָר הויך נישט וויינען:

— טאַטע!

זיך שמאַרק צעכליפעט, דערוואָהן מיט די ווערטער:

— פאָרוואָס רעדסטו אזוי?!...

שטיל.

דער פאָטער:

— די מאַמע דיינע האָט זיך שמענדיק מיט מיר אזוי אפגעפירט: ווי דאָס צווייטע ווייב... געהאט מיט מיר אזויפיל קינדער און גער בליבן דאָס צווייטע ווייב... אזוי איז עס... נאָר מיר איז עס איצטער דערווידער — כ'מיינ: טאַקע דאָס אַליין. איר וועל דיר זאָגן דעם

עמעס: ס'איז געווען צוריקוועגנס פון קיעוו, ווען דער פראפעסער האָט
מיד אָנגעזאָגט די „כסודע“ — אין וואַגאַן האָבן אַיך אָנגעהויבן
שרייבן אַ צאוואַע, נאָר ניט דערשריבן... כ'האָב אַ טראַכט געטאָן:
„צו וואָס?“... נאָר פון דער אַנדערער זייט: ניט לאָזן קיין צאוואַע,
וועט איר זיך רייסן פאַר די קעפּ, טאַקע דעריבער האָבן אַיך דיך היינט
ארויסגערופן... וואָרעם מיר אַליין איז שוין גאָר דער קאַפּ ערגעץ אַני
דערש... שוין עטלעכע טעג, אַז אַיך פּלאַנטער מיך... און כּוּז דעם—
טאַקע פּאַשעט די ווייטעסן... שווער צום איבערטראַגן!...
— אַ!...

פענעק, אַף הערזייט מיר, מיינט: ערשט איצט רעדט דער פּאַטער
צו דער זאך.

פענעקס מיינונג:

— פון דעם וואָלט ער געווען באַראַחפּט אָטהייבן.
ער הערט, ווי שיינדל די גרויסע האָט זיך אָן דעם אָנגעכאַפּט —
אַ מין אָנטאַפּן זיך! זי האָט אַזש אָפּגעהערט צו וויינען. זי מוסערט
דעם פּאַטער, און נאָך ווי! — אַטוראַט, ווי זי וואָלט זיין עלטער, און
ער יינטער:

— טאַקע דערהפאַר, — מוסערט זי ואים, — איז דער ווייטעס אַזוי
גרויס... דערפאַר, וואָס דו באַהאַלטט זיך אַויס מיט דיין קרענק פּון
אייגענע קינדער. האָסט צוויי אַויסגעגעבענע זין, יוינע און ישאַלעם...
פאַרנעסט אָן זיי...
דער פּאַטער:

— ווער פאַרהגעסן? וואָס פאַרנעסן? א נאַכעם! — יוינע און
ישאַלעם — גרויסע קאַפּ-מענטשן!... כ'וועל נאָך באַווייזן זיי אַרויסצו-
רופן... כ'וועל נאָך האָבן גענוג צייט צו האָבן יעסורים, וואָס זיי זיי-
נען אַזוינע ניט-געראַטענע.
שיינדל די גרויסע:

— וועלכע יעסורים?... און כּוּז דעם: קיינער האָט נאָך גאַרניט
פאַרלאָרן די האָפּענונג אַף דיין געזונט... טריטשעל האָט געזאָגט
איז סאַקאַניעס געפאַשעס... דער פּראַפעסער טריטשעל איז, אַ סוואָרע,
שוין נאָר ניט כאַס זינען, אַזווער באַטל... אלע זיינע פּאַציענטן זאָגט
ער: „האַסט אַ ראַס!“ ווער גלייבט איצט דעם מעשווענעם פּראַפע-
סער טריטשעל?
דער פּאַטער:

— איך גלייב מיניגע ווייטעקן.
 שיינדל די גרויסע:
 — מעג זי מען דאך אונזדע ניט אראפפאלן בא זיך און עפעס נע-
 מען טאן... אין אויסלאנד איז דא אביסל גרעסערע פראפעסאָרן פון
 נעם מעשווענעם טריטשעל...
 דער פאָטער:
 — וואָס מיר „אויסלאנד“? ... דיין מאמעס אויסלאנד...
 שיינדל די גרויסע:
 — ניט מיט דער מאמען — מיט מיר... מיט מיר וועסטו פאָרן?
 דער פאָטער — אפגעהאקט, ווי א גרויסער אקשן:
 — ניין.
 שיינדל די גרויסע:
 — וויסט וואָס, טאמע...
 שטיל.
 שיינדל די גרויסע:
 — מירן ארויסרופן אן אויסלענדישן פראפעסער אהער...
 ווידער שטיל.
 שיינדל די גרויסע:
 — נו?
 דער פאָטער:
 — אויסער... איך וויל ניט.
 שיינדל די גרויסע — מיט נייעם-פיטשנאסן געוויין:
 — אָבער פארוואָס?
 ווידער שטיל.
 דער פאָטער:
 — ניט צוליב דעם האָב איך דיך ארויסגערופן... לאַמיר ריידן,
 איך בעט דיך, וועגן וואָס מע דארף ריידן... כ'האָב געוואָלט זאָלסט
 מיט מוישע דעם קאָסיר מאַכן דעם בעזשבוין...
 שיינדל די גרויסע — מיט א באַנייס צעווינגטן געוויין:
 — איך וויל ניט וויסן פון קיין בעזשבוניעס.
 פענעקן, אף דערזייט מיר, איז א גרויסער ווונדער. ער טוט אַזש
 א טאפ דאָס צונויפגעקנייטשטע שטיקל פאָפיר מיט שיינדל דער
 גרויסערס ציפערן, וואָס ער האָט פריער מיט א פאָר שאַ אריינגערוקט
 צו זיך אין הויזן-טאש — פונעם שטיקל פאָפיר איז דאך צו זעען,

אז זי וויל יא וויסן פון כעזשבוניגעס... נאך א מין וועלן — זי האָט
אליין היינט אַפּדערנאכט געמאַכט צוויי מאָל א „כילעק" און איין
מאָל — א „כיסער" מיט א „כילעק"...

דעם פּאָטערס קאָל:

— כ'האָב דיך געבעטן: אָן כיינדלעך. איך הייס דיר מאַכן מיט
מויזשע דעם קאַסיר דעם כעזשבוני.
שטיל.

דער פּאָטער:

— כוּצן בראָווער, כוּצן הויז אין אומאַן, כוּצ וואָס סע ליגט אין
די וועלדער, וועט זיין, רעכנ איך, מעזומען געלט ארום...
פענעקן, אף דער-זייט טיר, האכט זיך: דער פּאָטער דערנידעריקט
זיך: בא! — פּלוצעם א פּוצי-אַראַפּ:

— בראָווער... וועלדער... מעזומען-געלט... כעזשבוניגעס...

פענעק האָט מעסוקן פיינט אַלערליי קאָנטאַרביכער, אַלערליי
רויטגעווירעטע פּאַפּיר-זייטן מיט זייערע אופשריפטן: אף איין זייט—
הויצאָע, אף דער אַנדערער זייט — האַכנאָסע. אים עקלט פון אזא
רויטגעווירעטער זייט, אפילע ווען זי איז לידיק און ניי, ווער
שמועסט — ווען זי איז פּאַרשריבן מיט א כעזשבוני; ער איז זיך מער
כאיע, ווען ער זעט אזא פּאַפּיר-זייט באַנוצט אין אָפּטריט... דער-
פאַר האָט פענעק ביזנאָר ליב ניי ווייס פּאַפּיר, אינגאַנצן ניט קיין
געווירעטס. ער ווייסט ניט, פּאַרוואָס... ער האָט עס ביזנאָר ליב—
אז ער דעהעט ניי ווייס פּאַפּיר, פּאַרדרייט זיך אים דער קאָפּ, און ער
ווערט ווי שיקער. פענעק פּרוּווט באַניסן זיך אינהערן אין פּאָטערס
קאָל אף יענער-זייט טיר, ער דעהערט ווידער די ווערטער:

— כעזשבוני...

— די כעזשבוניגעס...

— מעזומען...

אויב אזוי, וועט ער דאָ מער ניט שטיין — ער וועט שוין בעסער
גיין זיך לייגן אין בעט... אזוי טוט ער טאַקע. פענעק — א כעריע
אף שפּאַנען אינמיטן נאַכט מיט שטילע גאַנציווישע טריט.

אין בעט, איידער ער ווערט אנשלאָפּן, דרייען זיך אים נאָך אַליין
פּאַרשיידענע געדאַנקען אין קאָפּ; אים איז ניט קלאָר, וואָס האָט דער
פּאָטער געמיינט מיט די ווערטער: „זייער גוט אריינקוקן אין די
כעזשבוניגעס".

אים דאכט זיך: ס'איז זייער וויכטיק — דאָס, וואָס דער פאָטער
העדט איצט, פארן טויט, אינמיטן נאכט אזעלכע זאכן... ער, פענעק,
וועט, דאכט זיך, היינטיקן אָונט ניט פארגעסן.

נאָר, אז ער שלאָפט איבער די נאכט און גייט נאָכדעם נאָנאָפּר
צו שלוימע-דאָוידן, טרעפט ער דאָרט אין די הינטערגעסלעך אינגאנצ
צו אַן אנדער וועלט — ער דערזעט דאָרט פּלוצעם אַ גרויסן מענטשן-
כעלאָף, ס'ווייזט זיך אַרויס: אַרן יאנקעלעס האָט שוין לאַנג באַמערקט,
אַז באַ אים אפּן סקלאַד פּעלן ברעטער — קימאַט נאכט-בא-נאכט
מאַכט מען אים באַסענע אַף אַ ברעט... קיינעם איז אָבער ניט איינ-
געפאלן, אז דער גאַנצער איז מוישע דער באַטער. אנדערע זאָגן וועגן
דעם נאָך איצט אויך:

— סע קאָן ניט זיין.

— שפייט אָן אַרן יאנקעלעס א פּול פּאָנעם.

אפילע די שלוימע-דאָוידקע מאַכט אויך אזא צורע, ווי זי האָט

אין דעם ווייניק עמונע:

— נא — זאָגט זי — טהאָסטו דיר... מוישע... איך וואָלט זיך

גיכער געריכט אַף זיין טויט.

נאָר פון אלע הינטערגעסלעך לויפט מען צו מוישע דעם באַנדער
אהיים, און פענעק לויפט אויך — ער האָט שוין אַביסל פּאַרשפּע-
טיקט: דאָס זעט ער לויט דעם גרויסן אוילעם, וואָס פּאַרשטעלט פון
זיינע אויגן דעם באַנדערס טיר. אינמיטן שטופּעניש געוואַלדעוועט
די שטריקלרדייערקע:

— „זאָלן זיי אים ניט שלאָגן, די דאָוועראַכערס!.. זאָלן זיי אים

ניט שלאָגן!..

עמעצער פרעגט:

— וויפל האָט מען באַ אים געפונען?

עמעצער ענטפערט:

— צוויי... צוויי ברעטער. צעזענטע אַף דער האַלב.

עמעצער פרעגט:

— וואָס האָט ער מיט זיי געטאָן, מיט די ברעטער?

עמעצער ענטפערט:

— וואָס זאָל ער מיט זיי טאָן? ער האָט זיי ניט איינגעזאָלען.

ער האָט מיט זיי געהייצט אינמיטן קאַלטער ישטוב אַף דער ערד.

איצט זעט שוין פענעק:

— אף דער וועלט, פונדעסטוועגן, טוט זיך שפעס...
 ער דערפילט זיך גלייך, ווי א שטיק פון די הינטערהעסלעך; אים
 איז שוין צופילע א ווונדער אף זיך אליין:
 — פארוואס האָט ער באַשאַכט געמיינט, אז דאָס פאַמע וויפטיק-
 פטע קומט פאַר באַם פאַטער אין צימער?

4

מוני דער לאַנגער האָט באַ זיך אינדערהיים געעפנט אַ קליינעם
 אַפטייטל-מאַגאַזין.

אין די טיפוס-כאַראַקטערן איז ער ניט אומזיסט געווען אַ שאַמעס
 באַ אַלע פרעמדע דאָקטוירים, ווען פאַרמעגלעכע כאַלאַים האָבן זיי צו
 זיך אַראָפּגעבראַכט — ער האָט זיך אויסגעלערנט די נעמען פון אַסאך
 קרענק, פון אַסאך רעפּעס, אַוועקגעוואָרפן זייגערמאַכעריי, אַלע אַנ-
 דערע שאַלעמויזן. פאַר אַן איינצע געבן אַ כוילע נעמט ער גאַרניט —
 ער נעמט נאָר פאַר דער רעפּע. אים אַרט ניט, וואָס לייצים פרעגן
 באַ אים:

— מוני, ווי קומסטו צו דאָקטעריי? האָסט דען אַמאָל געזען, ווי
 מע פאַלמעסט אַ מענטשן?

מוני ענטפערט דערוף גאַרנישט. ער איז בעטעווע אַ קאַלטער און
 האַפט, ואז מע וועט זיך נאָך טרעפן: מע וועט נאָך אַמאָל פאַלמעסן אַ
 מענטשן — ער וועט נאָך זען... כּוּץ דעם — ער איז גאַנץ זיכער —
 די געהערעם באַ אַ בעהיימע זיינען קימאַט, ווי די גדרעם באַ אַ
 מענטשן:

— וואָרעם פון זואַס הייבן דען אָן יונגע דאָקטוירים? — פון
 פאַלמעסן זשאַבעס.

נאָר דאָס זאָגט ער זייער זעלטן, קעדיי מענטשן זאָלן זיך ניט
 באַליידיקן. ער האַלט ביכלאַל, ואז אַ קראַנקער מענטש אין די הינט-
 טערגעסלעך איז גאָר אַ קליינע מעציע.

אַנדערש איז, פאַרשטייט זיך, ווען אַ מענטש ווערט קראַנק אין
 ווייסן „הויז“ — פּענעק באַמערקט עס; אף מוני דעם לאַנגן האָט
 ער שוין לאַנג אָן אויג.

צו פענעקס פאטער האָט אָנגעהויבן פּאַרן א דאָקטער פּון א נאָך
ענטן דאָרף — פּון א צוקער־פּאַבריק באַם דאָרף — קומען אַלע טאָג
צו א געוויסער שאַ, פינקטלעך אפּן זייגער.

גרויט צו אַלערליי נייע יעסורים האָט דאן דער פּאָטער געבעטן:

— גייט איך אַלע אוועק.

— פאַרשליסט די טיר.

צו אים אין ציימער, האָט מען דאן קיינעם ניט ארײַנגעלאָזן אויך
סער מוני דעם לאַטנן, וועמען דער דאָקטער דאָרף האָבן צו הילף.
ערנסטער ווי טאָמער האָבן אין דער שטיִלִקייט געקראַצט די קלאַנג
נען, וואָס מוני דער לאַנגער לאַזט ארויס דורך זיין נאָז:

— טנגן... טנגן...

אין „הויז“ האָבן אָנגעהויבן זיך צו הערן נייע ווערטער:

— אוריען.

— קאָטעמאָר.

— אַפּצאַפּן.

זיי האָבן מעוואַיזש געווען דאָס „הויז“, באַליידיקט, ווי חנוּם־
ווערטער, ווי ניוואָפּע. מער ווי אַלעמען האָבן זיי מעוואַיזש געווען
און באַליידיקט דעם פּאָטער אַליין. טאָמער, נאָכן דאָקטערס אוועק־
פּאַרן, איז ער עפּשער אַ שאַ און מער געלעגן אָן לאַשן, זיין פּאַנעם—
ערד געמישט מיט געלער ליים, זיינע ליפּן אונטער די געשאַרענע
וואַנצעס — בלאַס פּון אומגערוֹדערטקייט. פענעק האָט וכאַמערקט:
זיינע ברעמען האָבן די לעצטע מעג זייער געשווינד אַ וואַקס געמאַן,
געוואָרן פיל גראַדער פּון דער באַרד, פּון די האָר אפּן קאָפּ. פּון אונג-
טער די ברעמען האָבן זיינע אויגן געקוקט פרעמד און שטויביק־בייז.
זיינע בלאַסע פּויסטן האָבן זיך געהאַרמשוועט פּון ניט קאָנען איבערי
טראַגן דעם בעזאָיען — ער, דער טויר מיכאַעל לעווין, — דאַפּקע
ער מוז איצט שטאַרבן פּון א קרענק, וואָס איז געבונדן מיטן סאַמע
שענדלעכסטן צווישן גלידער. פענעק האָט געהערט, ווי אין איינעם
פּון יענע מעג האָט דער פּאָטער באַ זיך אין ציימער געזאָגט צו יעשיע
פּריידעס:

— און פּאַרוואָס בין איך אזוי מיעס געשטראַפּט?... די ווייטעקן

זיינען נאַרנישט, איך מײן — דעם בעזאָיען.

יעשיע האָט געשוויגן — אפּאָנעם ניט געהאַט וואָס צו ענטפּערן, ווייל ער האָט דאָך פּאָרט דאָ גענומען „א דרייערל אַף שאַכעס“. די שטיל־קייט האָט זיך געגאַסן פּון איין צימער אין אנדערן דורך אָפּענע מירן. מיט זיכערער גלייכמעסיקייט האָט אין ווייטן עס־צימער גע־קלאַפּט דער גרויסער כראָנאַמעטער דער וואַנט־זויגער; ס'האָט זיך געדאַכט: אין לעבן איז ווירקלעך פּאָראַן עפעס זיינערדיקס. אַף יענער זייט גרויסן זאַל, אין זייטיקן שרייב־צימער, האָט מיט מאַנצבילשע טריט אַרומגעשפּאַנט שיינדל די גרויסע, מער ניט געפּאָרן צו זיך אַהיים, מיט אַ צעפּלאַמט פּאָנעם דיקטירט מווישע דעם קאָסיר אַלער־לוי גייטיקע סאָכרישע בריוו. אירע נאָזלעפּלעך האָבן זיך אָנגעהויבן באַוועגן, ווי מיינדלווייז. פּאָליעק מיט בלוימען זיינען פּון טאָג צו טאָג געוואָרן פרומער צוליב דעם פּאָטערס קרענק. בלוימע האָט געגענעצט מיט קורצע פרומע גענעצלעך, געהאַט אַלע נאַכט כאַלוימעס, און דער פּאָטער איז געוואָרן געזונט, דערציילט וועגן דעם פּאָליעקן. דער פּאָטער האָט זיי בירדן ניט איבערויג ליב געהאַט, ניט געקאָנט פּארטראַגן, וואָס זיי קומען אַריין צו אים אין צימער. מע האָט אָן דעם פּאָטערס וויסן אָטגעשריבן די אויסגעגעבענע צוויי זין — יונגע און שאַלעמען — זיי זאָלן קומען — גלאַט אזוי — מע וויל זיך מיט זיי זען. די מוטער, ביז יענע טעג — ווי זי וואָלט פירן מיטן מאַן אַ ברויגעז.

די מוטער, זינט מע האָט זיך אָנגעהויבן ריכטן אַף יונגע און שאַלעמען — ווי זי וואָלט מיטאַמאָל צוריק געוואָרן דעם פּאָטערס אַ וויכטיקער שוטעף. זי האָט געהייסן ראַמען אין אַלע ווירקלעך, צו גרייטן דאָס „הויז“, ווי פאַר גרויסע געסט, הייצן אין די אויסגעד פּוצטע צימערן זייער שטאַרק און האַלטן דאָרט גאַנצע טעג אָפּן די פּענצטער. בוני די עקבן האָט געזאָגט באַס אויוון:

— קיין איינהאַרע, וואָס אַ טאָג ווערט ערגער.

— סע קומען צו נייע מענטשן אין „הויז“.

זי האָט געלאָזט וויסן דער באַלעבאַסטע:

— איד בין נאָר איין אָקס, ניט קיין צען.

— איד וועל ניט דערשלעפּן.

די מוטער האָט דערור געענטפּערט:

— גוט.

בוני האָט געזאָגט:

— „גוט“ האָט קיין שׂיף נישט!

אין קיך איז מיט צענומענע נאָזלעסלעך ארוינגעקומען שיינדל
די גרויסע זי האָט געזאָגט צו בונין:
— ווי שעמט איר זיך נישט .. איצטאָ, ווען דער טאָמע איז
קראַנק...

בוני האָט דערופֿ געענטפערט:

— איך האָב באַ איך גאָרנישט געבאָרנט, איך בין איך גאָר
נישט שולדיק.

אין „הויז“ איז געבליבן: מע וועט צוזוכן א ווייבל, וואָס וועט
בנין העלפֿן, דאָס ווייבל האַרף זיין א הינט און געבטיקן באַ זיך אינ-
דערהיים — מע וועט מוזן פרעגן באַ אַ מעסלעךסע.

די בעסטע מעסלעךסע וואָלט געווען פענעק — ער קאָן יעדער
געפעש אין די הינטערהגעסלעך; ס'איז אפילע נישט קיין יינגלשע אַר-
בעט, נאָר דאָך, ווען מע טוט אים נאָר אַ בעט... ער מינט נישט אזוי
די טויווע פונעם „הויז“, ווי די טויווע פונעם ווייבל, לעמאָשל —
מוישע דעם באַנדערס ווייבל... מוישע דער באַנדער זיצט ערגעץ
„וועזשע“ פאר דער מייסע מיט אַרן יאנקעלעם ברעטער, און זיין
ווייבל איז געבליבן אליין מיט די צוויי קינדער און העלפט צו אין
קיך באַם פרומן שאַשקער, וואָס האַנדלט מיט וואַנאַנעס שמאַטעס,
און זיין ווייבל איז אַביסל אַ צעדרייטע און האַלט פון טאָמעד אַן
נישט מער ווי אַ פּויערשע דינסטמויד. מוישע דעם באַנדערס ווייבל נישט
אָהין אַלע דאָנערשטיק און אַלע פרייטיק — מאַכן שאַבעס. זי איז
זייער אַ שטילע, אַ בלאַסע, קוקט אזוי שיין מיט אירע קרומע אויגן...
פענעק איז אומיסטן אַ באַלן זיך אוועקצולאָזן אין די הינטערהגעסלעך
און נאָכאַמאָל אַ קוק טאָן אַף איר, זען, צי די אַרבעט — העלפֿן
בנין דאָ אין קיך — וועט איר פאַסטן... פענעק ווייסט, אז ער ווערט
אינגיכן אַ יאָסעם — ער וואָלט עפּשער נאָר באַדאַרפט זיצן גאַנצע
טעג אינדערהיים לעבן פאַטער... נאָר וואָס זאָל ער טאָן, אז די הינט-
טערהגעסלעך מינען זיך, ווי אַ יאָם — די הינטערהגעסלעך ציען אים
צו זיך, ווי אַ בין ציט צו האַניק.

6

ווידער אַ ניים אין די הינטערהגעסלעך:
באַ דאָדי דעם גלעזער האָט מען דאָנערשטיק באַטאָג גערעשטשוועט

דאָס פּערדל, וואָס פלעגט שלעפּן דעם וואָגן מיטן קאסטן גלאַז אין די ארומיקע דערפער. דאָס פּערדל — זייער אן אלטס, זייער א דאָרס, זייער א קלוינס — האָט געהויסן „מוציק“.

דאָס פּערדל האָט מען גערעשטעוועט פאר א כויוו, וואָס געדאליע דעם פויגל איז פון אים געקומען.

מעווינים האָבן געזאָגט:

— ניט קיין פּערדל, נאָר אן אויפרייד...

— נאָך א גליק, וואָס דאָדי האָט קיין אייגהאַרע ניט קויעך.

— דאָדי האָט שטענדיק מער געשטופט דעם וואָגן, איידער דאָס פּערדל האָט געשלעפט.

דאָדי — זייער א ווינציקער רעדנער — האָט, אפּאָנעם, געטראכט אנדערש.

שאכעס אינדערפרי האָט מען אים געזען, ווי ער דרייט זיך ארום אין מאַרק אין זואכעדיק-צערויסענעם לייבל, די הענט אין די אַרבל — א מאַרעשכוי רעדיקער שטאַט-באַלעכאָס.

בא דאָדיען האָט מען געפרעגט:

— זאָסט נאָר קיין טילים ניט? ... סע דאָך עפעס שאכעס איינ-דערפרי...

דאָדי האָט געשוויגן, ווי ער וואָלט שטום געוואָרן, דערנאָך האָט ער געענטפערט:

— אייסעך... איך וועל מער קיין טילים ניט זאָגן.

בא דאָדיען האָט מען געפרעגט:

— פארוואָס?

דאָדי האָט ווידער געשוויגן ווי א שטומער, דערנאָך האָט ער א בורטשע געמאָן זייער קאלט:

— אז געהאליע דער פויגל מיט זיין גאָט האָבן מיר געקאָגט „ארייני-דאָסן“ אין פּערדל, „ראָס“ איך זיי אריין אין טילים אריין...

אזוי האָט ער טאקע געזאָגט, און נאָך ערגער — פּאָשעט מיט דער „קוף“ האָט ער געזאָגט.

די מייסע איז אוועק איבער דער שטאַט, זיך דערגלייטשט צו אלע פרומע הייזער. מע האָט וועגן דעם גערעט אין בעסמערדעש:

— אַמער, א מענטשן זאָל זיך נאָר דערור לייבן דער צונג!

— א גראַבער יונג... געשמאַרבן בא אים פון טיפּוס ריווע —

אזא געוונטע מויד, די פּאַרנאָסע אין שטוב — האָט ער געשוויגן...

ארויס פון די קיילים איז ער, ווען בא אים האָט מען צוגענומען דאָס פּערל.

מע האָט דאָרען צוגעקלאָנגט צו אַלטער מייטעס. אַלטער האָט דערור געזאָגט:

— מיסטאָמע אַ לינג... וא גרויסער פּאָרד, געהאליע...

— אַ מענטש קאָן אזוי ניט ריידן, נאָר ס'איז אים, נעבעך, נוט ביטער דאָרען — אַ גרויסער אַרעמאָן.

צו אַלטער מייטעס אַהיים איז אינמאָל אזש געקומען צולויפן דער רייכער פּרומאָק, טאַשקער, אָנגעמאַכט אַ טוואָלד:

— וואָס שווינגט איר, אָם שטייט איצטער האָדי אין מאַרק און זאָגט עס... איר קאָנט אַרויסגיין און טאַקע אליין הערן.

אַלטער, ווי שטאַרק ער איז ניט געווען פּאַרטאָן אין דער אַרבעט באַ זיין זשאָרנע, האָט ער פּונדעסמוועגן באַלד געכאַפט אַף זיך די קאַפּאַטע, דעם צעריסענעם האַלבן שאַל און איז אַרויס אין מאַרק. אַרום דאָרען איז געשטאַנען אַ רעדל. אַלטער האָט זיך צו אים אָנגע-רופּן:

— הער אויס דאָר: מע האָט מיר דערציילט, אזוי און אזוי זאָנסט... איר זאָג דערור: עס קאָן ניט זיין, עס שעקער וועקזעוו... ס'אלינג...

— ס'א לינג?...

דאָדי איז געווען זייער קאַלט. ער האָט געשוויזן, ווי אַ שטומער. אלע האָבן געוואַרט. אַלטער האָט געפרעגט:

— נו?...

דאָדי האָט געזאָגט זייער פּאַראַקשנט:

— אַז נאָט מיט זיין פּרומען געדאַליען האָבן מיר געקאָנט אָנס... אין פּערל, ק... איר זיי אָן אין טיילים...

פענעק האָט זיך דענסטמאָל דערוויסט וועגן דעם אַביסל צו שפעט. ווען ער איז געקומען צולויפן אין מאַרק אַריין, האָט ער שוין דאָרט געטראָפּן בלויז דאָרען מיט אַלטערן. אַלטער האָט געטיינעט צו דאָרען:

— אַזן פּינפּטעס... עס שטייט: „ווייס דריי זאַכן, וועסטו ניט קומען צו קיין אווירע, ווייס, אַז דו קומסט פּון אַ פּאַרשטונגענעם מאַרשאַן, אַז פּון דיר וועט ווערן ווערעם און ווערעמלעך און אַז דו מוזט אָפּגעבן דייוועכעשוואַבן אַף יענער וועלט“... איז דיר ווייניק,

א? ... סע שמיים: „מיט גוואלד וועחסטו געבוירן און מיט טוואלד
שטארבסטו“, איז נאך דעם אלעס ליגט דיר אין קאפ עפעס א גע-
פייגערט פערדל דארטן? ... האסט שוין גארנישט קיין גרעסערן אומ-
גליק? ...

פענעק האָט ניט אָנגעהויבן אַלטערן צו פאַרשטיין:
— צוליב וואָס טוט ער עס? — טאָמער האָט האָדי קאָרג צאָ-
רעם, גיט ער אים נאָך גרעסערע... וואָס פאַהררייט ער דאָדען דעם
קאָפּ? ...

דאָדי האָט געשוויגן. אַלטער האָט געפרעגט:
— נו? ...

דאָדי האָט פּלוצעם אופּגעהערט צו שוויגן, פּלוצעם אָנגעהויבן
זייער אינקאָעס צו ריידן. אַלטער האָט זיך פאַר אים דערשראָקן, אָנ-
געהויבן אָפּצוטרעטן. דאָדי איז אים נאָכגעגאַנגען פּוסטראָט, אים
פאַרטריבן אויף ביז אהיים. אין אַלץ מיט אזעלכע ווערטער, וואָס
אַלטער האָט זיי נאָך קיינמאַל ניט געהערט:

— ביסטו ניט קיין נאַשזכראַט, ביסטו ניט... ביסטו כאַ זיי און
אונטערלעקער ביסטו, כאַטש דו האָרעוועסט, ווי אַ פּערד... זיי קויפּן
דיך אָפּ מיט אַריינעמען צו זיך אין דער סוויוע, קויפּן זיי דורך אָפּ...

קאפיטל איין-און-צוואנציג

1

אין בעט — אין שטילן צימער קעגניבער דעם גרויסן זאל — איז פון טאָג צו טאָג געוואָרן ווייניקער טאָמע. פענעק האָט געוואָס: אין איינעם א טאָג וועט אין בעט ניט בלייבן גאַרנישט פענעקס כוּיוו: זאָרען זיך, ווי אלע אין „הויז“.

נאָר אלע זיינע זאָרען — זאָרען פארוואָס דער טויט נעמט צו א מענטשן פון דער וועלט — האָט ער אויסגעגעבן, ווען געשטאַרבן איז זיין שוואַגער כאַים.

צום פאָטער אין צימער האָט מען אופגעהערט אריינצולאָזן פרעמדע מענטשן — אפילו מוישע דעם קאָסיר, אפילו דעם פרומען סרע-מער ארן יאַנקעלעס, וואָס דערצוויילט דער מוטער בעסאָד, אז אים איז „קיין איינהאַרע“ גוט... „קיין איינהאַרע, פאַרנאַסע אַ פאַרנאַסע“... כאַטאַג איז איינמאָל געקומען אלטער מייטעס. ער איז שוין געד האָט געשטאַנען לעבן דער טיר פון פאָטערס צימער. שיינדל די גרויסע האָט אים דאָרט אָפגעשטעלט:

— דער טאָמע זאָגט: ער פילט זיך בעסער.

— איצט, וואַכט זיך, שלאָפט ער.

ס'איז געווען א ליגן. דער פאָטער האָט באַ זיך אין צימער דער-הערט אלטערס קאָל. ער האָט געזאָגט מיט אַ מויל, וואָס איז שוין אָפגעוויינט צו דריין:

— לאָזט אריין צו מיר דעם „גוויר“.

דאָס איז געווען דאָס לעצטע „גלויבטערטל“, וואָס מע האָט פון אים געהערט.

אלטער האָט זיך נאָכדעם געלאָגט:

— וואָס מיינט איר בין איך געמאָנען? — ב'האַב געוואָלט באַ

אים עפעס בעטן פאר דאָר די דעם גלעזער... נו, הערשט איר דאָך...
האָט ער מיר גאָר אויסגעווערשט, אז איך בין דער אוישער און אז ער
איז דער קאפּצן.

ווען אלטער מייטעס האָט געהאַלטן באַ פאַרלאָזן זיין צימער, האָט
ער אַף אים אַ קוק געגעבן ווי גלייך ער איז גאַרניט ניט שולדיק. ער
האָט געפרעגט:

— נו, אלטער?...

ער האָט ביכלאַל געהאַלטן: ארום-און-ארום איז נישטאָ אַף אים
דער מיינון. זיין גרעסטע מילע — אזוי האָט ער אַלע יאָרן געמיינט:
אַף זיינע געפילן האָט שטענדיק געהערשט דער ריינער שטרענגער
פאַרשטאַנד. גאָר ארום אים האָבן גאָר אַלע גערעכנט, אז זיין פאַר-
שטאַנד איז אַ קרומער — אזוי האָבן טאַקע אַלע געזאָגט:

— מיכאַעל לעווין האָט אַ גוטן קאַפּ, אַ זעלטענעם... גאָר אַ מער-

סוקן קרומען.

ער האָט זיך שטענדיק זייער געהיט פון צאָצקען זיך מיט זיך
אַליין — דאָס האָט ער גערעכנט, איז די מאַטאַנע, וואָס ער שענקט
מענטשן. גאָר באַ די אַרומיקע איז אויסגעקומען, אז זיין „ניט צאָצ-
קען זיך מיט זיך אַליין“ איז די גרעסטע מאַדרייגע פון צאָצקען זיך,
און יאנקל דער פּוּרמאַן האָט וועגן דעם טאַמער געזאָגט זייער פאַ-
שעט:

— אַ גוויר האָט ליב צו פּערעכענדיעווען.

ער האָט טאַמער געלערנט די אייגענע קינדער:

— דער איקער איז: זיך ניט גאַרן...

און אים אַליין איז אויסגעוואקסן אפן כעזשכּו פון די אַרומיקע אַרעמעלייט,
אפן כעזשכּו פון מעתכערעסער פּיין און הונגער-גויט אין די הינטער-
געסלעך. ער האָט קיין איין מאָל ניט געטראכט וועגן דעם. אפילו
איצט, ליגנדיק אין כעט, ווען זיינע אויגן האָבן אָנגעהויבן צו פאַר-
קריכן אַלץ טיפּער און טיפּער אין קאַפּ און פאַרלירן יעדן גלאַנץ. ער
האָט זיך געקלאָגט פאַר יעשיע פּריידעס:

— כ'האָב געקאַנט אויסווייניק די געמאַרע „בראַכעס"... כ'האָב
מורע, אַז איך חייב זי אָן צו פאַרנעסן.

פענעק האָט גאָרעם אונטערגעהערט, ווי מע האָט עס אין „הויז“
איבערערציילט, געכאַפט פון דעם היספּילעס:

— א מענטש זאל זיך האלטן אין די הענט באַ אזוינע ווייטעקן
אזוי האָט גערעדט בלויז איין צאָר.

פענעק איז גאנצע טעג פארפאלן געוואָרן אין די הינטערהעסלעך
און, אומבאוויסט פאר זיך אליין, געקוקט מיט די אויגן פון די הינד-
טערהעסלעך, געקוקט אזוי ואף אלץ, אפילו אפן קראַטקן פאָטער — ער
האָט געדענקט: ווייכער אין אַרעמען עס שטאַט שמעקן מיטן דויעך
פון זייערע אויסגעגאָסענע צעבערס און ריידן צווישן זיך:

— דער אַרעמאָן גייט נעבעך אויס אין דער שטיף, און אז דער
גויד דארף שטאַרבן, שפאַלטן זיך די הימלען.

פענעקס באַראָמעטער זיינען די קירמענטשן — זיי ריידן קאַלט-
בלוטיק וועגן דעם פאָטערס קרענק:

— א מייסע אָן אן עס.

אין הויף האָט מוני דער לאַנגער דערציילט יאָנקל דעם פורמאָן:

— אייסעך... סע קאָנען זיך נאָך אזוי אוועקציען גאַנצע כאַדאָר

שים. דער דאָקטער האָט עס מיר דערציילט בעסאָר.

2

אין שרייב־צימער האָט שיינדל די גרויסע אייניגעם מיט מוישע
דעם קאָסיר אונטערהעפירט די סאכאָקלען אין די קאָנטע-ביכער.

פון ביידע אויסגעגעבענע זיין זיינען אָנגעקומען בריוו:

— זיי קומען, ווי נאָך עס וועט זיך לאָזן.

וועגן פאָטערס קרענק האָט מען זיי אין די בריוו ניט געשריבן.

צום פאָטער, אז מען איז דענסטמאָל אריינגעקומען, האָט מען אים

געטראָפן, ווי ער ליגט אין בעט מיט זייער אַ בלאַסן פאָנעם, מיט

צוגעמאַכטע אויגן און שאַקלט אָן אומפּהער מיט די ליפן — אפּאָנעם,

ער באַזערט ואף אויסווייניק די געמאַרע „בראָכעס“.

אין שרייב־צימער האָט שיינדל די גרויסע געוואָלט, ואן מוישע

דער קאָסיר זאָל אַראָפּנעמען די גוראלניע פון איר כעזשבן און זי

פארשריבן אפּן פאָטערס קאָנטע, וואָרעם דער פאָטער, — אזוי האָט זי

געטיינעט, — האָט איר אַמאָל בעפּוירעש געגעבן זיין וואָרט:

— „אויב צו דער גוראלניע וועט מען דערלייגן, איז די גוראלניע

מיינע און דער העזעק איז מיינער“.

מוישע דעם קאָסיר האָט זיך דאָ עפעס ניט געקאָנט פאַטוויפּען

אין קאָפּ:

— ס'טייטש — האָט ער ניט פאַרשטאַנען, — צווי קאָן איך עס
 טאָן, און פונעם טאַטנס מויל האָב איך עס קיינמאָל ניט געהערט...
 שיינדל די גרויסע — פאַרפלאַמט, ביזגאָר אונגערודערט:
 — פונעם טאַטנס מויל האָט איך עס ניט געהערט, הערט איך עס
 פון מיין מויל... טוט עס אף מיין אַכראיעס.
 פענעק אין יענע טעג — א צוועלפֿיאָריקער האַלב־פרייער מענטש.
 אין „הויז“ קוקט זיך קיינער ניט אום, צי ער גייט צו שלוימע־דאָ
 ווידן, צי גיין מיט אַ לידיקער פֿור כאַפּט ער זיך אַריבער אין גוראַל־
 נייע, וווּ ער ליז ביזן איצט נאָך קיינמאָל ניט געווען. אים איז ביז
 גאָר טשיקאווע אַ קוק צו געבן:
 — ווי זעט זי אויס, די גוראַלניע... עפעס אַ גוראַלניע, וואָס מע
 וואַרפט זיך מיט איר...

3

די גוראַלניע — א וויאָרט צען פונדאנען — האָט פענעק גע-
 טראָפן אינמיטן באַהנגאַראַפּ, באַ אַ טייכל, ווהיין הויסערדיק־פאָרי-
 סענע פעלדער לאָזן אראָפּ אין רינוועם זייערע צעמאנגענע סאָר־וויג-
 טערהיקע שנייען.
 אין גוראַלניע:
 אַ רויבערהיקער קוימען,
 שטאַלן אף צוויי הונדערט געשטאַפטע אָלסן,
 אַ גרויסע געביידע, וואָס מע רופט 'זי „פּאָדוואַל“,
 אַ קליינע געביידע, וואָס מע רופט זי „קאַנטאָר“,
 און אינמיטן — אן אַלטער ווייס־געקאַלכטער קאַרפּוס, פול מיט
 הייסע קופערנע קעסלען, אַ געפלאַנטער פון רערן, קראַנען און טראַ-
 ליסן, וואָס האַלטן באַטאָג און באַנאַכט 'אין איין זידן.
 באַזונדער פון דער גוראַלניע:
 אַ גאָרטן־היים פאַר שיינדל דער גרויסער.
 אין גאָרטן — אַ הויז, אויך אַ ווייס, אַ ציכטיקס, גאָר פיל קלע-
 נער פונעם פאַטערס.
 באַ דער ווייסער טיר — אן אופשריפט. אפן ניקלענעם כלעטל:
 — „באָריס סאַלאַמאַנאוויטש פּרענעל“.
 גאָר אן אופשריפט:
 — „פון 9 אינדערפרי ביז 3 באַטאָג בין איך אין קאַנטאָר“.

בידע אומשריפטן מיינען שיינדל דער גרויסערס מאן, רעם מי
 טלווקסיון בערישן, וואס האָט א פאָנעם מיט א פארב פון שוואר
 צער קאָרדמעל, טראַגט א פענסגע אפ דער גרויסער נאָז, זעט שמענ
 דיק אויס, ווי ער וואַלט וועלן אויסשפּייען, ווייל ער איז א גרויסער
 משפונעק — עסט קיינמאָל ניט באַ קיינעם, אפילע ניט באַם שווער,
 לען קורצזיכטיקערהייט פיר שפראַכן, קען זיי גרינטלעך, ניט צוליב
 דעם, וואָס זיי ברענגען אים נוצן, נאָר קעדיי מע זאָל וויסן, או
 ווערן שיינדל דער גרויסערס מאן איז באַ אים געווען זייער א קליינער
 ייכעם — ער האָט א פיל גרעסערן ייכעם... אים ארט שוין אפילע
 ניט, די וועלט זאָל וויסן: פון 9 ביז 3 זיצט אין קאָנטאָר, ער, בע
 ריש — בראַצקיס א געשוועכטערדיקער, א מענטש, וואָס האָט באַ
 זיך א ייכעם בריוו ביז דאָוויד האַמעלעך... ניט מער און ניט ווייני
 קער — אין קאָנטאָר זיצט דאָוויד האַמעלעכס אייניקל...

די גוראָלניע אין יענעם טאָג — א טאָג פון צעגאנגענע שנייען —
 ווען פענעס האָט זיך צו איר אַראָפּגעכאַפט — אזוי האָט זי טאַקע
 אויסגעזען: א גוראָלניע, וואָס מע וואַרפט זיך מיט איר; שיינדל די
 גרויסע וויל, מע זאָל זי אַרומשרייבן אפן פאָטערס כעזשבו, מוישע
 דער קאסיר מיינט, אז זי דאַרף זיבן אַף שיינדל דער גרויסערס
 כעזשבו, דערווייל איז זי געגליכן צו 'אים, פענעקן, אין דער צייט,
 ווען זיין פאָטער איז קראַנק — זי האָט ניט אַף זיך קיין באַלעבאָס.
 אין גרויסן וויסגעקאַלטן קאַרפּוס האָט געשמעקט מיט
 זויערער ראָשטשינע, מיט אויסגעוועפּטן ספּירט, מיט זידעוודיקער
 היץ — היץ פון אויבערשטער באַד-באַנק. ווי א גרויס מויל פון א
 שיקער, האָט דער גרויסער קאַרפּוס אַרויסגעלאָזט זיינע גליענדיק-
 הייסע רייכעם אינדרויסן אַרויס, דערלאַנגט מיט זיי אַזש צום נאָענטן
 קילן מייכל.

אינווייניק, צווישן די פאַרפּלאַנטערטע קאַרפּוס-געדערעם, האָבן
 בריענדיקע טראַפּנס געטריפט פון די ווענט, פון אַלע לעבעדיקע
 פילגאָרטדיקע וואַלסנס, פון אַלע הויך איבערגעלייגטע ברעטער, וואָס
 באַרוועסען פּיס באַטרעטן. פאַרטישאַדעט, שלעפּעריקן 'ביזנאָר, אויס-
 געמאַטערט און אויסגעלעכצט פון שוויציקער היץ, האָבן דאָ און
 דאָרט, ווי אַן קיינעמס באַפעל, זיך אַרומגעשאַקלט די פאָר זענדליק
 אַרבעטער — פּויערים און פּויערטעס פון נאָענטן דאָרף — זיך
 אַרומגעשאַקלט האַלב טאַקעט, קימאַט אינטאַנצן גאַקעט, אויסגעמאַר-

בעוועטע, אופגעהררייט און פארררייט קראנען, געשטופט גרויסע טראליכן אין ביטן מיט זידעוודיקער פליסיקייט, געשמאקט די אומע-
טיקע אויגן-שפאלטן, ווי אף אנשלאָפן צו ווערן. מאַנצבילן האָבן דאָ
יאָ שום לוסט געקוקט אף דער נאָקעטקייט פון ווייבער, ווייבער —
אף דער נאָקעטקייט פון מאַנצביל. געהאכט האָט זיך: כיישעק אין
באָ זיי, די האַלב-נאָקעטע, שוין געבליבן בלויז אף אַ קלייניקייט —
בלויז אף אַוועקצוועצן זיך ערגעצווו לעבן א זידעוודיקן קעסל און,
ווי אָט יענע האַלב נאָקעטע פויערטע, לויזן די אייגענע לייבער,
לויזן שלעפּעריק און שאַענלאַנג, ווי אין אַ באָד. קוקנדיק אף זיי האָט
פענעק געדענקט, אז אינדעהיים, אין שרױב-צימער וואַרפט מען זיך
מיט דער גוראַלניע—הייסט עס: אויך מיט זיי, די האַלב-נאָקעטע,
וואַרפט מען זיך... נאָך האָט ער געדענקט: מיט צוגעמאַכטע אויגן
ליגט אין בעש דער פּאָטער — דער באַלעבאָס פון דער גוראַלניע — און
שאַקלט, שאַקלט מיט די ליפּן — באַזערט וואַ אויסווייניק די געמאַרע
„בראַכעס“... און אָט דער מאַמענט — אַ מאַמענט פון גרויסן ווונדער
אפן שלעכטן פירערל פון דער וועלט — איז נאָכדעם אף לאַנגע יאָרן
געבליבן באַ גענעקן אין זיקאַרן.

פענעקס געפילן דענסטמאָל אין גרויסן זידעוודיקן קאַרפּוס —
ווי אים וואָלט געוואָרן הייס ניט אזוי אין קערפּער, ווי אין קאַפּ.
דערפאַר איז געווען בייגאַר קייל אין דער אַנטקעגנדיקער געביידע,
וואָס מע רופט זי „פּאַדוואַל“. צווישן אומגעווינער גרויסע ספירט-
פעסער האָט דאָרט אין דער קעלערדיקער לופט איינער אליין זיך אַרומ
געשאַרט לאָזער דער פּאַדוואַלניק — אַן אַלט-גראַ פאַרספירטעוועט
יידל, אַ גרויסער „טרינקער“, וואָס ווערט קיינמאָל ניט שיקער. דער-
זען דעם אַריינקומענדיקן פענעקן, האָט דער אַלטער לאָזער גלייך
גענומען עטלעכע „קאַפּעטשקע“—ניט, באַלילע, צוליב זיך, נאָר צוליב
פענעקס קאָווער וועגן.

באָם ערשטן גלעזעלע:

דער אַלטער האָט מיט די אויגן זיך אַ זייטל געמאַן צו דער אַפּע-

נער טיר, אַ מאַך געגעבן:

— דאַכט זיך היינט זיין אַ גוטע פּאַנגאָדע.

באָם אַריינגיסן אין זיך דאָס צווייטע גלעזל:

לאָזער האָט צוגעמאַכט די אויגן, אַ בורטשע געמאַן קוים, וואָס מע

האָט געהערט:

— געווען א קאלטער ווינטער.

באם דריטן גלעזל:

לאזער האָט אַ קוס געגעבן ואָר פענעקן, געזאָגט זייער קלאָר:

— לעכאָים.

ערשט באַם פּערטן גלעזל האָט ער פּרוּם פּאַרנעלאָצט די אויגן, גע-

וונטשן פענעקן:

— דיין טאַטע זאָל האָבן אַ רעפּוע.

דאָס פינפטע גלעזל האָט ער אין זיך אַרײַטגעגאַסן, אַפּאַנעם,

שוין גלאַט אזוי—קעדדי דער כעזשכּוּן זאָל זײַן אַ גלייכער. דאָ האָט

ער באַקומען אַ פּאַנעם פּון אַ רױטן בורעק, אומגעריכט זיך פּאַרהױסט

און נאָך מער אומגעריכט אויסגעגלאָצט אַר פּענעקן אַ רױט אויג —

אַ פּרעמדוועלטיקס, אַן אַנגעגאַנס — און זיך פּאַנאָדערגעלאַכט

מיט אַ דריבנע געלעכטערל:

— דער טאַטע דײַנער...

ער האָט ניט געקאַנט רײַדן. ער האָט, ווי אומיסטן זיך געוואָרן

מיטן הוסט, מיטן געלעכטערל און מיטן לײכעז:

— דער טאַטע דײַנער...

— אַ יוד אַ כאָכעם, אַ?...

— געדרייט מיט דער וועלט...

— אַ גרויסער כאָכעם... פּישששש!

— און שטאַרבן קאָן ער ניט...

— שטאַרבן האָט ער קיין סײַכל ניט... אַ?

ער האָט זיך ווידער פּאַנאָדערגעלאַכט:

— אַר שטאַרבן קלעקט אים די כאָכמע ניט... כככעע!

דערביי האָט ער זיך גענומען צילן אַר אַ קיצל צו געבן פענעקן:

אונטער דער פּאַכווע.

פענעקן האָט אַנגעכאַפט אַ שרעק — ער האָט אַנגעהויבן אָפּ-

טרעטן — זיך אָפרוקן און אַנטלױפן.

4

וואָס נאָך קאָן מען זען אין אַ גוראַלניע?

אין די גרויסע שטאַלן שטייען צוויי הונדערט געשפּאַנטע אָקסן

אַר בראַהע — מאַמעש זיי שטייען, וווּ אוועקצולײַגן זיך האָבן זיי

קיין אָרט ניט. אין די שטאַלן האָט פענעקן זיך אַרומגעקוקט זייער

פארברידעשט. ווען ניט זיינע אייגענע אויגן, וואָלט ער בעשומויפן גיב
געגלויבט, אז זיין פאָטער, שיינדל די גרויסע, אפילע איר מאן, בעי
ריש — דאָוויד, האַמעלעכס אייניקל — זיינען, ווען עס קומט צו
געלט פאָרדינען, אזוינע קלוינע איבערקלויבער — זיי מיעסן זיך ניט,
כאָטש זיי האַלטן זיך פאר אזעלכע פיינע, אידעלע לייט...

פענעקס מיינונג:

— פע!...

— זיי זיינען דאָך פאָשעט קאָצאָווים!

— וואָס־זשע מאַכן זיי אזא וואַזשנעם אַנשמעלעך...

— מער ניט, וואָס אַ קאָצעו גרייט צו דער שכיטע איינעם אָדער

צוויי אָסן, און זיי — מיטאַמאָל גאַנצע צוויי הונדערט...

דערוף וואָלט ניט קעדיי געווען זיך אָפּצושמעלן, ווען דער־אָ
געדאַנק וואָלט גאַכרעם דעם אונטערוואַקסנדיקן פענעקן ניט געווען
ארוּפגעבראַכט אַף אַ גאַנצער דיי אויספירן מעקויעד אַ מאַרנע־קאָ-
מישער וועלט:

— אז מע האַנדלט ניט מער, ווי מיט איין קלאַפּטער האַלץ, איז
מען אַ גאַרנישט, וא דער־רועד־ווייס־וואָס, אַ נידעריקער סאָרט
מענטש, און אז מע האַנדלט מיט גאַנצע אַכט טויזנט קלאַפּטער —
ווי דער פאָטער מיטן אַלטן ווערעכניע־פאָלקער יונגעסענען — איז מען
זייער געהויבענע לייט, מע דערט וועגן אַי, „רדיי קרעפּטע“, מע שעמט
אין דער גאַנצער געגנט, קימאַט אין גאַנצן לאַנד...

— דעסטגלייכן באַ בראַנפן: אז דו גאַנוועסט ניט מער, ווי איין
גראַד ספירט — ווי, לעמאַש, יאָן דער סטרוזש, וואָס מע איז אים
כוישער, אז ער האָט צוגעלאַכנט צוויי פלעשער ווישניאַק אין קע-
לער — הייסטו פאָשעט „אַ גאַנצו“, און אז דו גאַנוועסט גראַדן
אין די טויזנטער, קאַנסטו זיין אזא מעיוכעס, ווי שיינדל דער גרוי-
סערס מאן און הייסן בעריש פּרענקעל — בראַצקיס און אייגן גע-
שוועסטערקינד, דאָוויד האַמעלעכס אייניקל... און מ'האַסטו דיר אַ
יועלט—אַביסל גאַנווענען איז אַ בעזאָיען, אַסאך גאַנווענען איז אַ
קאָווער...

וואָס נאָך קאָן מען זען אין אַ גוראַלניע?

פענעקס אונטערשט ליפּל איז אַנגעבלאָזן און אַראָפּגעלאָזט —
שטענדיק אזוי, ווען באַ אים בליצט אויף אַ געדאַנק אין קאָפּ; זיין
אונטערשט ליפּל זוערט צוויי מאָל גרעכער, בלאָוולעך, קימאַט גע-

שוואָלן, זיינע אויגן, ווי אין זיי וואָלטן זיך דאָן אריינגעזאפט זניקע
 מען, כאָטש אינדרויסן איז גאָר טונקל און ס'ע זױל גאָר גיין אַ רעגן.
 פון אַן אופגעבליצטן געדאַנק ווערט פענעק גליקלעך-שיקער צו יעדער
 צייט — אַפילע איצט, ווען אינדערהיים ליגט זיין טאַטע אַפן טויטן
 בעט. פענעקס געפיל, ביים ער דערמאָנט זיך אָן זיין טויט־קראַנקן פאָר-
 מער—ווי עמעצער וואָלט אים די גאַנצע צייט שעפטשען אין אויער:
 — פאָר אַהיים.

— אוי ביסטו ווערט קלעפּ!..

דאָך — וויבאַלד ער איז שוין אַהער אַראָפּגעקומען, מוז ער דאָ
 אויסזיין וווּ אַ לאַך און זען, ווי עס באַדאַרף צו זיין, וואָס אין אַ גר-
 ראַלניע טוט זיך.

5

אונטערן גרויסן קאַרפּוס — דעם זידעוודיקן, ווייס־געקאַלכטן —
 גראָבט זיך אין דער ערד אַן אָפּענער אַריינגאַנג, פירט אין אַ פיטש־
 גאַסן לאַך. דער לאַך — אַ מיעסער קעלער. שיין דרינגט אַריין בלוין
 דורך דער אָפּענער טיר, דורך צעלעכערטע וואַנט-ברעטער. פון אונטער
 די ברעטער דינען אַרויס פעטע גרינ־געלע פליסיקייטן, געמיש פון
 שטינקעטריקער גורלאַניע, פּערהישער האַשטאַנע און וואַרעמע קיזיז-
 קעס. פונעם לאַכס פינצטערער טיפקייט טראָגט זיך אַ האַרבער רייעך,
 אַ ניסעריי פון מיד־כאַרבּלענדיקע פּערד, אַ טופּעריי פון קאַפּיטעס
 דורכגעפלאַכטן מיט זייער אַ יונג קאַל, וואָס האַלט קעסיידער אין איין
 ניאָקען און וואָקען:

— נאָ, דערעש!..

— וויאָ, קאַשטאַן!

— נאָ!

— וויאָ!

— וויאָ!

— נאָ!

און דאָס אייגענע צוריק:

— נאָ!

— וויאָ!

— וויאָ!

— נאָ!

— וויא, קאשטאן!

— נא, דערעש!..

פאשעט א ווונדער:

— א יונג קעלכל זאל קלינגען אזוי פריילעך, ווי עס וואלט מיט

אידי ווערטער אָנגעזאָגט דער וועלט די גרעסטע בסורע!

ווען אין לאך זאל זיין נאך צען מאָל פינצטערער, ווי ס'איז, וואלט

אויך דאן פענעק גלייך באַם אַריינקומען דערקענט די אינווייניקסטע

מאַשינעריע — א פאַשעטע מאַשינעריע, ווי אין עק שטאַט באַ איצי

דעם קרופטשאַטניק אין הינטערהויז, נאָר אַכילס אַ גרעסערע:

— מאַמעש אַ בעזאָיען פאַר דער גוראַלניע...

אַ גראַבער סלופּ דרייט זיך אינמיטן לאַך. אין סלופּ, ווי צוויי

צענומענע הענט, שטעקן צוויי גראַבע דראַנגען. אין יעדן דראַנג זינגען

איינגעשפאַנט צו צוויי פּערד, דרייען זיך ראַד-אַרום מיט פאַרבונדענע

אויגן. די פּערד — פּיטש-נאַס פונעם שווערן שלעפּן באַם דרייען זיך.

פונעם באַלקן הערן ניט אַזוי צו מריפּן אַז זיי אָן אַ שיר שטינקענדיקע

טראַפּן. מיט זייער דרייען זיך מיטן די פּערד פּליסיקייט ערגעץ אויבן

אין אַ גרויסער ביט — דאָס קילט מען די בראַהע, אידער זי רינט

אזעק צו די אַקסן-שטאַלן. די פּערד שלעפּן, אַבייטש פּליאַסקעט.

אַז אַיינעם פון די דראַנגן זיצט באַרוועס אַן אַרעם געלאַטעט אוק-

ראַניש יונגל — אין פענעקס עלטער, דרייט זיך ראַד-אַרום מיט אַ

בייטש אין האַנט. דאָסרעכטע אייגל באַם ייטגל — אינגאָצן אויסגע-

רונען, בלינד, שוואַרץ, פינצטערער, ווי די נאַכט. דאָס לינקע אויג

כאַם ייטגל — העל-זענדיק, לעבעדיק, ניט קיין אויג נאָר אַ גליק —

אַ נאַצע וועלט פול מיט פּרייד. באַ פענעקס אַריינקומען האַט דאָס

אופּגעהערט אָנצוזאָגן מיט „נאָ דערעש!“ אַ בסורע דער וועלט. דאָס

רעכטע אייגל איז באַ דעם געוואָרן פינצטערער, ווי פינצטער, דאָס

לינקע זענדיק. אייגל האַט זיך העל צעלויכטן, אַ קוק געגעבן אַז פּע-

נעקן זייער נייגערדיק, ווי מיט אַ פּראַגע:

— ווי וועסטו זיך פירן: ווי אַ פּריינט, צי ווי אַ סוינע?..

עט!.. פענעק זועט זיך דערווייל פירן אַזוי, ווי פענעק דאַרף אין

אַזאַ פאַל זיך פירן, עלעהיי קיין אוקראַיניש ייטגל וואַלט דאָ גאַרנישט

געווען — צום אַלעם ערשטן פאַרגלויבט זיך אים זייער שטאַרק זיך

אַרופּכאַפּן אַפּו אַייזט פּרויען דראַנג, בלייבן זיצן אַז אים דרייט-דיי-

און זיך אַ קאַפּל דרייען ראַד-אַרום. פענעק, כאַמיש ער איז שוין אַלץ

צוועלף מיט א האלכן יאָר, האַלט ער פונדעסטוועגן נאָך אַלי, און דער-
וואַקסענע מענטשן זיינען דיר צייטנווייז די גרעסטע נאַראַנים אין
דער וועלט — דערוואַקסענע מיינען, און פאָרן איז גוט נאָך דאָן, ווען
מע וויל ערגעץזוהיין אָנקומען, און פענעק פילט, און פאָרן איז גוט
אפילע, ווען מע פאָרט אינערגעץ גיט — דער איקער איז:
— פאָרן...

אזוי האָט ער טאַקע געטאָן. אָפגעדרויט זיך א מאָל פופצן ארום
און-ארום, האָט ער אָקאַרשט איבעראַנייט זיך גוט איינגעקוקט אינעם
יינגל, וואָס דרייט זיך אַפן צווייטן דראָנג, און גיט אזוי אינעם יינגל
אַליין, ווי אין יענעם צוויי פאַרשיידענע אויגן-וועלטן — א בלינדע
וועלט, א פינצטערע, א ברויגעזע און א העלע וועלט, א קלאַגע, א
שטראַלנדיק-גוטע. פענעקס געפיל: ווי עס וואָלט זייער נייטיק געווען
זיי אויסצומישן, די צוויי וועלטן—וואָל אינעם גיט זיין אזא שטראַל-
דיק-גוטע, און די אנדערע — גיט אזא פינצטער-ברויגעזע. דערווייל
הרייט מען זיך.

פענעק פאַרוואַרפט דעם קאַפּ אַרונטער, די אויגן — צום באַלקן.
דער באַלקן טריפט דאָ און דאָרט מיט געדיכטע זייער הייסע טראַפן—
כויז דעם, וואָס זיי שטינגען — און זיי טרעפן אין פאַנעם טוט אַזש א
כריי. פון דער אַרומיקער שווערער לופט, פונעם אומפּהערלעכן
דרייען זיך הייבט אָן צו מלויען אַפן האַרצן.
א טייל פון פענעקס שמעס מיטן יינגל:
פענעק — צום אוקראַינישן יינגל:

— ווער האָט דיר געהייסן, זאָלסט דאָ טרייבן די פּערד?
דאָס יינגל — מיט מיינמער קלאַלעם אין בלינדן אויגל, מיט
מיינמער גוט-האַרציקע ווינטשעוואַניעס אין זענעדיקן אויגל:
— מע האָט מיר געהייסן... מײן טאַטע האָט מיר געהייסן.

פענעק:

— דיין טאַטע?..

שטיל.

פענעק:

— וווּ איז ער — דיין טאַטע?

דאָס יינגל:

— אין די שטאַלן אַרבעט ער, כאַ די אַקסן.

פענעק:

— מע צאלט דיר דערפאר?

דאָס יינגל:

— מע צאלט פאר מיר מוין טאטן.

פענעק:

— ווער?

דאָס יינגל:

— איז קאנטאָר... וויאָ, דערעש!

די פערד ורדייען זיך. די שטינקענדיקע טראָפנס טריפן געדיכטער
און עפטער, בריען דעם האַלדזאָן-נאַקן, דאָס פאַנעם, די הענט. דער
קאַפ פאַרדרייט זיך. ס'הייבט אָן צו שווינדלען אין די אויגן.

פענעק — צום יינגל:

— קום אביסל צו דער טיר.

דאָס יינגל:

— ניין.

פענעק:

— פאַרוואָס?

יינגל:

— מע וועט שרייען.

שטיל. פענעק זעצט זיך איבער צום יינגל אפן דראַנג.

פענעק:

— ווער וועט שרייען?

דעם יינגלס בייטש ווייזט צום באלקן:

— דאָרט.

אין אַ וויילע אַרום דערהערן זיך טאַקע ביזע קלעפּ אויבן, אפן
באַלקן. דאָס יינגל הייבט אָן גיכער צו טרייבן די פערד. זיין יונג
קלינגענדיק-קעלכל צעזינגט זיך ווידער, ווי כאַס אַנזאָגן אַ פרוילעכע
בסורע דער גאַנצער וועלט:

— נאָ, דערעש!..

— וויאָ, קאַשטאַן!

— נאָ!

— וויאָ!

— וויאָ!

— נאָ!

די פערד לויפן נאַסערהייט גיכער און גיכער, ניסן מיט-באַרכלענ-

דיק. פונעם שווינדל איז קאפ און אין די אויגן הייבן אן זיך צו פלאנטערן די געדאנקען. פענעקן איז מאדנע — עפעס נאָר אנדערש, ווי זיין גאנץ לעבן ביז היינטיקן טאָג — דער כאָלעם איז געווען פריער, דער עמעס הייבט זיך אָט אָן, דער שמעס איז איצטער, ס'איז ביזגאָר וויכטיק... סע וועט זיך געדענקען אייביק... דעם יינגלס אויס- גערונען אויג, זעט ער, ווערט פינצטערער און פינצטערער — ס'ארא ברויגעז אויג!..

עס דאכט זיך:

דאָס יינגל דאָ אין לאַך באַם הרייסלופ איז דער טיפסטער וואָרצל פון דער גאנצער גוראלניע... דער סאמע עק אירער:

— אהא!.. דער פאָטער דאָרט אינדערהיים אין בעט... מיט די צוגעשלאָסענע אויגן, מיט די צעשאַקלטע ליפן, וואָס כאַזערן די נעמאָרע בראַכעס — דער פאָטער איז דער אָנהייב פון דער גוראלניע, און דאָס יינגל מיטן פינצטערן אויג איז דער סאָף, אָדער פאַרקערט: דער פאָ- מער איז איין עק, דאָס יינגל¹ — דער צווייטער עק...

פענעקס אונטערשט ליפל בלאָזט זיך אָן, לאָזט זיך אַראַפּ, ווערט צוויי מאָל טראַב, בלאָזלעך, קימאָט געשוואָלן; זיינע אויגן — ווי אין זיי וואָלטן אַרדיינקוסן זניקע טעג, — אַזוי זעט אויס פענעק, ווען באַ אים אין קאָפּ בליצט אויף אַ געדאַנק.

אינגאַנצן קלאָר איז דער געדאַנק ניט געווען. דאָך, מיט עטלעכע יאָר שפעטער האָט פענעק נאָך אַליץ געהאַט אַזאַ געפיל, ווי דאָרט אין לאַך, לעבן יינגל, האָט זיך אים אָנגעהויבן צו דאַכטן:

— ער, פענעק, קלעטערט ערגעץ אַה אַ הייך — דאָס גאַנצע לעבן אַה דער וועלט וועט ער דאָרט דערזען מיטאַמאָל פון ביידע עקן, אָט אַזוי, ווי ער האָט דערזען די גוראלניע פון ביידע עקן: דעם פאָטער — פון איין עק, דאָס יינגל — פון צווייטן עק...

6

בא בערישן אינדערהיים האָט פענעק דערקענט פאַרשיידענע שטיק- לעך מעבל, וואָס שיינדל די גרויסע האָט אוועקגעשלעפט פונעם פאָ- טערס „הויז“; קימאָט דאָס גאַנצע מעבל — צונויפגעשלעפטע. ווייל אוימעטום איז שיינדל די גרויסע געווען אַ מעיוכעסעס, אַ גרויסע כשווע: זיצנדיק צוגאַסט — באַ פאַרמעגלעכע לייט, פאַרשטייט מען,

—הָאָט זי פֿלוצעם געקאָנט אַ מאַך געבן מיט אַלערליי געמאַכטע
ביינדלעך אין קאַל, אין די אויגן, אין דער נאַז:
— אָט דער טיש אייערער געפעלט מיר... שענקט מיר אַוועק
אייער טיש.

אייער אַ צימער באַ שיינדל דער גרויסער:
אַה דער פּאַרלאַנגע — פעלן פֿון ווייסע בערן; זייערע קעפּ מיט די
צעעפנטע מילער האָבן ניט דאָ אינדערשטיל אַה וועמען צו שטשירען
די ציין.

אין די ווינקלען — קליינע יאַפּאַנישע שירמעזווענטלעך, וויג־שטולן
מיט אופגעבלאָזענע קישעלעך צופוסנס; שאַקל זיך אַה זיי יאָ, שאַקל
זיך אַה זיי ניט — סייוויסיי וועט דיך נודיען בלויז פֿון קוקן אַה זיי.
אַה די ווענט — פיל אַלעאַגראַפיעס פֿון יונגע און עלטערע הירשן;
שיינדל די גרויסע האָט ניט ליב ניט קיין מענטשן, ניט קיין קעז, ניט
קיין הינט — זי האָט ליב הירשן.

שיינדל די גרויסע איז דער איקער. די גוראָלניע הינטער איר הויז
— אַ בייזאַך.

אין גוראָלניע האָט פענעק שוין געהאַט אויסגעקוקט אַלע לעכער,
ניט געהאַט קיין מינדסטע באַראַמע, וואָס ער האָט זיך אַהער אַרויסגע-
גאַנוועט אין אַ צייט, ווען דער פּאַטער איז טויט־קראַנק — די גוראָלניע
האָט ער באַדאַרפט האָבן, ווי עפעס צו זיינעם אַ רומל. באַ שיינדל דער
גרויסער אינדערהיים, צווישן די בערישע פעלן און געמאַלמע הירשן,
איז אים געווען ביד־נאָר לאַנגווייליק, ער האָט געוואַרט, אים זאָל זיך
מאַכן אַ פֿור אַהיים. ס'האָט דערעסן צו וואַרטן.

צווישן די ביכער באַ בערישן אין צימער האָט ער געפונען אויך
לאַשנאָידעשדיקע. איין ביכל, אַ האַלב־מייסעדיקס, האָט ער גענומען
לייענען, זיך מאַמעש געמאַטערט איבער אים — עפעס זייער אַ מאַדנע
ביכל: אַ פּאַטער אַ דאָקטער האָט אַלע טאַג אין אַ געוויסער שאַ גע-
לערנט זיין אויגן יינגל דעם סיכל, וויאָזוי שפינען לעבן מיט אַלערליי
פֿליגעלעך און צווישן זיך — אַזוי האָט זיך דערציילט אין ביכל. די
מייסע קומט פּאַר אין זייער אַ שטויביקער קאַמער, וווּ די ווענט, די
קליינע פענצטערלעך זיינען דורכאָס באַדעקט מיט שפינוועבס. פענעקן
האָט זיך געדאַכט: אין דעם ליגט עפעס אַ פּאַרשטעלטער, זייער אַ
וואַזשנער מאַשיל. ער האָט געלייענט יעדע שורע נאָכאַמאָל און נאָכ־
אַמאָל.

דערנאך — ארום האלככיניף — איז פון דער גוראלניע געקומען
בעדיש, געקומען, ווי „דאָוויד האַמעלעסס אייניקל“, אין קוים פאר
געצטע פליטקע קאָלאַשן (אינדרויסן, אין דער דורכויסקער בלאָטע
האַט מען געקאָנט אָנעמען טיפע), געקומען גרויס-שטעטיק, אין אַ
האַרטן הוט, אין אַ לייכטן מאַנטל (אַלע האָבן נאָך געטראָגן ווינטער-
דיקע פּוטערס). די פאַרב פּון שוואַרצער קאַרן-מעל איז איצט אין זיין
פּאַנעם געווען אַביסל גרינבלעך, אַף זיין ברייטער נאָז — די ברייט-
צעשטעלטע פענסנע, אַף זיינע ליפּן — אַ מינע פּון אַ מעפונעק, וואָס
ווייל אויסשפּיען, נאָר ער מיסט זיך. דערזען פענעקן, האָט ער מיט
ביידע הענט איבערגעשטעלט די פענסנע אַף דער פּולער נאָז, אַ וויילע
געקוקט, ווי אַף אַ טשיקאווע זאָך. ארום זיינע ליפּן — אַ קוים-אויס-
געקנייטשטער שמייכל, וואָס האָט צו זאָגן זיך אַליין:

— ביסטו אַריינגעפאַלן? מיטן ווייב — אַריינגעפאַלן, מיטן שווער
— אַריינגעפאַלן, און ט'האַסטו נאָך אַ צונאָב... אַ שוואַגערל...
זיין שטערן האָט געפרעגט באַ פענעקן, ווי סע גייט אים — אַפּאָ-
נעם, אַף לעצאַנעם. ער האָט אַראָפּגעוואָרפּן די פענסנע, אַ שאַרף גע-
געבן זיין נאָז אינעם אָפּענעם ביכל, וואָס ליגט פאַר פענעקן אַפּן טיש,
זייער נאָענט באַוווּן פענעקן זיינע קורציכטיקע אויגן — גרויסע,
בוילעטע, פרעמדוועלטיקע — געהאַלטן האָס ביכל זייער צערטלעך אַקעגן
זיין ברוסט, זיינע הענט האָבן דערביי אין די עלנבווינגס געציטערט —
אַפּאַנעם ער האָט דאָס ביכל זייער ליב געהאַט. זיינע אויגן האָבן זיך
פאַרגלאָצט צום שטערן. ער האָט געפרעגט באַ פענעקן קימאַט מיט
ביזוקייט אין קאָל:

— וואָס ליינעסטו דאָ?.. פאַרשטייסט דען?..
און גלייך מיט אַ ציטער אין קאָל אָנגעהויבן צו פאַרטיישן און
געבן פענעקן צו פאַרשטיין גאַנצע זייטלעך אינעם בוך:
— וווּ האַלסטו?.. דאָ האַלסטו?.. זעסטו דאָך: ער דערציילט דיר
וועגן דעם לעבן פּון די שפינען, נאָר דו קאָנסט עס מיינען אויך וועגן
מענטשן... אָט זאָגט ער: „דער פּאָטער האָט צוגעפירט זיין קליינעם זון
צו דער וואַנט, באַדעקט מיט שפינוועבס, און האָט אזוי געזאָגט:
זעסטו, מיינ קינד, די גראַבע פעטע שפּין דאָרט אין עק שפינוועבס?
— זי איז אַמאָל געווען זייער אַ מאַגערע שפּין, אַ דארע, מיט אַ ליידיקן
בויד און מיט לאַנגע פּלינקע לאַפּקעלעך, זי האָט געשפּרייט שרעק אַף
אַלע פּליגן, אַף שמעטערלינגען און אַפּילע אַף אַלע שפינען דאָ איז

קאמער. ווער ס'איז נאך צו איר אין שפינוועבס אריינגעפאלן, יענער איז געווען איר קארבן, ביסלעכווייז האָט זי געוויגן דאָס בלוט פון פליגעלעך, פון שמעטערלינגען. אויך פון שפינען מאָגערע און דארע, ביז זי האָט באַקומען איר גרויסן, פולן און פעטן כויד" ... דו הערסט? קאָנסט עס מיינען אויך וועגן מענטשן.
און ווידער איז זיין ציטעריק קאָל, קימאט ביז, בעשאַס ער זאָגט עס.

פענעק איז ביו-נאָר פאַרווונדערט:

— הער אַ מייסע!..

— מענטשן זיינען ווי שפינען?!...

ער קאָן בעשמויפן ניט גלייבן, אז ס'איז טאָקע אינדערעמעסן אזוי, און ווייל בעריש איז דער ערשמער, פון וועמען ער הערט עס, קוקט ער דעריבער ומער אַף בערישן, איידער ער הערט, וואָס יענער לייענט אים אין בוך. בעריש, זעט ער, איז אַ מיטלווויסיקער, נאָר אַ דיקלעכער, אַ פעטלעכער, קימאט מיט אַ בויך...

פענעק איז אַ גרויסער ווונדער:

— איז צוליב וואָס דאַרף עס נאָך בעריש אַף זיך אַליין זאָגן?..

7

אַף מאַרגן איז פענעק גאַבאָמאָל געווען אין גראַלניע — אין גרויסן ווייסגעקאלכטן זידעוודיקן קאַרפּוס.

צווישן די פארפלאַנטערטע קאַרפּוס-געדערעם האָבן בריענדיקע טראַפּנס געטריפט פון די ווענט, פון אַלע לעבעדיקע פילגאַרנדיקע באַלקנס, פון אַלע הויך-איבערהעלייגטע וכרעטער, וואָס באַרוועסע פּיס באַטרעטן. שלעפּעריק ביו-גאַר, אויסגעמאַטערט און אויסגעלעכצט האָבן זיך אַרומגעשאַקלט מענטשן — האַלב-זאַקעט, קימאט אינגאַנצן נאַקעם — אַפּגעטרייט און פאַרדרייט קראַנען, געשטופּט גרויסע טראַליסן אין ביטן מיט פּליסיקייט. אין קאַרפּוס איז אַריינגעקומען בעריש — אַ מיטלווויסיקער, אַ דיקלעכער, אַ פעטלעכער, קימאט מיט אַ בויך... פענעק האָט געקוקט, ווי די אַרבעטער זיינען געבליבן שטיין מיטן פּאָר נעם צו בערישן, קימאט אַלע אָן שום-באוועגונגען, זייער אויסגעמאַר-כעוועטע, געוואַרמט ביז בעריש וועט דורכגיין. באַ אייגעם, באַ אַ צווייטן האָט בעריש שפּעס געפרעגט, געקוקט אַף זיין טראַליס — ס'האָט אויס-געזען אי ווי באַ די שפינען אין ביכל, אי אַנדערש...

און אין טיפן לאָך צום אולטראַינישן יינגל מיטן בלינדן אייגל איז
בעריש שוין אפילע ניט אראָפּגעשאַנגען — פענעק האָט זיך אהין אראָפּ-
געלאָזט אומיסטן א קוק טאָן, געבליבן שטיין פארווונדערט: אפן שפינד-
וועבס פון דער גוראלניע האָט דאָס האַלב-בלינדע יינגל זיך געבאַמבלט
איינער אליין, העט אונטן און ניט אויסגעזען צו זיין באַליידיקט —
מיט א יונג קלינגענדיק קעלכל האָט ער געזונגען, ווי כאַם אַנזאָגן א
ביזנאַר פּריילעכע בסודע דער גאַנצער וועלט:

— נאָ, דערעש!...

— וויאָ, קאַשטאַן!

— נאָ!..

— וויאָ!

— וויאָ!

— נאָ!..

1

פון די אויסגעגעבענע צוויי זין — פענעקס עלטערע ברידער, וואָס
מע האָט דורך בריוו אַרויסגערופן אין „הויז“ — איז צוערשט געמור-
מען דער יינגערער זון — שאַלעם, געקומען באַנאַכט, זיך דערוואַסט, און
דער פאָטער איז קראַנק:

— שוין אַ מייסע פון כאַראַאָשים...
— געפערלעך? — אוואַדע געפערלעך.
זיך דערוואַסט:

די קרענק איז אזא, וואָס ס'איז אַ בעזאָיען זי אַנטוואַרן באַס נאָמען
— אַ בעזאָיען פאַרן „הויז“, אַ בעזאָיען פאַרן פאָטער.
אויסגעהערט און זיך שטאַרק איבערגעשראַקן, אַה טויט דערשראַקן
די אַרומיקע, זוייל פון אַן איבערשרעק. האָט ער איינמאַל אין די קינד-
דעריאַרן פאַרלאָרן אַה אַ פאַר מעסלעס זיין לאַשן, און די מוטער איז
דענסטמאַל אַרומגעפאַרן מיט אים צו פאַרשוידענע דאָקטוירים.
ביכלאַל:

אין „הויז“ האָבן אלע קינדער — איטלעכס אין זיין צייט — אַה
שפעס געליטן. זייערע קרענק — בעפירדעש אַזוינע, וואָס האָבן דער-
מוטער קלאָר דערוויזן:

— מע מוז זוכן באַמקעס, שפּרעכערנס, טרעפערנס, גוטע-יידן.
— דאָקטוירים ווייסן ניט פון זייער נאָמען.
פון שרעק האָט שאַלעם ניט געקאָנט אויסריידן קיין איינציק וואָרט
מיט דער-מוטער און מיט שיינדל דער גרויסער, וואָס זיינען אינמיטן
נאַכט אַראָפּגעשפרונגען אין די ווייסע אונטערקליידלעך פון די בעטן.
בידע, די מוטער און שיינדל די גרויסע, האָבן אים געקושט, ווי מע
קושט אַ יידענע, געזאַגט צו אים מיט טרערן אין די אויגן:

— זע נאך דאָס שוויגן!.. שאלעם!

— רייד אויס א וואָרט...

און ער האָט בלוזי נישט אופגעהערט אַרויסצוגעבן פון זיך קורצע, האַלב־שטומע קרעכצן, פון דעם איז געווען צו דרינגען, אז איטווייניק, אין זיך, איז ער דאָפּקע אַ מענטש פון אַ היפש ביסל „געפילן“, נאָך אַרבעט דאָרף אַרויס וועגן זיי מיט לאָשן, איז ער „נישטאָ אינדער־היים“ — זיינע שמאַלע ליפן ווערן דאָן צוגעשלאָסן מיט גרויס אַרבעט; כאָטש טו זיך אַ מייסע אָן, וועלן זיי פון מויל נישט אַרויס־לאָזן גאַרנישט אויסער דעם קלאַנג פון אַ שטומען „גימל“, וואָס יאָגט זיך נאָך אַ דערשראָקענעם „שלאָסמעם“:

— גמם...

— גמם!..

ער האָט אזוי „אַפגענימקעט“ אַקעגן אַ מינוט פינף און מער, ביז ער האָט אָנגעהויבן אַרויסצוווייזן, אז ער איז נאָך אַלץ ביו־גאָר אַ גור מער — ער האָט צו קיינעם קיין טיינעם נישט; ער זאָגט בלוזי:

— אין בריוו איז געשטאַנען סטאַם: דער טאַטע וויל, איך זאָל

קומען.

מיט דעם האָט ער געמיינט צו זאָגן, אז אין בריוו וואָלט געווען

געמענט ישטיין עפעס מער.

זיין קאָל — ווייך, סאַמעט־גלאַט — אַ קאָל, וואָס וועט זיך שעמען צו באַווייזן פאַר אַן אוילעם, נאָר שטילע רייד, פאַר זיך אַליין, וועט עס זינגען גאַנץ פּיין, אָן איין איינציקן פאַלשן טאָן. פון שיינדל דער גרויסער איז ער געווען קלענער מיט אַ גאַנצן קאָפּ, זיינע אויגן — טונקל גרוי, סאַמעט־גלאַט, די הויט אַרבעט זיין פאַנגעם — מיידלש־צאַרט, ווייס, ווי באַ אַ יונגן גאַלעד, זיין יונגע קליינע באַהד — טונקלער פון די האָר אַרבעט זיין קאָפּ. ער האָט אויסגעזען, ווי אַ מענטש, וואָס שפייזט זיך בלוזי מיט אייער און מיט מילך. ער האָט פון נאָך זיין כאַסענע, אָן אַן איבערייט געוויינט ערגעץ אין ער וואָלן אייניגעם מיט זיין רייכן האַלב גוט־דייטשן שווער, באַם שווער באַקומען אזא אויסזען, באַם שווער „שטודירט אַרבעט“ — ווערן אי שטאַרק רייך, אי שטאַרק פּרום. ער האָט דערציילט, אז וועגן דעם פאַטערס קרענק האָט ער, פּונדעסמוועגן, עפעס געוואָלט, ווייל זיין ווייב האָט נישט לאָנג געהאַט זייער אַ שלעכטן כאַלעם. פון דעם איז געווען צו דרינגען, אז ער, דער יונג־כאַסענע־געהאַטער, זיבן־אויף־צוואַנציק־יאָר־

קער, האָט נאָך אַלץ זייער ליב זיין ווייב, לַעבט מיט איר וואָס אַ יאָר
בעסער — ער גלייבט אין אירע כּאַלומיעס.

צו דער טיר פונעם פּאָטערס צימער איז מען אין יענער נאַכט
צוגעגאַנגען מיט שאַלעמען בלוז אַר די שפּיז־פּינטער, זיך אוינגעהערט,
צי ער שלאָפט, אינווייניק איז מען ניט אַרײַנגעקומען. די קינדער —
פּאָלעקן מיט בלוזמען—האָט מען פון שלאָף ניט אוּפגעוועקט, פענעקן
— אוואַרע ניט. מע האָט פּאַרן שלאָף אַלע דריי איניינעם אַ וויין
געטאַן קורץ, אָן קוילעס, בלוז מיט טרערן, שאַלעם האָט געזאַגט:
— גאָט קאָן העלפּן.

שינדל די גרויסע האָט געוואַלט האַנאַע האָבן פונעם שטיקל נאַכט,
וואָס איר איז נאָך געבליבן אַפּצושלאָפּן — זי איז שוין אַפּילע איינ-
געגאַנגען אַר אַ מאַך צו געבן, ווי אַ פּאַשעמע יאַכנע.
— הערסטו, מאַמע?.. מע האָט שוין געזען ערגערס.

אַר מאָרגן:

שאַלעם איז אוּפגעשטאַנען אַסאך פריער, ווי אין „הויז“ איז מען
געוויינט אוּפצושטיין, געזעסן אין יאָנטעוודיקן עס־ציימער איינער אַליין
באַ טיימיט־מילך, געהאַלטן די אויגן האַלב־צוגעמאַכט, געגרייט די
אומרוקע ליפּן צום פּרימאָרגנדיקן דאוונען. שינדל די לאַנגע האָט
דאָרט אַלעמאָל געמוזט פאַרבייגיין; ווי טאַמער, ווען אין „הויז“ קומט
אַ נייער מענטש, האָט זי געהאַט גרויס היץ אין די קיילעכיקע שוואַרצע
אויגן; מיט אָט די אויגן אַר שאַלעמען געקוקט, זיין גאַנץ פּירעכץ
האָט דאָ אויסגעזען פּרעמד, פּאַרשלאַפט, אַפּאַנעם, פון זיין שווערם
זיטיקאווער היים: מיכאַעל לעווין, אַז ער איז געווען געזונט, פּלעגט
ער אַפּדאוונען זייער שטיל, זייער קורץ ערגעץ אין אַ ווינקל, מע פּלעגט
עס אפּילע ניט באַמערקן, און דער־אָ... זע נאָר אַ מין שאַקלען מיט
די ליפּן פון גאַנצפּרי אָן, נאָך איידער אַפּילע ער טראַכט אָנטאַן זיין
טאַלעם. זי האָט וועגן אים און וועגן זיין דאוונען געזאַגט אין קיך:

— אַ מין צעווייגן זיך...

— ער גרייט זיך, ווי צו עפעס אַ גאַנצן צימעס.

יאַנקל דער פּרומאַן האָט אין קיך געהאַלטן אינמיטן איבערבויסן,
געטרונקען דערבײַ ווי זיין שטייגער ואיז, ריינע טיי, זייער שוואַכע
אַן מילך; באַ אים האָט עס געהייסן:

— טיי „פּאַסאַלדאַטסקאַמו“.

ער האָט געזאַגט וועגן שאַלעמען:

--- נאך פון אמאָל, פון פאר זיין באַסענע... ווייסט איר, ווי ער
הייסט באַ מיר?

ער האָט פאַרטרונקען די ווערטער מיט הייסער מיי.

בוני די קעכן — מיט אומגלייבן:

— מעט איר עפעס הערן...!

יאַנקל — וועגן שאַלעמען:

— איך דוה אים מיט זייער אַ קורצן נאָמען.

שיינדל די לאַנגע, ווישנדיק גלעזער:

— נו?!... זאָגט שוין אמאָל!

יאַנקל — אויסזופנדיק דאָס לעצטע פון גלאָז:

— „ניט" הייסט ער באַ מיר.

בוני וועט קיינמאָל ניט דערלאָזן, אַז עמעצער זאָל מיינען, אַז זי
מיינט, אַז יאַנקל קאָן זאָגן אַ קלוג וואָרט: שוין ווידער אַ שטיקל צייט
אַז מיט יאַנקלען איז זי צעקרויגט; זי פאַהרדיינט אַזש איר מויל אָן
אַ זייט:

— עפשער וועט איר מיך קלוג מאַכן, וואָס אי דאָ די באַכמע?

יאַנקל:

— אַז איך זאָג אַר שאַלעמען „ניט", איז מיסטאַמע ווייס איר, וואָס
איר זאָג: „ניט" הייסט: ניט קיין באַכעם, און ניט אַזאַ, וואָס זאָל ניט
זיין קיין מיינון, ווען אַן אַנדערער איז אַ באַר, ניט קיין שלעכטער און
ניט אַזאַ, וואָס זאָל אייך עפעס שענקען, ניט פון יענע מענטשן, וואָס
וועלן אייך אָפגעבן די נעשאַמע, מיט וויין וואָרט: ער איז אַ „ניט" און
נענוג... וואָס-זשע איך קאָן אים ניט?

דאָ איז שיינדל די לאַנגע אַוועק מיט אַ ליידיקער טאַץ אין עס-
אימער און זיך באַלד אומגעקערט זייער אַ בלאַסע, אַ וואַקסענע; פון
שרעק איז זי, ווי איר מעווע, אַזש מיטאַמאָל געוואָרן הייזערדיק:
— אוי... ער איז אַראָפּ פונעם בעט, דער אַלטער... איר זאָלט אים

אַנקוקן...!

זי האָט פאַרבראַכן די הענט:

— אַ מעס... זוו האָט זיך דערנומען צו אים פּויעך?!

ס'איז געווען אַזוי:

מיכאַעל לעווין — ביז נאָר אויסגעדאַרט פון זיין קרענק.

זיין צושטאנד די לעצטע טעג — פארטשאַדעט פון שטענדיקע ווייטעקן. אין פארלויף פון גאַנצע מעסלעסן שלאָפּט ער שוין ניט מער, ווי קורצע צעוואָהפענע האַלבן שאַען.

גאַנצפרי האָט ער דערהערט אַ שטילן דאוונדיקן ניגן פון ווייטלעכע עסזימער, גלייך פארשטאַנען, אַז איינער פון זיינע זין איז געקומען און אפילע — וועלכער פון די זין. זיין מויעך האָט פלוצלינג אַן אַר-בעט געטאָן, ווי אין די געזונטע יאָרן. פיבערדיק-שנעל האָט ער אָנגע-טאַפט די שטעק-שיך, אַרופגעכאַפט אַ רויטלעכע פיבער-פאַרב אָפן געשמאַרבנעם פּאָנעם, אַ שטויס געגעבן צו דער ברוסט-צו די געשמאַרבן-פאַרבייגענע באָרד. אין אַ טונקעלן מאַלבעש אָפן ווייסן וועש האָט ער זיך גערקט איבערן גרויסן זאַל, געווען ביזגאָר אופגערודערט; די קראַפט פון דער אופרודערונג — אַזאַ, וואָס מאַכט אַ אַ רעגע פאַרנעסן אפילע אָן די גרעסטע ווייטעקן, „זען די אויסגעגעבענע זין... איין קלייניקייט! — אַזוי האָט ער געזאָגט די לעצטע טעג, — וואָס נאָך בלייבט רען?...”

נאָר אַריינגערקט דעם קאַפּ אין עסזימער, אַריינגעשלעפט אַהין די שוואַכע פיס און געבליבן שטיין, ווי איינער, וועמען מע האָט זייער מיעס פּויערעכאַלעם געווען. זיין בליק האָט זיך באַהאַלטן אונטער די שטאַרק-צעוואַקסענע גראַע ברעמען, געוואָרן דאָרט שטעכיק-ביין, פון אונטער איינציקע אַראָפּגעלאָזטע האָר דערזען צום אַלעם ערשט די זיידענע פעסע אָפן זונס קאַפּ — מיכאַעל לעווין פלעגט אינדערוואַכן דאוונען פאַשעט אין היטל. זיינע אויגן האָבן אַ קוק געגעבן, ווי אַ אַן אַפּנאַרעכין, ווי זיי וואָלטן פרעגן:

— דאָס איז עס?..

שאַלעם אין עסזימער — פרום צוגענאַרטלט, פרום איינגעהילטן, פינקטלעך אַרומגעשטעקט מיט אַלע דאוונ-געצייגן פון זיין טאַלעם — האָט איצט — זיבן יאָר נאָך זיין כאַסענע — ווי פון אַ נייעם געשמעקט מיט צוגעברענטן טרוואַקס. אָפן די טפילן אַף זיין שטערן, אַף זיין לינד-קער האַנט האָט, ווי פון אַ גאַנצן בעסמערדעש, געשמעקט מיט „סידער“, מיט פּרוישע לעדערנע רעצועס. אַזי פעסע אַף זיין קאָפּ, דער טאַלעם מיט די פאַרשטעקטע אין גאַרטל שפיצן האָבן אים אָנגעבלאָזן, געמאַכט גרעבש און קלענער, ווי ער איז, געוורקט, ער זאָל איינער אַליין אויס-זען, ווי אַ גאַנצער מינישן יידן. דערזען דעם אַריינגעקומענעם פאַטער, האָט ער זיך דערשראָקן פאַר זיין אויסזען, מיטאַמאַל פאַרנעסן אָן

דאוונען, שוין ניט געווען אפילע אימשטאנד צו „נימקען". ער האָט גע-
האַלטן אין דאוונען פונקט אַף אזא אָרט, וווּ מע טאָר ניט אויסדרייען,
מע טאָר אפילע קיין שאַלעם ניט געבן. זיינע אויגן האָבן זיך פאַהרערט, די
נאָז האָט אַ שטאַרע געמאָן, ווי אין אָנהייב כליפערדיי. ער האָט אַ
כאַפּ געמאָן אַ שטול, צוהעסראָגן דעם פּאָטער, נאָר דער פּאָטער האָט
אַפן הויבן שטול-אַנליין ובלויז אַוועקגעלינגט דעם עלעכוינגן, אונטער-
געשפּאַרט מיט דער האַנט דעם קאַפּ, זייער מיד אַ פּרעג געגעבן:
— נו?..

און טאָר אַ זיפּז געמאָן, שוין אפילע ניט געפרעגט:
— „וואָס מאַכסטו?"

פון דערלאַנגען דעם שטול האָט באַ שאַלעמען זיך אַ ריר געגעבן די
מעסע אפן קאַפּ, זיך אָנגעהויבן אַראַפּצוגלימשן לעפּיש, מיט ביידע
הענט האָט זי שאַלעם אונטערהגעכאַפט און ווידער האָט דער פּאָטער
אַפּגעשטעלט אַף איר זיין בליק—אַף אַדער פעסע, ער האָט זיך פאַר-
טראַכט:

— דאַכט זיך קיינמאָל אַדיי נאַרישע פּרוּמקייט די קינדער ניט
געלערנט...

איצט, די לעצטע מעג פון זיין לעבן, האָט ער—נאָך מער ווי טאָר
מער — בעשומיפן ניט געוואָלט זיך נאָרן:
— עפעס נאָר קיין זון ניט...

איצט האָט ער שוין מער קיינעם פאַר זיך ניט געזען. אָנהאַלטנדיק
זיך, וווּ אָן אַ טיר, וווּ אָן אַ שטול, האָט ער געשלעפט די שוואַמע פּיס-צו-
דיק צו זיך אין צימער. שאַלעם האָט דערשראָקענעחהייט ואים געפירט
אחיין אונטער דער האַנט, נאָר ער האָט עס ניט געוואָלט לייזן:
— גענוג, — האָט ער געזאָגט צו שאַלעמען, — פיר מיד ניט...
כ'ועל שוין גיין אליין...

3

די געפילן, וואָס פּענעק האָט מיט זיך געבראַכט פון דער גוראַלניע
אַהיים:

געפילן פון אַ סלוג געוואָרענעם, מיטאַמאָל אויסגעוואַקסענעם.
אים האָט זיך געהאַכט:
אין גוראַלניע האָט ער זייער פּיל געלערנט.
און אָט האָסטו דיר אַ ניס:

וועמען יום עלטערן אסאך יארן, פענעלן — אסך געזעענע זאכן:
ער האט פארגעסן אן זיינע צוועלף-מיטאז-האלב-יאָר, געקריגן צו זיך אליין
א קאפעלע דערעכערעץ, זיך דערוויסט אין קיך, ואז דער פאָטער האָט
צוריק מיט א פאָר טעג געזאָגט: „אין מיר איז געראָטן סיידין דער
קלענערער, פענעק“, נאָר געבליבן קאלט, ווי ער דארף נאָך צום אלעם
ערשט גוט א קלער טאָן:

— זיין געראָטן אין פאָטער איז גוט, אָדער שלעכט?

צום אַרומיקן „הויז“-לעבן — אן אופגערועדערטס און צעפאָרגס פון
נאָך שאַלעמס קומען — האָט זיין אינטערעס גענומען אין אים וועלן,
אויסטרודיקענען גרינטלעך און אף אייביק. זיין געפיל צום אויסגעגעבע-
נעם ברודער שאַלעמען — קעלטער, ווי צו א שטיף-ברודער, קעלטער,
ווי צום ווייטסטן געשוועסטער-קינד.

א שמועס וועגן יאָלעמען צווישן אים און יאָנקל דעם פורמאן אין
פערד-שטאָל.

יאָנקל:

דאָכט זיך, א ציכט א גרויסער, א?

פענעק:

— ווער?

יאָנקל:

— כ'מיינ: ער, שאַלעס... ער וועט זיך קיינמאָל די הויזן ניט פאָר-

דריבען...

פענעק:

— נו?

יאָנקל:

— און צוטוליען זיך צו אים, וואָלט איך מיט געוואָלט... פאָר קיין

געלט אין דער וועלט — פע!

פענעק — נאָך א קורצן פארטראַכטן-זיך:

— איך אויך...

יאָנקל:

— וואָס דו אויך?

פענעק:

— אין איין זעט וואָלט איך זיך מיט אים ניט געלייגט... בהרר!..

דער איינציקער אין גאַנצן „הויז“, וועמען עס קומט עפשער פון

אים עפעס אַרויס, איז געווען — לויט פענעקס מיינונג — דער פאָטער.

נאָר יענער איז פון טאָג צו טאָג אַלץ מער געוונקען און זיין קרענק, אין זיינע גרויסע ווייטעקן און אין זיין שעפטשען די געמאָרע „בראַך כעם“. צו אים אין צימער האָט מען ניט אַרײַנגעלאָזט, און אז פּענעקן האָט זיך שוין אַמאָל יאָ אײַנגעגעבן אַהין אין צימער זיך אַרײַנגעזאָגט ווענען, האָט ער בלוין געזען, וויאזוי יענער ליגט אין בעט מיט אַ לײַדטדיק פּאַנעם, מיט האַלב־צוגעמאַכטע אױגן, שאַקלט פון צײַט צו צײַט אָן שום גערויש מיט די ליפּן, זעט אױס, ווי אַרום אים וואָלטן ברעדן נען אָן אַ שיר וואַקסענע ליכט. דענסטמאָל — באַ אײַנעם פּון די גאַנצן וויש־שטילע וויזטן, וואָס פּענעק האָט דעם פּאַטער געמאַכט — האָט זיך געטראַפּן, אז דער פּאַטער האָט אַר אים קױם־קױם אַן עפּן געמאָן די אױגן, קױם אַ זאָג געמאָן.

— ווער איז? פענעק?

ער האָט מיט אַ צוגעמאַכט מויל געקרעכצט פּון ווייטעקן. פענעק האָט אַ ווײַלע געקוקט אַר זיין פּאַנעם, אַר די צוגעשלאָסענע אױגן — אַ פּאַנעם, ווי אַרום אים וואָלטן ברענען אָן אַ שיר וואַקסענע ליכט. דערביי האָט פענעק קינאַט וועגן גאַרנישט ניט געמאַכט; ער האָט בלוין געדענקט לאָזער דעם פּאַדוואַליקס מעשונטדיק געלעכ־טערל — אַ געלעכטערל, וואָס איז אזוי שיקער, אז סע קלינגט אזש ניכטערער, ווי ניכטער:

— אַר אַלץ האָט אים געקלעקט כאַכמע, דעם טאַטן דײַנעם, און שטאַרבן קאָן ער ניט... בעעעע!.. שטאַרבן האָט ער קיין סײַכל ניט... דעם פּאַטער קאָן פענעק מיט גאַרנישט ניט העלפּן. פּאַרקען אַרום אים גלאַט אין דער זעלבע אַרײַן האָט זיך ניט געגלוסט. פּאַליעק מיט בלויען — פּרום־פּאַרזאַחגטע פענעמער; זיי האָבן בײַדע אַ פּושקע; אײַטלעכס מאָל, ווען מע זאָגט: „דעם טאַטן איז אַ קאַפּעלע בעסער“, וואָרפּן זיי אַרײַן געלעט אין דער פּושקע. אין קיך האָט מען גערעדט וועגן דעם פּאַטער און וועגן שײַנדל דער גרויסער:

— ער מוטשעט זיך, זי קרעכצט.

— ער האָט ווייטעקן, זי וועט האָבן די יערושע.

דאָס ערגסטע פאַר פענעקן — זיין געראָטן אָן שײַנדל דער גרוי־טער. פּון יאַנקל דעם פּורמאַן האָט ער זיך דערוואַסן:

— געווען דאָ דער...

— אַ כאַווער דײַטער...

— נאַכמען דעם פּאַרבערס נאַסליעדניק.

פענעק האָט אַ זוך געגעבן באַ זיך אין ברוסט, געפונען דאָרט עפעס וואַרעמס — זייער אַסאך:

— באָרעך?

יאַנסל, האָט געזאָגט:

— ביסט געווען אין גוהאַלניע. ער האָט דיך געזונט.

באָרעך אין פענעקס זיקאַרן — אַ מענטש, וואָס רעדט ווייניק. זאָגט

ער עפעס, געדענקט מען עס; באָרעכס אַ וואָרט:

— „טווירוס עסן מענטשן-מאָרד, זיי קויפן עס אין אַפטיק אין פאַרבאַסמעטע סלויעקלעך...“

אוינמאָל האָט יער זייער סאוועריש געהאַלפן פענעקן וואָרפן פאַר
ליעקן ישטיינער, דערנאָך — באַס אַנטלויפן פון פאַליעקן — פענעקן גע-

זאָגט:

— פונדעסמאָנעגן... מיר איז אַביסל אַ בעזאָיען צו גיין מיט דיר

איבער דער שטאָט... ביסט אַ בעגריש וינגל — מע מיינט: איך

כאַנפע דיך...

באָרעך — ווי אַ סאַלע אין אויוון, וואָס כאַסט זיך מעכאַיע; זי

וועט געראָטן. ער אַרבעט פון זומער אָן באַס בלעכער. זיינע פאַרדיי-

סטן — עטלעכע רובל מיט קאַפיקעס — זאָל מען זוכן באַ זיין טאַטן

נאַכמען דעם פאַרביי (אוי אַ קאַפּען!). דאָך, אפן ווינטער האָט באָרעך

אַליון זיך געקויפט שיד. אָנהייב ווינטער האָט פענעק באַגעגנט באַר-

רעכן — אין די הינטערגעסלעך איז מען געשטאַרבן פון טיפּוס, באַר-

דעך — אָנגעטאָן אין זיין געשטאַרבענער מאַמעס לויבל, האָט אַ קוק

געגעבן אַפּ פענעקן, אַ שמאַרע געטאָן טרוקן מיט דער נאָז, פענעקן

באַרנישט ניט געזאָגט. אינמיטן ווינטער אין די שמאַרקע פרעסט —

באַ מוישע דעם באַנדער האָט פון הונגער זיך געהאַנגען די קאַץ, פון

אַלע הינטערהעסלעך איז מען געלאָפן אַהין קוקן — האָט פענעק זיך

נאַכאַמאָל געטראָפן מיט באָרעכן — זייער אַ קאַלטע באַגעגעניש. טאַקע

דעריבער קלערט פענעק וועגן דעם, וואָס באָרעך איז אַ פאַר מאָל גע-

קומען אין „הויז“ אים זוכן:

— ישוין אַוואַדע ניט אומזיסט.

זיינע געפילן צו באָרעכן — אַקוראַט ווי זיי וואָלטן עטלעכע באַ-

דאָשים זיך אויסגעשלאָפן באַ אים אין האַרץ און זיך איצט אַפגע-

כאַפט פרישע, קרעפטיקע אַזוינט, וואָס ציען צו באָרעכן, פאַרערן:

— זיך גלייך אַוועקלאָזן אין שטאָט.

ס'איז געווען א ווארעמער פולזוניקער טאג — א פאך וואָכן צום
זויער פארשפעטיקטן יידישן פייסעך. די בלאָטע — ביזנאָר טיף אינד
מיטן שטאַט, אַביסל צוגעטריקנט אין די הינטערהאַנגעסלעך. אַף יענער זייט
טיף, אַרום די פויערשע שטיבלעך, האָבן האָנען געקרייעט מיט נייע
קולעס, העל, ווי צום ערשטן מאָל אין לעבן.

4

באַרעכן האָט פענעק געטראָפן אַרבעטן אין חרזיסן אַף דער זון
לעבן דעם בלעכערס שמויב. אין באַרעכס אויגן — א בלויע שטומקייט,
אזא, וואָס גיט האַרט צו וויסן:

— איך בין מיר א בלעכער... ווי דו זעסט: איך שטיי און אַרבעט,
און דו ביסט פון דאָרט, פונעם ווייסן „הויז“ — וואָס קאָנען מיר זיך
אַנקערן איינער מיטן אַנדערן?..

באַרעכס פאַריסן נעזל האָט א וואָסס געמאָן, אונפגעהערט אזוי אָפט
צו שמאַרען, זיך אַביסל אויסגעגלייכט, ווייניקער דערמאָנט אָן זיין
געשטאַרבענער מוטער.

פענעק איז האַרט א וויילע געשמאַנען, געקוקט, ווי פֿיין באַרעך
האָט פאַרן ווינטער זיך א רוק געמאָן אין דער אַרבעט — ער מאַכט
שוין אַליין אויערלעך צו קוואַרטן, שערט שוין אַליין ווייסן בלעך,
ווייסט שוין וויאזוי מע דאַרף זיך באַניין מיטן קליינעם און מיטן
גרויסן לייט-איוון. ער נעמט אַריין אין מויל עטלעכע נימלעך, פאַר-
קלאַפט זיי איינציקווייז, ווו מע דאַרף, און אַלץ אזוי געשווינד און
אזוי פֿיין — מע דאַרף גיט בעסער.

באַרעך האָט געאַרבעט און געשוויגן, פענעק האָט געקוקט. פענעק
האָט שוין אַפֿילע אָנגעהויבן זיך פֿילן באַליידיקט, אָבער דאָך — ווי-
באַלד באַרעך-געפֿינט גיט פאַר נייטיק אויסצוזאָגן, צוליב וואָס האָט ער
אים, פענעקן, א פּאָר מאָל געזוכט, וועט פענעק, פון זיין זייט, זיך
גיט אַוועקשטעלן אים אויספֿרעגן — אויך די אייגענע מייסע:

— ער וויל גיט אויסזאָגן? — דאַרף מען גיט.
פענעק האָט גיט ווען באַ זיך אַראָפּצופאַלן — ער איז א מענטש,
וואָס הערט קיינמאָל גיט אַף צו פֿילן:

— די צייט שטייט גיט.

ער האָט זיך אַוועקגעהרייט צו די הינטערהאַנגעסלעך, אַריינגעקוקט, ווי
זיין טעווע איז, דאָ אין א הינטער-טיר, דאָרט אין א פּאָרער-טיר, גע-

זען קימאט אומעטום דאָס אייגענע: שטיבער האָבן אָפּגעטיפּוסט, אָפּ-
געהונגערט אַ גאַנצן ווײַנטער, לופטערן שמאַמעס אַף דער זון. זייערע קרומע
פענצטער—אויגן פון און אויסגעהונגערטער קו. דאָדי דעם גלעזערס אופ-
געמאַכטע טיר — אַ שוואַרץ פאַרבלינעט מויל, צעשפּנט פון טוינעס. ווי
ליידיק־איינגעשרומפענע ברוסטן באַמבלען זיך דאָ און דאָרט טאַטער
טאַמע אין שטוב. פון טרויסער זאָרג באַקומט אַ יידענע זייער אַ טעמפּ
פּאַנעם, ווייכט אַזש אַן זיך לויזן. פון אַ לאַך אין אַ הינטער-הויז קריכט
אַרויס דער שטריקל-דרייערקעס אַ קלאַלע:

— ווי אַש איבער אַלע וועלטן...

— זאָל זיי צעטראַגן!

דערנאָך קריכט פון דאָרט אַרויס די געלאַטעטע שטריקל־דרייערקע
אַליין — אַ קליינע־דיקע, אַ רויטע, אַ מעגושע־דיק־צעקדימטע. שמעקט
מיטן רייעך פון די קינדער, וואָס זי האָט אַלע סאָף ווינטער פינגט-
לעך, ווי אַ זייגער, — האָס שעלט זי יענע, וואָס טראָגן אַף פּייסעך פּולע
קאַשעקעס פּונעם מאַרק. און מער הערט מען גאַרנישט — די הינטער-
געסלעך זיינען שטיל, ווי אַ קראַנקער, אַרום וועמען געזונטע פּראַווען אַ
פּרוילעכע סימבוע. הינטער הייער ליגן אַף דער זון די אַרויסגעלאָזטע
אויסגעמאַגערטע ציגן, לופטערן זיך, ווי דער דאַלעס, ווי אומיסטן,
קעדיי פאַרבייגייענדיקע פּויערים זאָלן האָבן פון וואָס צו כּוועקן. די
זון אַנטקעגן ציילט די טעג צו פּייסעך. דער שטריקל־דרייערקע איז אַ קליינע
נאַפּע־מינע, צי יידן זיינען אַמאָל אַרויסגעאַנגען פון מיצראַם. די
הינטערגעסלעך דאַרפן דעם פּייסעך אַף קאַפּאַרעס — זיי כּענקען נאָך
אַכט זאַמע טעג, זיי ווערן אַזש קראַנק. די כּענקשאַפט דערקענט מען
אַפּילע אַף די ציגן — זיי זשמורען די אומעטיקע אויגן פון מאַלע-
גיירען, יעס טרייסלען זיך זייערע כּערה.

אינהרויסן, לעבן זיין שטוב, שטייט נאַכמען דער פאַרבוער און שאַרט אָפּ
מיט אַ צעבראַכענע לאַפעטע די שיטערע בלאָטע. ער רעדט צו זיך
אַליין:

— געדיכטע בלאָטע טריקנט, שיטערע — ניט, וואָרן ווי קאַן שיי-

טערע טריקענען, אַז זי איז שיטער.

פענעק שטעלט זיך אָפּ און הערט: די ווערטער קומען אַרויס פון
נאַסמענס מויל זייער קלאַרע אַפּילע איצט, ווען ער רעדט צו זיך אַליין,
מער ניט, וואָס נאָך דעם אָדער יענעם קלאַנג, הערט זיך אַ שטילער
פּיף — דאָס טעמט זיך דערפון, וואָס פון פּאַהנט האָט ער דריי פּאַליע

שווארצע ציין, אזוינע, וואָס וועלן אויכיל זיך שאַקלען און קיינמאָל
 ניט אַרויספאלן. נאָכמען שוויצט באַ דער אַרבעט. זיין מויל מאַכט זיך
 ניט צו אַף קיין רעגע. טראָפּנס שווייס טריפּן פּון זיין שטערן — ניט
 פּון דער אַרבעט מיט דער לאַפּעטע, נאָר פּון ריידן. פּאַראַן מענטשן
 וואָס סע טרעפט זיי אַן וואַמגליק — זיי ווערן שטום, הערן אױף צו
 קאָנען ריידן. באַממענען, אַכער, האָט געטראָפּן נאָך אַ גרעסערער אומ-
 גליק — זינט זיין ווייב איז געשטאָרבן פּון טיפּוס, האָט ער אױפּגעהערט
 צו קאָנען שווייגן.

— מענטשן — זאָגט ער — גייען קוקן, וואָרן אזוי ווי איך מאַך
 עס, וועט עס קיינער ניט מאַכן, וואָרן מע וואָלט דען ניט געקאָנט
 אויסטרויקענען די בלאָטע אין דער טאַנצער שטאַט? נאָר וואָס-זשע
 דען — ביידע זאָכן: מע קאָן ניט און מע פּוילט זיך...

זיינע אויגן דערזענן פענעקן, כאַפּט ער אַפּילע דעם אָמעס ניט איבער:
 — אַ — זאָגט ער — נאָט אַליין האָט דיר געבראַכט, האָסט ניט
 אַ צינאר סימטן? איך געדענק 'שוין ניט די צייט, ווען איך זאָל האָבן
 גערויכערט. וואָס איז דער ווונדער? מיינסט איך ווייס ניט, אַז דו
 ביסט אַ קלוינער און רויכערסט ניט? נאָר גאָרנישט, איך בין שוין
 אזוי געווינט צו זאָגן צו אַ מענטשן. איך וועל דיר זאָגן דעם עמעס:
 איך בין געווען געווינט 'זיך וואָשן צום עסן, נו און איצט, אַז'ס'איז
 נישטאָ וואָס צו עסן, מיינסטו, וואָש איך זיך ניט? איך וואָש זיך
 און זיין מיר אַפּ אַביסל באַם טיש. איך וועל דיר אויסזאָגן אַ סאָך:
 אַביסעלע האַנאָע האָב איך דערפּון. וואָס קוקסטו? — אַפּן גרעט, וואָס
 טריקט זיך? — ס'איז באַרעכט אַ העמל, מיינסט אַ העמד מיט אַ
 פּאַר גאַטקעס, צאָלעקס אַ פּאַר געלאַטעטע היילעך, צוויי האַנטשער-
 קעס. ווער האָט אויסגעוואָשן? איך אַליין האָב אויסגעוואָשן.
 וואָס-זשע? — איך קאָן ניט? קום אין שטוב. כ'האָב אָפּגעשמירט די
 ליימענע פּאַדלאָגע? ווער האָט אָפּגעשמירט? טאַקע איך. וואָס-זשע?
 — איך פּויל זיך? דער אויוון איז באַ מיר ריין, די טעפלעך אויך. און
 קאָכן, מיינסטו? — סע נאָר נישטאָ וואָס. באַרעך נעמט זיבן קערבלעך
 אַ זאָסן, זיינען זיי שוין לאַנג נישטאָ. געווען סאַכאַסל איין איינציקער
 מענטש, וואָס האָט זיך אַנגעטעהאַלטן — פעטריק פּון דער ציגעלניע,
 יאָגט מען אים פּונדאָנען, מע וויל אים רעשטעווען... וואָרעם ער איז
 אַ שטונדריסט' ער איז שוין דאָ נאָר נישטאָ, פעטריק, און איך בין
 אַליין, כ'מיינ: איך און מיין באַרעך, וואָרן, אַז זיי איז מיר געשטאָרבן,

סע הייסט: ניט זי איז געשמאָרבן, נאָך די שטאַט האָט זי געהאַרגעט,
 וואָרן די שטאַט איז אַ רעציעך. די שטאַט האָט אַ כאַלעף, איז ע
 ביודע זאָכן: אי אַ שאַרפער, אי אַ טרוקענער. מע האָט געווילעט. סע
 האָט זיך געוואַלנערט 'אירס אַ קויטיק העמד אין סאָפּקעלע—סאָכאַקל
 איין איינציג העמד, האָב איך עס אויך אויסגעוואָשן, זאָל מען זען—
 אָט סע וטריקנט זיך... ומער קיין העמדער האָט זי ניט געהאַט.

פענעק הערט שוין קימאַט גאָרנישט. ער קוקט:

— וואָס איז געוואָרן פֿון נאַכמענען?

נאַכמען איז געוואָרן אַ יודענע, אַ קליין קינד איז נאַכמען געוואָרן,
 אַזוינס, וואָס רעדט און רעדט — סע האָט אופגעווערט צו קאַנען
 שווינגן... נאַכמענס אויגן, זעט ער, זיינען רויטלעכע, אָטגעאַסענע,
 נאַכמען איז מעשוונע געוואָרן: ס'אַר אַ שרעק! — אַנדערע ווערן מע-
 שונע אַף צו ריידן אָן אַ שיר מעשוונאַעסן, און נאַכמען איז מעשוונע
 געוואָרן אַף ריידן קלאָר — דאָס עהנסטע מעשוונאַעס אין דער וועלט...
 אויב אַזוי, מוז פענעק באַלד, טאַמע נאָך היינט, זען באַרעכען — מע
 קאָן עס ניט אָפּלייגן...

— איך גיי אַף אַ רענעלע — זאָגט פענעק צו נאַכמענען.

ער האָט מוירע: נאַכמען וועט זיך באַליידיקן, זואַס מע שלאָגט
 אים איבער איינמיטן ריידן, דעריבער גיט ער צו:
 — איך וועל באַלד קומען צוריק... איך וועל אייך ברענגען אַ
 ציגאַר טיטון...

5

לעבן דעם בלעכערס שטוב האָט דער פאַרנאַכט זיך געפלאָנאַמערט
 שפעטער, ווי אַרום אַלע הייזער. דער בלעכער — רויטע ברעמען, אַ
 רויטע באַרד מיט דריי ליפן (די מיטלסטע ליפ איז זיין גראַבער צונג)
 — האָט דער ערשטער אוועקגעלייגט די אַרבעט. ער האָט געזאָגט צו
 באַרעכען האַלבע ווערטער, ווי צו אַ ווייב:
 — זיין גענוג... האָדל!

באַרעך האָט אוועקגעלייגט דעם האַמער, אויסגעשפּיגן די ניטלעך
 פון מויל, אופגעקליבן אַרום זיך די גרעסערע שטיקלעך בלעך, געהאַלפן
 אַרײַנטראַגן דאָס געצייג, געפילט, ווי אַלע פאַרנאַכט: אַ פויכטיקייט
 אין יעדן ריך, אַ שוואַכטיקייט אין אַלע קנאַכן, אַ פיינע מידקייט — ווי

גאָד לאַטגן רייזן אָף אַ פּערד באַ איינעם, וואָס איז רייזן ניט גע-
ווינט.

די וואָך — די יערשטע זינט מע האָט באַם בלעכער אין שטוב אָפּ-
געהערט צו נוצן אַ לאָמפּ — מע האָט געאַרבעט גאַנצע טעג „פּון ליב-
טיק ביז ליכטיק“.

באַרעך גייט אַלע מאָג געכטיקן אַהיים — אזוי טוט ער, זינט זיין
מוטער איז געשטאַרבן, זינט זיין פאָטער מיט די מעשונערדיקע אָנגע-
גאַסענע אויגן האָט אָנגעהויבן שרעקן סיי אים, באַרעכן, סיי אַלע אַרר-
מיקע שכיניגים — שרעקן מיט אָן אַ שיר רייד, וואָס שאָדן קיינעם
ניט און רירן קיינעם ניט.

באַם בלעכער אין שטוב האָט באַרעך אָנגעמאַן אַף זיך דאָס וואַרעמע
ווייבערשע לייבל — יערושע פּון זיין געשמאַהבענער מוטער. דעם
בלעכערס ווייב האָט אָפּגעשניטן ווויי ריפּטלעך. אַלעמאָדאָקן בריווט.

— נאָ — האָט זי געזאָגט צו באַרעכן — די לעצטע טעג פאַר
פייסעך. די פּאַווידלע איז אויסגעגאַנגען, אַן עפעלע איז ניט צו קריגן.
וואַרט, איכל דיר באַשיטן די ריפּטלעך בריווט מיט זאַמד־צוקער.

דאָס אייגענע האָט זי געזאָגט געכטן. זי האָט שוין געהאַט גע-
פּרעגלט שמאַרץ, געהאַט הינער, אייער, קאַרטאָפּליעס, — אַלערליי אַנד-
ערע זאַכן האָט באַרעך אַליין איר געהאַלפּן טראָגן פּונעם מאַרק. זיין

געפיל צו דעם אַלעם — ווי צו עפעס זייער און זייער פּרעמדס, אים
האַט בלויז געאַרט: זיין טאַטע, וועמען ער גיט שטענדיק אוועק אַ
האַלב פּון זיין עסן, וועט היינט שוין ווידער, ווי אַ קליין יונגעלע,

קיען אַ קיטערשע וועטשערע. אין בלעכערס טונקלען הינטער-הויז האָט
באַרעך זיך דערמאַנט, וויאָזוי דער פאָטער האָט געכטן אַפּדערנאַכט
באַם עסן געהאַלטן אונטערן בריווט די דלאָניע, אונטערנעכאַפט, ווי אַ

קינד, די אַראָפּפאַלטיקע זיסע זעמדלעך — די דלאָניע האָט זיך
געטרייסלט, געציטערט. פּון ראַכמאַנעס צום פאָטער האָט באַרעך, דאָ

אין טונקלען הינטער-הויז, זיך אַזש אָפּגעשטעלט, אַ טראַכט געמאַן,
גלייך געפּאַלן אַף אַן אייזע—אָפּגעטרייסלט פּון איין ריפּטל בריווט
דעם זאַמד־צוקער, פּאַרטראַמן מיט אַ פּום די ווייסע צוקער-שפּורן אָף

דער ערד — געטושעט שמאַרק, ווי אַף אַ גרויסן סוינע איצט וועט ער
גיין אַהיים — ס'איז שוין טאַקע שפּעט, סע ווערט פּינאַטער.
אינדרויסן, פּון אַקעגנדיקער טונקלטייט, האַט זיך דערנענטערט
צו אים פּענעק. ביידע האָבן זיך אָפּגעשטעלט, אַ מיטראַט געמאַן, אַ

קוק גענעבן איינער אפן אַנדערן איינמאָל און צוויי מאל; די געפילן
באָס יערשטן קוק — מע איז ווי פּרעמדע; די געפילן באָס צווייטן קוק
— די באַגענעניש קאָן האָבן אַ מיעסן סאָף. פענעקן האָט זיך דאָך
איינגעגעבן אָפּצוזאָגן די ערשטע ווערטער מער-ווייניקער גלאַט:

— כ'האָב ניט געוואָלט צוגיין, ווען דאָ האָט זיך אַרומגעדרייט
דער בלעכער. איך בין געשטאַנען און געוואַרט.
איך באַרעסס אויגן — אַ שטומער בלויער הימל.

פענעק:

— שוין נימעס געוואָרן צו וואַרטן.

באַרעד איז קאלט, ווי אויז:

— אַף מיר האָסטו געוואַרט?

זיין אויסזען — ווי ער וואָלט ניט אָנגעהויבן צו וועלן גלייבן:

— וואָס האָסטו אַף מיר צו וואַרטן?

שטיי.

פענעק:

— אַיך זע שוין... אין פאַרלוף פון ווינטער ביסטו מיט מיר געד
וואָרן אינגאַנצן אויס באַווערט...

באַרעכס נאָן טוט צוויי מאל אַ שמאַרע, פאַרנעסט, אַז זי טוט עס
איצט שוין זייער זעלטן:

פענעק:

— אויב אזוי, איז נישטאָ וועגן וואָס צו ריידן. נאָר ווי קיין טאָר
וויל איך אויך ניט בלייבן: זאָלסט נאָר ניט מיינען, אַז איך בין געקור
מען אַהער אומיסטן, זיך אַף רייד אָנהענגען. דעריקער זאָלסטו טאַקע
אַ-דאַסאָ ניט מיינען.

באַרעד שווייגט.

פענעק:

— איך בין געקומען דיר פּרעגן: וואָס האָסטו מיך געזוכט? —
ווען איך בין געווען אין גוראַלניע.

דאָ טאַפט פענעק מאַמעש אָן אין זיך די געפילן, וואָס ער האָט
מיט זיך געבראַכט פון גוראַלניע — געפילן פון אַ קליגער געוואַרענעם,
מיטאַמאָל אויסגעוואַקסענעם:

— האָס בין איך טאַקע געקומען דיר פּרעגן: וואָס האָסטו מיר
געזוכט?

באַרעד:

— כ'האָב דײך געזוכט?.. איז וואָס, אַז איך האָב דײך געזוכט?..
אײסעך... וואָס אַמאָל איז געווען, איז שוין אײצט נײטאָ... שוין לאַנג
אוועקגעפלוּיגן...
באַרעכס קאָפּ — אַכױסל אָן אַ זײט, ווי באַ זײן טאַטן נאַכמען

דעם פאַרזכער, ווען איז „הויז“ פלעגט מען באַ אים פרעגן: „זאָגט אַר
נעמאַנעם — די אַרבעט וועט באַ אײך אַרויסקומען נוט?״ זײן האַנט
ווייל זײך דערהאַנגען דעם פאַטערס באַוועגונג. נײן, באַרעך איז אין
קײן פאַל נײט אַזאַ מענטש, וואָס זאָל וועלן עמעצן באַרן. ער זאָגט:

— און ס'אַטערע... איכל זײך גאַרנײשט מאַכן טאַמעוואַמע... כ'ל
דײר זאָגן דעם גאַנצן עמעם, אײך בײן טאַקע געווען באַ דײר...
באַרעך דערציילט, אַז זײן טאַטע האָט גאָך גאַרנײשט אַר יאָנטעו...
שויעך גאַרנײשט?.. טאַקע גאָך גאַרנײשט...
באַרעך איז זײך מוידע:

— כהאָב געמײנט: כ'וועל באַ דײר לײען אַ דײזערל... בױסט פאַרט
געווען מײנס אַ באַווער, כאַמיש דו בױסט אַ נענדיש ייטגל... אײך פלעג
זײך שעמען גײן מיט דײר צו יאָסל דעם גוראַלניקס אין דער הונער נור
ראַלניע, ווײל מע האָט געקאַנט מײנען: אײך כאַטע דײך... איכל דײר
גאַרנײשט לײקענען: צײנד בײן אײך זײך טאַקע מעמאַיע... אַבי אײך דאַרף
שוין נײט...
שטיל.

פענעס טראַכט אַ ווײלע:

— האָסט שוין דען אַ דײזערל?

באַרעך:

— דײר אַ נאַפּטעמײנע?.. אַכױסל האָב אײך שוין.

פענעקן איז דאָ אַפן אָרט אַרײן אַ שטיקל נעדראַנק — אַ שטיקל
נעדראַנק וועגן שײנדל דער גרויסערס קלײנעם האַנטדרענצעלע. ער
פרעגט:

— האָסטו שוין?

באַרעך:

— כ'בײן אַן אָפענער מענטש, כ'וועל גאַרנײשט נײט לײקענען: גע-
קומען אַר פײסעך יאָסל דעם גוראַלניקס האָט ער מײר געלײען.
— יאָסל?..

בלײז פון דערהערן אַדעם נאָמען טוט פענעקן אַ טײך אין האַרצן;

ער הער'ט שוין אפילע ניט איין, וויפל האָט יאָסל באַרעבן געליען, גע-
דענקט בלויז, אז סע האַנדלט זיך אין קאָפּיקעס.

פענעק:

— ווען איז ער געקומען?

באַרעך:

— איך בין געגאנגען אפן דאָרף זוכן פעטריקן, פאַרגאנגען אזש
אין גוראָלינע. טאָקע יאָסל האָט מיר געזאָגט: „היינט-מאָרגן קומט
אהיים נאָכע אַלמער מייטעסעס, וועל איך דיר געבן נאָך. כּאָ מיר האָט
שוין צוגענומען די מאַמע“ „נאָכע, האָט יאָסל געזאָגט, וועט דיר
אויך עפעס לייען“.

א פּאָזע.

פענעק:

— און וועגן מיר האָט ער דיר גאָרנישט ניט געזאָגט?

באַרעך:

— יאָסל?.. וועגן דיר — גאָרנישט.

באַרעכט פּאָנעם — ווי דאָס פּאָנעם כּאָ נאָכמען דעם פאַרבער, ווען
ער רעדט אַר נעמאַנעם — אי ערנסט, אי ערשוו אַ שמויכל; ער זאָגט:
— ווייסטו פאַרוואָס? — מינאַסטאַס, ווייל געגרידן זיינען כּאָ-
זירים.

ער זעט אויס צופרידן, וואָס ער קאָן צוגעבן:

— און דו ביסט אַ געגרידש יינגל.

אַגעוו, דאָס איז טאָקע באַרעכט „זייטעזונט“ — ער גייט אַוועק.
פענעק שטייט אַ רענע. אין זיינע אויערן — באַרעכט לעצטע ווערטער:
— „געגרידש יינגל“..

פענעק פילט טאַמער די גרעסטע באַלידיקונג, ווען מע זאָגט עס
אים — דאָס דערמאָנט אים בלויז, אַז אין „הויז“ האָט מען אים פון
קליינערהייט אָן פיינט. עפעס אַ שמויכל פּלאַטער. נאָך מילע. יעסורים
האָבן ליגט ניט אין פענעקס טעווע. בלויז איין זאָך: יאָסל דעם גור-
ראַלינקס — דער בעסטער כאַווער... נאָך ביז היינט אייטגעבאָסן אין
האַרצן...
— נו גוט...

פענעק קערט זיך אום אַהיים, ווי גלייך לעבן בלעכערס שטוב איז
גאָרנישט ניט געשען; ער שניידט גלייך אָפּ כּאָ זיך:
— מער ניט טראַכטן — אויס!..

מיט אזא באשלוס קומט ער אריין אין „הויז“ — דאך, ווען ער טוט זיך האַרט אַ זרײ אױבער די באַלױכטענע צימערן און דערזעט אין אױגעס פון זײ שױנדל דער גרויסערס קלײן האנטדענצעלע, בלױט אין אים װידעראמאָל אױף דאָס שטיקל געדאַנק, װאָס איז אים אַרײן, װען ער איז געשטאַנען לעבן בלעכערס שטוב מיט באַרעבן:

— דאָס רענצעלע איז אָנגעשטאַפּט...

נאָך אַ געדאַנק:

— אַרױסגעװען אַ פינפערל, אױעקטראָגן נאַכמענען.

פענעק איז זיכער:

כאַטש ער האָט קײנמאָל אַזעלכע זאַכן נױט געמאָן, פונדעסטװעגן װאָלט ער עס אױצט געקאָנט מאַכן אױגס און צװײ — זײער שטיל, זײער גלאַט. גרױטן זיך צו עפעס, מאַכן לאַנג יעסעס איז באַ אים, פענעקן, בױבלאַל נױט שײעך: אױנמאָל — צום ערשטן מאָל אין לעבן — האָט ער אַ נעם געגעבן פאַלעקס פידל אין די הענט און האָט גלייך אָנגעהויבן שפּילן גלאַט, רײן... דעסגלײכן מיט אָרדעס רענצעלע... פער-נעקן דאַכט זיך טאַקע: ער איז בלױז אױסן צו גײן מיט זיך אַלײן אין אַ געװעט: — אַהן, אײך װעל עס קאַנען, צי נײן?

זײן צושטאַנד איז אַזא, װי אים װאָלט דאָ אױנטערעסירט בלױז די מעלאַכע.

גראַד איז אױצט באַ שױנדל דער גרויסער און צימער קײנער נױטאָ — ער האָט בעיאָד צו שטײן אַכױסל און גלאַט אַזױ קוקן אַ קאַפּעלע אַפן רענצעלע: װוּ עפנט זיך עס אױף?.. אַהאַ!.. פונױבן — אַפן נױסל-נעם פּופּקעלע טוט מען אַ קװעטש מיטן טראַכן פּינגער פון דער רעכטער האַנט... די לינקע האַנט טאָר אױך נױט זײן קײן פעפערן און גלייך אַ צי טאָן פאַרן נױסלנעם אױערל... פענעק פּרעגט באַ זיך אַלײן:

— נו?.. װײס אײך שױן, װײזױ מע מאַכט עס, צי נײן?

טאַקע באַלד ענטפּערט ער זיך:

— װײסן איז װײסן, און טאָן איז טאָן — צװײ זאַכן...

זײן געפיל:

מאַכעש, װוּ עמעצער װאָלט זיך מיט אים רײצן, נױט גלײבן אין זײן קענטעניש אַף קי-זע... פענעק װערט שױן קימאַט אױנקאַעס: — אױב אַזױ?..

אַ פאַר טרױט, און דאָס רענצעלע איז באַ אים אין די הענט, ער מאַכט עס אױף געטױט, מיט גרױקײט, װי אַ הונגעריקער װײל אַרײן-

כאמון אין מויל דעם ערשטן ביסן, שמעקט אריין אינווייניג אי דעם
בלויק, אי די הענט, טוט זיך א פארע. ערשט איצט דערמאנט שר זיך
אן פינפערל, וואס ער הארט אוועקטראגן צו נאכמענען:

— ס'איז דאָ? אָ? ס'איז דאָ?.. ניין, ס'איז נישטאָ...

אין הענצעלע: צוויי מיט א האלבן שליסל וואו א ניקלעם רויפעלעך,
א פאר בריוולעך פון בערישן — פענעק דערקענט דעם קונציקן הריב-
נע-גראבן האנטשריפט; צווישן די בריוולעך — שיינדל דער גרויסערס
פודערזשעלעמויזן מיט זיערע רייכעס; צווישן די שעלעמויזן — א
פארציאריק צוגעטריקנט בלימל און שוין...

פענעק פארמאכט אפגיך דאס רענצעלע, טרעט אָפּ, שארט זיך
ארויס פון צימער — ער טראָגט בלויז צו זיינע פינגער צו דער נאָז
— סע פילט זיך פון זיי מיט שיינדל דער גרויסערס פודערזשעלעמויזן...
מע וואָלט זיי באדאָהפט באַלד אָפּוואַשן. ער וויל בלויז א קוק געבן;
קיינער האָט נישט באַמערקט, אז ער איז געווען באַ שיינדל דער גרויסער
אין צימער? — ניין... אין „הויז“ ברענגען העל אלע לאַמפּן. אין יאָג-
טעוודיקן עסצימער זיצט מען שיינענדיק אַרום קיילעכיקן טיש. די
פענעמער באַ אלע — ווי באַ מענטשן, וועמען עס האָט נאָרוואָס אָפּ-
געגליקט אָפּצולעשן אין דער רעכטער צייט א סרייפע. פענעק דער-
וויסט זיך, וואָס איז געשען — דעם פאָטער איז פאָהראַכט מיטאמאָל
ווידער גרינגער געוואָרן, אַר אַוויפּיל בעסער, ווי ביז אַיצט, אז כאַס
טיש זאָגט מען:

— האַנטען נאָט און שוין.

— גלייכער נישט צו ריידן.

ערשט איצט טוט פענעקן רעכט כאַנס, וואָס נאכמען וועט בלייבן אָן
א פינפערל וואו יאָנטעו. טפול זאָל עס ווערן... נאָר דערפאַר, וואָס אין
רענצעלע איז גאָרנישט געווען; ער קאָן עס נישט פאַרגעסן:

— איבער אזא קלייניקייט וועט נאכמען נישט האָבן אַר יאָנטעו.
פענעק גלייבט נישט אינעם פאָטערס „גרינגערייטן“ — שוין נישט
דאָס ערשטע מאָל, אז העם פאָטער ווערט גרינגער — טאָמער ווייזט
זיך אַר מאָרן אַרויס; נאָך צען מאָל ערנער, ווי געווען. אָבער זיי מיט
די שיינענדיקע פענעמער אַרום טיש אין יאָנטעוודיקן עסצימער, וואָס
גלייבן, אז פון היינט אָן וועט שוין זיין גוט און גוט — פענעק הערט
נישט וואו אַר זיי צו קוקן:

— סאָזיריים!.. מעג מען דאָך אַוואַרע נעמען באַ זיי א פינפערל

פון נאכמענס וועגן! וויאזוי, אשטוייגער, וואָלט מען עס געקאָנט מאַכן?...

שיינדל די גרויסע האַלט ניט אויבנור קיין געלט; דאָס איז פענעקן שוין קלאָר: זי קער ניט צו אַזעלכע מענטשען — געלט באַהאַלט זי אין פּאַטערס פּייער-קאַסע. די הריטהאַלבן שליסל באַ איר אין דענצעלע זיינען פון דער פּייער-קאַסע; דאָרט איז געוויס פאַראַן געלט, נאָך וויאזוי קומט מען צו דעם? די קאַסע עפנט זיך זייער שווער, דערצו נאָך — מיט אַ „סעקרעט“. אַז מע עפנט זי, הייבט זי אָן קלינגען, און אויב מע ווייס ניט דעם סאָך, וווּ אַ קוועטש צו טאָן, וועט זי דיר קלינגען ביז מאַרגן. כּוּצדעם: אין צימער וווּ די פּייער-קאַסע שטייט, שלאָפט דער געקומענער אויסגעגעבענער ברודער, שאַלעם — באַנאַכט, הייסט עס, קאָן מען אויך אַהין ניט צוקומען... סע שלעכט... שוין-זיגע וועט נאָכמען דערפאַר בלייבן אָן אַ פינפערל אַף פּייסעך?!

פענעק קוקט זיך צו צו אַלע אַרום טיש. זיין אויער איז אָפן פאַרן אַרומיקן פּריילעכן גערודער. מער, זוי אַלע, זעט ער, שיינען פּאַליעק מיט בליומען. זיי פילדערן, רופן אָפּ איינער דעם אַנדערן אַף סוידעס אין אַ באַזונדער צימער. טשיקאווע: וואָס גענדולט זיי אזוי? פענעק הייבט זיי אָן נאָכצושפּירן — אַהאַ!... זוי מאַכער, ווען דעם פּאַטער ווערט בעסער, קריגן זיי ערגעץ אַלעמאָל באַנייס געלט און וואַחפן אין זייער פּושקע. פענעק קוקט זיי נאָך איין מאָל, צוויי מאָל. ער ווייסט אַלויין ניט, ווען איז אים פּלוצעם אַרום אָפן זינען:

— דאָס געלט פון דער פּושקע...

אין דער ערשטער רעגע דאַכט זיך אים: — מעשאַדעך זיין נאַכ-מענען מיט דעם געלט, וואָס איז בליומעס און פּאַליעקס בלעכענער פּושקע, איז אַ גלענצנדיקער געראַנק. קיין גלויכערער שידעך קאָן נאָך אין דער וועלט ניט זיין: פון איין ווייט — נאַכמען, פון דער אַנדערער זייט — די טרייפּענע פּאַליעק און בליומע... סיע פּאַשעט אַ מיצווע... אין ביידע אַ מיצווע... דאָך... די פּושקע זעט אויס, זוי אַ האַלב היי-ליקע... געלט וואַחפט מען אין איר, קעדיי דער פּאַטער זאָל געוונט ווערן, ניט האַבן אַזעלכע גרויסע ווייטעקן... איין קלייניקייט — אַרויס-נאַנווענען אַזא געלט, וואָס גייט פאַרן פּאַטערס געוונט:

— גיי, האָב מיט דעם צו טאָן...

ניין, בעסער וועט פענעק שוין באַלד, די רעגע, גיין שלאָפן, אַבי

ניט האָבן אזא געדאַנט. באַ זיך אין קאַפּ; ער וויל וועגן דעם ניט
טראַכטן, און שוין, און שוין, און שוין...

אזוי טוט ער טאַקע. — ער וויל ניט עסן, ער וויל ניט גאַרניט; ער
איז אין עקסטן פינצטערן צימערל, דאָרט, וווּ עס שטייט זיין שמענדיק
ניט צוגעקליבן בעטל, דאָרט, וווּ פּאָליעק מיט בליומען האָבן אַ גאַנצן
ווינטער געטאָן מיעסע וואָכן אין טעפלעך. מיט אזא אימפעט, ווי איצט,
האָט ער זיך נאָך קיינמאָל ניט אויסגעטאָן. ער ליגט שוין אין בעט,
די קאָלדע איבערן קאַפּ, שוין...

הרינג צו זאָגן: איין זאך איז לינגן זיך אין בעט, אַ צווייטע זאך
איז אַנשלאָפּן ווערן, ביים סע הערן זיך ניט אור צו געדענקען אַלערליי
ערטער, וווּ פּאָליעק מיט בליומען באַהאַלטן די פּושקע; די פּושקע אַליין
— אַ שווערע, אָנגעטאַטעוועט מיט קופּערנע און זילבערנע מאַטבייעס
— מאַמעש ווי בעט זיך... כּוּז דעם:

— נאַכמען...

סע הערט זיך גאַרנישט אור צו געדענקען, ווי ער זעט, נעבער,
אויס מיט די רויט-אָנגעגאַסענע אויגן, מיטן מויל, וואָס הערט ניט
אור צו שיטן גלאַטע, קאלטע רייד, מיט ווינע מייסעס וועגן דעם, אַז
די שטאַט איז אַ רעציוועך — די שטאַט האָט אַ כאַלעף, וואָס איז
ביידע זאָכן: אי אַ שאַרפּער, אי אַ טרוקענער. און די גאַנצע שטוב
נאַכמענס, מיט די פינף שטיקלעך געלאַטעט וועש, וואָס ער האָט
אַליין אויסגעוואָשן, מיט זיין געשטאַרבן ווייבס העמד... מיט דער
ליימיקער ערד, וואָס ער האָט אַליין אָפּגעשמירט, מיטן אויוון,
וואָס מע האָט שוין לאַנג ניט געהייצט — אזוי וועט דאָרט זיין אַ
גאַנץ יאָנטעוו: די שטיקלעך זועש אינהרויסן אָפּן שטריקל וועלן זיך
טריקענען, די ליימיקע ערד וועט זיין דיין אָפּגעשמירט, דער ניט-גע-
הייצטער אויוון = קאַלט, און איבער וואָס?.. נאַכמען וועט בלייבן
אַן גאַרנישט אַר יאָנטעוו, און דאָ וועט בלייבן שטיין אַ פּושקע אָנגע-
טאַסעוועט ביזן איבערן פּופּעק פּול מיט געלט. ניין. פענעק מיינט:

— סע האָט ניט קיין מינדסטן זין...

ער זעט שוין: די נאַכט איז אַ פאַרפאַלענע — האַלעוויי ער זאָל
אַנשלאָפּן ווערן ערשט מיטן גרויען טאָג...

אזוי איז טאקע געווען:

זייער שפעט נאך א האלבער נאכט האָט פענעק גאָנווייטש-שטיף זיך אַ שאַר געגעבן איבער די צימערן, געכאַפּט די פּושקע, זי באַהאַלטן אַר אַן אָרט, וואָס קיינעם קאָן ניט אַיינפאַלן צו זוכן. זיין דערווייליקער מיין: זאָלן פּאָליעק מיט בליומען איבערוויי אַ מאָג אַן דער פּושקע. וואָס ווייטער וועט זיין, וועט מען זען. מיטן גרויען טאָג איז פענעק אַנשלאָפּן געוואָרן מיטן געפיל: דערווייל האָט ער נאָך גאַרנישט ניט געטאָן — ער מעג רוּק שלאָפּן.

אינדערפרי:

פענעק איז אַוועק אין די הוינטערגעסלעך — פאַרמאָנען צו נאַכ-מענען אַ קוט טאָן, עפּשער האָט מען דאָרט שוין באַקומען פּון ערגעץ אַר יאָנטעו, דערזע: אַליץ איז, ווי נעכטן—די שטיקלעך געלאָטעטע וועש טריקענען זיך, די לימוסקע ערד אין שטוב איז ריין אָפּגעשמירט, דער אווון איז קאַלט, נאַכמען רעדט אַן אופּהער, אַז די שטאָט איז אַ רעזייעך — זי האָט אַ כאַלעף, איז ער ביידע זאַכן...

באַטאָגן:

פּאָליעק מיט בליומען האָבן שוין איבערגעזוכט די פּושקע, וווּ ערגעץ אַ לאָך; זיי זאָגן: „זאָ געלט... זאָ געלט... אזא געלט וועט קיינער ניט צונאַן-וועגען.“ פּאָליעק פאַרהיקעט זיך אַזש און שרייט צו בליומען, אַז זי האָט אַ קעצענעם מויעך — מיסטאַמע האָט זי די פּושקע באַהאַלטן און געדענקט ניט זוו. — ס'האָט שוין מיט איר אַזוינס געמאַכטן זיבן-און-אַכציק מאָל...

אַביסל שפעטער:

פענעק איז געזעסן אין שטאַל אַפּן בוידעם, טיף אין היי און האָט געשוויצט באַם אַרויסקרוגן דאָס געלט פּון דער פּושקע. סע געווען זוייט ניט קיין טרינגע זאָך. די בלעכענע, אַרום-און-אַרום פאַרלייטעטע פּושקע, איז באַם אַרויסגעבן פּון זיך געלט געווען פיל האַרטער פּון פּאָליעקן מיט בליומען אייניגעם, מע האָט געמוזט אָנקומען צו דער היילף פּון אַ מעסער-קלינגל, דערביי איז די גרעסטע סאַקאַנע געווען — סע זאָל באַליע ניט קיין קלאַפּ געבן.

פאַרטאַכט, ווען אינדרויסן האָט אָנגעהויבן רעכט, טונקל ווערן: מיטן אַרויסגעקרויגענעם געלט אין די מאַשן — זעקס רובל מיט

עטלעכעזאן-זעכציק קאָפּיקעס — איז פענעק אוועק אין די הינטער-
געסלעך, געטראָפּן אינדערהיים אי נאכמענען, אי באַרעכן, אוועקגע-
לייגט דאָס געלט אפּן טיש און נאָרנישט ניט געזאָגט — גלייך ארויס
פון שטוב.

מיט א פאָר טעג שפעטער:

פענעקן האָט באַרעך דערזען אין די הינטערגעסלעך, אים א דורף
געטאָן, צוגעגאנגען צו אים. ביידע זיינען א וויילע געשטאנען. באַרעך
האָט צוויי מאָל א שמאָרע געטאָן, ניט געזאָגט נאָרנישט. פענעק האָט
זיך געלאָזט אוועקגיין. באַרעך האָט אים גערופן צוריק. מע איז ווידער
געשטאנען. באַרעך האָט געזאָגט:

— דעם ערשטן טאָג יאָנטעו וועל איך גיין צו יאָסלען, נאכקע
אלטער מייטעם — אויך, ער איז שוין געקומען, נאכקע... וועלן מיר
גיין אייניגעס, ווילסט?

שמיל.

באַרעך:

— כ'האָב אים דערציילט, יאָסלען.

פענעק:

— וועגן וואָס?.. וועגן דעם געלט?

פענעקן האָט די זאך זייער טיף א שמאָך געטאָן — ער האָט ניט
געוואָלט קיינעם אָפטארן, דערהויפּט יאָסלען. ער האָט זייער גיך א
זאָג געגעבן:

— ס'א מאַש... דאָס געלט איז נאָרניט געווען מיינס — כ'האָב

עס גאָר גענאטוועט.

1

פאר מאכן פון פענעקן א „לייט“ האָט מען אין „הויז“ געהאַט צו געזאָגט שלוימע-דאָווידן אַ הונדערטער. אָפּגענומען האָט ער פינף-און-זיבעציק. וועגן דעם געבליבענעם פינף-און-צוואַנציגער הערט ער ניט און צו ריידן מיט זיין ווייב, דער פרוּמער פּירזאָגערן, וואָס לאַמעט שמאַטעס אין שטוב:

— סע האַלט שמואָל.

— שמואָל, וואָס שמואָל הייסט.

און דאָ איז שוין נאָכן ווינטער.

די שלוימע-דאָווידקע — ווי זי וואָלט אַלע דענע אַרײַנגעשטעקט די נאָדל ניט אין די וועש, נאָר אין מאַנט לייב:

— וואָרן מע זעט האָך שוין, ווי פענעק איז געוואָרן אַ „לייט“...
שלוימע-דאָוויד, אַז ער ווערט האַלב אינקאַעס, שווייגט ער.

די שלוימע-דאָווידקע בייסט איבער מיט אַ געקאַשערט מויל דעם אויסגעטאַנענעם פאַדעם:

— ווען מע גייט כאַטש אין „הויז“ מאַנען...

שלוימע-דאָוויד, אַז ער ווערט שטאַרק אינקאַעס, שיסט ער אויס:

— ווי קאָן איך גיין אין „הויז“ מאַנען, אַז דעם מאַמוזער האָב איך שוין מער ווי אַ וואָך אין די אויגן ניט אָנגעקוקט?

די שלוימע-דאָווידקע:

— גייט מען אים זוכן.

שלוימע-דאָוויד צינדט זיך אָן:

— קאַפּ!.. אַז איך גיי אים זוכן אין „הויז“, זאָג איך אַליין אויס, אַז באַ מיר איז ער נישטאָ!..

די שלוימע-דאָווידקע:

— זוכט מען אים אין די הינטערגעסלעך.

שלויםע-דאָויד האָט ניט געגלויבט, אז עמעצער — אפילו זיין גרעסטער טוינע — זאָל אים הייסן טאָן אזא נידעריקע זאך; ער האָט צונויפגענומען אלע קויכעס און האָט אויסגעשפיגן:
— טפול!

ער האָט געוואָרפן ביזע בליקן אָפּ זיין ווייב — אָן א שיר ביזע בליקן — און זיך דאָך אוועקגעלאָזט איבער די הינטערגעסלעך.
שלויםע-דאָויד — א פאַפעליאָמע פייער, געגליכן צום הייליקן דאָרן פון כומעש — ברענט און ברענט און ווערט ניט פאַרקוילט.
זיין קרויוועשאפט מיטן דאָרן — דורך אוראָם אַווינג, דורך מוישע האַבינו, טאַקע דערפאַר רעכנט ער זיך אַליין פאַר אַן אָפּגעקומענעם און די אַרומיקע וועלט פאַר פאַרבעס. וואָרעם אוראָם האָט געהאַט אָסן און איינלען און קנעכט און דינסטן, און ער האָט גאָרניט. היינט ניי לעב פון אוראָמס ייכעס אַליין — מע באַקומט דערפון א פאַר פעליאָמע פייער אין פאַנעם און מע בייסט גאַנצע טעג דעם גראָבן פינגער מיט די באַקוויינער.

2.

נאָך א פייער געגליכן צום הייליקן ברענענדיקן דאָרן — זיידל דער בייזער, יענער, וועמען די מוטער פון „הייז“ האָט געמאַכט פאַר א מוטשניק, יאזא, וואָס טראָגט אַליין די קלומקעס מעל צו עטלעכע פאַרמעגלעכע באַלעבאַטיים אין שטוב אַרין און איז דערביי אַזוי אייני קאָעם, אז ער זאָגט ניט, „גוט מאַרנן“ און ניט א „גוטן טאָג“ און פאַרגעסט אָפּנעמען דעם זאַק. איצט טראָגט זיידל מער ניט קיין קלומקעס מעל, און האַלט מער ניט קיין מעל באַ זיך אין שטוב — אַן עק... אויס! אויב ער האָט עס געמאָן פריער, איז דאָס געווען נאָך אפּצעלאָכעס די פרומסטע איידלסטע יידן אין שטאָט, וואָס האָבן אים, דם פרומען לערנער, צוריק מיט עטלעכע יאָר, ניט אויסגעקליבן פאַר קיין ראָוו און האָבן דערום אַראָפּגעבראַכט עפעס איינעם פון דער פרעמד — פאַרבעס! זאָלן זיי זען, ווי ער, דער גרעסטער לאַמרון, טראָגט קלומקעס מעל אָפּ וויינע פלייצעס, זאָלן זיי קוקן און קרענצען... איצט אָבער טוט ער שוין אויך דאָס ניט — אַזוי ביזן איז ער שוין. זיינע צעברענטע אויגן זיינען פאַרוואַקסן געוואָרן מיט לאַנגע ברעמען, ווי א מויל מיט וואַנצעס; עס דאַכט זיך; ווען ניט אַדי ברע-

מענדליקע וואַנצעס, וואָלטן די פייערס פון זיינע אויגן פאַרברענט מענטשן.
פענעק האָט איינמאל באַמאָגן דערזען זיידלען אין די הינטערגעד-
לעך. זיידל איז געווען זייער אָטגעבוירן אונטערן גרינגן בינטל האַלץ,
וואָס ער טראָגט פון ערגעץ אַף זיינע פלייצעס, געגאָטען זייער פאַמע-
לעך, אין די זייטן ניט געקוקט, זיינע אויגן אונטער די ברעמענדיקע
וואַנצעס האָבן ווי געדרימלט — ער האָט פון צווישן פאַרקרויצטע
צוין גערעדט פאַמעלעך וואו שטיל צו זיך אַליין:

— אַרן יאַנקעלעס, דו וועסט זאָגן: „זיידל, ביסט אַ גרויסער
לאַמדן, וואָס הייסט, דו טראָגסט אַליין האַלץ“, וועל איך דיר דערופ
ענטפערן: „אַרן, אַ רועבן דיין טאַט-טנסס טאַטן!“

— כאַים טאַשקעס! קאַנסט אַביסל לערנען, וועסט פרעגן דאָס
אויגענע, וואָס אַרן, וועל איך דיר דערופ ענטפערן: „כאַים, אַ רועבן
דיין טאַטטנס טאַטן!“

— געדאַלע שרעצייסראַעל-פּויל, ביסט אַ וויכעהניק, גיסט געלט
אַף גווישע פעלצן... וועסט פרעגן. וועל איך דיר ענטפערן: „אַ רועבן
דיין טאַטטנס פערעסמאַטן!“

— מיכאַעל גאַורויעלעס, דו ביסט דער גרעסטער גוויר, קענסט לער-
נען, האָסט אַ קאַפּ אַף זיך, כאַטש דו ביסט מעסוקן קראַנק... וועל איך
דיר ענטפערן: אַ רררועבן דיין טאַטנס טאַטן!...

אזוי האָט ער מיטן בינטל האַלץ אַף די פלייצעס פאַמעלעכקע געד-
שפּאַנט און, ניט אופהייבנדיק דעם קאַפּ, פאַמעלעכקע אַריינגעטיילט אים
לעבן זיין ביילעק, און פענעק איז שטילערהיים נאַכגעטאָנגען הינטן,
געווען ביזנאָר פאַרטאָן אין צוזען, צוהערן, האָט אינגאַנצן פאַרגעסן
צי ער לעבט אַף דער וועלט.

פענעקס געפילן — ווי די הינטערגעסלעך וואָלטן געווען איבערגע-
געבן אין זיין פענעקס, דעשום, אַלץ דאַרף ער זען, ווייל אַלץ יעדעס
פיצעלע, וועט מען באַ אים מאַנען. פענעק איז געווען אַ באַלן אַריינ-
צוקוקן צו זיידל דעם ביזן אַהיים, האָט ער געזען, אַז אַף יאַנטעוו
האַט זיידל אַ פייג... אָבער, וואָס הייסט ניט האָבן? — טאַקע גאָר
גאָרנישט. זיידל אַליין איז אינדערהיים ניט געווען. מאָדנע! ווהין
קאָן פאַרפאַלן ווערן אַזאַ מענטש, ווי זיידל, גראַד איצט, ווען די זון
צוילט די טעג צו פייסעך און זעט אויס אזוי, ווי קיין סאך צו צוילן
איז איר שוין ניט געבליבן?..

— אַהא!.. ווייזט זיך אַרויס: זיידל האָט אָנגעפּיפט אַלע געהויר-

בענע באלעבאטיס און גייט מער ניט צו זיי אין גרויסן בעסמע-ירעש
ניט דאוונען און ניט לערנען. אפצעלאָבעס, קעדריי באַ זיי זאָר פלאַצן
די גאַל, זיצט ער אַ טאַנצן באַטאַנג אינעם ביז-גאַר קליינעם באַלמעלאָר
כישבאלענגאָלישן קרויזל, וואָס געפינט זיך האַלב אין דער עהר היג-
טער דער קלויז, און לערנט דאָרט לאַנגע שאַען אין צוויי אָפּשענע געמאַ-
רעס מיטאומאַל — איין געמאַרע איז אים שוין קאַהג... באַס לערנען
לאָזט ער ניט אַרויס פון זיך קיין מינדסט קאָל, בייסט די נעגל, קנייטשט
די בייזע ברעמען-וואַנצעס, ווי אַרום אים וואָלט דאָ קיינער מער ניט
געווען. אזא מענטש איז איצט זיידל — אַרום אים איז די וועלט
אויסגעברענט און פּוסט.

דאָך מיט זייהלען אין קלויזל איז פאַראַן נאָך אַ מענטש. ווייט
אַנקעגן זיצט אין קליינעם קלויזל אַ אַ באַנק דאָדי דעם גלעזערס
אַלטער פּאַטער, דער געוועזענער וואַסער-פירער — ער האָט ישרון אָפּ-
געטראָטן אַ יינגערן פון זיך זיין פאַס אַ אַ די צוויי רעדער, זיין אַלט
פּערד, וואָס עסט נאָר קלייען, און נעמט דערפאַר באַ יענעם אַ רובל
מיט פּופציק אַ וואָך — אַ רובל ניט ער אַוועק דעם זון פאַרן עסן און
פאַר „אַלעם גרויטן“ און פּופציק קאַפּיקעס לייגט ער אָפּ אַ מאַכריכים
אַ יאַרצייט-לייכט.

פאַרן אַלטן וואַסערפירער אָפּן שטענדרער לייגט אָפּן אַן איורע-
טייטש-סייפער. אָפּן אַלטנס שפיץ-נאָז — אַ כּרייל אַ אַ שטריקל, נאָר
פּיל מער, ווי אין סייפער, קוקן זיינע אויגן אַרובער דער כּרייל, האַלטן
איין איין באַטראַכטן דעם בייזן זיידלען — עפעס, לויט פּענעקס מיי-
נונג, ניט קיין אומזיסטער קוקן...

ווייזט זיך אַרויס: סע שטעקט מאַקע דערניען אַ מייסע — צו פּע-
נעקן דערנייט דאָ פּריער אָדער שפעטער יעדע קלייניקייט; פּענעק —
די פּייער-קאַסע פון די הינטער-געסלעך.
לאָזט זיך אויס:

איין איינער פון זיינע צוויי געמאַרעס האָט זיידל — איינמאַל
האַרט פאַר אַ שאַכעס — געפונען אַ האַלב קערבל, געפרעגט זייער
בייז:

— וועמענס אי-דאָס?..

געפרעגט עטלעכע מאָל. קיינער האָט זיך ניט אָנגערופּן.
מיט עטלעכע מעג שפעטער איז דאָ צו זיידלען אין קלויזל צוגע-
גאַנגען דער אַלטער וואַסערפירער. ער האָט געזאָגט צו זיידלען:

— דאָ, פאר שאבעס האָט איר געפונען א האַלב קערבל אין אייער
געמאָרע, האָב איך אייך געוואָלט זאָגן: האָס האָב איך אייך דעם האַלב
קערבל אונטערוועגלייגט...

זיידל האָט אפילע ניט אופגעוויבן דעם קאַפ פון דער געמאָרע,
פארקערט — נאָך אַוועקגעקוקט אין דער אַנדערער זייט, ביז אַ פּרע:
געעבן:

— וואָס זשע ווילסטו?..

דער וואַסערפירער:

— איר האָט כּוּר אַ גאַרנישט געווינטשעוועט...

זיידל — נאָך מער ביזן:

— ננו?..

דער וואַסערפירער:

— וויל איך איר זאָלט מיר עפעס ווינטשעווען...

זיידל, ניט אומקונדיק זיך, שוין גאַר-גאַר ביזן:

— ננו!.. ווינטש איך דיר, אַז אַפּ אַיבעראַכטאָג זאָלט-דו... ניט

האַבן אַפּ שאַבעס, און איך... איך, איך זאָל דיר אונטערוואַרפן א
האַלב קערבל אַפּ שאַבעס...

איז אָט— פון דעמאָלט אָן קוקט דאָ אין קלייזל דער אַלטער
וואַסערפירער מיט וואַז בליק אַפּ זיידלען, און פענעס — ווי עס וואָלט
אים געגאַנגען אין לעבן צו ווייסן, וואָס פון אָט-דעם „פּאַרל“ וועט אין
קלייזל ווערן. דער וואַסערפירער, זעט ער, נעמט ניט צו זיין בליק פון
זיידלען — שוין איינמאָל אַ בליקעלע!.. מע קאָן ניט זיין גאַר איג-
גאַנצן זיכער, אַז דעם אַלטן טוט באַנט זיין האַלב קערבל... נאָר פון
דער אַנדערער זייט — דעם אַלטנס זון — דאָדי דער גלעזער —
אוי, זינט זיין פּערדל איז גערעשטעוועט געוואָרן, געבליבן, ווי אַפּן
וואַסער, און ווינטער זיינען כּא אים געשטאַרבן פון טיפּוס צוויי יונג-
לעך מיט דער געזונטער כּוּר ריווען — דער „פּאַרנאָמע אין שמוב“
— און אַפּן בעסילעס, ווען מע האָט ריווען כּעקאָבער געווען, האָט
פענעס אַליין געהערט, ווי דער אַלטער האָט זיך אַזש צעוויינט און
האַט אויסגעשריען: „ערד, וואָלט שוין געמענט פּאַרמאָכן דיין מויל“,
און זיין האַלב קערבל האָט ער אַוועקגעגעבן ניט דאָדיען, נאָר אַדעם
זיידלען...

פענעס געפילן, ביים ער קוקט דאָ אין קלייזל אַפּן „פּאַרל“, —

ווי ער מוז נאך א פרעג געבן בא עמעצן... בא אזוינעם, וואס קאן אומקלערן:

— איך וויאזוי-זשע וויז עס?..

— ווער האָט עס געמאַכט, עס זאָל אזוי זיין?..

3

טאקע דאָ, לעבן קלייזל, האָט שלוימע-דאָוויד נאָך לאַנגער מי גע-
טראָפן פענעקן, זיך באַנייט אָנגעצונדן, געשאַלטן מיט איין אויג, גע-
כאַנפעט מיטן צווייטן:

— שטיי אַ מינוט.

— אַנטלויף גיט!..

— מע וועט דיר גאַרנישט ניט טאָן...

איין זיין קאָל — אַן אויסגעהונגערטע הייזערקייט, אַ פאַרכליאַ-
געטע בענקשאַפט צו האָבן איצט-אָ, פאַר יאָנטעו, אַלדעס גוטס באַ
זיך אין שטוב; וועמען בענקשאַפט מאַכט ווייכער — אין שלוימע-
דאָוויד ברענט זי, ווי אין אַ רעצויער. זיין מויל האָט געעפנט אַ לע-
כעלע אין לינקן ווינקל:

— קום אַריין אין שטוב.

פענעק האָט אַף אים אַ קוק געטאָן, גיכער דערפילט, ווי פאַר-
שטאַנען: שלוימע-דאָוויד מיינט גיט אים, נאָר דעם פינג-און-צוואַנג-
ציקער. ער האָט גיט געהאַט פאַרוואָס צו זיין שלוימע-דאָוויד אַ גוטער
פריינט; ער האָט אַ טראַכט געגעבן: „אַ מאַסע!.. אַט-אָ פלי איך...“

ער האָט געענטפערט:

— איך וויל גיט גיין.

פון מער זיכערקייט וועגן האָט ער פון שלוימע-דאָווידן זיך אָפגע-
רוקט, זיך געהאַלטן פונדערווייטנס.

שלוימע-דאָווידס אויגן האָבן ביידע אַ שעלט געטאָן. פענעק האָט
מאַמעש דערפילט אין זיך דעם קויעך פון אַ לעכערדיקן פינג-און-
צוואַנגיקער — אזא, וואָס רייצט זיך; זיין געפיל, ווי ער וואָלט זאָגן
שלוימע-דאָווידן:

— נא, כאפ מיר פארן ווידעלע.

שלוימע-דאָווידס אויגן האָבן ביידע אַ כאַנפע געטאָן:

— ווינטער האָב איך דיך אויסגעלערנט שרייבן יידיש?..

פענעקן האָט זיך שטאַרק פאַרוואָלט זאָגן:

— ס'א גרויסער לייגן.

וואָרעם יידיש שרייבן האָט ער שוין געמעגט פון פריער.
שלויםע־דאָוויד האָט געזאָגט:

— קום... איכל דיר אויסלערנען שרייבן לאָשנקוידעש.

פענעק איז געבליבן געפלעפט — אפן זינען זיינען אים אַרופגעקור
מען אלע לאָשנקוידעשיקע ביכלעך, וואָס ער האָט פארן ווינטער גע-
לייענט באַ זיין שוועסטער צירלען אפן בוידעם — פענעקן כאַלעמט
זיך זייער אָפט וואַנאָכט, אז ער, פענעק אליין, האָט יאָנגעשריבן אַ
ביכל; דאָס ביכל — ישענער פון אלע ביכלעך, וואָס ער האָט געלייענט
בא צירלען אפן בוידעם. אין כאַלעם געדענקט ער אַלצדינג, וואָס אין
ביכל ישׂויט. אין דער דעגע, ווען ער הייבט אָן אופצוואַכן, געדענקט
ער נאָך אויך אייניקע ערטער, נאָך אז ער כאַפט זיך אור, ווערט באַלד
אַלי, וואָס אין ביכל, אָפגעווישט פון זיין זיקאַרן. דערנאָך פילט ער
גאנצע טעג אַן אומגעוויינלעך בענקשאַפט צום ביכל, וואָס ער וואַלט
האָבן אָנגעשריבן אין כאַלעם, אַ בענקשאַפט, אז דער כאַלעם וועגן
ביכל וואַל כאַטש קומען צו אים נאָך אַ מאָל... איז אָט: צי האָט פענעק
ווען ציטאָרן זיך ניט אַרויסגעכאַפט פארן שלוימע־דאָווידן מיט אַ
וואָרט וועגן דעם כאַלעם? — ניין, דאָס ניט... דערציילן וועגן דעם
עמעצן, וואַלט באַ פענעקן געהייסן — פאַרשוועבן דאָס הייליקסטע,
טייערסטע, וואָס ער פאַרמאָגט... דערהויפּט נאָך דערציילן שלוימע-
דאָווידן... יער האָט געפרעגט:

— וויאָזוי קאָן מען זיך דען אויסלערנען שרייבן לאָשנקוידעש?

שלויםע־דאָוויד האָט געזאָגט:

— קום... עס'ט שוין זען.

אַן אויגנבליק, וואָס געדענקט זיך יאָרן און יאָרן — דאָס איז ער:
ווי דער ערשטער וואָרף, וואָס דאָס קינד טוט זיך באַ אַן ערשטלינג
אין בויך, אַזוי האָט זיך אין פענעקן אַ וואָרף געגעבן די געפילן צו
זיין גאנצע צוועלף־אַהאלב־יאָריקן לעבן, צו אליי, וואָס ער האָט געזען
און געוויסט. ער איז געוואָרן שיקער בלויז פון געפיל, אז דאָס
אַליי איז מעגלעך פון זיך אויסצופאַמפען, זיך באַפרייען פון דעם
מיטאַמאָל און זייער שיין, ווי אַ גוטער שווימער באַפרייט זיך פון זיין
טוורע דורך די שיינע „קלאַפּטער“, וואָס ער לייגט אָפן דווקא אויסגום
פון ווייטן טייך. זיין אונטערשט ליפל האָט זיך אַראָפגעלאָזט, געוואָרן
צוויי מאָל גראַב, בלאָוולעך, קימאַט געשוואַלן; זיינע אויגן — ווי אין

זיי וואָלטן אַרױנסקן זונױקע טעג. שטאַרק, ווי גליקלעכער פּײַן, האָט
גענאַגט און פאַרשיקערט די בענקשאַפט צום בײכל, וואָס כאַלעמט זיך
באַנאַכט, אַטראָט וועט, דאַכט זיך, געשען אַ נעם—ער וועט אָנהױבן
זיך דערמאַנען גאַנצע שטיקער פון יענעם בײכל — ער מוז נאָר צוליב
דעם אַרױנגײן צו שלױמע־דאָווידן אין יטוב... און זױיל אים האָט זיך
געוואָלט גײן מיט שלױמע־דאָווידן וואָס גיכער, וױיל דער גאַנג איז
געווען געבונדן מיט דער גרויסער בענקשאַפט צום בײכל, וואָס כאַלעמט
זיך, האָט ער דעריבער געמאַכט אזא אױסזען, ווי אױנער, וואָס שלאָגט
זיך מיט דער דײע — ער וויל נאָך אַ טראַכט געבן:
— סע לױנט, צי נײן?..

ער האָט זיך ניט געכאַפט — אומױסטן, קערײ עם זאָל ניט אױס־
קומען, אַז שלױמע־דאָוויד האָט אים געפאַקט און פירט אים. די קאַג־
טע, וואָס דער פּאַפּעלײטע שלױמע־דאָוויד האָט באַ אים געהאַט—אַ
קאַנטע פון אַ מענטש, וועמען מע טאָר ניט גלייבן פונדאנען אהין.
ער האָט צו שלױמע־דאָווידן געזאָגט:
— גײט דערווײל... אײך וועל קומען.

ער איז געגאַנגען. זײן געפיל באַם אַריבערטערטן די שוועל צו
שלױמע־דאָווידן אין יטוב — ווי באַ אײנעם, וואָס הױבט אױף די
האַנט אַף צו פּרווון דאָס מאַזל פון זײן גױרל:
— אהין אָדער אַהער...

4

ווידער אַ פּײער — ער ברענט אין שלױמע־דאָווידס אַלקעי, ווי
עס ווױנט שמועל—ײסראָעל דעם שניידערס בעסטער אַרבעטער—מיט
זײן שײנעם ווױבלס צוויי שוואַרצע אױגן.
דער אַלקעי—אַ יונגע נעסט פון פּײגלעך־זיסן פאַרפאַלישן לעבן
— האַלט צוגעמאַכט די טירלעך, קערײ דאָס פּײער זאָל זיך פון דאָרט
ניט אַרױסרייסן. שױן אַ פאַר טעג, אַז די „שוואַרצע אױגן“ קאַנען
ניט אױסריידן קײן „רײש“, זאָגן זיי אַף שמועלן:
— עב איז קכאַנק...

די אַלטע פּרומע שלױמע־דאָווידקע זאָגט וועגן דעם צו איר מאַז:
— כאַטש נעם און אַנטלױף פון דער יטוב...
זי ווױנט צו די צוגעמאַכטע אַלקעי־טירלעך:
— הערסט, וואָס סע טוט זיך דאָרטן?..
ווײזט זיך אַרױס:

ס'איז גאָרנישט דאָס, וואָס מע קען מיינען — שמועל דער אַרבע-
טער איז געזונט און שטאַרק, מער נישט: ער וויל אויט, פאַר פייסעך,
בא ייסראָעל דעם שניידער אַ הויסקאָפּע אַף זיינע סכידעם און גייט
שוין ניט עטלעכע טעג צו דער אַרבעט. דאָך, ערגעץ-וועהין וויל שמועל
יאָ גיין; ווי אַ ניבער דייסט ער זיך אופצושטיין פון בעט — דאָס
דייסט ער זיך אריינגלויפן צו ייסראָעל דעם שניידער אין שטוב און דאָרט
פלעטן דעם קאָפּ דעם צווייטן אַרבעטער, פייסען, וואָרעם פייסע
האָט אין אָנהייב איך געוואָלט אַ הויסקאָפּע, ווי שמועל, און האָט פלוצ-
לינג היינט באַטאָג ווידער אָנגעהויבן גיין צו דער אַרבעט. שמועל וויל
אריינגלויפן צו ייסראָעל דעם שניידער אין שטוב בלויז אַף איין דעגע
און ישוערט זיך, אַז ער וועט דאָרט גאָרנישט ניט מאַן — ער וועט
דאָרט גאָר געבן פייסען מיטן הייסן אייזן אין די ציין און שוין. נאָך
זיין ווייבל ישוערט זיך:

— זאָל איך קבענקען...

— העכסט?..

— היינט שטייטווייב באַ מיכ ניט אַרף פון בעט.

באַ שלוימע-דאָווידן אין שטוב בלייבן זאלע בויז-גאָר שטיל, פענעק,
וואָס זיצט באַם טיש און שרייבט — אויך. פון יענער זייט צוגע-
באָטע זאַלער-טירלעך דערהערט זיך אַ געראַנגל, עטלעכע סקרויפ פון
בעט, און שוין — אַפאַנעם, דאָס ווייבל לייגט זיך דאָרט צום מאַן אין
בעט, אַף אַזא אויפן אייז זי, אַפאַנעם, מער זיכער, אַז ער וועט ניט
אופשטיין. די פרומע שלוימע-דאָווידקע זיפצט אויף ווייבס זי זאָגט צו
איר מאַן:

— שוין ווידער... איצט אין מיטן באַטאָג... שניידערקעס!..

— הערסט, וואָס דאָרט טוט זיך?..

דערנאָך קומט דאָס ווייבל אַרויס פון אַלקער. אירע ווייט פאַרקאָ-
שערטע נאָקעטע עלענבויןן זענן אויס, ווי נאָכן לייגן עמעצן אָפּ-אויך
אויף הייסע און קאַלטע קאָמפרעסן. אירע שלאַנקע באַסענע-געזאַטע
פויס שטעקן באַרוועם אין אַלטע צעריסענע טופליעם, פאַרגעסן זיך צו
שעמען מיט דער נאָקעטקייט פון זייער מאַטן לייב-קאַליר, שפאַנען
אין קיך אַרויף גיכער, ווי מע האַרף. ווי איז אַ מענטש, וואָס פאַר-
שפעטיקט ניט — ווי נאָך דער מאַן הייבט אָן צו ווערן אַ יודענע, אַזוי
באַלד ווערט זי אַ מאַן.

פענעק, וואָס זיצט באַם טיש און שרייבט, ווייסט אַליין ניט, פאַר-

וואָס ער האָט עפעס שטאַרק האַנאַע פון דער גאַנצער מייסע. דער
הויפט טוט אים האַנאַע, וואָס שמועל דער אַרבעטער האָט ווידערגע-
שפּעניקט, גייט ניט צו ייסראָעל דעם שניידער צו דער אַרבעט — וואָ-
דעם ייסראָעל איז אין פענעקס אויגן: אַ פרומער זיפּצער, רעדט ראַק
פון אוילעמהאַבע, און זיין שטוב איז שטעטיק פאַרוואַלגערט מיט
אַרבעט, און אין שטאָט זאָגט מען: „ער האָט באַ די טאַשקערס געלט
אַ פּראָצענט“. אַגעו, אַף אים, אַף פענעקן, קוקן דאָ די „שוואַרצע
אויגן“ עפעס מאַדנע — לאַכלוטן אַנדערש, ווי זיי קוקן דאָ אַף
שלויםע-דאָוידן און אַף דער שלוימע-דאָוידקע. אימלעכס מאַל, וואָס די
„שוואַרצע אויגן“ גייען דורך פון אַלקער אין קיך אַרײַן, טוען זיי
מאָדנע אַ קוק, ווי ער זיצט באַם טיש און שרייבט. די „שוואַרצע
אויגן“ כאַפּן אַ מינוט, ווען שלוימע-דאָויד מיט דער שלוימע-דאָוידקע
זיינען ניטאָ אין שטוב און טוען פענעקן אַ רוח צו זיך אין אַלקער אַרײַן.
דאָרט דערווייט זיך פענעק אַ פּאַר טשיקאווע זאַכן. ערשטנס — באַ
ייסראָעל דעם שניידער אין שטוב ליגט פּונזיינטוועגן אַ שטיק שטאָף
אַף אַ גאַרניטור, נאָך פון פאַר ראַשעשאַנע ליגט דאָרט די שטאָף, נאָך
פון „הויז“ האָט מען אָנגעזאָגט: „ניט גייען פענעקן דעם גאַרניטור,
ביז מע וועט ניט הייסן“, „פענעק זאָל אַפּילע ניט וויסן, אַז דער
שטאָף איז פאַר אים“. צווייטנס, דערווייט זיך פענעק — אין אַלקער
וויל מען פון אים אַ טויווע, מע פרעגט אים:

— עפּשער קאָנטו זיך אַרײַנכאַפּן צו ייסראָעל דעם שניידער?..
קלוימערשט אַ קוק טאָן אפּן שטאָף. פאַרשטייט? — וועסט דערווייט
זען, וואָס דאָרט טוט זיך...

פענעק באַשליסט: ס'איז פאַר אים אַ געשעפט. ער איז גרייט אַפּילע
כאַלד. צו פענעקן זאָגט מען:

— ניין, איצט פאַסט ניט... מאָרגן אינדערפרי...

פענעק, ווי געפּלעפט, קומט אַרײַן אינעם ווייבלס שוואַרצע אויגן,
הערט מיט אַ פאַרשטאַרבן האַרץ אימלעכס וואָרט; עס קומט אים פּאַר,
ווי אין כאַלעם... זיין אַראָפּגעלאָזט ליפל ווערט גראַב, כלאַלעך. שמועל,
זיין ווייבל, די גאַנצע מייסע, ווהיין ער ווערט איצט אַרײַנגעפּלאַנטערט
— אָן עפעס הויבט עס אים אָן צו דעוּמאַנען... ווי ער, פענעק, וואָלט
עס שוין איינמאַל האָבן געזען אַדער געהערט וועגן דעם — צי איז
עס ניט קיין שטיק פון יענעם זוניקן כיכל, וואָס כאַלעמט זיך אים
באַנאַכט?..

שלוֹמֵעֲדָאוּיִד מוֹיִנֵט, ער וועט אָפּאַטערן פּענעקן מיט אַ לאָשנִי
 קוֹידעִשִׁיקן „שורע־גרוֹס“. פּענעק וויל דערפּון אָפּילע ניט הערן —
 „שורע־גרוֹסן“ שרײַבן קלײנע סטדעמפּלעך.

שלוֹמֵעֲדָאוּיִד:

— ווי וועט זײַן אַף לאָשנִקוֹידעִשׁ: אײַך בײַן געפּאַרן קײַן אָדעם

און האָב געקויפּט אָקסן?

פּענעק לײַגט עס כּאַלד אײַבער וואָרט אין וואָרט:

— אײַך — אַני, געפּאַרן — נאָסאַטי, קײַן אָדעם — לעאָדעס, און

געקויפּט — וועקאַניס, אָקסן — שוײַרים.

שלוֹמֵעֲדָאוּיִד:

— שרײַב עס אָן.

פּענעק וויל ניט. אײַם דערמאָנט עס אָן די אָקסן־שטאַלן, וואָס ער
 האָט געזען אין שײַנדל דער גרוֹיסערם גוראַלניע. אײַם דאַכט זײַך: ווי
 נאָר ער שרײַבט עס אָן, ווערט ער גלײַך געראַטן אָן שײַנדל דער
 גרוֹיסער... נאָר אָט לויפּט ער וועגן דעם דערצײלן שלױמע־דאָוויִדן.
 ער זאָגט:

— בײַן, דאָס ניט... בעסער שרײַבן עפּעס אַנדערש.

שלוֹמֵעֲדָאוּיִד:

— וויססטו וואָס? — שרײַב אַ לאָשנִקוֹידעִש־כּרײַוו. שרײַב צו דיִי

נעם אַ כּאווער.

פּענעק:

— אַז אײַך האָב גאַרניט אזא כּאווער.

שלוֹמֵעֲדָאוּיִד ווערט אופּגערוֹיצט:

— אײַן מאָל דײַר אײַם, אַז דו האָסט יאַ אזא כּאווער.

פּענעק הייבט אַזש אָן צו שמײַכלען:

— אײַז ווי קאָן אײַך אײַם שרײַבן, אַז אײַך ווײַס אָפּילע ניט, וויאָזוי

ער זעט אײַם...

שלוֹמֵעֲדָאוּיִד קוויקט זײַך מיטן אײַגענעם אײַנפּאַל:

— אײַז טאַקע דאָס שרײַב אײַם אין ברײַוו, שרײַב: אַדאַמעכאַ,

אַכאַנעכאַ, וועלוי יעדאַטיכאַ פּאַנעם על פּאַנעם...

דאָ קאָן שײַן פּענעק ניט אײַסחאַלטן — ער לאַכט זײַך פּאַנאַנדער:

— ס'אַ מאָשלאַ! דאָס זאָגט מען נאָר שאַכעס אײַן „אַניס זמירעם“...

פענעק זעט שוין, אז ער האָט געהאַט אַ גראָבן טאַעס — שלוימע-
דאוויד וויל אים לערנען ניט דאָס, וואָס ער דאַרף, ס'האָט ניט קיין
מינדסטע שייכעס צו יענעם ביכל, וואָס כאַלעמט זיך אים באַנאַכט.
אַנשוו, ווען מע פרעגט פענעקן, אַף וואָס פאַר אַ שפּראַך איז אָנגע-
שריבן דאָס ביכל, וואָס כאַלעמט זיך אים, וואָלט ער ניט געוויסט,
פונקט ווי אַ מענטש ווייסט ניט, אין וואָס פאַר אַ שפּראַך איז אָנגע-
געשריבן זיין לעבן. ערשט איצט פאַרטראַכט זיך פענעק וועגן דעם.
אויב אזוי, דאַרף יער האָבן שלוימעדאווידן אַף קאָפּאַרעם — פענעק
וואָלט מער ניט אַרופגעטראָטן אַף שלוימעדאווידס שוועל, ווען ניט
דער אַלְקער, ווען ניט די קריגעריי, וואָס פירט זיך צווישן שמועל דעם
אַרבעטער און ייסראַעל דעם שניידער. אויב ער זיצט אַלע מאָג באַ
שלוימעדאווידס טיש און מאַכט זיך, ווי ער לערנט זיך שרייבן לאַשונ-
קודעש, איז דאָס נאָר דערפאַר, וואָס אין דער קריגעריי ווערט ער
פון מאָל צו מאָל אַלץ מער אַרײַנגעפלאַנטערט.

6

פענעק איז שוין געווען באַ ייסראַעל דעם שניידער אין שטוב, גע-
הייסן זיך באַווייזן דעם שטאַף.

נאָך מער:

קעריי צו באַוואַרענען זיך מיט אַ פרייען אַרײַנגאַנג צו ייסראַעל
דעם שניידער אין שטוב, האָט ער גלייך אָפגעטאַקט אַ פיינעם ליגן:
— אינדערהיים האָט מען געזאָגט, איר זאָלט מיר אַראָפנעמען אַ
מאַס און מיר אופנייען פונעם שטאַף אַ גאַרניטור... באַהל, נאָך אַף
פייסעך.

פענעקס מוין: צום אַלעם ערשטן זאָל ייסראַעל דער שניידער, אַידער
פרומער זיפצער, זיך אַ קאַפּעלע עסן די גאַל, — זאָל ער מיינען, אז
צו אַלע אַרבעטן, וואָס פאַרוואַלגען איצט זיין שטוב, קומט נאָך צו
דער שטאַף, זאָל ער וויסן, אז אָן שמועלן, דעם בעסטן אַרבעטער, וועט
ער פון דער אַהבעט ניט אַרויסקריכן, און זאָל ער אים געבן די הויז-
סאַפּע. אין איינוועגנס כאַפט שוין דערווייל פענעק אַ קוק, וואָס אין
שטוב טוט זיך. אַהבעט, זעט ער, איז ווירקלעך פאַראַן ביז אייבערן
קאָפּ. דער אומעטיק-פרומער ייסראַעל האָט נאָך אַלץ אַ גריינדראַגען
פאַנעם, — פיינע באַרד-און-פייעס, אַ פיינע קאָפּאַטע, אַ פיינער פרום-גע-
צאַצקעטער ייד אין שטאַט, כאַטש לערנען קאָן ער ניט אַ וואָרט. דאָך,

ער שטייט שוין ניט מער בא זיין באזונדערן טיש, ווו ער איז געווינט
מאן איידעלע ארבעט: מעסטן מיטן סאנטימעטער, ווירען מיטן גרויסן
דרויקס, צייכענען מיטן קריידל, שערן מיט דער שער, — איצט, זינט זיין
בעסטער ארבעטער, ושמועל, האָט אופגעהערט קומען צו דער ארבעט,
שטייט ער שוין אהר צוזושניידן אויף באנאכט. באטאָגן זיצט ער בא
איין טיש מיטן צווייטן ארבעטער — פייסע דעם „פארטאָטש" און
מיט זיין לערנינגל, צאלעקסן, ער שלייפט לעכלעך, לאָזט אריין ארבל,
שניידט אויס קעשענעס, פארפרעסט אַסקלען און לאַצן. ער זעט דערוי-
בער אויס זייער אומעטיק, זייער פרום. ווי טאָמער, ווען אן ארבעטער
וויל בא אים א הייסאָפּע, איז ער גאָטספאָחכטיק-פארטראַכט, שוויגט
לאַנצע שאַען, און אז ער רעדט שוין יאָ א וואָרט, איז עס זייער א
פרום וואָרט און ראַק וועגן יענער-וועלט; ער פּרעגט בא פּענעקן:

— איז ווי, קלערסטו, וועט מיט אונדז זיין?...

ער פאָרצילעט א ניי ביזוועלע אין נאָרל:

— כ'מיין: ווען מע וועט אונדז באַשיטן מיט ערד...

גייען גייט ער זייער גיך, ריידן דערט ער צעטרראַכן-פאָמעלעך:

— אין קיוועז מוז זיין קאַלט, א?..

דערביי גליטשט ער זיין פאָמעלעכן בליק אַפּ פייסען און אַפּ צאָר
לעקן — שווער צו וויסן, וואָס וויל ער זען, צי ארבעטן זיי ווי מע
דאָרט, אָדער צי הערן זיי, וואָס ער זאָגט. עס האַכט זיך: אים אַליין
דערט ניט אהר זיך איבערצוקערן די גאַל פונעם פינגער-הוט אַפּ זיין
אייגענעם פינגער — ער האָט דעם פינגער-הוט שוין לאָנג ניט געטראָגן;
ער זיפצט אויף:

— שלעכט, פּענעק...

— מע וועט אונדז צימבלען אַפּ יענער-וועלט.

— איי, וועט מען אונדז צימבלען!..

פאָרביי פון אַלקער אין קיך אַריין — הייבט אָן קוויטקוים זיך
דורכצושארן זיין קראַנק האַלב-געליימטע ווייב. זי איז אַ לאַנגע, אַ
דאָרע מיט פאָנגליווערטע אויגן. איר קאָפּ טוט צען מאָל אַ צייטער,
אירער אירער אַ האַלב-געליימטער פּוס טוט איינמאָל אַ טריט. זייטלט
זיך ייסראַעל אַפּ איר מיט די אַנגן, קוקט אַפּ איר, ווי אַפּ אַ זאך,
וואָס גאָט האָט מיט איר געשטראַפט ניט בלויז אים אַליין, גאָר די
גאַנצע וועלט; ער וואָלט אַ באַלן געווען, אַז אויך זיינע פאָר אַרבע-
טער זאָלן אַפּ איר קוקן, — זאָלן זיי זיך אַראָפּנעמען אַ מוסער. אַ

מאָדערנער יודן

מאָדערנער יוד! — איידער איינצוגיין אָפּ אַ קליינער הויסאַפּע, וועט
ער בעסער איינגיין אָפּ אלערליי גרויסע שטראָפּן אין קיווער און אָפּ
יענער-וועלט, אָפּ אלערליי קרענק. ער זאָגט וועגן פענעקס קראַנקן
פּאַטער:

— נו, אָט האָסטו דיר...

ער הייבט אָן מיטאַמאָל זייער ניד צו נייען, זייער פּאַמעלעך צו
ריידן:

— מיכאַעל גאָרדיעלס... שוין, דאַכט זיך, ניט קיין שניידער,
אַ? ... אַלע האָבן אים מעקאַנע געווען... פונדעסטוועגן...
ער זיפצט:

— אוי, מוטשעט ער זיך!..

פענעק קוקט דערווייל, ווי צאָלעק מיט פייסען אַרבעטן לעבן
ייסראַעלן באַם טיש — דער צוועלפּיאָריקער צאָלעק — אַ קליינערדיק-
רויטער בעוורעמאָן, אַ פּייערדיקער יונג, אַ דוחכנערדיבענער — האָט
פּאַרן ווינטער וויך אַזאָ ווייטן רוק געמאַן, אַז מע גיט אים שוין איצט
„באַוואַרפּן אַ לאַץ“. ווי נאָר ער לאָזט, מע זאָל אים אַרײַנבלײַבן אין
די גרינע מאַמעראַוונג, דערזעט מען גלייך: ער פּאַרשטייט אויסגע-
צייכנט אַליץ, וואָס דאָ אַרום אים טוט זיך. אָפּ אַ זױונק געבן צו פּער-
געקן און אָפּ צו מאַן צוויי מאָל אַ שמאַרע מיט דער נאָז אין פּונזיינט-
וועגן גענוג סאַטאַקל אײַן אוינגעבליק — דאָס מאַכט ער נאָר, ווי עס
שמאַרעט מיט דער טרוקענער טאָז זיין געשוועסטערקינד באַרעך-נאַכמען
דעם פּאַרבערס — ס'האָט דעם זיבעטן כײַן. פענעק לאַכט זיך שיר ניט
פּאַנאַנדער און קוקט שוין בעסער אָפּ פייסעס בלאַנד, לינגערישזאַרטי
בערדל; אזוי זעט טאַקע אויס פייסעס בערדל—ווי סע וואָלט נאָר-
וואָס האָבן אָפּגעזאָגט אַ גראָבן לינג. אין די אויגן לאָזט ער ניט, מע
זאָל אים אַ קוק געבן, אָדער פּאַרטאַמיט, וואָס האָט מייעס אָפּגענאַרט
אַזאָ גוטן אַרבעטער, ווי שמועלן. שמועל שווערט זיך, אַז ס'איז גער-
ווען צען מאָל אָפּגעשריט: כײַדן אַ הויסאַפּע — „ניט מען אַ הויסאַפּע
נאָר איינעם, גייען ביידע ניט צו דער אַרבעט“. פייסע, זעט פענעק,
פּאַרנעסט אַלע רענע, וווּ האָט ער אוועקגעלייגט די כײַוועלעך אין
וווּהיין האָט ער אַרײַנגעשטעקט די נאָרדל. דעחבײַ דרייען זיך זײַנע
אַקסלען אזוי מאָדע, ווי זיי וואָלטן אין יעדער רענע מירע האָבן
פּאַר באַפּן ערגעץ אַ קלאַפּ. פענעק מאַלט זיך אויס, וויאזוי ער וואָלט
אויסגעזען, ווען שמועל דער אַרבעטער לײַפּט אײַן אַהער און גיט אים

מיטן הייסן אייזן אין די ציין... דאָ זאָגט ייסראָעל דער שניידער:

— זואַרן אפילע דער באַרדיטשעווער דאָוו...

ער זיפצט:

— מע דערציילט: אז דער באַרדיטשעווער דאָוו איז געקומען אהין... אף יענער-וועלט... האָט ער דאָך מיסטאמע גשוואָלט גלייך...

אַן אַ פערעסמאדקע אין וואַנידן אריין... וואַרן ווער דען, אז ניט ער... ער שווייגט אַ רעגע, לאָזט ארויס נאָך אַ טיפערן זיפצ:

— נו?... האָט מען פונדעסטוועגן צו אים אַ זאָג געמאָן? „ניין... שטיי, נומער ברודער... פונדאנען קומסטו?"...

ניין, פענעק זעט שוין: ייסראָעל דער שניידער וויל אים פאָררידן די

ציין. אויב אזוי, האָט ער ניט געטראָפן דאָס אָרט. פענעק שלאָגט

אים איבער האַפּטע, ווען ער האַלט אין סאמע רעכטן באַזיפצן דעם

גרויסן דאָוו פון באַרדיטשעוו; ער פרעגט:

— איז וואָס-זשע וועט זיין מעקויעך דעם שטאָף?

ייסראָעל דער שניידער שווייגט.

פענעק:

— וויל איך טאָקע, איר זאָלט מיר באַלד אַראָפּטעמען אַ מאָס און

באַלד צושניידן... דער שטאָף איז שוין זיינס גענוג אָפּגעלעגן...

ייסראָעל דער שניידער הייבט אָן אַרויסצובאַווייזן אַ נייע פרומד

קייט און — נאָך פון אן אַנדער זייט; ער פרעגט, ווי זייער אַ צע-

בראָכענער מענטש:

— איצט-ראָ ווילסטו אַ ניי גאַרניטורלעך?...

ער זיפצט:

— איצט-ראָ, ווען דיין טאָטע, נעבעך, איז אזוי קראַנק?

נאָך אזוינע ווערטער בלייבט פענעק אַ ווילע אָן לאָשן. ער גייט

צוריק צו שלוימע-דאָווידן שרייבן לאָשנקוידעש, כאַפּט זיך אַריין צו

שמועל דעם אַרבעטער אין אַלעקס און זאָגט דאָרט אָן ניט קיין פרוי-

לעכע וכסודע:

— ייסראָעל טוט שמועלס אַרבעט, פייסע — אַביסל שמועלס

אַרבעט, אַביסל זיין אייגענע אַרבעט, האָט איבעריקע מאַכט דער

רויטער צאָלעך — ער באַוואַרפט שוין לאַצן...

דאָ דערפילט ער אַ באַציונג צו זיך אליין, ווי צו אַ גרויסן „דער-

רועך-זווייסיג-וואָס" — ער האָט געמיינט יענעם העלפן און האָט נאָך

עפעס, ווי ערגער געמאכט... זיין יעדע, זעט ער, האָט שמועלן און זיין

וויבל געגעבן דעם לעצמן קלאפ, זיי זיינען ביידע דעהארגעט. שמועל
ווייל גלייך לויפן צו ייסראעל דעם שניידער אין שטוב. זיין וויבל
לאזט אים ניט ארויס פון אלטער, שווערט זיך בא איר לעבן, בא זיין
לעבן, אז סע וועט דעהפון גארנישט ווערן:
— מע וועט זיך נאך שלאגן, מ'עפ שיקן כופן דעם אוכיאדניק און
שוין.

שמועל — א זשטילער מענטש, געווינט צו ריידן ניט מיטן מויל,
נאר מיט דער נאָדל. ווערט ער אָבער אינקאָעס, באַקומט ער מעשוונער
בלאָסע לויפן. ער טוט ואיש עטלעכע מאָל אַ ציטער, ביים ער לאָזט
ארויס פון זיך דעם זשטארקן געשריי:

— כ'לויף אים אויסשלאָגן אלע פענצטער!...

זיין וויבל פארהשמעלט מיט זיך די טיר:

— שיששא!...

זי האָט וואַן אייזע: זי ווייל אַנשרייבן דעם כאָזער — פייסען,
הייסט עס, א צעטעלע.

— סע וועט אים אַ כוכב אין זיין מבייפן האכץ אביין.

וואָס־זשע קומט דעהפון ארויס? — פייסע איז א פארטאטש ניט
בלויז באַם נייען, — פייסע קאָן ניט, ניט לייגען, ניט שרייבן, וואָס
זשע טוט מען ופארט?

שמועל טוט אַ זיפץ:

— וואָס טויה מיר מיינסעס... היינט איז שוין דער דריטער טאָג.

ער האָט שוין אינגאנצן אופגעהערט צו שרייען. דאָס איז פאר
זיין וויבל עהגער, ווי אלץ — זי פאלט אף אַ נייעם געדאנק:

— צום אלעם ערשטן — אראָפנעמען פון דער ארבעט צאָלעקן.

ווייל אזוי איז געווען אָפגערעדט: אלע לייגן אוועק די ארבעט,

פאר אלע א הויכאָפּע, פאר צאָלעקן — אויך.

ווידער שלעכט:

צאָלעקן, ואז ער לייגט אוועק די ארבעט, האָט ער טיט וווּ צו עסן

און וווּ צו שלאָפן — ייסראעל דער שניידער וועט אים באַלד ארויס-
טרייבן פון שטוב. וואָס־זשע איז די אייזע?...

פענעק האָט אַ זשטיקל פלאַן. ער געדענקט אויסגעצייכנט אלע

אוויירעס, וואָס ער האָט אין זיין לעבן אָפנעמאָן — שוין אפילע

צוגעגאָנוועט די פושקע מיט געלט, וואָס מע האָט אהין אריינגעוואָרפן

פארן קראַנקן פאָטערס געזונט — אזויפיל אוויירעס!... איז מיינע...

וואָס קען אים שוין דאָ שאַטן, אויב ער וועט אָפּטאָן נאָך אן אווירע.
— זאָבסל עסן, — זאָגט ער, — וואָלט איך אלע מאָג נעקאָנט
צאָלען ברענגען.

ער דערמאָנט זיך אין גרויסן טאָראַראַם אין „הויז“ און אין קיך
און באַשליסט, אז סע וואָלט געווען פאַרפאלן — ליינער וואָלט עס
דאָרט ניט באַמערקט. בלייבט שוין נאָר די פראַגע:

— וווּ-זשע וועט צאָלעק שלאָפן?

טאָקע ווייל אַלע שווייגן, האַכט זיך פענעקן, אז ער איז נאָך
קיינמאָל אין זיין לעבן ניט געפאלן אף אזא פיינעם סייכל:

— עפּשער קאָן צאָלעק שלאָפן טאָקע באַ אײך אין אַלקער?...

ניין, דער סייכל איז, אַפּאַנעם, שוין נאָרנישט קיין וואַזשנער —
דאָס איז צו דריטען דערפון, וואָס דאָס פאַרפאלק איז אַ וויילע גער-
בליבן אינגאנצן אָן לאָשן און קוקט זיך אין די אויגן ארײַן. שמועל
קוקט אפּן ווייבל, דאָס ווייבל קוקט אַף שמועלן, שווייגט און שווייגט
און וויל אַזש פּלוצעם אָנהויבן שמייכלען. זי וואַרפט אַ בליק צום
שטאַרק צעוואַלגערטן בעט, וואָס אקעגן — אָן אַדעם בעט ווערט זי
אָן איר גאַנצע מעשמאַלע אַף שמועלן, — מײַט וואָס וועט זי אים
דענסטמאָל איינזעהען לעבן זיך אין אַלקער? פון שמייכל, וואָס זי וויל
טאָן, באַקומט זיך נאָר עפעס אַ מאָדנע הויסל און אַ מאָדנע ווונק.
שמועל דרייט זיך אַוועק מיטן פּאַנעם צום פענצטער. דענסטמאָל גייט
זי צו צום צעוואַלגערטן בעט און הייבט עס אָן פאַרבעטן — צום
ערשטן מאָל, זינט שמועל האָט אופּגעהערט גיין צו דער אַרבעט. ערשט
איצט זאָגט זי וועגן פענעקס אופּגעטוענעם סייכל:

— העכ נאָכ! — ס'איז דאָך עפּשער טאָקע אַ געדאַנק...

הייסט עס, אז זיין סייכל איז דאָך געווען אַ סייכל — דאָס טוט
פענעקן האַנאָע. ער ווייסט אַליין ניט, פאַרוואָס איז ער אזוי פאַר-
קאָסט אין דער גאַנצער מייסע. ער ווייסט ניט: וואָס קער ער זיך דאָ
אָן פאַר אַ מעכטן? נאָר פון דער אַנדערער זייט — מע קאָן זיך פאַר-
שמעלן: אַ מענטש גייט זיך זיין וועגס אין גאַס, האָט זיך זיינע איר
גענע זאָרן, פּלוצלינג שמעלט אים אַפּ איינער אַ ווילד-פּרעמדער,
רוימט אים איין אין אויער: „מײַן ווייבל גייט צו קינד... איך בעט
איך, שיקט מיר די באַבע...“ ווי מע זאָל דענסטמאָל טיט זיין ארײַג
געטאָן אין אייגענע צאָרעס, וועט מען פּונדעסטוועגן אוועקלייגן אלע

נייטיקע ארבעטן, קערני אופצוהוכן די באַבע... פונקט אזא געפיל אין
איצט באַ פענעקסן, ביים ער גייט איבערזיידן מיט צאָלעקן — ווי מע
וואַלט אים שיקן אהפוזוכן די באַבע. אזוי האבט זיך אים טאקע אויס:
ווען ער זאָל זיך אָפּזאָגן, וואַלט ער געווען פאַשעט א רעצייערך. אויב
אזוי, ואיז דאָך נישטאָ קיין אנדער בריירע — מוזן ער דאָך גיין, אים
בלויבט בלויז אויסצוהאכטן עפעס א נייעס, גאָר א פיינעס ליגן,
קערני צו ווערן א היימישער מענטש באַ ייסראָעל דעם שניידער אין
שטוב, האָבן די משגלעכקייט צו כאַפן דאָרט צאָלעקן און בלייבן מיט
אים אויג אָפּ אויג. פענעקס אונטערשט ליפל בלאָזט זיך אָן, ווערט
צוויי מאָל גראָב, ווי געשוואַלן. ער קומט אריין צו ייסראָעל דעם שנייד-
דער אין שטוב און טאַקט אָפּ זייער לעבעדיק דעם נייעס פיינעס
ליגן:

— אינדערהיים האָט מען געזאָגט, איר זאָלט מיר די רעגע אַראָפּ-
נעמען אַ מאָס אַפן גארניטור און די רעגע נעמען נייען, וואָרן דעם
טאַטן קומען משהאקער-כּוילע זיין פיל פרעמדע מענטשן, און איר גיי
אָפּגערין, ווי אַ שלעפּער, אינדערהיים איז אַ בעזאָיען...

ער זעט ווי עס האָט געמאַכט דעם נייטיקן איינדרוק, ווערט ער
באַ זיך טאָך שטאַרקער און גיט גלייך צו:

אינדערהיים האָט מען געזאָגט: „אויב אין פיר-פינף טעג וועט איר
מיין גארניטור גיט וואַכן פאַרטיק, אין אן עק, וועט איר מער קיין-
מאָל פון אונדז קיין אַרבעט גיט האָבן“... נעמט מיר באַלד אַראָפּ אַ
מאַס.

איצט זעט שוין ייסראָעל דער שניידער, אז אים וועלן גיט העלפן
אַלע זיינע פרומע זיפצן — אָטווערן די אַרבעט אין „הויז“ גלוחט זיך
אים גיט. ער מוזן גלייך אוועקלייגן אַלע אַרבעטן, אַראָפּנעמען אַ מאָס,
באַלד צושניידן דעם שטאַפּ און טאַקע באַלד נעמען נייען.

— אנדערש — אזוי זאָגט פענעק — האָט מען מיר געזאָגט איי-
דערהיים, זאָל איר פון אייך גיט אוועקגיין.

איצט איז די זאך געמאַכט — קיינעם וועט שוין גיט זיין מאָלדע,
אויב פענעק וועט דאָ אין שטוב זיך געפינען אַ שאַ און צוויי — ער
וועט זיך דערווארטן, ביז מע וועט שיקן צאָלעקן צעבלאָזן אַ הייס
אייזן אין הינטערהויז און וועט אים אהין נאָסגיין.

קאפיטל פיר און צוואנציג

1

א דינגעוואקסענער, דריי-און-דו ייסיקריאָדיקער, שוואַרצע אויגן,
א יונגע שוואַרצע באָרד (זי וועט נאָך וואַקסן), א געזערטלט פּאָנעם—
אָדער עס זאלסט זיך, אָדער עס דויטלט זיך, א באַזונדער סימען —
א קארבעלע הייבט זיך אָן אין עק רירעוודיקער נאָז, שפּאַלט אַף צווייען
די אונטערשטע גראַבלעכע ליפּ, דאָס ניט-באוואַקסענע אָרט אונטערן
מויל, די יונגע שוואַרצע באָרד (אינדערהיים איז די באָרד פּרום, אונט-
טערוועגס — גרויס-שטאַטיק).

און אייניגעם איז עס יונגע—פענעקס עלטסטער ברודער, מיכאַעל
לעווינס עלטסטער אויסגעגעבענער זון, יענער, וואָס האָרף פּאַרנעמען
מיכאַעל לעווינס אויבנאָן באַם קיילעכיקן טיש אין יאָנטעוודיקן עסציר-
מער, יענער, וואָס דאַרף ווערן פענעקס אַ יאַטע, אַלעמען אין „הויז“
אַ טאַטע, יענער, וואָס וועט אויסוואַקסן אַ נייער געוויר אַף אַרומיקער
נײַט.

אזוי האָט מען זיך טאַקע געפילט אין יענעם שפּעטן פּרויטיק-
באַטאָג, ווען יונגע איז פון זיין ווייטער היים אָנגעקומען אין „הויז“—
ערשט איצט מעג מען ווערן שוואַכע מענטשן און זיך גוט אויסוויי-
נען, ווייל אָט... שוין פאַרהאַן כאַטש איינער אַ שטאַרקער, אַף וועמען
מע קאָן זיך פאַרלאָזן — שוין געקומען יונגע.

באַם פּאַטער אין צימער האָבן זיך דענסטמאָל געפונען דער דאָס-
טער און מוני דער לאַטנער. פון דאָרט, לענגוים דעם גרויסן זאַל, האָבן
זיך געטראָגן די ווערטער, וואָס פאַרשעמען דאָס „הויז“, כאַלידיקן
ווי גיוולפּע:

— אוריען.
— קאַטעטאָר.

— אפצאפן.

דער פאטער האט דענסטמאל ניט צוגעלאזט צו זיך קיינעם — אפילע ניט די אייגענע קינדער. ארום דעם נארוואס געקומענעם יוינען האבן אין אן עקסטן צימער געוויינט די מוטער, שיינדל די גרויסע, שאַלעם, בליומע און פאלעם. אפילע לייע און צירל — מיכאעל לע-וויטס טעכטער פונעם ערשטן ווייב — זיינען אויך אהין געקומען א וויין נעבן, באווייזן מיט זייערע טרערן יוינען, אז ער איז דער שמאד-סער, זיי פרעטן אים דערורף אָפּ די בכורע. און יוינע איז געשטאד נען צווישן זיי וא שווייגנדיקער, קימאט א בייזער, ווי איסטניקטיוו געפילט, אז פון אַט-דעם מאַמענט הענגט אָפּ אומגעחויער-פיל, אז אויב ער וועט ארויסלאָזן טרערן פון די אויגן, וועט ער זייער פיל קא-ליע מאַכן זיך אליין, ואלע ארומיקע — ער האָט זיך דעריבער אוועק-געהרייט צום פענצמער, און ווייל אים האָט זיך דאָס אינגענעבן, האָט ער דעריבער גשוואַלט אויסזען נאָך שטארקער — ווען שיינדל די לאַנגע האָט צווייטן געגעבן, אז דער דאָקטער איז שוין אַוועקגע-פאָרן, האָט ער צום פאָטער אין צימער זיך ניט געכאפט, געהויסן, מע זאָל וואָס שניצל דערלאנגען וואָסער אַר ארומצוואַשן זיך פון נאָכן וועג; ער האָט געזאָגט:

— ניין, אזוי קאָן איך צום טאָטן ניט אריינגיין.

די מוטער, שיינדל די גרויסע און שאַלעם זיינען וואָס נאָכגעגאָנגען. די מוטער אליין האָט אים אופגעשאַסן וואָרעם וואָסער פונעם קרוג. אלע האָבן געהאַט פארהעניגן, וואָס ער, דער איינציקער, האָט זיך ניט פארלוירן און זייפט געשמאַק דעם קאָפּ, דאָס פאָנעם און די באַרד. מע איז וואָס נאָכגעטאנגען צום פאָטער אין צימער, מירע גער האָט פאָר דער רענע, ווען דער פאָטער און יוינע וועלן זיך דערזען. די רענע איז אָפגעטאנגען גלאַט. ווי אלעמאָל נאָכן דאָקטערס שאַענר לאַנגן וויזיט איז דער פאָטער אין ווייס-צוגעקליבענעם בעט געלעגן זייער מאַט, צוגעדעקט מיט דער קאָלדע ביו העכער דער באַרד, געקומט מיט גלאַנציקע אויגן — א סקעלעט באַצויגן מיט געלער הויט. ער האָט ניט גערייט מיט קיין אייווער, קוים געווען בעסערע אויסצורירדן א וואָרט. ער האָט געזאָגט צו יוינען, קוים וואָס מע האָט געהערט:

— נננא... אז מע רופט די קינדער, הויסט שוין טאָקע — מע

שטאַרפט.

פענעק האָט אין יענעם פרייטיק-פארנאָכט געהאַלטן אַט-אָט באַ

אראָפּגעמען צאלעקן פון דער ארבעט, געקומען פון די הינטערגעסלעך זייער שפעט. ס'האָט זיך ארויסגעוויזן: דער רייטער צאלעקס איז א רעכטער חרייער: אָט פויעלסטו באַ אים, אָט כאַפט ער צוריק. מע האָט געמוזט ארוינמישן זיין געשוועסטערסינד, באַרעך נאַכמען דעם פאָר-בערס. ס'איז געבליבן: אין פארלויר פון שאַבעס וועט קלאָר ווערן. אַז אַלע פאלן — קערני ניט צו בלייבן אַ לינגער — האָט פענעק איצט, איידער דער שאַבעס פאַרנייט, אראָפּגעשאַרט אין קיך פון פאַלומעסעק אַ שטיק פיש, איינגעוויקלט אין איילעניש מיט פאַפיר און באַהאַלטן פון צאלעקס וועגן באַ יאַנקל דעם פורמאן אין פערד-שטאַל. יאַנקל האָט געפרעגט פענעק וועגן יוינען:

— נו? האָסט אים שוין געזען?

פענעק, ביזנאַך אומגעדרודלט, האָט געמוינט, אַז יאַנקל פרעגט וועגן צאלעקן, געענטפערט אין גרויס איילעניש:

— אַ!... שוין דריי מאָל גערעדט מיט אים... ער וועט וועלן... וואָס ווערט ער אָן? — ישמועל ישוערט זיך: אויב מיט ייסראָעל דעם שניידער וועט גאַרנישט ניט ווערן, נעמט ער מיט זיך נאָך פיוסעך צאלעקן קיין איימאן — וואָס-זשע? ער וועט אים דאָרט ניט געפינען קיין ארבעט?...

2

יוינעס טעווע:

מע פרעגט אים עפעס, טוט ער אַ מאַך אינדעהיך — זייער הויך, ווי ער וואָלט זיין טויבלעך:

— אַ!?...

וואָרעם ער האָט ליב: אויב מע האָט אים עפעס צו זאָגן, זאָל מען עס זאָגן קלאָר, הויך און גיך, כאַטש ער אליין רעדט פאַמעלעך, ושטיל, זייער באַטראַכט, הויסט זיך דריי מאָל אויס, איידער ער ענטפערט, טאַקע אוממיטן — קערני קיינער זאָל נאָכדעם ניט קאָנען זאָגן, אַז ער האָט געמוינט עפעס אנדערש; ער האַלט:

— אַ וואָרט איז אַ וועקסל.

אזוי זעט ער אויס, זינט ער איז אראָפּגעקומען אין „הויז“ — ווי איינער, וואָס זיין קערפער איילט זיך, און זיין געדאַנק קריכט פאַמע-לעך. ווי אזא איינער זאָל זיך ניט איילן, וועט ער טאָמעד אַז אַ האָר-רעלע פאַרשפּעטיקן. אזא איינער איז יוינע דאָ אין „הויז“ — פאָר-

וואָרפן מיט אַהבעט ווי מױצאַד גאָטס פֿרומען „שולֿכאַנאַרעד“, אי
מיצאַד זײנע אױגענע יונגע געשעפטן בא זיך אינדערהײם, ווי מױצאַד
דעם פּאָטערס גרויסע אסאַקים — שױנדל די גרויסע און מױשע דער
קאַסיר האָבן אפן דריטן טאָג נאָך זײן קומען זיך פאַרשלאָסן מיט
אױס אױן פּאָטערס שרײַבֿצימער. דערצו נאָך — „מענטשלעכקײט“,
וואָס זײנע האָט אַר זיך גענומען קומאַט ווי א נײדער: אױב ער לאָזט
ארויס אַ וואָרט פון מױל, מוז עס זײן בױגאַר קלאָר. קײנער זאָל עס
ניט קאָנען אױסטייטשן אַנדערש. מױשע דעם קאַסיר וועט שױן זײער
אַפט בא פאַרשױדענע אײנאַנים אױסקומען צו הערן פון אױס דאָ אױן
שרײַבֿצימער זײן הױבן „אַאַ?“ און נאָכדעם וואַרטן פון אױס פּינאָ
און צען מינוט אַר אַ וואָרט. מױשע דער קאַסיר מעג אױן פאַרלויר
פון די פּינאָ און צען מינוט הוסטן וויפּל ער ווײל, קלערן וואָס ער
ווײל — זײנע האָלט, אז אױפלעכס קלײניקײט איז דיר גאַרנישט קײן
קלײניקײט.

טאַקע דאָרט אױן שרײַבֿצימער, פאַר מױשע דעם קאַסיר אױן די
אױגן, האָט שױנדל די גרויסע אױבערגעגעבן זײנען די שליסל פון דער
פױער־קאַסע, אַלע כעזשבוניעס, אַלע ביכער. זי האָט עס געטאָן מיט
טײפן גלײבן אױן איר אױגענער אַרנטלעכקײט און דערבײ, ווי פון
פּרומקײט וועגן, געטראַגן אַ שאַרף אפן קאַפּ:
— נאַ... נעם פון מיר אַראָפּ אַ דעם יאָך. ביסט פאַרט דער עלט־
סטער ברודער.

ס'האָט אױסגעזען, זײ זי בעט די גרעסטע טױווע:

— לאָמך פּאָטער ווערן...

ס'איז געווען אביסלע צו שפעט — אױן אױנעם פון די גראָבע
ביכער איז די גוראלניע געווען אַראָפּגעשריבן פון שױנדל דעם גרוי־
סטערס קאָנטאָ און ארופּגעשריבן אפן פּאָטער. ס'איז געווען אן אומגליק
ניט קײן גוראלניע. איר העזעק פאַר די לעצטע פּאָר יאָר האָט באַד
טראָפן העכער אַ האַלב פון איר גאַנצן ווערט. זײנע, אז מױשע דער
קאַסיר האָט אױס באַווײזן די געפלאָנטערטע גוראלניע־זײטן אױן די קאַנד
טאַג־ביכער, האָט ער געשוויגן עפּשער אַ האַלבע שאַ און מער — גע-
קוקט אַר די באַשריבענע זײטן און ניט געפּיטלט מיט די אױגן. מױ-
שע דער קאַסיר האָט צו אױס געזאָגט:

— דער טאַטע האָט איר דערפּר געגעבן זײן וואָרט... אזױ זאָגט זי.

ווינע האָט אַ מאַך געגעבן אינדערהינד, זייער הויך, ווי ער וואָלט זיין טויבלעך:

— אַזאָ?

און ער האָט ווידער געקוקט אַף די גוראלניע-זייטן אין בוך — געקוקט און געשוויגן. ער האָט דערביי געמאַן אַלץ, וואָס אַ מענטש טוט, ביים ער איילט זיך: געבליקט זייער שנעל מיט די אויגן, זיך געצופט אָן אופהער פאַר אַ וואַנז, נאָר זיין געדאַנט איז דאָך געקראַכן זייער פאַמעלעך. ס'איז געווען אַ פאַרפאַלענע זאַך. פּרעגן וועגן דעם באַם קראַנקן פּאַטער האָט מען נישט געקאָנט, לאָזן עס, זוי סע איז, הייסט — באַלד נאָכן פּאַטערס טויט זיך קריגן איבער יערושע. מע האָט דערביי געקאָנט טראַכטן: אויב דער פּאַטער האָט שיינדלען דער רוף זיין וואָרט נישט געגעבן, האָט זי אָפּגעמאַן זייער אַ מיסעע זאַך. מע האָט דערביי אָבער אויך געקאָנט טראַכטן: אויב ער, ווינע, לאָזן שוין איצט אַ האָבן געדאַנקען וועגן יערושע-זאכן, איז דאָס נאָך טוי- זנט מאַל מ'וועסער...

מוישע דער קאַסיר האָט געפרעגט:

— איז ווי בלייבט עס?

ווינע האָט אַ שטאַרקן צופ געגעבן זיין וואַנז, אַ מאַך געמאַן איינ- דעהנד, זייער הויך, ווי אַ טויבלעכער:

— אַזאָ?...

שפעטער האָט ער אין אַ באַזונדערן ציימער דערציילט וועגן דעם שאַלעמען. שאַלעם, דער ביזנאַר פרומער, איז אויף בלאַס געוואָרן, קומאַט נישט גענלויבט, עפּלעכע מאַל אַ „נימוסע" געמאַן, געהאַט פאַרן עלטערן ברודער זרויים דערעכערעז, קומאַט ווי פאַר אַ מאַטן, אים נאָכגעמאַן, ווי אַ מאַטן — געווארט אַף זיין וואָרט.

ביידע, ווינע און שאַלעם, האָבן נאָכדעם אריינגערופן צו זיך די מוטער, גערעדט מיט איר זייער שטיל. פענעס — וווּ דריי, איז ער דער פּערטער; ער האָט אונטערגעהערט, ווי די מוטער האָט טיף אַ זופּץ געמאַן:

— קינדערלעך, קינדערלעך!... וואָס אייך ליגט אין קאָפּ!...

די מוטער האָט שטאַרק ליב געהאַט די קינדער, די קינדער האָבן שטאַרק ליב געהאַט די מוטער — זיי האָבן גערעדט וועגן פאַרשיידענע זאַכן.

די מוטער האָט געזאָגט וועגן פּאַטער:

— אמער אייך זאל אמאל ארופקומען א געדאנק, ווי אזוי "ער" איז די לעצטע יארן זיך באמאכען מיט מיר... אין דער צאוואַע שטיי איך בא אים צו סאמע לעצט... ערגער, ווי א שטיפטאָכטער... זי האָט מער ניט געקאָנט ריידן — זי האָט זיך פאמאנדערגע-וויינט.

3

בא ייסראָעל. דעם שניידער אין שטוב — א שטוב, וואָס איז צו פויסעך פארוואלגעדיט מיט אויסגעפארטיקטע און האַלב-אויסגעפאר-טיקטע מאַלבושים — איז פון טאָג צו טאָג געוואָסן פענעקס גאר-ניטורל.

ניט קיין גאהניטורל — א לעבעדיק באשעפעניש, דערצו נאָך — עפעס זייער ניט קיין קאָשערס, ווי א מאַמוזער... וואָרעם געקומען אָף דער וועלט איז ער דורך א ליגן: פענעק האָט צוליב שמועל דעם אר-בעמער און צוליב שמועלס ווייבל זיך געמוזט באוואָרענען מיט א פרייען ארזייטגאנג צו ייסראָעל דעם שניידער אין שטוב — סעדיי זיי צו העלפן קעגן פייסע, "דעם פארטאמיש". פענעק האָט צוליב דעם געזאָגט ייסראָעל דעם שניידער א ליגן:

— אינדערהיים האָט מען געזאָגט, איר זאָלט מיר אופנייען באַלד. איז אָבער אינעם ליגן אריין די בראַכע, און דער גארניטור וואַקסט טאָקע אָף אן עמעס, ווערט פון טאָג צו טאָג מער מאַמאָשעס, בעט זיך:

— גיב מיר אביסעלע האַרץ...

— ווילסט ניט?

— וואַרט... איך וועל נאָך שענער ווערן.

א ביזענזאָיען:

וואָס מער דער גארניטור ווערט פארטיק, אַלץ גרעסער וואַקסט פענעקס יעיצעהאַרע צו אים, אַלץ מער ווילט זיך גיין צו ייסראָעל. דעם שניידער אין שטוב — און לויפן אַהין צו אַפּס טאַר מען גאַר-נישט: סע קאָן גאַר שאַטן שמועלן — אָט אן אַנשיקעניש!

פאַר וועמען אַ ניי מאַלבעש איז אַ וואַכעדיקע זאָך, פאַר פענעקן — מאַמעש אַ יאָנטשוו. ער געדענקט שוין פאַשעט ניט די צייט, ווען ער זאָל אַנטאָן עפעס נייס; אַלץ, וואָס ער טראָגט אָף זיך, איז שוין זיי-ער מיעס אָפּגעריבן, ערטשווייז פאַשעט צעריסן, מאַרהעפט און פאַר-

צירעוועט מיט שיינדיג דער לאמנערס גארל. פון אזעלכע זאכן, פאר-
שטייט מען, שטארבט מען ניט, נאך פון דער אנדערער זייט... פענעק
וואָלט אַ באַלן געווען, מע זאָל אים ווייזן יענעם מענטשן, וואָס האָט
ניט קיין מיטקמע גלוםטעניש אָנצוטאָן אַף זיך צו זומערצן עפעס
נייס. ווער שמועסט נאָך, ווען מע איז דיר צוויי מאָל אַ טאָג מעכט-
בעד מיט „אָטמעסטן“, און דו פילסט דערביי מיט אַלע כושים, אז
דאָס מעסט מען בעפירערש אַף דיינע אָסלען, אַף דיין סטאָן און ניט
אַף קיין אנדערנס. ווער שמועסט נאָך, ווען דו זעסט מיט די אויגענע
אויגן, וויאזוי דער מאַלבעש ווערט פאַר דיר גענייט — האַכט זיך,
אַט ערשט געזען פאַר זיך ניט מער, ווי אַ שטיק שמאַץ — זאָל זיין אַ
פיינער שטאָף מיט אַ פיינער גרוי-בלאָער פאַרב, מיט אַ פיינעם גערוד,
אַבער דאָך אַ טויטער. דעם שטאָף האָט מען דערצו נאָך מיעס געשניטן,
צעקארעדאשעט אַף שטיקער, אַף פּיץ-פּיצלעך — ס'האָט אַזש וויי-
געטאָן דאָס האַרץ. די גרויסע שער באַ ייסראָעל דעם שניידער אין די
הענט האָט דערביי געבראַמטשעט, ווי אַ רעציעך. צו איין שטיק האָט
זיך גענומען ייסראָעל דער שניידער אליין, אַ פאַר שמעלערע שטיקער
זיינען אַריינגעפאַלן אין די הענט צו פייסע דעם „פאַרטאָטש“. און
כאָטש צאָלעק אַרבעט שוין ניט מער (שמועל האָט אים דערפאַר צו-
געזאָגט אַף נאָך פייסעך גאָלדענע בערג, זיך געשוואָרן, אז ער וועט
אים זיין אַ טאַטע), פונדעסטוועגן רוקט זיך דאָך, זוי ניט איז, די
מעלאַכע — אַ „זייטל“ באַ ייסראָעל דעם שניידער אין די הענט ווערט
אַרופגעצויגן אַף האַרטער מאַרליע, באַוואָהפן מיט פאַרסטרייגעס, פאַר-
פרעסט, וווּ מע דאַרף, פאַרשמעפט, וווּ מע דאַרף. צום זייטל ווערט
צוגעסטריגעוועט אַ פלייצע, צו דער פלייצע — נאָך אַ זייטל. די נאָטן
זיינען נאָך אין דרויסן, קיין אַרבע זיינען נאָך נישטאַ, דער מאַרליע-
נער קאָלנער — אַזא, וואָס מיט איין צי טרענסטו ואים אַוועק, נאָר
„עפעס“ איז עס שוין, סע שמועלט שוין אַ מיטן אויגענעם רייעך,
אַי מיטן רייעך פון פּריש הייסן פרעם-אייזן, פון שאַ אַף שאַ באַקומט
עס מער כּיין, פאַרערט פון פענעקן, ער זאָל געדענקען:

— אַ כּינפּעץ וואַקסט אַף דער וועלט.

טאַקע דאָס דערהייט פענעקן די יאָרן: פון איין זייט האַרף ער
נאָר צוליב שמועל דעם אַרבעטער טאָן אַלץ, קעדיי באַ ייסראָעל-שניי-
דער אין שטוב זאָל די אַרבעט ניט וואַקסן, זיך אינטאַנצן אָפּשטעלן.
פון דער אנדערער זייט כאַפט ער זיך אַלעמאָל באַ אַ טרעסערער גלום-

טעניש, זיין גארניטור זאל וואָס גיכער פארטיק ווערן, כאָטש ער
ווייסט נאָך גאַרנישט: וויאזוי וועט ער דעם גארניטור קאָנען אָנ-
טאָן — ס'איז דאָך גאָר א ליגן... אינדערהיים האָט מען דאָך גאַרנישט
געוויסן דעם גארניטור אופנייען...

פענעק ווייסט פאָשעט ניט, וואָס זאל ער דאָ מאַכן — אָט אן אָנ-
שיקעניש!... דערצו נאָך ווערט פון טאָג צו טאָג די לאַגע עריגער.

4

אין „הויז“:

פרעמדע זענטשן קומען פון דער געגנט מעוואַקער-כּוילע זיין דעם
פאָטער, פילן אָן די צימערן מיט יאָרדעווידיקער אומרויסקייט; זיי זיינען
ביזנאָר „נעהויבענע לייט“ — מיכאָעל לעווינס שוטפים סיי אין גע-
שעפּטזאָכן, סיי אין פּרום-נעגירישער „לייטשקייט“.

באָ שמועל דעם אַרבעטער אין אַלסער:

שמועל האָט שוין פאַרזעצט באָ געהאָלע דעם ערעציוס-האַעל-פּויגל
זיינע נייע פאָר שיד, זיין ווייבלס ווינטערהויקן מאַנטל, נאָר געקריגן
דערנאָך זייער ווייניק געלט, ווייל זיין ווייבס מאַנטל האָט ער אַליין
גענייט, איז ער באָ אים אַרויסגעקומען אַ האַלב-ווייבערשער, אַ האַלב-
מענערשער. אויב פּייסע דער „פאַרטאָטש“ וועט היינט-מאָרגן ניט
אַראָפּ פון דער אַרבעט, איז שלעכט — שמועל אַליין זאָגט שוין:

— היינט-מאָרגן וועט אויסגיין פאָרעם, וועט ניט זיין מיט זאָס
אוועקצופאַרן קיין אומאָן.

זיין ווייבל נעמט אים ארום מיט אַ טאַקעטער האַנט (זי האָט ליב
זיך אַרומצושטראָן באָ זיך אין אַלסער אָן אַ קאַפּטל) און זאָגט אים, ער
זאל זיך ניט „זאָרגן“. זי באַרימט זיך מיט איר בערדיששאַפט:

— איך קאָך היינט ווידער אַ וואַכמעס פון גאַכנישט.

פענעקן לאַכט זיך: איר וואַכמעס פון „גאַכנישט“ מוז זיין ביז-
נאָר באַטאָט. טאַקע בעמעס — ער וואַלט אַ באַלן געווען דעם
„וואַכמעס“ פאַרוואַכן.

אין הויז:

די פרעמדע, וואָס קומען מעוואַקער-כּוילע זיין דעם פאָטער —
ווי דורכן געלט, וואָס זיי פאַרמאָגן, קערן זיי אָן איינער דעם אַנדערן
ברידער. דאָך, יעדערער פון די „ברידער“, אויב ער האָט מער געלט,
לעבנט ער זיך צווישן די איבעריקע פאַר אַ העכערן „סאַרט-מענטש“ —

לעמאָש, א זידענער שמאָף צווישן גוטע קאַרטן. פאַר איינעם איז גענוג, ווען אין „הויז“ נעמט אים אהר יונגע אָרער שאַלעם. און אַנדערן זעצט מען אוועק אין יאָנטעוודיקן עסצימער באַם קיילעכיקן טיש, און מיט אים זיצן דאָרט א שאַ און מער שאַלעם, יונגע און שיינדל די גרויסע. עס קומען אָבער אויך אזויגע, וואָס זייער צופאָרן צום „הויז“ איז אן אָנאָג:

— שושאַ!

איינער נאָכן אַנדערן זיינען, ווי מעוואַקער-כילעניקעס, אַראָפּנע-קומען די אומאַניער „דעב יאָסעלעך“ — צוויי שוואַנערס, וואָס מע זאָגט אה זיי:

— ביידע אייניגעם באַטרעפן זיי א מיליאָנער מיט אַ ישמיציק. ביידע — מיכאַעל לעווינס שוטפים אין דער גרויסער בירגרוי-עריי. ביידע זיינען צווישן זיך צעקריגט איבער יערושע-זאַכן, איבער „קאָועד“.

מע האָט זיי אריינגעפירט גלייך אין גרויסן זאַל. מיט זיי זיינען דאָרט געזעסן אי יונגע, אי שאַלעם, אי שיינדל די גרויסע, אי די מוטער (די מוטער מיטן זידענעם טערקישן שאַל אה די אַססלען, ווי אום יאָמקיפער). ווען פענעק זאָל זיך דענסטמאָל געווען ארוינגרויסן אין זאַל, וואָלט געווען פונקט אזא סקאנהאַל, ווי ווען שיינדל די לאנגע זאָל אריינגערענגען אהין אה דער טאַץ גיט קיין טיי, נאָר אַ נאַכט טעפל. פענעק— אין קיך. און אין קיך — שטילער, ווי ושמענדוק, מע האָט סאָרטירט די פרעמדע לויט זייערע פאַרמעגנס. יאַנקל דער פור-מאַן האָט געזאָגט:

— אַ?... יאָזעפּעלדן האָט מען אריינגעפירט סאַבאַקל צו מוישע דעם קאַסיר אין שרייב-צימער? ... סע קאָן גיט זיין! ... וואָס-זשע פּא-רויסט ער די נאָז? — אויב אזוי, פאַרמאָגט ער גיט אפילע מיין גאַנג צע פּופּציק מיינזט...

אין די הינטערנעסלעך:

שמועל דער אַרבעטער איז גיט געשלאָפּן אַ נאַכט, שטילערהייט זיך ארויסגעגאַנוועט פון אַלסער, אָפּגעוואַרט אַ גאַנצן פאַרטאָג לעבן ייסראָ-על-שניידערס שמוח אה פייסע דעם „פאַרטאַמיש“, אים געפאַקט, זיך מיט אים געשלאָפּן. פונעם געשלעגן איז גאָרניט גיט ארויס. שמועל איז געקומען אהיים מיט אַן אָפּגעריסענעם לאַץ און מיט אַ דראַפּ אַפּן פּאַ-געם. זיין ווייבל שווערט זיך:

— כ'האָב געוואָסט, אז סע וועט אזוי זיין, כ'האָב דען ניט געזאָגט פביעכ?

לויט איר מיינונג איז דאָס געווען איבעריס:
— אכויסגעוואָספן!..

וואָרעם זי איז זיכער:

— סע וואָלט סייזוי היינט־מאָבן געווען גענומען אן עק, וואָבן אָט דעכצילפֿך פענעק: פון די שאַשקעס און פון די אנדעכע איז מען שוין געקומען צו ייסכאָעל דעם שניידעכ אַהיים, געמאַכט גוואַלדן, אלעמיי ער מאַכט זיי ניט פאַכטיק אַף יאָנטעוו די אַכבעט.
כּוץ דעם: אין דער מייסע האָט זיך אַרײַטגעמישט די פּרומע פּיר־זאָגערן, באַ וועמען שמעל מיט זיין ווייבל וווינען אין שכײַנעס. שמו־עלס ווייבל זאָגט דערוף:

וממממ... אַ מאַקע זאָל זיך איב זעצן אַפּן פּכום מײַלעכל, אַף איב גוט העכצעלע... זי קומט עס באַ מיכ פּכעגן: „נו, אין אומאַן, מײַנסטו, וועט מען דיין שמועלן טכאָגן די אַכבעט אַנטעגן?... ביסטו שוין אין דעם זיכעכ?“ די קאפּאַכע זאָל זי דיכ וועבן—מע זעט ניט, אז ייסכאָעל דעכ שניידעכ האָט זי אונטעסגעשיקט?
אין „הויז“:

סע רעדט זיך בלויז, אז די פּרעמדע געסט קומען דעם פּאַטער מע־וואַקער־כּוילע־זיין — זיי האָבן בעשומפּעסדיקע געשעפטן מיט מיכאָעל לעווין, געשעפטן אַף נעמאַנעס; מיכאָעל לעוויןען האָבן זיי געקענט און אים געגלויבט, די קינדער זיינע קענען זיי ניש — איצט, קאַלזמאַן מיכאָעל לעווין לעבט נאָך, וואָלטן זיי וועלן האָבן פון די קינדער באַמיש וואָס־סע־ניט־איז אַף פּאַפּיר. יוינע ענטפּערט זיי דערוף אינדערניך, זייער הילכיק:

— א—א?..

בעסער ווי יוינע טויג דאָרט צו זיי שיינדל די גרויסע. רייזיש, רעדיט זי זיי זייער צו אויסצוטרינקען די גלאַז טיי, וואָס מע דערלאַנגט זיי — טיי, האַלט זי, האָט אין זיך די מײַלע, וואָס זי מאַכט יעדן היר ציפּן מענטשן אַ קאפּעלע געלאַסן. זי וואַרפט זיי אַליין אַריין צוקער אין גלאַז, פּרעגט מיט אַ ביז־נאָך האַרציק קאָל, ווי האָבן זיי ליב:
— שטאַרק זיס, ווייניק זיס, אָדער מיטל?

זי קוקט דערביי אין די אויגן זייער געטריי, ווי אַן אייגענע שוועס־טער, פּרעגט זיך נאָך אַף יענעס מישפּאַכע. צווייטנס, איז איר אַרט

צוגאנג צו א מענטשן נאָר אַן אַנדערער, ווי באַ יוניען — זי גייט אַרײַן אין יענעם „פּאַלאָזשעניע“, פּאַרזיכערט, אַז זי פּאַרשטייט אים, זי האַלט אים פּאַר זייער און זייער אַ קלוגן מענטשן, טאַקע דערפּאַר איז איר אַ גרויסער ווונדער, טאַקע דערימער, קלערט זי, מעג זי פרעגן: — ווי מיינט איר? — איבער אַ פּאַר טויזנט דובל. זעלן מיר פּאַר-שוועבן דעם טאַטעס נאָמען?

זי פּאַרזיכערט, אַז איר אינטערעס איז דאָ בלויז איין זאַך — זי זײַל ווײַסן:

— וווּ איז דאָ די פּסיכאָלאָגיע? ..

פּאַרן וואָרט „פּסיכאָלאָגיע“ ווײַזן דאָ אייניקע אַרויס אַ קאַפּעלע שרעק — עפעס האָט עס צו טאָן מיטן געזונט, און דאָס געזונט איז באַ יעדן פּון זיי זייער טייער. איינער פּון די „מעוואַקער-כּוילעניקעס“ האָט איר דערנאָך טאַקע בייזלעך געענטפּערט:

— וואָס האָט עס צו טאָן מיט פּסיכאָלאָגיע?

דאָס איז געווען אַ הויט-באַוואַקסענער „מעוואַקער-כּוילעניק“, אַזאָ, וואָס פּון פּרומקייט-וועגן קומט ער ניט קיין פּרוי אין פּאַנעם אַרײַן, לאָזט אַרויס צו צוויי קליינע הוסטעלעך פּאַר אַיטלעכס וואָרט און נאָך אַיטלעכס וואָרט. ער האָט געזאָגט:

— יאָער, נאָך וואָס זאָל איר זיך דאַרפן פּאַרלאָזן אַר אַייער יוישער?

שיינדל די גרויסע האָט זיך שטאַרק באַליידיקט, אַזש באַקומען זייער גרויסע נאָזלעכער. זי האָט געענטפּערט:

— איז וואָס קאָן מען טאָן? באַס טאַטן קאָן מען ניט פרעגן — צום טאַטן קאָנען איצט ניט אַרײַנגיין אַפּילע די אייגענע קינדער... איז פאַרוואָס מיינט איר, אַז אַר נעמאַנעס דאַרפן גלייבן נאָר מיר—אײַך, און ניט איר — אונדז? ..

דער רויט-באַוואַקסענער „מעוואַקער-כּוילעניק“ איז געזעסן מיט אַראָפּגעלאָזטע פּינטלידיקע אויגן, נעקאכיקעט מיט די הוסטעלעך-פּאַר-לעך, נאָר צווישן איין פּאַרל און דעם צווייטן שוין מער ניט אויסגע-רעדט קיין וואָרט. פענעק האָט שטילינקערהייט אַ פּרווון געגעבן, צי קאָן ער אַזוי „הוסטעלעך“ נאָכמאַכן, האָט ער געזען, אַז ער קאָן — ניט נאָר גוט, נאָר אַזוי זיך, נישקאַשע. אין הויף איז יוינע דורכגעגאַנגען פונקט דענסטמאָל, יוען פענעק האָט זיך געלערנט די „מעלאַכע“. יוינע האָט זיך אָפּגעשטעלט, געפרעגט באַ פענעקן:

— וואָס טוטסטו?

פענעק האָט ניט געוווּסט, וואָס צו ענטפערן. יונגע האָט דאָרט אָפגעלאָזט פענעקן דעם ערשטן פאָטש. ער האָט דערביי געזאָגט:

— רדו ווייסט, ווי דער טאָטע איז קראַנק?

פענעק האָט זיך אַ וואַרה געגעבן שלאָגן; ווייל יונגע איז געווען אסאך שטאַרקער, האָט פענעק זיך אַרויסגעהאַלפן דורך בייסן מיט די ציין — אַה אזויפיל האָט אים פאַרדראָסן, וואָס יונגע וויל אַם ווערן אַ „טאָטע“. יונגע האָט אים מיט קאָעס אָפגעשליידערט פון זיך, אַוועק ווייטער זיין וועג — צום בייסהאַקיסע, וואָס אין ווייטן עק הויף. פענעק איז אונטערהענגאַנגען אַהין שטילערהייט, פאַרשלאָסן די טיר פון דרויסן און איז אַוועק אין די הינטערגעסלעך — אויב שוין יאָ אַ „נייער טאָטע“, טאָ זאָל ער אַביסל קלאַפן אין טיר, זאָלן אַרויסלויפן אלע פונעם „הויז“ און אַ קוק געבן, וויאזוי ער וועט אויסזען, בעשאַס מע וועט אים אַרויסלאָזן פונעם בייסהאַקיסע.

אין די הינטערגעסלעך זיינען אלע מענטשן געווען, פונקט ווי ער, פענעק, וואָכעדיק מעכאַיע — געוויינלעכע מיטוואָכס און דאָנערשטיקס אין פּאהגלייך מיט די „מעוואַקער־כּוילעמדיקע“ יאָנטעווס אין „הויז“. אין אָונט איז פענעקן געווען ניט נאָר היימלעך זיך אומצוקערן אַהיים. די מוירע איז געווען איינזיסט — פונעם בייסהאַקיסע, ווי נאָכדעם האָט זיך אַרויסגעוויזן, האָט יונגען אַרויסגעלאָזט בלויז איין יאַנקל דער פּורמאַן. יאַנקל האָט אין קיך געלאָכט דאָס גרעסטע געלעכטער. ער האָט געזאָגט צו פענעקן:

— ביסט אַ נאַר, יונגע האָט געמאַכט אַ שוויג... ער וועט זיך נאָר שעמען אויסצוזאָגן...

אין קיך האָט דענסטמאַל, אַכויז בוני דער קעכן, געאַרבעט מוישע דעם באַנדערס ווייבל, ווייל מוישע דער באַנדער, אַז ער איז ערנעץ וווּ אין דער גרעסערער שטאָט אָפגעזעסן די „וועזשע“ (פאַר דער מייסע מיט אַרן יאַנקלעס ברעטער), האָט ער זיך מער ניט אומגע־קערט אַהיים, נאָר נאָר זיך אַוועקגעלאָזט אין דער וועלט אַריין — אַזאַ מענטש איז ער געווען. ער האָט דורך אַ באַלעגאַלע איבערגעגעבן אַהיים צו זיין ווייב:

— „זאָג מיין מעכציען: אָדער איד וועל קומען אין אַ קאַרעטע, אָדער מע וועט מיך ברענגען אין קייטן“.

אזוי האָט מען געזאָגט אין שטאָט:

—מעבציען וועט מען שוין אומזיסט און אומנישט אייביק רופן
„די באַנדערקע“.

געחויסן האָט עס:

זי וועט אזוי אַמאָל זען איר מוישען, ווי אירע אויגענע אויערן,
זי וועט בלייבן אַן אַנגע.

נאָר מעכציע אליין האָט וועגן דעם קיינמאָל ניט גערעדט. איין
קיך לעבן כּוּני דער קעבן האָט זי געוואָשן טעפּ, געזאַלצן פּלייש, געד-
פּליקט הינער, געווען זייער אַ שטילע, אַ בלאַסע, געקוקט אזוי שוין
מיט אירע קרומלעכע אויגן, און טאַמער, אַז זי האָט געפּליקט אַ הונ-
האַבן פון אונטער איר ווייסזאָגענעם קאַפּיטל זיך אַרויסגעשלאָגן
קינדיש-ניטרהוואַקסענע שעמערדיקע האָר, און אירע הענט מיט די
לאַנגע פינגער האָבן אויסגעזען פּונקט אזוי בלאַס און טויט, ווי די
הויט אַף דער געקוילעטער הונ. פענעק האָט איינמאָל געהערט, ווי די
מוטער האָט געזאָגט צו שיינדל דער גרויסער:

— אַדוי מעכציע — נאָר גאָט האָט זי מיר צוגעשיקט.

די מוטער האָט שמענדיק געגלויבט, אַז גאָט איז צו איר בעסער,
ווי צו אַלע מענטשן, סײַרן עפּשער — צום קייסער, נאָר דערפאַר איז
דער קייסער אַ גוי און וועט האָבן זיין „ערלעך אויסקומעניש“ אַף
יענער-וועלט. פענעק האָט געוויסט: אזוי גלויבט די מוטער, טאַקע
דערפאַר האָט ער „גאָט“ פון מאַמעדיאָן ניט איבערדיק ליב געהאַט. ווער
שמועסט איצט, ווען פאַר דער מוטער האָט „גאָט“ איבעראַנייט זיך
אַזאַ גוטן סטאַרע געטאָן — אומיסטן געלאָזט האָבן אַרן יאַנקעלעס אַ
סקלאַד פון ברעטער, אימיסטן געלאָזט זיצן מוישע דעם באַנדער אָן
שום פאַרדינסטן, קעדיי ער זאָל צונעמען באַ אַרן יאַנקעלעס אַ פאַר
ברעטער, קעדיי מע זאָל אים איינזעצן „וועזשע“, קעדיי ער זאָל זיך
שוין מער ניט אומקערן אַהיים, קעדיי די מוטער זאָל האָבן מעכציען
— אָט אַ שטיקל אַרבעט!

נאָר מעכציע האָט, אפּאָנעם, נאָר ניט אָנגעהויבן צו וויסן, אַז
גאָט האָט זיך מיט איר אויפּפּיל געפאַרעט. זי האָט דאָ אין קיך זייער
ווייניק גערעדט. איינמאָל — מע האָט זי געפּרעגט אין קיך, וויאָזוי
איז די פירעכץ באַ די טאַשקערס — האָט זי קוויטקוים אַ שמויכל-
געטאָן מיט די קרומלעכע אויגן. איר קאָל — אַ קינדיש-ניטערדי-
וואַקסנס און שעמערדיקס, ווי די האָר, וואָס שלאָגן זיך אַרויס פון
אונטער איר ווייסן קאַפּיטל. זי האָט דערציילט, וויאָזוי כאַים טאַש-

ערום ווייב — אביסל א צעדריימע, א גרויסע נאכליע — פלעגט איר בא כאים טאשקער אין קיך ארויסטײלן די קאלאקים פלייש צום קאכן און דערביי זאגן:

— „אָדער כײלעק פלייש איז פאר מיין יכאָמען, מאָשיעבן זאָל ער דערלעבן“.

— „אָדער כײלעק איז פאר מיין בעניאָכירל פישלען, מיינע כײר נער זאָל ער איבערלעבן“.

— „אָדער כײלעק איז פאר מיר, זאָל מיר ווױל באַקומען“.

— „אָדער קלענערער כײלעק וועט זיין פאר איר, זאָל אירך שוין אויך ווױל באַקומען“.

— „און אָדער ביין וועט זיין פאר דער שיקסע, מומממ!... די קיפּאַרע זאָל זי ווערן!...“

אין קיך האָט מען מעכציען אָפט געבעטן, זי זאָל עס נאָכאמאָל דער צײלן. מע האָט דערביי עפעס זייער משוגגע געלאַכט פון דער צעזראָך כענער טאשקערקע. כּוּני שפּױט דערביי אַזש אויס, טוט זיך א טרייסל, ווי מע וואָלט איר אַרײַנגעוואָרפן אין כּוּזים א מױז: — טפּו זאָל זי ווערן!..

פענעק ווייסט אויך עפעס וועגן דער צעזראָכענער טאשקערקע — עד האָט דאָס געהערט אין די הינטערגעסלעך: די צעזראָכענע טאשי קערקע איז איינמאָל געקומען אין „כײדער“, וווּ איר בעניאָכיר האָט קלײנעהרױט געלערנט; זי האָט געפרעגט באַם מעלאַמעד:

— „פּאַרוואָס האָט איר געשלאָגן מיין פישלען?“

דער מעלאַמעד האָט איר געענטפּערט:

— „וואָרעם ער איז א שייגעז, האָב איר אים געשלאָגן“.

די טאשקערקע האָט געזאָגט צום מעלאַמעד:

— „נו?.. ווייסט איר ניט, וואָס מע טוט? — שלאָגט מען אן

אנדער יונגעלע, וועט מיין פישלע מוידע האָבן!...“

דאָס אַלץ ברענגט דאָ אין קיך פענעקן צו אַזא צושטאַנד, אָר-דאַט, ווי בא אים אין קאַפּ וואָלטן זיך פּלאָנטערן אָן א שיר געדאַנקען און אים אַליין וואָלט דערביי ניט געווען קלאָר, אין וואָס די געדאַנ-קען באַשטייען. דער טאשקערקעס „שלאָגט מען אן אנדער יונגעלע וועט מיין פישלע מוידע האָבן“ מיישט זיך אויס מיט דער מומערס „אַירי מעכציע — נאָר נאָט האָט זי מיר צוגעשיקט“. אין פּאַרטראַכט, קייט קוקן אויס פענעקן די ארומיקע קיך־מענטשן ווי אין א טשאַד,

אינהריוסן זעצט זיך די פארפייסעכדיקע זון — אויך עפעס א פאר-
טשאדעמע, ווי די ארומיקע מענטשן, ווי דאָס גאַנצע „הויז“ מיטן
קראַנקן פּאַטער אין ווייטן צימער, ווי די קאַשע, וואָס בוני טוט דאָ
פּלוצלינג אַ פרעג:

— אויך וואָלט נאָר געוואָלט וויסן: פאַרוואָס וועט אונדזערן אַן
אַרעמען, אַ נאַשכראַט קיינמאַל אזוינס ניט איינפאַלן?

וועגן וועמען פרעגט זי? — וועגן דער טאַשקערקע? וועגן דער
מוטער? וועגן ביידע? ... פענעקן דאַכט זיך: ער האָט וועגן דעם גע-
טראַכט, נאָך איידער בוני האָט עס געפרעגט. ער הערט, ווי יאַנקל
דער פּורמאַן זאָגט:

— גע!.. אַרעמעלייט וועלן אייך שלאָגן, צעדאַמען, האַרנגענען,
מיימעסן, נאָר אזוי אָנשטינקען וועלן זיי ניט.

טאַקע דאָס, אזוי דאַכט זיך פענעקן, האָט ער די גאַנצע צייט גע-
וואָלט זאָגן. ערשט איצט הייבט אים אַן קלאָר צו ווערן, וועגן וואָס
ער האָט ביז אַהער געטראַכט:

— פאַרוואָס זיינען אַרעמעלייט אַנדערש?

דאָ דערמאָנט ער זיך אָן די הינטערגעסלעך, אָן גאַכמען דעם
פאַרבער, אָן באַרעכנן, אָן ייסראַעל דעם שניידערס שטוב, וווּ מע גייט
אים דעם גאַרניטור, אָן שמועל דעם אַרבעטער — צאָלעקן האָט ער,
פענעק, היינט פאַרנאַכט נאָך ניט אוועקגעטראָגן צו שמועל דעם אַר-
בעטער אַהיים קיין עסן, שיר, שיר וואָלט ער געווען פאַרנעסן. ער מוז
גלייך דאָ אין ליד אַביסל עסנוואַרג אוועקשאַרן, איינוויקלען אין פאַ-
פיר, אוועקלויפן מיט דעם אין די הינטערגעסלעך — אָט אַ צאַרע האָט
ער, פענעק, אַה זיך גענומען... ער מיינט: טאַקע די קריגער זיי צווישן
שמועל דעם אַרבעטער מיט ייסראַעל דעם שניידער, ווהיז ער, פּער-
נעק, האָט זיך אַריינגעפלאַטמערט... און כוץ דעם — דער גאַרניטור...
וואָס וועט זיין, ווען ייסראַעל דער שניידער וועט דעם גאַרניטור שוין
האַבן פאַרטיק און וועט אים ברענגען אַהער אין „הויז“?..

אין אַ באַטאָג, פאַר יאַנטשוו, איז אַ שאַ גשוואָרן שיקער.
פון די הינטערגעסלעך איז מען געלאָפן קוקן אַה דער זעלמן-רני-
נער קאַרעמע, וואָס איז צוגעפאַרן צום „הויז“ — אַ געפּוצטע, פאַר-

מאכטע, שווארץ-בלוי-אקסענדיקע; גומענע רייפן אף די דעדר, גומענע
זאקן אף טלאָען פון פּערד—זומאלאָנען, געצאָקעטע פּערד, עטגלישע
ניכלויפּערס.

צווישן די צונויפגעלאָפּענע — אזוינע, וואָס האָבן זיך ניט גע-
פּוילט אָנבייגן, ארונטערקוקן די פּערד אונטער די בייכער. באַ די אַנ-
געבויהענע האָט מען געפּרעגט:

— וואָס הערט זיך? — אונטערס?

יענע האָבן געענטפּערט:

— אַזאָ!.. נאָך אַ מין!..

מע האָט זיך געווערטלט:

— גרויסע מאַננאָטן וועלן דיר מיט ניט-אונטערס ניט פּאַרן.

— ניט אזוי די מאַננאָטן, ווי די מאַדאָמען זייערע... אַנדערש ווילן
זיי ניט, כאָטש גיב זיי אַ קרענק.

מוני דעם לאַנגן האָט אָפּגעגליקט צו עפּענען באַ דער פּאַרמאַכ-
טער קארעטע' אַ טירל, כאַפּן אַ סוק אַף די ווייך-געבלאָזענע אָנשפּאַר-
קישעלעך, אַפּן אינווייניקסטן זעם — אַ בלוי-פּלוישענער, ווייך-אויס-
געאַרבעטער. ער האָט זיך געשוואָרן:

— אינווייניק וואָלט איך זיך ניט אַריינגעזעצט.

— מע זאָל מיר אָפּגילטן.

— לאָמיר אזוי לעבן.

— כּוואָלט מוידע געהאַט — כּעל אָנמאַכן אַ מיסט...

מיט דער קארעטע איז, ווי אַ „משוואַקער-כּוילעניק“, געקומען אין
„הויז“ יונגעס ווערעניע-פּאַלקערס זון, שאַוול. כאָטש, אז מע וויל,
קאָן מען זאָגן: שאַוול האָט סינאוויסי געמוזט אַהער אַראָפּקומען, אַ
קוק געבן סאָפּקאַלסאָף אַליין אַף דער הינגער גרויסער גוראַלניע, וואָס
ער האָט אונטער די אויגן אָפּגעקויפט אַף ברוד.

דער אַלטער אַרענהאַטאָר פּון דער ווערעניע-פּאַלקער צוקער-פּאַכריק
— דער פּאַרדיומשיטער יונגעס פּון די „דריי קרעפטע“ — האָט עס
אזוי אויסגעאַרבעט: אונטערן אויסרייד „איך אַליין בין אויך אַביסל
האַנט“, האָט ער אַראָפּגעשיקט אַהער זיין זון — טאַקע אַן עמעסן
צוקער-פּאַכריקאַנט. מיט דעם האָט דער אַלטער יונגעס, אַפּאַנעם,
געוואָלט אָנמאַן אַ באַזונדער קאווער דעם „הויז“, ווער שמועסט נאָך,
אַז אים אַליין, דעם אַלטן יונגעסענען, איז שוין מעס געוואָרן צו
שייבן אַהער בריוו מיט קאַלעראַלי באַווייזן, אַז מיכאַעל לעווין דאַרף

אים ארויסלאזן פון שומפעס אין דער אומאניער אומגליקלעכער ביר-
ברויערין, וואָרעם... „מאָנעפּשעך: אָדער איך ווער אויס שומעף, אָדער
איך זאָג אַ דייע, מע זאָל די בירברויערין אָפּשטעלן, זי צענעמען אַף
ברוך"... און „דערלינגן אלע יאָר ניי געלט האָבן איך קיין כיישעק
ניט"... און „כּוּן היינטער קאָם איך מיט, און ווייטער, ווי זאָנט מאַן,
פּאַסט מיר ניט רעדן שידעך"...

דער אלטער יונגעסן האָט זיך ניט געקאָנט מויכל זיין, אלעמיי
ער איז מיט זיינע אַקציעס אין „בירברויערין" אזוי מיט אַרײַנגעפּאַלן
— מיכאַעל לעווין האָט געהאַט אין דער ברויערין אַ גרעסערן כּוּלעק
איינער אלע אַנדערע שומפּים, געקאָנט טאָן, וואָס ער וויל. דער
אלטער האָט גערעכנט: אַ פּאַר ווערטער פּון זיין זון דעם מאַנאַט
קאָנען דאָ האָבן אַ וואָג, ווירקן אַף מיכאַעל לעווין, אַף זיינע קינד-
דער — אַ פּולע קאָן דאָ האָבן דאָס אַלײן, וואָס אין „הויז" וועט מען
דערזען אזא געהויבענעם „מעוואָקער-כּוּלעניק", ווי שאַוול... ס'איז
דיר ניט קיין אַרענדאָמער דאָרטן...

שאַוול — אַ בלאַנדער. זיין קלײנע באַהרד — אַ האַרטע, אַ רױטע,
פּראַנצויזיש-אַרומגעשאַרענע — זעט אויס, ווי צוגעקלעפט. אַלץ, וואָס
כאַ אַנדערע אין די אויגן קאָן זיין שוואַרץ, בלוו, גרוי, איז אין שאַוול'ס
אויגן רױט. ער איז גאַרניט אזוי הויךגעוואָקסן, ווי עס דאַכט זיך,
געראַטן זייער ווייניק אין אַ יודן, געראַטן זייער ווייניק אין אַ ניט-
יידן — ער איז אַ באַזונדערע האַסע.

שוואַל — אַ מאַנאַט, צווישן מיליאָנשטיקעס אַ מיליאָנשטיקעס:
צוויי אייגענע צוקערפּאַבריקן האָן אין געגנט (איינע אין בובליווקע,
איינע אין באַברעש), איצט בױט ער די דריטע צוקערפּאַבריק אין
נאַענטן שטעטל אַסטיווקע, טאַקע צוליב דעם אָפּגעקויפט אַף ברוך די
היגע גרויסע גוראַלניע — קעדיי צו האָבן אונטער דער האַנט ציגל,
אלערליי אַנדערע מאַטעריאַלן, קעדיי קיינער זאָל אים דאָ אונטער
דער נאָז ניט אויסבויען פּון דער גוראַלניע נאָך אַ צוקער-פּאַבריק.

שאַוול — אַ מיליאָנשטיקע, וואָס איז נאָך ניט אלט קיין פּולע
פּערציק יאָר — האַלט ערשט אין וואַקסן.

פּון די הינטערגעסלעך איז מען געלאָפּן קוקן ניט אזוי אַף זיין
פּאַרמאַכטער קאַרעטע, ווי אַף אים אַלײן.

מיט זיין צופּאַרן צום „הויז" איז די שאַ געוואָרן שיקער.
אין גריבלדיקע שטיבער, וווּ מע עסט ניט גאַנצע וואָכן קיין גע-

קעפּץ, האָט מען געברענגט מיט גירויקייט, מאַמעש געכאַלעשט אַ פּוּק
 צו געבן מיט די אייגענע אויגן אָפּן „מיליאָנשטיק“. מע איז געלאָפּן
 צום „הויז“, ווי אין שרעק, אָן שום כּעזשבו און דאָך געטראָגן אין
 זיך אינווייניק דעם פּאַרנעפּלמאָמקלאָרן דרעמליקן באַווסטוויין.
 ס'איז אויסגעקומען: מענטשן זיינען געלאָפּן אַ קוג געבן אַר יענעם,
 וואָס עסט אַרף זייערע אָנבײסנס, דענידעריקט זיי אין אומגעהייערן
 פּיין ביז שטענדיקער בענקשאַפט צו אַ דאָסלפּלייש, ביז שטענדיקער
 זאָרג וועגן געלאַטעטע קליידער און געלאַטעטע שיך. ס'איז אויסגע-
 קומען: מע איז געלאָפּן עפעס, ווי אומיסטן, קעדיי זיך גאָך מער צו
 דעהנדיקען, קעדיי אין זיין בייזיין אַ קוקצוגעבן אַר דער אייגענער
 שאַנד. באַ שאַולען האָט עס געהויסן:
 — מע גיט אים אָפּ „קאָוועד“...

6

פענעק איז געווען צווישן יענע, וואָס לויפן, געטראָגן אין זיך די
 אייגענע געפילן, ווי אַלע אַנדערע, וואָס לויפן.
 פענעק האָט זיך געפונען אינמיטן וועג צווישן שמועל דעם אַרבע-
 טער און ייסטראַעל דעם שניידערס ישטוב (געהאַט אַ שליכעס פון שמועל
 דעם אַרבעטער), ווען ער האָט פּלוצלינג דערזען:
 — מע לויפט צום „הויז“.
 — פון די הינטערגעסלעך לויפט מען.
 — פון די שטאָט-עקן לויפט מען.
 פענעק האָט גלייך דערפילט:
 — די שאַ אין שטאָט איז אַ שיקערע.
 און ער איז באַגלייך מיט אַנדערע געלאָפּן צום „הויז“, ווי אַנדערע
 געשטאַנען אַרום דער קאַדעטע, באַקוקט יעדע קלייניקייט, ווי אַלע
 געטראָגן אין זיך דאָס געפּלדיקע געפיל, אַז שאַוול איז זיין דערנידער-
 ריקונג — די הויפטסיבע, פאַרוואָס ער, פענעק, טאָר זיך ניט אַרויס-
 באַווייזן פון דער קיך, ווען אין „הויז“ זיינען פאַראַן געסט; באַגלייך מיט
 אַלע, האָט ער באַקומען דעם ברענענדיקן כיישעק אַ קוג צו טאָן אַר
 שאַוולען — אום יעדן פּרײז, און זאָל אים גאַברעם די זעטיקייט פון
 אַדעם כיישעק קאָסטן מייערדיע וואָס, מייערדיע וויפל...
 פענעק איז אַריין אין קיך אַ פאַרפאַליעטער, אַ פליענדיק-אופגע-
 קאַכטער, ווי זיינע פאַר ווערטער:

— ווו איז ער?! ...

אין קיך האָט מען געוואָהפּן אַ בליק אַף זיין פאַרדריפּעטן ביזנאַר
אַפּגעריכענעם „הילעך“, אַף זיין ניט-געוואַשן פּאַנעם. מע האָט צו
אים פּון צוויי זייטן אַ געשריי געגעבן:

— וואַרט!..

— וווּהין לויפּסטו?! ...

נאָר ניט באַוווּזן אים אַפּצוהאַלטן, ניט באַוווּזן אים אָנכאַפּן פּון
הינטן. פענעק — שיקער, ווי די שאַ אין שטאָט.

ער איז אַריין אין איין צימער, אין אַ צווייטן, אין אַ דריטן, ווי
אַ וויכער זיך אַ טראַגן געגעבן הין און צוריק, ניט געקאָנט טויפעס זיין:
— וואָס איז געשען?

די צימערס זיינען אַלע געווען פּוסט, צימערס אָן איינאַיינציקן
מענטשן. דער גרויסער זאַל — אויך פּוסט. וווּהין האָבן אַלע מיט-
באַמאָל געקאָנט פאַרשווינדן? וווּ איז יענער... אָדער שאַוול?..

די טיר צום פּאַמער אין צימער איז געווען צוגעמאַכט. פענעק
האָט דאָרט צוגעלייגט זיין אויער — שטיף. פּון צייט-צורצייט טוט
דער פּאַמער אַ קורצן שטומען ברוב, ווי פּון שלאָף, פּון גרויסע וויי-
טעקן. דורכן זאַל, דורכן יאָנטעוודיקן עסצימער האָט פענעק זיך אַ
יאָג געגעבן צוריק, דערהערט אַ שעפּטשעריי פּון קעגניכער אַ פּאַר
צוגעמאַכטע טירן, זיך איינגעהערט:

— אַהאַ!

באַ דער מומער אין שלאָפּצימער האָבן זיך פאַרזאַמלט שיינדל די
גרויסע, ווינע, שאַלעס. עס פעלן דאָרט ניט אַפּילע פּאַליעק און בלויע
— מע שעפּטשעט דאָרט וועגן שאַוולען, מע האַלט זיך אָן אייצע,
וועגן וואָס און וויאָזוי מע זאָל מיט אים רירן. מע וואַרנט דאָ זייער
אַפּט איינער דעם אַנדערן:

— ששיש!

צווישן צוויי „ששיש!“ — ווינעס אַ שעפּטשע:

— און יואָס וועט זיין, אַז ער וועט פאַרט אָנהייבן רירן וועגן
דער ברויעריי?..

שטיף, שיינדל דער גרויסערס אַ סוואַרע:

— ווען בעריש זאָל באַמש זיין. בעריש קער זיך אָן מיט אים קרויז
וויס פּון זיין ווייבס צאד, דערט דיימש... ער זואַלט באַמש דעווייל
מיט „אים“ גערעדט...

שיינדלען שלאָנט מען איבער אינמיטן:
 — שששש!.. אומעטום ביסטו דאָ מיט דיין בערושן...
 די מוטער, שיינט, האָט זיך דאָרט פארלוירן מער, ווי אלע. זי
 פרענט קומצט מיט טרערן אין קאָל:
 — איז ווי בלויבט? — אַנטאָן זיך, אָדער אַרויסגיין צו אים אין
 דעם, וואָס מע טראָגט?..
 איצט פאַרשטייט שוין פענעק אַוואָדע ניט:
 — ווירשע געפינט ער זיך דערווייל, אָדער שאַוול?
 ווייזט זיך אַרויס:
 אין „הויז“ האָבן זיך אלע דערשראָקן, ווען שאַוול איז צוגעפאָרן
 צום פאַרנטיקן נאַנעק — קיינער האָט זיך ניט געריכט, דער אַלטער
 ווינעסן זאָל פאַרן אַף אזא „אופטו“ און אַנטאָן דעם „הויז“ אזא
 „קאָווער“, אָדער אַפּטאָן אזא שפיצל, זאָל עס הייסן ווי מע וויל... אין
 שרעק האָט מען אַ געשרוי געגעבן צו שיינדל דער לאַנגער:
 — פיר אים!..
 — פיר אים אין גאַסטינע!..
 און אליין איז מען אלע אַוועק צו דער מוטער אין שלאָפּצימער.

7

די „גאַסטינע“:
 דאָס שטיקסטע, אויסדערוויילטסטע צווישן אלע צימערן אין „הויז“
 — טונקלע מאַטרוידענע טישעכאָלן אַף געבעטן מעבל, אַ ווייכע,
 טוטלעכבאַשלאָנגענע פאַרלאָגע צווישן ווענט מיט מאַטראָלדענע
 טאַפּעטן.
 אינמיטן „גאַסטינע“ — אַ טשיקאָווע-אַלטער טיש, וואָס איז,
 לויטן „פאַרנעם“ אליין אַ שטיק „גאַסטינע“. איבערן טיש — אַ פאַר-
 צייטיקער ספּירטאָווער לאַמפּ. אין די ווינקלען — צוויי געגלאָזטע
 שרענקלעך מיט אַלטן זילבער. העכער פון די שרענקלעך הענגען אין אַ
 סעגל דריי בילדער, וואָס די מוטער האָט מיידלזייט אליין אויסגע-
 נייט — גאָלדענע פּויגלען אַף שוואַרצער לאַטווע.
 אין „גאַסטינע“ לאָזט מען אַרײַן סײַדן אַ „גוטןײַדן“, אין וועמען
 די מוטער איז פאַרגלײבט; אין „גאַסטינע“ דאַונט די מוטער אין די
 טעג, ווען אַף איר פאַרן אַן אירע פרומע ספּאַזמעס; אין „גאַסטינע“
 ברענט אום יאָמקופּער די פּכאַדעמדיקע „לעבעדיקע“ ליכט — אַ

גרויס וואקסן ליכט—ברענט שטיל, איין-אליין כא צוגעמאכטע דרויסן
יאָדן (אויב די ליכט ווערט אינמיטן יאָמקיפער פארלאָשן, גלייבט די
מוטער — עמעזער פון איר הויזגעזינד וָעט אינגיכן שטארבן). אין
„גאָסטינע“ האָט מען אויך אַרױנגעפירט שאַולען; שאַול כאַם „הויז“
— הייליק, ווי די וואַקסענע ליכט אום יאָמקיפער... און אַן עק, אַ
סאָף... ווייכט כאַטש פענעק, ווי שאַול געפינט זיך...

8

פענעק האָט אופגעשפּנט די טיר פון דער „גאָסטינע“, דערזען
שאַולען אין פּלייצע און, צו זיין באַווונדערונג, קיין שום פּאַרנעניגן
דערפון ניט געהאַט.

הויך-אויסגעצויגן, די ברוסט אַרױסגערוקט, די אַרױנטערנענומענע
הענט צונויפגעלייגט אַף ניט קיין שיינעם אָרט, האָט שאַול זיך אַויס-
געדרייט מיטן פּאַנעם צו דער טיר. פאַר פענעקן איז דאָס געווען
גענוג. ער האָט געוואַלט אַוועקגיין. נאָך שאַול האָט שוין געהאַט אַ
ציטער געטאָן מיט אַ נאָזלאַך, פון דער מינע אַף זיין פּאַנעם האָט גע-
קאַנט אַרױס אָדער אַ ניס, אָדער אַ שמייכל:

— נננא!.. ווער ביסטו דען?

ער האָט גערעדט דייטש, ווי דער אַלטער יוניעסן, נאָך אַביסעלע
אַנדערש:

— קאָס-מאַל איר-הער... זאָן דאָך: ווער ביסטו?

פון זיינע אויגן זיינען געפלאָסן עפעס וואַסערדיק-דייטש, באַשמיי-
כלט אַף פענעקן דעם פאַרדריפּעטן, ביו-נאָך אָפּגעריבענעם „הילעך“,
נאָך אויב אַזוי וועט פענעק, אַפּגעלאַכעם, ניט אַנטלויפן, ווי אַ באַל-
פּאַכער. ער האָט געענטפּערט גאַנץ קאַלט:

— אױך?.. איך בין פענעק.

יענער האָט עפעס אַי זיך געוונדערט, אַי פאַרשטאַנען:

— אַך זאָ!.. ווי הייסטו דען?

פענעק איז געוואָרן אַביסל אינקאָעם, איבערגעזאַגט ביוולעך, הויך-
קלאַר, ווי מע רעדט צו אַ פאַרשטאַפּטן קאָפּ:
— פענעק!..

אַזוי איז געווען די מייסע:

דער איבערשרעק באַ דער מוטער אין שלאַפּציער, ווען מע האָט
זיך דאָרט דערוואַסט, אַז פענעק געפינט זיך כאַ שאַולען אין „גאָס-“

טינע" — אסאך א גרעסער פונעם איבערשרעק, ביים שאול און צוגעפארן צום „הויז". מע איז געשטאנען אף די שפיץ-פינגער הינטער דער טיר און פארשטאָרבענערהייט זיך איינגעהערט, ווי פענעק פארשעמט און פארשוועכט דאָס „הויז" — ער ענטפערט שאולען:
 — צי איך בין אן אייגן קינד?.. אוואדע אן אייגן קינד... פון איין טאטן און פון איין מאמען, נאָר וואָס-זשע דען?.. די מאמע האָט מיך אביסל פיינט... אייסער, סע גאָרנישט...
 דאָ האָט שאול באַ פענעק אַ פרעג געגעבן, ווי פון טשיקאוועסט וועגן:

— וואָס האָסטו געלערנט? וואָס קענסטו?

פענעק האָט מיטאמאָל אַראָפּגעלאָזט אַי די אויגן, אַי דעם קאָפּ. ער האָט אַ טראַכט געגעבן. סײַ די איבערגעליענטע ביכלעך, וואָס ער האָט אַ גאַנצן ווינטער איבערגעוואָרפן באַ זיין שוועסטער צירלען אַפּן בוידעם, סײַ די לימודים, וואָס שלוימערהױד האָט מיט אים געלערנט זיינען באַ פענעקן איבער עפעס ניט געווען פאַרעכנט פאַר קיין שום קענטעניש. פונדעסטוועגן האָט פענעק דאָך צו זיך אַ באַציונג, ווי צו איינעם, וואָס קען עפעס זייער וויכטיקס — ער האָט זיך דער-מאָנט אָן די הינטערגעסלעך, אָן דעם דאָרטיקן לעבן, אָן נאַכמען דעם פאַרבער, אָן באַרעכען, אָן מױשע דעם באַנדער, שמועל דעם אַרבעטער מיט זיין ווייבל, אַלטער מייטעס מיט זיין זשאָרנע און מיט נאַכקען, אָן דער שטריקלינג-דייענשע, אָן דאַכמיעל דעם שוסטער מיטן זיינע באַכער מעס, אָן גרויבליקע שטייבער, וואָס שמעקן מיטן רייעך פון פאַפּ און פון מאַנעס, אָן מענטשן, וואָס שטאַרבן פון טיפּוס, אָן ניט-געהייצטע אויוונס, לעבן וועלכע קען הענגען זיך אױף פון הונגער, — זיי אַלע האָבן באַהאַרפט ניט מער, ווי איין געשווינדן אוינגבליק אַף זיך דורכ-צוטראַגן דורך זיינע אַלע געפילן און זיקאַרן, זיי אַלע האָט ער געדענקט, וועגן זיי וואָלט ער געקענט דערציילן און דערציילן, נאָר דאָס אַלץ איז אים געווען צו איינגעכאַסן אין וואַרצן, צופיל ליב און צופיל טייער, ער זאָל איצט פאַר אַדעם שאולען וועגן דעם ריידן. ער האָט פּלוצלינג אַפּגעוויבן זיין אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ און דערזען דאָס וואַ-סעריק-רויטע, וואָס פּליסט צו אים פון שאולס אויגן:

— ננא! זאגמאָל, וואס קענסטו?..

ערשט איצט האָט ער דערפילט: ס'איז שפּאַט — דאָס וואַסעריק-רויטע, וואָס ציט זיך צו אים פון שאולס אויגן. ערשט איצט האָט

ער, ווי מיט א שפידאויער דערהערט, אז מע שעפטשעלט זיך אף יעד
 נעריזויט טיר. אפצעלאַכעם שאוולען, אפצעלאַכעם יענע, וואָס שעפּ
 (נ)שען זיך הינטער דער טיר, האָט זיך פענעקן ביזנאָר פארוואַלט זאָגן
 עפעס אַזעסדיקס. ער האָט געענטפערט הויך, מיט ניווע אין קאָל:
 — איך קען אלע הינט אין שטאַט... אלע קעז... אפילע די גע-
 פייגערמע...

און צו דער גרויסער שרעק פון יענע, וואָס שעפטשען זיך הינטער
 דער טיר, איז ער ארויס פון דער „גאָסמינע“, דורכגעגאנגען צווישן זיי,
 ווי אַ זיגער — ער האָט געוויסט: איצט, ביים דער פאָמער איז קראַנק,
 ביים שאוול איז אין „הויז“ וועט אים קיינער ניט וואַגן אָנצורירן, ער
 האָט אפן וועג אַ קוק געגעבן אַף פאָליעסן מיט בלויען מיט אזא
 בליק, וואָס האָט געקאָנט האָבן נאָר איין טייטש:
 — איך גיב אייך ביידן איין פייגל.. צעטיילט זיך...

9

איגרויסן — אַפגעטיילט פונעם אוילעם, וואָס וויל זען שאוולען,
 ווען ער וועט אַרויסגיין זיך אַריינזעצן אין קארעמע — איז אין אַ
 שוואַרצן צילינדער, אין אַ שוואַרצן מאַנטל מיט אַ ברייטן הענגט-קאָל
 נער ביינערדיק-האַרט געשטאַנען כאַים-יויעל הייסמאַן — דער געווע-
 זענער קאַסיר אין דער היגער גוראַלינע, דער מעסוקענער אַפיקוירעט.
 זיין אויסגעקעמטע באַחד — לאַנג, ווייס, לאַכלוטן אָן פייעס, ווי אַפּ-
 צעלאַכעס. זיין פאָנעם — שמרענג, וואַקסן-געל. ער האָט געעטעמט
 זייער קורץ און שווער, ווי אין הייז. ער איז אַ גאַנץ ווינטער געווען
 קראַנק מיט אַ געשווילעכץ אין די פיס און אין די הענט. זיינע פיס
 האָט מען פון אונטערן שוואַרצן מאַנטל ניט אַרויסגעווען, אַף די הענט
 האָט ער געטראָגן ווייסע גראַבע הענטשיקעס, וואָס האָבן ניט קיין
 פינגער, זעען אויס פון ווייטנס, ווי זאָסן. ער האָט נאָך אלץ געווינט
 אין איינעם פון די הייזער אין דער פוסטגעוואָרענער גוראַלינע. די
 גוראַלינע וועט באַלד נאָך פייסעך צעוואָרפן ווערן אַף ברוד, דאָס
 הויז, וווּ ער וווינט — אויך. מיט קיינעם אין שטאַט רעדט ער ניט
 דערפון: ער האָט מעסוקן פיינט יידן מיט זייערע פאַרגאַסעס און מיט
 זייער „זשאַרגאָן“ — קיינער ווייסט ניט, וווּ וועט ער זיך אַהינגאָן.
 לעבן אים איז אומצופרידן-נערוועז געשטאַנען זיין מעזניקע —
 „מאַניע, וואָס קאָן ניט קיין מוידעאַני“ — אַ שוואַרצענעוודיקע

מיט א מאנצבילשגעשוירן קעפל, מיט א ברויט מייכל, מיט עפעס
 ברויגעזעס און שלעקלדיק-בייזעס ארום אידעם מייכל. און טאקע זי
 האָט פענעקן געטאָן אזא שטאַרקן ברי אין די אויגן, ביים ער איז
 ארויסגעקומען פון „הויז“. זיין געפיל, ווי טאָמעד ביים ער דערזעט
 זי — ווי ער, פענעק, וואָלט באשאפן געוואָרן בלויז צוליב איר —
 עפעס מאַנט זי בא אים קעסידער, אפ אַזא אויפן, אז ער, פענעק, גייט
 שיר דערפון ניט אויס, כאַטש טאָמעד קומט אויס: זי באַמערקט אַרום
 זיך אַלץ, אַלעמען, נאָר ניט אים, אז זי טוט אַמאָל אפ אים שוין יאָ א
 קוק, איז עפעס, ווי אומיסטן, קערדי אים צו געבן צו פילן, אז ער איז
 בא איר פונקט אזוי ביליק, ווי בא איר טאטן די שטאַמדיידן, מיט
 זייערע פאַרנאָסעס און מיט זייער לאַשן. פענעק, כאַטש ער האָט מיט
 איר קיינמאָל ניט גערעדט, האַלט ער פונדעסטוועגן: ער און אַט-די-
 מאַניע זיינען צעקריגט: און כאַטש ער האַלט זיך פאַרן גערעכטן, פונ-
 דעסטוועגן האָט ער אפ איר ניט קיין שום סינע אין האַרץ, נאָר, פאַר-
 קערט — ער פילט בעפייירעש, אז פון צווישן אַלע מענטשן, וואָס לעבן
 אפ דער וועלט, איז איר ער, פענעק, דער בעסטער גוטער פרוינט...
 בעסער אפילע פון איר טאטן... ער וואָלט געקאָנט שווערן... טאקע דער-
 פאַר קאָן ער זיך איצט ניט מויכל זיין, וואָס אין פאַרלויה פונעם גאַנצן
 ווינטער האָט ער זי אפילע קיין איינמאָל ניט געזען... ניין, ניט דאָס
 קאָן ער זיך ניט מויכל זיין — עפעס אַנדערש: א גאַנצן ווינטער האָט
 ער בלויז געוואַסט, אז ער, פענעק, וואַקסט... אַמער אים זאָל גאָר אייני-
 פאַלן אז אויך זי, מאַניע, וואַקסט ערגעץ אין גוראָלניע, ווערט גרעסער,
 שענער און אַלץ אין איר ווערט שטאַרקער — אפילע די ברויגעזקייט
 מיטן שלעקלדיק-בייזן ארום איר ברויטלעכן מויל...

פלוצעם איז פונעם „הויז“ ארויסגעקומען שאוול, דער היפשער אוי-
 לעם ארום דער פאַרמאַכטער קארעטע האָט זיך געגעבן א רוקאַפ, זיך
 געטאָן א מיט-אויס מיטאַמאָל, ווי די געדאַנקען און די געפילן בא
 פענעקן. מיט א ווייסער געשוואַלענער זאַקעהענטשקע האָט דער ביי-
 נערדיקער הייסמאַן לייכט א שמויס געטאָן מאַניעס פלייצע:
 — קום... פיר מיך צו...

נאָר מאַניע האָט זיך ניט גערירט. ארום איר ברויטן מייכל האָט
 זיך א קרים געגעבן דאָס שלעקלדיק-בייזע — א פאָר קנייטשלעך
 אזוינע. אַנשטאַט צו פירן דעם פאָטער האָט זי פאַראַקשנט אוועקגע-
 דרייט איר פאַנעם, זיך אויסגעדרייט מיטן רוקן צום „הויז“. דעם אַלטן

הייסמאנטס יכירע הענט אין די געשוואלענע זאקן-הענטשיקעס האָבן זיך שווער אופגעהויבן, א פלאטער געטאָן, ווי אַף אַטהויבן פליען:

— גיכער...

ווי מיט מירע פאַר אומפאלן, האָט ער איינער אַליין אָנגעהויבן שטעלן שווערע פיס צו דער פארעמע-צו, דערדרייכט שאוולען, ווען יענער איז שוין געהאָט געשטאַנען כאָם געפנטן טירל; מיט אַ ציטער-דיקער זאָק-הענטישקע האָט ער שאוולען דערלאָנגט אַ געשריבענע באַר-קאַשע אין אַ פאַרקלעפטן קאַנווערט. שאוול האָט זיך אַזש אַ לייכטן וואָרף געגעבן צוויק, זיך אַ זייטל געטאָן אַפן אַלטנס צילינדער, אַף זיין שוואַרצן פעלערניג-מאַנטל, זיך, אַפאַנעם, דערשראַקן, ווי נאָך זיין געשאַמע וואָלט פּלוצלינג געקומען אַ גאַבע אָדער אַ שאַמעש פון אַ בעסוולעם, מירע געהאַט זיך צורירן צום אויסגעשטרעקטן קאַנווערט, צעדרייט אַ פרעג געגעבן:

— וואָס אינט דרין?..

דער אַלטער — אַף רוסיש:

— פּראַשעניע...

שאוול — נאָך מער צעדרייט:

— יאָ, וואָס שטייט דען דרין? וואָס וואָלען זי?

דער אַלטער האָט פאַרגעסן צו עטעמען קורץ און שווער, ווי אין

הייַ:

— איך בין דער געוועזענער קאַסיר פון דער גוראַלינע... די גור

האַלינע צענעמט איר אַף ברוד. איך האָב געוואָלט בעטן...

שאוול — זייער גיך:

— יאָ, יאָ, יאָ... וואָס מעכטן זי?

דער אַלטער — פאַשעט אַף יידיש:

— מע זאָל ניט צענעמען דאָס הויז, וווּ איך וווי... מע זאָל מיר

נאָך לאָזן וווינען אַ האַלב יאָר...

— זאָ...

שאוול האָט די גאַנצע צייט צום אַלטן ניט געקוקט. ער האָט

געפרעגט אַף יידיש, ווי איינער, וואָס קאָן קיין יידיש ניט ריידן:

— וואָס טאָן נאָכדעם, נאָכן האַלב יאָר?..

דער אַלטער:

— איך? וואָס איך וועל טאָן?..

זיין אטעם איז ווי הער געוואָרן קורץ און שווער, ווי אין היינט. האָר
— ער האָט געענטפערט גאנץ קלאָר, ביינעהרדיק־טרוקן:
— עפשער וועל איך אין דעם האַלכן יאָר שטאַרבן.
— זאָ!

שאַוול האָט אופגעהויבן דעם קאָפּ. פון זיינע אויגן האָט צום
אַלטן הייסמאַנס פּאָנעם אַ פּליס געגעבן עפעס וואַסערדיק־רויסט.
— נננאָ! — האָט ער באַהאַלטן די אויבערשטע ליפּ אין דער
אונטערשטער, — דאָס קאָן נימאָנד גאַראַנטירן.
ער האָט וואַרויסגענומען אַ קליין ביכעלע, געגעבן אין דעם אַ פּאַר
צייכן.

דערנאָך — די סאַרעטע איז מיט שאַוולען אָפּגעפּאַרן, דעם אַלטן,
הייסמאַנען איז געווען שווער נאָכצוגיין זיין מיידעלע, זואַס פּירט אים
אוועק פונדאַנען זייער גיך. דער אוילעם איז נאָך אַליץ געשמאַנען —
אן אוילעם מיט מאָדנע געפילן, אן אוילעם, זואַס האָט אַליין, מיט די
אייגענע אויגן אַ קוק געגעבן אַפּ אַ „מיליאָנשטשיק“. דער צושטאַנד
באַ איטלעכן באַזונדער — ווי ער וואַלט זיך נייטיקן, מע זאָל אים
פּוויסערבאַלעם זיין, זואַס פּילט ער... מע האָט גערעדט וועגן דעם אַלטן
הייסמאַנען:

— ביסט אַ מייזען, ווי ער האָט זיך געבוקט און געבויגן?..
— מאַסקיל אַהין, מאַסקיל אַהער — פאַר אַ „מיליאָנשטשיק" האָט
ער דערעכערעץ.

1

אויב פענעק וועט אינגיכן ניט פאָטער ווערן פונעם גארניטור, וואָס
מע ניט אים באַ יוסראַעל שניידער אין שטוב, וועט זיין שלעכט:
— אַ ביזע-בעזאָיען!

ער איז שוין גארניט אַזאַ קלויניקער, ער זאָל ניט פארשטיין, וואָס
ארום אים טוט זיך.

פענעק זעט:

אפילע שיינדל די לאַטנע, אפילע בוני די קעכן, אַז סע קומט צו
דיך וועגן די ציצענע קליידלעך, וואָס זיי האָבן זיך געלאָזט אופנייען
אַף יאָנטעוו, הייבן זיי אַזש אָן צו זיפצן:

— מינאַסטאַם וועט שוין זיין דער „עמעסער“ יאָנטעוו...

— מ'עט ניט קאָנען אפילע איינמאַל זיך אָנטאָן.

יאַנקל דער פורמאַן זאָגט דערויף:

— אויסעך-וואָס!..

מיינען מיינט ער, ווי עס איז צו זען אַף זיין פאַנעם:

— גאַר אָנטאָן זיך... מער פעלט ניט.

יאַנקלס מיינונג וועגן מיכאַעל לעווין:

— סע האַלט שוין אַטראַט...

בוני האָט דאָ צו פרעגן באַ דער וועלט אַ קאַשע — טאַקע וועגן

זיך, וועגן שיינדל דער לאַנגער:

— נו? איז מען ניט קיין בעזומשאַסטנע מענטשן, אַז אפילע אַף

האַנאַע צו האָבן אַ פאַר שאַ אום יאָנטעוו איז מען אויך ניט באַ זיך

אין די הענט...

איז וואָס זאָל שוין זאָגן פענעק? — עס פאַסט נאָך, אַז פונקט

דענסטמאַל, ווען אין „הויז“ וועט מען זיך אַ נעם-טאָן באַוויינען דעם

שטארבענדיקן פאטער, זאל יוסדאָעל דער שניידער פלוצלינג זיך אַרײַן-
שטעלן מיט דער קנאָטנדיקער בסורע:

— נאָט... כ'האָב איך אָפגעבראַכט אייער פענקס גאַרניטורל...
און וויינען האָט מען אָנגעהויבן אין „הויז“ דאַפּטע אין יענעם
טאָג, ווען מע האָט באַ זיך דערזען אזא געהויבענעם „מעוואַקער-כױ-
לעניק“, ווי שאַוול — ניט גאָר שטאַרק צו וויינען, אָבער דאָך... בױ-
האַט דאָן געפּרעגט, פאַרקנדיק באַם אויוון:
— מיט וואָס איז אַ געווייזשער געוויין בעסער פון אַ קאַפּ-
צאַנישן?

— אַלע האָבן געשוויגן, בױ אַליין האָט געענטפּערט:
— ווי זאָגט דאָס ראַכמיעל דער שוסטער: „אַ גױז האָט פאַדוואָינט
פענצטער, דעריבער הערט מען ניט זיין נעפּיך איגדרייסן.

2

באַד גאָד שאַוולס אוועקפאַרן זיינען אַלע — די מוטער, שױנדל
די גרויסע, יױנע, שאַלעם, — דאַפּטע געווען לעבעדיק-צופרידן, אופ-
געדוולט ווי נאָך אָפּשליסן אַ גוט געשעפט. מע האָט צעלייגט
שאַוולען אַה טעלער:

— ער איז געקומען רײדן וועגן דער ברויערײ...
— וואָס-זשע דען?
— מע האָט עס דען באַד ניט באַמערקט?
— דער אַלטער יױנעסן האָט אים אומיסטן צוגעשיקט...
— האָט מען דאָך טאַקע גוט געטאָן, וואָס מע האָט אין „נאַסטינע“
ניט געמאַכט מיט אים קיין לאַנגע שמועסן.
— יױנע האָט געזאָגט:

— דעריקער, וואָס מע האָט אים באַד אַרײַנגעפירט צום טאַטן.
שױנדל די גרויסע — פאַרטראַכט, זייער טרויעריק:
— ער האָט אַ סוף געגעבן, ווי דער טאַטע זעט אויס אין בעט —
איך מױן טאַקע: שאַוול — איז ער גלייך געוואָרן אַלע קאַלירן...
פאַר קיינעם פון זיי איז קיין סאָד ניט געווען: שאַוול איז געוואָרן
„אַלע קאַלירן“. פאַשעט, ווייל ער האָט גלייך דערזען — וועגן דער
ברויערײ וועט ער איצט ניט קאָנען רײדן. אַלע האָבן זיי דאָס גע-
וואָסט, און קיינער פון זיי האָט קיין טראַכט ניט געטאָן, אז מיטן
פאַטערס טױט-קראַנקן אויסזען האָבן זיי איצט געהאַנדלט, געמאַכט
געשעפט. פאַרקערט, אַלע זיינען געווען בױגאָר קאָנטעט פון יױנעם

איינפאל: שפילן מיט שאוולען אין אן אפענער קארט, אים זאגן שוין מיט דעם אליוו, וואס מע פירט אים גלייך אריין צום פאטער: „ביסט דאך געקומען ריידן וועגן דער ברויערין, איז נא, רייד...“ אלע זיינען געווען צופרידן, וואס דאס האט אופגעטאן יונגע, דער עלטסטער זון, וועמען סע וועט אויסקומען צו פירן ווייטער די געשעפטן — אויב אזוי איז גוט: פאראן אפ וועמען זיך צו פארלאזן. אלע האבן ניט אראפגעלאזט די אויגן פון יונגע, ווי פון א ווייטלינג, דערהויפט — שאלעס: ער האט, קוקנדיק אפ יונגע, א מאך געגעבן עטלעכע מאל מיט גרויס געפיל:

— גיממ... גיממ...

די מוטער האט א זיפן געטאן:

— קינדערלעך, קינדערלעך!..

זי האט שמענדיק מוירע געהאט, אז פאר צופיל צופרידנקייט שטראמט גאט, ווער שמועסט נאך, ווען מע האט אזא קראנקן אין „הויז“, ווען מע ציטערט אזוי איבער אים...

אזוי איז טאקע געווען:

פארנאכט איז מיטאמאל דעם פאטער געווארן ערגער.

3

פארנאכט האבן לעבן פאטער, ווי אלע טאג, זיך געפארקעט דער דאקטער מיט מוני דעם לאנגן. דאס מאל האט דער דאקטער זייער לאנג זיך געבעריעט מיט אלערליי מינים קאמעטארים און נאָרניט ניט געקאנט מאכן. דעם פאטער — דעם קלומעק פון הויט און ביינער — האבן שוין ניט געקלעקט די קויכעס אפ אריבערצוטראגן די אומגעדייערע ווייטעקן. ער איז אפ א פאר מינוט געבליבן אין כאַלאַשעס. דער דאקטער האט געמוזט אופהערן. אין „הויז“ האבן אלע א וויין געטאן. שיינדל די גרויסע האט פארבראכן די הענט, א ציטער געטאן מיט די ציין, ארופגעכאפט פון פרומקייט וועגן א שארף אפן קאפ. די מוטער האט זיך קוים פארשעפט צו זיך אין שלאָפּצומער, געד בליבן ליגן אן קויכעס אין איר בעט, אלע רעגע געשיקט פון דארט פרעגן, וואס הערט זיך. מוישע דער קאסיר האט געזאגט צום אריינגעקומענעם יעשיע פריידעס:

— אזוי שלעכט איז נאך ביזוהער ניט געווען.

מוני דער לאנגער איז געווען זיבער:

— שולדיק זיינען דא דעם דאקטערס פינגער.

מוני — א מענטש, וואָס איז, זוי באַשאַפן געוואָרן אַרומצו-
טשאַפן מיט זיינע לאַנגע פינגער אלערליי מאַשינעריעס. לויט זיין
מיינונג ליגט באַם מענטשן די כאַכמע ניט אין קאָפּ, נאָר אין די הענט.
אזוי זאָגט ער טאָקע:

— באַ איינעם איז די האַנט אַ קלוגע, באַ אַן אַנדערן — אַ נאַר.
זיין מיינונג וועגן דעם דאָקטער, דעם שטאַלטנעם מיטליאָריקן רוס,
וואָס קומט אַלע פאַרמאכט צום פּאָטער:

— אַוואָדע אַ ווילדער דאָקטער, נאָר וואָס-זשע דען? — זיינע
הענט טויגן אַר פאַפּאַרעס... לאַפעטעס...

אויך איצט איז מוני געווען זיכער:

— שולדיק איז דאָ נאָר דעם דאָקטערס „שווערע“ האַנט.

נאָך אַ צווייטן לאַנגן אומזיסטיקן בעריען זיך זיינען דער דאָקטער
מיט מוני דעם לאַנגן ווידער אָן גאַרניט אַרויסגעקומען פון פּאָטערס
צימער. דער דאָקטער — אַ פאַרשוויצטער, מיט פאַרקאָשערטע ווייסע
אַרבל, מיט צעשוויכערטע האַר אָפּן קאָפּ, מיט אַ בליץ אין די אויגן,
מיט אַ רשנע מעשונגעס אַרום אָפענעם מויל. מע האָט גערעדט צו
אים, האָט ער ניט געענטפערט. מוני איז נאָכגעגאַנגען דעם דאָקטער
פונדערויטן מיט אַ מינע פון אַ מענטשן, וואָס האָט עפעס צו זאָגן, נאָר
די צונג איז באַ אים אין גאַלעס. דעם דאָקטער האָבן אין גרויסן זאַל
אַרומגערינגלט שיינדל די גרויסע, יוינע, שאַלעס, אַלע איבעריקע
קינדער. פון קיך זיינען אַלע דינסטן אַזש אַרײַן אין עסציימער. זיי
האַבן דאָרט געפרעגט באַם אַרויסגעקומענעם מונין:

— נו? וואָס הערט זיך?

מוני האָט צוערשט געשוויגן, אַרויסגעלאָזט דורך זיין לאַנגער נאָז
די פאַרטראַכטע קלאַנגען:

— טגן!.. טגן!..

דערנאָך האָט ער געזאָגט וועגן דאָקטער:

— זען ער לאָזט מיך צו, וואָלט איך אַרײַנגערוקט דעם קאַטעטאָר
אַ קאַפּעלע טיפּער און שוין...
מינין האָט מען געפרעגט:

— פאַרוואָס זאָגט איר עס ניט דעם דאָקטער?

מוני האָט געענטפערט — זוי זיין טעווע — ניט געכאַפט, נאָר
זייער בייזלעך:

— פונדערויטן ווייסט איר, אַז איך האָב עס אים ניט געזאָגט?

ווייזט זיך ארויס: ווען מוני האָט עס באַם קראַנקן אין צימער
געזאָגט צום דאָקטער, האָט יענער זיך גלייך אָנגעצונדן:

— „איריאָט!“ ...

— „איך האָב איך וויפל מאָל געזאָגט!“

— „דער קאָטעמאָר שפּאַרט זיך שוין אָן אין ווענטל.“

— „ווייטער קאָן מען אים ניט שמופּן.“

— „דאָס ווענטל איז דאָך ניט פּון אייזן.“

מוני האָט דאָן ניט פּאַרשטאַנען:

— ריישיש, וואָס היצט ער זיך אזוי שטאַרק — טאַקע דער

דאָקטער...

ער האָט געהאַט דעם דאָקטער צו ענטפּערן:

טאַקע ווייל דאָס ווענטל איז אינווייניק ניט פּון אייזן... קאָן זיך

עס דאָך אַכיסל פּאַדאווען...

טאַקע דערפאַר זעט איצט מוני אויס, ווי איינער, באַ וועמען די

צונג איז אין גאַלעס.

אין וואָס זאָל טאָן פענעק, אַז ער איז קימאַט פּון געבוירן אָן אַזא

אומגליקלעכער מענטש, פּון קינדווייז אָן געשטראַפּט מיטן וויסטן

גרויסן כּינשעס זיך צוזוקוקן צו מענטשן און דערביי פּאַהגעסן, צי ער

אַליין לעבט אָף דער וועלט, פּאַרגעסן אַפּילע אָן יענע וויכטיקע צאָרעס,

וואָס ס'איז פּאַשעט יעדן מענטשנס כּויוו אָן אופּהער זיי צו געדענ

קען — אָנשטאַט צו מראַגן איניגעם מיט שוועסטער-און-ברידער די

גרויסע יעסורים, וואָס דער פּאַטער, געבעך, ראַנגלט זיך מיטן טויט,

איז ער נאָר שטאַרק באַשעפּטיקט מיט ניט אַרויסלאָזן אַרום זיך קיין

נעם פּונעם בליק, זויגט איין די אויגן אין יעדערנס פּאַנעם, האַלט

אַטראָט באַם דערגיין דעם סאָר:

— וואָס פּילן מענטשן, ווען זייער אָן אייגענער הייבט שוין אָן

טאַקע מאַמעש צו שטאַרכן?.. אָף דעם רעכטן עמעס...

4

אין גרויסן זאָל, זעט פענעק, וויל מען פּונעם דאָקטער, ער זאָל

שוין אַמאָל אופּהערן צו שוויגן — ער וועט אַמאָל ענטפּערן, צי ניי?..

מע רעדט דאָך צו אים קלאָרע דיברויס:

— גיכער שוין, זאָגט...

— וואָס דאַרף מען איצט טאָן?

דעם דאָקטערס אונטערגעהויבענע אַלסלען, זיינע צענומענע הענט
זיינען איידעם, אז ער איז איצט דער אומגליקלעכסטער מענטש אין
דער וועלט. זיינע אַלע קענטענישן מיט זיין גאנצער דאָקטעריי, איז
אים פּלוצלינג לאָרד געוואָרן, טויג אַר קאַפּאַרעס — אזוי דוכט זיך
פענעקן. אזוי זעט טאַקע דער דאָקטער אויס, ווי איינער, וואָס
ווייל זאָגן:

— נעמט מיך און וואַרפט מיך אַרויס...

איצטיקס מאָל — אזוי מיינט פענעק — וואָלט דער דאָקטער גע-
ווען צופרידן, ווען מע האָט אַר אים ראַסמאַנעס און מע לאָזט אים
אַפּ, ער זאָל זיך וואָס ניכער קאָנען אוועקפאַרן צו זיך אהיים, קעריי
ער זאָל דאָרט איינער אליין באַקלאָגן די פיל יאָרן, וואָס ער האָט
אומזיסט געפאַטערט אַר זיינע ווייסע אומנוציקע קענטענישן.
ס'איז מאַמעש צו זען — אים ליגט שוין אפילע ניט אין קאַפּ דאָס
גאָלדענע פינפערל, וואָס ער נעמט אַלע וואָס פאַרן „ווייט“, ער איז
גאַרניט אזא מענטש, ער זאָל אַמאָל אַר אַ גאָלדן פינפערל ניט קאָנען
אַ שפיי טאָן. ער הערט ניט, וואָס מע רעדט צו אים, און בעט מוני
דעם לאַנגן:

— זייט אזוי גוט, טוט אַ קוק צום גאַנצן, צי דער פּורמאַן איז
שוין דאָ מיט די פּערד.

פענעק האָט שוין אַר אים אפילע אביסל ראַסמאַנעס און וואָלט
גרייט געווען אים העלפן זיך פונדאָנען אַרויסדרויען. האַפּטע איצט
איז דאָס „הויז“ ניט קיין מינדסטער באַלן אים אַפּצולאָזן. באַ אַלע
זיינען די אויגן גאַספאַרטערט, באַ שיינדל דער גרויסער — אויך.
זי טוט די אויגן אַ ווייט-אַפּ, באַקומט אויך אַנגעצונדענע באַקן, זייער
גרויסע גאָלעכער — זי וועט לייטערן די וועלט:

— איצטעראַ — פרענט זי באַם דאָקטער — קלערט איר וועגן
אוועקפאַרן?

— איצטעראַ קאָן אייך גאָר איינפאַלן אזא געדאַנק?

זי רעדט איצט אזוי היציק, ניט ווייל דער קראַנקער איז גראָד
איר פאַטער, גאָר ביכלאַל, ווייל אַר דער וועלט טאָרן אזוינע אומגע-
לומפּערטקייטן ניט זיין — זי איז דער לייטשיקייטס אַהוואָקאַט. זי
פאַרנעמט ניט פונדעסמוועגן, אַר דער דאָקטער איז אַ געלעחנטער
מענטש, אַ באַזונדערער, טאַקע דערפאַר איז אויך באַזונדער צוגע-
קליבן דער „כייילעק“, וואָס זי טיילט אים אַרוין:

— איבערלאָזן אזא קראַנקן איינעם אליין אין די שווערסטע מינוטן?

— דאָס איז דער יוישער פון אַ געבילדעטן מענטשן?
דאָ „פאָרט“ זי אַוועק אַף איר שטוינגער — פאַרזיכערט דעם דאָקטער, אז זי איז ניט אויסן באַליבטע אים צו באַליידיקן, אזא זאך קאָן איר אַפילע ניט אַרומקומען אַפן געדאַנק, זי וואָלט נאָר אַ באַלן זיין, דער דאָקטער זאָל אזוי גוט זיין און איר געבן צו פאַרשטיין...
פענעק איז קימאט זיכער: אַטראָט וועט זי אַרויס מיט איר:
— וווּ איז דאָ די פּסיכאָלאָגיע?

אים ווערט דערפון לאַנגווייליק. צי וואָלט ניט געווען אַ פּלאַן, אז דאָפּקע איצט, ווען אלע זיינען אין זאל פאַרנומען מיטן דאָקטער, זאָל פענעק שטילערהייט זיך אַרײַנגאַנווענען צום פּאָטער אין צי-מער?

אזוי טוט ער טאַקע, נאָר זייער געהיט, קיינער זאָל ניט דערזען — פּאָליעק מיט בליומען, אָן זיי באַמערקן נאָר, ווי ער גאַנוועט זיך צום פּאָטערס טיר, דערציילן זיי באַלד שיינדל דער גרויסער מיט יוינען, און יענע טרייבן פענעקן אַוועק. זיי זאָגן דאָן צו אים:
— גיי אַוועק...

— די רענע.
— דער פּאָטע הייבט אָן צו וויינען, אז ער דערזעט דײַך...
נאָר איצט זעט קיינער ניט, ווי ער שאַרט זיך אַהין צו דער טיר. ער עפנט די טיר זייער געהיט — אזוי שטיל, עפענען אַ טיר, ווי פּעד ניק, קאָן קיינער ניט, ער מאַכט נאָך זיך די טיר צו נאָך מער געהיט — ער איז איינער אליין באַם פּאָטער אין צימער.

5

באַם פּאָטער אין צימער זיינען אַף אלע דריי פענעמער אַדאָפּנער לאָזט די שטאָרן — געלבלעכע, דינגעפּאָלדעוועטע.
אין בעט ליגט אַ גלומעק, טוט זיך קימאט קיין ריר ניט — אַ בינטל גלידער, שיקערפּאַרמאַלעשט פון גרויסע ווייטעקן, אַ וואַקסן פּאָנעם מיט האַלב-צוגעמאַכטע, דרעמלידיק געלאָשענע אויגן. אַף אַ רענע טוען די אויגן פּלוצלינג זיך אָן עפּן, זייערע שוואַרצעל בלייבן אַוּף, דערזענען פענעקן איינעם אליין אין ווינטל, דערבליקן זיך ביז

ניכטער-קלאָרן געדאנק, שליסן זיך צוריק צו — און אָט האָסטו א פראגע וועגן איינעם, וועמענס אלע וועגן זיינען געענדיקט:
— איז וואָס קען זיך איינשמעקן דער בליציק-קלאָרער געדאנק פון אזא איינעם?

א האַרבע פראגע, א שווערע כּיז גאָר — פון יענע, וואָס קאָנען פארומערן דאָס לעבן, און נוצן וועלן זיי ברענגען יעפישער אַפן שפינדל מעסער. דאָ דארף מען קיין נאָר ניט זיין, פאַשעט ענטפערן:
— לאָז מיך געמאָך.

גאָר פענעק איז גראָד ניט דער, וואָס זוכט פאר זיך גרינגע לע-כערלעך. ער ווייס אליין ניט, ווען האָט ער זיך צוגעוויינט צו סמאָקען דאָס לעבן, ווי א צוקערקע — עס מעג זיין, ווי ביטער. ער סמאָקעט מיט האַנאַע. ניט ער איז עפעס אויסן מיט זיין אַריינקוקן אין אימלעבן שפאַלט. עס קוקט זיך פון זיך. רעגעס קאָנען ניט זיין ניט זיס און ניט ביטער, ווען זיי בלייבן אופגעוויילט אפן זיקאַרן. פענעק האָט האַנאַע דאָפּקע פון וויקלען רעגעס אפן זיקאַרן, אזא מענטש איז ער — נוצן אפן שפינדל-מעסער איז פאר אים אויך א זאך. אין דעם זינען האָט אים קיינער ניט געצאָקעט — ער בלייבט זיצן פארשטאַרבן, קימאַט אָן אַטעם און ווארט, דער פאַטער זאָל נאָכא-מאָל א בליציק-קלאָרן בליק טאָן.

די שטאַרן גילדן זיך מיט אלע זייערע דינע פעלדלעך, שלינגען די לעצטע זונען-שיין, לייכטן, ווי ברענענדיקע. ארום שמיילן בעט שמעקט מיט טערפענטין, מיט וואלעריאז-טראָפן.

אף דער-זייט שטאַרן, צווישן בלאָוולעכע אייל-פאַרכיקע ווענט, זשומעט א פליג — די ערשטע פארפייסענדיקע פליג. פענעק הערט זיך איין: אף זשומעריי פון פליגן האַלט ער זיך פארן גרעסטן מיוון... פאראן פליגן, וואָס זשוזשען דיר גלאט אזוי אין דער וועלט אריין... דאָס זיינען מערסטן זייער יונגע סמרטעמפלעך, ניט קיין פליגן... פאראן אָבער אַנדערע בעקאוועדיקע, שוין דאָפּקע ניט קיין פוסט-און-פאסט ניצעס, צום ביישפּיל, די ערשטע פארפייסענדיקע פליג דאָ, באַם פאַטער איז צימער — א היפשע, א פרום-שוואַרצע — פענעס אויגן קוקן איר נאָך; זיין געפיל צו איר — ווי צו עפעס א וואַזשנעם פילאָ-סאָף, וואָס וואַלט דאָ מיט שטיל פארטראַכטן זשוזשען געהאַלטן איין זיין דערמאָנען דעם קראַנקן:

— צי האסטו געלעבט טאפלע אה אן עמעס?

— אונדע האסטו געלעבט...

— וואָדען? ... האסטו נים געלעבט? ...

— אזא און אזא ביסטו געווען...

— א גוויר...

— אזוינע און אזוינע געשעפטן אין גענט...

— אזוינע און אזוינע קינדער לאָזטו אַף דער וועלט...

— פענעקן — אויך... אַט זיצט ער, פענעק...

ניין, פעל...

פענעק אליין מיינט שוין:

— א ביוע-בעוואָיען!

געקומען איז ער אַהער זיצן א קאָפּעלע לעבן פּאַטער, און טראַכטן
טראַכט ער דאָ נאָר וועגן א פּליג. ער, פענעק, איז א פּלוידערזאָס און
שוין... דאָך איז די רעגע אן אקשן און וויקלט זיך אפן זיקאַרן — דאָס
וועט פענעק געדענקען:

— באַ געוויסע אומשטענדן קען מען עפעס רעדוהערן אויך אין

זשומען פון א פּליג.

אינעם זשוזשען פון דער פּליג, אזוי דאָכט זיך אים, הערט ער
איצט מאָדנע קלאָר:

— „געלט נעמט מען אין אומאַן“... „געלט נעמט מען אין אר-

מאַן“...

דאָס איז אַ מייסע פון צוריק מיט עטלעכע יאָר: פענעק, קוים
פינף יאָר אַלט, האָט געפרעגט: „טאָטע, וווּ נעמסטו אזויפיל פעקע-
לעך געלט?“ דער פּאַטער האָט געענטפּערט: „אין אומאַן, קינד.“
פענעק איז אוועק מיט אַדער ניס אין קיך, דאָרט האָט מען עס אופ-
געבאַפּט, אָפּטמאָל געפרעגט באַ אים, „פענעקל, וווּ נעמט מען געלט?“
און געוואַרט אַף זיין „כאַכמע“ — „געלט נעמט מען אין אומאַן“...
איצט הערט ניט אַזא צו זשוזשען מיט אַדער „כאַכמע“ דאָ אין צי-
מער די פּליג:

— זשוזשען... אין אומאַן נעמט מען געלט... געלט נעמט מען אין

אומאַן...

ניין, פון דער פּליג איז ניט אויסצוהאַלטן — פענעק זשטעלט זיך
פאָמעלעך אַף אַ עיכיל: ער וויל כאַפן די פּליג, איר אָפּרייסן די
פּליגל, אָדער פּאַשעט זי האַרנגענען, זי אַרויסוואַרפן פונדאַנען און

פאָטער, פענעק קריכט ארום אפן שטול זייער שטיל — אונטער זיינע פיס טאָר איצט דער שטול ניט אַרויסגעבן קיין מינדסטן סקרום. דאָך, ווי פענעק איז ניט געהיט, טוט זיך אונטער אים דער שטול אַ וואַסל דאַפּמע אין יענעם אוינגעליק, ווען ער שטרעקט אויס די האַנט אַף אַ כאַפּ צו געבן די פּליג... נעכטיקע טעג — די פּליג האָט ער ניט געדאַפּט; זי האָט זיך אים אַרויסגעגליטשט, די מאַמוזערעס, סאַמע פון אונטער די פינגער. דאָ איז עס געשען: דער שטול אונטער אים האָט געגעבן אַ קלאַפּ, דער פּאָטער האָט נאַכאַמאָל אַ בלוידקלאַרן בליק געטאָן, דערוען פענעקס „מעלאַכע“ דאָ אין צימער, אַ קרום געגעבן זיין וואַקסן-פאַרכאַלעשטן פּאַנעם, צוריק צוגעמאַכט די אויגן. פּעד נעק האָט דערפּילט ווי ביליק ער האָט אין יענער רעגע געקאָנט אויס-זען באַם פּאָטער. ער איז געווען גרייט זיך אַפּצועסן לעבעדיקער-הייט:

— ט'האַסטו דיר!...

היינט גיי זיי וואו בעדיע, קלער יענעם אור, וואָס דאָ איז געשען — סאַכאַקל האָט דאָך ער, פענעק, געוואָלט האַרגענען דאָ אין צימער ניט די פּליג, נאָר די „באַכמע“: „געלט נעמט מען אין אומאַן“...

6

אַן אַלערנעניש פאַר פענעקן — זאָל ער פון היינט אָן וויסן און געדענקען:

— ניט אלע „איטווייניקסטע לייטשיקייטן“ קאָנסטו אַרויסווייזן פאַר דער וועלט... אַביסל „לייטשיקייטן“ באַהאַלט דיר פאַר זיך אליין...

אַט, לעמאַשע, קאָן מען אים היינט-מאָרגן אַפּברענגען אין „הויז“ אַריין זיין נייעם גאַרניטור — פּונקט דענסטמאַל, ווען דער פּאָטער וועט האַלטן באַם שטאַרבן... איז גיי זיי אַ בעדיע און קלער יענעם אור, אז די געשיכטע פון דער מייסע איז אזוי און אזוי — דעהיינע, „שמועל דער אַרבעטער“, „פייסע דער פאַרמאַש“, „דער רויטער צאָלעק“, „יוסראַעל דער שניידער“, „אַ הויסאַפּע אַף סכירעס“ א. א. ז. און וו... ניין, מייכל... מער וויל פענעק קיין נאָר ניט זיין... ער נעמט אָן דעם ישטאַרקסטן באַשלוס:

— אויס מיטן גאַרניטור און שוין.

— נאָך היינט מוז נעמען אַן עק.

— טאקע באַרד!

אין יענעם פארנאכט:

פענעק איז אריינגעקומען צו ייסראָעל־שניידער אין שטוב, געד
טראָבן דאָרט אַ נייע פייסע דער „פארטאָמס“, ווייזט זיך ארויס,
האָט נאָך באַטאָג, באַם פרעסן, פארברענט מיטן הייסן אייזן עמע-
צנס אַ קאָפּאָטע און געמאַכט אַ שווייג. ערשט איצט האָט מען זיך
געכאַפּט. די שטוב איז געווען פול מיט קריגעריי—הייסע משאָהטריי
קע קריגעריי, ווי די אָנגעגליטע אייזנס. אופגעזאַטענע אויגן, אפילע,
אז זיי האָבן אַר פּעמען געקוקט, האָבן זיי אויך ניט געוואָסט וועמען
זיי זעען. צווישן די הענגעטריקע האַלכדאָויסגעפארטיקטע אַרבעטן האָט
פענעק דעהען זיין גאַהניסור שוין קימאַט אינגאַנצן אַ פאַרטיקן —
בלויז איין אַרבל איז נאָך ניט איינגעפּעסטיקט, הענגט לויכט אַר
ווייסע פאַרסטריגעס. פענעק האָט זיך דאָרט וואַועגעשטעלט מיט די
פלייצעס צום גאַרניטור, הינטן־ארום געפרוּווט אַ צי טאָן פאַר אַט
דעם אַרבל. דער אַרבל האָט זיך נאָסגעשעבן. נאָך אַ צי, אַ מער שטאַר
קן — דער אַרבל איז אַן אָפּגעריסענער באַ אים אין האַנט... אויב
אזוי איז גוט... זאָל מען דאָ אין שטוב זיך נאָך אַ קאַפּעלע קריגן...
ער האָט דעם אַרבל בערייש אַרונטערגערוקט צו זיך אונטערן דעקל,
זייער שטיל זיך אַרויסגעגליטשט פונעם שניידערס שטוב. איצט איז
בלויז געבליבן די פּראַגע:

— וווּ טוט מען אהין דעם אַרבל?

דאָס בעסטע אָרט אַר צו באַהאַלטן דעם אַרבל איז געווען שמועל
דעם אַרבעטערס אַלקער. פענעק האָט זיך געשלאָגן מיט דער דייע:
— גיין אהין?

טאָקע דאָ, ביים ער האָט זיך געלאָזט אהין גיין, האָט ער דער-
זען, ווי מע לויפט פון די הינטערגעסלעך צו דער פאַרנטיקער גאַס צו.
ער האָט געשעבן אַ יאָג גלייך מיט אַלע, שמיין געבליבן גלייך מיט
אַלע, דעהערט אַ געוויין. ערשט איצט האָט ער דערזען:
— ס'איז לייע און צירל...

ביידע גייען אַהער, האַלטן זיך אַרומגענומען און וויינען ביידע—
פאַשעט־האַרציקע און וואַכעדיקע, ווי די יאָרן, ווען זיי זיינען געקור
מען אַר דער וועלט, ווען מיכאַעל לעווין האָט ערשט געפרוּווט אָנהיי-
בן ווערן רייך, ביידע האָבן ניט געהאַלטן קיין דינסטן, זיך אופגע-
פירט, ווי קאַפּעאַניס, ביידע האָבן ניט געוואָלט וויסן פון די געוויי-

בענע פארנאנדקעם, וואָס מע האָט איינגעפירט אין „הויז“, געוואָלט
מאָן פּאָשעט, וויינען אין גאָס אזוי, אז אלע זאָלן הערן...
פענעק האָט מיטאמאָל פּאָנעסן אָן דעם אַהבל, וואָס ער האָלט
ארונטערגערוקט אונטערן רעקל, זיך דערשראָקן — ער איז אָן אָטעם
אווועגעלאָפּן אַהיים א קוק געבן, וואָס טוט זיך מיטן פּאָטער.

ווייזט זיך ארויס:

דער דאָקטער איז טאָקע ניט אוועקגעפּאָרן. מוני דער לאַנגער איז
אויך דאָסמאָל ניט אוועקגעפּאָנען אַהיים עסן וועטשערע, כאָטש מע
רופּט אים „טרייפּענע קישקע“ פּאַר זיין ליבע צו עסן אַקעגן נאַכט אַ
האַלפּלייטל, — ער האָט אַפּניך עפעס איבערגעכאַפּט פּון פּאָרנט אין
וואַכערדיקן עסציימער. פּון דער גוראלניע איז געקומען אַפּאָרן שיינדל
דער גרויסערס מאַן, בעריש — וויבאַלד צום שטאַרבנדיק־דאָנקן
שווער זיינען שוין אַראָפּגעקומען אלע אויסגעבענע קינדער, איז זאָל
מען זען, אז צווישן זיי געפינט זיך אויך ער — אין דער נייטיקער
מינוט האָט ער פּונדעסטוועגן ניט פּאַרשפּעטיקט.

בערישעם נאָמען אין „הויז“:

— „דער קאַלטער איידעם“.

דאָס מאָל האָט ער טאָקע אזוי אויסגעזען:

אַ מעפּונעק מיט באַהאַלמונגע הענט אין די פּאַשן, אַר אַזויפיל אַ
„באַזונדערער“, אז פּון אלע אין „הויז“ פּאָדערט ער שוין אַפּילע ניט
קײן קאָועד (אנדערש וואָלט ער זיך אופּגעפירט מיטן אַלטן ווינער־
סענען, מיט שאַולען, מיט וועמען ער קער זיך אָן קרויוויס פּון ווייבס
צאָד). פּונעם שווער האָט ער פּונדעסטוועגן (פּונקט ווי זיינעסן און
ווי שאַוול) געהאַלטן — אַ יוד מיט אַ גוטן קאַפּ. ער האָט אין גרויסן
זאָל גערטרטט וועגן דעם שווער מיטן דאָקטער, דעהגרייכט מיט זיין
„פיר־שפּראַכיקער“ באַלעזנדיק אַזש צו דאָקטעריי. פענעקו האָט זיך
געהאַכט: בעריש און דער דאָקטער באַרימען זיך מיט אויסריידן פּאַר־
שיידענע טשיקאָוע ווערמער.

נאָך האָט זיך פענעקן געהאַכט:

איידער בעריש איז אַהער פּון דער גוראלניע ארויסגעפּאָרן, האָט
ער פּריער זיך געגעבן אַ מעיאַשעווי ניט מער און ניט ווייניקער, ווי
מיט זיין עִלמער־עלמער־זיידן דאָויד האַמעלער. יענער, אַפּאַנעם, האָט
עס געפּאַסנט אזוי ווייך — פּאַרט אַ מעלעך:

— „צו די דארפסט צופאָרן?“

— „אוןאדע“...

— „ביסט דאָך אן איידעם“...

7

ארום עלף אזייגער אינאָונט וויז דער דאָקטער באַנייט אַרײַן צום פּאָטער אין צײַמער, ווידער זיך גענומען בערײַען מיט אַלעחלײ מינים קאָמעטאָרס. אונטער דער טיר וויז מען נעשטאַנען מיט פּאָחוויינמע אויגן, מיט פרומע געהאַנגען, געהערט, ווי דער דאָקטער איז אופגע- רײַצט, שרײַט אָפּ מוני דעם לאַנגן, ווי אָפּ אַ פּאַשעטן מעשאַרעסל:

— באַלױאַן!

— ניט אזוי הויך!

— לאַזט אַראָפּ אַביסל נידעריקער!

— ניט אזוי פיל...

— אָט אזוי...

— אַביסעלע אָן אַ זײַט...

ס'האַט אזוי געדויערט אַ האַלבע שאַ און מער. עס האָט זיך דער- הערט דעם דאָקטערס הייזערױקלעך קאַל:

— נו אָט...

— זעט איר שוין?

— איצט נײַט...

אַפּ דער זײַט טיר האָט כּמען אָנגעהויבן שעפּטשען דעם „דאַנקען נאָט“, מע איז געלאָפּן אָנזאָגן וועגן דעם דער מוטער אין איר שלאָפּ- צײַמער. דער דאָקטער איז פּונעם פּאַטערס צײַמער ארויסגעקומען ניט פּאַר קײן גליקלעכער, געענטפערט זײַער זײַער:

— יאָ.

— סע גענאָגען.

— זײַער ווײַניק.

מוני דער לאַנגער האָט געענטפערט נאָך מער זײַער:

— אײַסעך... אַ פּאַר טראָפּן.

באַם דאָקטער האָט מען געפרעגט:

— וואָס-זשע טוּט מען?

דער דאָקטער, וויבאַלד ער האָט שוין געזען, וואָ ער וועט דאָ מוזן בלייבן די נאַטע נאָכט, האָט ער ניט געוואָלט אויסזען, ווי אַ צע-

קוועטשטע ייהענען; ער האט געזאגט, ווי א מענטש, וואס האט זיך לאכלוטן ניט פארלאָרן:

— מיר וועלן אים לאָזן אַפרען אקעגן א שאַ און וועלן פֿרויזן גאַכאמאָל.

ארום האָלב איינס באַנאַכט האָט דער דאָקטער באַם פּאָטער אין ציימער זיך געפרוּווט בעדיען באַנייס אַ קאַן. ס'האָט ניט געהאַלפֿן. מע האָט מיט שטילן געווייזן זיך פֿארזאמלט אין שרייב־צימער, אייניגעם מיט מוישע דעם קאָסיר און מיט אַרן יאַנקעלעס אין קאַן. מע האָט דורך דעפעשן אַרויסגערוּפֿן דריי דאָקטוירים פֿון אומאַן. דאָס גאַנצע „הויז“ איז דהֿרכױס געווען באַלויכטן. די פֿאַראַר־מירן — אָפֿן. ס'האָט זיך געדוכט: עס הױכט זיך אַן אַ נייע וואָך. נאָך האָט זיך געדוכט: אלץ, וואָס אין „הויז“ געפינט זיך, וועט באַלד ווערן העפּטער — יע־דערשד וועט קאָנען אַרױינקומען און זיך נעמען, וואָס אים גלױסט זיך. קױנער האָט זיך ניט געלױגט שלאָפֿן. פענעק האָט מױרע געהאַט זיך אױסצוטאַן. זיך געהױט צו בלױבן אױנער אַלױן אין אַ צױמער, וױל טאָמער מאַכט זיך, ער ווערט אַנשלאָפֿן און פֿאַרשעפּטיקט פֿונקט דאָס, וואָס פֿאַרשעפּטיקן טאָר מען ניט. ער איז דאָך ערגעץ אין אַ וױנקל האַלב־זױצנדיק אַנשלאָפֿן געוואָרן, זיך אומגעכאַפּט פֿאַרטאַגן מיט טרויען טאָג־ליכט, דערהערט לױע־צירלס צעבראַמענע קױלעס, זיך קױמאַט דערהפֿרייט, וואָס זײ זױנען געקומען אין „הויז“... אַך יאָ, אַזרױ האַר־צױקע לױע־און־צירל — אַן זײ קאַן גאָר דאָ אין „הויז“ דער געוױן קױן געוױן ניט זײן און דער טרויער — קױן טרויער...

8

אינאַונט האָט יסראַעל דער שניידער געשיקט זאָגן שמועלן:

— וועסט האָבן די הױסאַפֿע, קום צוריק אַרבעטן, קום באַלד.

— באַלד?...

שמועל האָט אַ קוק געגעבן אַף זײן וױבל. דעם וױבלס שוואַצע

אױגן האָבן אַ קוק געגעבן אַף שמועלן. דאָס וױבל האָט געזאָגט:

— מיב וועלן זיך נאָטכאַכטן, מיכן מאַכן געבן ענטפֿעכ.

אינדערפֿרי איז פֿייסע דער „פֿאַרטאַמיש“ געקומען צו שמועלן אין

אַלסער. שמועלס וױבל איז אומיסטן אַרױסגעגאַנגען פֿון אַלסער אין

שטוב, קעדיי זי זאָל דאָרט קאָנען וועגן פֿייסען זאָגן:

— אז אפגעשמיסענעך אזו אן אכויסגעוואַכענע... עכ האָט שוין
 באַ מיכ דאָס עמעסע פאַנעם.
 פייסע האָט געבעטן, אזו שמועל זאָל אָן אים ניט גיין אַרבעטן,
 זיך געשוואָרן, אז ופון היינט אָן און ווייטער... טאָקע אָט:
 — איין נאָט איז אן איידעם...

ער האָט דערציילט, וויאזוי די פייסע איז געכטן געווען מיט אים
 און מיט ייסראָעל ידעם שניידער: מע האָט געזוכט דעם פארשוונדער-
 נעם אַהבל פון פענעקס דעקעלע — איבערגעקערט די שטוב; מע האָט
 אויסגעטרייסלט אַלע שטאַפן, די האַלב-פאַהטיקע קליידער — אויך.
 ער, פייסע, האָט געוואָלט העלפן זוכן אין קאמאָדע. ייסראָעל האָט
 אים פון דאָרט אָפגעשטויסן, אים געגעבן אַ רוק אָט אַהער אין דער
 זייט: „מע בעט דיר ניט“, „סע ביידע דיין אַרבעט — אי די פאר-
 ברענטע קאפּאַטע, אי דער אַהבל“, „ס'איז אומיסטן, מיינסט מעווייס
 עס ניט?“. ער, פייסע, האָט געפרעגט: „וואָס ווייסט מען?“ ייסראָעל
 האָט זיך צעשריען: „מע ווייסט, אזו דו ביסט יאדאכאָס מיט שמועלן“.
 ער, פייסע, האָט זיך גענומען צוריק צום נייען. ייסראָעל האָט אויס-
 געריסן באַ אים די אַרבעט, אים אָנגענומען פאַר אַ האַנט, אים צוגע-
 פירט צו זיין רעקל, וואָס לעבן דער טיר, אפן טשוואַק: „נא — האָט
 ער געזאָגט — פו זיך אָן און גיי זיך אַהיים... נאָר באַלד!.. איך דאַרף
 דיר מער ניט“.

שמועל האָט געפרעגט:

— נו און ווייטער?

פייסע האָט געזאָגט:

— נו און שוין...

שמועל האָט געפרעגט:

— נו, און ווו איז דער אַהבל — פון פענעקס דעקעלע?...

פייסע האָט זיך גענומען שווערן:

— זאָל מיך שוין אזוי ווייסן א קרענק... איך זאָל שוין אזוי איי-

ביק אין מיינע אויגן קיין שלעכטס ניט זען...

שמועלס ווייבל האָט געזאָגט:

— העכט אויס, פייסע, איך וויל מיט אייך ניט ביידן, איכ האָט

גיט פאכדינט. איך וויל אייך נאָכ פכענן: ווי שעמט איכ זיך ניט צו

זאָגן איצט שמועלן: „גיי ניט אן מיכ צו דעכ אכבעט?“ שמועל וועט

ניט גיין צו דעכ אכבעט אן צאלעקן, נאָכ אן אייך? ... אייך האָט עכ
אן דעכ עכר.

שמועל האָט געזאָגט צו פייסען:

— איך מיט דיר האָב גארנישט צו טאָן. גיי לעק ויסראַעל דעם
שניידער דעם אָבער.

פייסע איז אַוועק פון שמועל'ן מיט גארנישט. שמועל איז אַרויס-
געגאַנגען אַ סוף טאָן אין גאַס און זיך באַלד אומגעקערט מיט אַ
נייס.

— פייסע זוכט מענטשן, וואָס זאָלן זיך אַריינלייגן אין שאַלעם.
שמועל איז נאָכאַמאָל אַרויסגעגאַנגען אין גאַס, זיך אומגעקערט
צו זיך אין אַלעקער ניט אַליין — ער האָט געפירט מיט זיך נאָכע
אַלעטער מייטעסעם:

— נאָ — האָט ער געזאָגט צו זיין ווייבל — כ'האָב אים דיר גע-
בראַכט. ער זאָגט: ער ווייסט אַלעדינג אין באַסטאָווסע זאָכן... קוקסט
אים אָן? ער אַרבעט אין אומאַן — אַלט פּערצן יאָר און שוין אַ נאַנר
צער ווייסער.

איניינעם מיט זיינע נייע שטיינעל האָט נאָכע איצט ווי באַנייט
אַף זיך אַלע זיינע פּערצן יאָר, אזוי האָט זיך געדראַכט — אויך יפה
זיי, פון זיינע פּערצן יאָר, שמעקט מיט נייעם פּריישן יוכט.

שמועל'ס ווייבל האָט צו נאָכען געזאָגט:

— העכ נאָכ דו, גכויסעכ „ווייסעכ“ מיינעכ... אַנו, גיב נאָכ אן
אייצע, וויאָזוי באַוואָכנט מען זיך... דו ווייסט מיסמאַם, מעכ פון אַ
טויטן...

נאָכע, כאַטש ער האָט אַביסל צוגעשמיכלט, זיך געשעמט צו
קוקן אין די אויגן אַריין, פונדעסטוועגן האָט ער געענטפּערט גאַנץ
גלאַטיק:

— אַוואָדע ווייס איך. וואָס־זושע? דער שטריק באַ אונדז אַף
דער מעבל־פּאַבריק האָט זיך געצויגן קאַרגע צוויי כאַהאַשים, טאַקע
היינטיקן ווינטער. איר מיינט: ניט געווען קיין שטריקברעכער?...
שמועל'ס ווייבל האָט געזאָגט:

— העיהע! זע נאָכ אַ צינגעלע!

דאָ איז אַריינגעקומען פּענעק — אַריינגעלאָפּן בלוז אַף איין
רעגע, ניט געקלערט צו טרעפּן דאָ קיינעם אויסער שמועל דעם אַר-
בעטער מיט זיין ווייבל, געמיינט אַוועקלייגן באַ זיי דעם אַרבל פון

זיין גארניטערל און באַלד אוועקגעלאָפן צוריק צו די אומגליקן, וואָס אין „הויז“, צוריק צום שטאַרבנדיקן פּאַטער, נאָר אויסער שמועלן מיט זיין ווייבל דערזען נאָכען אין אַלקער און געבליבן שטיין בלאַסלעך-פארווונדערט, ווי ער וואָלט געטראָפן ניט אין יענעם הויז, ווזהין ער דארף דערצו נאָך האָבן אים האָ שמוליקס ווייבלס שוואַרצע אויגן, ווי אַן הענט, צוגעטוליעט צו איר שויס, זיך דערפרייט איבער אויס. דאָס ווייבל האָט וועגן אים גלייך אַ זאָג געמאָן צו נאָכען:
— ס'איז עכ, דעכ מאַזיק... עכ האָט אונדז די גאַנצע צייט גע- האָלפן.

פענעק האָט מוידע געהאַט — אָטראָט זועל זי וועגן אים זאָגן נאָך עפעס; ער האָט פון אונטער זיין רעקעלע אַרויסגענומען דעם נעכטן אוועקגעטוועטן אַרבל און אים אוועקגעלייגט אפן טיש. שמועל האָט געפרעגט זייער פארווונדערט:

— פון דיין נייעם גאַרניטור? ... ווי קומט ער צו דיר?

פענעק האָט זיך אַרומגעקוקט, צי מען מען אויסזאָגן:

— כ'האָב אים געכמן שטיל אוועקגעשלעפט.

שמועל:

— צו וואָס?

פענעק:

— טאַקע אומיסטן...

פענעק האָט געמיינט: אומיסטן, קערני איצט, ווען זיין טאַטע האָלט באַ שטאַרבן, זאָל זיין גאַרניטור ניט פאַרטיק ווערן, נאָר אויס- געטייטשט האָט מען עס: אומיסטן, קערני ייסטראָעל דער שניידער זאָל מיינען, אז דעם אַרבל האָט צוגענומען פייסע. שמועל האָט זיך אַזש געגעבן אַ דריי, ווי אַף אָטהייבן טאַנצן. ער האָט געפרעגט באַ נאָכ- קען:

— ווי זאָגסטו, הייסט עס באַ אייך אין אומאַן? „פירן אַ

שטריק“?

ער האָט אָנגעוויזן אַף פענעקן:

— אָט ווער ס'האָט מיר דאָ געפירט דעם שטרייק. ער איז אַ גר-

טער ברודער, דער קליינער.

ווייזט זיך אַרויס: פאַר נאָכען איז עס ניט נאָר קיין ניס — ער

ווייסט, אז פענעק האָט די גאַנצע צייט געטראָגן ציאַלעקן עסן, צאָ-

לעק אליין האָט אים דערציילט; ער ווייס אויך וועגן דער מייסע מיטן

געלט, וואָס פענעק האָט אַרויסגעגאָנוועט פֿון באַרעכס וועגן. נאכ-
דע האָט אַ טראַט געגעבן צו פענעקן און גאָר וואַזשנע, ווי מע טוט,
אפּאָנעם, אין אומאַן, אים דערלאנגט די האַנט, אַ רייך געגעבן מיט
אַ קינדערשן באַס:

— דיר זאָגן דעם עמעס? כ'האָב זיך אַף דיר גאַרניט געריכט,
זאָלסט טאָן אזאַ זאָך...

פענעק האָט דערהפילט: אַטראַט וועט נאכקע אויסלאָזן:

— „ביסטך פאַרט אַ נעגדיש יינגל“...

אויב אזוי, איז שוין בעסער, מע זאָל אים ניט לויבן...

ער האָט אפּגיך, קימאַט מיט קאעס, אַרויסגעשלעפט זיינע פינגער
פֿון נאכקעס האַנט און איז געשווינד אַוועקגעלאָפּן צוריק צו די אומ-
גליקן, וואָס אין „הויז“, צוריק צום שטאַרבנדיקן פּאַטער.

קאפיטל זעקס-און-צוואנציק

1

ווי ערגעץ א קאליקע אין די הינטערגעסלעך טראגט מען אים אָדער מע פירט אים צום „הויז“. פענעק וועט עס האָבן צו געדענקען קען — דאָס איז יענער טאָג, ווען אין „הויז“, ארום דעם שטארבנדיגן קן פּאַטער, געפינען זיך די דריי גרעסטע אומאַנער דאָקטוירים.

זון אין יענעם פרימאָרגן — פיל מער, ווי עס קומט דעם שפעטן פאַרזפייסעך—זון טשמעליעט, מעקט אויס אלע וועלמזייטן כּוין יעדער, וווּ איר ווייסער בלענדנדיקער פיוער מיינעט זיך און ברענט.

זוניק-פאַרטשמעליעט איז צום אלעם ערשטן געקומען צום „הויז“ לייביש — עליע דעם רימערס דרייצניגאָריק יונגל. עס רעדט זיך: „גע-קומען“ — לייבישן טראָגן אף די הענט אביסל זיין פאַטער, עליע דער רימער, אביסל זיין מאַמע כאַנעזגיטל. די זון ציט פון זיי ארויס אַ רייע, ווי פון פריש-געפרעסטע קליידער. ביידע באַגיסן זיך מיט שווייס — לייביש, כאַמש ער האָט נאָך פאַרפינטיגאָרן אופגעד הערט צו גיין, איז ער פונדעסטוועגן נישקאָשעדיק-שווער; אלע אין די הינטערגעסלעך זאָגן:

— אָ! ער האָט געזאָלט אויסוואַקסן אַ גיבער.

דערטראָגן לייבישן ביז צו דער הייסער זונען-שיין, וואָס פאַר גיסט לעבן „הויז“ דעם לינקן געשניצטן גאַנעק, האָט עליע דער רימער זייער שטאַרק פאַררייט זיין אונטערשטע ליפ אָן אַ זייט, ווי וועט טוט עס באַ אָפלייגן אַלערליי אַנדערע שווערע קלומקעס. געזאָגט האָט ער דאַפּקע ווייך-שטיל, ווי אַ מאַמע:

— נאָ, שוין פאַרלאָרן לעבן דיר אַ האַלבן טאָג, געלאָזט אַ פעל אינמיטן דרייען. וואָס נאָך זאָל איך דיר טאָן? אָפּגעבן דאָס לעבן? פענעק האָט פונקט דענסטמאָל זיך געהאַט אומגעקערט פון שמועל

דעם ארבעטערס אלטער, ווו ער איז פאָטער געוואָרן פונעם „געגאנג-
וועטן“ אַרבעט. לעבן „הויז“, אַף די זוניקע גאַנעק-טורעפּלעך, האָט ער
שוין נאָר געטראָפּן לייבישן מיט דער דימערקע — אַ מאָגערע יידענע
מיט אַן אויסגעביסן-פאַרקירצט לעפל אין דער געפאַקטער נאָז. מיט
איינעם אַז עק, וואָס אין איר ווייסן קאַפּ-טיבל, האָט די יידענע
אַרומגעווישט אַ האַרט איי אין צעבראַכענער שאַלעכץ.

— נאָ — האָט זי געזאָגט צו לייבישן.

זי האָט זיך פאַרקרוימט, זיך אַ קראַץ געגעבן זייער טיף אונטערן
קאַפּ-טיבל, אַ זיפּץ געמאַן:

— אוי, טוסטו אונדז!..

לייביש האָט דאָס איי אַרײַנגענומען אין האַנט דורך צוויי פינג-
ער, זייער לייכט, ווי איינער, וואָס האָט געזאָלט אויסוואַקסן אַ גיבער.
זיין אַטערע אַראָפּגעקאָזטע האַנט האָט ער אונטערהויבן זייער פאַמע-
לעך, אַ פאַטש געמאַן מיט איר אין פעסטן האַלדז-און-נאַקן, ווי ער
וואָלט דאָרט וועלן דערהאַרענען אַ פּליג. אין די הינטערהעסלעך
האַט מען געוויסט: דער דימער מיט דער דימערקע האָבן לעבן
לייבישן שוין אוועקגעלייגט מער קויכעס, ווי זיי האָבן — סע נאָר
קיין אַוולע ניט, וואָס טאַטע-מאַמע ווילן, אַז אַזוינס זאָל באַ זיי
שטאַרבן. לייביש אַליין האָט עס אויך געוויסט, דערהויפּט — איצט,
נאָכדעם ווי זיין טאַטע מיט זיין מאַמען האָבן זיך מיט אים אַהער
געטראָגן. ער האָט אָנגעהויבן זשמורען זיין פּאַנעם מיט די אויגן
אַקעגן דער ברענענדיקער זון, נאָר דערזען פּענעקן, וואָס שטייט דאָ
לעבן די טרעפּלעך און קוקט אַף אים. ער האָט זיך אַף פּענעקן אַ
קרים געמאַן:

— גיי אַוועק, דו, פאַהראָסט נאָגירל... כעל דיר וואַרפּן דאָס איי

אין קאַפּ אַרײַן.

פּענעקן איז דאָ עפעס געווען אַזוי טשיקאַווע, אַז ער האָט זיך
ניט גערירט פון אַרט: דורך דער קיך-טיר און דורכן הויף איז אַרויס-
געקומען זינגי די קעבן. אויך באַ איר זיינען די אויגן מיטן פּאַנעם
געווען פאַרזשמורעט איבער דער זון. זי האָט געקוקט אַף לייבישעס
געזונט-ברייטע קיך-באַקן, אַוועקגעשטעלט די פאַהראָשערט-נאַסע קיך-
הענט אַף די שטאַלמע זייטן, געפּרעגט באַ לייבישן:

— ווי הייסטו?

לייביש — ער האָט אַזעלכע „געזונטע“ געליימטע פּיס, אַז ער

שעמט זיך אויף צו קוקן א מענטשן אין פאָנעם אַרײַן. ער האָט בלוין
א שאַר געמאַן אַרום זיך מיט ביידע הענט. פאַר לײַבישן האָט, ווי
אַפּפּוּטשעפּען זיך, געענטפּערט אָן ווײַלן זײַן מאַמע, כאַנעזגײטל.
— ער הײסט לײַביש.

צוגעגעבן מער ווײַך:

— א קרענק קאָן קומען פּון אַ נאַמען נאָך אַ קראַנקן... כ׳האַב
אײם אַ נאַמען געגעבן נאָך מײַן פעטער לײַבישן — געווען אַ יוד אַ
גיכער... אַ טרענער אײַן לײַנען. אַלע האָבן אײם געקאָנט — ער פּלעגט
אױסבוײַגן פּידקאָועס מיט די הענט...

בוני האָט געפרעגט:

— און אפּן לײַמאַן? איר זײט שױן מיט אײם געפּאָרן?

די רימערקע האָט געענטפּערט:

— סײַ פאַרן אָרעמאַנס קעשענע?

— טילקאָ דאָס האָט מען, ווען געווירט קרענקען... זײַ ברענגען

כאַטש אַמאַל אַראָפּ אַ דאָקטער.

זי האָט אַ ווונק געגעבן צום „הויז“, וווּ עס געפינען זיך די

דריי אַראָפּגעבראַכטע גרויסע דאָקטוירים:

— ווי מײַנט איר? — מע'ט זיך קאָנען צו זײַ דערשלאָגן?

פענעקן אין נאָז זײַנען אַרײַן די ווערטער: טילקאָ דאָס האָט מען,

ווען געווירט קרענקען. כאַסענמע ווערטער: ער האָט זײַ, דאַכט זיך,

שױן אַמאַל געהערט. זײַן צושטאַנד: אײַ סײַ אַרט אײם, אײַ ער ווײַסט,

אַז ס'איז אַן עמעס. נאָר אײַנטראַכטן זיך אײַן נײַט געווען קײַן צײַט —

פּון די הײַנטעוועסלעך האָט מען אָנגעהויבן קומען צום „הויז“ מיט

נײַע „סכוירע“, מיט פענעמער פּון מענטשן, וואָס זײַנען שױן נאָר

קײַן נאַראָנים נײַט — זײַ וועלן נײַט הורכלאָזן קײַן פּאַר, ווען לעבן

אַ קראַנקן געוויר קאָן מען זיך „פּאַזשױוען“. געקומען נײַקע פעלצנד

מאַכער מיט זײַן ווײַבל (זי האָט אַמאַל — צוריק מיט אַ יאָר פּיר,

כאַלד נאָך איר כאַסענע — געשלעפט פענעקן פּון יסראָעל־הירש דעם

סטאַלירש שטוב, קעדיי צו באַווײַזן אײם פאַר איר פּרעמדשטעטלדיקן

נײַקען, ווי מע באַווײַזט אַ לעבעדיקע אַווירע). זײַער קינד, אַרומגע-

ווילקט אײַן ציכטיק-אױסגעוואַשענע שמאַטעס, אײַז געלעגן אַר נײַקעס

אױסגעצױגענע הענט. אפּן קינד האָט מוני דער לאַנגער שױן נײַט

אײַנמאַל געזאָגט:

— אַלט דריי יאָר און פּוילט שױן עפּשער אַ יאָר צען.

מיט א פלאש מילך אין די הענט איז הינטער ניוקען נאָמענגאָנגען
זיין ווייבל און איבער עפעס געווען אָנגעמאָן אזוי, ווי איינע, וואָס
פאָרמ אומעס איז א ווייטן וועג — זייער טשיקאווע אָנגעמאָן. זי מיט
ניוקען האָבן זיך נאָך אלץ אזוי שטאַרק ליב געהאַט, און כאַמש זיי
זינגען געווען זייער אַרעם, איז זיי פונדעסטוועגן קימאַט זוי ניט אָנ-
געשטאַנען צו ריידן מיט אַרומיקע שכיינים. פענעקן האָט זיך שוין
אפילע געדאַכט: סע נישט קיין קאָוועד, זי זאָל זיך זעצן אייניגעם
מיט אַלע קאַפּאַצאָנים אַף די גאַנצע-טרעפּלעך — מע האַרף איר אַרויס-
טראָגן אובעקל. געקומען די ווינדערקע, וואָס טראָגט הינער און אייער
אין „הויז“ אַרויף, געקומען ווי אַ באַלפּוועגניצע ניט צוליב זיך
אַליין — זי האָט געבראַכט מיט זיך גרויך דעם שוספּערס מויד,
וואָס ישעמט זיך זייער שטאַרק פאר צוויי זאַכן: אי דערפאַר, וואָס
איר פאַרשווונדענער טאַטע, דער שיד-לאַטמוניק, גייט ערגעץ אַרום
איבער די הייזער, אי דערפאַר, וואָס סע וואַקסט איר זייער אַ גרויסע
רויס-בלויע „זשאַבע“ אַפּן פּאַנגעם — די זשאַבע פאַחדעקט שוין אירע
א טאַנצע באַק, שוין איינגעשלונגען און אויער, פאַרשפּרייט שוין די לאַ-
פעס אַף דער נאָז. געקומען זיידל דעם בייזנס ווייב מיט צוויי
זאָלאַטושנע קינדער, וואָס שמעקן פאַר אַ מויל מיט טשעריקעס און
מיט קאַליע געוואָרענער פּוּטער, געקומען הענעך דער שפעלמאַך מיט
זיין ווייב און מיטגעבראַכט זייער צוועלפּיאַריק מיידלע, וואָס דאָס
טוירים טישעפּן זיך דעם צו די ריפּן — דאָסטוירים האָבן דעם שוין
אויסגעשניטן צוויי ריפּן. געקומען קרומע פּיס, געקומען יאָטרנדיק
צעפּוילטע נאָז, געקומען וווּנד-פלייש אַרום בלינדזווערנדיקע אויגן,
ברעכעניש אין ביינער, געקומען אַלטער, שאַענלאַנגער יאַדעשליווער
הוסט, געקומען איינער פון די שמידן מיט זיין ווייב, וואָס שרעקט
אַלע שכיינים מיט איר אָנפערלעכען גרילצנדיקן שלוקערץ — די חוי-
טערנעסלעך האָבן אַרומגעקלעפּט דאָס גווירישע „הויז“ מיט הוס-
טעריי, מיט סאַרקעריי, מיט מאַקעזגעשטאַנק, מיט אַלערליי מינים
צאָראַעסן. דאָס „הויז“ האָט דערפּ דעקוט מיט גלייכנילטיקע פענצטער,
ווי מע קוקט אַף גאַרנישט, ווי מע קוקט אַף פּוסט-און-פּאַס. דאָס
„הויז“ איז צו דעם אַלעם געווען אזוי ווייט אַכזאַריעסדיקסאַלט —
מע האָט שוין אפילע ניט געווסט, און זיין קאַלטקייט איז אַכזאַריעס-
דיק. ווייס-אַרומגעקלאַכט, אַרומגעפלאַנצט מיט ביימער, אַרומגעפּוצט
מיט געשיצטע גאַנעקעס, איז דאָס „הויז“, אַרומגערינגלט מיט וואַר-

פנדיקע קאליקעס געווען אריינגעשאן אין זיין אייגענער מאַלע, גע-
האלטן די דריי דאָקטוירים אַרום שטאַנדדיקן פּאַטער, געווען זיכער,
אַז ווען די קראַנקע אינדרויסן נעמען איצט צו די דאָקטוירים צו
זיך, וואָלט עס געווען אַ הויבעריי, און דער ווישער פון דער וועלט
וואָלט זיך באַדאַרפט פאַר דעם אָנעמען.

אין „הויז“ אַריין זיינען געשאַטען פּרוּמע שטאַט-יידן. געקומען
די שאַשקערס מיט אַרן יאַטקעלעס, מיט געדאַליע דעם ערעצייסראַעל-
פּוילן, גאַלע פאַרמעגלעכע יידן — אַז סע שטאַרבט אַ קאַפּען אין
שטאַט, פּוילן זיי קימאַט ניט, אַז עמעצער איז געשטאַרבן, נאָר, אַז
באַם שטאַרבן האַלט דער געויר, הויסט עס דאָך גאַסע: מע „מיינט“
שוין זיי אויך; געקומען מיכאַל יעביעלס — אַ געוועזענער מעלאַמער
מיט אַ גוֹליע אָפּן שמערן, אַ יאַמנאַראַימדיקער כאַזן אין דאַרפישע
מיניאַנים — און גלייך, באַם אַרוינטרעטן אין פּאַרנטיקן עסציימער
פרומעהויט זיך געשטעלט זאָגן טילים אָפּן קאַל — דאָס „הויז“ איז
געווען באַ אים אַ כעטוער, ער האָט געוויסט: מע זעט אים פאַר זיין
טילים-זאָגן באַצאָלן. געקומען אַלטער מייטעס, פּאַשעט ווייל ער האָט
מוירע, אַז גאָט קאָן אים נאָך וועלן שטראָפּן אויך דערפאַר — ווייל
ער האָט ניט אָפּגעגעבן גענוג קאָווער דעם נאַגיד. אַרוינגעקומען אין
„הויז“, האָט ער גלייך געבעטן, מע זאָל אים פּונעם זאָל, פון אַרום
דעם שטאַרבנדיקן מיכאַעלן, אַרויסשיקן עמעצן פון די עלטערע קינד-
דער. אַרויסגעשיקט האָט מען אים גראַד שיינדל די גרויסע אַלטער
מייטעס האָט צו איר געזאָגט:

— אינדרויסן וואַרטן אַזוי פיל קראַנקע, אַרעמעלויט, געבעד... מע
וואָלט זיי געדאַרפט אַרויסשיקן כּאַמט איין דאָקטער... איצטער-אַ,
אין אַזאַ מינוט, אַ שפּילכל? — זיי קאָנען, כּאַלילע, שעלטן...
שיינדל די גרויסע האָט זיך פון דאָרט אומגעקערט צוריק אין
זאָל. פּענעק איז געווען גרייט צו העלפּן פירן איינעם פון די דאָס-
טוירים אינדרויסן אַרויס. ער האָט געקוקט: יונגע און שאַלעס ווילן
באַ שיינדלען וויסן:

— וואָס האָט מען געוואָלט?

שיינדל די גרויסע האָט געזאָגט:

— אייסעד. אַלטער מייטעס... אן איריאַט!

יונגע האָט געפרעגט:

— וואָס איז דען?

שינדל דער גרויסערס פארוויינטע אויגן האבן זיך א קרים גע-
געבן:

— גארנישט... ער דולט דארט א קאפ...
און ווידער האָט פענעק שפעטער מיט יאָרן געמיינט: דאָס איז
געווען איינער פון די מאַמענטן, ווען אים האָט קינדווייז זיך געדאַכט:
— ס'עט ניט זיין געשענקט.
— ס'עט ניט זיין געשענקט.

2.

די דריי גרויסע דאָקטוירים, וואָס פאַרען זיך מיטן שטאַרבעריקן
פאָטער — זיי היילן בלוין געווירם אין געגנט, זיי זיינען אליין גע-
ווירם, אין שטאָט פאַרקרימט מען זיך אויף, ביים מע זאָגט וועגן זיי:
— רייך! זיי שטייען אינעם קאפּצנס האַלבן קעחבל?
דער ערשטער:

דאָקטער באַגאַמאַלסקי — זייער אַ גראַבער, אַ גיידערדיקער מיט
אַ הייליגן שווערן אָטעם פון אַ בלאַזאָק, מיט קליינע אייגעלעך, וואָס
זאָגן וויצן אפּילע, ווען זיין מויל שוויינט. גראַ איז ער ניט אזוי פון
יאָרן, ווי פון פעטטיקט און פון מאַזל — זיינע פאַציענטן זיינען אלע
רייך און גלייבן אין אים, ווי אין אַ באַל-מייפעס.
דער צווייטער:

דאָקטער ברון — אַ וווקסיקער מיט אַ רויטן קוטשעראָון קאָפּ,
מיט קליינע אַפן פאַנעם, אַף די הענט, אַף די ליפן און אפּילע, אזוי
דאַכט זיך, אַף דער צוטג און אין די אויגן. ער רעדט זייער קנאַפּ,
ווייל ער איז בערוויגען אַף דער געגנט, אלעמיי מע האַלט דעם דאָקטער
באַגאַמאַלסקין פאַרן סאַמע גרעסטן. פענעקן דאַכט זיך: פון די גע-
צוילטע ווערטער, וואָס דאָקטער ברון זאָגט, שמעקט מיט קאַרבאַל.
דער דריטער:

דאָקטער בידערמאַן — דעם אומאַנער רייכסטן שניידערס א זון,
געענדיקט אין אויסלאַנד. ער האַלט, אז אלע אַנדערע דאָקטוירים אין
געגנט זיינען וואַסען אים פאַשעטע „זנאַכערס“. ער איז אַ געלערנטער
דאָקטער, אזוי זאָגט מען אַף אים:

— ער וואַלט שוין געווען אַ פּראָפּעסער, ווען ער איז ניט קיין
ייד, כאָטש ער איז נאָך אַ יונגער.

אלע דריי זיינען זיי געווען מיד און אופגערויצט פון ניט-פאַרגי-

נען און פון סינע, וואָס זיי פילן איינער צום אנדערן, און, קענדי אָדיר
געפילן צו באַהאַלטן, האָבן זיי דאָ אין „הויז“ אַרויסגעוויזן דערעכט
ערעץ איינער צום אנדערן, מעכאַכעד געווען איינער דעם צווייטן, ער
זאָל דער ערשטער באַטראַכטן דעם קראַנקן, דער ערשטער אַרויסזאָגן
זיין מיינונג.

אַלע דריי האָבן זיי גלייך דערזען, אַז באַם קראַנקן וועט היינט-
מאָרגן זיך אָנהייבן די גסיסע, באַשלאָסן זאָגן וועגן דעם די קינדער:
— לעבן קראַנקן איז שוין ניטאָ וואָס צו טאָן.

די קינדער — לייע און צירל אויך — האָבן זיך גלייך פאַרזאַמלט
באָ דער מוטער אין צימער און דאָרט אומפּעהויבן אַ געוויין אַף אַ
קאָל, ווי באָ קאַפּצאַנים. אַפּן גאַנצע, וואָס איז אינהויבן פאַרהאַנגן
מיט זון, צווישן די וואַרטנדיקע קאַליקעס, האָט מען דערהערט די
געוויינען פון „הויז“, ווי אַן אָנזאָג וועגן עפעס גוטס, כאָטש אַלעמען
איז געווען אומקלאָר, אין וואָס דאָס „גוטס“ באַשטייט. אַלע האָבן אַף
אַ רענע פאַרנעסן אָן זייערע קאַליקע-צאָרעס, אַלעמען האָט זיך אַ
דאַכט געטאָן: מיטן טויט פּונעם שטאַט-נאַגיד ווערט די וועלט אַן
אומגעריכטע, אַ פּרוי, כאָטש ווי אַרום דאָס וועט געשען, האָט זיך
קיינער ניט פאַרגעשטעלט. און עפשער האָט זיך דאָס אַלץ געדאַכט
בלויז פענעקן, בלויז דערפאַר, ווייל פון די הינטערגעסלעך, וואָס
הינטערן מאַרק, האָבן דענסטמאָל צום „הויז“, ווי צו אַ סימכע, אַ יאָג
געגעבן אונטער וואַקסנדיקע קינדער, און פענעק האָט עס געזען —
פענעק האָט אַלעין געהערט, ווי יאַנקל דער פּוהמאַן האָט דענסטמאָל
לעבן גאַנצע מיט די קאַליקעס אַ זאָג געגעבן צו וואָווע דעם יאַב-
קאַטשניק:

— אייסעך... ס'איז ווי מע זאָגט: סע שטאַרבט דער רעבע, נאָר
דאָס סידער מיטן מייפל בלייבן.

אין זאָל האָבן די דריי דאָקטוירים זיך באַראַטן, צי מע זאָל
איינשפּריצן דעם קראַנקן מאַרפיע, ווייל ער מוז איצט האָבן זייער
גרויסע ווייטעקן — אזוי האָט איבערגעגעבן מוני דער לאַנגער, וואָס
האָט אונטערגעהערט, ווי די דאָקטוירים אין זאָל באַראַטן זיך:

— לויט ווי זיי זאָגן, קומט אויס: מעשווענע ווייטעקן.

מע האָט באַשלאָסן:

— מאַרפיע אַרײַנשפּריצן.

— בעפירעש אַ גרויסע דאָזע.

— דער קראַנקער איז באַס פּולן זינען, כאַטש ער ליגט, ווי פאַר-
משאַדעט.

די קינדער האָבן געבראַכן די הענט און דאָך קימאַט קיין איין
רעגע ניט פאַרנעסן, אז דער טאַטע לאָזט יערושע. קעדיי ניט צו
פילן, אז דאָס איז אַ זינד האָט מען גערעדט צווישן זיך:
— אַ שפּילכל זיין קאַפּ?
— ניכטערע געהירן!

3

דער פּאָג מיט זיין שוין האָט אַ קוק געגעבן פרעמד: אויך אַזוי
האַט מען אַ קוק געגעבן אַפּן טאַג.
די דריי דאָקטוירים זיינען אַוועקגעפאַרן — ווי זיי מיט זייער
„גרויסקייט“ וואָלטן דאָ קיינמאַל ניט געווען. אַפּן לינקן געשניצטן
נאַנעק איז מער ניט געבליבן קיין איין קאַליקע. אינדרויסן, פאַרן
„הויז“, איז געשטאַנען אַ פּרישער אוילעם — באַלמעלאַכעס און
אַרעמעלייט, אַזוינע, וואָס ווי פאַרטאָן און פאַרפאַרעט זיי זאָלן ניט
זיין, וועלן זיי דאָך אַפּרייסן צייט אַף האַנאַע צו האָבן אַ קאַפעלע,
ווען דער שטאַט-נאַגיד שטאַרטט און אַט-אַט וועט מען אים אַרײַנלייגן
אין דער ערד, ווי אַלע אַנדערע — אויס מעיוכעס. אין „הויז“ האָט
עס געהייסן:

— די שטאַט ניט אַפּ דעם פּאָטער קאָוועד.
די טירן פון פּאָטערס צימער — ברייט-צעפּנט אין זאַל אַרײַן,
ווי אין פּאַרכטיקן אַנגסט האָבן זיך געפונען די פאַרוויינטע קינדער
מיט דער מוטער. שיינדל די גרויסע האָט דורכן פענצטער דערזען
דעם אוילעם, פרום אַ שלעפּ געגעבן איר שאַרף פון די אַקסלען אַפּן
קאַפּ, אַ זיפּץ געטאַן מיט אַ טרער אין קאָל, ווי אַ קלאָנערן:
— זעט וויפּל מענטשן!

— ס'אַראַ גרויסער טאַטע...
און אַלע אין זאַל האָבן ניט געפילט אין דעם קיין טראַפּן איר
בעהגעטרייבנקייט — די שטאַט איז דערהאַרגעט. ווי פון ראַכמאַנעס
אַף דער שטאַט האָבן אַלע גענומען באַנייס הויך וויינען. פענעק האָט
באָלד נאָך שיינדל דער גרויסער אַ קוק געטאַן אַפּן אוילעם דורכן
פענצטער און גלייך דערפילט, אז אין זאַל קאָן ער מער קיין איין
רעגע ניט בלייבן. ער איז אַרויס אינדרויסן און האָט באַלד דערזען:

ס'איז נאָרנישט אזוי די מיניסע, ווי שיינדל די גרויסע זאָגט — מען
קאָן ניט זאָגן, אז די שטאָט איז שטארק אומגליקלעך. אין סאָמע
געדיכטעניש פונעם אוילעם ישטייט ינסראָעל-הירש דער סטאָליער,
זעט אויס יאָנעוודיק-פאָראַקשנט, ווי ביים ער טוט אַ שידעך מיט
זיינס אַ באַכער און הייסט דעם מעכטן מויכל זיין, אים באַלד אַני-
דערלייגן אַ „פּופּציקער מעלאַכע-געלט“. ער האַלט פאָרדרייט זיין
מויל מיט זיין פּאָנעם צו אייגעם פון זיינע סטאָליעריש-ברוימע אַסער
לען. זיין הויכע ברוסט זעט וואויס, ווי אַ פּאָרנטיקער הויקער, און
אַליין וויל ער ניט הערן, וואָס אַנדערע ריידן צו אים. ער כאַרכלט
מיט אַ בייזן כאַס:

— כאַפּ וואָס און בינד וואָס.

— אַוואַדע דאַרף מען עס טאָן וואָס גיכער.

— איך וווייס ניט, וואָס איך רייד?

— טאַקע איצטער-אַ.

— זאָל מען באַלד אויסצאָלן.

— ער ווינקט צום „הויז“:

— טאַקע דאָרט.

— זאָל מען באַלד אַנדערלייגן, ווי סע קער צו זיין אַף דער

באָד און אַף אַרעמעלייט און אַף יעסוימיס...

אַרן יאַנקעלעס וויל מער ניט הערן, טוט אַ שפּץ און גייט אַוועק
מעסוקן אינקאַעס אין „הויז“ אַריין. מוּני דער לאַנגער שלאָגט איבער
ינסראָעל-הערשן די רייד:

— האָסט שוין קיין צייט ניט?..

— מוּני העם לאַנגן ענטפערט מען פון צוויי זייטן:

— ווער קאָן זיך צו דיר גלייכן?

— דיר איז גוט צו ריידן.

מוּני באַקומט נאָך אַ לענגערע נאָז, ווי ער האָט, און דערזעט
זייער נאָענט דאָדי דעם גלעזערס אויגן. דאָדי ווינקט צו אים מיט אַ
פּיין פּייערל אַפּן „הויז“.

— דן גיי אַהין... לעק דאָרט, וואָס גיכער דעם אַכער, וואָרן ער

איז שוין באַלד טויט.

ינסראָעל-הירש, זעט פענעק, הערט נאָך אַליץ ניט, וואָס אַנדערע

זאָגן — ער רעדט צו זיך אַליין:

— וואָס-זשע? וואָרטן אַף קאָוועד?

ער ווינקט ווידער צום „הויז“:

— כאפ אים און בינד אים.

— זיך פארלאזן אף זייער ווישער?

צווישן אוילעם, ארום מוני דעם לאנגן, ווערט פון רעגע צו רעגע מעך הייסלעך — סע האלט בא פעטש. פענעק שטופט זיך אהין אין סאמע געדיכטעניש. אים דאכט זיך: „ס'איז שוין גאָרנישט אזוי שלעכט — דאָס, וואָס שיינדיג די לאנגע האָט אונטערגעהערט, ווי די עלטערע קינדער האָבן זיך געסוידעט: „אין דער אלטער צאוואָע אין פענעקס נאָמען ניט דערמאָנט (פענעק אין נאָך דענסטמאָל ניט געווען אף דער וועלט) און די נייע צאוואָע האָט דער פאָטער ניט דער-שריבן.“ פענעק הערט ניט אף זיך צו שטופן אין סאמע געדיכטעניש פון אוילעם, אהין, ווי אין יעדער רעגע קאָנען אָנהויבן פליען פעטש, און אליין ווויסט ער דערביי ניט, צי איז עס ניט קיין אווירדע — דאָס, וואָס ער פילט מיט אלע כושים, אז דורך דעם, וואָס ער שטייט ניט אין דער צאוואָע, ווערט ער נאָך מער פרייער מענטש, ווי דורך דעם, וואָס אַטאָט שטארבט זיין טאָטע.

4

יעשיע פריידעס אין יענעם טאָג — דער אייגענער גרייזגראָדע קאפּצן, וואָס טאָמער, יעדער שמייכל זיינער האָט צו זאָגן:

— אי אַ געוויר, אי אַ לייטישער מענטש?.. ביינע האַנאָעס?..

ס'א זאך, וואָס קאָן ניט זיין.

ווי אין אלע זיינע קאפּצאָנישע האַלב-טאָנעסדיקע באַטאָגן איז ער באַ זיך אינדערהיים לאַנג געווען איבער פאַרשיידענע ספּאָרים — אלטע יערושע פון אלערליי אָוועס און נאָך עפעס, ווי פון פאַר די אָוועס, פון אַדאָס-שייטעניש אָן — ספּאָרים, וואָס אף יאָנטעוו קאָן מען פון זיי ניט האָבן, נאָר זיי מאַכן אף עמלעכע שאַ פאַרגעסן, אז ס'זיינען פאַראַן קאפּצאָנים און ס'זיינען פאַראַן געווירדים — ווי אַ היפש ביסל שנאפּס מאַכט פאַרגעסן דעם שיקער אָן אלע זיינע צאָר דעם. טאָקע אזוי האָט יעשיע פריידעס אויסגעווען אַ פאַר שאַ פאַרן זוזרעצן זיך, ווען ער איז אַרויסגעגאַנגען פון זיין שטוב שיקערלעך, בלויז באַ יענע געדאַנקען, וואָס מאַכן ארום אים דאָס לעבן גראַם און ברייט און אים אינעם לעבן — פּוסט-און-פּאַסיק גרינג מיט צוואַ-מענגעצויגענע אויגן האָט ער אַ קוק געגעבן פון ווייטנס צום גרויסן

אויבעם, וואָס זאמלט זיך פאר מיכאַעל לעווינס הויז, שיקערלעך.
גרינג, ווי איינער וואָס איז געווינט צו אַלערליי אומגליקן, א טראַכט
נעמאָן וועגן דעם, „דרייערל אַף שאַבעס“, וואָס יעדער פֿלעגט אָפּט נעמען
בא מיכאַעל לעווינען:

— אַפּאָטעם, איצט שטאַרבת עם שוין טאַקע זאממעש, דאָס „דריי-
ערל“ — די קינדער זיינען אַנדערע מענטשן, זיי וועלן ניט געבן...
זיינע לאַנגע גראַע ברעמען האָבן זיך דערביי אָנגעגאַסן מיט קלונן
כויזעק — כויזעק צו אייגענער אָרעמקייט, כויזעק צו אַ וועלט, וואָס
ווי דו זאָלסט זיך וועגן איר ניט קליגן, איז זי דאָך צעטיילט אַף
אַזוינע, וואָס האָבן יאָ, און אַף אַזוינע, וואָס האָבן ניט — צדאַקע-
געבן העלפט פּונקט ווי טשווע און ווי טפּילע טאָן — אַזוי שטייט
בעפּירעש, און געלט אַף צדאַקע-געבן האָט נאָר דער געוויר — ס'איז
דאָס, וואָס ער, יעשיע פּריידעס, האָט ניט אייכמאַל געטינגעט צו
מיכאַעל לעווינען:

— הייסט עם: דעם געוויר האָט גאָט געגעבן גרעסערע האַנאַכעס,
ווי דעם קאַפּצן — פּאַרוואָס?

ער האָט אַפּיך צוגעדריקט זיינע איבערגעפּלאַכטענע הענט צום
ברוסטל און האָט אַוועקגעשפּאַנט צום „הויז“, ער האָט געשוועבט
מיט גרינגע טריטלעך, שיקערלעך-פּאַרטראַכט. געדענקט זיינע יוגע
יאָרן, ווען ער מיט מיכאַעל לעווינען זיינען געוואָסן אין דער אַהר-
מיקער אָרעמקייט ווי אַלציינע צוויי ביימעלעך אין אַ שימערן זאמדיקן
וואַלד, און טאַקע ווייל ער האָט עם אַזוי קלאָר געדענקט, איז אים
איצט, האַרט פּאַר מיכאַעל לעווינס טויט, געווען עפעס מאַדנע גרינג
אי אַפּן האַרצן, אי אין קאָפּ; זיין אויסזען — אַ מענטשן, וואָס אָפּט
אָט אַנטפּלעקט זיך אים אַ סאָד אין לעבן, בלויז נאָר איין רעגע...
יערנפּאַלס, ווייסט ער איצט עפעס מער, ווי עם ווייסט דער נאַנצער
אויבעם פּאַרן „הויז“, צו וועלכן ער דערנענטערט זיך. און עפּשער
האָט זיך דאָס אַלץ בלויז געהאַכט פּענעקן שפּעטער מיט יאָרן, ווען
ער האָט זיך דערמאַנט, וויאָזוי יעשיע פּריידעס איז אין יענעם טאָג:
אַ פּאַר שאַ פּאַר זון-אונטערנאַנג צונעגאַנגען פּון זיין שטוב צום
אויבעם, וואָס זאמלט זיך פּאַרן „הויז“. טאַקע דערפּאַר האָט פּענעק
דענסטמאַל אַזוי שטאַרק נאָכגעקוקט נאָך יעשיע פּריידעס און דער-
פּאַר האָט ער עם נאָכדעם אַף לאַנג געדענקט — ווייל יעשיע, כאַמטש
אַ קאַפּצן, האָט ער געהאַלטן פּאַר זיין טאַמטס נאָענטסטן כאַווער —

זיין טאטנט שוטעף אין פרומקייט — און זייל ער, פענעק, איז צו
יענער צייט טיילווייז שוין געווען צוגעוויינט צו דער ארבעט, וואָס
האָט אים שפעטער מיט יאָרן אי פיל גענוצט, אי פיל געשאַרט —
אן אַרבעט, וואָס באַשטייט אין ניט פילן וויאזוי ער, פענעק, באַהעפט
זיך צו איינעם פון די אַרומיקע מענטשן און קוקט מיט אַטאַדעם
מענטשנס אויגן אַף אַליץ, וואָס אַרום-און-אַרום קומט פאַר.

צווישן אוילעם, וואָס שטייט פאַרן „הויז“, איז יעשיע פריידעס
געווירגעוואָרן: באַלמעלאַכעס און אַרעמעלייט ווילן, מע זאָל טאַקע
באַלד שוין אַנידערלייגן אַליץ, וואָס מע האָט צו געבן אַף דער שטאַק.
— אזוי האָט מען אים צווישן אוילעם געזאָגט:

— נישטאָ קיין נאַכדעם.

יעשיע האָט דערורף גאַרנישט ניט געענטפערט. אויסהערנדיק, האָט
ער בלוז באַקומען אַ „כאַכמעלע“ אין די צעשויבערט-לאַנגע, גראַע
ברעמען, בלוז אַ קאפּעלע די ברעמען אָנגעשטרענגט, בלוז אַ מאַך
געטאַן:

— אַהאַ!...

און פענעקן, וואָס האָט דענסטמאָל צווישן אוילעם אַף יעשיען אַ
קוק געגעבן, האָט זיך געראַכט, אז אויך ער אין זיינע ברעמען האָט
באַקומען אַ „כאַכמעלע“, אויך ער האָט ווי איינינעם מיט יעשיען
אַ מאַך געטאַן:

— אַהאַ!...

יעשיע האָט זיך באַלד אַרויסגעשאַרט פון צווישן אוילעם און איז
אַריינגעגאַנגען אין „הויז“. פענעק — נאָך אים.

אין שרייב-צימער האָט יעשיע זיך דערוואַסט פון מווישע דעם
קאַסיר, פון אַרן יאַנקעלעס און פון כאַים טאַשקער וועגן דעם קראַנקן:
— ער האָט פאַרלאָרן דאָס לאַשן.

— אַ!?!...

באַ יעשיען האָבן די לאַנגע גראַע ברעמען אַ ציטער געטאַן, מיט-
אַמאָל פאַרלאָרן דאָס „כאַכמעלע“ פון צווישן די צעשויבערטע האָרן;
זיין מויל האָט אַ פּרעג געגעבן זייער גיך, ווי באַ איינעם, וואָס טאַקע
דאָס איז באַ אים דער איקער — טאַקע האָס מוז ער מיט דער גאַנ-
צער געטויקייט וויסן:

— שוין לאַנג?

צו יעשיען האָט מען געזאָגט:

— בערערך... אַנדער־האַלבן שאַ.

נאָך האָט מען געזאָגט:

— אַפּאָנעם, נאָר גרויסע ווויטען, שוין דאָ מאַרפיע, שוין דאָ דער דאָקטער, כאַלד זועט מען איינשפּריצן.

מיישע דער קאַסיר מוז אַף לאַנג זיך פאַרהוסטן, האַלט זיך איין; זיינע זוערטער — ווי מע וואַרנט אים באַם האַלדז:

— פּלאַעס! — נאָך אלץ באַם זינען. כ'בין פּריער אַכיסל גע-
שטאַנען לעבן אים, ער האָט אַף מיר עפעס אַ גלאַץ געטאָן די אויגן,
עפעס אַ בעלעמעטשע געטאָן — נאָר ס'איז שוין ניט קיין זוערטער,
יעשעס מויל פאַרוונדערט אָפּן:

— אַהאַ!

ווידער האָט פּענעקן זיך געדאַכט: אויך זיין מויל איז פאַרוונ-
דערט־אָפּן — ווי באַ יעשען — אויך ער האָט ווי נאָרוואַס אַ מאַך
געטאָן:

— אַהאַ!

אין איילעניש טוט יעשע זיך אַ לאַז איבערן „הויז“, פּענעק —
נאָך אים. די אָפּענע טירן פון פּאַמערס כּיידער — צוויי פּאַר —
זיינען ברויט־צעפּראַלט אין גרויסן זאַל אַרײַן און נאָך אין אַ צימער.
דאָס געוויין פון די קינדער טראַגט זיך אַהער פון ביידע זייטן, ווי
צוגנויגטן דורך די צעפּראַלטע טירן. דאָס בעט — פון נאָך די גרויסע
דאָקטוירים ווויזט — אָפּגעהוקט פון דער וואַנט. אָפּן בעט, אונטער
געשפּאַרט מיט אַסאַך קישנס, ליגט אַ טויטע, שטויב־גראָע באַרד.
העכער דער באַרד — אַ טויט־געשלאָסן מויל, וואַקס מיט צוגעמאַכטע
אויגן. בלוז דער שטערן איז אָן אויפּהער פאַרקנייטשט, ווי פון שטענ-
דיקן ווילן אַראָפּצוטרייבן פון זיך אַ פּליג.

מע קאָן מיינען:

יעשע האָט באַם אַרײַנקומען אַראָפּגעוואָרפּן די שיד פון די פּיס
— אזוי שטיל און גיך האָט ער אַ שפּאַן געגעבן. יעשעס ערשטע
אַרבעט אין צימער — אַ שטרעק־אויס די הענט צו דער גלאַז־וואַסער
אָפּן זייטקען טישל, אַפּגיך זיך אַ וואַש געטאָן די הענט, אָנגעגאַסן אַף
דער פּאַדל־אַגע און זיך דערוף ניט אַרומגעקוקט — ציכטיקער פּאַרד
קעמ איז איצט באַ אים העפּקער, מע מעג איצט אַף אים גיסן וואַסער,
טאָן נאָך עפעס עהגערס. מיט די אייגענע שטילע טריט וואָט יעשע אַ
שוויס געטאָן צום קראַנקנס צוקאַפּטס, זיך אָנגעבוּיגן, אַרײַנגעקוקט

אין קראנקנס פאָנעם ברויגען, קימאט ביין, זוי מע טוט עם מיט
אזוינעם, מיט וועמען מע האָט נאָך פון אמאָל באַזונדערע אלטע
כעזשבוניעס — ניט אלץ גלייבט מען אים. דאָ האָט ער אַ רוח געגעבן
נאָני הויך, נאָני קלאָר:

— מיכאַעל!
שטיל.

— מיכאַעל גאָרדעלס!
ווידער שטיל.

— מיט דיר רעדט יעשוע פרוידעם!

דעם קראנקנס געליימטע אויגן האָבן זיך ניט געעפנט. זיינע ליפן
האָבן זיך אַ דיר געמאָן, אַ בעלעמעטשע געגעבן שוואַך, אומקלאָר. דאָס
בעלעמעטשען — אַ ווייסס, זוי דאָס הודושען פון אַ טעלעגראַף-סלופּ,
בייס מע קלאַפט אין אים אָן מיט אַ שטיין, און די דראַטן, וואָס באַ-
העפטן אים מיט אנדערע טעלעגראַף-סלופּעס, זיינען אָפּגעהאַקט, באַמ-
בלען זיך בלווי נאָך. אין בעט איז געלעגן אזוינער, וואָס צווישן אים
און אַרומיקן לעבן זיינען איבערגעריסן אלע לייטערס — ער איז גע-
ווען אַ גווייז, וואָס ער האָט אָפּגעמאָן, האָט ער אָפּגעמאָן, גיי לאָך
אים...

ברויגען האָט יעשיע געכאַפט אַ צעטראַגענעם בליק אַר זיין איי-
גענער פיגור, געשווינד אַרויסגעשלעפט פון בוזעם זיין גאַרטל, זיך
געשווינד צוגעגאַרטלט. ער האָט זיך אַרומגעקוקט, דערזען פענעקן אין
עקצימער, אַ זאָג געגעבן זייער ביז:

— גיך!

— אַרויס פונדאָנען!

— וואָס טוסטו דאָ?

פענעקן האָט אַ וואַקל געמאָן די שרעק, אים האָבן אַ צי געמאָן
צו זיך די געוויינען, וואָס טראַגן זיך אַהער פון ביידע זייטן — צונ-
ווינטן דורך צעפראַלטע טירן. וואָס האָט יעשיע איינער אליין געמאָן,
באָס פאַטער אין צימער? אַביסל ישפּעטער האָט זיך אַרויסגעוויזן: קיין
ער זייסט ניט, וואָס דער פאַטער בעלעמעטשעט, נאָר יעשיע זייסט,
יעשיע ביזערט זיך, אַלעמיי מע זאָגט גאָר, אַז מען זייסט ניט.

— גראַבע קעפּ!

— וואָס הייסט: מע פאַרשטייט ניט?

— איך פאַרשטיי,

פענעק האָט זיך געפונען צווישן די וויינענדיקע קינדער, ווען
יעשוע איז צהיין פלוצלינג אַרױסגעלאָפן, אַ מאַך געגעבן מיט די הענט
ו: אַלע וויינענדיקע:

— שששש!

יעשועס אויסזען — נאָך מער גריינגראַ, ווי טאַמער, זיין פאַנעם
— העלישרױט:

— שששש!.. מיכאַעל זאָגט: „וואָס וויל מען איצטעראַ פון אים
מיט מאַרפּוע?.. וואָס פאַר אַן איינשפּריצעכצן? וואָס האָט מען צו
אים?.. ער זאָגט: „ער וויל האָבן זיינע ווייטעקען דאָ, אַף דער וועלט,
ער האָט זיי פאַרדינט.“

מע האָט ניט געקאַנט וויסן: יעשוע האָט עס פונעם קראַנקן טאַקע
געהערט, אָדער עפּשער האָט ער עס אויסגעטראַכט, און עפּשער האָט
זיך אים בלוויז אויסגעוויזן, אַז ער האָט עס געהערט. דאָך האָט מען
דעם דאָקטער מער צום פאַטער ניט צוגעלאָזט. די קאַמאַטע איבערן
קראַנקן איז איבערגעגאַנגען צו יעשועס פינקלענדיקע אויגן; זיין בליק
— אַ בליק פון אַ מענטשן, וואָס נעמט נעקאַמע. ער איז ווידער אַוועק
צום קראַנקן אין צימער, זיך אומגעקערט פון דאָרט, ווי אַ צעטראַ-
גענער קאַמאַטיר, זייער גיך אַ פרעג געגעבן:

— נו, וואָס הערט זיך?

— שוין אַוועקגעשיקט דעם דאָקטער?

— גוט, גוט.

— האָט קיין יעסורים ניט.

— אַף מיין אַכראַיעס.

צוגעווינט, וואָס דרעמלען איין און כאַפן זיך צוריק אורף — גע-
וויינען פון די קינדער אין פאַרלויה פון אַ גאַנצער נאַכט. דעם קראַנקנס
באַלעמעטשערייען — געראָטן אין די געוויינען: שטאַרבן אָפּ אַף אַ שאַ
און דערהערן זיך ווידער. איטדערפרי איז זיין בעלעמעטשען געוואָרן פיל
שוואַכער, נאָר אָפטער. מע האָט אין איילעניש אַוועקגעשיקט נאָך
יעשוען — עפּשער וועט ער פאַרשטוי. גרייט צוגעגאַרטלט איז
יעשוע אַרױנגעקומען אין „הויז“, אַ קאַמאַנדעווע געטאָן כאַס פאַטער
אין צימער:

— ניט אַוועק פונדאָנען!

— אַלע!

געבליבן עטלעכע מינוט אַליין מיטן קראַנקן, ווידער אַרױסגעקומען

פון דאָרט העלישרוויט; זיינע אויגן — נאָך מער פּינקלענדיקע, ווי נעכטן. ער האָט אין צעטראַנקייט איבערגעגעבן דעם פּאַטערס באַלעמעטשען:

— ער זאָגט: „וואָס האָט מען אים פאַרשפּאַרט?“
— ער זאָגט: „זאָל מען געבן צווייסיג אין שטאָט: אָפּן טיר און טויער.“
— ער זאָגט: „זאָלן אלע קוקן אַף אים און זיך אַראָפּנעמען אַ מוסער.“

בלויז פּון אַרדי ווערטער יעשעס האָט שיינדל די גרויסע, רייסטריק די האָר אַף אַיך קאָפּ, אָנגעהויבן אי אַרומצולויפּן, אי היסטעריש קוויט טשען. די מוסער איז געפאַלן אין סאַלאַשעס. נאָך ישוע, וויבאַלד ער האָט איבערגענומען אַף זיך די קאָמאַנדע, גייען אים מער ניט אָן קיין היסטערישע געשרייען מיט ווייבערשע סאַלאַשעס. ישוע — אַן אַכזער, ווען עס קומט צו טויט־זאַכן. ער האָט געשווינד אַן עפּן געטאַן דאָס פעטצטער צום גרויסן אוילעם, וואָס זאמלט זיך, ווי נעכטן פאַרן „הויז“, און האָט געשווינד אַרויסגעשריען די אייגענע ווערטער אינ־דרויסן אַרויס.

5

צווישן אוילעם אינדרויסן:

מע האָט דאָרט קוים באַוויזן וועגן ישוען זיך דערפרעגן:

— וואָס וויל ער?

— וואָס זאָגט ער?

— אַ?..

מע האָט מיטאַמאָל פאַרגעסן אָן אלע אַמפּערייען וועגן געלעטער, וואָס ווערן געפּאָדערט אַף ישטאָט־זאַכן באַם „הויז“. מע האָט אַ יאָג געגעבן צו אלע גאַנצעס, גליקלעך אַ ישפּאַר געגעבן דורך אלע פּאַרני טיקע און הינטערשטע אַרדיינגענג, אַקוראַט ווי מיטן נאָגידס טויט שטאַכט אַוועק די טויט אין אלע אַרעמע טיילן ישטאָט און פּון היינט־אָן און ווייטער איז אויס־אויס — עס קומט אַ דערלייזונג אַף דער וועלט. דער כּיישעק צו זען מיט די אייגענע אויגן, וויאָזוי דער נאָגיד שטאַרבט, האָט אַף אַ רעגע אויסגעמעקט אלערליי געדאַנקען וועגן קליינע מאַמאַשעסדיקע נוצן. די קראַפּט, וואָס האָט אַ רים געטאַן דעם אוילעם אין „הויז“ אַרײַן—פּיל שטאַחטער פּון אלערליי מעגלעכע צוומען. דאָס

"הויז" האָט עס ווי דערפילט, מיטאמאל אַן עפֿן געטאָן דעם אוילעם
אלע טויערן און טירן. אין געדיכטער שטופעניש האָבן אַ קלונג גע-
געבן אויסגעזעצטע שויבן — דאָס האָט געפלאצט די גלעזערנע ווע-
ראַנדע-טיר. פענעק האָט געזען: בעריש — שיינדל דער גרויסערס מאַן
— האָט דאָרט אָנגעכאַפט דעם עלנבוין באַ פרויקע דער לייבעכעס
— אַן אַטלעטישגעזונטן, קירושנערנישן באַכער אין אַ מולטן העמדל:
— דו, וואָס שלאָגסטו פענצטער?

פענעק האָט געקוקט: פרויקע טוט אַ פרוו, צי קאָן ער מוט זיינע
עלנבוין מאַכן אַרום זיך פריי, ערשט נאָכדעם שטעלט ער אָן זייער
בייזע אויגן אַפּ בערישן און פרעגט באַ אים:
— וואָס!? וואָס האָב איך פון דיר?..

און ביידע זאָכן האָט פענעק נאָכדעם לאַנג גערענקט: אי די בייזע
אויגן, וואָס פרויקע האָט אָנגעשטעלט אַפּ בערישן, אי די פראַגע, וואָס
ער האָט אים פאַרגעבן:

— „וואָס!? וואָס האָב איך פון דיר?“

אין ביידע איז געווען עפעס כּווער איידער אין קלאַנג פון די גע-
פלאַצטע שויבן. פרויקע איז געווען צווישן די ערשטע, וואָס האָבן זיך
אַריינגעריסן אין „הויז“ און זיינען געבליבן שטיין — ווי די ערשטע
וואַסערן, וואָס רייסן זיך אַרויס פון אונטער צעשטערטע שליוזן, טרעפן
פאַר זיך ליידיק־פרייען פלאַץ און טווענקלען אַ וויילע: וווּהין זאָלן זיי
פליסן? פענעק — אַ מענטש, וואָס איז ווי באַשאַפן געוואָרן אַפּ צו
„פאַלגן אַ טאַג“, אַפּ צו שטיין עמעצן אין די נויטן; אזוי פילט ער זיך
פון טאַמער אָן — ער האָט געוויזן דעם אַריינגעשטראַמטן אוילעם
דעם וועג:

— אַהין, אַהין.

— גלייך.

— דורכן גרויסן זאַל.

פענעקס צושטאַנד: ער העלפט מענטשן זיך דערשלאָגן וואָס גיכער
אַהין, וווּהין זייער כּיישעק ציט זיי. אזאַ געפיל איז באַ אים נאָכדעם
פאַרבליבן אַפּ שטענדיק וועגן יענע שאַען: מיט דעם, וואָס די הינד
טענהעסלעך זיינען אַ וויילע געוואָרן באַלעבאָס אַפּן „הויז“, האָט זיך
אָנגעהויבן עפעס אַזוינס, וואָס איז זייער שלעכט פאַר שיינדל דער
גרויסער, פאַר יונגען, שאַלעמען, בליומען און פאַליעקן — בעמילע איז
דאָס שוין גוט פאַר אים, פענעקן. אין געטומל פון שטופעניש און פון

אנפילן דאס „הויז“ האָט ער דאָך באַוויזן צו באַמערקן: אַנדערע שמויכלען אזש ביים זיי טרעטן דאָ מיט די פיס אַר טעפעכער — אזא האַנאַע האָבן זיי דערפון. ניט מע גייט פון איין אייבערנעפולטן כוידער אין צווייטן — מע ושמפּט זיך. דעריקער איז די שטופעניש גרויס באַס פּאָטער אין צימער. יעדערער איז דאָרט טיף אַרײַנגעטאָן אין זיין גלוסטעניש אַ קוק וצו געבן אפן שטאַרבטריקן נאָגיד מיט די איי-גענע אויגן — מע וועט דאָרט דערקוועטשן מענטשן.

6

אין „גאָסטינע“ זיצן די קינדער אַרום דער מוטער, אַלע — אין טיפע ווייכע שטולן (קײן האַרמע זיינען דאָרט נישטאָ). נעזער און אויגן — געשוואַלן פאַרקאָטערט פון לאַנגן וויינען. פּענעק, כאָטש ער כאַפט זיך פון צייט צו צייט אַהין אַרײַן, פּוטדעסמוועגן באַווייזט ער צו האָבן פאַרשיידענע געדאַנקען באַ זיך אין קאָפּ — ניט וועגן זיך, נאָר וועגן אַנדערע. איינער פון זיינע געדאַנקען — אַ געדאַנק וועגן יעשיע פּריידעס:

— אַן עס... ער מעג זיך שוין געזעגענען מיט זיין „הרייערל אַר שאַבעס“.

שיינדל די גרויסע, די מוטער און די עלטערע ברידער ווינע און שאַלעם — אזוי מיינט פּענעק — וועלן יעשיען קיינמאָל ניט מויבל זיין, וואָס ער האָט אָנגעאַרבעט די גאַנצע „כאַסענע“ מיטן „אַראַפּ-נעמען זיך אַ מוסער“. שיינדל די גרויסע האָט דאָ אין „גאָסטינע“ זיך שוין עטלעכע מאָל געכאַפט פאַרן קאַפּ:

— גוואַלד! סע מוז דאָך אַמאָל קומען אַ סאָף...

זי האָט געמיינט דעם שטאַט-אוילעם, וואָס הערט ניט אַרף צו שטראָמען אין „הויז“, אַנשטאַפּן מיט זיך אַלע צימערן:

— סע מוז דאָך נעמען אַן עטרע.

נאָר באַ דעם איז זי געבליבן — וואָרעם, וויבאַלד די פאַרוואָרפּנסטע שטאַט-יען — אַרעמעלייט נעכעך — קומען אָפּגעבן דעם פּאָטער „קאַווער“, קאָן מען ניט זיין אזוי גראַב און זאָגן יענעם:

— „נייט אייך“.

ווי אין געהאַסטע זונדן זיצן אין „גאָסטינע“ גלייך מיט אַלע די זייער וויינענדיקע לייע און צירל. אַ נייע צאַרע אַר זייער קאַפּ — זיי, וואָס לעבן פון טאָמער אָן אַן אַרעם לעבן, גאַרניט, ווי קיין נעגידישע

טעכטער, זאָלן ניט האָבן קיין מעגלעכקייט זיך אויסוויינען, ווי ס'ע
קער צו זיין לעבן דעם שטארבנדיקן פאָטער, זיך ניט קאָנען אפילע
צושטופן צו זיין בעט. עס זעט אויס: די הינטערגעסלעך וועלן אזוי
גיך ניט אפלאָזן זייער מעמשאלע אפן „הויז“; זיי האָבן אריינגעכאַפט
דעם שטארבנדיקן פאָטער צו זיך אין רעשום — איצט איז ער זייערער,
דער שטארבנדיקער געוויר. פון געטריישאפט צום „הויז“ האָט אַרן
יאַנקעלעם שוין אַ פאָר מאָל געפרוּווט זיך אריינגעשטען צווישן אויך
לעם, אַ פרעג געבן:

— נוף ביזוואָנען איז דער שיר?

— אַ קוק געמאָן און גענוג!

מע האָט אים געענטפערט אזוי ביז, אַקוראַט, ווי פון זיין הייזע
ריקן קאָל קאָן מען טויב זוערן:

— שושש!

קענטיק: מע וויל טאַקע, אפאָנעם, שטיין דאָ וואָס לענגער, ניט
ריידן, ניט אָטעמען אפילע, שוויגן און קוקן מיט די אויגענע אויגן,
ווי ער גויסעסט — ער, וואָס האָט דאָ צווישן אַרעמע שטיבלעך אויס
געבויט דאָס גרויסע ווייסע „הויז“, ער, וואָס האָט שטענדיק געהאַט
פאָר זיין הויזגעזינד דאָס, וואָס אַנדערע האָבן ניט. יעדעס שטיקל
אָרט אַרום זיין בעט, וווּ מע קאָן זיך אוועקשטעלן, איז איצט ווערט
„מיריערייע“ פאָר די, וואָס שטראַמען אַהער פון אַלע אַרעמע עקן
שמאָט און פילן אָן זיין צימער מיט די רייכעס פון זייערע הינטער-
געסלעך און פון זייערע וויסמענישן. פענעק קען זיי אַלע פון זייער
היים — אַלע, וואָס שטופן זיך אַהער. מענטשן קאָן מען קענען לויט
זייערע פענעמער און לויט זייערע נעמען, נאָר פענעק קען נאָך אימלעכן
פון זיי לויט יענעם צאָרעס. אָט שמופּט זיך אין פאָטערס צימער אַ נייער
שטראָם, קימאַט גאָלע באַקענטע—דאָדי דער גלעזער, האַכמיעל דער שום-
טער, קרויך דעם שוסטערס ווייב, דעם שמידס ווייבל — יענע, וואָס
שלוקערצט — נאכמען דער פאַרבער, די וויגהערקע — נאכמען דעם
פאַרבער וועט מען דאָ צעמוועטשן, ווייל ער איז שוין ניט אינגאַטצן
כאַם זינען און זעט וויס, ווי „אַ מעס אפן דרייטן טאָג“, — אזוי האָט
וועגן אים טאַקע דאָ, אינמיטן שטופן זיך, געזאַגט ראַכמיעל דער
שוסטער:

— לאָזט אים, לאָזט אים — האָט וועגן אים ראַכמיעל געזאַגט,

— ער גייטך פעפּס ניט גלאַט אזוי... ער גייט דאָך אַפּראַנטקען...

נאָר נאָלמען האָט שוין אפילע ניט פארשטאנען, אַז דאָס רעדט מען וועגן אים. פון די דריי שוואַרצע שלאָבעדיקע ציין, וואָס האָבן זיך לאַנגע יאָרן געשאַקלט פונפאַרנט באַ אים אין מויל, איז אים איצט געבליבן בלויז איינער. ער האָט געקומט אַרום זיך אזוי צעטראָגן, ווי ער וואָלט די פאַרלאָרענע צוויי ציין געקומען אַהער זוכן. צווישן יענע, וואָס שטופן זיך ביי-נאָר שטאַרק — אַן אומגעלומפערט צעוואַקסענע געלאַטעטע געקוינע; דאָס איז די שטריקלדייערקע, אַ קלייענדיק-רויטע, אַ מענשענדיקצעקריממע. זי שלעפט מיט זיך מיט זייער אַ האַרבן רייעך — דאָס שמעקט זי מיט די רייכעס פון אירע קינדער, וואָס זי האָט אַלע סאָף ווינטער פינקטלעך, זוי אַ זיגער. איר קלייענ-דיקרויט פאַנגעס איז אזש באַשלאָגן מיט מלאַסטיעס — אזוי גרויס איז איר גלוסטעניש זיך צוצושטופן וואָס נענטער צום שטאַרבנדיקן נאָגיד. האַרט לעבן בעט שמעקט זי אַרויס אַ שפיץ פון איר צונג, באַ-קומט אַן אויסזען פון אַ מענטשן, וואָס וויל אַפּטאָן אַ שפיצל, און לאָזט אַפּ דעם קירושנערישן באַכער פרויקן גלייך אין זיין אַטלעטיש-געזונטן „ווייהייסט-מען-עס“.

— דו — שעפטשעט זי — גיי אוועק!

זי וויל, אַז פרויקע זאָל איר שוין אַפּטרעטן אַביסל זיין אַרט לעבן בעט:

— לאָז מיך צו.

דערביי זייטלען זיך אירע אויגן אַף פרויקען מיט גרעסטן כּיין, וואָס זיי פאַרמאָגן, און ווערן אַנגעגאַסן פּול-און-פּול מיט יעיצערהאַרע. זי באַווונדערט מאַמעש זיין געזונטע באַכערשע אַטלעטישקייט און שפרעכט אים אַפּ אפּן אויער:

— קאפּאַרע זאָלסטו ווערן... ווען האָסטו שוין כאַסענע?

איר וואָלטן עפּשער גאָר קיינמאָל אַזעלכע יעיצערהאַרעס ניט אויב-געפאַלן — איר, וואָס צעלינגט זיך אַלע יאָר, ווי אַן ווילן, אין קימפעט. נאָר איצט איז אַן אַטרעד צייט — איצט, ביים דער וּשטאַט-נאָגיד שטאַחבט, גלוסט זיך איר אזש צו זינדיקן מיט אַ געזונטן צעוואַקסענעם באַכער:

— פרויקע — שעפטשעט זי — בררר!... כאַפּ אַ כאַליעדע און טראָג זיך אַפּ.

— ריר זיך ניט אַן אַן מיר...

— רין אויס!

— הערסט, וואָס מע רעדט צו דיר?

ניין, פענעקן וועט קיינער קיין באַבע־מייסעס ניט איינרירן — ס'דאַוו פֿענעמער זען אים דאָ לאַבלוטן ניט אויס, ווי זיי וואָלטן באַ־דאַרפט אויסזען באַ מענטשן, וואָס נעמען זיך אַדאַפּ אַ „מוסער“.

אייניקע פון די הינטערגעסלעך באַגעגענען זיך דאָ מיט אים, פענעקן, מיט די בליקן און טוען דערביי שירשיר אַ פֿרוילעכן ווונק — דעם ווונק קאָן מען טייטשן:

— סע גוט...

— אַ? פענעק...

— דיר געפעלט עס אויך?

מיט בוימלדיקע אויגן, פֿאַרוימלט, ווי נאָך אַ שווייז־באָד שטופט זיך האַכמיעל דער שוסטער צוריק אין זאַל אַרײַן, דערזעט אַרום זיך נייע מענטשן, שיט זיינע גלייכווערמלעך מיט אַזאַ פֿאַנעם, ווי ער וואָלט טיילן דער וועלט לעקעך:

— ווער עס זאָגט: „די וועלט איז קיילעכיק“, און איך זאָג: די וועלט איז גליטשיק; וואָרן מע זעט: מע גייט און מע פֿאַלט — סע העלפֿן ניט אפֿילע קיין גאָלדענע פֿאַדקאָועס.

און עס זעט אויס, ווי עס טוט אים איצט פֿונדעסטוועגן אַביסל האַנאַע — וואָס די וועלט איז גליטשיק און וואָס באַם „פֿאַלן“ העלפֿן ניט קיין „גאָלדענע פֿאַדקאָועס“. מיט האַנאַע הערן עס אויך יענע, צו וועמען ער רעדט — זיי זען אויס, ווי מענטשן, וואָס מע טיילט זיי לעקעך. פֿונדעסטוועגן באַקומט זיך: קיינער פון יענע, וואָס זיינען ווינטער אין די הינטערהאַסלעך געשמאַרבן פון טיפּוס האָט ניט צו נויפֿגעזאַמלט אַרום זיך אַזויפיל מענטשן, באַלמעלאַכעס האָבן דענסט־מאַל ניט אַוועקגעלייגט זייער אַרבעט און ניט געקומען צולויפֿן; קלאָר: עס קומט דאָ פֿאַר עפעס אַ גרויסע שפּיל, וואָס ער, פענעק, פֿאַרשטייט זי ניט — ער איז נאָך ניט אַלט קיין פֿולע דרייצן יאָר. אַכער דאָס הייסט ניט, אַז ער וועט עס ניט פֿאַרשטיין שפּעטער, ווען ער וועט אויסוואַקסן. פענעק — אַ מענטש, וואָס זאַמלט, ווי פון זיך, אַלע, וואָס זיינע אויגן זען, ווי אַ מוראַשקע זאַמלט זומער שפּײַז און ווייסט ניט, אַז סע וועט איר אום ווינטער צוגיין קומען. ער קאָן דעריבער קימאַט קיין רעגע ניט איינזיצן אָדער איינשטיין אַף אַן אָרט. ער האַלט אין איין אַרומשלעפֿן זיך צווישן די פּיל מענטשן, וואָס פּיל אָן די צימערן, צווישן דעם גרויסן אוילעם, וואָס שטייט אינדרויסן

פארן „הויז“ בלויז אינדרויסן, ווען ער קומט אהין ארויס, דערפילט ער, אז זיינע אויגן זיינען פארוויינט, זיי זיינען צוגעטריקנט און טוען אזש אביסל וויי — דאָס איז דערפאר, וואָס דער טאָג אינדרויסן איז אזא העלער, א זומערדיקהייטער און די זון קוקט דאָרט אריין יעדערן אין פּאָנעם און איז ווי א יונג פייגעלע — אָט-אָט, דאָכט זיך, וועט די זון טאָן א פישטשע. פּלוצלינג בלאָזט זיך אן זיין אונטערשט ליפל, ווערט בלאָלעך, קימאט געשוואָלן — פּלוצלינג דערמאָנט ער זיך אָנעם פּאָטערס גוראלניע, וווּ ער איז צוריק מיט עטלעכע וואָכן געווען, און ניט אזוי אָן דער גוראלניע אַליין דערמאָנט ער זיך, ווי אינעם פיטש-נאָסן לאָך, וואָס אונטערן גרויסן זידעוודיקן קאָרפּוס, אָן דעם אוקראַי-נישן יינגל מיכן בלינדן אייגל, וואָס דרייט זיך דאָרט גאַנצע טעג ראַד-אָרום באַם טרייבן די פּערד. אַליץ, וואָס ער, פּענעק, האָט דאָרט לעבן יונגל געזען, שווימט איצט אַרויס פאַר אים מיט אַ מעשונדיקער קאַרקייט — ווי ער וואָלט איצט מאַמעש דאָרט געשטאַנען און געזען: די פּערד לויפן גאַסערהייט גיכער און גיכער, די שטינקטיקע מאַפּן טריפן געדיכטער און עפּטער, דעם יינגלס קעבל קלינגט, ווי באַם אָנזאָגן אַ בסודע:

— נאָ, דערעש!

— וויאָ, קאַשטאַן!

פּענעקס ליפל ווערט צוויי מאָל גראָב. ער פילט ניט, אז אין זיינע טרוקענע אויגן קוקט איצט אַריין אַ זוניקער טאָג, ער פאַהגעסט אָן דעם אוילעם, וואָס פילט אָן די צימערן, אָן דעם אוילעם, וואָס שטייט איטהרויסן באַ די גאַנעקעס. איצט איז ער יענער פּענעק, וואָס כאַטש ער שטייט און רירט ניט מיט קיין אייווער האָט ער פונדעסטוועגן דאָס געפיל, אז ער טוט שפּעס זייער פיל, זייער וויכטיקס; אים איז מאָדנע:

— דער פּאָטער אינדערהיים וועט שוין מיסטאַמע הוינט שטאַרבן, און דאָס אוקראַינישע יינגל דאָרט, אינעם פיטש-נאָסן לאָך, וואָס אין פּאָטערס גוראלניע, וועט זיך נאָך אַלץ דרייען און דרייען...

פּענעק אַליין ווייסט ניט, צי די מאָדנעקייט, וואָס ער לעבט דערביי איבער, איז אַ געדאַנק אָדער אַ געפיל — ער איז מיט דער מאָדנעקייט פאַרשטאַדעט, ער געדענקט ניט, ווי לאַנג. פּלוצעם דערהערט ער, אז עמעצער רופט אים דאָ אינדרויסן, ער קוקט זיך אום און דערזעט לעבן זיך יאַנקל דעם פּורמאַן.

— גיי אריין אין שטוב.

אזוי זאגט עמעצער צו אים, פענעקן:

— גיי אריין... ס'האט זיך אָנגעהויבן...

בא יאנקלען איז דאָס בלאַנדע בעהדל געווען פריש־צוגעקומט. אין זיין יאָנטעוודיק־בלאָען רעקל האָט ער אויסגעזען אזוי, ווי ער געזעגנט זיך און גייט אַף שטעטדיק אַוועק פונעם „הויז“. אַהאיאָם איז פענעקן אַ ווונדער: טויט איז דער סאָף פון אַ מענטשן, נאָר עמעצער האָט דענסטמאָל דאָך צו אים, פענעקן, געזאָגט:

— גיי אריין... ס'הייבט זיך אָן...

7

אַ פּעדערל לייגט לעבן אַ מענטשנס נאָז, פּונקט אַקעגן די נאָזלעכער און טוט זיך קיין דיר גיט.

אַלע אין צימער — טויטע נאַראַנים, און דאָס פּעדערל — אזא לעבעדיקס! קימאט אַ כאַכעמל; אזוי זעט עס אויס.

מיטן פּעדערל פּאַרעט זיך לעבן פּאַטער יעשיע פּריידעס.

יעשיע — אַ גענעראַל, ווען עס האַלט באַם אַריבערפּעקלען אַ פּרוּמען געוויר אַף יענער־וועלט. שיינדל די לאַנגע טוט אַ מעשוּנעדיקן קוויטש, אַ מעשוּנעדיקן שפּרונג און אַ לאַף מיט די שליסלעך, בעיים זי דעהערט יעשיעס קאַמאַנדע:

— אַ ווייסן ליילעך!

דאָס איבעריקע האָט געלאָזט קליינע שפּורן באַ פענעקן אין זיקאַרן.

צום ביישפּיל:

די קינדערס גרויסע געוויינען אַרום דעם טויטן פּאַטער — זיי האָבן זיך געשראַקן פּאַר די געראַנקען וועגן יערושע, וואָס קריכן זיי שוין איצט אין קאָפּ און האָבן דעריבער געוויינט נאָך שטאַרקער.

דאָס טרוקענע קלוימערשטאַונטער־כליפּען פון שיינדל דער גרוי־שערס מאַן, בערישן — ווי ער וואַלט אַף אַן עמעס זיין דאָוויד האַמע־לעבס אייניקל און האָבן אַ טרער אין אויג וואַלט פּאַר אים ניט פּאַסטן.

דאָסגלייכן דער מוטערס אַפּטע כאַלאַשעס־פּאַלן — מיט עטלעכע טעג שפּעטער האָט פענעק געהערט ווי זי האָט געזאָגט וועגן דעם פּאַטער:

— אזא דו זאל ער האבן אה יענערזוועלט, לוי ער האט מיך בא-
ווארנט אין זיין צאוואע דא אה דערזוועלט.

דערנאך די לעוואיע:

א גרויסע.

פענעקן האט זיך געדאכט:

א פרוילעכע.

א גרויסער אוילעם האט ניט געזשאלעוועט די קויכעס אה נאכצו-
גיין א שווערן צופוס — געוואלט זען מיט די אייגענע אויגן, ווי מע
לייגט אריין דעם געוויר אין דער ערד אריין, מע באטרעבט אים טאקע
מאמעש — און צווישן אוילעם אין א געשפאנטן פאעטאן פארו די
מוטער מיט די קינדער. אה די קאזלעס לעבן יאנקל דעם פורמאן זיצט
פענעק און עסט זיך אה לעבעדיקערהייט אלעמי צווישן די יינגלעך,
וואס לויפן נאך אין ביידע זייטן פאעטאן, לויפט אויך בארעד נאכמען
דעם פארבערס.

פענעק פילט:

זיין נאכלויפן נאכן פאעטאן וועט בארעד קיינמאל ניט מויכל זיין

כיי זיך אליין, סיי אים, פענעקן.

פענעק עסט זיך:

— נאך וואס לויפט ער.

ווי אפצעלאכעס — דער נאכלויפנדיקער בארעד קוקט אים, פע-
נעק, גלייך אין די אויגן אריין. פענעק דרייט אוועק זיין קאפ אן א
זייט — עטלעכע מאל אזוי. ער קוקט זיך ווידער אום:
דאנקען גאט...

בארעד האט פארקערעוועט אן א זייט און לויפט זייער געשווינד
מיטן וועג צו דער ארטיקער פוסטער גוראלניע — אפאנעם צו יאסל
דעם גוראלניקס לויפט ער; וואס קאן איצט בארעד אזוי אייליק דארפן
צו יאסל דעם גוראלניקס?

8

אין דער פוסט-שטייענדיקער גוראלניע (הינטערן הויז, ווו סע
וויינט באים-דיועל הייסמאן) איז אה יונג-גרינעם גראן געזעסן אלטע
— הייסמאנס צוגאסט-געקומען עלטער מיידל — געזעסן מיט גאנצ-
נאקטע הענט, אן א קאפטל, כלויז אין א ווייסן סטאניק, ווי אפצו-
לאכעס דער שטאט, וואס דופט זי:

— דעם קייסערס האמסוינע.

אלגע: א בעריע אף אפצוויצן א פאָר כאַדאָשים אין טורמע און זיך אַרויסדרייען, ביז מע וועט איינזעצן נאָכאַמאָל. צווישן צוויי מאָל „זיצן“ אַרבעט זי אין אומאַן כאַ אַ יוועליך אין פענצטער. אין שטאַט זאָגט מען:

— שוין געזען, אַ מיידל זאָל זיין אַ זייגערמאַכער?

נאָך זאָגט מען:

— ווען ניט די רויטע האָר, וואָלט זי געווען אַ קראַסאוויצע.

קוילעכיק אַרום אַלגען זיינען האַלכגעלענן אפן גראָז:

מאַניע — אַלגעס צוועלפּיאָריק שוועסטערל.

יאָסל דעם גראַלניקס — ער איז אייניגעם מיט מאַניען און גור האַלניע אויסגעוואַקסן.

נאַכע אַלטער מייטעסעס — ער איז מיט יאָסלען אַ כאַווער אין אומאַן.

אַלגע האָט געלייענט פאַר די קינדער פּיסאַרעווס „בינען“, מער אופגעקלערט אידער געלייענט, גערעדט רוסיש.

יאָסל — דער שוואַרצער מיטן שוין-איינגעבויגענעם נעזל מיט די צוויי מאַזיקימלעך אין די קלוגע שוואַרצאַפּל — האָט גלייך געכאַפט: ס'איז ניט נאָר וועגן „בינען“ — ס'איז וועגן אַרבעטער און ניט-אַרבע-טער. יאָסל — אַ בעריע אַף אַרײַנצוכאַפּן אַלצדינג גרינג, פּונקט ווי ער האַט גרינג אַרײַנגעכאַפט די מעלאַכע פּון צו ווערן אַ בעריע אַ שלאָסער.

נאַכע האָט אַביסל געכאַפט, אַביסל ניט, ווייל מע האָט גערעדט אַף רוסיש, ווייל פּון אונטער אַלגעס נאַקעטע הענט האָבן די גאַנצע צייט אַרויסגעקוקט רויטע פאַמווע-האַר, און ער, נאַכע, איז שוין אַלט געווען פּערצן יאָר, — אזוי האָט ער שפּעטער מיט אַ פּאָר יאָר דער-צוילט איינמאָל פענעקן.

אַלגע האָט געהאַלטן פּונקט כאַ יענעם אָרט, וווּ די אַרבעטער-בינען האַהנגען אויס צווישן זיך די פּוילע דראַגעס, וואָס טוען גאָרנישט. דאָס האָט שוין אויך נאַכע אינגאַנצן פאַרשטאַנען. ער האָט זיך בע-פּירעשט ניט געשעמט, נאָנץ זיכער אַ זאָג געטאַן:

— סע וועט זיין אזוי כאַ מענטשן אויך.

אַף מאַניעס פּאַנעם — אַ קרים אַף אָנהייבן שמויכלען. אַלגע האָט זי אַ מוסער געטאַן, געהייסן שמעלן פּראָגו. דאָס איז אַלעמען געווען

געפילן, כאָטש מע האָט זיך אַביסל געשעמט. מאַניע האָט אופגעהערט
צו צופן יאָרום זיך גראָז, אופגעהערט צו האַלטן די ברוימע שלעקלדיק
געשלאָסענע ליפן מיט אזא מינע, אַקוראַט ווי אַלץ, וואָס מע לייענט,
איז פאַר איר קיין נייע ניט, זי ווויסט עס שוין פון פריער.

דערנאָך האָט אָלגע ווידער געלייענט וועגן די אַרבעטער־בינען,
וואָס האַרגענען אויס צווישן זיך די פוילע דראָנעס, און אַלעמען איז
שוין געווען קלאָר, אז סע רעדט זיך וועגן מענטשן — וועגן דעם, וואָס
סע וועט קומען. דאָ האָט פּלוצעם זיך באַוווּזן באַרעדן נאָכמען דעם
פאַרבערס, אָטגעלאָפן פון ישטאָט רויט־פאַרשוויצט, שטויביק, אויסגע־
שאַטן קימאַט אינגאַנצן אָן אַטעם, פּול־און־פּול מיט געטרייע געפילן
צו כאַוויירים, וואָס האָבן מיט אים שוטפעס:

— א... יאָסל, נאָכקע...

— כ'האָב אייך געזוכט...

— קומט אין שטאָט...

— גיכער...

— שוין געשטאַרבן...

אָלגע האָט געפרעגט:

— ווער איז געשטאַרבן?

באַרעד:

— דער נאָגיד... פענעקום טאַטע.

אָלגע האָט געפרעגט:

— ווער איז פענעק?

די יינגלעך האָבן זיך געשעמט צו ענטפערן. מאַניע האָט מיט די
אויגן אַ שטאַך געטאָן יאָסלען:

— ער האָט מיט אים געלערנט אין כּיודער — זיינער אַ כאַווער.

ווי אַ פאַכמאַן, ווען עס קומט צו אַ פאַך, האָט נאָכקע אַ מאַך־
געטאָן וועגן פענעקן — זיכער, ערנסט, אַביסל מיט קינע:

— ער האָט נאָרוואָס דורכגעפירט אַ שטרייק... דאָ ניט לאַנג...

כאַ אַ היגן שניידער...

— אַ שטרייק?

אָלגע, איידער נאָך זי הייבט אָן שמייכלען, צעלאָכן זיך אַף איר
קאָפּ די רויטע האָר:

— וואָרט. דערצייל.

נאָכקע האָט דערציילט און אַף באַרעכטן האָט געברענגט די הויט,

ער האָט אָפּגערוּפּן נאַכקען מיט יאָסלען אָן אַ זייט, כאַוועריש אויסגע-
 לינגט וועגן אַלץ, וואָס ער האָט געזען אין שטאָט, אַפּילע וועגן פּער-
 נעקן, וואָס איז געזעסן אַף די קאָזלעס. זיין אופגערוּדערטקייט — אַזאָ,
 וואָס איז גלייך אַריבער אַף יאָסלען און אַף נאַכקען. און ווייל מע האָט
 נאָרוואָס געהאַלטן באַ די אַרבעטער־בינען, וואָס טויטן אַוועק צווישן
 זיך די פּוילע דראַנעס — אַ זאך, וואָס וועט זיין אויך צווישן מענטשן
 — האָט זיך דערדיבער געדאַכט: מיטן טויט פּונעם געוויר איז עס דאָ
 אין שטאָט שוין געשען, ס'ע הייבט זיך אָן אַ נייע וועלט — זיי זיינען
 געגאַנגען מיט באַרעכן אין שטאָט אַ קוק געבן, וויאָזוי ס'ע זעט אויס;
 זייערע געפילן צו זיך אַליין — די ערשטע, וואָס הייבן אָן דאָס נייע
 לעבן אין דער נייער וועלט, די ערשטע, וואָס האָבן נאָרוואָס וועגן דעם
 געלייענט, די ערשטע, וואָס האָבן זיך וועגן דעם דערוואַסט. פון הינטן
 האָט זיך דערנענטערט אַלגע:
 — וואַרט, איך גיי אויך.
 זי האָט גערופּן מיט זיך מאַניען.

9

דאָס פּעדערל, וואָס האָט זיך קיין ריר נישט געטאָן לעבן פאַטערס
 נאָז — אַ לעבעדיקס אַזאָ! פּענעק קאָן עס ניט פאַרגעסן אַפּילע אָפּ;
 בעסוילעס. זאָל עס זיין אָן אַוויירע — פאַרפאַלן — אין האַרצן איז
 ער דעם פּעדערלס אַ פּריינט, קימאַט אַ כאַווער.
 אַרום שטייט אָן אוילעם אַרעמעלייט, קוקט מיט קאַלטן גליווער:
 פרומע פאַרמעגלעכע יידן לאָזן אַראָפּ אין קייווער געווירישע זעקס
 הונדערט מיט דרייצן מיציוועס, וואָרענען איינער דעם אַנדערן:

— פאַוואָליע.

— פאַמעלעך.

פיל פרומע פּסוקים זאָגן זיי דערביי.

פּענעק, פאַרשטייט מען, האָט וועגן די פּסוקים ניט געטראַכט, נאָר
 ער איז קאַלט געווען, טאַקע ווי מע וואַלט באַגראַבן פרומע פּסוקים:
 אַדאַיאָס אַזוי:

גאַנץ קלאָר געדענקט ער באַ זיך ליבע צו יאַנקל דעם פּורמאַן, ער
 געדענקט עס קוים־קוים צום פאַטער.
 טאַקע דענסטמאַל איז עס געשען — ווען מע האָט אין קייווער
 געשאַטן די ערשטע לאַפּעמעס ערד:

שיינדל דער גרויסער איד, אפאָנעם, ניט אָנגעשטאַנען, וואָס אַרום-
און אַרום איז געוואָרן אזוי שטיל: זי האָט געמיינט, אז מע וועט
האַלטן דראָשעס — שטאַרק פאַרוויינט, פאַרוויקלט אין אַלערליי
שוואַרצע גאַרעסענע שאַרפעס, האָט זי פּלוצלינג פּענעקן אַרומגעכאַפט,
אום שטאַרק צוגעקוועשט צו איר שוים, אַ גרילץ געמאַן מיט איר
העכסטן טוויטש:

— אוי!.. יאָסעם!.. יאָסעם!..

פענעקן האָט אָנגעכאַפט אַ שרעק — אזאָ אומגעהויערן עקל האָט
ער דערפּילט צו איר, צו די רייכעס פון פאַרפּוטרטן יאָמקופּער, וואָס
טראָגן זיך פון איר קאַץ און פון אירע קליידער. מיט קאַעס, מיטן
גאַנצן קויעך האָט ער זיך אַרויסגעריסן פון אירע הענט. אים האָט זיך
געשאַכט: ער איז טאַמע געוואָרן, און ס'איז דער גרעסטער אומקאַוועד
אין זיין לעבן — דאָס, וואָס אַלע האָבן געזען, ווי זי האָט אים אַרומ-
גענומען — פון היינט אָן וועלן אַלע אין די הינטערהעסלעך אים גע-
דענקען אייניגעם מיט שיינדל דער גרויסערס שוים... ער האָט זיך
גלייך אַרויסגעשאַרט פון צווישן אוילעס; פון בושע און פון פאַריבן
איז ער איינער אליין אַוועק צו די ביימער פון נאַענטן וואַלד, געבליבן
דאָרט אויסבאהאַלטן, ביז אַלע זיינען אַוועק פון בעסולעם. סייזוויסי
וואָלט ער צוריקוועגס בעשומויפן זיך ניט געווען אַריינגעזעצט גלייך
מיט אַלע אין פאַשטאַן, נאָך דאָס וואָלט אים געפּעלט — ער זאָל
ווידער זיצן אַף די קאַזלעס, און באַרעדן זאָל ווידער נאַכלויפן באַ דער
זייט און אים קומן גלייך אין די אויגן...

פאַר אזוינעם געדענקט זיך פענעק אין יענעם טאַג:

פול מיט איינגעשפאַרטקייט, וואָס קאָן קלעקן אַף אַ גאַנץ לעבן.
וואָס קאָן טאָן מיט איינגעשפאַרטקייט אַ מענטש, וואָס הייסט פענעק
און וועט באַלד אַלט זיין הרייצן יאָר? — דאָס ווייסט ער ניט, נאָר
ס'איז גוט, אז מע האָט זי.

זיין צושטאַנד, ביים ער האָט זיך אומגעקערט איינער אליין און
האַט אין ווייטן באַהי-אַראַפּ געזען די שטאַט מיטן ווייסן „הויז“:

אַ צושטאַנד פון אַ מענטשן, וואָס אויב מע וועט אים אָנרירן, וועט
ער גלייך אַנהייבן זיך שלאָגן.

טיף אין טאָל האָט — קימאַט אַ פרעמדע — זיך געשפּרייט די
שטאַט: אַ ווייס „הויז“, גערדימטע הינטערגעסלעך, אַ מאַרק, וווּ צווישן
איינ דאָונען און צווייטן האָבן זיך אַרומגעשאַרט שוואַרצע יידן מיט

לאנגע פלייצעס און געוואָלט, אז אַמהייבן זאָל מען וועגן זיי דערצײלן,
ווי וועגן אַוועס, אַמהייבן אָט אזוי:
— „אַדאָם, שײם, ענוּש

רעכטס — האָט ווײסע „הויז“ מיט אַ ווײסן פלאַטשיקין דאָך, מיט
געשניצטע שטאַכטן, מיט אַלטע אַקאציעס פאַר די ברוי־געפאַרבעטע
פענצטער — ס'האָט געקוקט צו פענעקן ברויגעזפרעמד; אייניגעם
מיטן פאַטער זיינען געווען באַגראָבן אלע פערדמער, וואָס האָבן אים
מיטן „הויז“ געבונדן.

לינגס — די גערדייטע הינטערגעסלעך; זיי האָט פענעק ליב געד
האַט, און — ווי אים האָט זיך געדאַכט — אויך זיי, די הינטערגעסל
לעך, האָבן ליב געהאַט אים, פענעקן.
פענעקס געפיל:

סיידן נעמען די הינטערגעסלעך אַף די פלייצעס און זיך אוועק־
לאָזן מיט זיי איבער דער וועלט.

צוריק אין „הויז“ האָט זיך ניט געוואָלט. ער האָט זיך אַרומגע־
הרייט אין שטאַט. אין איינעם פון די הינטערגעסלעך זיינען געשטאַנען
באַרעד, יאָסל דעם גוראַלניקעס, נאַכקע, דער רויטער צאַלעס, געקוקט,
ווי ער קומט אָן. פענעקן איז געווען אַ ווונדער. געשיקט זיך, זיי וואַרטן
אַף אים? ס'איז בעפיררעש געווען כאַוועריש — סע האָט געדויערט,
ביז ער איז צוגעקומען, נאָך זיי זיינען ניט אוועקגעגאַנגען.

א י נ ה א ל ט

ז י ט

5	קאפיטל אינס
15	קאפיטל צוויי
28	קאפיטל דריי
47	קאפיטל פיר
68	קאפיטל פינף
89	קאפיטל זעקס
112	קאפיטל זיבן
145	קאפיטל אכט
170	קאפיטל ניין
192	קאפיטל צען
218	קאפיטל עילף
239	קאפיטל צוועלף
266	קאפיטל דרייצן
284	קאפיטל פערצן
309	קאפיטל פופצן
334	קאפיטל זעכצן
365	קאפיטל זיבעצן
390	קאפיטל אכצן
413	קאפיטל גינגצן
426	קאפיטל צוואנציק
445	קאפיטל איין-און-צוואנציק
462	קאפיטל צוויי-און-צוואנציק
485	קאפיטל דריי-און-צוואנציק
503	קאפיטל פיר-און-צוואנציק
529	קאפיטל פינף-און-צוואנציק
547	קאפיטל זעקס-און-צוואנציק